

โลกไซเบอร์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่
ของไทย (พ.ศ. 2549 - 2554)

สุนทร คุณชัยมั่ง

ดุชนีพันธ์เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาระบบบริหาร บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
กันยายน 2555

โลกไซเบอร์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของไทย

(พ.ศ. 2549 - 2554)

Cyberspace and New Social Movements in Thailand (2006 - 2011)

สุนทร คุณชัยมั่ง

ดุสิตนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาระบบบริหาร บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

กันยายน 2555

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

ดุษฎีนิพนธ์

เรื่อง

โลกไซเบอร์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของไทย (พ.ศ. 2549 - 2554)

ได้รับการอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาธรรมภิบาล
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

วันที่ 24 เดือนกันยายน พ.ศ. 2555

(รองศาสตราจารย์ ดร.สังศิต พิริยะรังสรรค์)

อาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์หลัก

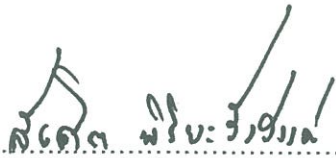
(ดร.ฉัตรวิทย์ องค์กรสิงห์)

อาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ร่วม

(ดร.กนกรัตน์ ยศไกร)

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สังศิต พิริยะรังสรรค์)

ประธานสาขาวิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บงอร พลเดชา)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มานิตดา อัจฉริยะนนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

วิทยานิพนธ์	โลกไซเบอร์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ของไทย (พ.ศ. 2549 - 2554)
ชื่อนักศึกษา	สุนทร คุณชัยมั่ง
ปริญญา	ปริญญาดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนารัฐบาล)
สถาบัน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.สังศิต พิริยะรังสรรค์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ดร.ฉัตรวรรษ องค์กรสิงห์
ปีการศึกษา	2555

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์ในหัวข้อ โลกไซเบอร์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของไทย (พ.ศ. 2549 - 2554) นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง ผลของการขยายตัวของโลกไซเบอร์ที่มีต่อพื้นที่สาธารณะและความใหม่ (Newness) ที่เกิดขึ้นในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการพัฒนาประชาธิปไตย เป็นการศึกษานี้ให้ความสนใจต่อความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ ๆ กับการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมือง การศึกษานี้ได้นำเอากรอบวิเคราะห์ของสำนักทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movements Theory) หรือ NSMs Theory เป็นกรอบหลัก แต่ก็ได้นำเอากรอบทฤษฎีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาร่วมวิเคราะห์ด้วย คือ ทฤษฎีของสำนักการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) ทฤษฎีการสื่อสารที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลาง (Computer - Mediated Communication Theory) ทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) ทฤษฎีการเมืองแบบ ชาย/ขวา และทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบ (Framing Theory)

ผู้วิจัย พบว่า ผลของการทำงานของเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ ๆ หรือโลกไซเบอร์ เช่น โทรศัพท์มือถือ เว็บไซต์ เว็บบล็อก เว็บบอร์ด เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ การส่งข้อความสั้น และจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ ได้สร้างวิถีการสื่อสารขึ้นใหม่เป็นการสื่อสารแบบเครือข่าย (Network structure) ซึ่งเปลี่ยนบทบาทของผู้รับสารให้เป็นผู้ผลิตสาร เปลี่ยนการร่วมสนทนาจากระหว่างคนสองคนเป็นการสนทนาแบบพร้อม ๆ กันหลายคน ทั้งแบบใช้เวลาแบบพร้อมกันและไม่พร้อมกัน รวมทั้งเปลี่ยนความเข้มข้นของการสื่อสารจากการฟังและการอ่าน เป็นการร่วมสนทนาด้วยการเขียนและการพูด รวมทั้งการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ อย่างหลากหลาย การสื่อสารในวิถีที่เกิดขึ้นใหม่ข้างต้น ไปรวมกับการสื่อสารแบบเดิมที่ผู้คนในสังคมเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารเป็นหลัก ตามลักษณะวิถีการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลางของ (Broadcast structure) ของทีวี

วิทยุ และหนังสือพิมพ์ เป็นการสื่อสารที่มีโครงสร้างใหม่เป็นโครงสร้างแบบตาข่าย (Nestcast structure)

ผู้วิจัยพบว่า การทำงานของการสื่อสารแบบตาข่ายข้างต้น ไม่ได้รวมกันเฉพาะวิถีของการสื่อสารแต่ยังรวมเอาความซับซ้อนของวิถีเครือข่ายทางสังคมของทั้งเครือข่ายสื่อเชิงสังคม (Social media) ซึ่งเป็นชุมชนของข้อมูลข่าวสารหรือชุมชนในโลกเสมือนจริง (Virtual community) กับเครือข่ายทางสังคม (Social network) ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของชุมชนจริงทางกายภาพ (Physical community) โดยที่ผู้วิจัย เรียกการรวมเข้าด้วยกันในพื้นที่ของโลกไซเบอร์นี้ว่า “จตุรวิถีของการสื่อสาร” (Quartet communication)

ผู้วิจัยพบว่า การสื่อสารทางการเมืองของประเทศที่พัฒนาแล้วเช่นสหรัฐอเมริกา การทำงานของจตุรวิถีการสื่อสารเป็นไปอย่างถ่วงทั่วทั้งในเมืองและชนบท ทั้งในการสื่อสารของภาครัฐและภาคประชาสังคม แต่ในกรณีของไทยปรากฏว่า การทำงานของจตุรวิถีการสื่อสารเป็นไปอย่างเข้มข้นในพื้นที่ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการปฏิบัติการทางการเมือง ในขณะที่การสื่อสารในภาครัฐยังให้ความสำคัญกับการสื่อสารแบบเดิมที่ให้ความสำคัญกับทีวี วิทยุและหนังสือพิมพ์ ยิ่งไปกว่านั้น ความเข้มข้นของจตุรวิถีของการสื่อสาร ถือว่าเป็นความใหม่ที่เกิดขึ้นในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมืองของไทย (เป็นความใหม่ที่ไม่ใช่เป็นการเคลื่อนย้ายประเด็นทางการเมืองไปสู่ประเด็นทางสังคมเช่นกรณีที่เกิดขึ้นในสังคมยุโรป) โดยเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการสร้างภาคส่วนของสังคม (Segmentation) และการสร้างขั้วทางการเมือง (Political dichotomy) ของการปฏิบัติการทางการเมืองของไทย ที่ด้านหนึ่งจะเพิ่มความเข้มข้นการสื่อสารประเด็นทางการเมืองตามอุดมการณ์ของฝ่ายตน แต่อีกด้านหนึ่งจะวิพากษ์อุดมการณ์ทางการเมืองด้านตรงกันข้ามควบคู่กันไป นอกจากนี้ จตุรวิถีของการสื่อสาร ยังมีส่วนสำคัญต่อการแปรผลข้อมูลตามกระบวนการของการรับรู้ที่เป็นจริงของสังคมหรือการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมอีกมิติหนึ่งด้วย ผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งหมดข้างต้น นับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดระเบียบองค์กรเพื่อปฏิบัติการทางการเมืองของคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดง ทั้งในมิติของการต่อสู้ระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองแบบคู่ตรงกันข้ามและการปะทะกับอำนาจรัฐที่ผลัดหัวไปตามคู่กรณี

จากการศึกษานี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบัน มีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มความใหม่ที่เกิดขึ้นจากการทำงานของจตุรวิถีของการสื่อสารเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะการทำงานของจตุรวิถีของการสื่อสารได้สร้างความเป็นไปได้ของโอกาสทางการเมืองขึ้นใหม่ ที่นำไปสู่การทบทวนความชอบธรรมทางสังคมกันใหม่พร้อมๆ กับการใช้เป็นเครื่องมือใหม่ของการปฏิบัติการทางการเมือง ซึ่งนับได้ว่าเป็นทรัพยากรใหม่ในทางการเมืองและเป็นทุนใหม่สำหรับการพัฒนาประชาธิปไตย

Thesis Title	Cyberspace and New Social Movements in Thailand (2006 - 2011)
Name	Soontorn Koonchaimang
Degree	The Ph.D. Program (Good Governance Development)
Institution	Graduate School, Chandrakasem Rajabhat University
Advisor	Assoc.Prof.Dr.Sungsidh Piriyarangsan
Co-advisor	Dr.Chatwarun Ongkasing
Academic Year	2012

Abstract

The topic of this dissertation, "Cyberspace and Thailand's New Social Movements (2006 - 2011)", the objectives are studying the role of cyberspace expanding in relation to public sphere and the newness of social movements and democratization in Thailand. The focus has been given to a relation of new information technology and social movement organizations or political practices. This study primarily employs an analytical framework of the theory of "New Social Movements Theory", known widely as NSMs theory. It, however, does not disregard the analysis in accordance with the Resource Mobilization Theory. Other communication and social theories such as the Computer - Mediated Communication Theory, the Social Construction of Reality Theory, the Leftist/Rightist Political Theory, as well as the Framing Theory are also taken into account.

The author found that the result of information technology or cyberspace such as cell phone website weblog web board Facebook Twitter SMS and e - mail has created the new mode of communication in the form of network structure. It change role of a receiver to a sender, change the conversation between two persons into communication among multiple peoples, even in the same time or not. Also, raise the intensity of communication from listening and reading to involvement by writing, dialogue and other forms of participation. This way of communication combines with traditional communication which people in society mainly receive information from mass media such as television, radio as well as newspapers as the decentralized broadcast structure. It is the new form of communication structure called "nestcast structure"

The author found that mechanism of nestcast structure not only blended mode of communication but also include the complexity of mode of social networks of the social

media networks which are the communities of information or virtual community and social network or physical network. The author calls this four of combination in cyberspace “Quartet communication”

The author found that a quartet communication in political communication in developed country such as United State of America comprehensively spread in urban and rural area, in both government and civil society communication. But in Thailand, quartet communication is concentrated only in social movement organizations and political practice while government still emphasize on traditional media such as television, radio and newspaper. Moreover, intensity of quartet communication is considered newness in social movement organizations or political practice of Thailand (Is not newness from transformation of social issues as the case in European society). It is significant tools to create social segmentation and political dichotomy of social action. One side will increase the intensity of the political communication of their side. In the meantime, other side criticizes on opposite’s political ideologies also. In addition, quartet communication plays significant role in the database’s interpretation on the process of get to know the reality of the society or the social construction of reality with another dimension. The result of all of changes considered an essential component of organizing for red shirt and yellow shirt’s political movements, in both dimensions, disagreement of political ideologies and government’s power controversy.

From this study, author suggests that Thailand’s democratization currently needs including the newness of quartet communication which is the key component because mechanism of quartet communication can create possibility of political opportunity structure that will lead to a review of the new principle of legitimacy along with using as a new resource for political practice and democratization.

กิตติกรรมประกาศ

การเดินทางของดุชฎินิพนธ์ต้องตั้งต้นใหม่ในระหว่างทางไม่น้อยกว่า 3 ครั้งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เข้มข้นและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ในโลกไซเบอร์ทั้งในและต่างประเทศ เป็นเหตุให้ผู้วิจัยต้องไปสืบค้นแนวคิดและทฤษฎี เช่น การแบ่งขั้วของสังคม (Social dichotomy) การเมืองแบบวิพากษ์คู่ตรงกันข้าม (Binary opposition) เพื่อนำไปอธิบายต่อจตุวิถีของการสื่อสาร (Quartet communication) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของไทย

ดุชฎินิพนธ์ นี้ สำเร็จลุล่วงได้ ก็ด้วยคำแนะนำในการสร้างข้อคิดใหม่ๆ จาก รศ.ดร.สังศิต พิริยะรังสรรค์ ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาดุชฎินิพนธ์ คำแนะนำของ ศ.ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร ที่ให้ผู้วิจัยสืบค้นเพิ่มเติมงานที่เกี่ยวข้องกับ ICT และการศึกษาผลงานของ David Strcekfuss ผู้วิจัยขอพระคุณต่อคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ช่วยปูพื้นฐานความรู้ ตลอดปี พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2551 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รศ.ดร.ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร ที่จุดประกายความสนใจที่มีต่อสกุลของสำนักคิดแบบหลัง - โครงสร้างนิยม ดร.ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์ ที่ย้ำแนวคิดด้านสังคมวิทยา ทั้งเก่าและใหม่ รศ.ดร.เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา ที่ปรับฐานความรู้ที่มีต่อความเป็นโลกาภิวัตน์รวมทั้งให้คำแนะนำหนังสือเรื่อง Normads of the Present ของ Alberto Melucci ดร.กนกรัตน์ ยศไกร และ ผศ.ดร.บังอร พลเทศา ที่แนะนำให้ใช้วิธีวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบประกอบการอธิบายเชิงพรรณนาและเสียสละเวลาตรวจทานความสอดคล้องของแบบแผนดุชฎินิพนธ์

ผู้วิจัย ขอขอบคุณในความกรุณาและการเสียสละเวลารวมทั้งถ้อยคำสัมภาษณ์ของ รศ.ดร.พิชาย รัตนติลก ญ. กุเกศ คุณวิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ คุณสมภพ บุนนาค คุณสนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม คุณพิพัทธ์ ชนะสงคราม คุณสมบัติ บุญงามอนงค์ คุณสุปัน รักเชื้อ และคุณชาย ซีโฮ

ขอขอบคุณ กำลังใจจากเพื่อนร่วมงานของ บริษัท อิมเมจ พลัส คอมมิวนิเคชั่น จำกัด ทุกคน ขอขอบคุณ บี ที่ช่วยแก้ไขปรับปรุงงานพิมพ์ครั้งแล้วครั้งเล่า และท้ายสุด การใช้เวลาอันยาวนานครั้งนี้จะลุล่วงไปไม่ได้ หากไม่ได้รับการตรวจทานของ จำ ผู้ที่เป็นคู่ชีวิตที่เคียงข้าง เป็นกำลังใจให้กันและกันตลอด การฟันฝ่าอุปสรรคตามแต่ละจังหวะของชีวิต รวมทั้ง แบบบุ และ เบย์ ลูกสาวทั้งสองคนที่เข้าใจและอดทนรอคอยว่า เมื่อไรผู้วิจัยจะผ่านพ้นการจมปลักอยู่กับกองเอกสารและตำรา โดยเฉพาะวันเสาร์ - อาทิตย์และวันหยุดยาวๆ ทั้งๆ ที่ช่วงเวลาเหล่านี้คือโอกาสของการพักผ่อนของครอบครัว

(นายสุนทร คุณชัยมั่ง)

30 สิงหาคม พ.ศ. 2555

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ประเด็นคำถามการวิจัย	7
สมมติฐานการวิจัย	7
วิธีการดำเนินการวิจัย	8
ขอบเขตของการวิจัย	9
กรอบแนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย	10
นิยามศัพท์เฉพาะ	12
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	14
บทที่ 2 เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	15
แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะและทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม	16
ทฤษฎีการสื่อสารและทฤษฎีทางสังคม	39
การทบทวนวรรณกรรม	48
บทที่ 3 อินเทอร์เน็ตกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการสื่อสารของไทย	94
ส่วนที่หนึ่ง พัฒนาการของอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย	94
ส่วนที่สอง บทบาทของสื่อกับการเคลื่อนไหวทางสังคม	112
ส่วนที่สาม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการสื่อสารของไทย	116

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 โลกาไซเบอร์กับการปฏิบัติการของการเคลื่อนไหวทางสังคม	121
ส่วนที่หนึ่ง กรณีศึกษาของต่างประเทศ	122
ส่วนที่สอง กรณีศึกษาของไทย	144
ส่วนที่สาม การประมวลผลการศึกษา	168
บทที่ 5 ความใหม่ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทย	189
โครงสร้างใหม่ของการสื่อสาร	189
จตุวัติของการสื่อสารกับขบวนการทางการเมือง	191
ความใหม่ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทย	194
คำย่อ	201
บรรณานุกรม	202
ภาคผนวก	217
ประวัติย่อผู้วิจัย	243

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
2.1	โครงสร้างโอกาสทางการเมืองระหว่างการค้านำเข้ากับผลผลิต	22
2.2	การเปรียบเทียบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่กับเก่า	27
2.3	การเปรียบเทียบทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่กับทฤษฎีการระดมทรัพยากร	28
3.1	จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2534 จนถึง พ.ศ. 2546	95
3.2	ความนิยมของการใช้อินเทอร์เน็ตของประเทศไทยในระหว่างปี พ.ศ. 2534 จนถึง พ.ศ. 2546	97
3.3	แสดงจำนวนผู้ใช้งานเฟซบุ๊กทั่วโลก และแสดงอัตราการเติบโตในปี พ.ศ. 2555	107
4.1	ลักษณะการจัดระเบียบองค์กรของกลุ่มพันธมิตร คนเสื้อเหลือง คนเสื้อหลากสีและการพัฒนาเป็นขบวนการเมืองกับความเกี่ยวข้องของโลกไซเบอร์	170
4.2	ลักษณะการจัดระเบียบองค์กรของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติกับความเกี่ยวข้องของโลกไซเบอร์	173

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 ความสัมพันธ์ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม	10
2.1 ตัวแบบกระบวนการทางการเมืองของการเกิดขบวนการเคลื่อนไหว	21
2.2 การทำงานที่เข้มข้น CMC ของ โกรัน บิวบาส (Goran Bubas) และคณะ	40
2.3 การเมืองแบบซ้าย/ขวา และการพัฒนาแนวทางสายกลาง	45
2.4 พัฒนาการของคู่ความขัดแย้งแบบแนวทางแบบสุดขั้ว/สายกลาง	46
2.5 โครงสร้างของการสื่อสารแบบตาข่าย	50
2.6 แบบแผนของการสื่อสาร	51
2.7 แสดงเว็บไซต์ของโครงการ ยู - ซาอิด ในอียิปต์	68
3.1 แสดงจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึง พ.ศ. 2555	96
3.2 แสดงจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก	99
4.1 เว็บไซต์ของ Japan Nuclear Crisis	142
4.2 การแถลงข่าวของผู้ชุมนุมต่อต้านนิวเคลียร์ในโตเกียว	143
4.3 แสดงพื้นที่ของเฟซบุ๊ก“มั่นใจว่าคนไทยเกิน 1 ล้าน ต่อต้านการยุบสภา”	160
4.4 การใช้พื้นที่ของเฟซบุ๊กเพื่อกรณีต่างๆ ของกลุ่มคนเสื้อหลากสี	161
5.1 ลักษณะของวิถีการสื่อสารของรัฐกับการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะของไทย	190
5.2 การเปลี่ยนแปลงของการวิเคราะห์ เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม	198

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

สื่อกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง

ปัจจุบัน บทบาทของสื่อมีความแนบแน่นต่อการใช้ชีวิตทางสังคมมากขึ้น มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีนัยยะสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่มักจะมีการกล่าวอ้างอยู่เสมอๆ ว่า เมื่อช่างเหล็กและนักประดิษฐ์ชาวเยอรมนี โยฮันน์ กูทเทินแบร์ก (Johann Gutenberg) ได้คิดค้นแท่นพิมพ์โลหะ มีการจัดพิมพ์คัมภีร์ไบเบิลขึ้นในประมาณปี ค.ศ. 1456 ทำให้การเผยแพร่ข้อมูลหรือหนังสือเป็นไปอย่างรวดเร็ว เป็นผลให้ระบบรวมศูนย์อำนาจของคริสตจักรที่เคยมีแต่เดิมต้องล่มสลายลงความสำคัญของสื่อยังคงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามโลกาภิวัตน์อย่างต่อเนื่องจากการกำเนิดวิทยุกระจายเสียงในปี ค.ศ. 1901 โทรทัศน์ในปี ค.ศ. 1948 ดาวเทียมสื่อสารในปี ค.ศ. 1960 คอมพิวเตอร์บุคคลในคริสต์ทศวรรษที่ 1970 โทรศัพท์มือถือและอินเทอร์เน็ตในปี ค.ศ. 1996 จึงทำให้เกิดเครือข่ายข้อมูลข่าวสารเชื่อมโยงถึงกันได้ทั้งโลก ส่งผลโดยตรงต่อการเติบโตของการใช้สื่อใหม่ๆ (New media) และเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ๆ ที่มีต่อการใช้ชีวิตในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีพัฒนาการของการใช้สื่อเชิงสังคม (Social media) เช่น การนัดเลี้ยงวันเกิดในกลุ่มเพื่อนของ รีเบคคา จาเวลู (Rebecca Javeleau) เด็กสาวชาวอังกฤษ ในวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 2010 ซึ่งได้ใช้เฟซบุ๊ก (Facebook) ชวนเพื่อนมาร่วมงานวันเกิด ปรากฏว่ามีคนตอบรับที่จะมาร่วมงานมากถึง 21,000 คน เพราะเธอไม่ได้ใช้โปรแกรมจำกัดการส่งข้อความสำหรับกลุ่มคนใกล้ชิด จนแม่ของเธอต้องประกาศยกเลิกการจัดงานดังกล่าวและต้องขอความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและเทศบาลมาอำนวยความสะดวกและช่วยประกาศย้ำการแจ้งยกเลิกการจัดงานในวันงานหรือกรณีของผลลัพ์จากการบอกต่อและการขานรับจากกระแสสังคมจนกลายเป็นพรีเซนเตอร์ (Presenter) ของสินค้ายี่ห้อดัง กรณีของ เหวย เหวย (Wei Wei) และ หวง ยิฉิน (Huang Yixin) สองนักศึกษาชาวจีนกวางโจว ที่เว็บบล็อกแบล็คดอร์มบอยส์ (Back Dorm Boyz) ได้ทำให้ทั้งสองกลายเป็นดาราแห่งอินเทอร์เน็ตเมื่อทั้งคู่ได้ร้องลิปซิงก์เพลงดัง As long as you love Me ของคณะ Back Street Boys และโพสต์ข้อมูลไว้ในเว็บบล็อกของตน ปรากฏว่ามีคนสนใจเข้ามาเปิดดูคลิป์วิดีโอของเขามากมายและแพร่กระจายต่อกันไปอย่างรวดเร็ว จนมีผู้คนเข้าคลิป์วิดีโอนี้มากถึง 60 ล้านคนทั่วประเทศจีนและทวีปเอเชีย ด้วยพลังของอินเทอร์เน็ต

และความร่วมมือของนักท่องเว็บที่ช่วยกันส่งคลิปวิดีโอนี้ต่อๆ กัน จึงได้ทำให้นักศึกษาสองคนนี้ กลายเป็นพรีเซนเตอร์ของสินค้าหลายอย่าง เช่น โทรศัพท์มือถือถือโมโตโรล่า เป๊ปซี่ - โคล่า (Pepsi - Cola) และซิสโก้ (Cisco) (ธีรยุทธ บุญมี. 2547 : 126, Wertime, Kent and Ian Fenwick. 2551 : xi, www.telegraph.co.uk. 20 กันยายน 2555)

ในต่างประเทศ สื่อใหม่ๆ ก็มีบทบาทต่อการปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคม อย่างเข้มข้นและแนบแน่นเช่นกัน เช่น การประกาศตัวของขบวนการ ซาปาติสตา ซึ่งเป็นขบวนการชาวนาและคนยากจนพื้นเมืองเพื่อต่อสู้กับการปกครองรัฐ เซียร์ปาส รัฐทางตอนใต้ของเม็กซิโก เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1994 ก็มีประกาศผ่านเครือข่าย อินเทอร์เน็ต ขบวนการนักศึกษาอินโดนีเซียที่เคลื่อนไหวโค่นล้มอำนาจทางการเมือง ของซูฮาร์โต (Suharto) ที่ครองอำนาจมาอย่างยาวนานถึง 32 ปี ในปี ค.ศ. 1998 ก็มีอิทธิพล จากการติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่กระจายไปทั่วประเทศ ก็เป็นการลุกขึ้นสู้ของ ประชาชนที่ไม่มีรถถัง ไม่มีปืนและกล่าวได้ว่าเป็นการลุกขึ้นสู้ของอินเทอร์เน็ต การขับไล่ ประธานาธิบดี โจเซฟ เอสตราดา (Joseph Estrada) ของฟิลิปปินส์ เมื่อปี ค.ศ. 2001 ขบวนการภาคประชาชนชาวฟิลิปปินส์ก็มีการใช้สื่อโดยการส่งข้อความแบบสั้น (Short Messaging Service : SMS) นับล้านข้อความว่า Go 2 ESDA รวมทั้งการส่งสารผ่านช่องทาง จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E - mail) เว็บไซต์ (Website) การเปิดห้องสนทนาในเว็บไซต์ (Chat room) โดยการเคลื่อนไหวดังกล่าวสามารถขับไล่เอสตราดาดลงจากตำแหน่งประธานาธิบดี ทั้งที่ ก่อนหน้านั้นในปี ค.ศ. 1998 เอสตราด้า (Estrada) ได้รับเลือกตั้งด้วยคะแนนท่วมท้นถล่มทลาย นอกจากนั้นในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในกลุ่มประเทศอดีต คอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก เช่น เซอร์เบีย จอร์เจีย ยูเครน คีร์กีสถาน เบลารุส อาเซอร์ไบจัน หรือที่รู้จักกันว่า การปฏิวัติกำมะหยี่ (Velvet agitators) หรือ การปฏิวัติหลากสี (The color revolution) นั้น อินเทอร์เน็ตก็เป็นหนึ่งในเครื่องมือการสื่อสารกับสื่ออื่นๆ เช่น สติกเกอร์ หนังสือเล่มเล็ก (Tracts) หนังสือพิมพ์ ไซปอลิวไตดิน เพื่อตอบโต้รัฐ (Marcus. 1998; cited by Lim. 2005 : 94, Santner. 2010 : 53, Feher et al . 2007 : 598)

ในช่วงปลายคริสต์ทศวรรษ 2000 สื่อใหม่ๆ เหล่านี้ ยังมีความกระชับแน่นกับการ ปฏิบัติการทางการเมืองและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก การต่อต้านผลเลือกตั้งประธานาธิบดีของอิหร่านในกลางปี ค.ศ. 2009 แม้ทางการอิหร่าน พยายามจะขัดขวางไม่ให้สื่อทั้งในและนอกประเทศนำเสนอข่าวเหตุการณ์ที่บ้านปลายจาก เหตุการณ์ที่มีผู้ร่วมชุมนุมถูกยิงเสียชีวิต ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง กระทรวงต่างประเทศสหรัฐฯ ก็ได้ร้องขอไม่ให้ผู้บริการเว็บไซต์อย่าง ยูทูป (YouTube) เฟซบุ๊ก (Facebook) และ ทวิตเตอร์ (Twitter) ปิดปรับปรุง เพราะจะทำให้การรายงานสถานการณ์ขาดหายไป สื่อมวลชน ได้ขนานนามเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า “การปฏิวัติของทวิตเตอร์” (Twitter revolution) แต่ที่น่าสนใจ มากไปกว่านั้น ก็คือ กรณีของ “อาหรับ สปริง” (Arab Spring) หรือ “การตื่นของอาหรับ” (Arab

Awakening) ซึ่งเป็นคลื่นของการชุมนุมทางการเมืองและการต่อต้านที่เกิดขึ้นในโลกอาหรับที่เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ 18 ธันวาคม ค.ศ. 2010 ในตูนิเซียและอียิปต์ จนเกิดสงครามกลางเมืองในลิเบียและนำไปสู่การสิ้นสุดการครองอำนาจมาอย่างยาวนานของ มูอัมมาร์ กัดดาฟี (Muammar Gaddafi) การลุกฮือในบาร์ทเรน ซีเรีย และ เยเมน ซึ่งล้วนแต่นำไปสู่การเปลี่ยนตัวผู้นำของประเทศ การชุมนุมทางการเมืองของประชาชนเป็นมวลชนขนาดใหญ่ใน อัลจีเรีย อิรัก จอร์แดน มอริอโค และ โอมาน แต่ในคูเวต เลบานอน มอริตานิยา ซาอุดีอาระเบีย ซูดาน และ ซาฮาราตะวันตกนั้น มีการเคลื่อนไหวบ้างเล็กน้อย โดยที่การลุกฮือของประชาชนในกรณีของอาหรับ สปริง นี้ ก็เป็นผลมาจากการผนวกรวมของการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม การสื่อสารการสร้างความสนใจต่อสาธารณะ การสตรีค การชุมนุมแสดงพลังทางการเมือง การเดินขบวนและรณรงค์กับการใช้สื่อเชิงสังคม (ไพร์ตัน พงษ์พานิชย์. 27 มิถุนายน 2555)

สำหรับประเทศไทยนั้น สื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติการทางการเมืองและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างมีนัยยะสำคัญ จะเห็นได้จากกรณีของ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่คนเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพของการสื่อสารในช่วงนั้นการใช้โทรศัพท์สาธารณะเครื่องสีแดงแบบหมุน สื่อทีวีและวิทยุก็ยังคงอยู่ในการกำกับของรัฐ การชุมนุมในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 ผู้ร่วมชุมนุมต่างประกอบด้วยกลุ่มผู้ใช้โทรศัพท์มือถือ หรือเพจเจอร์ ซึ่งสะท้อนเชิงสัญลักษณ์ถึงการเป็นการเมืองของกลุ่มชนชั้นกลางคนวัยทำงาน ซึ่งในขณะนั้นมีผู้ใช้โทรศัพท์มือถืออยู่ประมาณ 400,000 คน โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ และหัวเมืองใหญ่ การชุมนุมทางการเมืองของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย หรือคนเสื้อเหลือง ในปี พ.ศ. 2549 จนถึง พ.ศ. 2551 (รายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรของสนธิ ลิ้มทองกุล ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่กลางเดือนกันยายน พ.ศ. 2548 แต่เป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองเฉพาะส่วนที่ยังไม่นับเป็นพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย) โดยที่มีทีวีดาวเทียมเอเอสทีวี วิทยุชุมชน รวมทั้งหนังสือพิมพ์ประสานกับเครือข่ายของอินเทอร์เน็ต เป็นกลไกสำคัญในการระดมมวลชน โดยการสื่อสารในลักษณะดังกล่าวมีการใช้ต่อเนื่องกันไปจนถึงการขับไล่รัฐบาลสมัคร สุนทรเวช และรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ในปี พ.ศ. 2551 การใช้เครื่องมือสื่อสารเหล่านี้มาร่วมสร้างปฏิบัติการทางการเมืองก็ได้รับสมญานามว่าเป็นมือบอนไลน์ หรือ มือบเสื้อแดงในปี พ.ศ. 2552 จนถึงปี พ.ศ. 2553 ก็มีสถานีทีวีดาวเทียมพีเพิลแซนแนล และวิทยุชุมชน เป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสารระดมมวลชนทางการเมืองเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมีการใช้สื่อเชิงสังคมโดยเฉพาะเฟซบุ๊กกับทวิตเตอร์ เป็นการรวมตัวพลังเจียบของคนในเมือง เพื่อต่อต้านความรุนแรงและไม่เห็นด้วยต่อการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง ในระหว่างการชุมนุมทางการเมืองในปี พ.ศ. 2553 (สุกรี แมนชัยนิมิต. 20 เมษายน 2555)

บทบาทสื่อใหม่ ๆ กับความใหม่ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

สื่อใหม่ ๆ ที่เป็นสื่อที่เกิดขึ้นโดยเครือข่ายของการเชื่อมต่อของอินเทอร์เน็ตได้เติบโตอย่างก้าวกระโดดและมีอิทธิพลต่อสังคมอย่างมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการพัฒนาแนวคิดเว็บ 2.0 ที่สามารถเปลี่ยนการสื่อสารจากเว็บไซต์ซึ่งมีการสื่อสารแบบทางเดียวมาเป็นความสามารถโต้ตอบกับผู้อ่านได้ (แต่เดิมเว็บไซต์จะให้บริการอ่านข้อมูลที่มีอยู่แต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งมีการเรียกว่า เว็บ 1.0) มากไปกว่านั้น สื่อใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในไทย นั้น ยังมีการพัฒนาสื่อขึ้นใหม่ เช่น วิทยุชุมชน เคเบิลทีวีท้องถิ่น และ ทีวีดาวเทียม ซึ่งล้วนแต่เป็นผลจากการนำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารและอินเทอร์เน็ตเข้ามาร่วมพัฒนาการใช้งานสื่อที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีต้นทุนที่ต่ำลงรวมทั้งเพิ่มการบริการต่อยอดไปเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางสังคม สื่อและการปฏิบัติการทางการเมืองเหล่านี้เริ่มปรากฏตัวขึ้นมาตั้งแต่การเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2544 และปี พ.ศ. 2548 รวมทั้งในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2547 และปี พ.ศ. 2551 การจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรของสนธิ ลิ้มทองกุล ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2548 การชุมนุมของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่นำเอาเทคโนโลยีใหม่เข้ามาปรับใช้ในงานที่วิ เช่น การที่สถานีเอเอสทีวีเลือกใช้เทคโนโลยีในระบบดิจิทัลแทนระบบแอนะล็อกซึ่งเป็นระบบที่ใช้งานของฟรีทีวีโดยทั่วไปซึ่งเป็นระบบที่มีต้นทุนค่าใช้จ่ายสูง การเชื่อมโยงสัญญาณการถ่ายทอดรายการทีวีโดยอาศัยระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเพื่อแปลงสัญญาณขึ้นดาวเทียมของบริษัท นิว สกายแซทเทลไลท์ (New skies satellite) ประเทศเนเธอร์แลนด์ ซึ่งเป็นทีวีดาวเทียมรายแรกของไทย และอาจจะเป็นรายแรกของโลกที่ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตส่งสัญญาณ (สุวิชชา เพียรราษฎร์. 2551 : 55 - 75)

นอกจากทีวีดาวเทียมแล้วยังมีการเชื่อมโยงรายการไปยังเคเบิลทีวีท้องถิ่นและวิทยุชุมชน ที่ต่างก็พัฒนาเทคโนโลยีและสร้างบริการใหม่ ๆ เชื่อมโยงเข้ากับอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ และสื่อเชิงสังคม เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ยูทูป ซึ่งในกรณีหลังนี้ถือว่านวัตกรรมของสื่อได้มีส่วนร่วมสร้างสังคมเป็นเครือข่ายทางสังคม (Social network) ไปพร้อม ๆ กัน และเป็นการพัฒนาไปพร้อมกับความร่วมมือระหว่างสื่อด้วยกัน เช่น ระหว่างโทรศัพท์มือถือกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อสร้างบริการส่งข้อความสั้น (SMS) และข้อความแบบยาวหรือมีข้อมูลที่มีทั้งภาพและเสียง (Text messaging) การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์หรือ อีเมล (E - mail) บล็อก (Blog) กระดานสนทนา (Board) ห้องสนทนา (Chat room) ซึ่งล้วนแต่เป็นการสื่อสารที่มากกว่าตัวหนังสือรวมทั้งการพัฒนาเครื่องมือของการเข้าถึง (Access) การสืบค้นข้อมูลข่าวสาร (Web browsing) การพัฒนาเทคโนโลยีโทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่ของ ไอโฟน (iPhone) หรือ แบล็กเบอร์รี่ (BlackBerry) เพื่อให้การติดต่อสื่อสารในระหว่างเครือข่ายทางสังคมมีความกระชับแน่นมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้ใช้ข้อมูลสามารถที่จะพบกับข้อมูลที่จัดเก็บไว้ได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำมากขึ้น จึงเท่ากับเป็นการพัฒนาเครื่องมือของสื่อไปพร้อม ๆ กับ

การสร้างบริการของสังคม การพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารข้างต้น เป็นไปตามลักษณะของการพัฒนาทางสังคมยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodern era) และโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นพัฒนาการของสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมที่กำลังเข้าสู่ยุคทุนนิยมตอนปลาย (Late capitalism) ซึ่งจะเป็นสังคมแบบบริโภคนิยม (Consumerism) ซึ่งจะเป็นสังคมที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ การคมนาคมขนส่งรวมถึงนวัตกรรมต่างๆ เป็นผลให้อินเตอร์เน็ตมีใช้เครื่องมือการสื่อสารที่ไร้เดียงสาและเป็นกลาง แต่อินเตอร์เน็ตจะสร้างระบบระเบียบในการควบคุมบริหารจัดการชุดใหม่ ไม่ว่าจะเป็นภาษาใหม่ เอกลักษณะใหม่ การมีส่วนร่วมรูปแบบใหม่ที่ไม่จำเป็นต้องปรากฏตัว ทำให้เกิดการรวมตัวในรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า ผุ่ชนชั่วพริบตา (The flash mob) ที่สามารถติดต่อกันผ่านจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ มีการชวนกันทำกิจกรรมเฉพาะบางอย่าง เช่น วิ่งเป็นวงกลมแล้วก็แยกย้ายกันไป หรือในกรณีของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่าจำนวนสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์และเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นได้อิสระมากกว่าหนังสือพิมพ์รายวัน วิทยุ หรือทีวี จึงเท่ากับว่า อินเทอร์เน็ตได้ทำให้เกิดเสรีภาพแบบใหม่ เพิ่มเสียงแบบใหม่ให้กับประชาชนเป็นเสียงทางอิเล็กทรอนิกส์ และเป็นการแสดงออกผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (An online freedom of speech) (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2549 : 5 - 6, ศาสตร์ ชัยวรพร. 2552 : 58)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสาร ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในหลายลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีปฏิสัมพันธ์ตอบโต้ (Interactive) แม้ว่าจะเป็นการสื่อสารแบบจะต้องผ่านตัวกลางที่เป็นเครื่องมือการสื่อสาร (Mediated communication) ไม่ใช่การสื่อสารแบบเผชิญหน้า (Face - to - face communication) ก็ตามแต่ก็มีผลสำคัญต่อการสร้างพื้นที่สาธารณะ (Public sphere) นอกจากนั้นแล้ว ยังมีการสร้างวิถีของการสื่อสารขึ้นในรูปแบบใหม่ๆ เช่น การสื่อสารแบบสองทางและโต้ตอบในพื้นที่เว็บไซต์ การส่งข้อความ การสนทนาทางอิเล็กทรอนิกส์พร้อมกับการสร้างเครือข่ายทางสังคม การสร้างภาษาคำหรือวลีใหม่ๆ จนกระทั่งคำบางคำ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการระดมมวลชนเพื่อการปฏิบัติการทางการเมือง เช่น คำว่า EDSA 2 ที่เป็นการส่งข้อความสั้นผ่านโทรศัพท์มือถือของประชาชนฟิลิปปินส์ในการขับไล่ประธานาธิบดี โจเซฟ เอสตราดา (Joseph Estrada) คำๆ นี้ โดยความหมายแล้ว ด้านหนึ่ง หมายถึง ย่านกลางกรุงมะนิลา แต่อีกด้านหนึ่ง เป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ถึงการรวมตัวกันเพื่อการขับไล่ผู้นำทางการเมือง เพราะสถานที่นี้เคยเป็นสถานที่การชุมนุมขับไล่ประธานาธิบดี เฟอร์ดินานด์ มาร์กอส (Ferdinand Marcos) จนประสบความสำเร็จมาแล้ว ในปี ค.ศ. 1986 มากไปกว่านั้น ในไทยก็มีการเปลี่ยนแปลงการสื่อสารมาตั้งแต่พุทธทศวรรษ 2530 ที่มีการเริ่มใช้โทรศัพท์มือถือและคอมพิวเตอร์ สื่อเหล่านี้ได้สร้างปรากฏการณ์ใหม่ๆ ขึ้นทั้งในด้านการสื่อสารและการใช้ชีวิตประจำวัน สะท้อนความใกล้ชิดของการสื่อสารกับสังคม เช่น จส.100 หรือร่วมด้วยช่วยกัน สำหรับการนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการทางการเมืองตามที่ได้อธิบายมาโดยลำดับข้างต้นนั้น จะเห็น

ได้ว่าการสื่อสารได้สร้างความเป็นการเมือง (Politicize) โดยให้ความสำคัญต่อการอธิบายความเดือดร้อนโดยไม่ติดยึดอยู่กับผู้นำและองค์กร เป็นการจัดระเบียบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สอดคล้องกับการแสดงออกในทางการเมืองโดยตรงของประชาชนไม่ผ่านกลไกการเมืองแบบตัวแทน (Representative democracy) (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. 2553 : 386, ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2545 : (10) - (11)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ให้ความสนใจเรื่อง การสื่อสารและการทำงานของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโลกไซเบอร์ ซึ่งล้วนแต่สร้างขึ้นตามศักยภาพของเทคโนโลยีการสื่อสาร จนเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการปฏิบัติการทางการเมืองและสร้างความเป็นมาขึ้นในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยได้ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีการสร้างให้เกิดการปฏิบัติการทางการเมือง ในระหว่างปี พ.ศ. 2549 จนถึงปี พ.ศ. 2554 ซึ่งในปัจจุบันก็ยังไม่มีการศึกษาที่ท้าวทายติง โดยผู้วิจัยให้ความสนใจต่อการสร้างพื้นที่สาธารณะ ซึ่งถูกสร้างขึ้นจากการใช้เครื่องมือการสื่อสารใหม่ๆ กับปฏิบัติการทางการเมือง เป็นพื้นฐานของการศึกษา โดยตั้งประเด็นเบื้องต้นว่า การสร้างพื้นที่สาธารณะของชนชั้นกลางกระฎุมพี (Bourgeois) ในยุโรป ตามการศึกษาของ เยอเกน ฮาเบอร์มาส (Juergen Habermas) ก็มีหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือสำคัญของการสื่อสารประกอบกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในยุโรป ซึ่งเกิดขึ้นจากการแปรผลประเด็นทางสังคมเป็นการเมือง ตามบริบทของเศรษฐกิจและสังคมแบบยุคหลัง - อุตสาหกรรม (Post - industrial) พร้อมกับมีกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับความหลากหลายแบบพหุสังคม ในขณะที่การศึกษาในกรณีของไทยในครั้งนี้ เป็นกรณีศึกษาอยู่ในยุคสมัยของการพัฒนาประชาธิปไตย พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม กำลังจะก้าวเข้าสู่สังคมหลัง - อุตสาหกรรม ดังนั้น โลกไซเบอร์ ในกรณีของไทยจึงย่อมจะส่งผลต่อการจัดระเบียบองค์กรและสร้างความเป็นมา (Newness) ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมืองที่แตกต่างไปจากสังคมยุโรปและภูมิภาคอื่นที่มีบริบทของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการขยายตัวของโลกไซเบอร์ที่มีต่อการสร้างพื้นที่สาธารณะ
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม
3. เพื่อศึกษาความใหม่ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศ

ประเด็นคำถามการวิจัย

1. การขยายตัวของโลกไซเบอร์ได้สร้างพื้นที่สาธารณะขึ้นในลักษณะใดและไปลดทอนอำนาจของรัฐที่มีอยู่เดิมมากน้อยเพียงใด
2. การเปลี่ยนแปลงของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทยที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของโลกไซเบอร์ได้ส่งผลต่อการก่อตัว การจัดระเบียบองค์กร การสร้างโอกาสทางการเมือง รวมทั้งสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบอบประชาธิปไตย หรือไม่ อย่างไร
3. ความใหม่ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของโลกไซเบอร์ มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยอย่างไร

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจุบัน การพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารและการใช้เครื่องมือในการสื่อสารที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลาง (Computer - Mediated Communication) ได้สร้างสื่อชนิดใหม่เป็นเครื่องมือการสื่อสารทางสังคมขึ้น ไม่ว่าจะเป็น เว็บไซต์ โทรศัพท์มือถือ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ โดยสื่อใหม่ๆ เหล่านี้นอกจากจะสร้างพื้นที่การสื่อสารขึ้นใหม่แล้ว ยังทำงานร่วมกับสื่อแบบเดิม รวมทั้งสร้างปฏิสัมพันธ์กับการสื่อสารในรูปแบบอื่นๆ ทางสังคมไปพร้อมๆ กันด้วย จึงทำให้การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น มีการสื่อสารถึงกันด้วยความรวดเร็วมากขึ้น สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมทั้งในเมืองและชนบทให้ เป็นไปอย่างเข้มข้น
2. ความเข้มข้นของการสื่อสาร เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นใหม่ด้วยการแลกเปลี่ยนสารสื่อกลับไปกลับมาระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร การเปลี่ยนบทบาทของผู้รับสารเป็นผู้ผลิตและส่งสาร การปฏิบัติการที่ข้ามไปข้ามมาระหว่างการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับการปฏิบัติการร่วมที่เป็นจริงทางกายภาพ เช่น การร่วมสร้างสารานุกรมเสรีวิกิพีเดีย (Wikipediaencyclopedia) การร่วมชุมนุมทางการเมือง เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากวิถีหรือโครงสร้างของการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ในพื้นที่สาธารณะ ที่มีผลต่อการสร้างความเข้มข้นของการสื่อสารและผลต่อการนำเสนอเป็นประเด็นวิกฤติของความชอบธรรมทางสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปฏิบัติการรวมกลุ่ม (Collective action) และการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมือง
3. การปฏิบัติการทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าในระบอบประชาธิปไตย การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจตามกระแสโลกาภิวัตน์ การเร่งพัฒนาสู่ความเป็นเมืองและความล่มสลายของสังคมชุมชนแบบชนบท ไม่ใช่ความใหม่ (Newness)

ในประเด็นทางสังคมหรือความขัดแย้งทางการเมืองเชิงวัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ เช่นที่เกิดขึ้นในสังคมยุโรป แต่มีความใหม่ที่เกิดขึ้นจากความเข้มข้นของการสื่อสาร การเปลี่ยนแปลงของวิถีการสื่อสารและโครงสร้างของการสื่อสาร ซึ่งแตกต่างจากความใหม่ที่เกิดขึ้นในยุโรป

4. ลักษณะการปฏิบัติการทางการเมืองของไทย นอกจากจะมีลักษณะร่วมเหมือนกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในยุโรป ที่มีการรวมกันแบบหลวมๆ (Assemblage) ไม่เป็นองค์กรถาวรหรือจัดการในรูปแบบองค์กรบริหาร มีการประสานงานตามเครือข่ายแบบแนวนอน (Horizontal) แล้ว ยังจะมีการจัดความสัมพันธ์ตามแนวตั้ง (Vertical) ตามบทบาทตัวแทนทางสังคม (Social agents) ซึ่งเป็นไปตามลักษณะทางโครงสร้างของสังคมแบบเดิมไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายของหัวคะแนนทางการเมืองหรือการพึ่งพาผู้นำชุมชน รวมทั้งพึ่งพาการสื่อสารแบบเดิมที่มีการพัฒนาขึ้นใหม่ เช่น วิทยุชุมชน เคเบิลทีวีท้องถิ่น และทีวีดาวเทียม ฯลฯ

5. ความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นประเด็นหลักของขบวนการทางการเมืองของไทยในปัจจุบันนี้ จะสะท้อนตามความแตกต่างของพื้นที่สาธารณะ ไม่ใช่พื้นที่ของชนชั้นกระฎุมพีที่ต่อต้านรัฐและระบบที่มีอยู่เดิมเหมือนในยุโรปแต่เป็นพื้นที่ของผู้คนหลายชนชั้น ที่ผูกโยงตัวเองเข้ากับกรอบแนวคิดหรืออุดมการณ์ที่มีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย รวมทั้งความเชื่อที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นขั้วความแตกต่างทางสังคม (Social dichotomy) ซึ่งต่างไปจากพื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาส (Habermas) ที่อธิบายตามลักษณะความขัดแย้งในสังคมยุโรปซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นกระฎุมพีกับรัฐและระบบที่มีอยู่เดิม

6. บทบาทของขบวนการทางการเมืองที่มีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยจะเป็นไปตามกรอบของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) ที่จะพัฒนาไปพร้อมๆ กับระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative democracy) โดยที่ทั้งสองกรอบนี้จะมีทั้งด้านที่วิพากษ์ซึ่งกันและกันและด้านที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน ทั้งสองกรอบกระบวนการต่างได้รับผลพวงจากการเปลี่ยนของโลกไซเบอร์ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในวิถีและโครงสร้างของการสื่อสารเกิดขึ้นตามไปด้วย หรือกล่าวในด้านกลับกันได้ว่า การปฏิบัติการทางการเมืองของโลกไซเบอร์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในระหว่างปี พ.ศ. 2549 - พ.ศ. 2554

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้การศึกษาจากข้อมูลทั้งแหล่งทุติยภูมิและปฐมภูมิ โดยแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ จะศึกษาจากเอกสารการวิจัย งานวิทยานิพนธ์ บทความหนังสือทางวิชาการ ทั้งในและต่างประเทศ และแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ จะเป็นการสัมภาษณ์จากนักวิชาการ สื่อมวลชน นักกิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคม

การวิจัยในครั้งนี้ จะวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นโดยการรวบรวม จำแนกประเภทข้อมูล จัดหมวดหมู่ จัดการเปรียบเทียบ สร้างข้อสรุปโดยเหตุผลแบบอุปนัย (Inductive reasoning) ซึ่งการนำเหตุย่อยๆ แต่ละเหตุ (จากกรณีศึกษา) มารวมกัน เพื่อนำไปสู่การผลสรุปเป็นกรณีทั่วไป รวมทั้งการวิเคราะห์ในลักษณะอื่นๆ เช่น การตีความข้อมูลหรือการวิเคราะห์สาเหตุและการเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน เป็นต้น พร้อมทั้งจะนำเสนอผลการศึกษาและรายงานผลแบบพรรณนา

ขอบเขตของการวิจัย

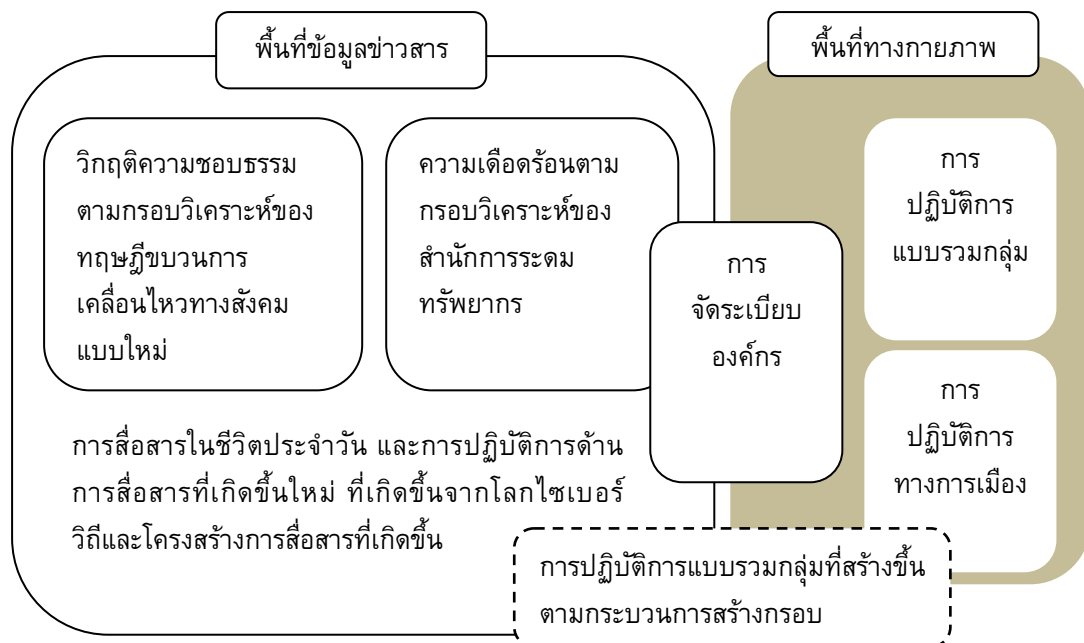
1. ขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา จะศึกษากรณีการปฏิบัติการทางการเมือง (Political practice) ตามกรอบทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (NSMs theory) ทฤษฎีสำนักการระดมทรัพยากร (Resource mobilization theory) และทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบ (Framing theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นใหม่ โดยมุ่งเน้นที่จะค้นหาความสัมพันธ์ของการปฏิบัติการทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะ ทั้งที่อยู่ในระหว่างการปฏิบัติการหรือที่มีการปฏิบัติการเป็นที่ยุติแล้ว โดยเริ่มต้นจากบทบาทที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารทั้งในระดับของการใช้ เป็นเครื่องมือและในระดับการสร้างโครงสร้างการสื่อสารขึ้นมาใหม่ ตามการพัฒนาทฤษฎีการสื่อสารที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลาง (Computer - mediated communication theory) หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าทฤษฎี CMC ซึ่งด้านหนึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพื้นที่สาธารณะ อีกด้านหนึ่ง นำไปสู่การจัดระเบียบองค์กรเพื่อการปฏิบัติการทางการเมือง

2. ขอบเขตด้านระยะเวลา เป็นการศึกษากรณีศึกษาของขบวนการทางการเมืองของไทยที่เกิดขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2549 จนถึงปี พ.ศ. 2554

3. ขอบเขตด้านพื้นที่/ประชากร เป็นการศึกษาเฉพาะขบวนการปฏิบัติการทางการเมือง (Political movements) ของกลุ่มเสื้อเหลืองหรือพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (People's Alliance for Democracy: PAD) และ กลุ่มคนเสื้อแดง หรือ แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (United Front of Democracy Against Dictatorship : UDD) ซึ่งเป็นขบวนการที่แตกต่างทางสังคมและมีการปฏิบัติการทางการเมืองแบบคู่ตรงกันข้ามมาโดยต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ไม่รวมถึงการแปรผลประเด็นทางสังคมเพื่อสร้างความเป็นการเมืองขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น ขบวนการสิ่งแวดล้อม ขบวนการเพศสภาพ ขบวนการเชื้อชาติหรือชนกลุ่มน้อย ขบวนการสิทธิมนุษยชน ขบวนการต่อต้านโลกาภิวัตน์ ฯลฯ

กรอบแนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย (Theoretical Framework)

การตั้งสมมติฐานทั้ง 6 ข้อข้างต้น เพื่อจะนำเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งจากข้อมูล ทฤษฎีภูมิและปฐมภูมิ ไปตั้งคำถามต่อทฤษฎีของ เยอเกน ฮาเบอร์มาส (Juergen Habermas) ในเรื่องพื้นที่สาธารณะ และกรอบทางทฤษฎีของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การตั้งคำถามต่อความใหม่ที่เกิดขึ้น ทั้งในเรื่องของการสร้างพื้นที่สาธารณะและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติการของโลกไซเบอร์ (ซึ่งรวมทั้ง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากเครื่องมือ วิธีและโครงสร้างของการสื่อสาร) และการนำไปสู่การค้นห การอธิบายผลที่จะเกิดขึ้นต่อระบอบประชาธิปไตย

ภาพที่ 1.1 ความสัมพันธ์ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

โดยทั่วไปในการศึกษาตามกรอบของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่นั้น จะอธิบายว่า เหตุที่มาของการเกิดขึ้นของการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น จะมาจากพื้นฐานที่เป็นวิกฤติของความชอบธรรม (Crisis of legitimation) แต่กรอบการพิจารณาของสำนักการระดมทรัพยากรจะให้ความสำคัญต่อเฉพาะประเด็นของความเดือดร้อน (Grievance) ซึ่งเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าหรือเฉพาะที่ปรากฏขึ้นเป็นปัญหาทางสังคม จะเน้นการให้ความสำคัญต่อการนำ

การจัดระเบียบองค์กร และโครงสร้างของโอกาสทางการเมืองรวมทั้งอิงวิธีการบริหารจัดการ เป็นกระบวนการพิจารณาทางทฤษฎี

กรอบการศึกษานี้ จะเริ่มต้นจากความสำคัญของประเด็นที่ว่า โลกไซเบอร์ จะเป็น ปัจจัยสำคัญต่อการปฏิบัติการทางการเมืองทั้งในระดับของการปฏิบัติการรวมกลุ่มและการปฏิบัติการทางการเมืองในรูปแบบอื่นๆ เป็นไปตามสมมติฐานที่ว่า เครื่องมือการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ได้สร้างการสื่อสารที่มีความเข้มข้นมากขึ้น จึงย่อมนำไปสู่ความสามารถในการอธิบายถึงวิกฤติความชอบธรรมที่เกิดขึ้นในมิติต่างๆ ที่ลึกซึ้งไปกว่าการสื่อสารแบบเดิมที่จะต้องคิดค้นเรียงเรียงการสื่อสารทำความเข้าใจและจะต้องใช้ระยะเวลาจำนวนหนึ่งในการสื่อสาร แต่ด้วยวิถีและโครงสร้างการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่จะทำให้การสื่อสารในเรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นและเป็นที่น่าสนใจได้ในระยะเวลาที่ไม่นานมากนัก การศึกษานี้ มุ่งจะอธิบายถึงบทบาทของโลกไซเบอร์ที่มีต่อประเด็นของวิกฤติความชอบธรรมซึ่งเป็นที่มาของการเคลื่อนไหวทางการเมืองตามกรอบวิเคราะห์ของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่มากกว่าจะเป็นเรื่องทางการเมืองประเด็นใดประเด็นหนึ่งตามลักษณะของความเดือดร้อนซึ่งเป็นกรอบวิธีวิเคราะห์ของสำนักการระดมทรัพยากร แต่ก็ให้ความสำคัญในประเด็นความสามารถในการจัดระเบียบองค์กรของการปฏิบัติการทางการเมืองของกรอบวิเคราะห์ของสำนักการระดมทรัพยากร

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษา นี้ ยังจะอธิบายถึงกระบวนการที่จะแปรผลการสร้างประเด็นที่วิกฤติจากพื้นที่ของการสื่อสารไปยังพื้นที่ทางกายภาพ โดยอาศัยกรอบวิเคราะห์ของทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบ (Framing theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีใหม่ที่พัฒนาขึ้นโดย เดวิด เอ. สโนว์ (David A. Snow) มาใช้ประกอบการศึกษาด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้อธิบายถึงลักษณะเฉพาะของข้อมูลข่าวสาร จะเป็นไปได้ทั้งตัวแปรตาม (Dependent variable) ซึ่งหมายถึงการสื่อสารประเด็นต่างๆ ที่กระจายออกไปตามเครื่องมือและเทคโนโลยีของการสื่อสาร และเป็นตัวแปรอิสระ (Independent variable) ซึ่งหมายถึง คุณค่าและความหมายที่มีการกำหนดขึ้นสำหรับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วจะไปส่งผลต่อการสื่อสาร ต่อสาธารณะในลักษณะต่างๆ นอกจากนั้นแล้ว ทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบยังเหมาะสมที่จะอธิบายการทำงานของกลไกภายในของกระบวนการสร้างกรอบที่มีอยู่ 4 กรอบด้วยกัน คือ 1) กรอบการเชื่อมโยง 2) กรอบการขยายความ 3) กรอบการขยายตัว และ 4) กรอบของการเปลี่ยนผ่าน ซึ่งจะทำให้เห็นถึงบทบาทของการสื่อสารกับการปฏิบัติการรวมกลุ่ม ความสัมพันธ์ของประเด็นการสื่อสารกับการจัดระเบียบองค์กร ตลอดจนการเดินทางของข้อมูลข่าวสารจากพื้นที่ของโลกเสมือนจริง (Virtual space) ที่ก้าวออกไปสู่โลกของความเป็นจริงในทางกายภาพ (Physical space) ซึ่งเป็นเรื่องของความใหม่ของการสื่อสารที่ไปส่งผลต่อขบวนการทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน ที่เป็นการปฏิบัติการของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กับแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ที่ด้านหนึ่งต่างฝ่ายต่างสร้างลักษณะเฉพาะของตนเอง/

สังคม (Self/social dichotomy) และอีกด้านหนึ่ง ก็คือวิพากษ์การปฏิบัติการทางการเมืองของคู่ตรงกันข้าม (Binary political) และเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับการเกิดขึ้นของขบวนการทางการเมืองแบบซ้าย/ขวา (Left and right)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **โลกไซเบอร์ (Cyberspace)** หมายถึง พื้นที่การสื่อสารที่เกิดจากการเชื่อมโยงระบบคอมพิวเตอร์เข้าด้วยกัน ด้วยการสร้างเครือข่ายของระบบคอมพิวเตอร์ที่เรียกว่า ระบบ Internet Transmission Control Protocol/Internet Protocol หรือจะเรียกโดยย่อว่า TCP/IP ซึ่งเป็นพื้นที่ของการติดต่อสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ เป็นผลให้การสื่อสารระหว่างกันของผู้คนในสังคมและโลก เปลี่ยนไปตามพิภพของการสื่อสารแบบใหม่ ที่มีความเกี่ยวข้องกับเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการสื่อสารและการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนและโลกในปัจจุบัน โดยไม่สามารถอธิบายแบบแยกความเกี่ยวข้องเฉพาะในเรื่องใดเรื่องหนึ่งและยังรวมการสื่อสารอื่นๆ โยงเข้ามาเป็นการสื่อสารในโลกไซเบอร์อีกมิติหนึ่งด้วย

2. **พื้นที่สาธารณะ (Public sphere)** หมายถึง พื้นที่ที่อยู่ระหว่างประชาสังคมกับรัฐทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เป็นที่ที่ประชาชนสามารถจัดระเบียบตัวเองขึ้นเพื่อท้าทายต่อรัฐและระบบอำนาจต่างๆ ทางสังคมที่มีอยู่ เป็นพื้นที่ของผู้ท้าทาย เป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่นอกระบบการบริหารจัดการโดยรัฐและระบบต่างๆ ของสังคมที่มีอยู่

3. **พื้นที่ข้อมูลข่าวสาร** หมายถึง พื้นที่ส่วนหนึ่งในโลกไซเบอร์และเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่สาธารณะ มีองค์ประกอบ 4 ระดับด้วยกัน คือ 1) ระดับกายภาพ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอุปกรณ์สนับสนุน 2) ระดับตรรกะ เป็นเรื่องของการออกแบบเครือข่ายการเชื่อมโยงระดับความสามารถของคอมพิวเตอร์เพื่อรองรับระบบการสื่อสาร 3) ระดับข้อมูลข่าวสาร เป็นเรื่องของการเก็บรักษาข้อมูล การรับ การส่ง การถ่ายทอดและการเปลี่ยนรูป ซึ่งเป็นกระบวนการของการสื่อสาร 4) ระดับที่เกี่ยวกับผู้คนโดยตรง เป็นเรื่องของการสร้างการมีส่วนร่วม การใช้ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ โดยคำว่า พื้นที่ข้อมูลข่าวสาร นี้ จะเป็นพื้นที่ของโลกไซเบอร์ที่สัมพันธ์กับการใช้งานของผู้คนในสังคม (ระดับที่ 3 และ 4) ซึ่งจะเป็นจุดเชื่อมต่อของพื้นที่ในโลกไซเบอร์กับพื้นที่ทางกายภาพของสังคม

4. **สื่อเดิม (Traditional media)** หมายถึง สื่อมวลชนที่เป็นความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปและมีบทบาททางสังคม คือ ทีวี หนังสือพิมพ์ วิทยุ นิตยสาร ตลอดจนฉบับลอร์ด ซึ่งล้วนแต่เป็นการสื่อสารที่เน้นหนักการสื่อสารแบบการสื่อสารทางเดียว (One - way communication) และเป็นวิถีของการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง (Broadcast

structure) แม้ว่าในระยะหลังจะมีการปรับช่องทางการสื่อสารบางส่วนของสื่อบางประเภท เช่น ทีวีได้ปรับให้มีการตอบโต้ระหว่างผู้ชมมากขึ้นก็ตาม

5. สื่อเชิงสังคม (Social media) หมายถึง การสื่อสารของผู้คนในชีวิตประจำวันที่มีการกระทำผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน (Interactive) ของเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ ที่มีการโต้ตอบ แลกเปลี่ยนข้อมูล ร่วมสนทนาระหว่างกันและกันทั้งแบบที่มีการสื่อสารระหว่างคนสองคนและหลายๆ คนพร้อมๆ กัน ทั้งแบบที่ต้องใช้เวลาพร้อมกัน กับไม่พร้อมกัน จนมีลักษณะเป็นชุมชน เป็นเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่การสื่อสารของสื่อ เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ยูทูป การสนทนาออนไลน์ (Chat room) การส่งข้อความสั้น (SMS) หรือ การส่งข้อความ (Text messaging) มีลักษณะของการติดต่อสื่อสารกันเป็นโครงข่ายที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า โซเชียล เน็ตเวิร์คกิ้ง (Social networking) และเป็นวิถีของการสื่อสารแบบเครือข่าย (Network structure)

6. เว็บไซต์ 2.0 หมายถึง พัฒนาการของการใช้งานเว็บไซต์ (Website) ที่พัฒนามาจากการใช้เป็นที่เผยแพร่ข้อมูลตามเครือข่ายของเทคโนโลยี ซึ่งเดิมยังมีข้อจำกัดเพียงการใช้อ่านไม่สามารถตอบโต้และแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูลโดยผู้อ่านหรือผู้ใช้งานได้ แต่เว็บไซต์ 2.0 เป็นพัฒนาการที่ผู้อ่านสามารถเข้าไปใช้งาน ใช้อ่าน และร่วมโต้ตอบ แก้ไข ปรับปรุงเพิ่มเติมข้อมูลที่มีอยู่ในเว็บไซต์ได้ เช่น การทำงานประกอบข้อมูลของปทานุกรมเสรีวิกิพีเดีย

7. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New social movements) หมายถึง ขบวนการที่รวมกันเป็นกลุ่ม องค์กร เครือข่าย มีการจัดระเบียบองค์กรเพื่อเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมือง โดยมีวิถีของความชอบธรรมเป็นพื้นฐานของความขัดแย้ง มากกว่าจะเป็นความขัดแย้งที่ปรากฏขึ้นเป็นประเด็นทางสังคมแต่เพียงลำพัง รวมทั้งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาระบบประชาธิปไตย หรือจะใช้คำอธิบายอีกคำหนึ่งว่าเป็นประชาธิปไตยแบบเข้มข้นที่มีที่วางใจกับความแตกต่างหลากหลาย (The radical and plural democracy) นอกจากนี้แล้ว ยังหมายความรวมถึงคำอื่นที่ใช้อธิบายในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อกัน เช่น การเมืองภาคพลเมือง การเมืองของพลเมือง การเมืองภาคประชาชน ขบวนการประชาสังคม ขบวนการประชาชน ซึ่งต่างก็เป็นการอธิบายถึงลักษณะของการปฏิบัติการเมืองของประเทศที่อยู่ในระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจก่อนที่จะเข้าสู่ยุคหลัง - อุตสาหกรรม หรือประเทศกำลังพัฒนา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จะได้รับทราบถึงผลของการขยายตัวของโลกไซเบอร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลที่เกิดขึ้นจากข้อมูลข่าวสารที่ต่อเนื่องไปจากการพัฒนาเครื่องมือและเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีต่อการขยายตัวของพื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นการสร้างกระบวนการของการท้าทายต่อรัฐและระบบเดิมที่มีอยู่ก่อน
2. จะได้รับทราบถึงคุณลักษณะที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงวิถีและโครงสร้างของการสื่อสารที่มีผลต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ เช่น การจัดตั้งองค์กร การปฏิบัติการทางการเมือง การนำและผู้นำ การสื่อสาร รวมทั้งความเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นๆ ตามลักษณะของโครงสร้างทางสังคม
3. จะได้รับทราบถึงลักษณะความใหม่ที่เกิดขึ้นในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทย และการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย

บทที่ 2

เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎี รวมทั้งทบทวนวรรณกรรมที่มีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการสื่อสารกับสังคม บทบาทโลกไซเบอร์ที่มีต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะและทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย

1. แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ (Public sphere)
2. ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ ทฤษฎีดั้งเดิม (Classical theory) ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource mobilization theory) ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New social movements theory) และทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบ (Framing theory)
3. ประมวลผลแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะและทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ส่วนที่สอง ทฤษฎีการสื่อสารและทฤษฎีทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย

1. ทฤษฎีการสื่อสารที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลาง (Computer - mediated communication theory)
2. ทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social construction of reality)
3. ทฤษฎีการสร้างขั้วความแตกต่างทางสังคม (Social dichotomy)
4. ทฤษฎีการปฏิบัติการทางการเมืองแบบคู่ตรงกันข้าม (Binary opposition)
5. การประมวลผลทฤษฎีการสื่อสารและทฤษฎีทางสังคม

ส่วนที่สาม การทบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วย

1. การศึกษากรณีของต่างประเทศ
2. ประมวลผลการทบทวนวรรณกรรมต่างประเทศ
3. การศึกษากรณีของไทย
4. ประมวลผลการทบทวนวรรณกรรมของไทย

แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะและทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ (Public sphere)

ฮาเบอร์มาส (Habermas) อธิบายเรื่องพื้นที่สาธารณะไว้โดยสรุป ดังนี้

1. แนวคิดพื้นฐาน (Concept)

พื้นที่สาธารณะ เป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณของชีวิตทางสังคมที่ก่อตัวขึ้น เป็นความคิดสาธารณะ (Public opinion) ประกอบกันเป็นโครงร่างของสาธารณะ (Public body) เป็นผลของการรวมกันอย่างหลวม ๆ ของปัจเจกด้านที่เป็นส่วนตัว (Private/individuals assemble) ซึ่งต่างไปจากการรวมตัวกันแบบธุรกิจและการเป็นพนักงานของรัฐ เป็นพื้นที่ที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโต้แย้ง มีความยืดหยุ่น มีความเป็นอิสระที่จะรวมตัวเป็นสมาคม มีหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุและทีวี ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางของพื้นที่ และเป็นพื้นที่ที่ภาครัฐครอบคลุมไปไม่ถึง โดยภาครัฐจะมีหน้าที่ในลักษณะของการจัดการต่อสาธารณะตามหน้าที่ (Public authority) (Habermas. 1981 : 49)

พื้นที่สาธารณะตามข้อเสนอของฮาเบอร์มาส (Habermas) เป็นการพิจารณาความขัดแย้งในมิติทางสังคมมิใช่มิติทางเศรษฐกิจ เป็นพื้นที่ที่อยู่ระหว่างสังคมกับรัฐ เป็นพื้นที่ที่ผู้รับข้อมูลข่าวสารจัดระเบียบการสะท้อนความคิดของตัวเองแล้วนำเสนอออกไปเป็นความคิดสาธารณะ มีการผูกโยงกับหลักการของข้อมูลสาธารณะ (Public information) เพื่อต่อสู้กับอำนาจการปกครองที่แอบแฝงอยู่ในสังคมและเพื่อสร้างกิจกรรมประชาธิปไตยไปกำกับรัฐอีกต่อหนึ่ง (Habermas. 1974 : 50)

2. ประวัติศาสตร์ (History)

พื้นที่สาธารณะ เป็นพื้นที่ที่ปรากฏขึ้นในประวัติศาสตร์ยุคกลางของยุโรป เป็นพัฒนาการที่เกิดจากพื้นที่ส่วนตัว (Private sphere) ที่แสดงออกต่อกฎเกณฑ์ของเจ้าผู้ครองนครและเจ้าที่ดินที่แสดงความเป็นเจ้าของอาณาบริเวณของที่ดินในระบบศักดินา ในขณะที่ชนชั้นกรรมาชีพก็ต้องการแสดงออกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของตัวแทนของชาติหรือเป็นส่วนหนึ่งของการมอบอำนาจ (Particular mandates) (Habermas. 1974 : 50 - 51)

การปรากฏตัวของพื้นที่สาธารณะ ได้ทำให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลง โดยได้ทำให้ฐานะของศาสนา เจ้าผู้ครองนครและคนชั้นสูง ซึ่งเป็นตัวแทนของพื้นที่สาธารณะในยุคศักดินาและเคยหันทิศทางไปในทางเดียวกัน (Polarization) ได้ยุติลง (ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18) โดยศาสนาได้เปลี่ยนไปทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนตัว พนักงานของรัฐและกองทัพ ได้พัฒนาไปทำงานในการสนองตอบความรับผิดชอบต่อพื้นที่สาธารณะตามหน้าที่ (Public authority) มีการแบ่งแยกงบประมาณกับเจ้าผู้ครองนคร (Princely authority) เป็นการแบ่งแยกความเกี่ยวข้องกันตามหน้าที่สาธารณะกับเรื่องส่วนตัวของเจ้าผู้ครองนคร

ในขณะที่คนชั้นสูงก็ไปทำงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะตามหน้าที่ ชนชั้นกระฎุมพีก็ไปทำงานเกี่ยวกับการค้าและอาชีพ การบริหารเมืองและการจัดระเบียบอาณาเขตต่างๆ โดยมีจุดยืนที่แยกความเป็นส่วนตัวออกจากรัฐ (Habermas. 1974 : 51)

3. วิธีแห่งเสรีภาพของพื้นที่สาธารณะ

ประเด็นสาธารณะ (Public discussion) ที่มีการโต้ตอบกันจะแตกต่างกันไปตามความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคม เช่น รัฐสภาในอังกฤษได้ทำหน้าที่กำกับการใช้อำนาจของราชวงศ์ แต่ในส่วนอื่นของยุโรปนั้น ระบบศักดินาได้ล่มสลายลงไปพร้อมกับสังคมได้จัดระเบียบขึ้นใหม่ โดยฮาเบอร์มาส (Habermas) ตั้งข้อสังเกตว่า ชนชั้นกระฎุมพีได้สร้างลักษณะเฉพาะตามวิถีของปัจเจกด้านที่เป็นส่วนตัวขึ้น โดยไม่ต่อต้านการรวมศูนย์อำนาจ แต่ต้องการที่จะขอมีส่วนร่วม (Shared) ในอำนาจเหล่านั้นและต้องการที่จะใช้กฎ (Principle) ที่มีอยู่เปลี่ยนผ่านคุณลักษณะของอำนาจ (Means of transforming the nature of power) ด้วยการเพิ่มเติมความชอบธรรมให้กับชนชั้นของตนที่จะจัดการปกครองชนชั้นอื่น (Basis of legitimation exchanged for another) (Habermas. 1974 : 52)

นอกจากนั้น สถานะของหนังสือพิมพ์ก็เปลี่ยนไปจากการทำหน้าที่แบบเป็นเอกสารรายงานข่าว (News sheets) ไปเป็นผู้นำความคิดสาธารณะ เป็นผู้สร้างความคิดที่เข้มแข็งให้กับฝ่ายผู้รับสาร เป็นอาวุธสำคัญของพรรคการเมือง พร้อมกับเปลี่ยนสถานะทางสังคมของธุรกิจหนังสือพิมพ์โดยสร้างความใหม่ของกิจการเป็นบริการต่อสาธารณะแขนงหนึ่ง ทั้งนี้ หนังสือพิมพ์ในอังกฤษ ฝรั่งเศส และอเมริกา ได้เริ่มสู่ยุคธุรกิจมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1830 (Habermas. 1974 : 52)

4. พื้นที่สาธารณะกับประชาธิปไตยแบบมวลชนรัฐสวัสดิการสังคม

ในสังคมอุตสาหกรรมก้าวหน้าซึ่งเป็นสังคมที่มวลชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดระเบียบประชาธิปไตย (Industrially advanced mass democracy organized) ไปแล้ว การพิจารณาเรื่องพื้นที่สาธารณะ จะต้องย้อนกลับไปพิจารณาเงื่อนไขทางสังคมก่อนที่จะมีการรวมกันเป็นสังคม (Social pre - conditions) ซึ่งจะเป็นระยะที่อุดมการณ์เชื่อมโยงเข้ากับการเปลี่ยนผ่านทางสังคมที่มีการใช้สื่อและการโฆษณาชวนเชื่อ (Press and propaganda) พร้อมๆ กับการขยายตัวของสังคมตามโครงสร้างของชนชั้นกระฎุมพี (Habermas. 1974 : 54)

ฮาเบอร์มาส (Habermas) เสนอให้นำเอาปัญหาทางสังคมไปตั้งเป็นประเด็นทางการเมืองว่าจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการเปิดเผย (Display of openness) เพราะรัฐได้สร้างงานประชาสัมพันธ์ (Public relations work) เพื่อเผยแพร่ข้อมูล เป็นกระบวนการแอบซ่อนหรือหลบซ่อนของนโยบายที่มีผลประโยชน์ ที่หวังผลต่อการสนับสนุนทางการเมือง และมีผลต่อการสร้างความคิดสาธารณะ (Habermas. 1974 : 54 - 55)

ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

1. ทฤษฎีดั้งเดิมและความจำเป็นต้องพัฒนา

ทฤษฎีดั้งเดิมที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมและการปฏิบัติการทางการเมืองในช่วงก่อนที่จะพัฒนาทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น จะอิงกับทฤษฎีทางสังคมต่างๆ เช่น ทฤษฎีสังคมมวลชน (Mass society) ทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่ (Collective behavior) ทฤษฎีสถานะที่ขัดแย้งกัน (Status inconsistency) ทฤษฎีการคาดหวังที่เพิ่มเติมขึ้น (Rising expectation) ทฤษฎีการลิดรอนค่าโดยเปรียบเทียบ (Relative deprivation) และทฤษฎีการปฏิวัติของเส้นโค้งเดวิส (Davies' J - curve theory of revolution) (McAdam. 1999 : 6)

การอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมของทฤษฎีดั้งเดิมข้างต้นเป็นไปตามกรอบคิดของสำนักเดอร์ไคห์ม (Durkheim) ที่เชื่อว่าการปฏิบัติการรวมกลุ่ม (Collective action) เกิดขึ้นเพราะสังคมมีสถานะที่ไม่เป็นปกติและสังคมมีพฤติกรรมที่ไม่เป็นเหตุเป็นผล (Canel. 1997 : 189) ต่อมา นีล โจเซฟ สเมลเซอร์ (Neil Joseph Smelser) ได้พัฒนาทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่ (Collective behavior) โดยมีกรอบวิเคราะห์ที่เรียกว่า โครงสร้างพฤติกรรมของสเมลเซอร์ (Smelser's structural functionalist model of collective behavior) โดยอธิบายถึง พฤติกรรมในสังคมสองประเภท คือ ที่เป็นสถาบัน (Institutional - conventional collective behavior) และไม่เป็นสถาบัน (Noninstitutional - collective behavior) โดยพฤติกรรมที่ไม่เป็นสถาบันจะรวมพฤติกรรมที่เกิดขึ้นแบบไม่คาดคิดหรือเกิดขึ้นในสถานะที่ไม่เป็นปกติ ซึ่งมักจะเกิดขึ้นจากการสื่อสารกันด้วยข้อมูลดิบๆ แพร่กระจายไปแบบขาลือ ย้อนกลับไปกลับมาและแพร่กระจายออกไปในวงกว้างจนกลายเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมขึ้น โดยที่การอธิบายข้างต้น จะอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในลักษณะของฝูงชน (Crowd) โดยเป็นการให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกและมีความเชื่อในเรื่องของการเกิดและขยายตัวที่สร้างพลังขึ้นเองของพฤติกรรมรวมหมู่ (Atom in the anatomy of collective behavior) (Cohen. 1985 : 671 - 672)

กรอบทฤษฎีของสเมลเซอร์ (Smelser) นั้น ได้รับการวิพากษ์อย่างกว้างขวางว่าเป็นทฤษฎีที่มีจุดอ่อนที่ไม่สามารถจะอธิบายการเชื่อมต่อระหว่างความรู้สึกของการเป็นผู้ถูกกระทำจนนำไปรวมกันสร้างเป็นมวลชนได้ นอกจากนั้น สเมลเซอร์ (Smelser) ก็ยอมรับว่า ขบวนการนิยมนาซี ขบวนการคนผิวดำอเมริกัน นั้น เกิดขึ้นจากผลข้างเคียง (Side - effects) ของความเหลื่อมล้ำของกระบวนการทำงานของตัวเปลี่ยนผ่านทางสังคม (Social transformation) ที่มีอัตราความเร็วไม่เท่ากัน ซึ่งเท่ากับยอมรับปรากฏการณ์ทางสังคมที่ไม่ได้เกิดขึ้นโดยตัวเอง (Porta and Diani. 2006 : 7)

ทฤษฎีดั้งเดิมมีจุดอ่อน 4 ประการด้วยกัน คือ 1) การอธิบายว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเกิดขึ้นจากการตอบสนองต่อความเครียดที่ไม่ยืดหยุ่น (Response to strain) ของระบบสังคม นั้น เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นกรณีเฉพาะ หากพิจารณาในระดับสังคมแล้วอาจจะไม่มีความเครียดไปทั้งหมดจนเป็นเงื่อนไขของสังคมโดยรวม 2) การอธิบายความไม่พอใจของปัจเจก (Form

of individual discontent) ว่า เป็นเหตุที่อยู่เบื้องหลังการรบกวนทางสังคม (Social insurgency) นั้น เป็นการวิเคราะห์ที่เน้นไปยังจุดกำเนิดแบบการเปลี่ยนแปลงจากอะตอม ละเลยการอธิบายถึงการรวมกลุ่มกันขึ้นเป็นพลัง 3) ทฤษฎีดั้งเดิมละเลยการสร้างตัวชีวิตของเงื่อนไขทางจิตวิทยา เพื่อเปรียบเทียบกับกรณีมีส่วนร่วมกับการไม่เข้ามามีส่วนร่วมต่อการเคลื่อนไหวของผู้คน 4) ทฤษฎีดั้งเดิม เชื่อว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากจิตวิทยามากกว่าที่จะเป็นปรากฏการณ์ทางการเมือง (McAdam. 1999 : 11 - 16)

ด้วยจุดอ่อนของทฤษฎีดั้งเดิมข้างต้น จึงเป็นที่มาของการพัฒนาทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยมีการพัฒนาขึ้นพร้อมกันสองแนวทาง คือ ในสหรัฐอเมริกาได้เน้นกรอบวิเคราะห์การระดมทรัพยากร (Resource - mobilization paradigm) แต่ในยุโรปตะวันตกเน้นเรื่องอัตลักษณ์ (Identity - oriented paradigm) ทั้งในสหรัฐอเมริกาและยุโรปต่างก็เป็นสังคมประชาธิปไตยและมีความหลากหลายของประชาสังคม พร้อม ๆ กับการทำงานของอาสาสมัครที่เป็นตัวทวีคูณทางสังคมซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมยุคหลัง - อุตสาหกรรม (Post - industrial societies) (Canel. 1997 : 189, Cohen. 1985 : 673)

2. ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource mobilization theory)

2.1 ความเป็นมา

คำว่า ทรัพยากร (Resources) หมายถึง สรรพสิ่งที่มาจากทรัพยากรวัตถุหรือสสาร (Material resources) เช่น งาน รายได้ การออมและสิทธิพิเศษที่มีต่อสินค้าและบริการ รวมทั้งทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ (Non - tangible resource) เช่น อำนาจหน้าที่ การเป็นผู้นำ การเคารพในคุณธรรม ความเชื่อถือ การเป็นเพื่อน ความชำนาญและแบบแผนของอุตสาหกรรม (Stekelenburg and Klandermans. 2009 : 29)

การพัฒนาทฤษฎีการระดมทรัพยากร นั้น เริ่มจากการทำความเข้าใจการปฏิบัติการรวมกลุ่มและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและวิเคราะห์จุดอ่อนของทฤษฎีดั้งเดิมไปพร้อม ๆ กัน นักวิชาการที่ร่วมกันพัฒนาทฤษฎีตามแนวทางนี้ ประกอบด้วย แอนโธนี โอเบอร์สคอลล์ (Anthony Oberschall) ชาร์ล ทิลลี่ (Charles Tilly) วิลเลียม แกมสัน (William Gamson) พาม โอลิเวอร์ (Pam Oliver) เจอรัลด์ มาร์เวล (Gerald Marwell) เป็นการพัฒนาทฤษฎีขึ้นตามกรอบวิเคราะห์เรื่องความจำเป็นในการเลือกสรรการผลิตสินค้าของสำนักโอลสันเนียน (Olsonian)

2.2 แนวทางการอธิบาย

(1) การจัดการทรัพยากร การจัดระเบียบองค์กรและการนำ

ประเด็นที่นักทฤษฎีการระดมทรัพยากรอธิบายเพิ่มเติมจากทฤษฎีดั้งเดิมนั้น แบ่งออกเป็นสองแนวทาง แนวทางแรก เน้นการวิเคราะห์กระบวนการทางการเมือง (Political process approach) ตามการบุกเบิกของ ทิลลี่ (Tilly) และแนวทางที่สอง เน้นกรอบวิเคราะห์การเป็นผู้ประกอบการกับการจัดระเบียบองค์กร (Entrepreneurial/organizational approach)

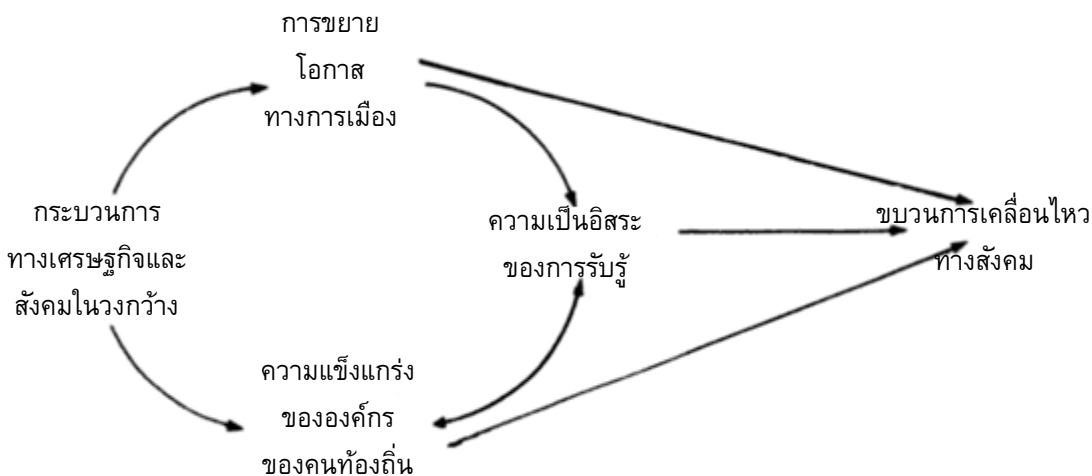
โดยมี เจนกิน (Jenkins) แม็คคาธี (McCathy) และ ซัลด์ (Zald) เป็นผู้บุกเบิกทั้งสองแนวทางต่างให้ความสำคัญต่อความสามารถในการระดมทรัพยากรที่มีอยู่ไปใช้จัดระเบียบเป็นองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movement organizations : SMOs) ความสามารถดังกล่าวจะเป็นตัวชี้ถึงการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมโดย SMOs จะทำหน้าที่เปลี่ยนสถานะของความเดือดร้อน (Grievance) ไปเป็นประเด็นของการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้ปฏิบัติการ (Actors) มากกว่าเงื่อนไขความขัดแย้งเบื้องต้นที่ดำรงอยู่ของปัจเจกของทฤษฎีดั้งเดิม (Canel. 1997 : 206, McCathy and Zald. 2002 : 534, Shigetomi and Makino. 2009 : 3)

ทั้งสองแนวทาง ต่างอธิบายถึงยุทธศาสตร์ระดับเครื่องมือของการปฏิบัติการ (Strategic - instrumental level of action) เป็นการอธิบายถึงการเกิด ผลลัพธ์ ยุทธวิธีและยุทธศาสตร์ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ตามบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับปฏิภิกิริยาที่มีต่อกรณีความขัดแย้ง ผลของการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวของสำนักการระดมทรัพยากร ก็คือ การเปลี่ยนแปลงจากการจัดองค์กรแบบการนำเดี่ยว (Single - actor models) ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดองค์กรยุคคริสต์ทศวรรษ 1960 ไปเป็นการจัดองค์กรที่มีโครงสร้างของการปรึกษาหารือ เป็นการจัดตั้งขบวนการของคนระดับล่างและการรวมกันเป็นองค์กรสหพันธ์ในระดับชาติ ซึ่งมีรูปแบบของการจัดระเบียบองค์กรที่หลากหลายมากขึ้น (Tilly. 1985 : 740 - 41; cited by Canel. 1997 : 206, Cohen. 1985 : 688)

(2) โครงสร้างทางการเมืองและกระบวนการทางการเมือง

การนำเสนอกระบวนการวิเคราะห์ทางการเมือง เริ่มต้นจากผลงานชิ้นสำคัญของ ดัก แม็คอาดัม (Doug McAdam) เรื่อง กระบวนการทางการเมืองและการพัฒนาของการลุกขึ้นสู้ของคนผิวดำในระหว่างปี ค.ศ. 1930 จนถึงปี ค.ศ. 1970 (Political Process and the Development of Black Insurgency, 1930 - 1970) (ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2552 : 99)

ภาพที่ 2.1 เป็นการอธิบายการทำงานของกระบวนการทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ตามทฤษฎีของ แม็คอาดัม (McAdam. 1999 : 51) ซึ่งอธิบายว่าปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทางเศรษฐกิจและสังคม จะมีผลต่อการขยายโอกาสทางการเมือง (Expanding political opportunities) และความแข็งแกร่งของการจัดระเบียบองค์กรของคนท้องถิ่น (Indigenous organizational strength) หากโอกาสทางการเมือง เปิดกว้างที่จะรองรับปัญหาดังกล่าว ปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะได้รับการแก้ไขให้ลุล่วงไป แต่หากปัญหาดังกล่าวไม่ได้รับโอกาสที่จะแก้ไขโดยกระบวนการทางการเมือง ปัญหานั้นจะสร้างความชอบธรรมให้กับองค์กรของคนท้องถิ่นนำไปสร้างเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยมีความตระหนักรู้ร่วมกัน (Cognitive liberation) เป็นเงื่อนไขที่สำคัญของกระบวนการที่จะพัฒนาเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movements)

ภาพที่ 2.1 ตัวแบบกระบวนการทางการเมืองของการเกิดขบวนการเคลื่อนไหว
ที่มา: (McAdam. 1999 : 51)

กลุ่มนักทฤษฎีที่นิยมใช้กรอบการวิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางสังคมกับกระบวนการทางการเมือง ประกอบด้วย ทิลลี (Tilly) แกมสัน (Gamson) โอเบอร์สกออลล์ (Oberschall) และ แม็ค อัดัม (McAdam) โดยนักทฤษฎีกลุ่มนี้ จะเน้นการให้ความสำคัญกับเงื่อนไขแวดล้อมและการจัดส่วนผสมของการเคลื่อนไหวที่เหมาะสม ซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่า “ทฤษฎีการวิเคราะห์โครงสร้างทางการเมือง” (Political Opportunity Structure (POS) Theory) (Canel. 1997 : 206, Shigetomi and Makino. 2009 : 3)

ทาโร่ (Tarrow. 1994 : 68, 85) หนึ่งในแกนนำของนักทฤษฎีนี้ ระบุว่าโครงสร้างของโอกาสทางการเมือง ไม่เพียงจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของการเคลื่อนไหว แต่การเคลื่อนไหวก็มีส่วนสร้างเงื่อนไขสำหรับโอกาสทางการเมืองไปพร้อมกันด้วย โดยที่โครงสร้างของโอกาสทางการเมืองนี้ ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นเงื่อนไขแวดล้อมที่มีลักษณะของความเป็นทางการเมืองหรือมีความถาวร รวมทั้งยังอาจจะเป็นปัจจัยจากภายนอกองค์กร ที่จะสนับสนุนให้การเคลื่อนไหวแบบปฏิบัติการรวมกลุ่มดำเนินไปสู่ความสำเร็จหรือล้มเหลว (ปัจจัยทรัพยากรภายในองค์กร เช่น เงิน อำนาจหรือการจัดระเบียบองค์กร ฯลฯ)

ความสำเร็จหรือล้มเหลวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของโครงสร้างโอกาสทางการเมืองของรัฐทั้งในด้านโครงสร้างการนำเข้าทางการเมือง (Political input structures) ซึ่งเป็นเรื่องของการเปิดกว้างหรือปิดกั้นโดยโครงสร้างทางการเมืองกับ โครงสร้างผลผลิตทางการเมือง (Political output structures) ซึ่งเป็นเรื่องของการบริหารหรือการแปรผลข้อเรียกร้องที่มีจุดแข็ง (Strong) หรือจุดอ่อน (weak) เงื่อนไขทางโครงสร้าง

เหล่านี้จะนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ของการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการสนองตอบโดยรัฐที่แตกต่างกันไป (Kitschelt. 1986 : 68)

ตารางที่ 2.1 โครงสร้างโอกาสทางการเมืองระหว่างการนำเข้ากับผลผลิต

		โครงสร้างการนำเข้าทางการเมือง	
		เปิด	ปิด
โครงสร้าง ผลผลิตทาง การเมือง	แข็ง	<ul style="list-style-type: none"> - ยุทธศาสตร์การนำการเคลื่อนไหวจะมีการปรับตัว - มีนโยบายสำคัญที่จะตอบสนองตามข้อเรียกร้อง - โอกาสที่จะเกิดนวัตกรรมทางนโยบายมีสูง - การกีดกันโดยโครงสร้างต่ำ 	<ul style="list-style-type: none"> - ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวจะดำเนินแบบเผชิญหน้า - ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามขั้นตอนมีไม่มากนัก - ผู้นำที่มีลักษณะในแนวปฏิรูปจะมีข้อจำกัด, นวัตกรรมจะเกิดขึ้นในระดับต่ำ - ปานกลาง - การกีดกันโดยโครงสร้างสูง
	อ่อน	<ul style="list-style-type: none"> - ยุทธศาสตร์การนำการเคลื่อนไหวจะมีการปรับตัว - มีนโยบายสำคัญที่จะเกิดผลกระทบตามขั้นตอน - การผลักดันนโยบายจะเป็นไปแบบคุมเชิงกัน, นวัตกรรมทางนโยบายจะมีปานกลาง - ต่ำ - การกีดกันโดยโครงสร้างมีบ้างเล็กน้อย 	<ul style="list-style-type: none"> - ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวจะดำเนินแบบเผชิญหน้า - จะเกิดผลตามข้อเรียกร้องมีไม่มากนัก - ผลที่จะเกิดต่อยุทธศาสตร์มีน้อย - นวัตกรรมทางนโยบายจะมีต่ำมาก - การกีดกันโดยโครงสร้างสูง

ที่มา : (Kitschelt. 1986 : 68)

(3) ลักษณะเฉพาะของทฤษฎีการระดมทรัพยากร

ลักษณะสำคัญของทฤษฎีการระดมทรัพยากร มี 5 ประการ คือ 1) การเคลื่อนไหวมวลชนเป็นไปแบบพลวัตตามปัจจัยสำคัญ 4 ประการ คือ การจัดระเบียบองค์กร การนำโอกาสทางการเมือง และคุณลักษณะของสถาบันทางการเมือง 2) เครือข่ายทางสังคม (Social network) และการเชื่อมโยงตามแนวนอน (Horizontal links) จะเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่ปฏิบัติการรวมกลุ่ม การจัดระเบียบองค์กรและการนำ 3) โครงสร้างของโอกาสความเป็นการเมืองและคุณลักษณะของระบบการเมือง ผู้นำจะคิดเทียบเคียงกับการบริหารต้นทุน - กำไรของการประกอบการ แนวโน้มการตอบสนองของฝ่ายตรงกันข้ามและการสร้างพันธมิตรเพื่อประเมินความสำเร็จ - ล้มเหลวที่จะเกิดขึ้น 4) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีความต่อเนื่องกันมา

ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการเติบโตของระบบทุนนิยมและรัฐชาติ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็เป็นผลมาจากการไม่นับรวมเรื่องดังกล่าวเข้ากับการพัฒนาประชาธิปไตย 5) การเคลื่อนไหวทางสังคม ไม่ใช่การเคลื่อนไหวแบบจำนวนเต็ม (Fully) ของคนทั้งสังคม (Canel. 1997 : 207 - 211)

3. ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New social movements)

3.1 ความเป็นมา

ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ถือกำเนิดขึ้นเพื่ออธิบายการเคลื่อนไหวประเด็นทางสังคมในสังคมยุโรปที่เกิดขึ้นในระหว่างคริสต์ทศวรรษ 1960 จนถึงคริสต์ทศวรรษ 1980 ไม่ว่าจะเป็นการต่อต้านโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ ขบวนการสิ่งแวดล้อม ขบวนการสันติภาพ ขบวนการเคลื่อนไหวแบบทางเลือก ขบวนการเกี่ยวกับคนส่วนน้อย เช่น คนสูงอายุ กลุ่มรักร่วมเพศ คนไร้ความสามารถ การสนับสนุนกลุ่มเยาวชนและกลุ่มย่อยบางส่วน ขบวนการทางศาสนาดั้งเดิม การเคลื่อนไหวต่อต้านเรื่องภาษี การต่อต้านโรงเรียนของสมาคมผู้ปกครอง การต่อต้านของนักปฏิรูปสมัยใหม่ และขบวนการสิทธิสตรี มากไปกว่านั้น ยังมีขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อสู้ที่จะแยกการปกครองส่วนภูมิภาคหรือการจัดการปกครองตนเอง ซึ่งพอจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า การเคลื่อนไหวในเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องทางสังคม เช่น นิวเคลียร์ สิ่งแวดล้อมและสิทธิความเป็นส่วนตัว ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องสวัสดิการที่รับผิดชอบโดยรัฐ (Welfare state)

ประเด็นทางสังคมข้างต้น เป็นความขัดแย้งชนิดใหม่ที่ ฮาเบอร์มาส (Habermas. 1981 : 33) เรียกว่า

ความขัดแย้งเชิงสถาบันที่ผลิตซ้ำในพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Areas of cultural reproduction) ซึ่งเป็นไปตามขั้นตอนของการบูรณาการทางสังคม (Social integration) และการขัดเกลากายทางสังคม (Socialization) และเป็นการประกาศต่อต้านสาขาย่อยของสถาบัน (Sub - institutional) ที่กระทำต่อสถาบันหลัก รวมทั้งเป็นการสร้างระบบการเมืองขึ้นมาใหม่แบบไม่พึ่งพารัฐสภา (Extra - parliamentary)

การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตกข้างต้น ดูแร็ง (Touraine. 1985 : 749) ระบุว่า "...เป็นความขัดแย้งทางสังคมหลังคริสต์ทศวรรษที่ 1960 เป็นการปะทะกันทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการค้นหาแนวทางเลือกทางสังคม เป็นส่วนสำคัญของการขัดกันในการบูรณาการทางสังคม (Social integration)..."

ในประเด็นเดียวกันนี้ก็มีนักสังคมศาสตร์คนอื่นๆ ร่วมอธิบายถึงปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าว เช่น เมลุกชี (Melucci. 1985 : 789) ระบุว่า "...การปฏิบัติการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่ในสังคมยุโรป ได้ยกระดับและเคลื่อนตัวออกไปจากพื้นที่ทางการเมืองรวมทั้งรูปแบบการต่อต้านแบบเดิมไปอยู่ในพื้นที่ทางวัฒนธรรม..."

ปรากฏการณ์ทางสังคมข้างต้น จึงเป็นที่มาของคำว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (NSMs) ที่วิพากษ์ทฤษฎีของสำนักเดอริโคห์ม (Durkheimian) ที่มุ่งเน้นแต่การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมตามกรอบความล้มเหลวของระบบ (Breakdown) และการสร้างพลังขึ้นโดยตัวเองตามตัวแบบการวิเคราะห์พฤติกรรมรวมหมู่ของ สเมลเซอร์ (Smelser) รวมทั้งความไม่เพียงพอของกรอบวิเคราะห์แบบมาร์กซิสต์ ดังนั้น กรอบการอธิบายทางทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ข้างต้น จึงเริ่มต้นจากการตั้งคำถามของวิชาการในยุโรปที่ต่างไปจากการอธิบายของนักวิชาการในสหรัฐอเมริกาที่มุ่งเน้นอธิบายตามกรอบทฤษฎีการระดมทรัพยากร ทั้งนี้ก็เพราะยุโรปมีประสบการณ์ผ่านขบวนการสังคมนิยมประชาธิปไตย (Social democracy) ซึ่งเป็นประสบการณ์ทางสังคมที่ต่างไปจากสหรัฐอเมริกา (ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2543 : 63, Cohen. 1985 : 663, 690 - 691)

การศึกษาตามแนวทางของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของยุโรปจะเน้นความสำคัญตามกรอบคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity - oriented paradigm) เท่ากับเป็นการตอกย้ำในความแตกต่างเชิงบริบทและตำแหน่งของความขัดแย้งไปพร้อมๆ กัน ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับการยืนยันของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. ที่ว่า “...อาณาบริเวณของความขัดแย้งที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม เป็นการต่อสู้ในอาณาบริเวณของสังคมประชา มากกว่าเป็นการต่อสู้ในอาณาบริเวณของการเมือง” (ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2543 : 61)

3.2 แนวทางการอธิบาย

(1) ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ สังคม และความขัดแย้ง

ความขัดแย้งใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของยุโรป โดยเฉพาะในยุโรปตะวันตกในคริสต์ทศวรรษที่ 1960 - 1980 นั้น ตูแร็ง (Touraine. 1985 : 752) อธิบายว่า “เป็นความขัดแย้งทางสังคมที่เกิดขึ้นใหม่จากการลดคนงานในภาคอุตสาหกรรม อันต่อเนื่องมาจากการปรับใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เป็นการเปลี่ยนวิถีของความขัดแย้งจากประเด็นเชิงรับ (Defensive) เป็นการจัดการประเด็นเชิงรุก (Offensive)”

ความขัดแย้งทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปข้างต้น เป็นคำอธิบายที่มีต่อสังคมหลังอุตสาหกรรม ที่เป็นผลผลิตของสังคมเชิงสัญลักษณ์ ที่ได้เปลี่ยนรูปร่างหรือเปลี่ยนผ่านความเป็นตัวแทนของความเป็นตัวตนของเราและโลกภายนอก ไปตามเทคโนโลยีการผลิต โดยสังคมหลังอุตสาหกรรมนี้มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการที่เป็นพื้นฐานของความเกี่ยวข้อง คือ งานวิจัยและการพัฒนา กระบวนการของข้อมูลข่าวสาร ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและหลักการทางชีววิทยาทางการแพทย์ และสื่อมวลชน (Touraine. 1985 : 781)

การอธิบายข้างต้น ได้ชี้ให้เห็นถึงปรากฏการณ์ทางสังคมของการอธิบายของ ฮาเบอร์มาส (Habermas) ที่ระบุว่า “...ความขัดแย้งทางสังคมได้เคลื่อนตัวออกไปจากแกนกลางของการเป็นผู้ผลิตไปเป็นลักษณะของสังคมทุนนิยมในระบอบสุดท้าย (The late capitalist societies)” โดยทั้ง ตูแร็ง (Touraine) และ ฮาเบอร์มาส (Habermas) มีข้อเสนอที่ตรงกันว่า

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ นั้น เป็นผลของการรวมความล้มเหลวของระบบประชาธิปไตยของสังคมหลังสมัยใหม่ (Postmodern) (ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2545 : 11, Habermas. 1981 : 34)

ความขัดแย้งทางสังคมที่เกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่เรื่องความเดือดร้อนด้านเศรษฐกิจ แต่เป็นเรื่องของคุณภาพชีวิต ความเท่าเทียม การสร้างความเป็นจริงของปัจเจก การมีส่วนร่วม และสิทธิมนุษยชน และเป็นการนำเสนอของชนชั้นกลางใหม่ (New middle class) ที่เป็นคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ (Younger generation) มีการศึกษาสูง ซึ่งเป็นเรื่องที่ขบวนการเคลื่อนไหวของชนชั้นกระฎุมพีและคนงานต่างไม่เคยนำเสนอต่อสังคมมาก่อน (Habermas. 1981 : 33 - 34)

การที่คนชั้นกลางรุ่นใหม่ในยุคโรปลุกขึ้นมากระทำการเคลื่อนไหวทางสังคมก็เพราะต้องการที่จะปกป้องความดั้งเดิมและทรัพย์สินทางสังคม ที่ตั้งอยู่บนระบบความเป็นเหตุเป็นผลของโลกของชีวิต (Rationalized life - world) ต้องการตอบโต้กระบวนการครอบครองของเจ้าอาณานิคม (Colonization) ของการกำหนดแบบแผนของการใช้ชีวิต (Grammar of forms of life) (Habermas. 1981 : 35)

ความขัดแย้งทางสังคมที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ เป็นการวิเคราะห์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการทางความคิดที่เริ่มจากการตีความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างการทำความเข้าใจกับตนเอง (Self - understanding) กับอุดมการณ์ของการเคลื่อนไหวทางสังคมที่หลากหลาย เป็นผลของการโยนเหตุการณ์กับมิติทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนการสร้างอัตลักษณ์และปะทะกันในสังคมประชาธิปไตย (Cohen. 1985 : 695)

(2) การต่อต้านในระดับปัจเจกและการเคลื่อนไหวในระดับสังคม

ความขัดแย้งใหม่ของสังคมที่เคลื่อนตัวออกไปจากการต่อสู้ของคนงาน ไม่ใช่เรื่องชนชั้น แต่จะเป็นเรื่องของอัตลักษณ์ เป็นความขัดแย้งในระดับการผลิต (Level of production) ของสังคมที่จะผลิตสัญลักษณ์และการสร้างความหมายของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเพศสภาพชนกลุ่มน้อย อายุ เพื่อนละแวกบ้าน สิ่งแวดล้อมและสันติภาพ (Canel. 1997 : 190)

การอธิบายความขัดแย้งในระดับการผลิตของสังคมนี้ ฮาเบอร์มาส (Habermas. 1981 : 36 - 37) อธิบายว่า

เป็นการหวนคืนสู่ความดั้งเดิมของขบวนการทางศาสนา และขบวนการทางเลือกแบบต่างๆ ของคนในสังคม เป็นอาการ (Symptoms) ที่แสดงออกถึงจังหวะการใช้ชีวิตของผู้คนในระดับปัจเจกบุคคลที่ก้าวเดินไปไม่พร้อมกับกระแสหลัก ซึ่งจะพบเห็นได้จากกรณีที่เป็นเรื่อง เพศ อายุ สีมืด เพื่อนละแวกบ้าน และศาสนา เป็นลักษณะของการก่อตัวและสร้างการรวมกลุ่มปฏิบัติการเชิงอัตลักษณ์ (Collective identities) เป็นการแสดงถึงวัตถุประสงค์การรวมตัวกันทางสังคม (Social - integrative objectives)

เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นใหม่ระหว่างระบบของสังคม (การเมือง) กับโลกของชีวิต (Life - world) ทั้งนี้ เมื่อใดก็ตามที่ความเป็นเหตุเป็นผลของโลกของชีวิต ไม่สนใจต่อความสลับซับซ้อนของระบบสังคมโดยรวม (Complexity of the social system) จะเกิดการปฏิเสธด้วยการขัดขวาง เช่น การขัดขวางของเยาวชน เป็นการต่อต้านความเป็นสมัยใหม่นิยม เพื่อปกป้องพื้นที่ยุคหลัง - สมัยใหม่นิยม (Post - modernism) ซึ่งเป็นอนาคตของพวกเขา ซึ่งเป็นการอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นพื้นที่ส่วนตัวกับพื้นที่สาธารณะ

การเมืองที่เกิดขึ้นใหม่ตามประเด็นของสังคมนี้ มีการใช้คำเรียกกันหลายคำ เช่น การเคลื่อนไหวต่อต้านแบบใหม่ (New protest movements) การเมืองแบบใหม่ (New politics) ประชาชนนิยมแบบใหม่ (New populism) ลัทธิการต่อต้านทางวรรณกรรม (Neoromanticism) การเมืองแบบต่อต้าน (Antipolitics) การเมืองที่ไม่เป็นไปตามพฤติกรรมดั้งเดิม (Unorthodox political behavior) และการเมืองแบบไร้ระเบียบ (Disorderly politics) ซึ่งเป็นการอธิบายความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นใหม่ ที่เป็นการปะทะกับประเด็นทางเศรษฐกิจ ปะทะกับสถาบันทางสังคม (รวมทั้งสถาบันทางการเมือง) และ ปะทะกับสาธารณะ เป็นพื้นที่ทางการเมืองที่เกิดขึ้นใหม่ที่เป็นการเมืองซึ่งไม่เป็นไปตามสถาบัน เป็นแนวคิดและการปฏิบัติการที่ต่างออกไปจากเสรีประชาธิปไตยและรัฐสวัสดิการ (Offe. 1985 : 825 - 826)

มากไปกว่านั้น ออฟเฟ้ (Offe) ยังอธิบายเพิ่มเติมว่า ลักษณะความขัดแย้งทางสังคมดังกล่าวเป็นไปตามบริบทของสังคมทุนนิยมในระยะสุดท้าย ซึ่งเป็นความขัดแย้งของสังคมที่มีต่อทุนนิยมโดยรัฐและความชอบธรรมของชนชั้นกลาง โดยทั้ง ฮาเบอร์มาส (Habermas) ออฟเฟ้ (Offe) ลาคลาว (Laclau) และ มูฟฟ์ (Mouffe) ต่างมีข้อสรุปที่สอดคล้องกันว่าเป็นผลของวิกฤติการครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์และความชอบธรรม (Canel. 1997 : 192)

(3) ลักษณะเฉพาะของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

ลักษณะสำคัญของการอธิบายของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่มี 4 ประเด็น คือ 1) วิกฤติของความชอบธรรม ตามการอธิบายของฮาเบอร์มาส (Habermas) ที่ว่า เมื่อใดก็ตามที่ความเป็นเหตุเป็นผลของโลกชีวิต ไม่สนใจต่อการเพิ่มขึ้นของการผสมผสานในระบบของสังคมโดยรวมแล้ว จะเกิดปรากฏการณ์ทางสังคมด้วยการปฏิเสธขัดขวาง 2) การปรากฏตัวของสังคมยุคหลัง - อุตสาหกรรม ประเด็นนี้เป็นไปตามการอธิบายของ ตูแร็ง (Touraine) ที่ว่า ความขัดแย้งในสังคมจะเป็นไปตามการผลิตทางวัฒนธรรมจะเปลี่ยนการอธิบายจากเดิมที่เคยอิงตามชนชั้นและตำแหน่งของการผลิต ไปเป็นการขึ้นต่อ (Dependency) ผู้ที่ทำหน้าที่กำกับควบคุม 3) การเคลื่อนไหวของความขัดแย้งที่ออกไปจากการผลิตไปเป็นเรื่องทางสังคม จะทำให้ศูนย์กลางของความขัดแย้งทางสังคมเปลี่ยนไปจากเดิมที่มีความเกี่ยวข้องกับทำงานของตัวกลางทางสังคม (Social agent) นำไปสู่ความหลากหลายและมีลักษณะของการปะทะประสาน 4) ความขัดแย้งใหม่จะเกิดขึ้นในเรื่องของการสื่อสารการสร้างความหมาย

ซึ่งจะเป็นเรื่องของการขัดเกลากายทางสังคม (Socialization) เป็นเรื่องที่ต่างไปจากการดำเนินงานของสหภาพแรงงานหรือพรรคการเมืองซึ่งเป็นเรื่องของเครื่องมือหรือกลไกทางสังคม (Canel. 1997 : 192 - 201)

ในเรื่องเดียวกันนี้ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2542 : 64) ได้ประมวลลักษณะสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ไว้ 4 ประการด้วยกัน คือ 1) ไม่ใช่ขบวนการเคลื่อนไหวบนพื้นฐานของชนชั้น 2) ไม่ใช่เรื่องแคบๆ เกี่ยวกับผลประโยชน์ตามที่วิชารัฐศาสตร์ว่าไว้ 3) ไม่ได้เรียกร้องผ่านกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่ อย่างเช่นพรรคการเมืองหรือนักการเมือง และก็ได้หวังพึ่งกลไกของรัฐอย่างขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องในอดีต แต่เคลื่อนไหวเรียกร้องด้วยตนเอง และ 4) เป้าหมายของการเรียกร้องก็มีใช้เพื่อต้องการช่วงชิงอำนาจรัฐอย่างขบวนการเคลื่อนไหวในอดีต แต่ต้องการสร้างสิ่งที่ ฮาเบอร์มาส (Habermas) เรียกว่า กติกาหรือกฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต (Grammar of forms of life) หรือที่ลาคลาวและมูฟฟ์ (Laclau and Mouffe) เรียกว่า การช่วงชิงการนำในการสร้างค่านิยม/ความหมายชุดใหม่

3.3 การเปรียบเทียบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

(1) การเปรียบเทียบกับขบวนการแบบเก่า

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะอธิบายโดยทฤษฎีการระดมทรัพยากรหรือทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ จะจัดแบ่งความแตกต่างระหว่างความเก่ากับใหม่ที่เกิดขึ้นกับการเคลื่อนไหวหรือขบวนการ ดังนี้

ตารางที่ 2.2 การเปรียบเทียบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่กับเก่า

	ขบวนการแบบเก่า	ขบวนการแบบใหม่
อุดมการณ์	เน้นทางการเมือง	เน้นทางวัฒนธรรม
สังคม	สังคมทุนนิยมในระยะเริ่มต้น	สังคมทุนนิยมในระดับก้าวหน้า
ระยะเวลา	การเคลื่อนไหวก่อน 1960s	การเคลื่อนไหวหลัง 1960s
ผู้เข้าร่วม	ตามฐานของชนชั้น	หลากหลายและข้ามไขว้
การสร้างประเด็น	ประเด็นของชนชั้น	ประเด็นที่หลากหลายและไม่เกี่ยวกับชนชั้น
จุดมุ่งหมาย	ความจำเป็นในการดำรงชีพ	เป็นเรื่องเชิงนามธรรม (Post materialist goals)
การจัดระเบียบองค์กร	รวมศูนย์สู่ส่วนกลางและจัดองค์กรแบบช่วงชั้นบังคับบัญชา	มีรูปแบบของการกระจายอำนาจและมีการเข้าร่วมของคนรากหญ้า

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

	ขบวนการแบบเก่า	ขบวนการแบบใหม่
การสื่อถึงการเปลี่ยนแปลง	การกระทำการมีส่วนร่วมในทาง การเมืองทั้งในระดับการรวมกลุ่มและ การกระทำในเชิงสถาบัน	ปฏิบัติการทำลาย มีการกระทำทั้งใน นามปัจเจกและในนามการรวมกลุ่ม

ที่มา : (Manosmita, M C., Aruna and K. Bibina. 2012 : 33)

(2) การเปรียบเทียบกับทฤษฎีของสำนักการระดมทรัพยากร

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ทั้งทฤษฎีของสำนักการระดมทรัพยากรและทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ นั้น แม้จะวิพากษ์ทฤษฎีดั้งเดิมเหมือนกัน แต่ก็มีความแตกต่างกัน ตามตารางที่ 2.3 ดังนี้

ตารางที่ 2.3 การเปรียบเทียบทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่กับทฤษฎีการระดมทรัพยากร

	การระดมทรัพยากร	ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่
การมุ่งเน้นทางทฤษฎี	มีความต่อเนื่อง	ไม่มีความต่อเนื่อง
ตำแหน่งของความขัดแย้ง	การรวมกันของระบบ	การรวมกันของสังคม
ระดับของความเกี่ยวข้อง	รัฐ	ประชาสังคม
พื้นที่ของความขัดแย้ง	อาณาบริเวณทางการเมือง	อาณาบริเวณทางวัฒนธรรม
ระดับของการกระทำ	การกระทำในระดับเครื่องมือ	การกระทำเพื่อแสดงถึงความหมาย

ที่มา : (Canel. 1997 : 216)

ทฤษฎีของสำนักการระดมทรัพยากร มุ่งเน้นที่จะอธิบายถึงความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับการจัดการทรัพยากร พลวัตของการจัดระเบียบองค์กร กระบวนการทางการเมือง ยุทธศาสตร์ รวมทั้งเครือข่ายทางสังคม เป็นการมุ่งเน้นต่อการพิจารณาเรื่องของเครื่องมือที่จะต่อรองกับรัฐ เป็นการสร้างการเปลี่ยนผ่านเพื่อการจัดสรรใหม่ของสังคมสมัยใหม่ในระดับการเมืองซึ่งเป็นเครื่องมือทางสังคม มีความเกี่ยวข้องกับการบูรณาการของระบบและการดำเนินการในเชิงยุทธศาสตร์ ในขณะที่ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่นั้น จะเป็นการพิจารณาในศักยภาพของโครงสร้างการปฏิบัติการรวมกลุ่ม เน้นการวิเคราะห์โครงสร้างในระดับมหภาคที่ก่อให้เกิดการยกระดับขีดความสามารถในการผลิตโดยตนเอง (Self - production) เป็นการพิจารณาการก่อตัวขึ้นเป็นสถาบันของอัตลักษณ์ที่จะเกิดขึ้นจากประเด็นใหม่ๆ ที่โยงกับคู่ปรปักษ์ (Antagonism) เป็นการพิจารณาถึงวิกฤติความชอบธรรม

เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในประชาสังคม เป็นการผลิตสัญลักษณ์ เป็นการต่อสู้และบูรณาการกันทางสังคม และเป็นการพิจารณาถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นใหม่แบบไม่มีความต่อเนื่องกับความขัดแย้งหลักทางสังคมที่เคยมีอยู่เดิม (Canel. 1997 : 216 - 217)

คาเนล (Canel. 1997 : 217 - 218) สรุปว่า ทฤษฎีทั้งสองสายทางข้างต้นควรที่จะนำมาใช้ประกอบเป็นกรอบในการศึกษาร่วมกัน โดยแบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับมหภาค (Macro - process) ควรใช้กรอบการวิเคราะห์ของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่มาใช้ในการพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้อง 3 ประเด็น คือ 1) ศักยภาพทางโครงสร้างของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม 2) ลักษณะความสัมพันธ์ของระบบการเมืองกับรัฐและประชาสังคม 3) การปฏิบัติการรวมกลุ่มเชิงอัตลักษณ์ ในขณะที่เดียวกันก็นำเอากรอบการวิเคราะห์ของทฤษฎีการระดมทรัพยากรมาใช้ในการพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องในระดับจุลภาค เพื่อพิจารณาใน 3 ประเด็นด้วยกัน คือ 1) พลวัตของการเคลื่อนไหวแบบมวลชนซึ่งเป็นเรื่องของการจัดการทรัพยากร ยุทธศาสตร์และยุทธวิธี บทบาทของผู้นำ การตอบสนองของคู่กรณีและการสร้างพันธมิตร 2) พลวัตของการจัดระเบียบองค์กร 3) การดำรงอยู่ของเครือข่ายทางสังคม

3.4 ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกับประเทศกำลังพัฒนา

ด้วยการศึกษาทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ เริ่มต้นขึ้นในสังคมยุโรป ซึ่งเป็นที่ที่มีการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยไปแล้ว เป็นแบบยุคหลัง - อุตสาหกรรมประกอบด้วย โคเฮน (Cohen. 1985 : 701) ระบุว่า

จุดอ่อนในการสถาปนาทฤษฎีที่อธิบายถึงความใหม่ที่เกิดขึ้นในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในยุโรปของตูแร็ง (Touraine) นั้น ไม่ได้พัฒนาเครื่องมือที่จะใช้ประกอบในการศึกษาเรื่องประชาสังคม (Civil society) หรือวิเคราะห์การสร้างตัวขึ้นเป็นสถาบันทางสังคมไว้ เพียงแต่เป็นการอธิบายถึงความหลากหลายที่เกิดขึ้นของสังคมยุคหลัง - อุตสาหกรรมเท่านั้น ในทำนองเดียวกัน ทฤษฎีของสำนักการระดมทรัพยากร ก็มีพัฒนาการที่เกิดจากสังคมอุตสาหกรรมที่มีเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า มีความเข้มแข็งของสถาบันในระบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการพิจารณาในเงื่อนไขแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบองค์กรและการนำการเคลื่อนไหวระดมมวลชน โครงสร้างโอกาสทางการเมือง กระบวนการทางการเมือง โดยที่เรื่องดังกล่าวเหล่านี้แตกต่างไปจากประเทศกำลังพัฒนา

ดังนั้น การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในประเทศกำลังพัฒนาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาด้วยความรอบคอบและคำนึงถึงบริบทที่แตกต่างไปจากองค์ประกอบพื้นฐานของการพัฒนาทางทฤษฎี ทั้งทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่และทฤษฎีของสำนักการระดมทรัพยากร โดยมีผลงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการปรับใช้ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวสำหรับประเทศกำลังพัฒนาที่น่าสนใจ ดังนี้

(1) การศึกษาของ ไดอานะ อี เดวิส (Diane E. Davis)

การศึกษาเรื่อง อำนาจของระยะห่าง ความจำเป็นสำหรับการทบทวนทางทฤษฎีของขบวนการศึกษาในลาตินอเมริกา (The Power of Distance : Re - Theorizing Social Movements in Latin America) ของ ไดอานะ อี เดวิส (Diane E. Davis) เสนอให้ใช้กรอบเรื่อง อำนาจของระยะห่าง (Power of distance) เป็นกรอบศึกษาในลาตินอเมริกาโดยให้ความสำคัญต่อการจัดการตนเองหรือระยะห่างจากสถาบันของรัฐกับกระบวนการทางการเมือง โดยปกติ โดยเน้นเรื่องของการจัดการตนเองและการรวมศูนย์ของประชาสังคม (Civil society - centeredness) เป็นความใหม่ของการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องอัตลักษณ์ ในขณะที่เดียวกัน เดวิส (Davis. 1999 : 585 - 586) ก็เห็นว่า กรอบการวิเคราะห์โครงสร้างของโอกาสทางการเมือง เป็นกรอบที่ปลดความสำคัญของเรื่องประชานิยม โดยไปจำกัดแนวคิดเกี่ยวกับประชานิยมไว้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของฝ่ายต่อต้าน พร้อมกับไปเน้นบทบาทของรัฐและการตอบสนอง โดยที่ เดวิส (Davis. 1999 : 619) อธิบายว่า "...ความสัมพันธ์ของอำนาจทางการเมือง จะเป็นไปตามระยะทางที่ห่างออกไปจากศูนย์กลางของอำนาจ ระยะทางที่ห่างออกไปจะเหมือนกับเชื้อเพลิงของขบวนการปฏิวัติหรือการปฏิเสศการผูกโยงเข้าเป็นส่วนของรัฐ - ชาติ โดยที่ระยะห่างนี้เป็นพลังที่เก็บไว้ภายใน (Self - limiting) ของประชาสังคม..."

การเคลื่อนไหวของขบวนการซาปาติสตา (Zapatistas) ซึ่งมีวัฒนธรรมและยุทธศาสตร์ที่เกิดจากการกระตุ้นความเป็นอิสระและประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ ก็เป็นการเปลี่ยนความแตกต่างของระยะห่างกับศูนย์กลางของการปกครอง เป็นปฏิบัติการทางการเมืองที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่หรือระยะห่างจากการเป็นสถาบัน ชนชั้นวัฒนธรรมมีการแสดงออกทั้งในระดับบุคคล ในระดับการรวมกันเป็นกลุ่ม การรวมกันเป็นสหภาพ และการพัฒนาเครือข่ายต่าง ๆ รวมทั้งการรวบรวมความไม่พอใจที่เกิดจากการกระทำโดยรัฐจากระดับบุคคล เป็นระดับกลุ่ม และท้องถิ่นไปพร้อมกันด้วย (Davis. 1999 : 619 - 620)

อย่างไรก็ตาม เดวิส (Davis. 1999 : 624) ก็ยอมรับว่าการศึกษาของเขาก็ยังต้องเอากรอบความคิดของนักทฤษฎีในยุโรปมาใช้เป็นแนวทางอยู่ดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประชาสังคมหรือพื้นที่สาธารณะ ของ ฮาเบอร์มาส (Habermas) อะเรนด์ท (Arendt) และตูแร็ง (Touraine) การอธิบายความเกี่ยวข้องระหว่างประชาสังคมกับรัฐ ของ ทิลลี (Tilly) และ ทาร์โร (Tarrow) รวมทั้ง เจนกินส์ (Jenkins) และ คลานเดอร์แมน (Klandermans) มาประกอบ การอธิบายถึงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของลาตินอเมริกาซึ่งมีความผูกโยงกับการเคลื่อนไหวแบบระดมมวลชนแบบพลเมือง (Citizen mobilization) ซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับกระบวนการทางประวัติศาสตร์ของการกำเนิดรัฐ เป็นการเคลื่อนไหวที่จำเป็นจะต้องทำความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ของประชาชนที่มีระยะห่างกับอำนาจ ห่างจากความเป็นสถาบัน ห่างจากการมีส่วนร่วมต่อการปฏิบัติการ ห่างจากผลตอบแทนที่ได้จากการเป็นส่วนของรัฐ - ชาติ (Nation - statehood) ดังนั้น การพิจารณาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในชนบทของลาติน

อเมริกา จึงไม่ควรจะพิจารณาความเป็นเมืองกับชนบทแต่เพียงเบื้องต้น ควรจะรวมเอาความเป็นวัฒนธรรมและชนชั้นทางสังคมไปบวกรวมไว้ด้วย

(2) การศึกษาของมาคิโน (Makino) และ ชิเกโตมิ (Shigetomi)

การศึกษาเรื่องทรัพยากร การจัดระเบียบองค์กรและสถาบัน : ตัวกลางเชื่อมโยงของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในบริบทของประเทศกำลังพัฒนา (Resources , Organizations and Institutions : Intermediaries for Social Movements in the Developing Context) ซึ่งเป็นการศึกษาของ กุมิโกะ มาคิโน และชินนิชิ ชิเกโตมิ (Makino and Shigetomi. 2009 : 228 - 231) โดยเปรียบเทียบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในโคลัมเบีย ไทย จีน แอฟริกาใต้ อาร์เจนตินา เม็กซิโก อินเดีย และไนจีเรีย เป็นการศึกษาโดยทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 4 ทฤษฎีด้วยกัน คือ การระดมทรัพยากร โครงสร้างโอกาสทางการเมืองการปฏิบัติการรวมกลุ่มทางอัตลักษณ์ และกระบวนการสร้างกรอบ การศึกษาพบว่า คำว่าทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนานั้น นอกจากจะให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนทางการเงินแล้ว ยังรวมความถึงข้อมูลข่าวสารและการสนับสนุนทางเทคโนโลยี เช่น ความจำเป็นในการสนับสนุนในข้อมูลข่าวสารสำหรับการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมในจีน สำหรับการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหว นั้น จะขึ้นอยู่กับความเป็นชุมชนท้องถิ่นและเครือข่ายเป็นสำคัญ ยิ่งไปกว่านั้น การก่อตัวเป็นสถาบันทางสังคมจะไม่จำกัดเฉพาะที่จะเกี่ยวข้องในทางการเมืองและการบริหารเท่านั้น ยังจะขึ้นอยู่กับคุณค่า ระบบของการยอมรับและแบบแผนของพฤติกรรมทางสังคมอีกด้วย เช่น กรณีของขบวนการเคลื่อนไหวของเยาวชนไนจีเรีย ที่ยินดีที่จะทำงานร่วมกับผู้สนับสนุนเงินจากต่างประเทศแต่ไม่ยอมที่จะร่วมงานกับรัฐบาลในประเทศ ซึ่งแทนที่จะเกิดการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ การบริหารร่วมกับฝ่ายตรงกันข้าม (Co - opted) ที่จะช่วยทำให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจระหว่างรัฐกับประชาสังคมกลับกลายเป็นการสร้างประเด็นปัญหาใหม่ขึ้นอีกรูปแบบหนึ่ง

ประเด็นที่น่าสนใจจากการศึกษานี้ ก็คือ การอ้างอิงความเป็นประวัติศาสตร์ที่มีความลึกซึ้ง เช่น การผูกโยงความเป็นสตรีกับขบวนการเคลื่อนไหวของอินเดีย ซึ่งมีความสัมพันธ์กับขบวนการสร้างชาติ ความเกี่ยวข้องกับประเด็นของเยาวชนที่ไนจีเรียก็ไม่ได้ติดยึดอยู่เพียงประเด็นทางเศรษฐกิจและสังคมแต่เป็นการแสดงถึงแนวโน้มเชิงบวกในการเป็นอิสระในอนาคต แม้กระทั่งกรณีของขบวนการเคลื่อนไหวของคนพื้นเมืองที่เรียกร้องความชอบธรรมบนพื้นฐานของความเป็น “คนพื้นเมือง” ตามความหมายที่ระบุไว้ในความเป็นชาติของการปฏิบัติของชาวเม็กซิกัน ซึ่งเป็นความหมายของประเทศกำลังพัฒนาที่ผ่านการเคลื่อนไหวสร้างชาติ (Nationalist movements) ไปสู่ความเป็นอิสระในยุคหลัง - การเป็นเอกราช (Post - independence era) (Makino and Shigetomi. 2009 : 232)

(3) การศึกษาของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร

การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและเมืองไทย โดย ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2545 : 19) เปรียบเทียบให้เห็นว่า ประเทศกำลังพัฒนามีประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนมากกว่าสังคมตะวันตก มากไปกว่าประเด็นที่ ตูเร็ง (Touraine) อธิบายว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการตอบโต้กับอำนาจของรัฐกิจและอำนาจรัฐโดยตรง แต่ขบวนการทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา (จะอยู่) ภายใต้บริบทของความครอบงำควบ 2 ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น โดยโครงสร้างอำนาจของสังคมและระบบตลาดของประเทศกับระดับโลก โดยพลังอำนาจของทุนนิยมโลกและบรรษัทข้ามชาติ

ขณะที่ประเด็นการเคลื่อนไหวทางสังคมในโลกตะวันตก จะเป็นเรื่องของคุณภาพชีวิต มีผู้เข้าร่วมเป็นคนชนชั้นกลาง แต่ในประเทศกำลังพัฒนายังคงมีประเด็นปัญหาเรื่องปากท้อง การเข้าถึงทรัพยากร ที่มีผู้เข้าร่วมขบวนการที่เป็นกลุ่มไร้อภิสิทธิ์ กลุ่มคนชายขอบ คนงานและชาวนายากจน จึงเท่ากับว่า ในประเทศโลกที่สาม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในเรื่องของคุณภาพชีวิตและเรื่องของปากท้องได้เกิดขึ้นพร้อมๆ กันในห้วงเวลาเดียวกัน ในขณะที่สังคมตะวันตกเรื่องทั้งสองนี้เกิดขึ้นในช่วงประวัติศาสตร์ที่แยกกันเป็น 2 ช่วง ดังนั้น การเรียกขานคำว่าขบวนการทางสังคม (Social movements) ที่แยกออกไปจากขบวนการทางการเมือง (Political movements) จึงถูกตั้งคำถาม และมีการใช้คำอื่นในการอธิบายที่เหมาะสมแทนว่า “ขบวนการประชาชน” (ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2545 : 19)

ในขณะที่โลกตะวันตกจะพิจารณาถึงการก่อตัวขึ้นเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจากปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นจารีตของแนวคิดแบบเสรีนิยม แต่ในสังคมของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งเป็นประเทศที่มีประสบการณ์ในสังคมอุตสาหกรรมยังไม่มากนัก กลับให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ ไม่เน้นเรื่องเสรีภาพของปัจเจกบุคคลแต่ให้ความสำคัญกับความเป็นชุมชนและสังคมมากกว่า ขบวนการทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนามักจะเกิดขึ้นจากชุมชนทั้งในเมืองและชนบทหรือชนกลุ่มน้อย เช่น ขบวนการเซี่ยปาสที่เม็กซิโก หรือในกรณีของสามัคยาคนจน เครือข่ายเกษตรกร และประมงพื้นบ้านของไทยก็เกิดขึ้นในอาณาบริเวณของชุมชน (ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2545 : 20 - 21)

ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2545 : 21) เสนอว่า การศึกษาถึงขบวนการโต้กลับ (Countermovement) ซึ่งเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งของทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (Political process) หนึ่งในสาขาย่อยของสำนักการระดมทรัพยากร เป็นประเด็นประกอบการศึกษาที่จำเป็นสำหรับการศึกษาถึงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศโลกที่สาม เพราะรัฐบาลแทบทุกประเทศมีขบวนการโต้กลับที่ทรงประสิทธิภาพ รวมทั้งมีการโต้กลับผ่านสื่อมวลชนอีกด้วย

ขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นได้โดยกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งคนชั้นกลาง คนธรรมดา สามัญชน หรือคนตัวเล็กๆ รวมทั้งชาวไทยภูเขาหรือกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

ชาวประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก ชาวนาชายขอบ ผู้หญิง คนงานหญิง ชาวสลัม เข้ามาร่วมในขบวนการเรียกร้องสิทธิและเพิ่มบทบาทของตนในสังคมมากขึ้น เป็นการปะทุขึ้นที่สำคัญของขบวนการทางสังคม เพราะสังคมไทยผ่านประสบการณ์ขบวนการทางการเมืองของมวลชนแนวกว้างน้อยมาก ขบวนการกู่ชาตาก็ไม่มี ขบวนการชาตินิยมก็กระจุกอยู่กับชนชั้นนำจำนวนน้อย ขบวนการสังคมนิยมก็ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว (ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2545 : 23)

4. ทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบ (Framing process theory)

4.1 ความเป็นมา

กระบวนการสร้างกรอบ (Framing process) เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ล่าสุด ที่พัฒนาขึ้นโดยผสมผสานทั้งสองแนวทางระหว่างสำนักการระดมทรัพยากรกับสำนักขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ เป็นการเน้นความสนใจต่อกระบวนการของการสร้างการยอมรับของสังคมเป็นสำคัญ (Shigetomi and Makino. 2009 : 4)

คำว่า การสร้างกรอบ (Framing) เป็นคำที่แสดงกริยาที่แสดงความหมายของการสร้างสัญญาณ (Signifying work) หรือการสร้างเป็นความหมาย (Meaning construction) เป็นคำที่แสดงความหมายรวมถึงการกระทำที่ดำเนินอยู่ (Active) เป็นปรากฏการณ์ของกระบวนการที่อธิบายถึงตัวการตัวแทน (Agent) และการแสดงความเห็นโต้แย้ง (Contention) ระดับของความเป็นจริงที่มีอยู่ (Level of reality construction) เป็นความเกี่ยวข้องที่เกิดขึ้นกับการจัดระเบียบขององค์กรของขบวนการทางสังคมหรือนักเคลื่อนไหว (Gamson et al. 1982, Snow et al. 1986, Snow & Benford. 1988; cited by Benford & Snow. 2000 : 614)

ทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบ (Framing process theory) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นโดย โรเบิร์ต ดี เบนฟอร์ด (Robert D. Benford) และ เดวิด เอ สโนว์ (David A. Snow) ที่อธิบายไว้ในผลงานเรื่อง กระบวนการสร้างกรอบและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม : ความเข้าใจเบื้องต้นและการประมวลความเกี่ยวข้อง (Framing Processes and Social Movements : An Overview and Assessment) ผลงานดังกล่าว เบนฟอร์ด (Benford) และ สโนว์ (Snow) ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องกำหนดเครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์สังคม โดยนำเอาแนวความคิดของ กอฟฟ์แมน (Goffman) ซึ่งได้อธิบายถึงโครงสร้างความรู้ (Schemata of interpretation) จุดยืน (Locate) การรับรู้ (Perceive) การแยกแยะ (Identify) การสร้างความทรงจำในเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตและโลกที่กว้างใหญ่ของแต่ละคนซึ่งเป็น เรื่องที่ไม่อาจจะอธิบายได้แบบสมบูรณ์ (Goffman. 1974 : 21; cited by Benford & Snow. 2000 : 614)

กอฟฟ์แมน (Goffman) เห็นว่า การทำงานของกรอบเบื้องต้น (Primary frameworks) เป็นโครงสร้างความรู้ที่พยายามจะอธิบายถึงกรณีต่างๆ ให้ครบถ้วน แต่ไม่สามารถที่จะอธิบายได้หมดตามคำจำกัดความ เพราะความเป็นจริงในชีวิตของคนเรามีความพยายามที่จะสร้างความชัดเจนของการแสดงออกในสองระดับ คือ ธรรมชาติและสังคมตามธรรมชาติ (Natural frameworks) จะเป็นการแยกแยะประเด็นโดยอ้อม ไม่มีผู้เริ่มต้น ไม่มีการตกแต่ง ไม่มีการแนะนำ

ไม่มีบทบาทของตัวกลางมาเกี่ยวข้องและแทรกแซง เป็นกายภาพบริสุทธิ์ (Purely physical) เป็นการทำความเข้าใจเรื่องทั้งหมดตั้งแต่ต้นจนจบตามลักษณะของตัวกำหนดโดยธรรมชาติ (Natural determinants) แต่กรอบของสังคม (Social frameworks) เป็นกรอบที่มีพื้นฐานของการจัดการทำความเข้าใจที่มีต่อเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ที่ประกอบด้วยความจำนง จุดประสงค์ และการควบคุมของภูมิปัญญาความรู้ มีความเกี่ยวข้องกับตัวกลางมีความเกี่ยวข้องกับการดำรงของผู้คน มีการทำงานของตัวกลางให้เป็นที่ไปเพื่อการใดการหนึ่ง (Goffman. 1974 : 22 - 23; cited by Benford & Snow. 2000 : 614)

4.2 แนวทางการอธิบาย

(1) องค์ประกอบของการสร้างกรอบ

เบนฟอร์ด และ สโนว์ (Benford & Snow. 2000 : 614) มีความเห็นว่าการอธิบายถึงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นการอธิบายถึงเรื่องที่ยังอยู่ในระหว่างการดำเนินงาน เป็นเหตุการณ์ที่ยังไม่ยุติ และมีข้อโต้แย้งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดด้วยกระบวนการพิจารณาที่เรียกว่า กรอบของการปฏิบัติการรวมกลุ่ม (Collective action frames) ซึ่งจะทำให้เห็นถึงศักยภาพและองค์ประกอบของการเคลื่อนไหว การสนับสนุนจากผู้ประสบเหตุ รวมทั้งการเคลื่อนไหวแบบมวลชนของฝ่ายตรงกันข้าม โดยที่ กรอบการปฏิบัติการรวมกลุ่ม จะพิจารณาถึงการสร้างความเชื่อและความหมาย (Beliefs and meanings) ของการปฏิบัติการที่เริ่มต้นตั้งแต่การกระตุ้นเร้า การสร้างความชอบธรรมและการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหว (Social Movement Organizations : SMOs)

กรอบของการปฏิบัติการรวมกลุ่ม มีองค์ประกอบหลัก 3 ส่วนด้วยกันคือ 1) การสังเคราะห์สาเหตุ (Diagnostic framing) เป็นการแยกแยะประเด็นปัญหาและความเกี่ยวข้อง 2) การประมวลแนวโน้ม (Prognostic framing) และ 3) การพิจารณาประเด็นแรงจูงใจ (Motivational framing) (Benford & Snow. 2000 : 615) โดยที่การพิจารณาตามกรอบข้างต้นจะนำไปสู่การค้นหาความเกี่ยวข้อง ความสนใจที่ผู้ทำการเคลื่อนไหวจะนำไปสร้างความสัมพันธ์กับประเด็นปัญหา เพื่อสร้างเป็นความเห็นพ้องของการเคลื่อนไหวแบบมวลชน (Consensus mobilization) และการปฏิบัติการของการเคลื่อนไหวแบบมวลชน (Action mobilization) (Benford & Snow. 2000 : 615)

(2) การทำงานระดับจุลภาคของการเคลื่อนไหวแบบมวลชน

สโนว์ (Snow et al. 1986 : 467 - 470) อธิบายว่า การสร้างกรอบแต่ละกรอบจะช่วยให้การพิจารณาในระดับจุลภาคของการเคลื่อนไหวแบบมวลชน (Micromobilization tasks) มีความชัดเจนขึ้น โดยมี 4 กรอบด้วยกัน คือ กรอบของการเชื่อมโยง (Frame bridging) กรอบของการขยายความ (Frame amplification) กรอบของขยายตัว (Frame extension) กรอบของตัวเปลี่ยนผ่าน (Frame transformation) โดยที่ 1) กรอบของการเชื่อมโยงจะพิจารณา

การเชื่อมโยงอุดมการณ์ที่มากกว่าสองอุดมการณ์ที่สอดคล้องกันแต่ไม่สามารถจะรวมเข้าด้วยกันเนื่องจากมีประเด็นหรือปัญหาบางประการ นอกจากนี้ยังจะพิจารณาถึง การโยงระหว่างองค์กรกับความรู้สึกของผู้คนที่ไม่เคยมีความคิดที่จะเคลื่อนไหวแบบมวลชนหรือการสร้างกลุ่มความคิดสาธารณะ 2) กรอบของการขยายความ เป็นการสร้างความชัดเจนและสร้างสีสันของการอธิบายความของกรอบว่า เรื่องที่เกิดขึ้นนั้นอยู่ในส่วนใดของกรณี (Issue) เป็นส่วนใดของปัญหา (Problem) หรือเหตุการณ์โดยรวม (Set of events) ซึ่งเป็นการสร้างความกระจ่างให้มากขึ้นโดยที่การขยายความนี้จะแบ่งเป็นสองกรณี คือ การขยายความด้านคุณค่า (Value amplification) และการขยายความด้านความเชื่อ (Belief amplification) โดยที่การขยายความด้านคุณค่า จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายหรือสถานะล่าสุดของการเคลื่อนไหว และการขยายความด้านความเชื่อ จะเกี่ยวข้องกับการเป็นส่วนหนึ่งของวิถีคิดที่จะยอมรับหรือกีดขวางการกระทำที่เหมาะสมของคุณค่าที่ต้องการ 3) กรอบของการขยายตัว เป็นเรื่องขององค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม (SMOs) ที่ดำเนินการตามกิจกรรมการสนับสนุนและตามเหตุของคำนิยามของคุณค่าและความเชื่อ รวมทั้งขยายการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลหรือกลุ่มผลประโยชน์กับการสนับสนุน SMOs และ 4) กรอบของตัวเปลี่ยนผ่าน เป็นการดำเนินการที่ต่อเนื่องมาจาก 3 กระบวนการข้างต้นทั้งในระดับบุคคลและ SMOs ซึ่งเป็นการทำหน้าที่ของเครื่องมือสำหรับการอธิบายตามกรอบที่มีอยู่พร้อมทั้งกำหนดคุณค่าและความเชื่อ โดยปกติแล้วการทำงานตามกรอบของตัวเปลี่ยนผ่านนี้ สาเหตุและผลลัพธ์รวมทั้งคุณค่าของ SMOs จะสนับสนุนต่อกันและกัน แต่บางกรณี อาจจะมีคุณค่าใหม่ที่บ่มเพาะและสร้างตัวขึ้นใหม่ในพื้นที่ของความหมายเก่า

การทำงานตามกรอบของตัวเปลี่ยนผ่าน จะแบ่งออกเป็นสองกระบวนการ คือ

1) การเปลี่ยนผ่านในพื้นที่เฉพาะ (Transformation of domain - specific frames) 2) การเปลี่ยนผ่านในความหมายทั่วไป (Global interpretive frames) โดยทั้งสองกระบวนการต่างเป็นการเปลี่ยนองค์ประกอบของการเคลื่อนไหวแบบมวลชน ที่ต่างไปจากการเปลี่ยนผ่านของการเปลี่ยนในตัวตนในระดับบุคคลของขบวนการทางศาสนา ขบวนการสำหรับพฤติกรรมวัยรุ่นและขบวนการแบบพึ่งตนเอง โดยที่การเปลี่ยนผ่านแบบแรก จะมีส่วนประกอบของการแสดงออกทางอารมณ์ การกดดันหรือกิจกรรมต่างๆ ของฝ่ายประชาชน เช่น การเรียกร้องตามสถานภาพของสตรี เด็ก ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และนักโทษ หรือการเคลื่อนไหวของขบวนการชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมักจะเชื่อมโยงกับเรื่องศีลธรรมและการไม่ได้รับความยุติธรรม แต่การเปลี่ยนผ่านแบบที่สองจะเป็นเรื่องของการเปลี่ยนจากเรื่องเดิมไปสู่เรื่องใหม่ เช่น การเปลี่ยนเรื่องความเป็นสตรีไปสู่การเป็นสมาชิกใหม่ของขบวนการนิชิเร็น โชชู (Nichiren Shoshu) หรือการเปลี่ยนแปลงของนักเคลื่อนไหวที่ประกอบด้วยกลุ่มมังสวิรัต (Veteran activist) และกลุ่มต่อต้านสงครามที่ไปรณรงค์การต่อต้านสงครามรวมทั้งในกรณีอื่นๆ นอกจากนี้ ยังจะรวมการเปลี่ยนผ่านหรือการเปลี่ยนกลับข้าง (Conversion) ซึ่งเกิดขึ้นจากการมีพื้นที่คาบเกี่ยวระหว่างกัน เป็นการทำหน้าที่ของการเคลื่อนไหวแบบมวลชนในระดับจุลภาค (Micromobilization) เช่น การเปลี่ยนจากฝ่าย

ขวาแบบชาตินิยม (Right wing racist) ไปสู่การเป็นนักกิจกรรมของขบวนการสันติภาพ (Peace movement activist) ซึ่งเป็นฝ่ายซ้ายเสรี (Snow et al. 1986 : 474 - 476)

(3) การคาบเกี่ยวกับทฤษฎีอื่น

เบนฟอร์ด และ สโนว์ (Benford & Snow. 2000 : 631) กล่าวว่า ทฤษฎีกรอบการวิเคราะห์โอกาสทางการเมือง ที่อธิบายการปฏิบัติการของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้วยโครงสร้างของโอกาสทางการเมืองนั้น ก็เป็นการวิเคราะห์ตามกระบวนการสร้างกรอบ การปฏิบัติการรวมกลุ่ม (Collective action framing) เพียงแต่ทฤษฎีการวิเคราะห์โอกาสทางการเมืองนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากกระบวนการทางสังคม (Social construction)

ทฤษฎีของกระบวนการสร้างกรอบนี้ ยังมีการพัฒนาขึ้นในสาขาสื่อสารมวลชนในกลุ่มทฤษฎีการกำหนดวาระ (Agenda setting) และการจัดลำดับความสำคัญ (Priming) ซึ่งเป็นกลุ่มทฤษฎีที่มุ่งเน้นความสำคัญของผลของการสื่อสาร (Media effects) โดยนักทฤษฎีการสื่อสาร มีข้อสรุปร่วมกันว่า การผสมผสานของทฤษฎีทั้งสามแขนงข้างต้น เป็นการยกระดับกรอบคิดของการสื่อสารทางการเมือง (Scheufele & Tewksbury. 2007 : 10)

การประมวลผลแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเอาแนวความคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาส (Habermas) และทฤษฎีเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่มีพัฒนาการมาโดยลำดับของทั้ง 4 สำนัก ประกอบกับข้อท้วงติงสำหรับการปรับใช้ทฤษฎีเหล่านี้ ในการศึกษาในประเทศกำลังพัฒนาหรือพื้นที่อื่นที่ไม่ใช่โลกตะวันตก ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของทั้งสำนักการระดมทรัพยากรและทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่รวมทั้งทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบด้วย

1. แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ ที่ผู้วิจัยจะนำไปใช้ คือ

1.1 การเป็นพื้นที่ที่อยู่ระหว่างประชาสังคมกับรัฐของพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่รัฐไม่สามารถจะครอบคลุมการจัดการได้ เป็นพื้นที่ที่มีการผลิตประเด็นทางสังคม โดยมีความคิดสาธารณะเป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงสร้างความเป็นสาธารณะ ซึ่งเป็นต้นธารของการศึกษาค้นคว้าถึงโครงสร้าง การดำรงอยู่และการปฏิบัติการกับส่วนที่เกี่ยวข้องปัจเจกบุคคล กลุ่มทางสังคม และรัฐ

1.2 บทบาทของหนังสือพิมพ์ (สื่อที่มีวิธีการสื่อสารออกจากศูนย์กลางไปยังผู้อ่านจำนวนมาก) ซึ่งมีพัฒนาการมาจากการเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและเป็นตัวแทนของชนชั้นกลางที่เกิดขึ้นใหม่ในสังคมยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำหน้าที่แปรผลความคิดเป็นการสื่อสารสาธารณะและมีส่วนสำคัญต่อสร้างตำแหน่งทางสังคมและการเมืองของชนชั้นกลาง ปัจจุบัน

หนังสือพิมพ์รวมทั้งสื่อมวลชนที่มีวิถีของการสื่อสารที่กระจายออกจากศูนย์กลางเช่น โทรทัศน์ และวิทยุ ก็ยังมีบทบาทดังกล่าวอยู่

2. ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่ผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ทฤษฎีการระดมทรัพยากร ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ และทฤษฎี กระบวนการสร้างกรอบ โดยมีประเด็นสำคัญๆ ดังนี้

2.1 การจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งที่เป็นรูปแบบขององค์กร แบบ SMOs และองค์กรในรูปแบบอื่น ที่เป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของการระดมกำลังและการเคลื่อนไหวแบบมวลชน นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญต่อลักษณะพลวัตของทฤษฎีการระดม ทรัพยากร ตามข้อสรุปของ ทาโร่ (Tarrow) ที่ว่า โครงสร้างของโอกาสทางการเมืองไม่เพียง จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของการเคลื่อนไหวเท่านั้น แต่การเคลื่อนไหวก็มีส่วนสร้างเงื่อนไข สำหรับโอกาสทางการเมืองไปพร้อมกันด้วย คำอธิบายนี้สะท้อนถึงโครงสร้างความสัมพันธ์หรือ คู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐ กับ SMOs ที่จัดระเบียบองค์กรขึ้นตามโอกาสของการเปิดกว้าง/ปิด แคบ ของโครงสร้างทางการเมืองของแต่ละประเทศ ในขณะเดียวกัน ก็สะท้อนถึงความเป็นไปได้ ที่ว่า หากโครงสร้างทางการเมืองของประเทศไม่เปิดกว้างเพียงพอที่จะตอบสนองต่อข้อเสนอ เรียกร้องของ SMOs ก็มีโอกาที่ประเทศนั้นๆ จะมีการปรับปรุงกลไกที่เกี่ยวข้อง เพราะ SMOs เป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเดือดร้อนของประชาชนที่มีอยู่

2.2 ผู้วิจัยถือว่า เทคโนโลยีการสื่อสาร วิธีและโครงสร้างของการสื่อสารรวมทั้ง ข้อมูลข่าวสารเป็นทรัพยากรที่สำคัญประการหนึ่งของการจัดระเบียบองค์กรของ SMOs ของ ผู้กระทำการทางสังคม (Social actors) และฝ่ายรัฐ ซึ่งจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้าง ของโอกาสทางการเมืองตามกรอบการวิเคราะห์ของทาโร่ (Tarrow) ข้างต้น

2.3 สาธารณคดีของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ในที่นี้ จะนำ กรอบการวิเคราะห์ค้นหาวิกฤติความชอบธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของการอธิบาย ความขัดแย้งในประเด็นทางสังคม - วัฒนธรรม ของนักสังคมวิทยาตะวันตกที่พัฒนาทฤษฎีนี้ ตามที่ ฮาเบอร์มาส (Habermas) อธิบายว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการขัดกันระหว่าง ความเป็นเหตุเป็นผลของโลกของชีวิต (Life - world) กับการครอบครองความเป็นเจ้าอาณานิคม ของแบบแผนการใช้ชีวิต (Colonization - grammar of forms of life) เป็นความขัดแย้งเชิงสถาบัน ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางวัฒนธรรม ตามขั้นตอนของการบูรณาการทางสังคมและการขัดเกลา ทางสังคม เป็นการต่อต้านของระบบย่อยของสถาบันต่อสถาบันหลักทางสังคม หรือเป็นการ ความขัดแย้งระหว่างอนุวัฒนธรรมกับวัฒนธรรมกระแสหลัก โดยที่ ตูแร็ง (Touraine) ก็มี ความเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นตามขั้นตอนของการบูรณาการทางสังคม และเมลูกชี (Melucci) ก็ยืนยันว่า การเคลื่อนไหวในสังคมยุโรปได้ย้ายตำแหน่งจากพื้นที่ทาง การเมืองแบบเดิมไปสู่พื้นที่ใหม่ทางวัฒนธรรม

2.4 ผู้วิจัยให้ความสนใจต่อคำอธิบายของ ตูแร็ง (Touraine) ที่ว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่มีลักษณะของการเปลี่ยนการนำเสนอประเด็นทางสังคมจากวิถีเชิงรับ (Defensive) เป็นเชิงรุก (Offensive) ซึ่งเป็นการประมวลความต้องการของฝ่ายตนแล้วเสนอออกไปในเชิงหลักการ ไม่ใช่ในฐานะผู้ได้รับผลกระทบที่ต้องการให้มีการแก้ไขปัญหาเฉพาะเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญของการเปลี่ยนเรื่องในระดับปัจเจกไปสู่การสร้างเป็นประเด็นต่อสาธารณะ ซึ่งจะมิงงานวิจัยและการพัฒนากระบวนการของข้อมูลข่าวสาร ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสื่อมวลชน เป็นองค์ประกอบสำคัญ พร้อมกันนั้นในเรื่องข้อมูลข่าวสารนี้ คาแนล (Canal) ก็อธิบายในลักษณะเดียวกันว่า การปฏิบัติการของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นการแสดงออกถึงการสร้างความหมาย ที่มีความเกี่ยวข้องกับสื่อ ข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารในรูปแบบอื่นๆ และในยุโรป ผู้ที่นำเสนอประเด็นทางสังคมเรื่องคุณภาพชีวิต ความเท่าเทียม การมีส่วนร่วมและสิทธิมนุษยชน ฯลฯ นั้น เป็นข้อเสนอจากชนชั้นกลางใหม่ที่เป็นเยาวชน (New middle class - younger generation) ไม่ใช่ชนชั้นกระฎุมพีและไม่ใช้ขบวนการแรงงาน

2.5 สำหรับทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบ ผู้วิจัยให้ความสนใจในประเด็นการรวมเอาเรื่องของการสร้างสัญญา ความเชื่อและความหมาย การเริ่มต้นและการกระตุ้นเร่งเร้า ศักยภาพและองค์ประกอบของการเคลื่อนไหว การสนับสนุน รวมทั้งการเคลื่อนไหวของฝ่ายตรงกันข้ามมารวมกันพิจารณาถึงการจัดระเบียบองค์กร และถือว่าเป็นกรอบของการปฏิบัติการรวมกลุ่ม (Collective action frames) โดยมีกรอบในการพิจารณา 3 เรื่องด้วยกัน คือ การสังเคราะห์สาเหตุ การประมวลแนวโน้ม และการพิจารณาแรงจูงใจ รวมทั้งองค์ประกอบในระดับจุลภาคของการเคลื่อนไหวแบบมวลชน (Micromobilization tasks) ทั้ง 4 กรอบ โดยผู้วิจัย เห็นว่า การทำหน้าที่ของกรอบการขับเคลื่อนในระดับจุลภาค จะอธิบายปรากฏการณ์ของ SMOs เช่น การสร้างพันธมิตรกันหลากหลายของการประสานการเคลื่อนไหวร่วมกันของ สหรั ลัมทองกุล (รายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร) กลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ กลุ่มนักพัฒนาองค์กรเอกชน นักวิชาการ ปัญญาชน กลุ่มสันติอโศก ที่รวมกันจัดตั้งเป็นพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างมีพื้นฐานของอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาของเครือข่าย 19 กันยา ตำนารัฐประหาร ที่มีการปรับปรุงองค์กรจากองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยนักกิจกรรมทางสังคมไปเป็นขบวนการทางการเมืองที่แนบแน่นกับเครือข่ายของทักษิณและพวกพ้องในที่สุด

ทฤษฎีการสื่อสารและทฤษฎีทางสังคม

ทฤษฎีการสื่อสารที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลาง

1. ความเป็นมา

ทฤษฎีการสื่อสารที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลาง (Computer - mediated communication theory) หรือที่เรียกกันโดยย่อว่า CMC เป็นทฤษฎีใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสื่อ (New media theories) โดยมีการนำเสนอเป็นทฤษฎีใน ปี ค.ศ. 1996 โดย โจเซฟ บี วอลเธอร์ (Joseph B. Walther) เป็นทฤษฎีใหม่ล่าสุดของการจัดกลุ่มทฤษฎีการสื่อสารที่คำนึงถึงผลกระทบของสื่อ โดยทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารนั้น มีการแบ่งกลุ่มทฤษฎีเป็น 6 กลุ่มด้วยกัน คือ 1) กลุ่มทฤษฎีที่ทำหน้าที่โน้มน้าว 2) กลุ่มทฤษฎีที่กระตุ้นผู้รับสาร 3) กลุ่มทฤษฎีที่เน้นการอธิบายตามบริบททางสังคม 4) กลุ่มทฤษฎีที่เน้นผลกระทบทางสังคมและความเป็นสื่อ 5) กลุ่มทฤษฎีที่เน้นการอธิบายความ และ 6) กลุ่มทฤษฎีใหม่ ซึ่งในปัจจุบันนี้กลุ่มทฤษฎีใหม่ยังมีทฤษฎีของวอลเธอร์ (Walther) เป็นทฤษฎีหลักอยู่ทฤษฎีเดียว (Neuman & Guggenheim. 2011 : 176)

การสื่อสารด้วยสื่อกลางที่เป็นคอมพิวเตอร์ เป็นคำที่อธิบายถึงการสื่อสารที่เกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่มีคอมพิวเตอร์เป็นโครงข่ายพื้นฐานสำหรับการติดต่อสื่อสารเป็นการพัฒนาและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal relationships) เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของการสนทนาของผู้กระทำทางสังคม (Social actors) ไม่ว่าจะเป็นทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก บล็อก บอร์ด จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ ซึ่งต่างก็มีพัฒนาการอยู่อย่างต่อเนื่อง เป็นการสื่อสารบนโครงข่ายและมีบทบาทเป็นผู้กระทำทางสังคมไปพร้อมกัน นอกจากนั้น ยังจะมีความหมายรวมไปถึงการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่าง CMC กับปฏิกริยาของสังคมอีกมิติหนึ่งด้วย (Walther. 2011 : 443 - 444)

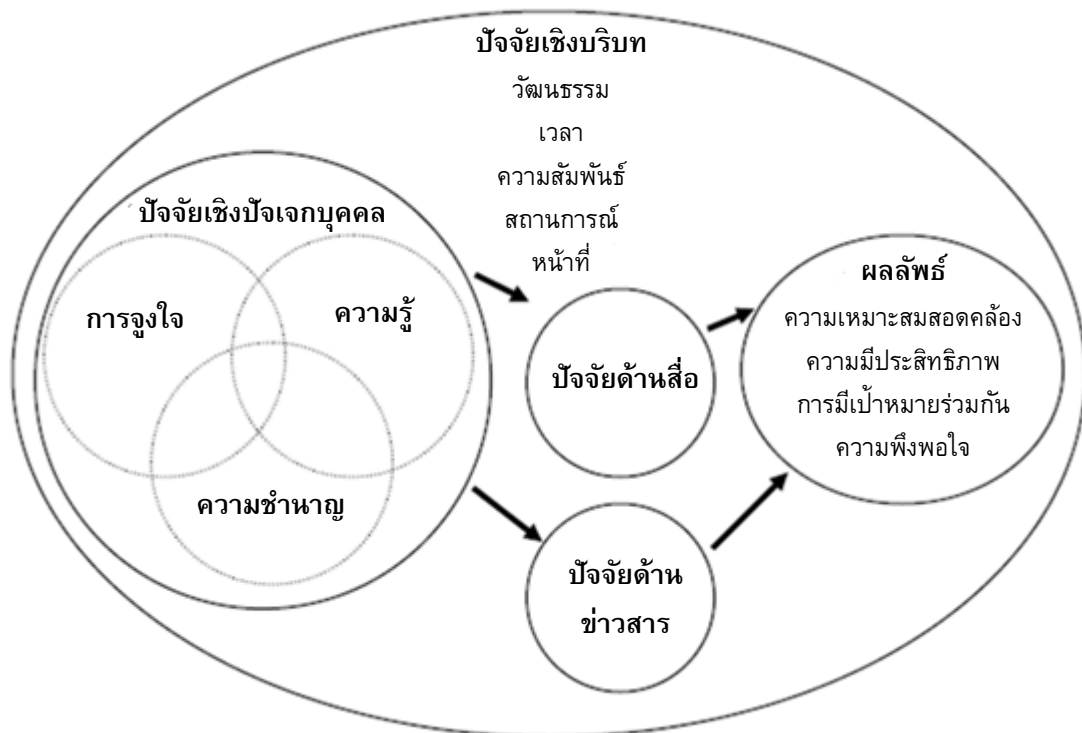
2. แนวทางการอธิบาย

ทฤษฎีการสื่อสารที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลาง มีองค์ประกอบส่วนหนึ่งมาจากการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) ที่เชื่อมการพบปะกันของผู้คนและพัฒนาความสัมพันธ์ตามบุคลิกลักษณะของกลไกการสื่อสารที่มีความรวดเร็วเป็นองค์ประกอบเบื้องต้น มีความเกี่ยวข้องกับอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เป็นเครื่องมือสนับสนุน รวมทั้งเป็นวิวัฒนาการของการสร้างความสัมพันธ์บนความเป็น CMC ซึ่งเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์จากความเป็นเพื่อนตามการแนะนำแล้วพัฒนาไปเป็นคนคุ้นเคย (Landis. 1994, Reid. 1998; cited by Walther. 2007 : 2539)

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารในสังคมปัจจุบันมีการทำงานร่วมกันของสื่อหลายประเภท การสื่อสารแบบ CMC ก็ได้ผนวกรวมกับสื่อประเภทต่างๆ สร้างลักษณะของการผูกโยงกันเป็นเครือข่าย (Online) รวมทั้งรวมเอาการสื่อสารประเภทอื่นที่ไม่อยู่ในโครงข่าย (Off - line)

มารวมไว้ด้วย (Baker. 1998, Park& Floyd. 1996, Park & Roberts. 1998, Allen. 1996, Preece. 2001; cited by Walther. 2007 : 2539)

การเชื่อมโยงการสื่อสารที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลางกับสื่ออื่น ซึ่งมีทั้งการสื่อสารแบบเผชิญหน้ากับการสื่อสารที่ไม่ใช่อยู่ในโครงข่ายของเทคโนโลยีการสื่อสาร ที่จะผนวกรวมเข้ากับการสื่อสารของ CMC เป็นผู้ร่วมกระทำการทางสังคม นั้น จะทำให้การสื่อสารสามารถสร้างผลลัพธ์ต่อสังคมที่มีความเข้มข้นมากขึ้น เป็นไปตามการอธิบายของ บิวบาส (Bubas. 2003 : 55) ที่ว่า ความสามารถของ CMC จะมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ส่วน เป็นปัจจัยระดับปัจเจกบุคคล (Individual factors) ปัจจัยของสื่อ (เทคโนโลยี) ปัจจัยของประเด็น และปัจจัยของบริบททางสังคม โดยเฉพาะเรื่องของวัฒนธรรม เวลา ความสัมพันธ์ สถานการณ์ และหน้าที่ของส่วนต่างๆ ของสังคม มารวมเข้าด้วยกัน

ภาพที่ 2.2 การทำงานที่เข้มข้น CMC ของ โกรัน บิวบาส (Goran Bubas) และคณะ
ที่มา : (Bubas et al. 2003 : 55)

การทำหน้าที่ที่สำคัญของ CMC คือ การทำหน้าที่สนับสนุนการเสนอตนเองต่อสาธารณชน (Self - presentation) ของปัจเจกบุคคล โดยที่การนำเสนอตนเองดังกล่าวจะมีความเกี่ยวข้องกับลักษณะของปทัสถานและการยอมรับทางสังคมที่มีอยู่ เป็นองค์ประกอบ

เชิงบริบทกำกับไว้ด้วย ซึ่งจะสอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องการนำเสนอตัวเองในชีวิตประจำวัน ต่อสาธารณะ ของ กอฟฟ์แมน (Goffmann. 1956 : 107) ที่ระบุว่า “...การนำเสนอตัวตนต่อสังคมของคนเราต่อสังคมนั้น จะนำเสนอโดยหลักการสองชุด คือ ชุดแรกเป็นทัศนคติของตนเอง ที่มีอยู่ กับชุดที่สอง เป็นการคำนึงถึงการรับรู้ของผู้อื่น...”

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการสื่อสารแบบ CMC จะมีความเข้มข้นของการสื่อสารต่อกันและกัน มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการสื่อสารแบบเผชิญหน้า แต่ก็มีมีความแตกต่างกัน 4 กรณีด้วยกัน คือ 1) การสื่อสารแบบ CMC ไม่มีความจำเป็นต้องใช้สถานที่การพบปะซึ่งต่างไปจากการสื่อสารแบบเผชิญหน้า 2) การสื่อสารแบบ CMC มีความจำเป็นที่จะแสดงตัวตนน้อยกว่าการสื่อสารแบบเผชิญหน้า 3) รูปแบบการนำเสนอของการสื่อสารแบบ CMC จะใช้การเขียนตัวอักษรเป็นหลัก ในขณะที่การสื่อสารแบบเผชิญหน้าใช้ภาษาพูด 4) การคงอยู่ของข้อมูลนั้น การสื่อสารแบบ CMC จะมีความถาวร ซึ่งจะเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (Becker - Beck et al. 2005 : 501)

ทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม

ทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social construction of reality) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นโดย ปีเตอร์ แอล เบอร์เกอร์ (Peter L. Berger) และ โทมัส ลัคมานน์ (Thomass Luckmann) ที่ร่วมกันเขียนหนังสือชื่อ การประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม พันธะของความรู้ที่มีต่อสังคม (Social construction of reality : a treatise in the society of knowledge) เป็นผลงานที่เผยแพร่ใน ปี ค.ศ. 1996 เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมวิทยาของความรู้ (Sociology of knowledge) ซึ่งเป็นการพัฒนาทฤษฎีตามแนวคิดเบื้องต้นของ แมกซ์ เชลเลอร์ (Max Scheler) นักปรัชญาชาวเยอรมัน ซึ่งให้ความสนใจต่อผลที่เกิดขึ้นตามความรู้ของสังคมกับความสัมพันธ์ระหว่างความคิดของผู้คนและสภาพเงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีอยู่ของสังคม โดยที่ เชลเลอร์ (Scheler) อธิบายถึงสังคมวิทยาเกี่ยวกับความรู้ที่ต่างไปจาก คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ที่เชื่อว่า ความรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานระหว่างโครงสร้างส่วนล่างและส่วนบนในระบบสังคม (Substructure/superstructure) โดยที่การทำงานของโครงสร้างส่วนล่างจะเกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจ การทำงานของโครงสร้างส่วนบนจะเกี่ยวข้องกับความคิด/ความรู้ โดยที่โครงสร้างส่วนบนเป็นตัวกำหนดการเป็นไปของโครงสร้างส่วนล่าง ซึ่งตรงกันข้ามกับ เชลเลอร์ (Scheler) ที่เห็นว่า ส่วนที่เป็นฝ่ายกำหนดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น มาจากความสัมพันธ์ที่อยู่กับโครงสร้างส่วนล่างมากกว่าที่จะเป็นโครงสร้างส่วนบน นอกจากนี้ยังมี ส่วนที่เกี่ยวข้องกับความลุ่มหลง (Fascination) ซึ่งเป็นเรื่องที่มีอำนาจเหนือกว่าข้อเท็จจริง (Fact) ของสังคมวิทยาของความรู้ การอธิบายของเชลเลอร์ (Scheler) ซึ่งตรงกันข้ามกับมาร์กซ์ (Marx) นี้ ไปสอดคล้องกับวิธีคิดของนิชเซ่ (Nietzsche) ที่อธิบายถึงเรื่องภูมิปัญญากับอารมณ์ (Mood) แม้ว่านิชเซ่ (Nietzsche) กับ มาร์กซ์ (Marx) ต่างต่อต้านแนวคิดอุดมคติ แต่ก็มี

ความแตกต่างกันในหลายเรื่อง เช่น นิทซ์เช่ (Nietzsche) เห็นว่า ความคิดของคนเรานั้นเป็นเครื่องมือของการต่อสู้เพื่อเอาชีวิตรอดและเพื่อสร้างอำนาจ โดยเฉพาะการอธิบาย เรื่องจิตสำนึกที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง (False consciousness) ซึ่งได้พัฒนาขึ้นเป็นทฤษฎีในลำดับต่อมา (Berger and Luckmann. 1991 : 18 - 19)

เบอร์เกอร์ และ ลัคค์มานน์ (Berger and Luckmann) อธิบายว่า ความเป็นจริงของชีวิตประจำวันในแต่ละวัน ล้วนเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ที่อยู่รอบตัวเรา (Here) ตามสภาวะของความเป็นปัจจุบัน (Now) ตามภาวะที่ตัวเรากำลังประสบ โดยความเป็นจริงตามสภาวะดังกล่าวจะไปสร้างความเป็นจริงตามการตระหนักรู้อีกลำดับหนึ่ง (Berger and Luckmann. 1991 : 36)

ความเป็นจริงของชีวิตประจำวันตามการอธิบายข้างต้น จะไปกระทำการกับผู้คนต่าง ๆ ในสังคมที่อาจจะมีส่วนประกอบของความเป็นจริงที่แตกต่างกัน ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนทางสังคมทั้งการแลกเปลี่ยนสนทนาโดยการสื่อสารแบบเผชิญหน้าและการสื่อสารอย่างอื่นที่เป็นการกระทำระหว่างกันทางสังคมในชีวิตประจำวัน จนนำไปสู่ผลรวมที่เป็นการสร้างความเป็นสถาบัน (Origins of institutionalization) ซึ่งเป็นผลรวมของการแลกเปลี่ยนชุดพฤติกรรมต่าง ๆ ทางสังคมของผู้คนต่าง ๆ ในสังคม ดังนั้น ความเป็นจริงของชีวิตประจำวันและผลรวมของการแลกเปลี่ยนทางสังคม ตามการอธิบายข้างต้น จะเป็นตัวกระจายความรู้ทางสังคม (Social distribution of knowledge) เป็นองค์ประกอบของความจริงในชีวิต ที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารประจำวันจนกลายเป็นส่วนผสมของความหลากหลายและจะทำหน้าที่ปฏิเสธส่วนที่ไม่ได้เป็นส่วนประกอบไว้ด้วย (Berger and Luckmann. 1991 : 60)

การสร้างความเป็นสถาบันทางสังคมข้างต้น ล้วนแล้วแต่สร้างขึ้นมาจากความเป็นจริงที่อยู่กับแต่ละคนในชีวิตประจำวันซึ่งมีส่วนประกอบของความเป็นจริงทางสังคมที่สร้างตัวขึ้นตามที่ เบอร์เกอร์ และ ลัคค์มานน์ (Berger and Luckmann. 1991 : 79) ระบุว่า “สังคมเป็นผลผลิตของคนเรา เป็นผลผลิตหรือเป็นการประกอบสร้างขึ้นจากความจริงและท้ายที่สุดคนเราก็เป็นผลผลิตของสังคมตามไปด้วย”

ทฤษฎีว่าด้วยการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมซึ่งเป็นความรู้หรือสังคมวิทยาของความรู้ที่มีส่วนกำหนดความเป็นไปต่างๆ ในสังคม นั้น เป็นส่วนประกอบของภาษาและศาสนา ไม่สามารถที่จะอธิบายความเป็นจริงเล็กๆ ที่มารวมกันได้ครบถ้วนทุกกรณี นอกจากนั้นแล้วยังไม่ครอบคลุมรายละเอียดปลีกย่อยที่แพร่กระจายออกไปอีกด้วย ทฤษฎีนี้สนับสนุนทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำทางสังคม (Theory of social action) ของ เวเบอร์ (Weber) และ เดอร์ไคห์ม (Durkheim) เพราะเป็นการปฏิเสธความเป็นไปทางสังคมที่เกิดจากปฏิกิริยาภายในโดยตัวเอง แต่ให้ความสำคัญกับการทำงานของความรู้ที่สร้างเป็นกรอบวิเคราะห์ของทฤษฎีต่างๆ โดยปฏิเสธความเชื่อที่ว่าคนเราจะรู้ทันการทำงานของโครงสร้างข้อมูลได้ทั้งหมดตามหลักทฤษฎีระหว่างโครงสร้างของความเป็นจริงกับการประกอบสร้างความเป็นจริงขึ้นในความเป็นประวัติศาสตร์ นอกจากนั้น ทั้ง เบอร์เกอร์ และ ลัคค์มานน์ (Berger and Luckmann) ยังเห็นว่า

การเชื่อเรื่องการอธิบายความเป็นจริงโดยรวมของสังคม (Total social fact) นั้น จะทำให้นักสังคมศาสตร์ไปติดกับดักของนักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยา โดยคำว่าสังคมโดยรวมนั้น ที่ถูกต้องควรจะมีค่าต่างๆ ที่แสดงเป็นเงื่อนไข เช่น การเป็นปรากฏการณ์ใหม่ทางสังคม ซึ่งนานๆ จะเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง (Secularization) หรือ ยุคของวิทยาศาสตร์ (Scientific age) เป็นต้น (Berger and Luckmann. 1991 : 207 - 211)

ทฤษฎีว่าด้วยขั้วความแตกต่างทางสังคม

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัย ยังจะนำเอาแนวความคิดและทฤษฎีอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างขั้วความแตกต่างทางสังคม (Social dichotomy) รวมทั้งลักษณะของการก่อตัวขึ้นเป็นกลุ่มตามแกนของตนเอง (Pillarization) ซึ่งล้วนแต่เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญต่อเงื่อนไขแวดล้อมทางสังคมและปัจจัยภายนอกหรือที่เรียกกันว่าเป็น นิกนิยมปัจจัยภายนอก (Externalism) ซึ่งปฏิเสธความเป็นภายในของตัวเอง หรือการให้ความสำคัญต่อสถานะทางจิตใจ ความเชื่อ ความต้องการ ความตั้งใจ เป็นส่วนที่ไปกำหนดต่ออาณาจักรภายนอกที่เป็นเหตุการณ์ต่างๆ ตามแนวคิดของ เรอเน เดการ์ต (Rene Descartes) หรือสำนักคิดแบบคาร์ทีเซียน (Cartesian) โดยที่การพัฒนาแนวคิดว่าด้วยขั้วความแตกต่าง (Dichotomy) นี้ มีนักสังคมวิทยาที่พัฒนาเป็นทฤษฎีขึ้นมาหลายคน เช่น เดวิด รัสเซล (David Russell) อธิบายโดยใช้คำว่า พลวัตของการตีความ (Dynamic hermeneutic) ซึ่งเป็นการอธิบายซ้ำในเรื่อง โยของความเชื่อ (Web of belief) ซึ่งเป็นผลการศึกษาของ ริชาร์ด รอร์ตี (Richard Rorty) หรือ โยของการสร้างความหมาย (Web of meaning) ของ เลฟ เซมิวโนวิช ไวโกตสกี (Lev Semyonovich Vygotsky) รวมทั้งคำว่า การรื้อสร้างของประสบการณ์ หรือการเรียนรู้ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ประสบการณ์ (Reconstruction of experience) ของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ซึ่งต่างปฏิเสธแนวคิดของสำนักคิดแบบเดสการ์ตส์ (Cartesian) และต่างก็ให้ความสำคัญต่อการประกอบสร้างทางสังคม ตามปทัสถานทางสังคมและความเป็นมาของประเพณีที่มีอยู่ โดยจะอธิบายตามความสัมพันธ์ทางอำนาจและวิถีของการครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ที่มีการปฏิบัติการผ่านการสื่อสารและการอ้างอิงสถาบันทางสังคมที่มีอยู่ก่อนนี้ ซึ่งล้วนแต่เป็นลักษณะของการเทียบเคียงกับความเป็นอื่นที่ไม่ใช่ตัวตนของตัวเอง เป็นการสร้างความหมายของตัวตนกับขั้วความแตกต่างทางสังคม (Self/social dichotomy) และไม่เพียงแต่เป็นการอธิบายตามความสัมพันธ์ระหว่างส่วนภายในกับภายนอก ระหว่างความเป็นตัวเองและสังคม แต่ยังเป็นระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วกับสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นไปพร้อมกันด้วย (Bawashi. 1997. 69 - 72)

การสร้างตัวตนโดยเปรียบเทียบหรืออ้างอิงกับปัจจัยภายนอกหรืออาจจะกล่าวโดยกลับกันว่า ปัจจัยที่เป็นอยู่ภายนอกเป็นตัวกำหนดหรือเป็นการประกอบสร้างขั้วความแตกต่างทางสังคมขึ้นมากกว่าที่จะเป็นการผลิตจากความคิด ความเชื่อ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในตัวตน แนวคิดดังกล่าวไปสอดคล้องกับการอธิบายของเรื่องการแบ่งตัวทางสังคม (Social

segmentation) และการสร้างตัวขึ้นจากแกนจนเป็นส่วนที่สำคัญในสังคม (Pillarization) ตามการอธิบายของ กานซ์บูม (Ganzeboom) และ อุลที (Ultee) ที่อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นของเนเธอร์แลนด์ ในระหว่างคริสต์ทศวรรษ 1950 จนถึง คริสต์ทศวรรษ 1960 ว่า ลักษณะของการแบ่งตัวทางสังคมจะเกิดขึ้นจากการสร้างชุมชนขนาดเล็ก (Micro - cosmos) สร้างขึ้นจากลักษณะตัวตนของตนเอง มีพรรคการเมืองของตนเอง มีโรงเรียนของตนเอง มีทีมฟุตบอลของตนเอง โดยที่การแบ่งประเภทของสิ่งเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานของการสร้างตัวตนของตนเองขึ้นในสังคม แล้วรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นเครือข่ายที่ไม่สามารถจะผสมรวมกับส่วนอื่นที่แตกต่างได้ การสร้างตัวของสังคมในลักษณะนี้ก็เกิดขึ้นในที่อื่นของยุโรปเช่นกัน เช่น ที่บอสเนีย ในปี ค.ศ. 1995 หรือที่เคยเกิดขึ้นตามพื้นฐานของการใช้ภาษาที่แตกต่างกันในเบลเยียมและสวิสเซอร์แลนด์ (Ganzeboom and Ultee. 1997 : 17)

ทฤษฎีการปฏิบัติการทางการเมืองแบบคู่ตรงกันข้าม

แนวความคิดและทฤษฎีการปฏิบัติการทางการเมืองแบบคู่ตรงกันข้าม (Binary opposition) เป็นการปฏิบัติการที่สร้างกลุ่มทางการเมืองขึ้นโดยการเปรียบเทียบหรือสร้างประเด็นวิพากษ์คู่ตรงกันข้าม โดยแนวคิดและทฤษฎีนี้ จะประกอบกับการอธิบายลักษณะของการเกิดขั้วทางการเมืองของคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดงของไทย ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดย ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2551 : 5 - 7) อธิบายว่า

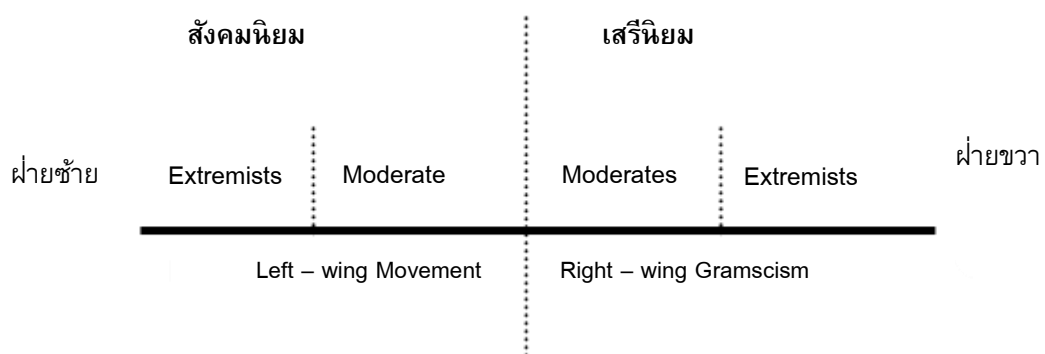
วิธีคิดแบบคู่ตรงกันข้ามเป็นระบบคิดแบบหนึ่ง ที่ใช้แบ่งแยกการรับรู้ของคนในสังคม สร้างความแตกต่าง สร้างเอกลักษณ์ สร้างตัวตนให้กับสรรพสิ่ง เช่น สูง - ต่ำ, ข้างนอก - ข้างใน, จริง - เท็จ, สำเนา - ต้นฉบับ, ส่วนตัว - สาธารณะ ฯลฯ พร้อมกับสร้างชุมชนหรือสังคมขึ้นตามการรับรู้ที่มีต่อการแยกแยะดังกล่าวพร้อมๆ กับการปิดกัน โดยจุดอ่อนสำคัญของการเมืองแบบวิธีคิดแบบคู่ตรงกันข้ามดังกล่าวก็คือ การปิดกันและความแข็งทื่อของกรอบความคิดที่ไม่มีที่ว่างสำหรับทางเลือกอื่นที่พัฒนาขึ้น ซึ่งไม่อาจนำไปสู่การสร้างความสะดวกและการพัฒนาในระบอบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม วิธีคิดและการปฏิบัติการทางการเมืองแบบคู่ตรงกันข้ามนี้ นอร์โบโต้ บอบบิโอ (Norberto Bobbio) ได้อธิบายไว้ในเรื่องการเมืองแบบ ซ้าย/ขวา ซึ่งเป็นหนึ่งของพัฒนาการของระบบการเมืองแบบสองพรรค (Bipartisan systems) รวมทั้งกลุ่มการเมืองที่ห้อมล้อมขั้วที่แตกต่างกันของพรรคการเมือง ซึ่งก็จะเป็นสองกลุ่มตามขั้วที่มีลักษณะของพรรคที่แตกต่างกันไปด้วย โดยที่การพัฒนาของการเมืองแบบ ซ้าย/ขวา ที่เกิดขึ้นจากการอุปมาอุปไมยของรัฐสภาฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1789 เพื่อต้องการแบ่งฝ่ายต่อทัศนคติในประเด็นทางการเมืองก็มีลักษณะของการดำรงอยู่ในลักษณะที่ไม่มีพื้นที่ของกึ่งกลางระหว่าง ซ้าย/ขวา แต่ในความเป็นจริงของเรื่องความสะดวกซึ่งเป็นหลักเบื้องต้นของความเป็นประชาธิปไตย นั้น บอบบิโอ

(Bobbio) ได้อ้างอิงแนวคิดของนักปรัชญาชาวอิตาลีเลียน ที่ชื่อว่า มัสซีโม คาเชียรี (Massimo Cacciari) มาประกอบการอธิบายว่า ความเสมอภาคที่เป็นส่วนหนึ่งของคุณภาพชีวิตของคนเรานั้นมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็ น รายได้ สิ่งแวดล้อมและการบริการสาธารณะ ดังนั้น การจัดการตอบแทนในเรื่องเหล่านี้ก็ควรจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป (Bobbio. 1996. ix -xiv)

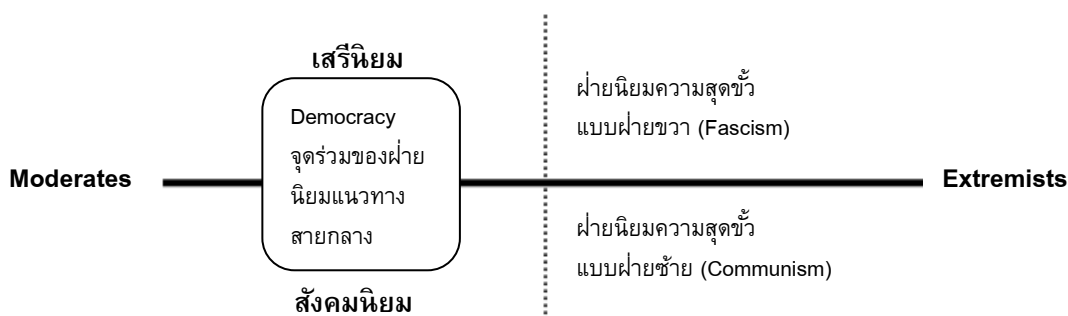
บอบบิโอ (Bobbio. 1996 : 19) เห็นว่า การอธิบายการเมืองแบบ ซ้าย/ขวา เป็นเสมือน การอธิบายเรื่องของขั้วตรงกันข้ามแบบสุดปลายขั้ว (Extremists) ซึ่งจะนำไปสู่การสร้าง แนวทางสายกลางขึ้นในระหว่างสองปลายทาง (Moderates) โดยบางส่วนของพวกฝ่ายขวา จะไปยอมรับบางเรื่องของฝ่ายซ้าย เช่น กลุ่มปีกขวาแบบนิยมกรัสม์ซี (Right - wing Gramscism) และในฝ่ายซ้ายบางส่วนนิยมที่จะใช้ความรุนแรงในการโต้ตอบ (Left - wing movements) เช่น กลุ่มฟาสซิสต์ในอิตาลีที่นิยมทั้งมุสโสลินีและเลนิน ซึ่งเป็นเรื่องที่มีลักษณะตรงกันข้ามกันและ ความนิยมในลักษณะนี้มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเป็นแนวคิดแบบทางสายกลางในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตาม บอบบิโอ (Bobbio. 1996 : 27 - 28) ชี้ว่า แท้ที่จริงความขัดแย้งทาง การเมืองที่พัฒนาขึ้นในอิตาลีระหว่างแนวทางแบบคอมมิวนิสต์/ฟาสซิสต์ ซึ่งเป็นแนวทางของ การเมืองแบบคู่ตรงข้ามที่พัฒนามาจากซ้าย/ขวา นั้น ต่างมีประชาธิปไตยเป็นศัตรูที่ร่วมกันหรือ เป็นด้านตรงกันข้าม ซึ่งก็คือ การพัฒนาของกลุ่มความขัดแย้งที่เป็นแนวทางปลายขั้วกับแนวทาง สายกลางนั่นเอง โดยที่แนวทางสายกลางนี้ มีโอกาสที่จะพัฒนาไปได้ทั้งแบบสังคมนิยมและเสรี นิยม อย่างไรก็ตาม การปะทะแบบคู่ตรงกันข้ามแบบปลายขั้วกับแนวทางสายกลางนี้ จะไม่ทำให้ ความเป็น ซ้าย/ขวา แบบสุดขั้วรวมเข้าด้วยกันได้ เพราะทั้งสองขั้วต่างกันในเรื่องคุณค่า (Value) ไม่ใช่วิธีการ (Method)

ภาพที่ 2.3 การเมืองแบบซ้าย/ขวา และการพัฒนาแนวทางสายกลาง

ที่มา : (Bobbio. 1996 : xvii)

ภาพที่ 2.4 พัฒนาการของกลุ่มความขัดแย้งแบบแนวทางแบบสุดขั้ว/สายกลาง
ที่มา : (Bobbio. 1996 : 28)

ตามภาพที่ 2.4 การรวมกันระหว่างขั้วแบบขวาสุดและซ้ายสุด จะไม่รวมเข้าด้วยกัน ซึ่งต่างไปจากความสามารถของการพัฒนาของแนวทางสายกลางของทั้งสองขั้วที่มีโอกาสที่จะพัฒนาเป็นแนวทางร่วมตามกระบวนการของประชาธิปไตย

การประมวลทฤษฎีการสื่อสารและทฤษฎีทางสังคม

1. สาระสำคัญของทฤษฎี CMC ที่ผู้วิจัยจะนำไปใช้ประกอบการศึกษา มีดังนี้

1.1 การเป็นเครื่องมือสนับสนุนการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นผู้กระทำทางสังคม แต่ไม่ได้หมายความว่า จะปฏิเสธความสำคัญของสื่อเดิมและการสื่อสารแบบเผชิญหน้าแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามยังนับรวมถึงสิ่งเหล่านี้รวมไว้ด้วย เช่น การระบุว่า CMC เป็นพื้นฐานของวิถีความสัมพันธ์จากความเป็นเพื่อนตามการแนะนำไปสู่การคุ้นเคย การนับรวมการสื่อสารทั้งแบบในและนอกเครือข่ายเข้าด้วยกัน ในขณะที่เดียวกัน CMC จะทำหน้าที่ผนวกหลายส่วนเข้าด้วยกัน ทั้งปัจจัยในความเป็นปัจเจกบุคคล กับการทำหน้าที่ของสื่อ ประเด็นการสื่อสารและบริบทของสังคม โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เวลา ความสัมพันธ์ สถานการณ์ในขณะนั้นๆ รวมทั้งหน้าที่ของส่วนต่างๆ ในสังคม องค์ประกอบที่มารวมกันเหล่านี้ จะเป็นการสื่อสารผลลัพธ์ของการสื่อสารที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1.2 หลักการสำคัญของการสื่อสารแบบ CMC ที่สนับสนุนการนำเสนอด้วยตนเองกับความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม ตามแนวความคิดว่าด้วยหลักการสองชุดของกอฟฟ์แมน (Goffman)

1.3 การที่ CMC สามารถที่จะเป็นเครื่องมือสำหรับการสื่อสารทั้งแบบที่ใช้เวลาพร้อมกัน (Synchronous) กับการสื่อสารแบบใช้เวลาไม่พร้อมกัน (Asynchronous) และสามารถสื่อสารผ่านทั้งภาษาพูดและตัวอักษร ในขณะที่การสื่อสารแบบเผชิญหน้าเป็นเพียงการสื่อสาร

แบบใช้เวลาพร้อมกันและสื่อสารด้วยภาษาพูด คุณสมบัติเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการสร้างความเข้มข้นของการสื่อสารที่ไปมีส่วนสำคัญต่อการกระตุ้นเร้าสำหรับการจัดระเบียบองค์กรและการปะทะประสานระหว่างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกับรัฐ

2. สาระสำคัญของทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม ที่ผู้วิจัยจะนำไปใช้ประกอบการศึกษา มีดังนี้

2.1 การอธิบายที่ว่า สังคมเป็นผลผลิตหรือเป็นการประกอบสร้างขึ้นจากความเป็นจริง ท้ายที่สุดคนเราก็เป็นผลผลิตของสังคม

2.2 การให้ความสำคัญกับเรื่องความรู้หรือสังคมวิทยาของความรู้ที่มีส่วนกำหนดความเป็นไปต่างๆ ในสังคม และเห็นว่าภาษาและศาสนา เป็นส่วนสำคัญในการประกอบเป็นความรู้ และแทรกอยู่ในกรอบการวิเคราะห์ทางทฤษฎีต่างๆ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญต่อโครงสร้างส่วนล่างของหลักการวิภาษวิธี พร้อมกับการให้ความสำคัญต่อความลุ่มหลงทางอารมณ์ รวมทั้งการยอมรับในแนวความคิดของนิทซ์เช่ (Nietzsche) ในประเด็นจิตสำนึกที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง

3. สาระสำคัญของแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างขั้วความแตกต่างทางสังคมและการปฏิบัติการทางการเมืองแบบคู่ตรงกันข้าม ที่ผู้วิจัยจะนำไปใช้ประกอบการศึกษา มีดังนี้

3.1 การสร้างขั้วความแตกต่างทางสังคม นั้น สร้างขึ้นตามกระบวนการสื่อสารและการอ้างอิงสถาบันที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ ตามลักษณะของการเทียบเคียงกับความเป็นอื่นที่ไม่ใช่ตัวตนของตัวเอง เป็นการสร้างความหมายของขั้วคำว่าตนเองกับสังคม (Self/social dichotomy) และการสร้างแกนทางสังคม (Pillarization) ซึ่งเป็นผลมาจากการแบ่งตัวทางสังคม (Segmentation) ซึ่งจะเกิดขึ้นตามกระบวนการบูรณาการทางสังคม

3.2 การปฏิบัติการทางการเมืองแบบคู่ตรงกันข้าม จะเป็นการอธิบายเพิ่มเติมจากลักษณะของตัวตนโดยเทียบเคียงจากความเป็นอื่น ตามลักษณะของการสร้างแกนหรือสร้างขั้วความแตกต่างทางสังคมแล้ว โดยที่ความแตกต่างในคุณค่า จะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะปิดกั้นการหลอมรวมเข้าด้วยกัน ซึ่งต่างไปจากส่วนที่เป็นกลางของแต่ละขั้วที่สามารถที่จะโยงเข้าด้วยกันเป็นการพัฒนาของแนวทางสายกลาง

จะเห็นได้ว่าลักษณะความเกี่ยวข้องของการสื่อสารแบบ CMC ที่จะยังคงมีความเกี่ยวข้องกับปทัสถานและการยอมรับทางสังคม นั้น มีความสอดคล้องกับการอธิบายว่าด้วยการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม สอดคล้องกับแนวความคิดที่เกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจและการใช้ชีวิตประจำวันซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดความคิด ความรู้ ของผู้คน รวมทั้งความสำคัญที่เป็นเรื่องของความลุ่มหลง อารมณ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เป็นไปตามตรรกะความรู้ ก็มีส่วนสำคัญต่อการสร้างเป็นความคิด ความเชื่อ ซึ่งจะเป็นความจริงที่ประกอบกันขึ้นพร้อมๆ กับการปฏิเสธส่วนที่ไม่ได้ประกอบเข้าด้วยกัน ลักษณะของการอธิบายข้างต้น ไปสอดคล้องกับกระบวนการแบ่งตัว สร้างขั้วความแตกต่างทางสังคม โดยการอธิบายลักษณะการเมืองแบบซ้าย/ขวา

ของ บอบบิโอ (Bobbio) ก็ได้อธิบายย้ำในส่วนที่จะคลี่คลายรวมเข้าด้วยกันได้ และส่วนที่จะรวมเข้าด้วยกันไม่ได้ซึ่งจะมีผลต่อการสร้างคุณค่าที่แตกต่างกัน ซึ่งก็มีความเกี่ยวข้องกับ การสื่อสารที่แพร่กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง การสร้างความหมาย การสร้างเครือข่ายทางสังคม ซึ่งล้วนแต่เป็นลักษณะร่วมของผลพวงของการสื่อสารที่เข้มข้น ไม่ว่าจะประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนาก็ตาม

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษากรณีต่างประเทศ

1. อินเทอร์เน็ตและกระแสการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารทางการเมือง

การศึกษาเรื่อง อินเทอร์เน็ตและกระแสการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารทางการเมืองเป็นงานคุณัญญานิพนธ์ของ มาร์ก เซ็ท บอนเช็ค (Mark Seth Boncheck) ที่ศึกษาภายใต้ชื่อเรื่อง จากบรอดแคสต์ถึงเน็ตแคสต์ : อินเทอร์เน็ตและกระแสการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารทางการเมือง (From Broadcast to Netcast : The Internet and the Flow of Political Information) เสนอต่อมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ในปี ค.ศ. 1997 โดยได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างการสื่อสารทางการเมืองในบริบทของสหรัฐอเมริกาที่เปลี่ยนจากการสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบการกระจายออกจากศูนย์กลาง (Broadcast structure) ทำหน้าที่เป็นการสื่อสารองค์กรตามเครือข่ายประเด็นเฉพาะ (Organizational issue - networks) ไปสู่การสื่อสารสาธารณะตามเครือข่ายสังคม (Public social - networks) ซึ่งเป็นเครือข่ายใหม่ ที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารตามโครงสร้างแบบตาข่าย (Netcast structure) โครงสร้างแบบตาข่ายที่เกิดขึ้นใหม่นี้ ได้เปลี่ยนกระแสการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารโดยข้ามสื่อที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางและสร้างโอกาสของการมีส่วนร่วมในทางการเมืองขึ้นใหม่ (รวมทั้งการสื่อสารของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม) เช่น การจัดส่งเอกสารไปตามกลุ่มที่อยู่ของจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic mailing list) ของขบวนการรกร่วมเพศ การจัดกลุ่มข่าวตามการบริการของการสื่อสารแบบออนไลน์ (Newsgroup) ของขบวนการทางเลือก การเลือกใช้เวิร์ล ไรด์ เว็บ (www.) ขององค์กรความร่วมมือของผู้ประกอบการทีวี (Public Broadcast Service : PBS) ของสหรัฐอเมริกา รวมทั้งการใช้ข้อมูลออนไลน์ในการสำรวจข้อมูลประชากร การใช้ประโยชน์ในสิทธิพลเมืองและการจัดระเบียบขององค์กรทางการเมืองโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาล

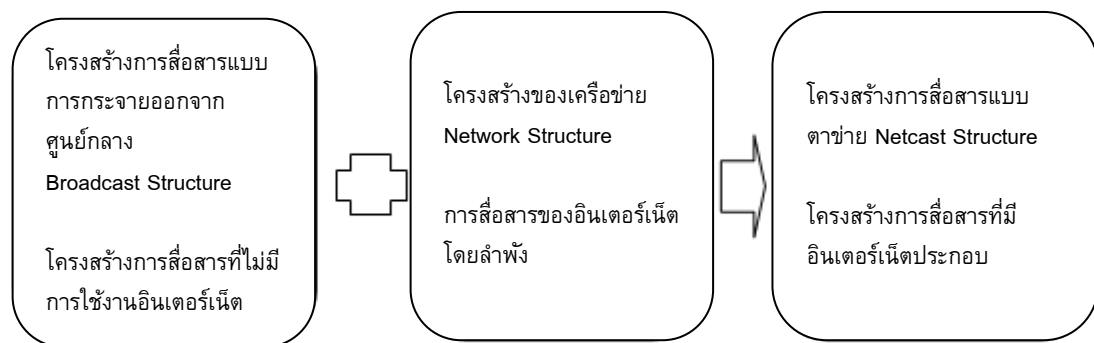
บอนเช็ค (Boncheck. 1997 : 11) อธิบายว่า ข้อความต่าง ๆ ที่สร้างเป็นข้อมูลเปรียบเสมือนเป็นวัตถุดิบของอุตสาหกรรมสื่อสาร โดยที่การสื่อสารจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการส่งข้อมูลนั้นไปยังผู้รับสารและข้อมูลข่าวสารนั้นได้ส่งผลในบางประการต่อผู้รับสาร ดังนั้น การสื่อสาร จึงเป็นกระบวนการของการแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อสร้างความหมายให้ผู้รับสาร ดังนั้น

การทำหน้าที่ของการสื่อสารจึงเท่ากับเป็นกระบวนการของการทำนายความสัมพันธ์ระหว่างการส่งและการรับข้อมูลข่าวสารและเป็นตัวบ่งชี้ทิศทางและการก้าวเดินของสังคม

ลักษณะสำคัญของการสื่อสารที่เกิดขึ้นตามโครงข่ายของอินเทอร์เน็ต คือ ความสามารถที่จะเพิ่มมิติของการสื่อสารระหว่างผู้ส่งกับผู้รับที่สามารถกระทำได้ทั้งแบบใช้เวลาตรงกัน พร้อมกัน (Synchronous) เช่น การสื่อสารโดยโทรศัพท์ วิทยุและทีวี กับ การใช้เวลาไม่พร้อมกัน (Asynchronous) โดยการสื่อสารแบบนี้จะเท่ากับมีการชะลอการส่งมอบข้อมูลข่าวสารออกไปตามความจำเป็นด้วยการเก็บรักษาข้อมูลไว้ในลักษณะเดียวกับหนังสือ หนังสือพิมพ์ เครื่องตอบรับจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ วีดิโอเทป ซีดี ฟลอปปีดิสก์ โดยที่การสื่อสารข้างต้นจะมีปฏิสัมพันธ์กับภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างของการสื่อสารระหว่างผู้ส่งกับผู้รับ ไม่ว่าจะเป็น ระยะเวลา เนื้อหา และต้นทุน รวมทั้งรูปแบบของการส่งและการรับ เช่น การสื่อสารระหว่างบุคคล (One - to - one media) การสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง (One - to - many media) และการสื่อสารแบบเครือข่าย (Many - to - many media) ซึ่งการสื่อสารแบบหลังสุดนี้เป็นลักษณะเฉพาะของการสื่อสารแบบอินเทอร์เน็ตที่สามารถจะใช้บริการโดยใช้เวลาพร้อมกันหรือไม่พร้อมกันได้ด้วย (Boncheck. 1997 : 13 - 14)

อินเทอร์เน็ต เป็นผลิตภัณฑ์ในความหมายแบบแคบของโลกยุคสงครามเย็น แต่จะเป็นการเชื่อมต่อของเครือข่ายในความหมายแบบกว้าง จะหมายถึงการเชื่อมโยงของโลกคอมพิวเตอร์เข้าด้วยกัน การใช้งานของคอมพิวเตอร์เพียงจะได้รับความนิยมมากขึ้น ในต้นคริสต์ทศวรรษ 1990 มีการพัฒนาการใช้งาน เวิร์ล ไวด์ เว็บ (www.) มีการใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ มีการพัฒนาเว็บไซต์การสนทนาและการสร้างเว็บไซต์เพื่อการสนทนา (WebChat) รวมทั้งการจัดส่งชุดข้อมูลที่เป็นทั้งตัวอักษรภาพและเสียงไปพร้อมๆ กัน (Hypertext transfer) โดยที่กระแสการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ก็จะเกิดขึ้นตามกลไกการทำงานของความต้องการและการสนองตอบต่อข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นไปตามหลักการที่อธิบายไว้โดย เวียร์เนอร์ฟอร์ด (Weatherford) ฟิชเชอร์ (Fisher) และสเตรทส์ (Straits) ที่ว่า ผู้สนใจข้อมูลข่าวสารทางการเมือง จะเกิดความต้องการที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ก็เพราะมีความเข้าใจว่าเรื่องดังกล่าวจะเกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและทรัพยากรของเขา ในขณะที่การสนองตอบความต้องการของข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ก็จะเกิดขึ้นจากการทำงานของตัวกลางทางการเมือง ซึ่งจะผลิตและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการกระจายออกไปตามความสามารถที่มีอยู่ ในขณะที่อินเทอร์เน็ตจะเข้ามาทำหน้าที่เพิ่มขีดความสามารถในการให้บริการตอบสนอง โดยสนับสนุนการบริการข้อมูลข่าวสารใน 6 แนวทางหลัก คือ 1) การแพร่กระจาย (Propagation) 2) การกระจายข้อมูลภาพและเสียงในวงแคบ (Narrowcasting) 3) การดำเนินการแบบอัตโนมัติ (Automation) 4) การทำหน้าที่สื่อกลาง (Mediation) 5) การเป็นผู้แทนขององค์ความรู้ (Knowledge representation) และ 6) การทำงานของความเสมือนจริง (Virtual organization) (Boncheck. 1997 : 16 - 21)

ตัวกลางในการสื่อสารทางการเมืองในสังคมอเมริกาจะประกอบไปด้วย สาธารณชน สื่อ องค์กรของรัฐบาล และองค์กรทางการเมือง ซึ่งแต่ละหน่วยจะสร้างช่องทางของข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกันออกไป เช่น การสื่อสารโดยบุคคล การประชุมแบบเผชิญหน้า การส่งจดหมาย โทรสารและโทรศัพท์ สื่อแบบกระจายเสียงซึ่งรวมทั้งวิทยุ ทีวี นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมายที่ส่งพร้อมกันจำนวนมาก โดยโครงสร้างการสื่อสารข้างต้นเป็นไปทั้งการสื่อสารแบบช่องทางเดียวและสื่อสารสองทาง โดยที่เนื้อหาของการสื่อสารจะเป็นไปตามการกำหนดของตัวกลาง รวมทั้งการสื่อสารระหว่างตัวกลางด้วยกันเอง โดยบทบาทของตัวกลางนี้ จะทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลข่าวสารเข้าด้วยกันทั้งเป็นผู้จัดหา ผลิต กลั่นกรอง และแปลความ รวมทั้งกระจายต่อไปยังผู้บริโภค โดยที่การสื่อสารข้างต้น จะประกอบไปด้วยเครือข่ายย่อยๆ หลายเครือข่าย โดยที่แต่ละเครือข่ายจะประกอบด้วย ตัวกลาง ช่องทางและเนื้อหา ความแตกต่างของแต่ละเครือข่ายจะขึ้นอยู่กับสมาชิกที่กระทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน เช่น ในเครือข่ายนักการเมืองจะประกอบด้วย พนักงานของรัฐ ที่ปรึกษา ล็อบบี้ยิสต์ นักข่าว นักวิเคราะห์ (Boncheck. 1997 : 29 - 30)

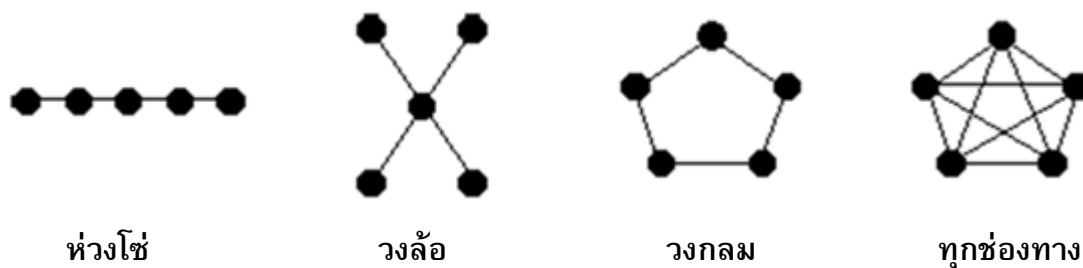
ภาพที่ 2.5 โครงสร้างของการสื่อสารแบบตาข่าย

ที่มา : (Boncheck. 1997 : 32)

การทำงานตามโครงสร้างการสื่อสารของผู้รับสารข้างต้น จะมีการแปลความหมายของสารขึ้นตามความเข้าใจและแปรผลเป็นการกระทำต่อสังคม โดยจะมีการทำงานของตัวกลางและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในแต่ละเครือข่าย มีการทำงานของโครงสร้างการสื่อสารที่เป็นแบบการกระจายออกจากศูนย์กลาง มีการทำงานของโครงสร้างเครือข่าย (Network structure) ไปพร้อมๆ กัน จะเห็นได้ว่า การทำงานของทั้งสองเครือข่ายนี้ ได้ถูกอินเทอร์เน็ตนำมารวมให้ทำงานด้วยกันอย่างแนบแน่นและมีความต่อเนื่องกันโดยอัตโนมัติ แล้วเกิดเป็นการทำงานของโครงสร้างทางการสื่อสารขึ้นใหม่ที่เรียกว่า โครงสร้างของการสื่อสารแบบตาข่ายโดยที่โครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง จะสื่อสารเชิงประเด็น (Issue network) ซึ่งเป็นสื่อที่มักจะเห็น

ได้จากการทำงานของรัฐบาลและองค์กรทางการเมือง โดยโครงสร้างการสื่อสารแบบนี้จะทำให้หน้าที่เผยแพร่ออกไปในวงกว้าง จะเป็นไปตามแบบแผนของการสื่อสารแบบทางเดียวและเป็นไปตามแบบแผนจากคนๆ หนึ่งไปยังคนหลายคน (One - to - many) ซึ่งจะมีข้อจำกัดตามรัศมีของการกระจายภาพและเสียง ในขณะที่การสื่อสารแบบสองทางจะเกิดขึ้นได้เฉพาะการสื่อสารระหว่างบุคคลที่เป็นผลต่อเนื่องจากการรับข้อมูลข่าวสารนั้นมากระทำอีกต่อหนึ่ง ซึ่งจะเป็นการสื่อสารตามเครือข่ายเชิงสังคม (Social network) เช่น เพื่อนร่วมงาน เพื่อน และครอบครัว ทั้งนี้ กระแสการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารในโครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลางจะเป็นแบบช่วงชั้นบังคับบัญชา (Hierarchical) แต่การสื่อสารที่เกิดขึ้นตามเครือข่ายเชิงสังคมจะเป็นไปตามความสัมพันธ์แนวนอน (Horizontal) (Boncheck. 1997 : 33 - 40)

อย่างไรก็ตาม ลักษณะของโครงสร้างแบบเครือข่ายโดยทั่วไปจะมี 4 รูปแบบ คือ 1) แบบห่วงโซ่ เชื่อมต่อแบบเรียงลำดับไปตามขั้นตอนของการติดต่อ 2) แบบวงล้อ มีแกนหรือศูนย์กลางของการติดต่อเหมือนกับการทำหน้าที่ของแกนวงล้อที่จะติดต่อกับช่องทางต่างๆ ที่กระจายตัวออกไปเหมือนกับซี่ลวดของวงล้อ 3) แบบเชื่อมต่อกันเป็นวงกลม 4) แบบเครือข่าย (Roger and Rogers. 1976; cited by Boncheck. 1997 : 41)

ภาพที่ 2.6 แบบแผนของการสื่อสาร
(ที่มา : Boncheck. 1997 : 41)

แบบแผนของการสื่อสารตามโครงสร้างของการสื่อสารแบบการกระจายออกจากศูนย์กลางจะคล้ายคลึงกับแบบแผนของการสื่อสารแบบวงล้อ โดยมีตัวกลางทำหน้าที่เป็นผู้จัดเรียงลำดับของการสื่อสารที่จะส่งผ่านไปยังเครือข่ายของผู้รับ มีการทำหน้าที่ของตัวกลางซึ่งจะเหมือนกับการทำหน้าที่ของผู้รักษาประตูของการเข้า - ออก (Gatekeeper) หรือทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการเชื่อมโยง แต่การสื่อสารของอินเทอร์เน็ต จะเป็นไปแบบสื่อกันได้ในทุกช่องทาง จึงเท่ากับว่า แบบแผนของการสื่อสารแบบตาข่าย จะเป็นการรวมเครือข่ายแบบวงล้อกับแบบทุกช่องทางเข้าด้วยกัน ซึ่งจะเป็นไปแบบมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันมากกว่าที่จะทดแทนกัน เช่นเดียวกับการที่สื่อเก่าก็ยังดำเนินอยู่แต่จะมีความสำคัญลดลง (Boncheck. 1997 : 41, 51)

แบบแผนของการสื่อสารแบบตาข่าย นอกจะมีลักษณะตามที่อธิบายข้างต้นแล้ว ยังมีลักษณะเฉพาะต่าง ๆ ตามผลของการตั้งสมมติฐานของการศึกษา คือ 1) โครงสร้างการสื่อสารแบบเครือข่าย (All - Channel Structure) ของการสื่อสารทางการเมืองในอเมริกาจะเชื่อมโยงกับตัวกลาง 2) ช่องทางของการสื่อสารจะข้ามผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้รักษาประตู (Bypass gatekeeper) 3) การคาดหวังของสังคม จะนำไปสู่การจัดระเบียบขององค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมตามประเด็นที่เกิดขึ้นมากกว่าการอยู่ร่วมกันตามพื้นที่ 4) เครือข่ายเชิงประเด็นกับเครือข่ายเชิงสังคมจะรวมเข้าด้วยกัน 5) การสื่อสารแบบแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารทางการเมือง จะเกิดการผลิตและส่งผ่านซ้ำไปตามเครือข่ายทางสังคมที่เคยมีปัญหาด้านทุนของการสื่อสารด้วยเหตุผลที่ว่าอินเทอร์เน็ตมีต้นทุนที่ต่ำและสามารถเข้าถึงการใช้งานได้ง่าย 6) ปริมาณข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจะเพิ่มขึ้น 7) จะเกิดการรวมตัวกันของสื่อระหว่างบุคคล การกระจายออกจากศูนย์กลางและเครือข่ายรวมทั้งยังจะเกิดการกระตุ้นการส่งผ่านให้เกิดการผลิตใหม่และการกระจายเสียงและภาพซ้ำออกไปอีกครั้ง 8) การบิดเบือนทรัพยากรจะขึ้นอยู่กับผู้ใช้อินเทอร์เน็ต สำหรับการสื่อสารทางการเมือง จะเป็นเรื่องของผู้มีรายได้สูงและการศึกษาสูง 9) ความแตกต่างของทรัพยากรของข้อมูลทางการเมือง จะขยายตัวออกไปตามความหลากหลายของแนวคิดของพลเมืองที่มีการเข้าถึง และ 10) อินเทอร์เน็ต สามารถสร้างการสื่อสารแบบเจาะจงไปยังพื้นที่เฉพาะส่วนได้ (Boncheck. 1997 : 219 - 220)

นอกจากนี้ บอนเช็ค (Bonchek. 1997 : 224 - 226) ยังเสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของกระแสการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร ที่เกิดจากโครงสร้างของการสื่อสารที่เปลี่ยนไปนี้เป็นการต่อยอดข้อเสนอทางทฤษฎีของ ธรอมสัน (Thompson) ที่ระบุว่า เทคนิคใหม่ของการสื่อสารจะนำไปสู่การปรับปรุงการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ทางสังคมและบางส่วนของสถาบันและการจัดระเบียบขององค์กร หรือทฤษฎีของ ฮาเบอร์มาส (Habermas) ที่ระบุว่า พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่ประชาชนร่วมสร้างความหมาย

2. อินเทอร์เน็ตและการเมืองของนักเคลื่อนไหวในอินโดนีเซีย

การศึกษาเรื่อง อินเทอร์เน็ตและนักเคลื่อนไหวทางการเมืองในอินโดนีเซีย (@rhipelago online : The Internet and Political Activism in Indonesia) เป็นงานดุขุฎีนิพนธ์ของ เมอร์ลีนา ลิม (Merlyna Lim) ที่นำเสนอต่อมหาวิทยาลัยทวินเต (University of Twente in Enschede) เนเธอร์แลนด์ ในปี ค.ศ. 2005 เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอินเทอร์เน็ตกับสังคม เป็นผลงานชิ้นแรกที่มีการศึกษาในเรื่องดังกล่าวในบริบทของสังคมที่ไม่ใช่ตะวันตกและเป็นงานชิ้นแรกที่ศึกษาเรื่องของการความสัมพันธ์ระหว่างอินเทอร์เน็ตกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนบนท้องถนน โดย ลิม (Lim) ได้ศึกษากรณีของการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป 1998 (1998 reformasi) เพื่อการโค่นล้มอำนาจเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จของซูฮาร์โต (Suharto) ที่ปกครองอินโดนีเซียมาอย่างยาวนานถึง 32 ปี และกรณี ลัสการ์ จิฮัด (Laskar Jihad online) ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบปะทะกันระหว่างชาวคริสเตียน

กับมุสลิมในเมืองโมลุกกุ (Moluku) เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างปี ค.ศ. 1999 จนถึงปี ค.ศ. 2002 หลังจากการลงจากอำนาจของซูฮาร์โต (Suharto) โดยทั้งสองฝ่ายต่างมีการใช้สื่อใหม่ๆ ทั้งเว็บไซต์และการติดต่อสนทนาผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในรูปแบบต่างๆ (Lim. 2005 : 175)

การพัฒนาการสื่อสารแบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของอินโดนีเซียมีความพยายามภายใต้การกำกับของรัฐตามนโยบายการจัดระเบียบใหม่ของซูฮาร์โต (Suharto) ซึ่งล้มลุกคลุกคลานมาโดยตลอด จนกระทั่ง สถาบันเทคโนโลยีบันดุง ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาด้านเทคโนโลยีที่เก่าแก่ที่สุดของอินโดนีเซีย ได้พัฒนาความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ของสังคมขึ้น โดยลำพัง เริ่มจากการจัดตั้งสมาคมโดยอินเทอร์เน็ต เช่น สมาคมนักศึกษาและกลุ่มสมาคมที่นิยมของรักของชอบในเรื่องเดียวกัน มีการพัฒนาเครือข่ายการใช้งานอินเทอร์เน็ตโดยอาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารของวิทยุ มีการประสานความช่วยเหลือกับโครงข่ายของต่างประเทศจากมหาวิทยาลัยญี่ปุ่นและออสเตรเลีย จนทำให้อินโดนีเซียสามารถติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกได้จากการพัฒนาของภาคส่วนประชาสังคม หรือ ส่วนที่ไม่ใช่รัฐ (Lim. 2005 : 68 - 70)

ลิม (Lim. 2005 : 176) อธิบายว่า การเริ่มต้นและบุกเบิกการใช้งานอินเทอร์เน็ตทั่วประเทศของวารร์เน็ต (Warnet) นั้น เป็นการกระจายการเข้าถึงการใช้บริการ เป็นการสร้างสรรค์นวัตกรรมของเทคโนโลยีในชุมชนท้องถิ่นของประเทศกำลังพัฒนา ในขณะเดียวกันก็ยืนยันว่าการใช้งานอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป 1998 นั้น เป็นผลรวมที่สะสมการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่มีมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1995 โดยที่อินเทอร์เน็ต มีบทบาทสำคัญในการเป็นสื่อที่มีการผลิตซ้ำ (Reproduction) สร้างพื้นฐานของข้อมูลข่าวสารบนอินเทอร์เน็ต (Internet - based information) ทำให้ผู้รับข้อมูลข่าวสาร สามารถลำเลียงจากอินเทอร์เน็ตสู่การแลกเปลี่ยนในพื้นที่ของท้องถิ่น ตลอดจนจรรยาบรรณต่อไปยังสื่ออื่นๆ

2.1 การเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป 1998

การศึกษาบทบาทและผลพวงของอินเทอร์เน็ตกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนเพื่อโค่นล้มอำนาจทางการเมืองของซูฮาร์โต (Suharto) ที่อินโดนีเซีย นั้น ลิม (Lim. 2005 : 50 - 54) อธิบายว่า มีประเด็นเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การสร้างรัฐ - ชาติของอินโดนีเซีย โดยอธิบายจากนโยบายการจัดระเบียบใหม่ (New order) ของซูฮาร์โต (Suharto) ที่เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1966 โดยโค่นล้มอำนาจทางการเมืองของประธานาธิบดีซูการ์โน (Sukarno) ตั้งแต่เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของอินโดนีเซีย ในวันที่ 30 กันยายน ค.ศ. 1965 หรือ ที่เรียกกันโดยย่อว่า G30S หรือ G30s/PKI โดยที่การรัฐประหารของคณะทหารของซูฮาร์โต (Suharto) ในครั้งนั้น เกิดขึ้นเพราะมีการสังหารผู้นำทางทหารของอินโดนีเซีย แล้วมีข่าวแพร่กระจายออกไปว่าเป็นการกระทำโดยพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย (The Indonesian Communist Party : PKI) ซึ่งมีความแนบแน่นกับประธานาธิบดีซูการ์โน (Sukarno) หลังจากการขึ้นครองอำนาจแล้ว ซูฮาร์โต (Suharto) ได้ปกครองอินโดนีเซียมาอย่างต่อเนื่อง ด้วยการสนับสนุนจากกองทัพ ข้าราชการและเทคโนโลยี (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

กลุ่มนักวิชาการที่มาจากมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย วิทยาเขตเบิร์กลีย์ จนบางครั้งจะพบกับคำนิยามของคนกลุ่มนี้ว่า มาเฟียจากเบิร์กลีย์ (Berkeley Mafia) โดยมีพรรคการเมืองที่ชื่อพรรคโกลคาร์ (Golkar) เป็นกลไกสำคัญ นอกจากนี้ ยังได้รับการสนับสนุนจากชาวจีนโพ้นทะเล โดยที่การจัดระเบียบใหม่ของซูฮาร์โต (Suharto) นั้นมุ่งเน้นที่จะสร้างเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม มีการวางแผนจากส่วนกลางและการกั๊กยึดจากต่างประเทศ ซึ่งตรงกันข้ามกับนโยบายการสร้างชาติแบบพึ่งตนเองตามหลักการของปัญญาศิลา ของซูการ์โน (Sukarno)

ลิม (Lim. 2005 : 55) บรรยายว่า ซูฮาร์โต (Suharto) สนับสนุนการสร้างเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ (Mega - narrative) ตามปรัชญาการสร้างชาตินิยมของซูการ์โน (Sukarno) โดยเพิ่มความเป็นชาตินิยมแบบการพัฒนา (Nationalist - developmental) ที่มีตัวของซูฮาร์โต (Suharto) เป็นบิดาของการพัฒนา (Father of development) ซึ่งเป็นไปตามคุณลักษณะทางสังคมของชาวที่ให้ความสำคัญกับพ่อและครอบครัวใหญ่ โดยจะพบเห็นภาพโฆษณาในเรื่องเหล่านี้ในสื่อทีวี บิลบอร์ดขนาดใหญ่ที่มีใบหน้าเป็นนัยยะของซูฮาร์โต (Suharto) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ พร้อมกับสร้างความเป็นเอกภาพที่แข็งแกร่ง ตามคำขวัญของการสร้างชาติอีกคำหนึ่งที่ว่า “การรวมกันจะทำให้เราแข็งแรง การแยกกันจะทำให้ล่มสลาย” (United We are Strong, Separated We are Collapsed) ซึ่งเป็นเรื่องที่ซูฮาร์โต (Suharto) ใช้ปราบปรามขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายตรงกันข้าม ไม่ว่าจะเป็นพรรคคอมมิวนิสต์ กลุ่มศาสนาแบบเคร่งครัด และการเรียกร้องเป็นเอกราช เช่น กรณีของจังหวัดโมลุกกู เป็นต้น สำหรับการดำเนินงานในด้านอื่นๆ ก็เป็นไปด้วยความเข้มงวด ตามแนวทางของการตรวจสอบแบบสอดส่องโดยรัฐ (Panopticon of surveillance) ซึ่งรวมทั้งการควบคุมสื่อมวลชนและการละเลยต่อการพัฒนาโครงข่ายเทคโนโลยีการสื่อสาร

บทบาทของอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีของการสื่อสารมีความสำคัญต่อการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป 1998 ก็เนื่องมาจากการรวมเอาความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์และการสร้างเครือข่ายของนักกิจกรรมทางอินเทอร์เน็ต (Cyberactivism) เข้าด้วยกัน ซึ่งจะนำไปตามข้อเสนอของ คาสเทลล์ (Castells) ที่ชี้ว่า อินเทอร์เน็ตจะทำหน้าที่บริการต่อนักกิจกรรมทางการเมืองให้เป็นที่ตามยุคของข้อมูลข่าวสาร และการมีบทบาทที่สำคัญของสื่อ หรือจอร์แดน (Jordan) ที่ระบุว่า การปฏิบัติการทางการเมืองแบบเก่าๆ จะถูกแทนที่ด้วยกิจกรรมที่สร้างขึ้นใหม่จากการใช้เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร หรือ ร็องโกลด์ (Rheingold) ที่อธิบายว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจะเกิดขึ้นโดยการใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเชื่อมโยงกับผู้คนตามลักษณะของชนชาติตามลักษณะของปัญหาในการดำรงชีวิตหรือการก่อรูปขึ้นเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยสื่อที่เข้ามาเกี่ยวข้องจะเปลี่ยนไปจากเดิมซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ และทีวี เป็นสื่อใหม่ๆ และสื่อเล็กๆ (Small media) เช่น แผ่นปลิว การเขียนฝาผนัง โทรศัพท์มือถือ วีซีดี และป้ายทางการเมือง (Lim. 2005 : 92 - 93)

บทบาทของอินเทอร์เน็ตที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับภาคการเคลื่อนไหวทางการเมือง เริ่มตั้งแต่ความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงข่ายของการสื่อสารของมหาวิทยาลัยและการขยายตัวของการสื่อสารอินเทอร์เน็ตของชุมชนหรือวอร์เน็ต ซึ่งเป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่นอกภาครัฐและนอกการสื่อสารกระแสหลักของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างโครงข่ายการติดต่อสื่อสารแบบกลุ่มจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (Mailing lists) ของ อปากาบาร์ (Apakabar) ซึ่งเป็นเครือข่ายที่พัฒนาขึ้นโดยมีศูนย์กลางของเทคโนโลยีของข้อมูลกลางอยู่ที่ มลรัฐแมริแลนด์ (Maryland) ของสหรัฐอเมริกา เจนัส (Janus) และ อิสเน็ต (Isnet) ซึ่งเป็นเครือข่ายที่พัฒนาขึ้นในอินโดนีเซีย โดยความนิยมที่ประชาชนอินโดนีเซียมีต่ออปากาบาร์ (Apakabar) ได้สร้างความไม่พอใจต่อกองทัพและกรมข้อมูลข่าวสารของอินโดนีเซีย (Hill and Sen. 1997; cited by Lim. 2005 : 102)

นอกจากบทบาทในการสร้างช่องทางสื่อสารหรือสาธารณูปการของการสื่อสารขึ้นใหม่ให้กับอินโดนีเซียโดยโครงข่ายของจดหมายอิเล็กทรอนิกส์แล้ว ช่องทางดังกล่าวยังเป็นช่องทางของการผลิตเนื้อหาที่ต่อต้านรัฐบาลและอำนาจของซูฮาร์โต (Suharto) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทความเรื่องความมั่งคั่งของซูฮาร์โต (Suharto's Wealth) ของ จอร์จ อติตจอนโดโร (George Aditjondro) การเปิดหนังสือพิมพ์ออนไลน์ของสื่อมวลชนทางอินเทอร์เน็ตที่ประท้วงการปิดกั้นการสื่อสารของรัฐบาล เช่น เท็มโป (Tempo) เดติก (Detik) และ เอดิเตอร์ (Editor) การจัดตั้งสมาคมสื่อมวลชนขึ้นใหม่ซึ่งแสดงถึงการไม่ยอมรับกติกาทางสังคมที่รัฐเป็นผู้กำหนดของกลุ่มพันธมิตรของสื่อมวลชนอิสระ (AJI) บทความของอดีตนักสื่อสารมวลชนอาวุโสที่ลี้ภัยอยู่ต่างประเทศ เช่น วารุโน มาห์ดี (Waruno Mahdi) และ โออิมาร์ ซาอิด (Oemar Said) หรือนักเขียนแนวมาร์กซิสต์ เช่น ปรามโมอิตยา อนันตา โตอีร์ (Pramoedya Ananta Toer) การจัดตั้งพรรคการเมืองของขบวนการนักศึกษา (PRD online) การสนับสนุน เมกาวะตี ซูการ์โน บุตรี (Megawati Soekarno Putri) การสนับสนุน ปีจาร์ (PIJAR) ซึ่งเป็นการรวมเครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชนหลายๆ เครือข่ายเข้าด้วยกัน รวมทั้งกระแสฝ่ายซ้ายและการพัฒนาประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นทั่วโลกล้วนแต่เป็นประเด็นสำคัญของการสื่อสารที่สนับสนุนต่อการสร้างข้อมูลข่าวสาร โดยขั้นตอนของการเดินทางของการเผยแพร่ออกไปจากพื้นที่ของอินเทอร์เน็ตใน 5 รูปแบบ คือ 1) บอกเล่าต่อให้เพื่อนฟัง 2) ส่งข้อมูลต่อไปยังเพื่อน 3) พิมพ์เป็นเอกสารแล้วส่งต่อเป็นโทรสาร 4) ถ่ายสำเนาไปยังประชาชนที่ไม่มีการใช้งานอินเทอร์เน็ต จดหมายอิเล็กทรอนิกส์หรือโทรสาร และ 5) ในกรณีที่มีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตอยู่ก็ทำการเชื่อมโยงกัน (Lim. 2005 : 118)

ลิม (Lim. 2005 : 119 - 120) พบว่า การเดินทางของเรื่องเล่าต่างๆ ขยายตัวออกไปในวงกว้างทั้งในวิถีของการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม และชุมชน เช่น บทความเรื่องความมั่งคั่งของซูฮาร์โต นั้น นอกจากจะเป็นไปตามการเชื่อมโยงของเครื่องมือและเทคโนโลยีการสื่อสารตามที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังขยายไปตามความหลากหลายของสถานะของ

ผู้รับข่าวสาร เช่น พนักงาน ผู้อำนวยการ เลขานุการ แม้กระทั่งนักการภารโรงที่ทำหน้าที่เดินสารในองค์กรต่าง ๆ หรือการเดินทางของข้อมูลในเรื่องเดียวกันนี้จากเครือข่ายของวารเน็ตไปจัดทำเป็นเอกสารถ่ายสำเนาไปจำหน่ายตามสถานีขนส่งและสถานีรถไฟในเมืองบันดุงและจาร์กาตาเป็นแผ่นๆ ละ 10 เซนต์ (สหรัฐ) ซึ่งทำให้ข้อมูลเหล่านี้มีการแพร่ขยายในกลุ่มคนขับรถยนต์ มอเตอร์ไซด์ รถโดยสารและรถไฟ นอกจากนี้ยังมีปรากฏการณ์ของการยกระดับข้อมูลความรู้ที่เกิดขึ้นกับคนสองกลุ่มในสังคม คือ กลุ่มแรก คนขับแท็กซี่ที่ไล่เลียงการขนส่งนักศึกษาไปร่วมการชุมนุมในที่ต่างๆ จนกระทั่งสามารถที่จะสื่อสารความสัมพันธ์ของความหมายระหว่างคำว่า การปฏิรูป (Reformasi) อาณาจักร (Regime) วิกฤติ (Crisis) การไม่มีรัฐธรรมนูญ (Unconstitutional) พวกพ้อง (Cronies) และ คอร์รัปชัน - พวกสมคบคิด - ระบบเครือญาติ (Corruption - collusion - nepotism หรือ Korupsi - kolusi - inepotisme ในภาษาอินโดนีเซีย) กับ กลุ่มที่สอง เป็นผู้ประกอบการร้านอาหารที่อยู่ใกล้กับมหาวิทยาลัยที่นักศึกษามีการจัดการประชุมบ่อยๆ ซึ่งเป็นแหล่งที่ข้อมูลจะถูกเผยแพร่ต่อไปแบบปากต่อปากและเป็นข่าวลือกระจายตัวออกไปตามลักษณะความสัมพันธ์ของความเกี่ยวข้องแบบวาร์ง

จากผลการศึกษาที่อธิบายมาตามลำดับข้างต้น ลิม (Lim. 2005 : 122) พบว่ามีการกรองข้อมูลข่าวสาร (Filtering the information) เป็น 4 ระดับ ด้วยกัน คือ 1) การสร้างภาพลักษณ์เชิงลบเกี่ยวกับหน้าที่ของซูฮาร์โต (Suharto) และนโยบายการจัดระเบียบใหม่ 2) การทำหน้าที่ของอินเทอร์เน็ต เช่น Apakabar ในการลำเลียงข้อมูลข่าวสารไปสู่การถกเถียง การอ่านการแพร่กระจายต่อออกไปอย่างรวดเร็ว ในกระบวนการขั้นตอนนี้จะมีการทำหน้าที่ของการแปลภาษาวิชาการให้เป็นภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 3) กลุ่มเยาวชนที่เข้ามาร่วมเคลื่อนไหวเป็นผู้เข้าถึงในการใช้งานอินเทอร์เน็ต แต่ไม่สนใจประเด็นทางการเมืองมาก่อน 4) การเชื่อมโยงระหว่างอินเทอร์เน็ตกับสื่ออื่น และเครือข่ายที่ไม่ใช้อินเทอร์เน็ต รวมทั้งระหว่างชนชั้นนำทางสังคมกับประชาชนทั่วไป จนกระทั่งการเดินทางของข้อมูลข่าวสารได้แปรเปลี่ยนจากข้อมูลไปเป็นการชุมนุมบนท้องถนน ซึ่งมีส่วนประกอบที่เป็นการสื่อสารที่มีความนิยมอย่างล้นหลาม การสื่อสารที่ไม่เป็นทางการและการซุบซิบนินทา จากบทความเรื่องความมั่งคั่งของซูฮาร์โต ซึ่งเป็นเอกสารเริ่มต้นจนไปสู่ข้อสรุปของการอธิบายง่ายๆ ว่า ซูฮาร์โต (Suharto) คือ วิกฤติ (Surharto = Crisis)

2.2 การเคลื่อนไหวในกรณี ลัสการ์ จิฮัด (Laskar Jihad)

ลัสการ์ จิฮัด (Laskar Jihad) เป็นกรณีความขัดแย้งแบบปะทะกันระหว่างฝ่ายคริสเตียนกับมุสลิมในจังหวัดโมลุกกู (Moluku) ของอินโดนีเซีย เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่าง มกราคม ค.ศ. 1999 จนกระทั่งถึง กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2002 หลังการก้าวลงจากอำนาจของซูฮาร์โต (Suharto) โดยทั้งสองฝ่ายเสียชีวิตจากเหตุการณ์นี้มากกว่า 5,000 คน โดยที่ประวัติความขัดแย้งในจังหวัดโมลุกกู นั้น มีมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่สมัยอยู่ในการปกครองของเนเธอร์แลนด์ ญี่ปุ่น และหลังจากการประกาศเอกราชของอินโดนีเซีย รวมทั้งในระหว่าง

การจัดระเบียบการปกครองแบบสหพันธรัฐ จังหวัดโมลุกกูซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชาวคริสต์อาศัยอยู่มากกว่ามุสลิมในขณะนั้นก็ประกาศเอกราชเป็นสาธารณรัฐโมลุกกูใต้ (The Republic of the South Moluccas : RMS) เป็นรัฐปกครองตนเอง (Self - determination) ซึ่งต่อมารัฐบาลอินโดนีเซีย ได้ยกเลิกการจัดระบบการบริหารประเทศแบบสหพันธรัฐ แต่จังหวัดโมลุกกูก็ประกาศเอกราชเป็นประเทศอย่างเป็นทางการในวันที่ 25 เมษายน ค.ศ. 1950 จึงถูกรัฐบาลอินโดนีเซียใช้กำลังทหารปราบปรามจนทำให้รัฐบาลโมลุกกูต้องหลบไปต่อสู้อย่างลับๆ แต่หลังปี ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา ประชาชนมุสลิมมีจำนวนมากขึ้นโดยการอพยพมาจากที่อื่นจนมีจำนวนเท่าๆ กับชาวคริสต์เตียน และเริ่มที่จะรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ที่จะแสดงความเป็นเจ้าของ โดยการอ้างสิทธิที่เหนือกว่าคริสต์เตียน โดยอ้างประวัติศาสตร์ของโมลุกกูว่าเคยเป็นดินแดนที่เป็นมุสลิมมาก่อนแล้วถูกโปรตุเกสเข้าครอบครองเป็นอาณานิคมแล้วเปลี่ยนให้ประชาชนไปนับถือศาสนาคริสต์ แม้ว่าเหตุการณ์จะผ่านไป 500 ปีแล้ว แต่เรื่องดังกล่าวกลับกลายเป็นประเด็นหลักของความขัดแย้งขึ้นมาใหม่ เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการรื้อฟื้นเรื่องเล่าเกี่ยวกับการหวนกลับมาของ RMS โดยการผูกโยงเข้ากับเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ของชาตินิยม (The nationalist meta - narrative)

ก่อนเกิดเหตุการณ์เดือนมกราคม ค.ศ. 1999 การใช้งานอินเทอร์เน็ตโดยทั่วไปของชาวโมลุกกูมีไม่ถึง 1,000 คน มีร้านวารเน็ตเพียง 3 แห่ง และในระหว่างเกิดเหตุก็ปิดการให้บริการ ในขณะที่มีการสร้างช่องทางสื่อสารโดยอินเทอร์เน็ตในฝ่ายของคริสต์เตียนโดยอาศัยเครือข่ายชาวดัตช์ที่ไม่ใช่เครือข่ายทางศาสนา (Non - religious Dutch Moluccan websites - DLM) สร้างเว็บไซต์และฟอรัม (เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายจดหมายอิเล็กทรอนิกส์) รวมทั้งการใช้พื้นที่การสื่อสารที่ไม่มีค่าใช้จ่าย เช่น ยาฮู (Yahoo) โดยเปิดเว็บไซต์ชื่อ อัมบอน เบอร์ดาราห์ออนไลน์ (Ambon Berdarah Online : ABO) ซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่นที่หมายความว่าเครือข่ายเพื่อการหลั่งเลือดที่อัมบอน ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1999 โดยที่ข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ในเว็บไซต์นี้ไม่เพียงจะมาจากฝ่ายคริสต์เตียนเท่านั้น ยังมีการนำเอาบทความของหนังสือพิมพ์ทั้งในอินโดนีเซียและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาเผยแพร่ซ้ำ มีบทความของนักเขียนที่ไม่เคยเปิดโฉมหน้าต่อสาธารณะแต่มีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นชื่อ ลาตูปัตตี (Latupatti) ใช้สำนวนแบบเถรตรง ขวานผ่าซาก บางครั้งก็จะใช้คำที่รุนแรง แต่เป็นที่ชื่นชอบของสาธารณชน ความคิดของ ลาตูปัตตี (Latupatti) จะเผยแพร่ออกไปตามเครือข่ายการส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์รวมทั้ง อปากาบาร์ (Apakabar) โดยที่เว็บไซต์ของอัมบอน (Ambon) มีผู้เข้ามาชมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยเฉลี่ย 109 คนต่อวัน (รวมนักท่องเที่ยวจากต่างชาติไว้ด้วย) นอกจากนี้ ยังมีความขัดแย้งอีกเรื่องหนึ่งก็คือ ในระหว่างที่มุสลิมในอินโดนีเซีย ขับไล่ประธานาธิบดีซูฮาร์โต (Suharto) ชาวคริสต์เตียนในโมลุกกูไม่แสดงออกในเจตนารมณ์ร่วมในเรื่องดังกล่าว ในขณะที่ฝ่ายของมุสลิมเองก็สร้างสื่อขึ้นเป็นเครื่องมือในลักษณะเดียวกันและทำขึ้นโดยทันทีในเดือนมกราคม ค.ศ. 1999 นอกจากนั้น ยังมีเว็บไซต์ที่แสดงออกถึงสถานะของชาวอินโดนีเซียอีกฐานะหนึ่งด้วย

โดยที่ฝ่ายมุสลิมได้จัดทำเว็บไซต์ชื่อ ลัสการ์ จิฮัด ออนไลน์ (Laskar Jihad Online) ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่เชื่อมโยงกับฐานข้อมูลและการติดตามเป็นเครือข่ายของซันนาห์ (Sunnah) ซึ่งเป็นชื่อเครือข่ายแบบฟอรัม ใน ลัสการ์ จิฮัด ออนไลน์ (Laskar Jihad Online) โดยที่นี้มีผู้เข้ามาอ่านและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยเฉลี่ย 1,000 คนต่อวัน เป็นที่นิยมมากที่สุดในโมลุกกุ (Lim. 2005 : 146 - 150)

การศึกษาทั้งสองกรณีของ ลิม (Lim) ได้อธิบายถึงประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การสื่อสารของอินเทอร์เน็ตและการปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือขบวนการทางการเมืองภาคประชาชน ดังนี้

ประการแรก การทำงานของเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่

การเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป 1998 ของอินโดนีเซียนั้น เป็นการปะทะกันระหว่างเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ ระหว่างเรื่องเดิม คือ ซูฮาร์โต (Suharto) บิดาของการพัฒนาซึ่งเป็นกรอบของการครอบครองความเป็นเจ้าทางความคิดและอุดมการณ์ที่ซูฮาร์โต (Suharto) ใช้สำหรับการบริหารเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ รวมทั้งปราบปรามฝ่ายตรงกันข้ามทั้งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งอินโดนีเซีย และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม กับ เรื่องใหม่ คือ ซูฮาร์โต (Suharto) คือ วิกฤติ (Suharto = Crisis) (Lim. 2005 : 184) ตามการอธิบายที่เริ่มต้นด้วยบทความความมั่งคั่งของซูฮาร์โต กับคำต่างๆ ที่ใช้อธิบายลักษณะของการไร้ความสามารถและต้นตอของวิกฤติ ไม่ว่าจะเป็น คอร์รัปชัน พวกพ้อง พวกสมคบคิดและระบบเครือข่าย โดยที่การปะทะกันของเรื่องเล่าใหม่จะไปปะทะกับเรื่องเล่าเก่านี้ เป็นไปตามลักษณะของการอธิบายของ ลีเยวตาร์ด (Lyotard) ที่เชื่อว่า การทำงานของเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ ที่ประกอบขึ้นจากมายาคติที่ผู้คนไม่ติติง ตรวจสอบในรายละเอียดและจะเชื่อเรื่องราวเหล่านั้นตามๆ กันไป ขณะเดียวกัน ฟูกู (Foucault) ก็อธิบายว่า เรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ มักจะมีส่วนสร้างความชอบธรรมในการถูกใช้เป็นเครื่องมือในการระดมมวลชนทางการเมืองเพื่อต่อสู้กับฝ่ายตรงกันข้าม และพลังของการครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ชุดเดิมนี จะถูกค้นพบโดยการอธิบายของการครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ชุดใหม่ (Lim. 2005 : 4)

ในกรณีของ ลัสการ์ จิฮัด (Laskar Jihad) ก็เริ่มต้นจากการต่อต้านงานวิทยานิพนธ์ของ รุสตาม คาสตอร์ (Rustam Kastor) ที่เป็นผู้เริ่มต้นรื้อฟื้นขบวนการ RMS ว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังความคิดชาตินิยมแบบคริสเตียน รวมความไปถึงการสนับสนุนพรรคการเมืองของ เมกาเวตี ซู - การ์โนบุตรี (Megawati Soekarnoputri) รวมทั้งการสนับสนุนยิวซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับมุสลิม เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเป็นคริสเตียนให้เป็นที่ยอมรับ (Christianization) ในอินโดนีเซีย หนังสือของคาสตอร์ (Kastor) เป็นหนังสือขายดีของอินโดนีเซีย และสามารถดาวน์โหลดได้ฟรีในเว็บไซต์ของ ลัสการ์ จิฮัด (Laskar Jihad) ก็เพราะมีข้อความที่ระบุว่า โมลุกกุเป็นมุสลิมมาก่อน ซึ่งสอดคล้องกับการแสดงสิทธิที่เหนือกว่าของมุสลิมที่มีต่อคริสเตียนในการแสดงความเป็นเจ้าของโมลุกกุ ในขณะเดียวกัน ลัสการ์ จิฮัด (Laskar Jihad) ก็เห็นว่า

การที่รัฐบาลเข้าข้างคริสเตียนจะเท่ากับเป็นการปล่อยให้ชาวคริสเตียนกล่าวหามุสลิม ซึ่งทำให้มุสลิมตกเป็นเหยื่อของเหตุการณ์ เหมือนกับกรณีอื่นๆ ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ดังนั้น จึงมีผู้ใช้นามว่า ทาลิบ (Thalib) เสนอให้ทำสงครามที่โมลุกกูโดยชูประเด็นว่า “เราผู้ซึ่งทำการจihadเพื่อประเทศชาติเพื่อรัฐ - ชาติและพระผู้เป็นเจ้า” (Lim. 2005 : 162)

กรณีของ ลัสการ์ จิฮัด (Laskar Jihad) เป็นการผสมผสานการใช้อินเทอร์เน็ตกับความเป็นสังคมที่หลากหลายมิติมาก เป็นการสังสรรค์ในพื้นที่เว็บไซต์และเครือข่ายของอินเทอร์เน็ต แต่วิถีของการสื่อสารยังเป็นไปตามความสัมพันธ์แบบตามลำดับชั้นบังคับบัญชา (Hierarchical social relationships) ยังเป็นประเด็นความชอบธรรม ความศรัทธาทางศาสนา ซึ่งไม่ใช่การสื่อสารแบบเท่าเทียมเสมอภาคตามหลักการของการสื่อสาร (Egalitarian type of communications) นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงอินเทอร์เน็ตกับการตายทางศาสนา การตายอย่างเสียสละเข้าด้วยกัน อีกมิติหนึ่งด้วย (Lim. 2005 : 171 - 173)

ประการที่สอง อินเทอร์เน็ตและการเมืองของชาวลือ

ลิ้ม (Lim. 2005 : 183) ชี้ให้เห็นว่า เรื่องเล่าบางเรื่อง เป็นการผลิตซ้ำของการเล่าเรื่องโดยอินเทอร์เน็ต (Internet - based narratives) เป็นข้อมูลที่มีการเผยแพร่ไปแล้วโดยสื่ออื่นๆ เช่น สิ่งพิมพ์และภาพถ่าย เป็นการแบ่งปันในการนำเสนอ เป็นเรื่องประเภทตำนาน หรือชาวลือที่ดำเนินไปตามรูปแบบที่ไม่เป็นทางการของวาทกรรม

ลิ้ม (Lim. 2005 : 185 - 186) อ้างอิงข้อเสนอมองของ แอนเดอร์สัน (Anderson) ที่ระบุว่า ชาวลือเป็นศูนย์กลางทางการเมืองในอินโดนีเซีย และฮีเฟอร์ (Hefner) ที่ระบุว่า ชาวลือเป็นหนึ่ง การสื่อสารทางการเมืองในอินโดนีเซีย เหตุผลสำคัญในเหตุการณ์เกี่ยวกับ 30 กันยายน ค.ศ. 1965 ประการหนึ่ง ก็คือ ชาวลือเกี่ยวกับการส่งออกสงครามของชาวจีน และการกล่าวหาพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการสังหาร 6 ผู้นำระดับสูงของกองทัพ (เป็นกรณีการสังหารผู้นำระดับสูงของอินโดนีเซียแล้วมีการเผยแพร่ข่าวออกไปว่าเป็นการกระทำของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย เพื่อสร้างความชอบธรรมในการยึดอำนาจทางการเมือง ในปี ค.ศ. 1965 หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า 30 กันยายน ค.ศ. 1965 หรือที่เรียกโดยย่อเป็นรหัสว่า G30s/PKI) นั้น ซูฮาร์โต (Suharto) และกองทัพได้ใช้ชาวลือเป็นกลยุทธ์ ซึ่งรวมทั้งใช้เป็นกลยุทธ์ในต่อสู้กับซูการ์โน (Sukarno) และพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย ในขณะที่บทความเรื่องความมั่งคั่งของซูฮาร์โต ซึ่งมีความสำคัญในการโค่นล้มอำนาจทางการเมืองซูฮาร์โต (Suharto) ก็เป็นผลมาจากการทำงานของการผลิตซ้ำของเรื่องเล่าและชาวลือ เพียงแต่สิ่งที่ตรงกันข้ามกันระหว่างเหตุการณ์ ค.ศ. 1998 กับ ค.ศ. 1965 ก็คือ กรณีการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป 1998 นั้น ชาวลือไม่เพียงจะดำเนินไปเพียงแต่การพูดกับการทำงานของตัวอักษรเท่านั้น ยังมี งานพิมพ์ ภาพอินเทอร์เน็ต รวมทั้งในตำราการเรียนการสอน ยิ่งไปกว่านั้น ในกรณีของ ลัสการ์ จิฮัด (Laskar Jihad) ยังมีความคิดความเชื่อไปผสมรวมด้วย

ประการที่สาม อินเทอร์เน็ตกับการปฏิบัติการทางการเมือง

วาร์เน็ต เป็นชื่อย่อมาจากภาษาพื้นเมืองที่ว่า Warung Internet โดยคำว่า วารุง (Warung) นั้น หมายถึง สถานที่ที่สร้างขึ้นด้วยวัสดุอุปกรณ์แบบง่าย ๆ สำหรับเป็นที่ซื้อขายของประเภทขนม หรืออาหาร เป็นที่พบปะสังสรรค์ทานข้าวร่วมกับเพื่อนบ้านหรือครอบครัว โดยที่วารุงนี้จะมีทั้งที่สร้างขึ้นแบบชั่วคราวหรือถาวร (Lim. 2005 : 80)

การเชื่อมโยงเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของวาร์เน็ต นั้น มีความเกี่ยวเนื่องของวารุงเป็นองค์ประกอบร่วมด้วย เป็นปรากฏการณ์ของการเชื่อมโยงของเมืองโดยการสลายเขตแดนของพื้นที่ที่เป็นชุมชนและอัตลักษณ์ เป็นการเคลื่อนตัวไปสู่พื้นที่ที่เป็นจริงของอินเทอร์เน็ตโดยที่กรณีของการวิพากษ์ในประเด็นต่างๆ ของการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป 1998 นี้ วาร์เน็ตได้ทำหน้าที่สนับสนุนกิจกรรมของการติดต่อในสังคมนี้ให้มากขึ้น กรณีของ ลัสการ์ จิฮัด (Laskar Jihad) นั้น วาร์เน็ต มีส่วนร่วมสร้างเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ ขึ้นตามกระแสของการใช้งานไปทั่วอินโดนีเซีย ในขณะที่พื้นที่ความเป็นจริงของความขัดแย้งอยู่ที่เมืองโมลุกกู ซึ่งเป็นที่ที่การติดต่อสื่อสารโดยอินเทอร์เน็ตในขณะนั้นยังไม่เป็นที่แพร่หลายมากนัก ดังนั้น เมืองนี้จึงไม่ใช่เพียงแค่เป็นตัวแทนของเศรษฐกิจ การผลิตหรือการบริโภคตามกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางสังคม (Social transformation) รวมทั้งการเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ทางการเมืองในการสร้างรัฐ - ชาติ และประวัติศาสตร์ของอาณาจักรเท่านั้น แต่ในรัฐ - ชาติสมัยใหม่ ยังมีความเกี่ยวข้องกับการรวมศูนย์ข้อมูลข่าวสารและการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับความห่างไกล หากมีความไม่เท่าเทียมในการจัดการหน้าที่การปกครองและข้อมูลข่าวสารของอินโดนีเซียในระหว่างเมืองใหญ่ เช่นจาการ์ตากับโมลุกกู เมืองเหล่านี้ ก็ยอมที่จะแสวงหาทางเลือกที่จะจัดการปกครองตนเองจากจาการ์ตา (Lim. 2005 : 186 - 187)

3. เครือข่ายสื่อเชิงสังคม การปฏิวัติที่ปราศจากงานปฏิวัติ

การศึกษาเรื่อง การปฏิวัติที่ปราศจากงานปฏิวัติ? เครือข่ายสื่อเชิงสังคมและการตอบโต้ของอาณาจักรในอียิปต์ (Revolutions Without Revolutionaries? Social Media Network and Regime Response in Egypt) เป็นดุษฎีนิพนธ์ของ เดวิส ฟารีส์ (David Faris) ที่เสนอต่อคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ในปี ค.ศ. 2010 โดย ฟารีส์ (Faris) ได้ศึกษาผลกระทบของอินเทอร์เน็ตต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศที่มีการปกครองแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จ โดยศึกษากรณีของอียิปต์ที่กำลังจะมีการเลือกตั้งประธานาธิบดี (ปี ค.ศ. 2010) ด้วยการตั้งคำถามของการวิจัย ว่า 1) สื่อเชิงสังคม (Social media) จะไปใช้เพื่อการใดบ้างในการปฏิบัติการรวมกลุ่มของสังคมที่เป็นเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จ 2) การทำหน้าที่ของสื่อเชิงสังคมจะสะท้อนความรู้สึกและประเด็นต่างๆ ในสังคมแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จได้เป็นที่ครอบคลุมหรือไม่ 3) อะไรที่เป็นข้อจำกัดของสื่อเชิงสังคมที่ได้ทำหน้าที่ทางสังคมหรือทางการเมืองในสังคมอียิปต์ 4) ทำไมในบางประเทศ เช่น จีนจึงสามารถควบคุมผลการดำเนินงานของสื่อเชิงสังคมได้

สถานการณ์ทางสังคมและการเมืองของอียิปต์ ในช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2010 คึกคักเป็นอย่างยิ่งเมื่อ โมฮัมเหม็ด เอลบาราเดอี (Mohamed ELBaradei) ซึ่งเป็นอดีตนายกรัฐมนตรี สำนักงานปรมาณูระหว่างประเทศ (IAEA) ที่มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในกรุงเจนีวา ได้เดินทางกลับสู่อียิปต์เพื่อเตรียมลงเลือกตั้งประธานาธิบดี ในขณะที่ฝ่าย ฮอสนี มูบารัค (Hosni Mubarak) ก็เตรียมที่จะถ่ายเทอำนาจไปยัง กามาล มูบารัค (Gamal Mubarak) ผู้เป็นลูกชาย ในขณะที่กลุ่มเยาวชนทั่วประเทศก็ได้รวมตัวกันสร้างเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่ของเฟซบุ๊ก (Facebook) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีผู้ประกาศตัวสนับสนุน เอลบาราเดอี (ELBaradei) อยู่ประมาณ 150,000 คน จากจำนวนผู้ใช้เฟซบุ๊กของอียิปต์ที่มีอยู่ทั้งสิ้น 2 ล้านคน โดยประมาณ นอกจากนี้ ในอียิปต์ยังมีสื่อเชิงสังคม (Social media) อื่นๆ ที่เป็นที่ยอมรับ เช่น บล็อก (Blogs) ทวิตเตอร์ (Twitter) และการส่งชุดข้อมูลโดยโทรศัพท์มือถือ (Text - messaging) โดยที่สื่อเหล่านี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองในอียิปต์ และนักวิชาการในอียิปต์ต่างยอมรับในความสำเร็จของอินเทอร์เน็ตที่มีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย (Faris. 2010 : 1 - 2)

อียิปต์ เป็นประเทศที่มีการจัดการปกครองแบบเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จที่มีการควบคุมกิจกรรมในสื่อออนไลน์หรือสื่อเชิงสังคมเช่นเดียวกับการจำกัดพื้นที่ทางการเมือง (Political sphere) การจัดการปกครองของมูบารัค (Mubarak) ที่ผ่านมา ได้จัดการแบบแบ่งแยกแล้วปกครองโดยกลยุทธ์ที่แยบยล เพราะโดยกฎหมายของอียิปต์ มีการอนุญาตให้จัดตั้งพรรคการเมืองได้ อนุญาตให้พรรคการเมืองมีสื่อหนังสือพิมพ์ได้ แต่กลุ่มทางการเมือง เช่น ขบวนการพี่น้องมุสลิม (The Islamist Muslim brotherhood) กลับได้รับอนุญาตให้มีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ไม่ได้รับการยอมรับเป็นพรรคการเมือง ในปี ค.ศ. 2006 ขบวนการพี่น้องมุสลิมไปสนับสนุนกลุ่มฮามาส (Hamas) ในการลงเลือกตั้งของปาเลสไตน์ เป็นการสร้างความร่วมมือข้ามประเทศกรณีดังกล่าวได้สร้างผลสะท้อนต่อทัศนคติของชาวโลกที่มีต่อขบวนการพี่น้องมุสลิม ประกอบกับการจับกุมและดำเนินคดีต่อผู้นำของขบวนการนี้ในระหว่างปี ค.ศ. 2007 จนถึงปี ค.ศ. 2008 จึงเท่ากับมีการจำกัดพื้นที่ทางการเมืองของฝ่ายตรงกันข้ามรัฐบาลไปโดยปริยาย ผลจากการที่มูบารัค (Mubarak) ไม่เปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมในทางการเมืองกับประชาชนและมีการเลือกใช้อำนาจทางกฎหมายต่อการจำกัดกลุ่มหรือขบวนการของประชาชนเหมือนกับที่จัดการต่อขบวนการพี่น้องมุสลิม จึงเป็นผลให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนขึ้นใหม่ ในนามของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อการเปลี่ยนแปลงของคนอียิปต์ (The Egyptian Movement for Change) หรือที่เรียกเป็นภาษาท้องถิ่นว่า ขบวนการคีฟายา (Kefaya) และเริ่มที่จะก่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาเป็นลำดับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2004 แต่ขบวนการดังกล่าวเป็นการจัดระเบียบองค์กรในลักษณะเป็นพันธมิตร มีทั้งฝ่ายซ้าย มุสลิม และกลุ่มฝ่ายค้านในทางการเมือง เป็นขบวนการที่ไม่สามารถจะเจาะจงลักษณะเฉพาะได้ ไม่ใช่พรรคฝ่ายค้าน ไม่ใช่องค์กรพัฒนาเอกชน ไม่ใช่สมาคมวิชาชีพ ไม่ใช่การรวมตัวแบบสมานฉันท์ โดยการเป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายมากจนเกินไป จึงทำให้ไม่สามารถกำหนดเป้าหมายของการเคลื่อนไหวได้ตามที่สังคมคาดหวังและ

ไม่สามารถสนองต่อความต้องการของคนรากหญ้าได้ จึงเป็นเหตุให้ไม่สามารถพัฒนา ขบวนการเคลื่อนไหวให้ก้าวหน้าและต่อเนื่องไปได้ แต่ก็ได้จุดประกายไฟการเคลื่อนไหวทาง การเมืองให้กับคนอียิปต์ อย่างน้อยก็มีบทบาทในขบวนการเคลื่อนไหวด้านแรงงาน (The Labor movement) ในเวลาต่อมา (Faris. 2010 : 3 - 5)

สำหรับพัฒนาการของสื่อในสังคมอียิปต์นั้น มีปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งแวดล้อม ใหม่ในทางการเมืองของอียิปต์ คือ การใช้ประโยชน์จากการรายงานข่าวของสำนักข่าวอัลจาซีรา (Al - Jazeera) ซึ่งถูกใช้เป็นช่องทางการสื่อสารทางการเมืองของฝ่ายซ้ายและต่อมา มีการเปิด หนังสือพิมพ์รายวันเป็นธุรกิจของเอกชน (Al - Masri Ai - Youm) มีการเชื่อมโยงการใช้ ประโยชน์ของช่องทางและสื่อที่เกิดขึ้นใหม่ของบล็อกเกอร์ (Blogger) และนักเคลื่อนไหว ด้านสิทธิมนุษยชน ทำให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างบล็อกเกอร์ นักหนังสือพิมพ์และ นักเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมือง เป็นเครือข่ายใหม่ของสังคมอียิปต์ นับว่าเป็น การเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของการใช้สื่อเป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐในอียิปต์ ที่ดำเนินมาตั้งแต่ยุคสมัยของนัสเซอร์ (Nasser) ที่รัฐควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์และการใช้สื่อแบบ กระจายเสียงและภาพเป็นเครื่องมือหลัก ในขณะที่ฝ่ายนักการศาสนาของอิสลาม ใช้ทั้ง อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ ดีวีดี เทปคาสเส็ต และสื่ออื่นๆ เป็นเครื่องมือสำหรับการเผยแพร่ อย่างไรก็ตามในอียิปต์ไม่มีการสร้างกลไกการกรองเนื้อหาที่จะเผยแพร่ในอินเทอร์เน็ตเหมือนกับ ซาอุดีอาระเบีย (Faris. 2010 : 6 - 17)

ฟาริส (Faris. 2010 : 18) ศึกษาเหตุการณ์ทางการเมืองในอียิปต์ในระหว่างปี ค.ศ. 2005 จนถึงปี ค.ศ. 2009 ซึ่งเป็นยุคที่มีผู้สมัครเลือกตั้งประธานาธิบดีแข่งขันกันหลายคน มีความ คาดหวังว่าจะมีการเปิดพื้นที่ทางการเมือง รวมทั้งเครือข่ายสื่อเชิงสังคมได้เข้ามามีบทบาท ต่อการปะทะกับอำนาจเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จ เป็นการศึกษาแบบคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์ แบบปลายเปิด มีการสัมภาษณ์บล็อกเกอร์ สื่อมวลชน นักเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชน ในกรุงไคโร มีการเก็บข้อมูลภาคสนามในระหว่างตุลาคม ค.ศ. 2007 จนถึงมิถุนายน ค.ศ. 2009 รวมทั้งร่วมสังเกตการณ์ ร่วมประชุมลับและการจัดประชุมใหญ่โดยอินเทอร์เน็ตกับขบวนการ เคลื่อนไหวในเหตุการณ์ 6 เมษายน ค.ศ. 2008 ซึ่งมีการใช้เฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นเครื่องมือ ในการจัดการสไตรค์

ฟาริส (Faris. 2010 : 22) ให้ความสำคัญต่อเครื่องมือการสื่อสารที่ทำหน้าที่รวบรวม และลำเลียงข้อมูลข่าวสาร (Informational cascades) ที่เรียกว่า เครือข่ายสื่อเชิงสังคม (Social Media Networks : SMNs) ซึ่งเป็นหน่วยของการสื่อสารที่เป็นอิสระและเป็นเครื่องมือการสื่อสาร ของขบวนการเคลื่อนไหวในระดับล่างไปพร้อมกัน เป็นสื่อสำหรับการทำหน้าที่ระดมกำลัง ประชาชนเพื่อการปฏิบัติการรวมกลุ่มที่มีต้นเหตุต่ำ เป็นสื่อที่ทำหน้าที่แปลความหมายระหว่าง กลุ่มผู้นำทางสังคมกับเครือข่าย และทำหน้าที่กระจายข้อมูลข่าวสารไปยังเครือข่ายอื่นๆ ในขณะที่ภาครัฐก็จะจัดระบบกำกับควบคุม โดยที่ SMNs จะมีความสามารถที่จะทำให้การกำกับ

ของรัฐล้มเหลวได้ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถจะปกป้องการกีดกันจากรัฐและไม่สามารถที่จะใช้ เป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบองค์กรของขบวนการคนรากหญ้าได้

เว็บ 2.0 เป็นการพัฒนาศักยภาพของอินเทอร์เน็ตที่ทำให้เว็บไซต์ที่แต่เดิมหรือใน ระดับของเทคโนโลยีแบบเว็บ 1.0 ใช้อ่านได้แต่เพียงอย่างเดียวเป็นสื่อที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วม ของผู้อ่าน เช่น กรณีของวิกิพีเดีย ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันอย่างเข้มข้นของการกระจายอำนาจ (Radical decentralization) การทำเครื่องหมาย รวมทั้งการจัดทำหมวดหมู่ ซึ่งเป็นการกระทำที่ ผู้ใช้สามารถร่วมกระทำกรกับเว็บไซต์ได้ โดยที่สื่ออื่นเช่นหนังสือพิมพ์ทำไม่ได้ จึงเป็นการสร้าง ความเชื่อถือที่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน สื่อเชิงสังคม ซึ่งเป็นส่วนประกอบของเครื่องมือทาง สังคม ที่มีลักษณะรวมกันเป็นเครือข่าย เช่น เว็บบล็อก (Weblog, blogs) เป็นหน่วยของเครือข่าย ทางสังคม (Social Networking Sites) เช่น เฟซบุ๊ก เป็นหน่วยเฉพาะของเครือข่าย (Niche - Networking Sites) เช่น ลิงค์อิน (LinkedIn) เป็นแหล่งข้อมูล (Crowdsourcing content) เช่น การบริการส่งชุดข้อมูล เป็นการบริการสื่อระดับย่อย (Micromedia services) เช่น ทวิตเตอร์ ซึ่งล้วนแต่มีลักษณะของการสื่อสารแบบเครือข่ายเป็นการสื่อสารของคนหลายคนไปยังคนหลาย คนด้วยกัน สื่อและการมีส่วนร่วมของผู้ใช้สื่อเหล่านี้ได้แสดงออกถึงความเข้มข้นที่มีมากขึ้นของ การสื่อสารและเป็นการสื่อสารที่มีต้นทุนต่ำมาก รวมทั้งสามารถกระจายวงออกไปกว้างขวาง (Faris. 2010 : 30)

เครือข่ายของสื่อเชิงสังคม ได้ทำให้เกิดกลุ่มเพิ่มขึ้น ทำให้การเคลื่อนไหวแบบมวลชน ในทางการเมืองมีความเป็นไปได้มากขึ้น ช่วยทำให้ส่วนที่ขาดหายไปจากกลุ่มที่ไม่ร่วม เคลื่อนไหวแต่ร่วมในผลประโยชน์เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ทำให้วิธีการของ สาเหตุ - ผลกระทบ (Cause and effect) มีความสมเหตุสมผลมากขึ้น การทำงานของเครือข่ายของสื่อเชิงสังคม ที่จะ เป็นสื่อกลางในการเคลื่อนไหวของข้อมูลข่าวสารในรัฐที่มีการจัดการปกครองแบบกึ่งๆ เผด็จการ แบบเบ็ดเสร็จ (Semi - authoritarian) จะไม่มีความยุ่งยากมากนัก เพราะเครือข่ายของสื่อเชิงสังคม จะเปลี่ยนสถานะของปัจเจกบุคคลเป็นผู้รายงานข่าว (Reporters) ช่างภาพ ผู้เก็บรวบรวมเอกสาร ที่ไม่ต้องการอะไรมากไปกว่าการบริการที่เป็นมาตรฐานของเครือข่ายโทรศัพท์มือถือ โดยที่ เครือข่ายสื่อเชิงสังคมจะมีบทบาทกระตุ้นที่สำคัญ ดังนั้น ความเดือดร้อนที่มีอยู่เป็นทุนเดิมเมื่อ รวมเข้ากับเครือข่ายของสื่อเชิงสังคม ย่อมจะทำให้เกิดการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหว มากขึ้น จึงเท่ากับว่า เครือข่ายสื่อเชิงสังคม มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิบัติการ รวมกลุ่ม (Faris. 2010 : 55 - 57)

ฟาริส (Faris. 2010 : 101) สนับสนุนข้อเสนอของคาสเทลส์ (Castells) ที่ระบุว่า การก่อตัวของประเด็นทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นประเด็นทางการเมืองนั้น จะต่างไปจาก การนำเสนอประเด็นของการเมืองโดยตรง โดยประเด็นทางวัฒนธรรมนั้น จะเป็นการนำเสนอ แบบเป็นประเด็นคู่ขนาน เป็นข้อเสนอแบบแนวทางเลือก เป็นส่วนประกอบร่วมในการกีดกัน ในทางการเมืองอีกต่อหนึ่ง โดยถือว่าประเด็นทางวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นผู้ร่วมผลิตในพื้นที่

สาธารณะของปัจเจกบุคคล กลุ่มผลประโยชน์ สมาคมของประชาสังคมและรัฐ แต่ในกรณีของอียิปต์นั้น มีความเข้มข้นไปกว่านั้น คือ เป็นการทำหน้าที่เป็นคู่ตรงกันข้ามกับรัฐและทำลายสร้างโอกาสที่จะล้มล้างการจัดการของรัฐในทางการเมือง

ฟาริส (Faris. 2010 : 190) อธิบายว่า เครือข่ายของสื่อเชิงสังคม จะทำหน้าที่ 2 ชนิด คือ 1) สร้างชุมชน (Community - building) 2) สร้างกรอบการจัดขบวนและการก่อตัวเชิงอัตลักษณ์ในระดับกลุ่ม การทำหน้าที่นำสารของเครือข่ายสื่อเชิงสังคมและอินเทอร์เน็ตมักจะถูกใช้งานเพื่อเป็นเครื่องมือของการท้าทายการครอบครองความเป็นเจ้าทางความคิด (Hegemonies) ตามกระบวนการของการสื่อสาร ใน 4 ขั้นตอน คือ 1) การจัดกระบวนการ (Frame - alignment) 2) การสร้างข้อเรียกร้อง (Claim - making) 3) การเป็นนักกิจกรรมของเครือข่ายของสื่อเชิงสังคม (SMN activist) 4) การทำหน้าที่ในพื้นที่สาธารณะในระดับชาติหรือในระดับโลก (National/global public sphere) โดยในพื้นที่สาธารณะนั้น ข้อมูลข่าวสารจะไม่กระจายแบบสุญหายไปกับความเว้งว่างว่างเปล่าของสุญญากาศ แต่จะกระจายตัวไปตามการรับรู้ของผู้รับฟัง

การสร้างชุมชนและการทำหน้าที่นำสารของเครือข่ายสื่อเชิงสังคม จะพบเห็นได้จากบทบาทของบล็อกเกอร์ ที่สามารถสร้างพื้นที่และเวทีสำหรับคนจำนวนร้อยหรือพันคนที่เข้ามาร่วมสนทนาในเรื่องเดียวกัน ยกตัวอย่างในกรณีของบล็อกบาไฮ (Baha'i) ที่มีคนเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเป็นจำนวนร้อยคนต่อเรื่องหนึ่งๆ ซึ่งแสดงถึงการเป็นผู้อ่านข้อความนั้นจริงและอาจจะอยู่ไกลออกไปถึงในอเมริกาก็เป็นได้ ในขณะเดียวกัน การจัดระเบียบองค์กรในการเคลื่อนไหวร่วมการชุมนุมทางการเมืองของขบวนการพี่น้องมุสลิมนั้น มีการพึ่งพาศักยภาพของ Web 2.0 น้อยมาก ทั้งนี้ก็เพราะพี่น้องมุสลิมมีความผูกพันกันทางสังคมแบบชุมชนท้องถิ่น (Local communities) ซึ่งมีความสนใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความต่อเนื่องของการเคลื่อนไหวแบบมวลชน ซึ่งเป็นการจัดระเบียบองค์กรที่ต่างไปจากหลักการของประเด็นเฉพาะ (Issue ad-hocacies) ที่มีความรู้สึกผูกพันที่แนบแน่นกับผู้นำหรือผู้ที่ทำหน้าที่สร้างบล็อกเพื่อเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนขบวนการต่อต้าน (Blog - driven protest movement) ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นคำถามการจัดการตามประเด็นเฉพาะกับการจัดองค์กรของการต่อต้าน (Faris. 2010 : 191 - 192)

การศึกษาของฟาริส (Faris. 2010 : 229 - 230) สรุปว่า การสื่อสารโดยเฟซบุ๊กและเครือข่ายสื่อเชิงสังคมสำหรับการสนับสนุนการเลือกตั้งของเอลบาราเดอี (Elbaradei) ได้สร้างความสนใจในทางการเมืองและประเด็นทางเศรษฐกิจและสังคมออกไปในวงกว้างได้กระตุ้นความสนใจในระดับปัจเจกบุคคลขยายตัวไปตามความสัมพันธ์ของเพื่อนและคนคุ้นเคยที่จะชี้ให้เห็นถึงความหมายที่จะเกิดขึ้นจากการลงคะแนนเลือกตั้งให้กับ เอลบาราเดอี (Elbaradei) แต่กลับขาดการจัดระบบที่มีต่อคำมั่นสัญญาต่อกันและกันของกลุ่ม รวมทั้งไม่มีการเชื่อมโยงพันธะกรณีนี้ไปยังคนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นคนจน ซึ่งมีประเด็นวิกฤติทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นฐานอยู่แล้ว จึงไม่สามารถที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นได้ จึงเท่ากับว่า

การทำงานของ การส่งชุดข้อมูล ทวิตเตอร์ ซึ่งเป็นการสร้างความเป็นอิสระของสื่อและโลก การสื่อสารของการสนทนาของสังคมบล็อก (Blogosphere) แต่ไม่มีการเชื่อมโยงกับประเด็นหรือ ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ของอียิปต์ จึงไม่อาจจะนำไปสร้างการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้ แต่ก็เชื่อมั่นว่าในระยะยาวจะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในอียิปต์ เพราะหากไม่มีการทำงานปฏิวัติ ก็ย่อมไม่มีการปฏิวัติเกิดขึ้น (No revolution without revolutionaries)

4. การปฏิบัติการทดลองเสรีภาพของเทคโนโลยี

การศึกษาเรื่อง การปฏิบัติการทดลองเสรีภาพของเทคโนโลยีเสรีเพื่อเปลี่ยนดุลอำนาจระหว่างรัฐกับประชาสังคม (Do “Liberation Technologies” Change The Balance of Power between Repressive States and Civil Society?) เป็นดุษฎีนิพนธ์ของ แพทริก ฟิลิปป์ มีเออร์ (Patrick Philippe Meier) ที่เสนอต่อวิทยาลัยกฎหมายและการทูตเฟลทเซอร์ แห่งมหาวิทยาลัย แอสตันพอร์ตใน ปี ค.ศ. 2011

มีเออร์ (Meier) ให้ความสนใจต่อเทคโนโลยีของข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร (Information and Communication Technologies : ICTs) ที่เกิดขึ้นใหม่โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือ ที่ส่งผลต่อการสถาปนาของประชาสังคม (Civil society) เช่น การต่อสู้ของประชาชนในตูนิเซีย อียิปต์และที่อื่นๆ โดยที่อียิปต์มีนักกิจกรรมเคลื่อนไหวใช้เฟซบุ๊กเพื่อแจ้งกำหนดการเคลื่อนไหว ใช้ทวิตเตอร์และยูทูป เป็นการบอกเล่าเรื่องราวต่อชาวโลก เทคโนโลยี การสื่อสารเหล่านี้เป็นเทคโนโลยีที่มีเสรีภาพ (Liberation technologies)

มีเออร์ (Meier. 2011 : 2 - 3) อธิบายว่า ที่ให้ความสนใจต่อความเป็นเสรีภาพของเทคโนโลยีการสื่อสาร ก็เพราะมีการเปลี่ยนแปลงในหลายกรณีที่เกิดขึ้นต่อผู้นำทางการเมืองในหลายประเทศ โดยที่มีเทคโนโลยีเหล่านี้เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เช่น การโค่นล้มซูฮาร์โต (Suharto) ในอินโดนีเซีย ในปี ค.ศ. 1998 การชุมนุมทางการเมืองครั้งใหญ่ของการปฏิวัติดอกทิวลิปของประชาชนที่คีร์กีซสถาน (Kyrgyzstan's Tulip Revolution) ในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 2005 การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิในการเลือกตั้งของผู้หญิงคูเวต ในระหว่างปี ค.ศ. 2000 จนถึง ค.ศ. 2005 การปะทะกับรัฐในการต่อต้านการควบคุมอินเทอร์เน็ตในอียิปต์ ตูนิเซีย คาซัคสถาน ด้วยการย้ายการตั้งฐานข้อมูล (Server) ไปไว้ในต่างประเทศ บทบาทของบล็อก (Blogs) ที่มีต่อการชุมนุมทางการเมืองในตุรกีและมาเลเซีย การชุมนุมที่สเปน ในปี ค.ศ. 2004 ที่มีการส่งข้อความสั้นผ่านโทรศัพท์มือถือ (SMS) จนนำไปสู่การลาออกของนายกรัฐมนตรี เพราะไปกล่าวหาว่า ขบวนการแยกตัวของชาวบาสก์ (Basque) เป็นผู้วางระเบิดในกรุงมาดริด หรือการใช้ ข้อความสั้น เฟซบุ๊ก และ ทวิตเตอร์ สำหรับการติดตามคะแนนเลือกตั้งที่ประชาชนเชื่อว่ามีโกงคะแนนไปที่มอลโดวา รวมทั้งการขนานนามให้กับการขับไล่ประธานาธิบดีฟิลิปปินส์ว่าเป็นการรัฐประหารโดยข้อมูล (Coup de text)

มีเออร์ (Meier. 2011 : 5 - 6) มีความเชื่อว่า โครงสร้างของการสื่อสารและการควบคุมกำกับของโลกในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปแล้ว สื่อแบบเดิมซึ่งเป็นสื่อที่มีเทคโนโลยีการสื่อสารแบบ

ทันที (Real - time communication) เช่น วิทยู โทศัพท์ และ โทรเลข โดยที่วิทยูเป็นการสื่อสารแบบจากบุคคลไปสู่คนจำนวนมาก (One - to - many) หรือการสื่อสารที่มีโครงสร้างกระจายออกจากศูนย์กลางนั้น เป็นกิจการที่ดำเนินโดยรัฐบาล แต่ในระยะต่อมาโทศัพท์และโทรเลขซึ่งไม่ใช่การสื่อสารแบบการกระจายออกจากศูนย์กลางได้เปลี่ยนระบบนิเวศของการสื่อสารไปจากระบบเดิมที่มีรัฐบาลหรือกิจการบริษัทเป็นผู้ใช้ไปเป็นการใช้งานของประชาชนผู้บริโภค (ในฐานะผู้ใช้งาน) ซึ่งทำให้เกิดระบบการสื่อสารระหว่างคนหลายๆ คน (Many - to - many) ตามลักษณะโครงสร้างการสื่อสารเช่นเดียวกับเว็บ 2.0 (web 2.0) ที่เปลี่ยนจากระบบการอ่าน (Read) ไปเป็นการเขียน (Write) โดยไม่มีสถานะแบบศูนย์กลางและการควบคุม

โครงสร้างการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มข้นในการสื่อสารขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสื่อสารทางการเมืองที่มีปัญหาเรื่องของความเป็นจริงหรือไม่เป็นจริงของข้อมูลมากกว่าการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้ ยังทำให้สื่อมวลชน (Mass media) ไม่มีพลังเพียงพอต่อการเปลี่ยนความคิดเห็นของประชาชน โดยที่ คาทส์ และ ลาสซาเฟลด์ (Katz and Lazarsfeld) รวมทั้ง เซอร์คีย์ (Shirky) ได้เสนอว่า หลังจากรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนแล้วผู้รับสารจะแปรผลข้อมูลดังกล่าวออกไปยังเพื่อนร่วมงาน สมาชิกในครอบครัวและเพื่อนๆ ในวิทยาลัย ซึ่งเป็นระดับของเครือข่ายทางสังคม แต่การสื่อสารของเครือข่ายในระดับสังคม ที่กว้างออกไปนั้น อินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นสื่อเชิงสังคมจะเข้ามาทำหน้าที่เป็นสาธารณูปการสำหรับการใช้งานและสร้างความแตกต่างขึ้น นอกจากนี้แล้ว อินเทอร์เน็ตและสื่อเชิงสังคม ยังมีบทบาทในการสื่อสารและการใช้ลักษณะอื่นๆ ของเครือข่ายทางสังคมอีก เช่น การเคลื่อนไหวของ กูบาตানা (Kubatana) ในซิมบับเว ซึ่งเป็นการรวมตัวของประชาชนในระดับท้องถิ่นที่ใช้สื่อใหม่ๆ ในการสื่อสารและเรียกร้องเรื่องของคุณธรรมทางสังคม (Social justice issues) เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ นิวส์เล็ตเตอร์ ทั้งนี้ก็เพราะสื่อมวลชนถูกควบคุมโดยรัฐบาล โดยกลุ่มดังกล่าวมีสมาชิกในการรับข้อมูลข่าวสารถึง 10,000 ราย มีการพัฒนาการสื่อสารแบบการส่งข้อความสั้นเป็นบริการพื้นฐาน (SMS - based listed) สำหรับผู้ที่ไม่มีการใช้งานอินเทอร์เน็ตและมีสมาชิกอีก 14,000 ราย การนำเอาเทคโนโลยีไปใช้เพื่อการใช้งานรักษาพยาบาลคนไข้ของโครงการแพทย์เคลื่อนที่ ซึ่งเป็นตัวอย่างของการพัฒนาเทคโนโลยีเคลื่อนที่เพื่อแก้ไขปัญหาข้อจำกัดในทรัพยากรของการทำงานในวงการแพทย์ในมาลาวิ ซึ่งเป็น การแก้ไขประเด็นความไม่สมดุลของการสื่อสารของสังคมไปในอีกมิติหนึ่ง หรือการพัฒนาเครือข่ายสื่อมวลชนของสถานีทีวีอัลจาซีรา (Al - Jazeera Television) โดยการสร้างผู้สื่อข่าวภาคพลเมืองจากการรายงานข้อความสั้น (Meier. 2011 : 6 - 7)

มีเออร์ (Meire) ศึกษาการสนับสนุนของเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารโดยสร้างเว็บไซต์ขึ้นเป็นเครื่องมือสื่อสาร โดยให้ชื่อว่าเป็นโครงการ อุชาฮิดิ (Ushahidi) ซึ่งเป็นกลไกในการติดต่อสื่อสารของฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล เป็นการสร้างกลไกของระบบงานแบบง่ายๆ เรียกว่า เวทีของอุชาฮิดิ (Ushahidi platform) ที่มีระบบการทำงานเหมือน วิกีพีเดีย

ที่มีการสร้างข้อมูลและมีการแก้ไขไปพร้อมๆ กัน โดยผู้อ่านและร่วมสร้างข้อมูลเป็นการสร้างเว็บไซต์จากโปรแกรมฟรีและโปรแกรมที่ไม่เป็นอิสระจากลิขสิทธิ์ (Open source) ประกอบเข้าด้วยกัน เช่น การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ชุดข้อความ แผนที่กูเกิล (Google map) แล้วนำผลที่ได้จากการศึกษาไปวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในระดับจุลภาค (Micro - level) ตามวิธีการวิเคราะห์ของ แม็คอดัม (McAdam) แม็คคาร์ธี และซัลด์ (McCarthy and Zald) เพื่ออธิบายถึงการก่อตัว การพัฒนาและผลลัพธ์ โดยให้ความสนใจไปยังปัจจัยที่มีผลต่อโครงสร้างการระดมกำลัง โครงสร้างของโอกาส กระบวนการสร้างกรอบ โดยการศึกษาถึงโครงสร้างการระดมกำลังนั้น จะให้ความสำคัญต่อการพิจารณาใน 3 ประเด็น คือ 1) ระดับการมีส่วนร่วม 2) กิจกรรมที่ขัดแย้งกัน และ 3) ประเด็นที่จัดระเบียบขึ้นเป็นการเคลื่อนไหวเฉพาะเรื่องของการมีส่วนร่วมก็จะวิเคราะห์ลึกลงไปอีก เช่น การลดต้นทุนของการมีส่วนร่วม การสนับสนุนต่อการปฏิบัติการรวมกลุ่มเชิงอัตลักษณ์และการสร้างความเป็นชุมชน โดยโครงการที่สนับสนุนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในอียิปต์ที่จัดขึ้นในปลายปี ค.ศ. 2010 ซึ่งเรียกชื่อโครงการนี้ว่า โครงการ ยู - ชาฮิด (U - Shahid project) และการเลือกตั้งประธานาธิบดีของซูดาน ในปี ค.ศ. 2010 นั้น เรียกชื่อโครงการว่า การติดตามการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Sudan Vote Monitor : SVM) โดยที่ทั้งสองประเทศต่างจัดการปกครองแบบเผด็จการ และบรรยากาศโดยทั่วไปของสังคมในอียิปต์เริ่มที่จะมีการเคลื่อนไหวของประชาสังคม ซึ่งต่างไปจากซูดาน (Meier. 2011 : 36 - 37)

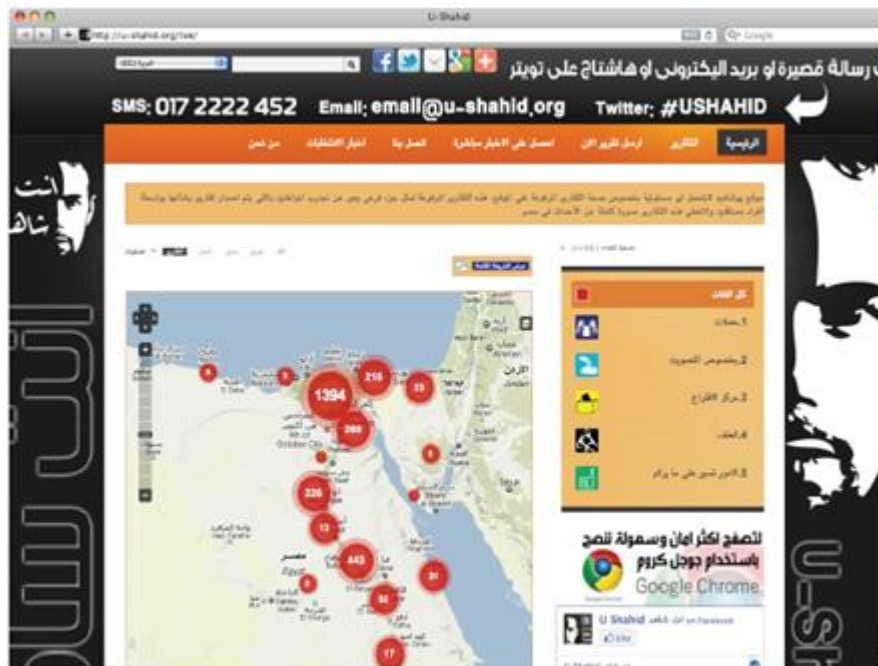

Figure 7: Screenshot of the U-Shahid platform after the elections

ภาพที่ 2.7 แสดงเว็บไซต์ของโครงการ ยู - ชาฮิด ในอียิปต์
ที่มา : (Meier. 2010 : 165)

ผลการศึกษาตามโครงการ ยู - ชาฮิด ของมีเออร์ (Meier. 2011 : 199) พบว่า ในระดับโครงสร้างของการระดมกำลังมวลชน 1) เทคโนโลยีของการสื่อสาร มีผลต่อระดับของการมีส่วนร่วมและการจัดระเบียบของประเด็นที่จะรวมตัวกันเป็นองค์กร ทั้งในความหมายเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งในระดับนี้จะมีความเกี่ยวข้องกับการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต การติดต่อสัมพันธ์กับครอบครัวและเพื่อน ๆ ที่เกิดขึ้นตามการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ 2) การใช้อุปกรณ์จากแหล่งเปิดเผยและไม่มีต้นทุน เพื่อสนับสนุนการจัดการ ไม่ว่าจะเป็น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และเครือข่ายทางสังคมต่างล้วนมีประโยชน์ต่อการประมวลเป็นรูปร่างของการปฏิบัติการรวมกลุ่มเชิงอัตลักษณ์เป็นชุมชนที่กว้างใหญ่ขึ้นได้ (ในอียิปต์มีสิ่งเหล่านี้มาก่อนที่จะมีการจัดเลือกตั้ง) 3) การกำเนิดเครื่องมือใหม่ทางการสื่อสาร เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาสังคมกับรัฐ โดยมีนักข่าวอาสามากถึง 2,700 ราย นอกจากนี้ยังแสดงระดับความโปร่งใสของโครงการในระหว่างการจัดการเลือกตั้งได้อีกทางหนึ่งด้วย

ในระดับของโครงสร้างของโอกาส มีเออร์ (Meier. 2011 : 199 - 200) พบว่า การสร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศเพื่อสร้างพันธมิตรเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะในระดับรัฐไม่สามารถจะจัดการเรื่องนี้ได้ ในประเด็นของกระบวนการสร้างกรอบ นั้น โครงการยู - ชาฮิดสามารถที่จะแทนการใช้สื่ออื่นได้ ทั้งการสื่อสารข้อมูลทางการเมืองและการดำเนินการแบบ

สนทนา เพราะรัฐบาลของอียิปต์เปิดโอกาสให้ดำเนินการในโครงการนี้แต่ก็มีการกำกับแบบ สอดส่องให้อยู่ในสายตา (Panopticon) ต่างจากชุดาน รัฐบาลเข้าขัดขวางการใช้งานของ เครื่องมือบางรายการ เช่น แผนที่ พร้อมกันนั้นที่ชุดานก็มีนักข่าวอาสาสมัครเพียงจำนวนเป็น ร้อยเท่านั้น รวมทั้งมีข้อจำกัดในเรื่องของการส่ง SMS และการดำเนินการอื่นๆ ของกิจกรรม

สำหรับผลการศึกษาของการติดตามการลงคะแนนเสียงที่ชุดาน (SVM) มีเออร์ (Meier. 2011 : 203) พบว่า ในระดับโครงสร้างการระดมมวลชน 1) การมีต้นทุนที่ต่ำของ อินเทอร์เน็ตสามารถสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคส่วนทางสังคมรวมทั้งสื่อมวลชนได้ง่ายและแม้ รัฐบาลจะเข้าแทรกแซงแต่ก็ไม่สามารถจะขัดขวางการทำงานตามโครงการได้ ก็เพราะว่า การดำเนินงานตามโครงการนี้ เป็นการกลับข้างการลำเลียงข้อมูลข่าวสาร (Reversed information cascade) พร้อมกันนั้นการระดมเครื่องมือและแหล่งข้อมูลจากที่ต่างๆ ที่หลากหลายแบบ การรวมกันของฝูงชน (Crowdsourcing) เป็นระบบของสาธารณูปโภคที่กระจายตัวไปในระดับ จุลภาค 2) การขัดขวางการจัดทำแผนที่ของรัฐบาลนั้น เป็นการสะท้อนกิจกรรมความขัดแย้ง ระหว่างอาณาจักรกับประชาสังคมของชุดาน

ในระดับโครงสร้างของโอกาส มีเออร์ (Meier. 2011 : 204) พบว่า ผลของการใช้ บริการติดตามการลงคะแนนเสียง แม้จะยังไม่สร้างผลการเปลี่ยนแปลงต่อดุลอำนาจระหว่าง รัฐบาลกับประชาสังคมก็ตาม แต่ก็แสดงถึงความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะรัฐบาลชุดานตัดสินใจบล็อก การเข้าถึงของการติดตามการลงคะแนนเสียงก่อนการเลือกตั้ง 2 วัน ทั้งๆ ที่โครงการดังกล่าว ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐ

ประมวลผลการทบทวนวรรณกรรมของต่างประเทศ

1. โลกไซเบอร์กับโครงสร้างของการสื่อสารในประเทศกำลังพัฒนา

จากการศึกษาวรรณกรรมของต่างประเทศ ทั้ง 4 เรื่อง ข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีเพียง การศึกษาเรื่อง อินเทอร์เน็ตและกระแสไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารของ บอนเช็ค (Boncheck) เท่านั้น ที่พบว่า อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีใหม่ของการสื่อสารที่สร้างเครื่องมือการสื่อสารขึ้น ใหม่ ได้ทำให้การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารหรือการสื่อสารทางการเมืองเกิดไหลเวียนไปตาม โครงสร้างของการสื่อสารที่รวมเข้าด้วยกันสองชนิด คือ โครงสร้างการสื่อสารแบบการกระจาย ออกจากศูนย์กลาง ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบเดิม กับโครงสร้างแบบเครือข่าย ซึ่งเป็นการสื่อสารใหม่ เป็นโครงสร้างชนิดใหม่ที่เรียกว่า โครงสร้างของการสื่อสารแบบตาข่าย (Nestcast structure) โดยที่สื่อที่เป็นการสื่อสารตามโครงสร้างเดิม จะทำหน้าที่แพร่กระจายข้อมูลข่าวสาร ในขณะที่ การสื่อสารตามโครงสร้างใหม่ จะทำหน้าที่สื่อสารกันตามลักษณะของเครือข่ายทางสังคม เช่น เพื่อน เพื่อนร่วมงาน ครอบครัว โดยที่ บอนเช็ค (Boncheck) ยืนยันว่า อินเทอร์เน็ต ไม่ได้เข้ามา ทำหน้าที่ทดแทนการสื่อสารแบบเดิมที่มีอยู่ เพียงแต่ว่าสื่อแบบเดิมจะมีความสำคัญลดลงและ จะเป็นไปในลักษณะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันมากกว่า

แต่อีก 3 กรณีที่เหลือ กลับสะท้อนลักษณะของการสื่อสารทางการเมืองที่ไม่หลอมรวมเข้าด้วยกันกับโครงสร้างการสื่อสารเดิม ซึ่งเป็นการสื่อสารที่รัฐกำกับควบคุมโดยใกล้ชิดมากกว่านั้น โครงข่ายของการสื่อสารใหม่ยังเป็นการสร้างขึ้นในพื้นที่นอกภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและเครือข่ายการส่งข้อมูลแบบจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ของอินโดนีเซีย การใช้งานบล็อก ทวิตเตอร์ การส่งชุดข้อมูลโดยโทรศัพท์มือถือในอียิปต์ แม้กระทั่งการใช้เครื่องมือการสื่อสารตามโครงการอุซฮิดิ (Ushahidi) ในโครงการการติดตามการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่ซูดาน (SVM) รัฐบาลซูดานได้เข้ามาแทรกแซงก่อนจะมีการเลือกตั้ง 2 วัน จึงเท่ากับว่าโครงสร้างของการสื่อสารของรัฐและสาธารณะไม่หลอมรวมเข้าด้วยกัน

ข้อสรุปทั้งสองประเด็นข้างต้น สะท้อนให้เห็นลักษณะของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งมีโครงสร้างแบบเครือข่าย และมีลักษณะของการสื่อสารตามแนวนอน (ของสาธารณะ) กับการสื่อสารแบบเดิมที่มีโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง และมีลักษณะของการสื่อสารแบบช่วงชั้นบังคับบัญชา (ของรัฐ) แต่แตกต่างกันไปจากโครงสร้างการสื่อสารแบบตาข่ายที่เกิดขึ้นใหม่ โดยเฉพาะในกรณีการสื่อสารทางการเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกา เพราะโครงสร้างของการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่นั้น ใช้ระบบการสื่อสารของรัฐกับสาธารณะรวมเข้าด้วยกัน ดังนั้น ความแตกต่างของการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ทั้งในระดับเครื่องมือและระดับโครงสร้าง ย่อมจะสร้างผลต่อการสื่อสารและสังคมที่แตกต่างกันไปตามลักษณะดังกล่าว โดยการสื่อสารทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนาจะมีลักษณะของการปะทะกับรัฐตามลักษณะของความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน ระหว่างรัฐกับส่วนที่เป็นภาคเอกชน หรือระหว่างผู้สร้างกฎและผู้กำกับกติกากับผู้ถูกระทำ ฯลฯ โดยที่สื่อใหม่ๆ หรือสื่อที่มีโครงสร้างการสื่อสารแบบเครือข่าย จะเป็นเครื่องมือ เป็นทรัพยากรและเป็นพลังของฝ่ายต่อต้านรัฐ

การเป็นเครื่องมือ เป็นทรัพยากรและเป็นพลังของฝ่ายต่อต้านรัฐที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารแบบเครือข่ายในการปฏิบัติการทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนา นั้น กรณีการศึกษาของโครงการ ยู - ซาฮิด ในอียิปต์ จะเห็นได้ว่าการสื่อสารดังกล่าวสามารถสร้างความร่วมมือกับต่างประเทศได้ ในขณะที่กิจกรรมเดียวกันรัฐไม่สามารถทำได้ จึงเท่ากับว่า การสื่อสารแบบเครือข่ายนี้ ด้านหนึ่ง เป็นการสนับสนุนแนวคิดของ มาคิโน และ ชิเกโตมิ (Makino and Shigetomi) ที่ว่า ในประเทศกำลังพัฒนานั้น คำว่าทรัพยากร จะรวมความถึงข้อมูลข่าวสารและการสนับสนุนทางเทคโนโลยีด้วย และอีกด้านหนึ่ง ได้สร้างผลเชิงบวกต่อโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political opportunity structure) ให้ขยายกว้างมากขึ้น เป็นไปตามทฤษฎีของทาโร่ (Tarrow) ที่ระบุว่า โครงสร้างของโอกาสทางการเมือง ไม่ได้ทำหน้าที่แต่เพียงกำหนดรูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเท่านั้น การเคลื่อนไหวทางสังคม ก็มีส่วนกำหนดต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างโอกาสทางการเมืองในทางกลับด้วย โดยที่เป็นกรณีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากวิถีหรือโครงสร้างของการสื่อสาร

2. การทำงานของโลกไซเบอร์กับการเชื่อมโยงเครือข่ายสื่อเชิงสังคม

มีการศึกษา 2 กรณีที่ผลของศึกษานับสนุนซึ่งกันและกันในความเกี่ยวข้องที่มีต่อการทำงานของเครือข่ายของสื่อเชิงสังคม กรณีแรกเป็นการศึกษา เรื่อง เครือข่ายสื่อเชิงสังคม การปฏิบัติที่ปราศจากงานปฏิบัติ ? ซึ่ง ฟาริส (Faris) มีข้อสรุปว่า ลำพังการสื่อสารที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของเครือข่ายสื่อเชิงสังคมแต่เพียงอย่างเดียว ไม่อาจจะสร้างการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นได้ จำเป็นที่จะต้องนำเครื่องมือและการสื่อสารเหล่านี้ ไปผนวกรวมเข้ากับการปฏิบัติการทางสังคม เพราะจากการศึกษาการลงสมัครรับเลือกตั้งของ เอลบาราเดอี (ELBaradei) ที่ไม่สามารถประสบความสำเร็จ ก็เพราะไม่ได้จัดระบบความเชื่อมั่นที่มีต่อคำมั่นสัญญาต่อกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามาร่วมขบวนการรวมทั้งไม่เชื่อมโยงพันธะกรณีไปยังคนส่วนใหญ่ที่เป็นคนจน ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สามารถจะเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ของการสื่อสารข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นพื้นที่ของโลกเสมือนจริงกับพื้นที่ของการปฏิบัติการทางการเมืองที่เป็นพื้นที่กายภาพของสังคมที่เป็นจริง

กรณีที่สอง เป็นผลมาจากการขยายตัวของการใช้บริการวาร์เน็ต ซึ่งเป็นอินเทอร์เน็ตชุมชนที่ขยายตัวไปทั่วอินโดนีเซีย ตามผลพวงของการผลักดันของการใช้งานอินเทอร์เน็ตโดยสถาบันการศึกษาสมาคมผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต จนทำให้เกิดการเชื่อมโยงของเครือข่ายวาร์เน็ต ซึ่งเป็นเครือข่ายสื่อเชิงสังคม กับ วิถีวาร์ ซึ่งวิถีของสังคมแบบชุมชนที่จะมาพบปะกันตามร้านค้าย่อยในชุมชนซึ่งเป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยน พูดคุย สนทนาถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เป็นเครือข่ายของวิถีชุมชนโดยธรรมชาติ เมื่อมีข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ เกิดขึ้นในวาร์เน็ต เรื่องราวเหล่านั้น ย่อมจะถูกนำไปบอกเล่า ไปสนทนากันตามเครือข่ายของวิถีวาร์ ตามไปด้วย การเชื่อมโยงดังกล่าวเท่ากับว่า วาร์เน็ต ได้เข้าไปสร้างความเข้มข้นของการสื่อสารของชุมชน และสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ของชนบทและเมืองในต่างจังหวัดไปพร้อมกัน

มากไปกว่านั้น ในการศึกษาของ ลิม (Lim) ในเรื่อง อินเทอร์เน็ตและการเมืองของนักเคลื่อนไหวในอินโดนีเซีย นั้น ยังพบว่า การเชื่อมโยงของอินเทอร์เน็ตนอกจากจะเชื่อมโยงจากรัฐกับเมืองใหญ่พร้อมทั้งภาคชนบทของอินโดนีเซียเข้าด้วยกันแล้ว ยังได้เชื่อมโยงเครือข่ายเข้ากับทุกส่วนของโลกตามกระแสโลกาภิวัตน์และโลกของมุสลิม จึงทำให้เขตแดนที่เคยมีผลต่อการขวางกั้นการสื่อสารและการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวหมดความสำคัญลงอย่างสิ้นเชิง ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ อติตจอนโดร (Aditjondro) ซึ่งสอนหนังสืออยู่ในออสเตรเลีย สามารถที่จะเผยแพร่บทความเรื่องความมั่งคั่งของซูฮาร์โต ให้กับประชาชนชาวอินโดนีเซียได้รับรู้ไปทั่วประเทศ นอกจากนี้ ยังมีบทความของอดีตสื่อมวลชนอาวุโสที่ลี้ภัยทางการเมืองไปอาศัยอยู่ต่างประเทศ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1965 ก็สามารที่จะสื่อสารกลับมาเพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในประเด็นต่างๆ ผ่านเครือข่ายอปากาบาร์ (Apakabar) ของ วารุโน มาห์ดี (Waruno Mahdi) และ โออีมาร์ ซาอิด (Oemar Said)

การเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นตามกรณีข้างต้น เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการทำงานของเครือข่ายสื่อเชิงสังคม ที่สามารถก้าวข้ามเขตแดนของรัฐและการขวางกั้นโดยรัฐ

ซึ่งเคยเป็นอุปสรรคของการติดต่อสื่อสารมาก่อน นอกจากนั้น ยังจะเห็นถึงการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างพลังทางการเมืองหรือพลังของการเปลี่ยนแปลงของส่วนที่อยู่ตามเครือข่ายสื่อเชิงสังคมกับเครือข่ายของวิถีแบบชุมชนซึ่งเป็นส่วนที่ดำรงอยู่นอกเครือข่ายเทคโนโลยีการสื่อสาร ซึ่งเมื่อรวมเข้าด้วยกันแล้ว ได้นำไปสู่ความสามารถในการจัดระเบียบองค์กรการเคลื่อนไหวมวลชนจนสร้างเป็นพลังทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป 1998 ของ อินโดนีเซีย ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของฟาริส (Faris) กลับพบว่า การพึ่งพาศักยภาพของ Web 2.0 ซึ่งมีลักษณะของการสื่อสารแบบเครือข่ายของขบวนการพี่น้องมุสลิม กลับมีไม่มากนัก โดยที่ขบวนการพี่น้องมุสลิมยังคงอาศัยความผูกพันทางสังคมตามวิถีสังคมแบบชุมชน เป็นช่องทางหลักในการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมและปฏิบัติการทางการเมือง

3. การเดินทางของข้อมูลข่าวสารตามโครงสร้างการสื่อสารแบบใหม่

การศึกษาของ มีเออร์ (Meire) เรื่อง การปฏิบัติการทดลองเสรีภาพของเทคโนโลยี ที่พบว่า โครงสร้างการสื่อสารของเว็บ 2.0 ได้เปลี่ยนโครงสร้างการสื่อสารจากการอ่าน ไปเป็นการร่วมเขียน ร่วมผลิตข้อมูลข่าวสาร ปลดปล่อยพันธนาการของสถานะความเป็นตัวกลางของการสื่อสาร ซึ่งส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของการสื่อสาร เป็นการสื่อสารที่มีความเข้มข้น เหมาะสมต่อการใช้เป็นเครื่องมือการสื่อสารที่มีความซับซ้อน มีประเด็นที่ต้องการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกันมากกว่ามุ่งเน้นการสร้างความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารแต่เพียงอย่างเดียว เป็นการสะท้อนลักษณะของการทำงานของสื่อที่เกิดขึ้นใหม่ และเป็นสื่อที่มีความสามารถมากกว่าสื่อมวลชนโดยทั่วไป ที่ทำหน้าที่ได้แต่เพียงการแพร่กระจายตัวออกไป

มากไปกว่านั้น ในการศึกษาของ ลิม (Lim) ยังอธิบายถึง การเดินทางของข้อมูลข่าวสารตามบทความเรื่องความมั่งคั่งของซูฮาร์โต ที่นอกจากจะเผยแพร่ออกไปตามเครือข่ายของอินเทอร์เน็ตระหว่างเครือข่ายสื่อสารในภาคเมืองตามเครือข่ายของวารเน็ต กับภาคชนบทตามวิถีของวารุงแล้ว ยังมีการขยายตัวออกไปตามลักษณะของความสัมพันธ์ของสังคม ตามความหลากหลายของสถานะของผู้รับข่าวสาร เช่น พนักงาน ผู้อำนวยการ ผู้จัดการ เลขาณุกการ แม้กระทั่งนักการภารโรงที่ทำหน้าที่เดินสารในองค์กรต่างๆ หรือการถ่ายสำเนาแล้ว นำไปขายตามสถานีขนส่งและสถานีรถไฟ ซึ่งทำให้ข้อมูลเหล่านี้มีการแพร่ขยายในกลุ่มคนชั้นรถยนต์มอเตอร์ไซค์ รถโดยสารและรถไฟ โดยความเข้มข้นของการสื่อสารได้สร้างความรู้ใหม่ๆ ให้กับคนขับแท็กซี่ และเจ้าของร้านอาหารในย่านมหาวิทยาลัย เป็นการแปรผลเรื่องที่เข้าใจได้ยากให้กลายเป็นเรื่องที่เข้าใจง่ายและสามารถนำไปบอกเล่าต่อได้ เช่น คำว่า การปฏิรูปวิกฤติการคอร์รัปชัน พวกพ้อง เครือญาติพวกสมคบคิด ซึ่งเป็นประเด็นที่สื่อสารกันในรั้วมหาวิทยาลัย ให้เป็นเรื่องที่สามารถสื่อสารกันได้เป็นการทั่วไป กระแสการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร การเดินทางของข้อมูลข่าวสาร การถ่ายทอดเรื่องที่มีความซับซ้อนให้กับคนทั่วไปเข้าใจได้

รวมทั้งการซุบซิบนินทา ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ล้วนแล้วแต่มีส่วนต่อการแปรผลจากข้อมูลข่าวสารไปสู่การชุมนุมทางการเมืองบนท้องถนน ล้วนแล้วแต่เกิดจากการทำงานของ การสื่อสารที่เข้มข้นของอินเทอร์เน็ต ซึ่งจะมีผลเชิงบวกต่อการจัดระเบียบองค์กรของขบวนการทางการเมืองและการทำงานของกลไกตามกระบวนการสร้างกรอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรอบของการขยายความชัดเจน ซึ่งจะเห็นได้จากความสนใจที่มีต่อบทความความมั่งคั่งของ ซูฮาร์โต ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างความเข้าใจต่อเนื่องไปจากวิกฤติทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศตามการบริหารของซูฮาร์โต (Suharto)

4. การปะทะกันของเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ และวิถีของสื่อ

การปะทะกันของเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นในอินโดนีเซีย ตามกรณีของการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป 1998 เป็นการปะทะกันระหว่างเรื่องเก่าที่สะสมกันมาโดยต่อเนื่อง ตั้งแต่การขึ้นครองอำนาจรัฐของซูฮาร์โต (Suharto) และเป็นไปตามกระบวนการครอบครองความเป็นเจ้าความคิดและอุดมการณ์ เรื่อง บิดาแห่งการพัฒนา (The father of development) ที่มีการสื่อสารผ่านกลไกของการสื่อสารที่เป็นภาพยนตร์โฆษณาทีวี บิลบอร์ดขนาดใหญ่ และโดยการสื่อสารของรัฐ ซึ่งเป็นวิถีของการสื่อสารแบบกระจายออกศูนย์กลางและรัฐสามารถกำกับควบคุมได้ กับเรื่องเล่าที่สร้างขึ้นใหม่ เช่น เรื่องความมั่งคั่งของซูฮาร์โต ซึ่งเริ่มต้นจากบทความอดิตจอนโดโร (Aditjondro) ที่เผยแพร่ไปตามเครือข่ายของอินเทอร์เน็ตและวิถีของสังคมแบบชุมชน ขยายตัวไปตามเครือข่ายของวาร์เน็ตและวาร์จ ขยายตัวไปตามสถานะต่าง ๆ ของเครือข่ายทางสังคมของผู้รับสาร โดยที่เรื่องเล่าใหม่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากความล้มเหลวในการบริหารประเทศที่ประสบวิกฤติทางเศรษฐกิจ และการเปิดประเด็นใหม่เกี่ยวกับลักษณะการครองอำนาจที่เป็นเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จ ผ่านคำที่ว่า ซูฮาร์โต คือ วิกฤติ (Suharto = Crisis)

การขยายตัวของเรื่องเล่าใหม่ที่ไปปะทะกับเรื่องเก่าในกรณีของการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป 1998 นั้น เป็นการก่อตัวและขยายตัวขึ้นในพื้นที่ของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ผสมผสานเข้ากับวิถีของสังคมชุมชน รวมทั้งเป็นการผสมระหว่างวาร์เน็ตกับวาร์จ และข้อมูล การสื่อสารในเครือข่ายของอปากาบาร์กับเครือข่ายของวิถีของชุมชนแต่ละสาขาอาชีพที่กล่าวถึงข้างต้น ซึ่งเป็นวิถีของการสื่อสารที่รัฐไม่สามารถจะกำกับควบคุมได้ จึงเท่ากับว่า การปะทะกันของเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ นอกจากเป็นปะทะกันระหว่างเรื่องบิดาของการพัฒนากับความมั่งคั่งของซูฮาร์โต (Suharto) แล้ว ยังเป็นการปะทะกันของวิถีการสื่อสารระหว่างการสื่อสารที่กระจายออกจากศูนย์กลางกับการสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบเครือข่าย ซึ่งเป็นการอธิบายเพิ่มเติมจากฟูโก (Foucault) ที่ว่า เรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นพลังของการครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ชุดเก่าจะถูกค้นพบโดยการอธิบายของการครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ชุดใหม่

แต่การทำงานของเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ ที่ปะทะกันในกรณีของ ลัสการ์ จิฮัด (Laskar Jihad) ซึ่งเป็นการปะทะกันของแนวคิดเรื่องชาตินิยมระหว่างอินโดนีเซียกับการรื้อฟื้น

สาธารณรัฐโมลุกกาได้ เป็นการปะทะกันระหว่างเครือข่ายของสังคมนิยมคริสเตียนกับมุสลิม ไม่ได้เป็นการปะทะกันระหว่างโครงสร้างของการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลางกับโครงสร้างแบบเครือข่าย แต่ เป็นการปะทะกันระหว่างเครือข่ายของเว็บไซต์อัมบอน เบอร์ดาร่าห์ ออนไลน์ (Ambon Berdarah Online : ABO) กับ เว็บไซต์ลัสการ์ จิฮัด ออนไลน์ (Laskar Jihad Online)

ลักษณะที่เหมือนกันของการปฏิบัติการทางการเมืองของการสื่อสารด้วยเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ ข้างต้น นั้น ต่างเป็นไปตามลักษณะของการอธิบายของเลียวตาร์ด (Lyotard) ที่ว่า การทำงานของเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ จะประกอบขึ้นจากมายาคติที่ผู้คนไม่ติติง ไม่ตรวจสอบในรายละเอียดและจะเชื่อเรื่องราวเหล่านั้นตามๆ กันไป นอกจากนี้ จะประกอบด้วยกลไกของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่เป็นลักษณะของเครือข่ายตามวิถีสังคมแบบชุมชนตามธรรมชาติ ที่จะสนับสนุนการสร้างเรื่องเล่า - ขนาดใหญ่ ด้วย ข่าวลือ การซุบซิบนินทาและการปลุกเร้าความน่าสนใจโดยวิธีการต่างๆ

การศึกษากรณีของไทย

1. การโค่นล้มทักษิณ (Toppling Thaksin)

การโค่นล้มทักษิณ เป็นบทความของ เกษียร เตชะพีระ (Kasian Tejapira) ที่ตีพิมพ์ในวารสารซ้ายใหม่ (New Left Review) ฉบับที่ 39 (ฉบับเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน) ปี ค.ศ. 2006 ซึ่งเป็นบทความที่เขียนและเผยแพร่ก่อนการรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน ค.ศ. 2006 โดย เกษียร เตชะพีระ อธิบายลักษณะของความขัดแย้งทางสังคมของไทย ที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อการโค่นล้มอำนาจทางการเมืองของทักษิณ ชินวัตร ทั้งในกรุงเทพและหัวเมืองใหญ่ ตั้งแต่การชุมนุมของสนธิ ลิ้มทองกุล เจ้าของธุรกิจสื่อในเครือผู้จัดการและเคยเป็นหนึ่งในพวกพ้องของทักษิณ โดยการจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรตั้งแต่เดือนกันยายน ค.ศ. 2005 ซึ่งมีการนำเสนอประเด็นการคอร์รัปชันของรัฐบาลพร้อมๆ กับเผยแพร่คำกล่าวของหลวงตามหาบัวที่ระบุว่า ทักษิณมีความมุ่งหวังที่จะเป็นประธานาธิบดี ซึ่งเป็นการนำเสนอประเด็นที่อิงกับฝ่ายราชสำนัก (Palace) โดยใช้สื่อธรรมรงค์เพื่อการนี้ทั้งเคเบิลทีวี หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ ซีดี และเว็บไซต์ เพื่อสร้างประเด็นเชิงรุกในทางการเมืองและฝ่าวงล้อมการปิดกั้นของฝ่ายรัฐบาล จนสร้างเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เรียกกันว่า “ปรากฏการณ์สนธิ” (Tejapira. 2006 : 5 - 7)

การต่อต้านทักษิณมีประชาชนเข้าร่วมมากขึ้น จากความโกรธเคืองที่มีต่อการขายหุ้นในกิจการของบริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น ของทักษิณและครอบครัวให้กับบริษัทสิงคโปร์ โดยเฉพาะการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีด้วยการอาศัยหลักเกณฑ์ของตลาดหลักทรัพย์ โดยฝ่ายต่อต้านได้จัดตั้งพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยหรืออาจจะเรียกโดยย่อว่ากลุ่มพันธมิตร ซึ่งนอกจากสนธิ แล้วยังมีแกนนำคนอื่นๆ อีก เช่น พล.ต. จำลอง ศรีเมือง อดีตผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และเป็นผู้ชักนำทักษิณเข้าร่วมงานการเมืองที่พรรคพลังธรรมในอดีตเป็นหนึ่งในแกนนำการชุมนุมทางการเมืองในการต่อต้านทหารในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1992 และยัง

เป็นผู้นำในกลุ่มนิคมพุทธศาสนาของสำนักสันตติโศก พิภพ ธงไชย นักพัฒนาองค์กรเอกชน อาวุโสและนักปฏิรูปการศึกษา สมศักดิ์ โกศัยสุข ผู้นำองค์กรแรงงาน และสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ อาจารย์มหาวิทยาลัยและผู้นำขบวนการแบบต่อต้าน โดยกลุ่มพันธมิตร เรียกร้องให้ทักษิณ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและจัดให้มีนายกรัฐมนตรีใหม่ โดยประยุกต์ใช้อำนาจพิเศษของสถาบันพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 (Tejapira. 2006 : 7)

ในขณะที่รัฐบาลและฝ่ายสนับสนุน ก็จัดตั้งขบวนการโต้กลับ (Counter - mobilizations) เป็นการสร้างมวลชนจากต่างจังหวัดโดยขบวนอีแต่นมาจากภาคเหนือ และคาราวานเดินเท้ามาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วมาปักหลักที่สวนจตุจักรเพื่อร่วมกับกลุ่มมอเตอริสค์ รับจ้างและแท็กซี่ จัดตั้งแคมป์ที่พักแบบง่ายๆ สร้างหมู่บ้านคาราวานคนจนและประชาชนผู้รักประชาธิปไตย พร้อมกับสนับสนุนและให้กำลังใจต่อทักษิณ สนับสนุนประชาธิปไตยแบบการเลือกตั้ง เรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือแก้ไขปัญหาคนจนต่อไป โดยที่ก่อนหน้านี้ รัฐบาลก็ระดมเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ประชาชน และเด็กนักเรียน ทายอดเดินทางมามอบดอกไม้ให้กำลังใจให้ทักษิณ ที่ทำเนียบรัฐบาล รวมทั้งมีการระดมประชาชนมาจากต่างจังหวัดนับหมื่นคนมาชุมนุมที่ท้องสนามหลวงและฟังการปราศรัยของทักษิณ (Tejapira. 2006 : 8 - 9)

บรรยากาศของการชุมนุมการเมืองของฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายต่อต้านทักษิณ มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของภูมิหลังทางสังคม โดยที่สวนจตุจักรมีลักษณะเป็นการรวมกันแบบฝูงชน มีการแสดงพื้นบ้านและงานรื่นเริงแบบงานวัดมากกว่าที่จะเป็นบรรยากาศของการชุมนุมทางการเมือง มีการปราศรัยโจมตีกลุ่มพันธมิตร มีการแสดงตลก โปกฮาและแข่งขันการตำส้มตำ ในขณะที่บรรยากาศของการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรที่ชุมนุมในแต่ละครั้ง จะมีบรรยากาศเป็นแบบเทศกาล (Festive) มีการประกาศเจตนารมณ์ (Resolute) มีการส่งเสียงเอะอะโวยวายเป็นระยะ แต่ไม่มีเหตุรุนแรงหรือมีการฆาตกรรม ในที่ชุมนุมจะพบคู่หนุ่มสาว ผู้สูงวัยและครอบครัวพร้อมเด็กเล็ก หยอกล้อกับอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยที่สวมใส่เสื้อยืดสีดำ มีทั้งกลุ่มนักกิจกรรม เอ็นจีโอ แรงงาน พระ เจ้าหน้าที่ตำรวจ นักข่าวและนักท่องเที่ยวต่างประเทศ มีการปราศรัยและการประกาศต่างๆ จากบนเวทีเป็นระยะ มีรายการให้ความรู้และการบันเทิงสลับกับการบรรยายของอาจารย์ผู้สอนจากมหาวิทยาลัย วุฒิสมาชิกที่เป็นฝ่ายค้านและนักการทูต มีดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีคลาสสิกและจ๊ว (Tejapira. 2006 : 9)

เกษียร เตชะพีระ (Tejapira. 2006 : 10) อธิบายว่า รัฐบาลทักษิณเป็นเสมือนตัวแทนของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่เข้าสู่อำนาจรัฐเป็นครั้งแรก เป็นส่วนผสมระหว่างทุนนิยมเสรีใหม่ที่ก้าวร้าว (Aggressive neo - liberalization) ผูกพันกับทุนนิยมพวกพ้อง (Capitalist cronyism) ตอบโต้การปฏิรูปทางการเมือง สร้างนโยบายสังคมแบบประชานิยม ต้องการจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ทางอำนาจและการจัดสรรทรัพยากรของชนชั้นนำ โครงการของทักษิณได้ส่งผลต่อความไม่มีเสถียรภาพของกลุ่มชนชั้นนำเดิม (Old elite) ซึ่งประกอบด้วยราชสำนัก ข้าราชการและผู้นำในกองทัพและขยายความขัดแย้งขึ้นในสังคมจนถูกผลักดันให้เป็น

ฝ่ายตรงข้าม เช่น ชนชั้นกลางในเมือง องค์กรแรงงานและกลุ่มคนรากหญ้า รวมทั้งกรณีของ สหธิ และขบวนการการแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้

ประเด็นที่เป็นองค์ประกอบของความขัดแย้งมีความเกี่ยวข้องทั้งด้านประวัติศาสตร์ของ เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและความแตกต่างของภาคเมืองกับ ชนบท กล่าวคือ ช่วงระยะเวลาที่ทักษิณและพรรคไทยรักไทย เข้ามาบริหารประเทศ เป็นช่วง รอยต่อของเงื่อนไขทางสังคมที่สำคัญ คือ ด้านหนึ่ง เป็นรอยต่อของการบริหารที่ต่อเนื่องจาก วิฤติทางการเงิน ค.ศ. 1997 และการพัฒนาของทุนนิยม อีกด้านหนึ่ง คือ ผลพวงของการปฏิรูป ทางการเมืองตามผลของรัฐธรรมนูญ 1997 โดยที่การเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยได้ผ่านยุค ของการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าไปเป็นการผลิตเพื่อการส่งออกและเติบโตอย่างต่อเนื่อง ในปีคริสต์ทศวรรษ 1980 จนถึงคริสต์ทศวรรษ 1990 จนทำให้ประชากรในภาคแรงงาน มีมากกว่าข้าราชการ มีการสร้างชนชั้นกลางในเมืองเพิ่มมากขึ้นกว่า 3 เท่าตัว กรุงเทพฯ เพิ่มขนาดออกไปอีก 4 เท่าตัว การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมและความเป็นเมือง (Urbanization) ของไทยได้นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมทางสังคม ที่เกิดช่องว่างระหว่างคนรวย กับคนจนเพิ่มมากขึ้นและมากที่สุดใเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปรากฏการณ์ เหล่านี้ได้สะท้อนตามการครอบครองที่ดินที่เพิ่มขึ้นของชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง คนในชนบท ขายที่ดินแปลงเล็กๆ ที่มีอยู่ โดยที่ดินที่ขายไปถูกนำไปรวมกันเพื่อสร้างธุรกิจโรงแรม รีสอร์ท เพื่อรองรับการท่องเที่ยว สนามกอล์ฟ และที่อยู่อาศัย ฯลฯ (Tejapira. 2006 : 10 - 12)

ในทางการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย นั้น แม้จะมีการจัดการตามระบอบ ประชาธิปไตยโดยมีการจัดตั้งพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นพัฒนาการของการแบ่งปัน อำนาจทางการเมืองในระหว่างชนชั้นกลางกับทหาร พร้อมๆกับการผลิต “นักเลือกตั้ง” (Electrocrats) เป็นเม็ดเงินใหม่ในทางการเมือง จนกระทั่งนำไปสู่การปฏิรูปทางการเมืองของ รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1997 แต่ก็ยังเป็นระบอบเลือกตั้งธิปไตยบนพื้นฐานรัฐรวมศูนย์ และไม่นำพา ไปสู่การแก้ไขปัญหของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน 40 ล้านคน ที่ส่วนใหญ่เป็นคนจน ผู้ด้อยการศึกษาและอยู่ในภาคชนบทที่มักจะถูกเหยียบย่ำ (Trample) จากเจ้าหน้าที่ ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นและนักการเมือง ในทางกลับกัน พวกเขากลับได้รับประโยชน์จากการซื้อ สิทธิขายเสียงให้กับระบบอุปถัมภ์ทางการเมืองท้องถิ่น เป็นเงิน งาน การปกป้อง และสวัสดิการ ทางสังคมที่ไม่เป็นทางการ ความขัดแย้งของสองภาคส่วนระหว่างเมืองกับชนบทที่ตั้งอยู่บน สองวิถีที่แตกต่างนี้ เป็นต้นตอของการอธิบายเรื่องสองนคราประชาธิปไตยของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (Tejapira. 2006 : 14 - 15)

การเชื่อมโยงข้อเรียกร้องของฝ่ายต่อต้านทักษิณโดยที่เสนอให้ประยุกต์การใช้อำนาจ พิเศษของสถาบันพระมหากษัตริย์ นั้น เกษียร เตชะพีระ อธิบายว่าเป็นประเด็นที่มีความ เกี่ยวข้องกับความเป็นมาในเชิงประวัติศาสตร์ของการสร้างบทบาทเพื่อการครอบครอง ความเป็นเจ้าความคิด (Hegemony) และการพัฒนาของกระแสเฉพาะของสังคมไทยที่เรียกว่า

“อุดมการณ์ราชา - ชาตินิยม” (Ideology of royal - nationalism) ประกอบกับ ผลจากการเติบโตของชนชั้นกลาง ทำให้การเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1992 เป็นการสะท้อนถึงการไม่ยอมรับ “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” การเรียกร้องให้มีการปฏิรูประบบการเมืองไทย มีการให้น้ำหนักกับการเมืองภาคประชาชน (People's politics) ขยายความร่วมมือในระดับท้องถิ่น มุ่งเน้นจัดการต่อการไม่เท่าเทียม เน้นความเป็นชุมชนและเศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นช่วงที่ทหารมีบทบาทลดลง โดยการต่อต้านที่เกิดขึ้นในระยะนี้เป็นเรื่องเศรษฐกิจและสังคม เป็นเรื่องของการจัดการสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลมาจากการเร่งรัดของระบบทุน - เสรีนิยมใหม่ การเรียกร้องในทางการเมืองในประเด็นเหล่านี้ให้ความสำคัญต่อระบบรัฐสภาหรือการเมืองแบบตัวแทนรวมทั้งสถาบันอื่นของรัฐน้อยลง ในระยะนี้ มีกระแสของวาทกรรมที่ให้ความสำคัญต่อความขัดแย้งทางชนชั้นลดลง ในทางตรงกันข้ามกลับนำเอาการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนไปผูกพันกับอุดมการณ์ของสังคมแบบราชา - ชาตินิยม ตามวาทกรรมของระบอบประชาธิปไตยที่ต้องอิงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นการสร้างความเป็นสถาบันพิเศษทางสังคมขึ้นเพื่อพัฒนาระบอบประชาธิปไตย (Tejapira. 2006 : 19 - 22)

เกษียร เตชะพีระ (Tejapira. 2006 : 26 - 28) เปิดเผยว่า สนธิ ลิ้มทองกุล ผู้ซึ่งกลายเป็นหัวหอกในการขับไล่ทักษิณและเป็นหนึ่งในแกนนำของกลุ่มพันธมิตร เคยเป็นหนึ่งในผู้สนับสนุนทักษิณมาก่อน โดย สนธิ เป็นเจ้าของธุรกิจสื่อในกลุ่มผู้จัดการที่มี สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ เป็นผู้ร่วมก่อตั้งและก็เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์และกระทรวงการคลัง พันธุ์ศักดิ์ วิญญรัตน์ ซึ่งเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เอเชียไทม์ (ปิดไปแล้ว) ก็ดำรงตำแหน่งเป็นประธานที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ชัยอนันต์ สมุทวณิช ซึ่งดำรงตำแหน่งในมูลนิธิของสนธิ ก็เป็นประธานคณะกรรมการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) และเป็นกรรมการในบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ยังมีบุคคลในกลุ่มสนธิที่ร่วมบริหารในรัฐบาลทักษิณอีกหลายคน เช่น กนก อภิรดี ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการผู้อำนวยการของการบินไทย และวิโรจน์ นวลแข ก็เป็นประธานเจ้าหน้าที่บริหารธนาคารกรุงไทย โดย เกษียร เปรียบเทียบระหว่างสนธิกับทักษิณว่า มีลักษณะคล้ายๆ กันในหลายประการ คือ เป็นนักธุรกิจที่เติบโตหลัง ค.ศ. 1992 เป็นผู้สร้างเศรษฐกิจใหม่ เป็นผู้นิยมและต่างก็เป็นผู้โฆษณาเรื่องโลกาภิวัตน์ เป็นผู้เชื่อในการปฏิวัติข้อมูลข่าวสาร และเป็นผู้ที่เชื่อในสังคมความรู้ ฯลฯ ในขณะที่ สนธิ มุ่งสร้างระบบทุนนิยมแบบพวกพ้องที่จะบุกเบิกสร้างผลประโยชน์ตามการแผ่ขยายของโลกาภิวัตน์ ตามกระบวนการของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในกิจการต่างๆ ทั้งไฟฟ้า น้ำ ขนส่ง และโทรคมนาคม แต่ทักษิณกลับดำเนินงานในพื้นที่ระดับรากหญ้าโดยผลักดันนโยบายประชานิยมที่เน้นฐานในระดับหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็น 30 บาทรักษาทุกโรค การพักการชำระหนี้ หรือกองทุนกู้ยืมรายย่อย ฯลฯ ทั้งนี้ ส่วนหนึ่ง ก็เพื่อเป็นการมุ่งที่จะแก้ไขปัญหาการแผ่ขยายระบบทุนนิยมผ่านปรากฏการณ์ใหม่ๆ ที่ซ้ำเติมทางเศรษฐกิจของชุมชน การตกเขียว นายหน้าแรงงาน นายทุนเงินกู้ หัวหน้ากลุ่มผู้รวบรวมที่ดิน

ผู้รับเหมารายย่อย ซึ่งเป็นการมุ่งที่จะแก้ไขปัญหาทางการเมืองของผู้ประสานงานทางการเมืองในระดับท้องถิ่น (Local canvasser) ผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญของการเลือกตั้ง

ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนชั้นนำของไทยทั้งสองขั้วนี้ เกษียร เตชะพีระ (Tejapira. 2006 : 35) สรุปว่า เป็นความขัดแย้งที่มีต่อโอกาสและสถานะทางสังคม (Status and opportunities) ระหว่างชนชั้นนำเก่ากับทักษิณ การอธิบายของฝ่ายต่อต้านทักษิณและเครือข่ายจะประกอบด้วยเรื่อง ระบบเครือข่ายและพวกพ้องในการสร้างโอกาส คู่แข่งทางธุรกิจและนักการเมืองที่จะอธิบายถึงการไม่เป็นธรรมที่ดำรงอยู่ในนโยบาย ภาษีและหน้าที่ในการจัดการเลือกตั้ง แนวคิดอนุรักษนิยมของนักเทคโนโลยีและนักเศรษฐศาสตร์ ผู้ซึ่งไม่เห็นชอบกับการอนุมัติเครดิตแบบง่าย ๆ ของรัฐบาลตามมาตรการทางสังคมแบบประชานิยม คนงานในรัฐวิสาหกิจที่ต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ นักกิจกรรมชุมชนและนักพัฒนาองค์กรเอกชนที่เป็นฝ่ายตรงกันข้ามในการอนุรักษสิ่งแวดล้อมอันเป็นผลมาจากการพัฒนาในโครงการสาธารณูปโภคขนาดใหญ่ เช่น โรงไฟฟ้า ปัญญาชน นักกฎหมายและนักสิทธิมนุษยชนผู้รณรงค์ระบบการบิดเบือนอำนาจและการใช้อำนาจพิเศษ การวิพากษ์ของสื่อมวลชนและรายการทีวี ขบวนการมุสลิมในชายแดนใต้ ด้วยเหตุผลของประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์และการจัดการปกครองที่หลากหลายกว้างขวางดังกล่าว ฝ่ายตรงกันข้ามของทักษิณ จึงมาเกาะเกี่ยวกันในระดับประเด็นของพระมหากษัตริย์ และเรียกร้องให้ถวายคืนพระราชอำนาจ ซึ่งเป็นประเด็นเดียวกับที่ สนธิ ธรณรงค์มาตลอด 4 เดือนก่อนที่จะรวมกันเป็นกลุ่มพันธมิตร

2. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองแบบตรงกันข้าม

การศึกษาในกรณีนี้ เป็นบทความเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองแบบตรงกันข้ามที่หลากหลายของไทย (Social movements and political opposition in contemporary Thailand) ซึ่งเป็นบทความร่วมของ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และ เควิน ฮิววิสัน (Kevin Hewison) ที่เผยแพร่ในวารสาร เดอะ แปซิฟิก รีวิว (The Pacific Review) ฉบับที่ 22(4) ปี ค.ศ. 2009 เป็นการอธิบายถึง การก่อตัวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย มีการพัฒนาพร้อมๆ กับการขยายตัวของภาคประชาสังคม (Civil society) โดยต่อเนื่องมาโดยตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นผลให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทยกลายเป็นปรากฏการณ์ที่กว้างใหญ่และแนบแน่นกับพัฒนาการของประชาธิปไตย บทความดังกล่าว เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และ ฮิววิสัน (Kittirianglarp and Hewison) ได้วิเคราะห์ทัศนะของผู้นำขบวนการที่กำหนดยุทธศาสตร์และสร้างพันธมิตรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่เริ่มต้นจากการสนับสนุนทักษิณและพรรคไทยรักไทยและต่อมาได้เปลี่ยนท่าทีเป็นการโค่นล้มรัฐบาลทักษิณและเครือข่าย มากไปกว่านั้น ยังสร้างพันธมิตรร่วมกับราชสำนักและกองทัพ เป็นการอธิบายปรากฏการณ์ของขบวนการทางการเมืองตามกรอบของทฤษฎีที่เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของสำนักการระดมทรัพยากร ทั้ง โอเบอร์สคอลล์ (Oberschall) และ ทาโร (Tarrow) ที่ว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการปฏิบัติการตอบสนอง

ทำทลายต่อผลกระทบเชิงลบที่มีต่อบางส่วนของคุณภาพชีวิต มีการตั้งประเด็นตามวิถีคิดของทิลลี (Tilly) ที่ว่า การเคลื่อนไหวทางสังคม มักจะเกิดขึ้นตามครรลองของการจัดการรูปแบบใหม่ ในระบอบประชาธิปไตย (Kittirianglarp and Hewison. 2009 : 452)

ในขณะเดียวกัน ทั้งแก๊งกิจ กิติเรียงลาภ และ ฮิววิสัน (Kittirianglarp and Hewison) ก็ยังอาศัยกรอบการวิเคราะห์ตามทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ประกอบด้วย 1) แนวคิดของ ลาคลาว กับ มูฟฟ์ (Laclau and Mouffe) ซึ่งเป็นแนวคิดที่แยกรัฐกับประชาสังคมออกจากกัน และต่างก็มีสถานะเป็นคู่ตรงกันข้ามกัน โดยภาคประชาสังคมจะมีสถานะเป็นตัวแทนของการจัดการปกครองตนเองและศักยภาพของการพัฒนาประชาธิปไตย ในขณะที่ภาครัฐ จะเป็นตัวแทนของการคอร์รัปชัน เผด็จการแบบเบ็ดเสร็จ 2) แนวคิดของ บัวร์ดิเออ (Bourdieu) ที่เกี่ยวกับการอธิบายถึงขีดจำกัดของการร่วมงานกับฝ่ายตรงกันข้ามในการสร้างความร่วมมือสร้างพันธมิตรในการจัดระเบียบเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมือง 3) แนวคิดของตูแร็ง (Touraine) ที่ระบุว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมือง เป็นการปกป้องความเป็นชุมชน ความเป็นอัตลักษณ์โดยไม่พึ่งพา ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมกับรัฐ หรือ ต่อสู้กับอำนาจรัฐโดยตรง 4) แนวคิดของ เดอเลิซ และ กัตตารี (Deleuze and Guattari) ที่อธิบายว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการทางการเมืองของภาคประชาชน จะเป็นการทำหน้าที่ทางชนชั้นแทนพรรคการเมือง มีลักษณะไม่เป็นสถาบันและไม่มีช่วงชั้นบังคับบัญชา 5) แนวคิดของโรดาน (Rodan) หรือ มิชซิงแฮม (Missingham) หรือ ประภาส ปิ่นตบแต่ง ที่อธิบายว่า การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและการเมืองในระบบรัฐสภาเป็นการสนับสนุนการรวมศูนย์เข้าสู่ศูนย์กลางและการสร้างอำนาจรัฐ จะละเลยการมีส่วนร่วมของกระบวนการทางตรงของระบอบประชาธิปไตยและคนรากหญ้า (Kittirianglarp and Hewison. 2009 : 453)

แก๊งกิจ กิติเรียงลาภ และ ฮิววิสัน (Kittirianglarp and Hewison. 2009 : 454) อธิบายว่า กรอบวิเคราะห์แบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ นั้น ได้สร้างมุมมองและนำไปสู่การทำงานร่วมกันขององค์กรพัฒนาเอกชนและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การสร้างพันธมิตรกับชนชั้นกลาง นายทุนและกลุ่มพลังทางสังคมแบบอนุรักษนิยม แม้กระทั่งการก่อตั้งพรรคไทยรักไทย ก็เกิดความร่วมมือขึ้นในลักษณะนี้ ต่อมาความร่วมมือนี้คลี่คลายตัวลงและกลายเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและขบวนการต่อต้านทักษิณ ที่รู้จักกันดีในนามของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

2.1 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกับพรรคไทยรักไทย

วิกฤติเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997 มีส่วนสำคัญที่นำพาสถานการณ์ทางสังคมไปสู่ความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับประชาสังคม รัฐบาลซึ่งบริหารงานโดยพรรคประชาธิปัตย์ ในขณะนั้น ได้ดำเนินงานตามนโยบายของธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ที่มีข้อเสนอให้มีการปฏิรูปทางเศรษฐกิจของประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่

จนนำไปสู่กระแสของฝ่ายตรงกันข้ามที่นำโดยองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ชูยุทธศาสตร์ความเป็นชาตินิยมต่อต้านการอุปถัมภ์ของต่างชาติ ในช่วงดังกล่าว นักพัฒนาองค์กรเอกชน ปัญญาชน และนักการเมืองบางส่วน ได้นำเสนอวาทกรรมระดับชาติที่ชูแนวความคิดแบบชุมชนนิยม (Communitarian ideas) โดยอิงกับแนวความคิดการพึ่งตนเองและการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง (Self - reliant and self - sufficient development) ถือได้ว่าเป็นการสร้างแนวความคิดชาตินิยมแขนงใหม่ที่อิงชุมชนนิยม (Neo - nationalist front of communitarians) เป็นกระแสการต่อต้านรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ โดยมีองค์กรนำ คือ ชมรมนักธุรกิจแห่งชาติ และพรรคไทยรักไทย ซึ่งมีนักกิจกรรมทางสังคมที่เรียกกันว่าคนเดือนตุลาเข้าร่วมก่อตั้งพรรคจำนวนมาก หลายคนในจำนวนนั้น เคยหลบหนีการล้อมปราบของรัฐในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองคลี่คลายลง บางส่วนผันตัวเองไปเป็นนักพัฒนาองค์กรเอกชน นักวิชาการ และเป็นผู้นำของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทยในขณะนั้น สามารถจัดแบ่งตามเครือข่ายประเด็น (Single - issue networks) คือ 1) สมัชชาคนจน ซึ่งเป็นการรวมตัวของกลุ่มเกษตรกรรายย่อย ผู้ไร้ที่ดินทำกิน คนสลัมในเมือง ชาวประมงพื้นบ้าน กลุ่มต่อต้านเขื่อนและอื่นๆ 2) องค์กรแรงงาน ซึ่งนำโดยสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจที่ต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นนโยบายตรงกันข้ามกับรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ โดยมีการสร้างพันธมิตรการเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมกับวุฒิสมาชิกและนักพัฒนาองค์กรเอกชนอาวุโส 3) โครงการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย และ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ซึ่งเป็นสององค์กรที่ร่วมงานกับพรรคไทยรักไทยในช่วงต้นของการก่อตั้งพรรค โดยมีโครงการที่จะพัฒนาความร่วมมือเป็นการจัดตั้งโรงเรียนการเมืองขึ้นระหว่างพรรคไทยรักไทยกับสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ที่มีนายแพทย์ประเวศ วะสี และ นายเสน่ห์ จามริก ผู้ซึ่งเป็นต้นตำรับแนวความคิดแบบชุมชนนิยมและการพัฒนาระดับท้องถิ่น โดยจะประสานเครือข่ายทางสังคมกับเครือข่ายทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยและทักษิณ จึงเท่ากับ เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือตามแนวคิดแบบชาตินิยมขึ้น เป็นต้นตรงกันข้ามกับรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (Kittirianglarp and Hewison. 2009 : 454)

2.2 ฝ่ายตรงกันข้ามทักษิณ

ในช่วงต้นของการจัดตั้งรัฐบาลพรรคไทยรักไทย ในปี ค.ศ. 2001 รัฐบาลนี้ได้ประกาศนโยบายทางเศรษฐกิจแบบสองราง (Dual track policies) เพื่อผลักดันในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจกระแสหลักไปพร้อมกับการช่วยเหลือคนจนอย่างมีเป้าหมายซึ่งเป็นเรื่องของการจัดการเศรษฐกิจตามกระแสรอง ตามแนวความคิดเรื่องตาข่ายคุ้มครองทางสังคมและการฟื้นฟูเศรษฐกิจ นโยบายพักการชำระหนี้ การสนับสนุนกองทุนหมู่บ้าน การส่งเสริมผู้ประกอบการรายย่อย การแปลงสินทรัพย์เป็นทุน จนกระทั่งรัฐบาลหันมาสนับสนุนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและการ

จัดทำข้อตกลงการค้าเสรี ซึ่งทำให้รัฐบาลพรรคไทยรักไทยและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม กลายเป็นคู่ความขัดแย้งทางการเมืองขึ้นใหม่

คู่ความขัดแย้ง หรือ การปะทะกันทางวาทกรรม (Discursive debate) ระหว่าง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกับรัฐ ทั้งที่เกิดขึ้นกับรัฐบาลพรรคไทยรักไทยและคณะรัฐประหาร ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 แบ่งเป็น 3 คู่กรณี ดังนี้ 1) แนวความคิดชาตินิยมกับเสรีนิยมใหม่ เป็นกรอบที่ใช้อธิบายตามการจัดทำข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศและการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นการดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ ที่ทักษิณและพวกพ้องจะเป็นฝ่าย ได้รับประโยชน์ จนมีการเรียกว่าเป็นระบบทักษิณ - โลกาภิวัตน์ (Thaksin - Globalization) 2) แนวความคิดชุมชนนิยมกับประชานิยม เป็นกรอบความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับนโยบายในการเลือก ที่จะช่วยเหลือคนจน ซึ่งต่อเนื่องมาจากการแก้ไขปัญหาของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เป็นความขัดแย้งระหว่างการพึ่งตนเองของนักพัฒนาองค์กรเอกชนกับบทบาทของรัฐที่ริเริ่ม สร้างการเป็นผู้ประกอบการและรัฐสวัสดิการสังคม แม้กระทั่งความแตกต่างของการแก้ไขปัญหา เรื่องเชื่อนปากมูลของนักพัฒนาเอกชนที่เสนอให้รวมเข้ากับโครงสร้างการจัดการทางเศรษฐกิจ แบบเสรี ความไม่เท่าเทียมทางสังคม และ การเป็นส่วนหนึ่งของลัทธิเสรีนิยมใหม่ โดยพรรค ไทยรักไทยให้ความสำคัญของปัญหานี้ไว้เพียงระดับการจัดการเชิงประเด็น (Issue - by - issue approach) 3) แนวความคิดเรื่องการเมืองสะอาด (Clean politics) กับการเมืองโดยการใช้เงิน จำนวนมาก (Big money politics) กรอบความขัดแย้งในเรื่องของการใช้เงินจำนวนมากเพื่อ ประโยชน์ในทางการเมืองนี้ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการคอร์รัปชัน ระบบพวกพ้องและ การสมคบคิด โดยที่การใช้เงินเพื่อการทำงานทางการเมืองเป็นลักษณะของทางการเมืองของ ทักษิณจนทำให้เกิดเป็นตรรกะการขยายตัวของการใช้เงินในทางการเมืองไทย ในขณะที่ แนวความคิดเรื่องการเมืองใสสะอาด เป็นที่ยอมรับของชนชั้นกลางที่ต้องการจะผลักดันให้มี ความเป็นผู้นำในระบบประชาธิปไตย มีการเรียกร้องผ่านสื่อมวลชนและส่งเสริมเรื่องศีลธรรม และจริยธรรมของภาคประชาสังคม (Kittirianglarp and Hewison. 2009 : 459 - 464)

จากการอธิบายที่กล่าวมาโดยลำดับ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และ ฮิววิสัน (Kittirianglarp and Hewison. 2009 : 469 - 470) มีข้อสรุปว่า ความยุ่งเหยิงและความสับสนทางการเมืองของ ไทย เกิดขึ้นทับซ้อนและซ้ำเติมกับความขัดแย้งทางสังคมที่มีอยู่มากขึ้นไปอีกเมื่อเกิด การรัฐประหารเพื่อยุติการบริหารประเทศของทักษิณในเดือนกันยายน ค.ศ. 2006 และหลังจาก นั้นหนึ่งปี เมื่อจัดการเลือกตั้งขึ้นใหม่ ก็ปรากฏว่า พรรคพลังประชาชน ซึ่งเป็นตัวแทนของ พรรคไทยรักไทยก็ยังชนะการเลือกตั้ง จนนำไปสู่การชุมนุมทางการเมืองเพื่อขับไล่รัฐบาลนอมินี ทักษิณในปี 2008 ของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย พร้อมกันนั้น พรรคพลังประชาชน จำเป็นจะต้องยุบพรรคไปตามคำตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญและมีการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ โดยการนำของพรรคประชาธิปัตย์ในระยะต่อมา โดยที่ทั้งสองเห็นว่า ขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมหรือขบวนการทางการเมืองของไทย ที่ผกผันกลับจากบทบาทเดิมที่เคยนำเอาแนวคิด

แบบชุมชน - ชาตินิยม ไปต่อต้านลัทธิเสรีนิยมใหม่ กลายเป็นขบวนการที่ผืนึกแน่นเข้ากับระบบ กษัตริย์นิยมและกองทัพ เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความร่วมมือกับพลังอนุรักษ์นิยมและการเมืองแบบเผด็จการ ทั้งนี้ก็เพราะกระบวนการทำงานตามกรอบการอธิบายทางทฤษฎีของ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ เป็นกรอบวิเคราะห์ที่ละเลยต่อการวิพากษ์ต่อการครอบครองความเป็นเจ้าความคิดและประชาธิปไตยของชนชั้นนำทางสังคม

3. ความจริงและการพิสูจน์ในประเทศไทย

ความจริงและการพิสูจน์ในประเทศไทย : การหมิ่นประมาท กบฏและการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพหมิ่น (Truth on Trial in Thailand : defamation, treason, and lese - majeste) เป็นบทความของ เดวิด สเตร์คฟัสส์ (David Streckfuss) ซึ่งเป็นหนึ่งในผลงานรวมชุดบทความภายใต้ชื่อ “คิดใหม่สำหรับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (Rethinking Southeast As) ของสำนักพิมพ์รูทเลดจ์ (Routledge) โดยที่บทความดังกล่าว สเตร์คฟัสส์ (Streckfuss) เขียนขึ้นโดยอาศัยแนวคิดของ ฮาเบอร์มาส (Habermas) ฟูโก (Foucault) อะกัมเบน (Agamben) และชมิตต์ (Schmitt) เพื่ออธิบายถึงการไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองและการใช้ความรุนแรงหลังจากวิกฤตทางการเมืองของไทยที่เกิดขึ้นตั้งแต่ ปี ค.ศ. 2005 การไม่มีเสถียรภาพของสื่อมวลชนและการถูกจับกุมด้วยข้อกล่าวหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่น่าจะเกิดขึ้นในโลกสมัยใหม่ สเตร์คฟัสส์ (Streckfuss) ระบุว่า ความผิดตามกฎหมายการหมิ่นประมาทเป็นพื้นฐานของกฎหมายว่าด้วยการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแต่จะถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการปลุกระดมมวลชน การจัดการต่อการกบฏ สื่อมวลชน ภาพยนตร์ และการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ในลักษณะเดียวกันกับการจัดการต่อปัญหาการลบล้างทางศาสนาและการใส่ร้ายป้ายสี สเตร์คฟัสส์ (Streckfuss) นำเอาความคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาส (Habermas) มาใช้เป็นกรอบในการอธิบายว่า ความจริงและความชอบธรรมของรัฐเป็นพื้นที่สาธารณะตามหน้าที่ (Public authority) จะถูกต่อต้านจากพื้นที่ของสาธารณะ (Public sphere) โดยที่รัฐจะพยายามกำกับวาทกรรมทางการเมือง (Political discourse) ที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะที่มีการขยายตัวออกไป เช่น ร้านกาแฟ โดยจะทำการแลกเปลี่ยนและโต้แย้ง ยับยั้งความไม่แน่นอนของการบริหารของรัฐและวิพากษ์อำนาจรัฐซึ่งเป็นการนิยามความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกบุคคลกันใหม่ สร้างความหมายความเป็นสาธารณะขึ้นใหม่ โดยที่การปรากฏตัวของพื้นที่สาธารณะอันเนื่องมาจากการไต่รตรงของประชาชน เป็นการปรากฏตัวทางประวัติศาสตร์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน การเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะดังกล่าว จะมีความเกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ของชนชั้นกลาง การอิงกับชุดความคิดว่าด้วยสิทธิมนุษยชน การเป็นอิสระในการคิด การพูด การเป็นอิสระของสื่อมวลชนและการจัดตั้งสมาคม เป็นต้น โดยจะตั้งอยู่บนพื้นฐานตามกฎหมายของรัฐ (Habermas. 1991; cited by Chartier. 1991 : 20 - 37; cited by Streckfuss. 2011 : 18)

สเตร์คฟัสส์ (Streckfuss. 2011 : 303 - 306) สรุปว่า ความขัดแย้งทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ (แม้จะไม่มีคำตอบเหมือนกัน)

และความเป็นไทย โดยที่ประชาชนที่สนับสนุนทักษิณและต่อต้านการรัฐประหาร 19 กันยายน ค.ศ. 2006 อย่างแข็งขัน นั้น เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เคยเกิดกบฏต่อต้านการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ทั้งในภาคใต้ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในช่วง 10 ปีแรกของ ศตวรรษที่ 20 มาก่อน เป็นพื้นที่ที่เคยมีการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 จนถึงคริสต์ทศวรรษ 1970 มาก่อน รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่เคยมีการรวมตัวกันขึ้นเป็นสมัชชาคนจนมาก่อน โดยความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของความเป็นคนไทย (Thainess) หรือ มายาคติในความเป็นคนไทย นั้น เป็นความขัดแย้งขึ้นตามอัตลักษณ์ของการไม่เป็นคนไทย (Non - Thai ethnic identity) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการเรียกร้องการจัดการตนเองในระดับท้องถิ่น (Local autonomy) โดยมายาคติเกี่ยวกับความเป็นคนไทยนี้ เป็นผลพวงมาจากเรื่องดังกล่าว ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับการล่าอาณานิคมของตะวันตก ซึ่งเป็นคู่ปรปักษ์ (Antagonistic) โดยมีสถาบันพระมหากษัตริย์ พร้อมกับศาสนาและชาติหรือความเป็นคนไทย เป็นศูนย์กลางเหนี่ยวนำ (Protagonist) ทั้งนี้ก็เพราะว่า การรวมกันเพื่อความเป็นไทยนั้นมีความหลากหลายดำรงอยู่ ดังจะพบข้อมูลทางประวัติศาสตร์ว่ามีการเรียกชนชาติเดิมที่ตั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า เมืองลาวขาว (Muang lao khao) และภาคตะวันตกเฉียงเหนือว่า เมืองลาวพวน (Muang lao phuan) แต่ในทะเบียนของรัฐในปัจจุบันมีการใช้คำว่า “ไทย” เพียงคำเดียวไปแล้ว

สเตร็คฟัสส์ (Streckfuss. 2011 : 313) อธิบายว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน นำไปสู่การเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบสองขั้ว ขั้วหนึ่งเป็นพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยหรือคนเสื้อเหลือง ที่เสนอให้มีการกำหนดขอบเขตของประชาธิปไตย ชูประเด็นการต่อต้านต่างชาติและลี้ๆ แล้วก็ไม่เชื่อมั่นในคนจน มีการโยกขบวนการเคลื่อนไหวและการปฏิบัติการทางการเมืองเข้ากับชนชั้นนำ กองทัพและราชสำนักกับอีกขั้วหนึ่ง คือ แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติหรือคนเสื้อแดง ที่สนับสนุนทักษิณ ต่อต้านการรัฐประหาร โดยที่การปะทะกันแบบสองขั้วการเมืองข้างต้น มีความเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในทางประวัติศาสตร์ของการรวมกันเป็นไทยในระหว่างการต่อต้านการล่าอาณานิคมโดยเฉพาะการผนวกรวมความเป็นลาวเข้ากับความเป็นคนไทยข้างต้นด้วย โดยที่ สเตร็คฟัสส์ (Streckfuss) อธิบายเพิ่มเติมด้วยการอ้างอิงแนวคิดของแอนเดอร์สัน (Anderson) ที่ว่า อุดมการณ์แบบอนุรักษนิยมของชนชั้นนำของจักรวรรดินิยมในยุโรปที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงต้องประสบกับการลุกขึ้นต่อต้านของประชาชนบวกกับการขยายตัวของฝ่ายซ้ายของประเทศอาณานิคม แต่กรณีของไทยแม้ไม่เคยเป็นผู้ล่าอาณานิคมโดยตรง แต่ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกันที่ชนชั้นนำซึ่งมีอุดมการณ์แบบอนุรักษนิยมจะไม่เชื่อมั่นต่อการเมืองของการเปลี่ยนแปลงนี้ มากไปกว่านั้น ยังสร้างความเข้มข้นขึ้นโดยตนเอง (Radicalization) ด้วยการผลิตขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบชุมชน - ชาตินิยม

4. ขบวนการคนเสื้อแดง การเมืองท้องถิ่นและประชาธิปไตย

ขบวนการคนเสื้อแดง การเมืองท้องถิ่นและประชาธิปไตย นี้ เป็นบทความของ พงกฤษ์ เกาถวิล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่พิมพ์เผยแพร่ในวารสารฟ้าเดียวกัน ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 ตุลาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นการปรับปรุงจากบทความที่นำเสนอในการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ แห่งชาติ ครั้งที่ 11 วันที่ 25 จนถึงวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 ณ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม บทความดังกล่าว พงกฤษ์ อธิบายถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) หรือ ขบวนการคนเสื้อแดง โดยศึกษากรณีของขบวนการคนเสื้อแดงซึ่งมีความสัมพันธ์กับนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยตั้งประเด็นว่า ทำไมขบวนการคนเสื้อแดง ที่ประกาศอย่างชัดเจนว่าเป็นการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย แต่กลับกลายเป็นขบวนการที่ถูกมองด้วยความคลางแคลงใจมากที่สุดด้วยสาเหตุของความไม่เชื่อมั่นในเป้าหมายทางการเมือง มีข้อเรียกร้องซึ่งเป็นประโยชน์ต่อทักษิณและเครือข่าย ในขณะที่คนไทยอีกส่วนหนึ่งกลับเห็นว่าทักษิณคือปัญหาของชาติและผู้ทำลายประชาธิปไตย คำถามก็คือ มวลชนคนเสื้อแดงซึ่งเป็นชนชั้นล่างในต่างจังหวัด รวมทั้งแกนนำของคนเสื้อแดงส่วนใหญ่ คือ คนในแวดวงนักการเมือง ข้อเท็จจริงนี้ไปพ้องกับความเชื่อที่ว่าชาวบ้านในต่างจังหวัดไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตย อีกทั้งนักการเมืองก็มักใช้ระบบอุปถัมภ์เพื่อแลกกับคะแนนเสียงแล้วการมาชุมนุมของคนเหล่านี้จะเป็นไปเพื่อประชาธิปไตยได้อย่างไร (พงกฤษ์ เกาถวิล. 2553 : 109)

พงกฤษ์ เกาถวิล (2553 : 109) อธิบายว่า

ขบวนการคนเสื้อแดงในท้องถิ่นเริ่มต้นจากเครือข่ายทางการเมืองที่มีทักษิณ ชินวัตร เป็นศูนย์กลาง ขบวนการนี้ก่อร่างและพัฒนาขึ้นมาจากระบบเลือกตั้งชัชชาติในท้องถิ่น และการตอบโต้อย่างไม่ประนีประนอมจากกลุ่มที่จะสูญเสียอำนาจ กลับทำให้ขบวนการคนเสื้อแดงเกิดการเรียนรู้และกลายเป็นขบวนการชนชั้นล่างที่มีลักษณะถึงราก (Radical) ซึ่งมีนัยยะสำคัญยิ่งต่อประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยของไทย

ขบวนการคนเสื้อแดง ก่อตัวขึ้นจากขบวนการที่ยึดโยงอยู่กับการเลือกตั้งตัวแทนเพื่อเข้าไปสู่รัฐสภาโดยมีเครือข่ายนักการเมืองสังกัดพรรคเพื่อไทยเป็นแกนนำในการระดมสรรพกำลังและกำหนดการเคลื่อนไหว การผูกโยงการเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือทางการเมือง ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น มีการเลือกตั้งเกิดขึ้นในหลายระดับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีงบประมาณในการบริหารงานเป็นไปตามนัยยะสำคัญของรัฐธรรมนูญ 2540 เป็นการเปลี่ยนความหมายของการเมืองในระบบประชาธิปไตย การเลือกตั้ง ไปจากความเชื่อเดิมๆ ที่ว่าการเลือกตั้งในชนบทไทย นั้น เป็นเหมือนเรื่องเล่าแบบ

ไม่มีที่มาไม่มีที่ไป ไม่มีข้อมูลเชิงประจักษ์ชัดเจน ภูมิหลังของผู้નાในท้องถิ่น ก็เปลี่ยนไปจากเดิม จากชาวบ้านรุ่นเก่า ที่มีลักษณะผู้นำตามธรรมชาติ เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ตามแบบฉบับตามจารีตประเพณี ได้กลายเป็นคนรุ่นใหม่ในชนบทที่มีการศึกษาสูงขึ้น มีความสามารถเชื่อมต่อกับเศรษฐกิจการเมืองกับภายนอก เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง เป็นนายหน้าจัดหาแรงงาน เป็นผู้ประกอบการรายย่อย (พฤษ์ เกาถวิล. 2553 : 111 - 112)

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบท นั้น เกิดขึ้นพร้อมกับการถกทอเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ในทางการเมืองกับพรรคไทยรักไทย ในปี พ.ศ. 2544 เป็นความสัมพันธ์ที่ผนวกรวมกับระบบเครือข่าย คนใกล้ชิด เครือข่ายของผู้แทน (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประจำจังหวัด) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละระดับ รวมทั้งตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ด้านหนึ่งเกิดเป็นเครือข่ายของนักการเมืองท้องถิ่นและบริวาร อีกด้านหนึ่ง ก็เกิดความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงของพรรคการเมืองโดยพรรคไทยรักไทยที่มีไปถึงระดับชาวบ้านผู้ลงคะแนนเสียง เป็นส่วนประกอบที่เกิดขึ้นพร้อมกับนโยบายประชานิยม การปราบปรามยาเสพติด และการสร้างเศรษฐกิจในขณะเดียวกันก็ตอกย้ำในความเชื่อมั่นต่อระบอบประชาธิปไตยว่าเป็นวิถีทางที่เป็นประโยชน์ และเปิดโอกาสที่ดีให้กับคนต่างจังหวัดหรือคนในภาคชนบท (พฤษ์ เกาถวิล. 2553 : 113 - 114)

การศึกษาของ พฤษ์ เกาถวิล (2553 : 114 - 115) พบว่า การระดมมวลชนของ ขบวนการคนเสื้อแดง นั้น ส่วนหนึ่ง มาจากการระดมในช่องทางของเครือข่ายของนักการเมือง โดยคนของนักการเมืองจะเป็นกลไกสำคัญในการระดมกำลังบนพื้นฐานความสัมพันธ์ในระบบเลือกตั้งขีปไตย มีการต่อรองกันภายในอย่างเข้มข้น และต่อมาได้มีพัฒนาการที่สร้างการประสานงานโดยแกนนำในระดับตัวแทนชุมชนขึ้นใหม่ เพื่อเชื่อมโยงกับแกนนำของ ขบวนการเคลื่อนไหวในส่วนกลางโดยตรง โดยแกนนำในส่วนที่สองนี้ ขยายตัวออกไปเรื่อยๆ เป็นความสัมพันธ์แบบร่วมมือ/แข่งขัน ที่เป็นการรวมระหว่างแกนนำขบวนการในส่วนกลางที่มี วีระ มุสิกพงษ์ จตุพร พรหมพันธ์ และ ณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ ในฐานะของการเป็นผู้จัดรายการความจริงวันนี้ เป็นตัวแทนของการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อสนับสนุนทักษิณและตัวแทนของการเคลื่อนไหวตามคำขวัญ แฉทั้งแผ่นดิน ที่มีการผูกโยงการสนับสนุนทักษิณและเครือข่ายเข้ากับประเด็นทางประชาธิปไตยที่ร่วมเสนอประเด็นโค่นอำมาตย์ การยุบสภา สองมาตรฐาน ความยุติธรรม พฤษ์ เกาถวิล สนับสนุนข้อเสนอของ สเตรคฟัสส์ (Streckfuss) ที่ว่า ขบวนการคนเสื้อแดงได้ยกระดับการต่อสู้ไปสู่ความยุติธรรมความเท่าเทียมสำหรับทุกคนในสังคมไทย ทำให้การต่อสู้เพื่อทักษิณและการเลือกตั้งใหม่กลายเป็นเรื่องเล็ก สำคัญประการหนึ่งของเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขบวนการคนเสื้อแดง ก็คือ การเปลี่ยนแปลงการสื่อสารทางการเมือง ที่เปลี่ยนไปจากเดิมที่การรับข่าวสารจะมาจากฟรีทีวี ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หอกระจายข่าว ซึ่งเป็นระบบการสื่อสารโดยกำกับของรัฐและสื่อมวลชน ไปเป็นการติดตั้งจานรับสัญญาณดาวเทียม วิทยุชุมชน การโทรศัพท์เข้าไปร่วมสนทนาในรายการวิทยุ การรับชมซีดี

การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต การดาวน์โหลดภาพและเสียงจากเว็บไซต์ต้องห้าม ทำให้เกิดการตีความที่ต่างออกไปจากกระบวนการสื่อสารของรัฐ (พฤษ์ เกาถวิล. 2553 : 123)

อย่างไรก็ตาม พฤษ์ เกาถวิล (2553 : 125 - 127) เสนอให้ 1) การพิจารณาขบวนการของคนเสื้อแดงให้ก้าวข้ามทักษิณและเครือข่ายออกไปเป็นการวิเคราะห์การรับรู้ข้อมูลข่าวสารใหม่ ไม่ติดยึดอยู่กับประเด็นปัญหาเฉพาะหน้าว่าทักษิณเป็นบุคคลที่เป็นปัญหา คือเสนอว่าการพิจารณาคนเสื้อแดง ถูกสร้างขึ้นมาจากระบบทางเศรษฐกิจและพัฒนาการของประชาธิปไตยรวมทั้งความขัดแย้งทางสังคม 2) การพิจารณาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่วางอยู่บนหลักการของหน่วยความจริงอันเป็นหนึ่งเดียว (Unified empirical) จะกลายเป็นข้อจำกัด จึงควรนำเอากรอบวิเคราะห์ของปรัชญาสังคมศาสตร์ในยุคหลังสมัยใหม่ที่เสนอให้พิจารณาการประกอบสร้างความจริงทางสังคม ที่เป็นผลมาจากการต่อสู้ช่วงชิงของการสร้างความหมายจากอำนาจหลากหลาย ตามกรอบวิเคราะห์ของ อัลแบร์โต เมลูcci (Alberto Melucci) มาประกอบพิจารณาด้วย

5. การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

การศึกษาเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ เป็นวิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา พ.ศ. 2550 ของ ณิชฎกานต์ กุลณรงค์ เป็นการศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้อินเทอร์เน็ต ที่เป็นช่องทางการสื่อสารทางการเมืองในช่วงที่เกิดการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ว่าทฤษฎีทางการเมืองและวิเคราะห์แนวโน้มของการสื่อสารทางการเมืองในพื้นที่อินเทอร์เน็ต

จากการศึกษาของ ณิชฎกานต์ กุลณรงค์ (2550 : 212 - 214) พบว่า ในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ (พฤษ์จิกายน พ.ศ. 2548 จนถึง 19 กันยายน พ.ศ. 2549) อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารทางการเมืองโดยมีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่นิยมใช้ คือ เว็บไซต์ เว็บบอร์ด และบล็อก ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า มีการปิดกั้นการสื่อสารที่เป็นช่องทางของสื่อกระแสหลักโดยรัฐบาลทั้งวิทยุและทีวี แม้กระทั่งหนังสือพิมพ์ที่ไม่ใช่สื่อที่รัฐบาลกำกับดูแลโดยตรงก็จะมีจัดการผ่านเครือข่ายสัมพันธมิตร ในกรณีของหนังสือพิมพ์ที่ไม่ยอมสวมวิกิตด์ รัฐบาลก็จะพยายามหามาตรการเพื่อควบคุมแทรกแซงการทำงานของหนังสือพิมพ์ เช่น การเข้าซื้อหุ้นของบริษัทหนังสือพิมพ์และใช้สถานะของผู้ถือหุ้นเข้าไปบริหารกิจการในกรณีของการซื้อหุ้นบางกอกโพสต์ (รวมทั้งการใช้ความพยายามผ่านพันธมิตรทางธุรกิจในการซื้อหุ้นหนังสือพิมพ์มติชน) และอีกประการหนึ่ง ก็คือ การขยายตัวของการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2547 มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั้งสิ้นกว่า 7 ล้านคน เพิ่มขึ้น 10 เท่าตัวเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2541 ที่มีการใช้งานอินเทอร์เน็ตเพียง 7 แสนคนโดยประมาณ

การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงขั้วใลรัฐบาลทักษิณ เป็นการสะท้อนการสื่อสารแบบสองทาง (Two - way communication) ที่ตอบโต้กันในระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร รวมทั้งเป็นการสะท้อนตามข้อเสนอของ บรูซ บิมเบอร์ (Bruce Bimber) ที่ว่า การสื่อสารบนอินเทอร์เน็ตเป็นการสื่อสารที่ดำเนินการไปพร้อมกันทั้งระดับปัจเจกบุคคลกับระดับสังคม แต่ในทางตรงกันข้าม รัฐบาลกลับดำเนินการในวิถีตรงกันข้าม คือ ควบคุมและแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนทุกประเภท รวมทั้งยังคงใช้การสื่อสารแบบกระจายเสียงหรือการสื่อสารแบบทางเดียว (One - way communication) (ณัฐกานต์ กุลณรงค์. 2550 : 213 - 214)

ประเด็นที่เกี่ยวกับการสร้างวาทกรรมในช่วงการต่อต้านทักษิณ เป็นการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับตัวผู้นำโดยมีการเสนอว่าด้วยเรื่อง ผู้นำการเมืองแบบเข้มแข็งเด็ดขาด ซึ่งเป็นผลสะท้อนต่อเนื่องมาจากการประสพวิกฤติเศรษฐกิจรวมทั้งเป็นผลผลิตของการเพิ่มอำนาจของนายกรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญ 2540 ในขณะที่เดียวกันก็มีวาทกรรมชุดที่สอง ว่าด้วยผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรม โดยตั้งคำถามต่อ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในฐานะผู้นำทางการเมืองกับปัญหาคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นในรัฐบาล รวมทั้งผลประโยชน์ทับซ้อนของตัวผู้นำเอง และการปะทะกันในวาทกรรมของผู้นำทางการเมืองในกรณีต่างๆ ข้างต้น นั้น จะเกิดขึ้นในพื้นที่ของการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นไปตามข้อเสนอของ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ที่ระบุว่า โลกไซเบอร์ (Cyberspace) ได้เป็นสนามรบทางการเมือง ที่มีความเข้มข้นและจะเพิ่มพูนความสำคัญขึ้นไปตามกาลเวลา (ณัฐกานต์ กุลณรงค์. 2550 : 216 - 217)

อนึ่ง การศึกษาของ ณัฐกานต์ กุลณรงค์ (2550 : 219) สรุปว่า การที่รัฐไม่สามารถที่จะควบคุมการสื่อสารและข้อมูลข่าวสารในพื้นที่อินเทอร์เน็ตได้ก็เพราะว่า อินเทอร์เน็ต คือเครือข่ายของข่าวสารที่ไม่มีตัวตน เป็นพื้นที่ของการไหลเวียนที่เป็นไปตามการอธิบายของเดอเลิซ และกัตตารี (Deleuze and Guattari) ที่เรียกพื้นที่ของอินเทอร์เน็ตว่า “ตัวตนที่ปราศจากรูป” เป็นพื้นที่ที่ทำให้รัฐ - ชาติ พบขีดจำกัดในอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน

การประมวลผลการทบทวนวรรณกรรมของไทย

1. วิกฤติความชอบธรรม

เกษียร เตชะพีระ ระบุว่า ความขัดแย้งของสังคมในช่วงการเคลื่อนไหวโค่นล้มทักษิณ นั้น เป็นความขัดแย้งที่มีต่อโอกาสและสถานะทางสังคม (Status and opportunities) ของชนชั้นนำเก่า (Old elite) กับ ทักษิณและเครือข่าย โดยทักษิณและเครือข่าย เป็นตัวแทนของกลุ่มนายทุนขนาดใหญ่ที่เข้าสู่อำนาจรัฐเป็นครั้งแรก เป็นตัวแทนของทุนนิยมเสรีที่ก้าวร้าว และสร้างเครือข่ายแบบทุนนิยมพวกพ้อง ฝ่ายหนึ่ง ในขณะที่ฝ่ายชนชั้นนำเก่า ประกอบด้วยราชสำนัก ข้าราชการและผู้นำในกองทัพ การโค่นล้มอำนาจของทักษิณ เป็นการปฏิบัติการทางการเมืองของชนชั้นนำเก่าโดยมีชนชั้นกลางในเมือง องค์กรแรงงานและกลุ่มคนรากหญ้า

รวมทั้งสนธิ ลิ้มทองกุล เป็นส่วนประกอบของขบวนการ ในขณะที่ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และ ฮิววิสัน (Hewison) อธิบายว่า เป็นความขัดแย้งของสองขั้วอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างแนวคิดชาตินิยมใหม่ - ชุมชนนิยม ที่รวมกับแนวคิดเรื่องการเมืองสะอาด ขั้วหนึ่ง กับ เสรีนิยมใหม่หรือทักษิณ - โลกาภิวัตน์ และประชานิยม อีกขั้วหนึ่ง โดยที่ขั้วแรก มีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นการสร้างพันธมิตรทางการเมืองของนักพัฒนาองค์กรเอกชน ชนชั้นกลาง นายทุนและกลุ่มอนุรักษ์นิยม ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้เคยร่วมกับพรรคไทยรักไทยในการต่อต้านรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์และนโยบายแบบทุนนิยมเสรีใหม่

การอธิบายของเกษียร เตชะพีระ กับ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และ ฮิววิสัน (Hewison) ข้างต้น นั้น แม้จะมืองค์ประกอบของการแบ่งขั้วความขัดแย้งออกไปเป็นสองขั้วที่ต่างยอมรับในการรวมกันของหลายภาคส่วน ไม่ใช่การจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบองค์กรเดี่ยว (Single organization) ก็ตาม แต่มีองค์ประกอบที่ต่างกันออกไป คือ เกษียร เตชะพีระ โยงการจัดกลุ่มขั้วกับความเป็นชนชั้นทางสังคม แต่ในขณะที่ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และ ฮิววิสัน (Hewison) นั้น ยึดโยงเข้ากับกรอบคิดทางอุดมการณ์

การอธิบายถึงวิกฤติที่นำไปสู่การสร้างเป็นขั้วทางการเมืองของทั้งสองขั้ว ได้จากบทความของ สเตร์คฟัสส์ (Streckfuss) ที่โยงกับลักษณะทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับต่อต้านการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางและมายาคติความเป็นคนไทย (Thainess) ที่เคยร่วมกันต่อต้านการล่าอาณานิคมของโลกตะวันตก ซึ่งผนวกรวมชนชาติต่างๆ เข้ามารวมไว้เป็นคนไทยเพียงคำเดียว พร้อมกับสร้างสถาบันพระมหากษัตริย์ ศาสนา ชาติ และความเป็นคนไทยเป็นศูนย์กลางของการเหนี่ยวนำ (Protagonist) โดยที่การรวมเข้าด้วยกันดังกล่าวได้สะท้อนความแตกต่างและความเป็นอัตลักษณ์ที่แท้จริงของแต่ละภาคส่วน โดยแสดงออกผ่านความขัดแย้งในหลายรูปแบบมาก่อนหน้านี้ เช่น การเกิดกบฏ การต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจน โดยที่พื้นที่เหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของการสร้างขั้วในปัจจุบัน คือ ผู้คนที่อยู่อาศัยในพื้นที่เหล่านี้สนับสนุนทักษิณและต่อต้านการรัฐประหาร 19 กันยายน ค.ศ. 2006 อย่างแข็งขัน โดยที่การอธิบายข้างต้นไปสอดคล้องกับ พงกฤษ์ เกาถวิล ที่ระบุว่า ขบวนการคนเสื้อแดงได้ผนวกรวมเอาขบวนการทางการเมืองของประชาชนเข้ากับการต่อสู้ของทักษิณและเครือข่าย แม้ว่าการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการปฏิบัติการทางการเมืองจะเกิดขึ้นในช่วงต้นจากการระดมกำลังมวลชนของเครือข่ายของนักการเมือง แต่ก็ได้สร้างพัฒนาการเป็นขบวนการขึ้นโดยมีการประสานโดยตรงกับแกนนำหรือตัวแทนของทักษิณและเครือข่ายในส่วนกลาง

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า การอธิบายถึงที่มาของความขัดแย้งระหว่างขั้วทางการเมืองที่มีการจัดกลุ่มแยกแยะข้างต้น เป็นการอธิบายที่รวมกันอยู่ภายใต้บริบทของการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยแบบสองนคราประชาธิปไตย เป็นการสร้างความหมายของการพัฒนาประชาธิปไตยระหว่างผู้ที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับความเป็นภาคเมือง ฝ่ายหนึ่ง

กับ ภาคชนบท อีกฝ่ายหนึ่ง โดยที่ความแตกต่างของสองภาคส่วนนี้ต่างก็ช่วงชิงในการกำหนดความหมายหรือแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตย และการต่อต้านหรือสร้างความร่วมมือกับทุนนิยมเสรีนิยมใหม่

2. การปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

บทความของ เกษียร เตชะพีระ นั้น ระบุชัดเจนว่า ฝ่ายตรงกันข้ามทักษิณ นั้นเป็นขบวนการทางการเมืองของชนชั้นนำเก่าที่ประสานกับชนชั้นกลางในเมือง องค์กรแรงงาน และกลุ่มคนรากหญ้ารวมทั้งกลุ่มของสนธิ ลิ้มทองกุล จากรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร ซึ่งก็สอดคล้องกับการอธิบายของ เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ และ ฮิววิสัน (Hewison) ที่ว่า พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เป็นขบวนการที่เกิดจากการรวมตัวกันของนักพัฒนาองค์กรเอกชนและขบวนการประชาสังคม สร้างพันธมิตรกับชนชั้นกลาง นายทุนและกลุ่มพลังทางสังคมแบบอนุรักษนิยม โดยที่แต่เดิมนั้น นักพัฒนาองค์กรเอกชนและขบวนการประชาสังคม เคยรวมกันกับทักษิณและพรรคไทยรักไทยต่อต้านการขยายตัวของทุนนิยมเสรีใหม่ด้วยกันมาก่อน ในขณะที่เดียวกันหากพิจารณาถึงการก่อเกิดของขบวนการคนเสื้อแดงและแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ก็พบว่า ทักษิณและเครือข่ายของพรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มทุนใหม่ ชนชั้นนำใหม่ ก็ได้ระดมกำลังมวลชนเครือข่ายสมาชิกหรือผู้สนับสนุนทางการเมืองที่มีอยู่ไปสร้างขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองขึ้นจนกลายเป็นขบวนการคนเสื้อแดงที่มีพัฒนาการออกไปในปัจจุบัน

การปฏิบัติการทางการเมืองของสองขั้วการเมืองนี้ จึงเป็นการปฏิบัติการของความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำเก่ากับชนชั้นนำใหม่ โดยชนชั้นนำเก่าผนวกรวมกับขบวนการทางการเมืองแบบระดมมวลชน (Mass mobilization) ด้วยการวิพากษ์ฝ่ายตรงกันข้าม คือ ทักษิณและพวกพ้อง โดยมีขบวนการของประชาสังคมที่มีอยู่ก่อนแล้วเป็นเครือข่าย ในขณะที่ชนชั้นนำใหม่ นั้น สร้างขบวนการขึ้นใหม่โดยพัฒนาจากเครือข่ายสมาชิกและผู้สนับสนุนในระบบพรรคการเมือง ด้วยการวิพากษ์ฝ่ายตรงกันข้าม คือ คณะรัฐประหารและรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ โดยมีการปฏิบัติการทางการเมืองแบบระดมมวลชนในรูปแบบต่างๆ ในช่วงของชนชั้นนำเก่า หรือ พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยจะวิพากษ์ต่อการนำของชนชั้นนำของขั้วตรงกันข้ามซึ่งเป็นฝ่ายบริหารประเทศหรือเป็นรัฐบาล เช่น ประเด็นโคลนล้มทักษิณด้วยเรื่อง การคอร์รัปชัน ระบบเครือญาติ ระบบทุนนิยมพวกพ้อง การบิดเบือนการใช้อำนาจรัฐเพื่อสร้างโอกาสทางธุรกิจและการเมือง ฯลฯ หรือ การสร้างประเด็นเพื่อต่อต้านการรัฐประหารและระบบอำนาจเก่า ด้วยข้อเสนอว่า โคลนล้มระบบอำมาตยาธิปไตยสองมาตรฐาน และความยุติธรรมทางสังคม โดยมุ่งที่จะวิพากษ์ต่อชนชั้นนำเก่าที่ขบวนการคนเสื้อแดงเชื่อว่า เป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 รวมทั้งเป็นต้นตอของการสร้างความเป็นสองมาตรฐานและความเหลื่อมล้ำทางสังคม การวิพากษ์ต่อผู้นำของขั้วทางการเมืองข้างต้นนี้ สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องการเมืองการสื่อสารทางการเมือง

บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงขั้วไลรัฐบาลทักษิณ ที่พบว่า เป็นวาทกรรมที่เกี่ยวกับตัวผู้นำ เป็นสำคัญ

อนึ่ง การอธิบายถึงลักษณะความเป็นไปของขั้วทางการเมืองข้างต้น มักจะมีการพูดถึงกันเป็นการเฉพาะเป็นส่วนๆ ไป เช่น การวิพากษ์การสร้างพันธมิตรทางการเมืองของขบวนการประชาสังคมกับพลังอนุรักษ์นิยมในการโค่นล้มทักษิณและพัฒนาต่อเนื่องออกไปเป็นการสนับสนุนการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ตลอดจนการทำงานร่วมกับคณะรัฐประหารว่าเป็นขบวนการทางการเมืองที่ละเลยการวิพากษ์กระบวนการครอบครองความเป็นเจ้าความคิดและอุดมการณ์ที่มีอยู่ของชนชั้นนำที่กระทำต่อสังคม หรือ การวิพากษ์ขบวนการคนเสื้อแดงว่าเป็นฐานมวลชนที่สนับสนุนต่อผลประโยชน์ของทักษิณและเครือข่ายมากกว่าที่จะเป็นขบวนการของการพัฒนาประชาธิปไตยของคนในภาคชนบท ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการปฏิบัติการทางการเมืองจะต้องพิจารณาว่าเป็นการแสดงออกของทั้งสองขั้วทางการเมือง ที่รวมตัวกันเป็นพันธมิตรทางการเมือง (Political alliance) ซึ่งเป็นการรวมตัวจากหลายภาคส่วนและหลายชนชั้นทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเป็นพันธมิตรทางการเมืองที่สร้างประเด็นร่วมกันตามผลพวงของประเด็นการสื่อสารทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นทั้งการโค่นล้มทักษิณ และการต่อต้านรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องนำเอาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพันธมิตรหรือการรวมตัวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมือง เช่น กรอบการเชื่อมโยงตามทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบ ที่นำมาอธิบายการสร้างพันธมิตรทางการเมืองระหว่างนักพัฒนาองค์กรเอกชน อาจารย์มหาวิทยาลัย นักแรงงาน ที่มาร่วมกับ สนิธิ ลิ้มทองกุล ที่จัดทำรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร โดยมีความประสงค์ร่วมกันที่จะโค่นล้มทักษิณและเครือข่าย ในทำนองเดียวกัน นักกิจกรรมทางสังคม นักวิชาการ นักแรงงาน และเครือข่ายทางการเมืองของพรรคไทยรักไทย ที่รวมตัวเข้าด้วยกัน โดยมีเจตนาที่สอดคล้องกันในเรื่องของการต่อต้านการรัฐประหาร เป็นต้น มากไปกว่านั้น การสร้างความเป็นขั้วทางการเมืองของไทย ยังมีความเกี่ยวข้องกับบริบทของสองนคราประชาธิปไตยและการปะทะที่มีต่อโลกาภิวัตน์และทุนนิยมเสรีใหม่ ซึ่งนำไปสู่ 1) การให้ความสำคัญหรือการยอมรับที่แตกต่างกันระหว่างประชาธิปไตยตามระบบตัวแทนและผลของคะแนนเสียงเลือกตั้ง กับการมีส่วนร่วมในการกระจายอำนาจทางการเมืองออกจากศูนย์กลางหรือระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม 2) การพัฒนาเศรษฐกิจใหม่แบบตามกระแสโลกาภิวัตน์กับการเน้นการสร้างเศรษฐกิจชุมชนแบบพอเพียง 3) การเน้นการสร้างโอกาสในทางเศรษฐกิจภายในประเทศ กับการต่อต้านคอร์รัปชัน ระบบเครือข่าย ระบบทุนนิยมพวกพ้อง และการบิดเบือนการใช้อำนาจในทางการเมือง ซึ่งล้วนแต่เป็นการสร้างความหมายที่แตกต่างกันของขั้วทางการเมืองที่มีฐานของมวลชนสนับสนุนที่แตกต่างกันระหว่างในเมืองกับต่างจังหวัดหรือชนบทตามบุคลิกลักษณะของสองนคราประชาธิปไตย

หากจะเปรียบเทียบปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เป็นขั้วความแตกต่างทางอุดมการณ์ สองขั้วที่ต่างวิพากษ์ซึ่งกันและกัน ตามลักษณะของการสร้างการเมืองแบบคู่ตรงกันข้าม (Binary opposition) ของไทย กับ ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของอินโดนีเซียแล้วจะพบว่าขบวนการทางการเมืองของไทยและขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป 1998 ของอินโดนีเซีย มีความเหมือนกันที่ 1) เป็นขบวนการวิพากษ์ชนชั้นนำของฝ่ายตรงกันข้าม 2) เป็นการลุกขึ้นสู่แบบ การปฏิบัติการรวมกลุ่ม 3) เป็นการปฏิบัติการทางการเมืองที่พึ่งพาในบางส่วนของระบบ การเมืองแบบตัวแทน เช่น กรณีของไทยจะพบว่ามี การสนับสนุนซึ่งกันและกันของขบวนการ คนเสื้อแดงกับพรรคไทยรักไทย กรณีของอินโดนีเซียก็จะพบว่ามีขบวนการเคลื่อนไหวของ นักศึกษาและประชาชนที่ไปสนับสนุนพรรคการเมืองของ เมกาวะตี ซูการ์โนบุตรี (Megawati Sukarnoputri) 4) มีลักษณะของการสร้างประเด็นร่วมต่อสาธารณะเพื่อระดมมวลชนโดยพึ่งพา การเกิดขึ้นใหม่ของวิถีของโลกไซเบอร์ แต่ทั้งสองขบวนการก็มีความแตกต่างกันโดยกรณีของไทย มีการสร้างเป็นขั้ว กล่าวคือ 1) เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม หรือเป็นขบวนการ ภาคประชาชน เพราะไปผนวกรวมเข้ากับชนชั้นนำ กองทัพ และสถาบันทางการเมือง 2) เกิดเป็น ขั้วขึ้นสองขั้วตามการแบ่งตัวของชนชั้นนำและการสร้างความหมายที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ โลกาภิวัตน์ และประชาธิปไตย 3) เป็นการสร้างขบวนการทางการเมืองแบบคู่ตรงกันข้ามของ ขบวนการทางการเมือง ไม่ใช่พรรคการเมือง ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ไม่เกิดขึ้นใน การเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป 1998 ของอินโดนีเซีย

สำหรับการเปรียบเทียบกับขบวนการ ลัสการ์ จิฮัด ออนไลน์ (Laskar Jihad online) ของอินโดนีเซีย ก็พบความเหมือนกันที่ 1) มีการสร้างขบวนการภาคประชาชนเป็นสองขบวนการ 2) มีการพึ่งพาบทบาทของการสื่อสารของโลกไซเบอร์ 3) มีความเกี่ยวข้องกับการวิพากษ์ลักษณะ ทางประวัติศาสตร์ ความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมของกลุ่มตรงกันข้าม แต่ทั้งสองขบวนการจะมีความแตกต่างกันที่กรณีของไทย 1) เป็นเรื่องอุดมการณ์ประชาธิปไตยและมีความเกี่ยวข้อง กับชนชั้นนำของสังคม แต่ในกรณีของ ลัสการ์ จิฮัด (Laskar Jihad) เป็นเรื่องอุดมการณ์ทางศาสนา และมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการปกครองตนเอง 2) กรณีของไทยไม่มีการนำเสนอเพื่อการสร้าง เป็นขบวนการของการเสียสละ เป็นต้น

3. การปฏิบัติการของโลกไซเบอร์และการเปลี่ยนวิถีของการสื่อสาร

จากบทความของ เกษียร เตชะพีระ ตั้งข้อสังเกตว่า การใช้สื่อประกอบการสร้าง ปรากฏการณ์สนธิ ลิ้มทองกุล ที่สร้างขึ้นจากการจัดกิจกรรมทางการเมืองของรายการเมืองไทย รายสัปดาห์สัญจร ที่มีทั้งเคเบิลทีวี หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ ซีดี และเว็บไซต์ เพื่อสร้าง ประเด็นเชิงรุกต่อสาธารณะ จนสามารถสร้างการสื่อสารทางการเมืองที่ฝ่าวงล้อมการปิดกั้นของ ฝ่ายรัฐบาลได้ และการค้นพบของ พงุรักษ์ เถาถวิล ที่อธิบายว่า มีการเปลี่ยนแปลงการสื่อสาร ทางการเมืองเกิดขึ้นในภาคชนบทของไทย ที่เปลี่ยนไปจากการรับข้อมูลจากฟรีทีวี ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หอกระจายข่าว ซึ่งเป็นสื่อและประเด็นการสื่อสารที่อยู่ในการกำกับของรัฐและสื่อมวลชน

ไปเป็นการติดตั้งจานรับสัญญาณดาวเทียม วิทยุชุมชน การสร้างพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมในชุมชนโดยการโทรศัพท์ไปร่วมสนทนาในรายการวิทยุ การรับชมซีดี การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการดาวน์โหลดภาพและเสียงจากเว็บไซต์ต้องห้าม ฯลฯ

ผู้วิจัย มีความเห็นว่า การอธิบายกระบวนการใช้สื่อของ เกษียร เตชะพีระ ซึ่งเป็นการศึกษาขบวนการคนเสื้อเหลือง และ การศึกษาของ พฤกษ์ เกาถวิล ซึ่งเป็นการศึกษาขบวนการคนเสื้อแดง ต่างมีลักษณะของการใช้สื่อที่เหมือนๆ กัน คือ 1) เป็นการประกอบเครื่องมือการสื่อสารที่เป็นสื่อใหม่และโลกไซเบอร์เข้าด้วยกัน 2) เป็นการรวมกันของสื่อที่มีโครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลางและโครงสร้างแบบเครือข่าย 3) เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติการทางการเมือง 4) เป็นสื่อภาคนอกรัฐ ไม่ว่าจะเป็น เคเบิลทีวี วิทยุชุมชน อินเทอร์เน็ต ซีดี การโหลดข้อมูล ฯลฯ ที่มีผลต่อการสร้างโครงสร้างของการสื่อสารขึ้นใหม่ที่เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้รับแล้วแปรผลข้อมูลข่าวสาร เป็นผู้ร่วมผลิตข้อมูลข่าวสาร เช่น การโทรศัพท์เข้าไปร่วมสนทนาในรายการวิทยุชุมชน หรือแม้กระทั่งการเปลี่ยนจากผู้ฟังรายการโดยทั่วไป ไปสู่การเป็นเจ้าของรายการในวิทยุชุมชนหรือในรายการของเคเบิลทีวี แต่ก็ยังคงบทบาทของการรับและแปรผลข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณะไว้อีกทางหนึ่งด้วย 5) การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของการสื่อสารของไทยนี้ ได้สร้างช่องทางและวิถีของการสื่อสารขึ้นใหม่ที่อินเทอร์เน็ตและโลกไซเบอร์ ได้นำพาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองเข้าไปเป็นประเด็นสนทนา แลกเปลี่ยนเพิ่มเติมจากการสื่อสารกันในเรื่องทั่วไปของชีวิตประจำวัน ดังจะพบเห็นคนหนุ่มสาวคนในวัยทำงาน ที่เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตร หรือในกรณีของการต่อเชื่อมสัญญาณการถ่ายทอดไปยังเคเบิลทีวีท้องถิ่นและวิทยุชุมชน การเชื่อมโยงเครือข่ายข้อมูลข่าวสารจากอินเทอร์เน็ตไปใช้ในรายการวิทยุชุมชน รวมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมจากการพูดคุยในรายการวิทยุ ก็ย่อมจะส่งผลต่อไปยังการสื่อสารแบบเผชิญหน้าของวิถีชุมชนอีกต่อหนึ่ง จนนำไปสู่การประสานกันใหม่ระหว่างแกนนำของขบวนการในระดับชุมชนกับศูนย์การนำของขบวนการคนเสื้อแดงในส่วนกลาง ซึ่งเป็นการสร้างตัวกลางในการประสานงานใหม่ที่ไมพึ่งพาตัวกลางเดิมที่เป็นเครือข่ายของนักการเมืองของพรรคไทยรักไทย 6) การสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ของขบวนการทางการเมืองของไทย เป็นการสร้างขึ้นนอกภาครัฐ เป็นการรวมของโครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง (ทีวีดาวเทียม วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์) กับโครงสร้างการสื่อสารแบบเครือข่าย (อินเทอร์เน็ต) เป็นการสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบตาข่าย โดยเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติการทางการเมืองที่แน่นอน แต่ไม่รวมกับการสื่อสารทางการเมืองของรัฐ ไม่เหมือนกับโครงสร้างแบบตาข่ายตามการศึกษาของ บอนเช็ค (Boncheck) มากไปกว่านั้น ยังเป็นโครงสร้างที่ปะทะกับการสื่อสารของรัฐ ด้วยซ้ำไป

ผู้วิจัย มีความเห็นว่า บุคลิกลักษณะของวิถีการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่และมีการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง ที่เปลี่ยนวิถีของการรับสารเป็นผู้ร่วมผลิตสาร อย่างน้อยที่สุด ก็ย่อมจะสร้างความเข้มข้นของการสื่อสารที่มากขึ้นกว่าเดิม ไม่ใช่การมากขึ้นตามจำนวนของสื่อ

แต่มากขึ้นตามจำนวนของการเป็นผู้ผลิตสาร และเป็นการสร้างความคิดสาธารณะที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือนำไปใช้เป็นการปฏิบัติการในทางการเมือง มากไปกว่านั้น ผลที่เกิดขึ้นเนื่องจากความเข้มข้นของการสื่อสารยังไปผนวกรวมเข้ากับคุณสมบัติของการเป็นสังคมเครือข่าย ที่ด้านหนึ่ง รวบรวมประชาชนที่มีความคิดเห็นเหมือนกัน สอดคล้องกันเข้ามารวมเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน แต่อีกด้านหนึ่ง ก็ปิดกั้น กีดกันความคิดเห็นที่ไม่เหมือนกัน ไม่สอดคล้องกัน ออกไปจากเครือข่าย ลักษณะดังกล่าว เป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการสร้างขั้วทางการเมือง ซึ่งเป็นผลผลิตของระบบความสัมพันธ์ของข้อมูลข่าวสารในระบบสังคม ไม่ใช่ความสัมพันธ์ทางการผลิตในระบบเศรษฐกิจ

บทที่ 3

อินเทอร์เน็ตกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการสื่อสารของไทย

การศึกษาในบทนี้ จะศึกษาถึงพัฒนาการของการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ๆ หรือนโยบายของรัฐบาลในช่วงก่อนหน้าที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของการสื่อสารของไทย ในบทนี้ผู้วิจัย มุ่งที่จะรวบรวมข้อมูลเพื่อการอธิบายถึงพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้โครงสร้างของการสื่อสาร วิธีของการสื่อสารและมิติต่างๆ ของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลของการเปลี่ยนแปลงของการสื่อสารที่มีต่อการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยจะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. ส่วนที่หนึ่ง พัฒนาการของอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย
2. ส่วนที่สอง บทบาทของสื่อกับการเคลื่อนไหวทางสังคม
3. ส่วนที่สาม การเปลี่ยนแปลงของการสื่อสารของไทย

ส่วนที่หนึ่ง พัฒนาการของอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย

ประวัติศาสตร์ของการใช้อินเทอร์เน็ตของไทย

ประวัติและพัฒนาการของการใช้อินเทอร์เน็ตของโลกมาจากการพัฒนาเครือข่ายการสื่อสารเพื่อการใช้งานของกระทรวงกลาโหมสหรัฐอเมริกาในชื่อ อาร์ปา (ARPA : Advanced Research Project Agency) ที่เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2512 โดยประมาณ โดยที่มีการแบ่งยุคของอินเทอร์เน็ตไว้เป็น 3 ยุค คือ ยุคแห่งเครือข่ายทางการทหาร ยุคแห่งเครือข่ายทางการศึกษาวิจัยและพื้นที่การสื่อสารในอุดมคติ และยุคแห่งเครือข่ายเพื่อการพาณิชย์ โดยในยุคที่สามนี้ถือว่าเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตได้ก้าวเข้าสู่รูปแบบไฮเปอร์เท็กซ์หรือเวิร์ล ไรด์ เว็บ (www)

อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยเริ่มมีการใช้ในปี พ.ศ. 2530 โดยเป็นการเชื่อมต่อนิคมินิคอมพิวเตอร์ (Mini computer) ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT) ไปยังมหาวิทยาลัยเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย แต่ในครั้งนั้นยังเป็นการเชื่อมต่อผ่านสายโทรศัพท์ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2535 ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) ได้ทำการเชื่อมต่อนิคมินิคอมพิวเตอร์กับมหาวิทยาลัย 6 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย(AIT)มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สถาบันเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์แห่งชาติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เข้าด้วยกันเรียกว่า “เครือข่ายไทยสาร” โดยมีมหาวิทยาลัยและหน่วยงานราชการเข้ามาเชื่อมต่อกับเครือข่ายนี้เพิ่มเติมอีกเป็นจำนวนมาก ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ความต้องการในการใช้อินเทอร์เน็ตจากภาคเอกชนมีมากขึ้น การสื่อสารแห่งประเทศไทยจึงได้ร่วมมือกับเอกชนเปิดบริการอินเทอร์เน็ตให้แก่บุคคลและผู้สนใจทั่วไปเป็นสมาชิก พร้อมจัดตั้งหน่วยการให้บริการที่เรียกว่า “ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต” หรือ ISP (Internet Service Provider) จนกระทั่งเป็นที่แพร่หลายในปัจจุบัน (จักรกฤษณ์ มะสะพันธ์. 2551 : 1 - 2)

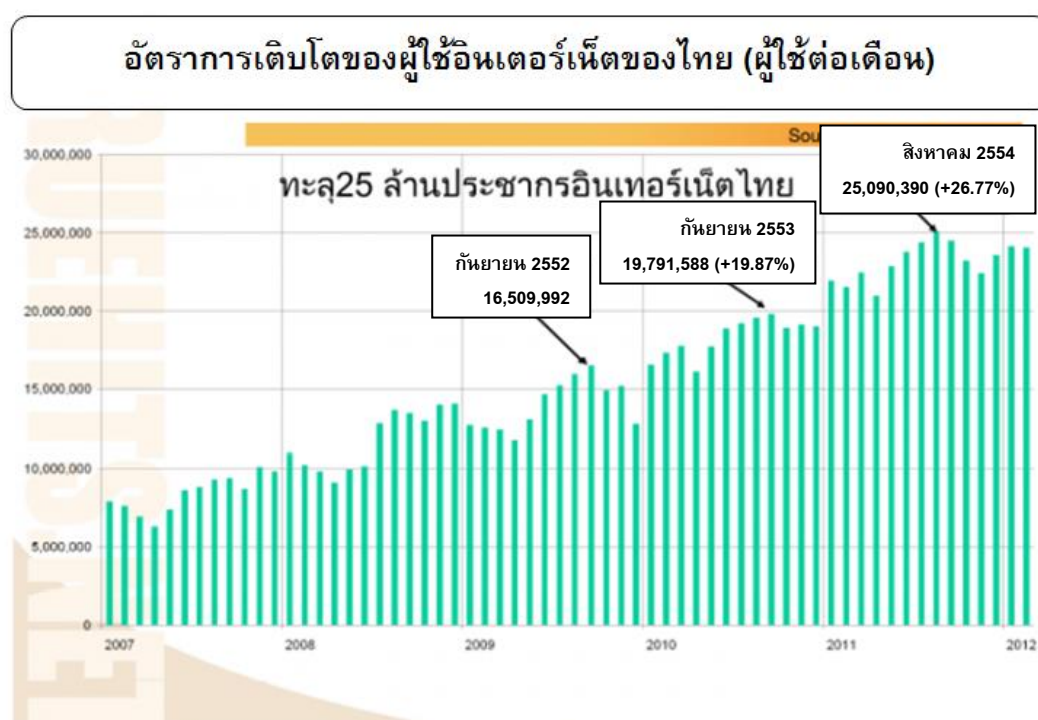
การเริ่มใช้งานอินเทอร์เน็ตในไทยนั้น เริ่มจากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานของรัฐจากการใช้งานเพื่อการวิจัยไปสู่การใช้งานเชิงบุคคลและการพาณิชย์ของเอกชนตั้งแต่พุทธทศวรรษ 2530 และเพิ่มจำนวนผู้ใช้งานมากขึ้นตามลำดับ จากการใช้งานที่มีเพียง 30 คน ในปี พ.ศ. 2534 เป็น 6 ล้านกว่าคน ในปี พ.ศ. 2546 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 3.1 และยังมี การขยายตัวโดยต่อเนื่อง และจากรายงานการสำรวจการใช้เครื่องมือ/อุปกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ในระหว่างปี พ.ศ. 2546 จนถึง พ.ศ. 2548 ก็พบว่า ในปี พ.ศ. 2548 มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นเป็น 8.5 ล้านคน โดยขยายตัวจากปี พ.ศ. 2547 มากถึง 20% และ ปี พ.ศ. 2549 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 11.4 ล้านคน (ศิริขวัญ เจริญวิริยะกุล. 2551 : 6)

ตารางที่ 3.1 จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2534 จนถึง พ.ศ. 2546

ปี พ.ศ.	จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ต (ล้านคน)	หมายเหตุ
2534	30	ข้อมูลของ NECTEC
2535	200	ข้อมูลของ NECTEC
2536	8,000	ข้อมูลของ NECTEC
2537	23,000	ข้อมูลของ NECTEC
2538	45,000	ข้อมูลของ NECTEC
2539	70,000	ข้อมูลของ NECTEC
2540	220,000	Internet Thailand / NECTEC
2541	670,000	Internet Thailand / NECTEC
2542	1,500,000	ISP Club / NECTEC
2543	2,300,000	ISP Club / NECTEC
2544	3,500,000	NECTEC/household survey
2545	4,800,000	Estimate by NECTEC
2546	6,031,300	NECTEC survey

ที่มา : (จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย. 5 พฤษภาคม 2555)

ล่าสุดจากการสำรวจข้อมูลและจัดทำสถิติ ของ บริษัท ศูนย์วิจัยนวัตกรรมอินเทอร์เน็ตไทย จำกัด พบว่า ปี พ.ศ. 2554 ประเทศไทยมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตแล้วทั้งสิ้น 25,090,390 คน และมีการใช้งานอินเทอร์เน็ตโดยเฉลี่ยวันละประมาณ 6 ล้านคน และมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องติดต่อกัน โดยสถิติของปี พ.ศ. 2554 เปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2553 แล้วมีการขยายตัวมากถึง 26.77% รายละเอียดปรากฏตามภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 แสดงจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึง พ.ศ. 2555 ที่มา : (จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย. 5 พฤษภาคม 2555)

การขยายตัวของการใช้อินเทอร์เน็ตข้างต้นที่มีจำนวนผู้ใช้งานมากถึง 25 ล้านคนนั้น เป็นผลมาจากโทรศัพท์เคลื่อนที่ประเภทสมาร์ตโฟน (Smart phone) ได้พัฒนาการรองรับการให้บริการอินเทอร์เน็ตได้ทุกที่ทุกเวลา (Mobile internet) เพิ่มมากขึ้น ราคาของอุปกรณ์ที่รองรับการใช้งานของอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงปรับตัวลดลงและมีอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์รูปแบบใหม่ๆ ที่ทยอยออกมาสร้างกระแสความตื่นตัวในการใช้งาน เช่น ไอแพด (iPad) ความนิยมในการใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ทำให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตต้องการความสะดวกรวดเร็วในการติดตามค้นหาข้อมูลหรือติดต่อสื่อสารกับกลุ่มเพื่อน นโยบายภาครัฐที่มุ่งเน้นให้เกิดการสร้างโครงข่ายความเร็วสูงจากแผนแม่บทของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

จนทำให้การสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตได้พัฒนาเข้าสู่ยุค “เว็บ 2.0” (web 2.0) อย่างเต็มตัว (สุจิตา เรืองรองหิรัญญา. 2554 : 2 - 3)

จากการสำรวจของบริษัท ศูนย์วิจัยนวัตกรรมอินเทอร์เน็ตไทย จำกัด พบว่า พฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตเพื่อกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน นั้น มีการใช้ประโยชน์เพื่อการบันเทิง เล่นเกมส์และติดตามข้อมูลข่าวสารของบุคคลในสังคม เป็น 3 ลำดับแรก รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 ความนิยมของการใช้อินเทอร์เน็ตของประเทศไทยในระหว่างปี พ.ศ. 2534 จนถึง พ.ศ. 2546

ที่	หมวดของเว็บไซต์	จำนวนที่มีอยู่		การใช้งาน	
		จำนวน	%	%	+ (เพิ่ม) / - (ลดลง)
1	บันเทิง	965	8.17	37.50	-0.47
2	เกมส์	587	2.43	13.26	+1.27
3	บุคคล - สังคม	903	7.65	10.41	+0.70
4	ข่าว - สื่อ	435	3.68	7.42	+0.38
5	ช้อปปิ้ง	1,067	9.04	5.56	-0.79
6	กีฬา	313	2.65	5.10	+0.77
7	ธุรกิจ	1,338	11.33	3.38	-0.45
8	ยานยนต์	303	2.57	2.61	-0.24
9	ธนาคาร - การเงิน	211	1.79	2.18	0.00
10	การศึกษา	1,325	11.22	2.12	-0.19
11	ศิลปะ - วัฒนธรรม	324	2.74	2.09	-0.24
12	คอมพิวเตอร์	590	5.0	1.84	+0.18
13	มือถือ - พีดีเอ	200	1.69	1.64	+0.08
14	อินเทอร์เน็ต	779	6.6	1.59	-0.85
15	ท่องเที่ยว	919	7.78	1.16	-0.09

ที่มา : (ความนิยมของการใช้อินเทอร์เน็ตของประเทศไทย. 1 กันยายน 2555)

ปัจจุบันประเทศไทย จัดตั้งหน่วยงานในระดับกระทรวงคือ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือเรียกกันโดยย่อว่า ไอซีที เป็นผู้รับผิดชอบดูแลงานที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตและมีหน่วยงานที่เป็นองค์กรกำกับดูแลที่เรียกว่า คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระทำหน้าที่กำกับการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการสื่อสาร การให้บริการต่อประชาชน รวมทั้งผลกระทบ

ในด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับผู้บริโภค หน่วยงานในระดับชาติทั้งสองมีความเกี่ยวข้องต่อการจัดระเบียบต่างๆ ที่เป็นกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม กว่าที่จะมีการจัดโครงสร้างและรูปแบบการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารของอินเทอร์เน็ต นั้น ในภาครัฐมีการเริ่มต้นด้วยการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) ขึ้นในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2529 มีสถานะเป็นหน่วยงานในสังกัดของกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 มีการปรับสถานะของศูนย์แห่งนี้โดยรวมกับงานอื่นๆ ที่มีความใกล้เคียงกัน เป็นสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (NSTDA) สังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม โดยมีสถานะเป็นหน่วยงานของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการ มีคณะกรรมการเป็นผู้กำกับดูแลโดยตราเป็นกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. 2534 มีการจัดตั้งคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2535 เพื่อกำหนดเป็นแนวปฏิบัติสำหรับการรณรงค์การใช้อินเทอร์เน็ตในการบริหารราชการของประเทศ หรือการใช้งานในภาครัฐ โดยที่มีความต่อเนื่องมาจนเป็นกระทรวงไอซีทีในปัจจุบัน

สำหรับภาคเอกชน นั้น มีการรวมตัวของผู้ประกอบการในกิจการที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ต เป็นชมรมผู้ดูแลเว็บไทย ในปี พ.ศ. 2542 และพัฒนาจัดตั้งเป็น “สมาคม” ในปี พ.ศ. 2545 พร้อมกับมีโครงการรณรงค์เพื่อการใช้ประโยชน์ของเว็บไซต์หรืออินเทอร์เน็ตไปในทางที่สร้างสรรค์ เช่น โครงการไทยแลนด์คลีนเน็ตดอทคอม (<http://www.thaicleannet.com>) ซึ่งเป็นโครงการที่รณรงค์ให้มีการใช้งานทั้งผู้ให้บริการและผู้ใช้งานเป็นไปด้วยความมีจริยธรรม โดยการดำเนินงานในลักษณะนี้มีทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น เช่น การจัดตั้งชมรมเว็บมาสเตอร์ภูเก็ต - อันดามัน การรวมตัวกันเพื่อร่วมพัฒนา ในฝ่ายของเอกชนยังมีอีกหลายองค์กร เช่น ชมรมผู้ประกอบการร้านอินเทอร์เน็ตคาเฟ่ สมาพันธ์ผู้ประกอบการอินเทอร์เน็ตแห่งประเทศไทย รวมทั้งการจัดตั้งองค์กรและโครงการแบบอาสาสมัครและองค์กรประชาสังคม

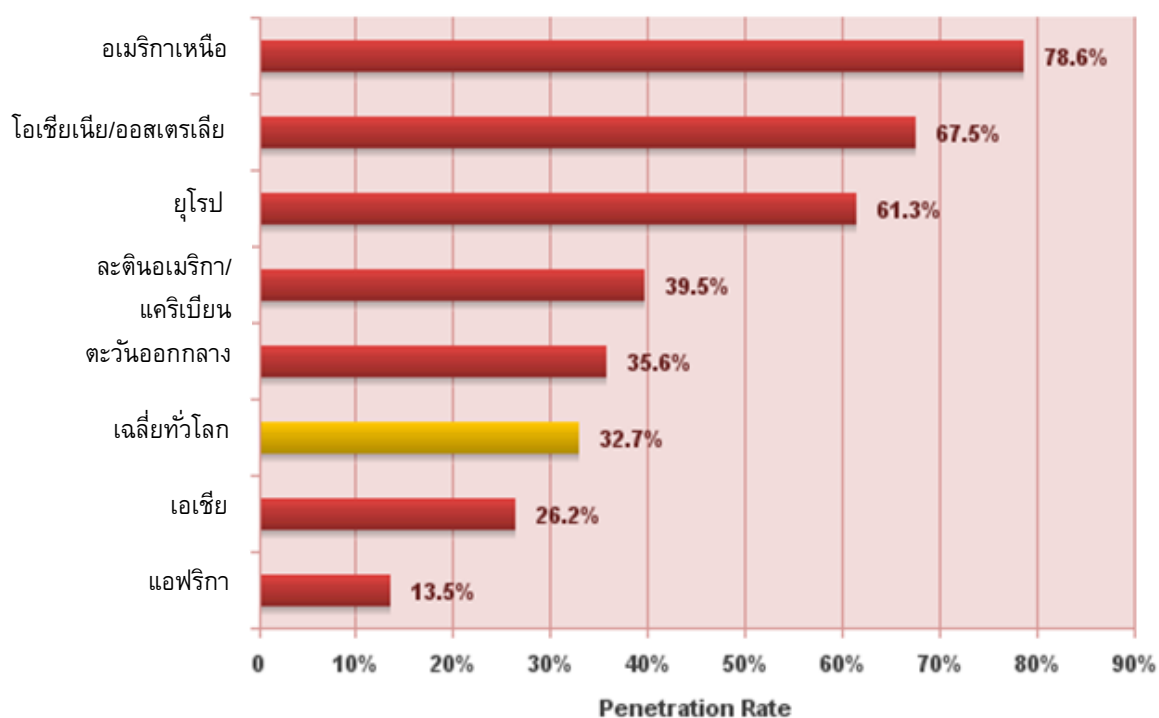
นอกจากนี้ ในยุคเริ่มต้น ยังมีการพัฒนาเว็บไซต์ที่เป็นเครื่องมือสำหรับการสืบค้นข้อมูล เช่น เว็บไซต์สยามกูรูดอทคอม (<http://www.siamguru.com>) ในปี พ.ศ. 2543 มีการจัดตั้งเว็บบอร์ดเพื่อกระตุ้นการสนทนาและการใช้งานของเว็บไซต์พันทิปดอทคอม (<http://www.pantip.com>) ซึ่งตอนแรกคณะผู้ก่อตั้งได้จัดทำเป็นนิตยสารออนไลน์ (Electronic magazine) โดยนำระบบการร่วมสนทนา (Interactive) มาบวกรวมไว้เป็นบริการด้วย แต่ปรากฏว่าได้รับความนิยมและมีการพัฒนาห้องสนทนาไปยังเรื่องต่างๆ รวมทั้งเรื่องการเมืองจนกลายมาเป็นเว็บไซต์ประเภทเว็บบอร์ดซึ่งเป็นที่นิยมมาจนถึงปัจจุบัน (เป็นเว็บไซต์ที่ไม่มีกระดานข่าว เริ่มต้นโดยการนำเสนอประเด็นของทีมงานของเว็บไซต์แล้วเปิดให้มีการสนทนา) โดยในกรณีของเว็บบอร์ดของพันทิปนี้ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการเป็นผู้ตั้งประเด็นได้โดยตนเอง

การเติบโตของอินเทอร์เน็ตสื่อเชิงสังคมและสื่อใหม่

1. เว็บไซต์และอินเทอร์เน็ต

1.1 การเติบโตของโลกอินเทอร์เน็ต

จากการสำรวจข้อมูลของศูนย์สถิติอินเทอร์เน็ตโลก (Internet World Stats) ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2554 พบว่า ทั่วโลกมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจำนวนทั้งสิ้น 2,267 ล้านคน คิดเป็น 32.7% ของประชากรโลกที่มีอยู่ทั้งสิ้น 6,930 ล้านคน โดยผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมากจะอยู่ในทวีปอเมริกาเหนือ โอเชียเนีย/ออสเตรเลีย ลาตินอเมริกา/แคริบเบียน

ภาพที่ 3.2 แสดงจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก

ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2554

ที่มา : (จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก. 5 พฤษภาคม 2555)

ผลต่อเนื่องทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อใหม่โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตมีความสำคัญต่อช่องทางและพฤติกรรมกรรับข่าวสารของประชาชนมากขึ้นตามไปด้วย ดังปรากฏในผลสำรวจการรับสื่อของคนอเมริกันในกรณีแผ่นดินไหวที่เฮติ ซึ่งจัดทำโดยศูนย์วิจัย พิว (Pew Research Center) พบว่า คนอเมริกันโดยเฉลี่ยติดตามข่าวสารข้อมูลภัยพิบัติในเฮติ (ปี ค.ศ. 2010) ผ่านอินเทอร์เน็ตสูงถึง 31% รองจากทีวีที่มีสัดส่วนอยู่ที่ 69% ในขณะที่แต่เดิมการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางติดตามข่าวสารประเภทนี้ เช่น กรณีพายุเฮอริเคน

คัทรีนา (ปี ค.ศ. 2005) และกรณี 9/11 (ปี 2001) มีเพียง 21% และ 5% ตามลำดับเท่านั้น (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. 2554; อ้างถึงใน ปกป้อง จันวิทย์. 2553 : 369)

นอกจากจะมีการนิยมใช้การสื่อสารโดยอินเทอร์เน็ตในการติดตามข่าวสารในกรณีข้างต้นแล้ว ในสถานการณ์ฉุกเฉินหรือเกิดภัยพิบัติ อินเทอร์เน็ต มักจะถูกเลือกใช้เป็นสื่อกลางสำหรับการสื่อสารข้อมูลข่าวสารและเพื่อการรณรงค์ต่างๆ เช่น สำนักงานกาชาดอเมริกัน (American Red Cross) ได้ใช้การสื่อสารผ่านทั้งเว็บไซต์ ทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก ฟลิคเกอร์ และสร้างห้องข่าวออนไลน์พิเศษ หรือ สำนักงานกาชาดสากล (Red Cross) ได้เผยแพร่ข้อความขอรับการสนับสนุนการบริจาคเงินโดยใช้ข้อความว่า เฮติ (HATI) ผ่านโทรศัพท์มือถือและทวิตเตอร์ และเอสเอ็มเอส (SMS) เพื่อขอรับการบริจาคเงิน 10 เหรียญสหรัฐ (หรือตามความสมัครใจ) ซึ่งปรากฏว่าในการรณรงค์ผ่านช่องทางสำนักงานกาชาดสากล ได้รับเงินสนับสนุนไปมากกว่า 35 ล้านเหรียญสหรัฐ จากผู้บริจาคกว่า 900,000 คนทั่วโลก ภายในเวลา 2 - 3 วัน เท่านั้น (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. 2554; อ้างถึงใน ปกป้อง จันวิทย์. 2553 : 371)

1.2 การเติบโตของอินเทอร์เน็ตไทย

การขยายตัวของอินเทอร์เน็ตในไทยที่เป็นมาโดยลำดับ นอกจากจะมีการรณรงค์เพื่อการใช้งานในองค์กรของหน่วยงาน ส่วนราชการและมหาวิทยาลัยแล้ว ยังมีการใช้งานในองค์กรภาคประชาสังคม (Civil society organizations : CSOs) ไม่ว่าจะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน สมาคม ชมรม กลุ่มสาขาอาชีพหรือการจัดตั้งกลุ่มองค์กรโดยการจัดทำเป็นเว็บไซต์ เพื่อทำหน้าที่สื่อสารหรือให้ข้อมูลโดยตรง เช่น เว็บไซต์ประชาชนดอทเน็ต (<http://www.prachachon.net>) เว็บไซต์สำนักข่าวประชาธรรม (<http://www.pnn.net>) และเว็บไซต์บ้านนอกดอทคอม (<http://www.bannok.com>) เว็บไซต์ของมูลนิธิกองทุนไทย (<http://www.thaingo.org>) เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน (<http://www.midnightuniv.org>) รวมทั้งโครงการสารานุกรมออนไลน์แบบมีส่วนร่วม (th.wikipedia.org) หนังสือพิมพ์ออนไลน์ประชาไท (<http://www.prachatai.com>) เว็บไซต์ของสถาบันข่าวอิศรา (<http://www.tjanews.org>) เว็บไซต์ของเครือข่าย ศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้สถานการณ์ภาคใต้ (<http://www.deepsouthwatch.org>) โดยที่เว็บไซต์เหล่านี้มีความประสงค์ที่จะนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่สื่อหลักไม่นำเสนอเป็นข่าว แต่องค์กรภาคประชาสังคมเหล่านี้ เห็นว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเดือดร้อนของประชาชนในระดับรากหญ้า และเป็นการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ไม่ได้คำนึงถึงผลเชิงพาณิชย์ (พรชชาติ กุหลาบ. 2550 : 12, พิรงรอง รามสูต วรรณันท์. 2547 : 2 - 3)

ในขณะเดียวกัน องค์กรภาคประชาสังคม ก็ใช้เว็บไซต์และการสื่อสารโดยอินเทอร์เน็ตเพื่อการรณรงค์ในโครงการต่างๆ เช่น การใช้เป็นช่องทางรับสิ่งของบริจาคเพื่อนำไปใช้ดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือชนบทห่างไกล รวมทั้งเป็นศูนย์กลางของการระดมอาสาสมัครในโครงการจักรยานมือสอง โครงการครูอาสาและโครงการชุดนักเรียนมือสองของเว็บไซต์บ้านนอกดอทคอม และกลุ่มศิลปินวัฒนธรรมกระเจกเงา ซึ่งเป็นการใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีเพื่อ

การสื่อสารสำหรับการรองรับในกิจกรรมต่างๆ เช่นเดียวกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีขอบเขตการดำเนินงานในระดับโลก เช่น สำนักงานกาชาดสากล (พิรงรอง งามสุต วัฒนันนท์. 2547 : 2 - 3)

นอกจากเว็บไซต์และอินเทอร์เน็ต จะมีการใช้งานในหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย ธุรกิจเอกชน องค์กรภาคประชาสังคมแล้ว เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ๆ เหล่านี้ ยังมีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยตรง มีการเชื่อมโยงข้อมูลและเครือข่ายการสื่อสารร่วมกับวิद्यุชุมชน และเคเบิลทีวี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทั้งก่อนและหลังช่วง 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ทำให้ประชาชนมีทางเลือกในการบริโภคข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการฟังวิทยุชุมชนทางอินเทอร์เน็ต การรับข่าวทางโทรศัพท์มือถือ การอ่านข้อมูลจากเว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ เว็บบล็อก ยูทูบ ฯลฯ ซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มช่องทางการสื่อสารของประชาชนแล้ว ยังแสดงถึงบทบาทที่ลดลงของสื่อหลัก แสดงถึงบทบาทของฝ่ายผู้รับสารที่สามารถเลือกที่จะรับสารเฉพาะที่ตัวเองต้องการได้ พร้อมกันนั้นก็ยังสามารถเป็นผู้ผลิตและนำเสนอข้อมูลต่างๆ ได้ด้วยตนเอง (วริษฐ์ ลิ้มทองกุล. 2553; อ้างถึงใน กานต์ ทัศนภักดี. 2554 : 6)

1.3 การเติบโตของโทรศัพท์มือถือและสมาร์ตโฟน

โทรศัพท์มือถือหรือที่เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า เซลลูลาร์ โฟน (Cellular phone) หรือ โมบาย โฟน (Mobile phone) หรือ ไวร์เลส โฟน (Wireless phone) ซึ่งต่างจากโทรศัพท์ที่ใช้งานในบ้านหรือที่ทำงานที่เป็นแบบใช้สายหรือ คอร์ดเลส โฟน (Cordless phone) นั้นมีข้อมูลบันทึกว่า มีการใช้งานเชิงการค้าเป็นครั้งแรกในสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม ค.ศ. 1983 โดยบริษัท อเมริเทค (Ameritech) แต่จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของโทรศัพท์มือถือได้เกิดขึ้นเมื่อบริษัทเอทีแอนด์ที (AT&T) ได้นำเอาระบบเหมาจ่ายรายเดือนโดยการคิดค่าใช้จ่ายตามจำนวนเวลาที่จำกัดไว้รวมทั้งการบริการอื่นๆ มาเสนอเป็นเงื่อนไขสำหรับการให้บริการในปี ค.ศ. 1998 จนสร้างเป็นปรากฏการณ์ของการขยายตัวการใช้โทรศัพท์มือถือไปอย่างกว้างขวางทั่วโลก เป็นการปฏิวัติการสื่อสารแบบไร้สาย (Wireless revolution) จนถึงปัจจุบันสหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ (International Telecommunication Union : ITU) ซึ่งเป็นองค์กรของสหประชาชาติเปิดเผยว่า ตัวเลขของผู้ลงทะเบียนใช้โทรศัพท์มือถือทั่วโลก มีจำนวน 4,600 ล้านเลขหมาย และคาดว่าจะถึง 5,000 ล้านเลขหมาย ในปี ค.ศ. 2010 ซึ่งคิดเป็น 70% ของจำนวนประชากรโลก ในการประมาณการนี้ ไอทียู ได้เปิดเผยว่า มีการใช้บริการโดยระบบรูดแบนด์หรือระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงของโทรศัพท์มือถือ ประมาณ 1,000 ล้านเลขหมาย เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้านี้ ซึ่งมีเพียง 600 ล้านเลขหมาย โดยขยายตัวเพิ่มขึ้นจากเดิมมากถึง 40% (คาดผู้ใช้มือถือทั่วโลกทะลุ 5 พันล้านคน. 25 เมษายน 2555, วรากรณ์ สามโกเศศ. 9 สิงหาคม 2555)

สำหรับประเทศไทย เริ่มใช้โทรศัพท์มือถือในปี พ.ศ. 2529 โดยองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย (ชื่อขณะนั้น) ได้เริ่มเปิดให้บริการระยะแรกในเขตกรุงเทพฯ ปริมณฑลและจังหวัดชายฝั่งด้านตะวันออก ในระบบเอ็นเอ็ม 470 (NM 470) ซึ่งเป็นระบบเทคโนโลยีที่มี

บริการในกลุ่มประเทศแถบสแกนดิเนเวีย (Nordic Mobile Telephone System) เป็นโทรศัพท์แบบกระเป๋าคือ มีน้ำหนักประมาณ 1 - 5 กิโลกรัมต่อเครื่อง ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 การสื่อสารแห่งประเทศไทย (ชื่อในขณะนั้น) ได้นำเอาระบบความถี่ของการสื่อสาร ความถี่ 800 เมกกะเฮิร์ต (MHz) มาเปิดให้บริการและเป็นผลให้เครื่องโทรศัพท์ที่มีขนาดเล็กลง สามารถถือไปมาได้สะดวก และการพัฒนาการใช้งานโทรศัพท์มือถือของไทยก็ได้พัฒนาขึ้นโดยมีหน่วยงานของรัฐทั้งสองแห่งเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาโครงข่าย กฎหมาย รวมทั้งทำหน้าที่เป็นองค์กรกำกับดูแล รวมทั้งจัดทำแผนแม่บทการพัฒนากิจการโทรคมนาคมไปพร้อมๆ กัน และเปิดให้มีเอกชนเข้าร่วมบริการ โดยองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยได้ให้สัมปทานบริการกับบริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน) หรือ AIS เมื่อ 27 มีนาคม พ.ศ. 2533 และ การสื่อสารแห่งประเทศไทย ได้ให้สัมปทานบริการกับบริษัท โทเทิล แอ็คเซส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) หรือ Dtac ในปี พ.ศ. 2533 ตามลำดับ และให้สัมปทานกับเอกชนอีกหลายรายรวมทั้ง บริษัททรูมูฟ หรือ Truemove โดยความรับผิดชอบในการให้สัมปทานกับเอกชนที่องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยและการสื่อสารแห่งประเทศไทยเคยรับผิดชอบอยู่นั้น ปัจจุบัน รัฐได้ออมนำมาให้อยู่ในความรับผิดชอบของ กสทช. (เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดูแลทั้งกิจการคลื่นเพื่อการติดต่อสื่อสารของโทรศัพท์มือถือ กิจการวิทยุโทรทัศน์แบบกระจายเสียง และวิทยุเพื่อการติดต่อสื่อสารอีกด้วย)

ปัจจุบันการบริการโทรศัพท์มือถือของไทยมีผู้ให้บริการ 3 ราย คือ AIS, Dtac และ Truemove โดยมีจำนวนผู้ใช้โทรศัพท์มือถือ ณ สิ้นปี พ.ศ. 2554 จำนวนทั้งสิ้น 75.35 ล้านเลขหมาย และหากรวมบริการที่ดำเนินการโดย บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) (TOT) และ ผู้บริการรายย่อยอื่นอีกจะรวมยอดผู้ใช้โทรศัพท์มือถือทั้งสิ้น 75.5 ล้านเลขหมาย คิดเป็น 109% ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ และมีข้อมูลผู้ใช้บริการที่เป็นหญิง 56% เป็นชาย 44% (สถิติผู้ใช้งานโทรศัพท์มือถือประเทศไทย. 25 เมษายน 2555)

การพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นแต่เฉพาะในการจัดให้มีบริการของเครือข่ายการสื่อสารที่ขยายตัวกว้างออกไปเท่านั้น ยังมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการต่างๆ ที่อำนวยความสะดวกและสร้างบริการใหม่ๆ ขึ้นเพื่อให้การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้คนในสังคมมีความเป็นไปได้ในทุกที่ ทุกเวลา และทุกๆ เงื่อนไขตามที่ต้องการ จึงทำให้เกิดอุตสาหกรรมในแขนงนี้ มีการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการต่างๆ ที่จะจัดให้มีการสนองตอบต่อความต้องการเหล่านั้นขึ้น เช่น โทรศัพท์อัจฉริยะ (Smart Phone) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ประยุกต์บริการของโทรศัพท์ให้อำนวยความสะดวกต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ต การดูภาพยนตร์ การฟังเพลง หรือแม้แต่เป็นเลขานุการส่วนตัวสำหรับการนัดหมาย การบันทึกข้อมูลการติดต่อ การกำหนดตารางการทำงาน ประจำเดือน ฯลฯ เช่นเดียวกับบริการที่มีการใช้อยู่ในเครื่องคอมพิวเตอร์ เช่น วินโดวส์โมบาย (Windows Mobile) ซึ่งเป็นบริการของบริษัทไมโครซอฟท์ หรือ ซิมเบียน (Symbian) ซึ่งเป็น

ผลงานที่ร่วมกันของบริษัท อีริคสัน โนเกีย โมโตโรลา และพีซัน หรือ แอนดรอย (Android) ซึ่งเป็นบริการของบริษัททูกูเกิล หรือ แบล็คเบอร์รี่ (Blackberry) ซึ่งเป็นบริการของบริษัทริม หรือ ไอโฟน (iPhone) ซึ่งเป็นบริการของบริษัทแอปเปิล ผลิตภัณฑ์และบริการที่เพิ่มศักยภาพของการใช้บริการของโทรศัพท์มือถือเหล่านี้ ได้ทำให้สถิติของผู้ซื้อโทรศัพท์มือถือในไตรมาสแรก ของปี 2553 เพิ่มขึ้นจากไตรมาสแรกของปี พ.ศ. 2552 เป็นสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น 48.7% ซึ่งเป็นเพราะต้องการใช้บริการของโทรศัพท์อัจฉริยะ และเมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มก็พบว่า ปัจจุบันในปี พ.ศ. 2555 คนไทยใช้บริการประเภทต่างๆ ของโทรศัพท์อัจฉริยะนี้ 18% ของจำนวนผู้ใช้โทรศัพท์มือถือ ในขณะที่ทั่วโลกมีการใช้บริการนี้ไปแล้ว 30% (บุษรา ประกอบธรรม. 3 พฤษภาคม 2555)

2. สื่อเชิงสังคม (social media)

2.1 บล็อก (Blog) และไดอารีออนไลน์ (Diary online)

บล็อก เป็นรูปแบบการสื่อสารชนิดใหม่ที่เปิดบริการให้ผู้ใช้บันทึกบทความของตนเอง (Personal journal) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมือง สัตว์เลี้ยง กีฬา ธุรกิจ และความรู้ด้านวิชาการต่างๆ ที่ผู้ใช้สามารถเขียนแสดงความคิดเห็นของตนเองและรับฟังความคิดเห็นของคนอ่านที่สนใจบทความในบล็อกหรือพื้นที่ของการสื่อสารนั้นๆ ได้อีกด้วย บล็อกเปิดโอกาสให้ผู้ที่เข้ามาอ่านได้แสดงความคิดเห็นต่อเรื่องนั้นๆ หรือที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า “คอมเมนต์” (Comment) และจะเรียกคนเขียนบล็อกว่า “บล็อกเกอร์” (Blogger) โดยที่คำว่าบล็อก เป็นคำย่อมาจาก “เว็บบล็อก” (Weblog) เป็นเครื่องมือสื่อสารที่พัฒนาขึ้นเป็นครั้งแรก โดยจอร์น บาร์เกอร์ (Jorn Barger) ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1997 ซึ่งในระยะแรกมีผู้ใช้งานเพียง 100 กว่าบล็อกเท่านั้น ต่อมาในปี ค.ศ. 1999 ปีเตอร์ เมอร์โฮลซ์ (Peter Merholz) ได้ย่อกำว่า “เว็บบล็อก” ให้เหลือเพียง “บล็อก” แทน (พรพรรณ ชินพวงสานนท์. 2550 : 2)

บล็อก เป็นพัฒนาการที่มาจากไดอารีออนไลน์ (Online diary) ซึ่งเป็นการเขียนบันทึกประจำวันที่เขียนขึ้นเพื่อระบายหรือบอกเล่าสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของผู้เขียน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรัก การงาน ครอบครัว หรือพฤติกรรมของผู้เขียนในแต่ละวัน ผู้เขียนสามารถเข้าไปเขียนบันทึกของตนเองในพื้นที่ของระบบอินเทอร์เน็ต โดยผู้อ่านสามารถเข้าไปอ่านและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบันทึกได้ในสองรูปแบบ คือ แบบแรก ผู้อ่านจะอ่านและแสดงความคิดเห็นได้โดยไม่ต้องลงทะเบียน แบบที่สอง เป็นไดอารีสำหรับให้อ่านเพียงอย่างเดียว จะเข้ามาเขียนไม่ได้ ไดอารีออนไลน์จึงมีลักษณะผสมผสานระหว่างสมุดบันทึก กระดานข่าวและห้องสนทนา สามารถจัดพื้นที่ที่เป็นส่วนตัวและส่วนที่แชร์ร่วมกับผู้อื่น โดยในเรื่องของเนื้อหาจะมีสองส่วนเช่นเดียวกัน กล่าวโดยสรุปได้ว่า บล็อกกับไดอารีออนไลน์มีความหมายคล้ายกัน โดยที่บล็อกจะมีความหมายกว้างกว่า ใช้เขียนเรื่องราวได้หลากหลายกว่า มีรูปแบบไม่ตายตัว และมีอิสระในการเขียนมากกว่า (พรพรรณ ชินพวงสานนท์. 2550 : 2, จิตติภา คุประเสริฐ. 2551 : 10 - 15)

การสำรวจความนิยมของโลกที่มีการต่อใช้บริการของบล็อกจัดขึ้นโดย บล็อก เสิร์จ เอนจิน (Blog search engine) พบว่า ในปี พ.ศ. 2552 ทั่วโลกมีการใช้บล็อกไม่ต่ำกว่า 133 ล้าน บล็อก มีการนำเสนอเนื้อหาในบล็อกประมาณ 900,000 โพสต์ (Post) ต่อวัน หรือประมาณ 1.5 ล้านโพสต์ต่อสัปดาห์ โดยมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตประมาณร้อยละ 77 อ่านข้อมูลต่างๆ จากบล็อก และการสำรวจนี้ คาดว่าในปี พ.ศ. 2555 คนทั่วไปจะใช้บล็อกเหมือนกับการใช้อีเมลทั้งนี้ ก็เพราะว่า บล็อกได้เปิดโอกาสให้พลเมือง (ซึ่งเป็นผู้รับสารมาก่อน) บอกเล่าสิ่งที่พบเห็นและเรื่องราวในชุมชนของตนออกไปสู่มวลชน (เปลี่ยนสถานะเป็นผู้ผลิตสารและส่งสารออกไปสู่สาธารณะ) เป็นการเปลี่ยนสถานะของปัจเจกบุคคลให้เป็นผู้คัดเลือก รายงาน วิเคราะห์และเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลได้ กระบวนการที่เกิดขึ้นใหม่นี้เป็นกระบวนการของวารสารศาสตร์ ภาควพลเมือง (Citizen journalism) เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้กับพลเมืองโดยทั่วไปมีส่วนสำคัญในการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda setting) ของข้อมูลข่าวสาร ที่แต่เดิมจะเป็นบทบาทของสื่อมวลชน องค์กรและภาครัฐ จึงเท่ากับว่า บล็อกได้สร้างชุมชนขึ้นใหม่เป็น “สังคม การสนทนาของชาวบล็อก” (Blogosphere) (Bowman and Willis. 2003, Chaffee and Metzger. 2001; อ่างถึงใน สุปรียา กลิ่นสุวรรณ. 2553 : 2)

สำหรับในประเทศไทย ไดอารีออนไลน์และบล็อก มีการพัฒนาสร้างความนิยมในการใช้บริการพร้อมๆ กัน โดยมีการใช้งานไดอารีออนไลน์อย่างแพร่หลายประมาณปี พ.ศ. 2541 โดยมีเว็บไซต์ที่เป็นศูนย์กลางคือ ไทยไดอารีสตอทคอม (<http://www.thaiDiarist.com>) ใหญ่เล็ก ดอทคอม (<http://www.yaiLek.com>) ไดอารีฮับดอทคอม (<http://www.diaryhub.com>) ด็อกโพซิทีฟ ดอทคอม (<http://www.dogpositive.com>) ไดอารีทูดอทคอม (<http://www.diary2.com>) และ ไดอารีคลับ (<http://www.giaryclub.com>) ต่อมามีการพัฒนาเว็บไซต์ไดอารีออนไลน์ที่เป็นที่นิยม โดยทั่วไปของไทย 3 ลำดับแรก ประกอบด้วย สตอรีไทยดอทคอม (<http://www.storythai.com>) บล็อกแก๊งดอทคอม (<http://www.bloggang.com>) และเอ็กซ์ทีนดอทคอม (<http://www.xteen.com>) โดยแต่ละแห่งจะมีผู้ใช้โดยเฉลี่ย 2 หมื่นกว่ารายต่อวัน (เอมอร ลิ้มวัฒนา. 2550 : 3, ฐิติภา คุประเสริฐ. 2551 : 11)

การพัฒนาของบล็อกในช่วงต่อมามีการจัดการรวมกลุ่มขึ้นตามลักษณะ เฉพาะต่างๆ ไปตามลักษณะของการใช้ชีวิตในสังคมมากขึ้น โดย เอ็กซ์ทีนดอทคอมนั้นจะเป็น พื้นที่ของกลุ่มนักศึกษาไปจนถึงวัยทำงาน และมีการพัฒนาเว็บไซต์ไดอารีออนไลน์ที่เน้นการสะสม ของรัก เช่น มังกีสตอรีดอทคอม (<http://www.monkeystory.com>) หรือไดอารีคาเฟ่ดอทคอม (<http://www.diarycafe.com>) บล็อกได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง จนเกิดเป็นชุมชนบล็อกและมีนักวิชาการ นักเขียนอิสระเกิดขึ้นใหม่ๆ เช่น สฤณี อาชวานันทกุล จากเว็บไซต์ฟริงเกอร์ ดอทโออาร์จี (<http://www.fringer.org>) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องสถานการณ์โลกและประเด็น เกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตเป็นอย่างดี หรือคันฉัตร รังสีกาญจน์ส่อง จากบล็อกแก๊งดอทคอม ที่มีการเสนอมุมมองในเรื่องของภาพยนตร์ จนเรื่องของเขารับการนำไปเล่าต่อในสื่อสิ่งพิมพ์

ซึ่งเป็นสื่อเก่าอีกต่อหนึ่ง เป็นผลให้เว็บไซต์ทั่วไปได้เปิดบล็อกขึ้น เช่น มายกระปุกดอทคอม (<http://www.my.kapook.com>) บล็อกสนุกดอทคอม (Blog.sanook.com) รวมทั้งมีการนำเอาบริการของบล็อกสำเร็จรูปจากเว็บไซต์ต่างประเทศ เช่น บล็อกเกอร์ดอทคอม (<http://www.blogger.com>) หรือ บล็อกสปอตดอทคอม (<http://www.blogspot.com>) มาสร้างเป็นบริการอีกทางหนึ่งด้วย (พรพรรณ ชินพวงสนนท. 2550 : 5, พรราชสีมา กุหลาบ. 2550 : 8, จิตติภา คุณประเสริฐ. 2551 : 12)

อิทธิพลของเว็บไซต์และอินเทอร์เน็ต รวมทั้งบริการต่างๆ ที่แนบแน่นกับการสื่อสารและการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนนั้น ได้ส่งผลต่อไปยังการเพิ่มบริการของธุรกิจหนังสือพิมพ์ เช่น เครื่องผู้จัดการที่เปิดบริการบล็อก (<http://www.weblog.manager.co.th>) และกลุ่มเนชั่น ก็ได้เปิดบริการ “บล็อกโอเคเนชั่น” (<http://www.okanation.net>) ขึ้นในเดือนมกราคม พ.ศ. 2550 เป็นบล็อกสำหรับผู้ให้บริการที่ต้องการบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ประสบการณ์ ความรู้เพื่อถ่ายทอดไปยังผู้อื่นโดยมีการจัดพื้นที่กลุ่มย่อย 33 กลุ่มและเปิดโอกาสสำหรับการร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี โดยการจัดกลุ่มพื้นที่บล็อกของโอเคเนชั่นนี้มี 2 กลุ่มที่ต่างออกไปจากบล็อกที่มีอยู่ในไทยขณะนั้น คือ 1) กลุ่มการเมือง และ 2) กลุ่มนักข่าวอาสา โดยในกลุ่มนี้ถือว่่าบล็อกเกอร์ได้ทำหน้าที่เป็นนักข่าวพลเมือง (Citizen journalist)

การสำรวจความนิยมการใช้บล็อกของไทย พบว่า มีบล็อกเกอร์นิยมใช้บล็อกในช่วงเวลา 17.00 - 23.00 น. ของวันจันทร์ - ศุกร์ ในพื้นที่เปิดบริการสมาชิกของบล็อกแก๊งดอทคอม จะมีบล็อกถูกสร้างขึ้นใหม่ 37 บล็อกต่อ 1 ชั่วโมง และในกรณีของพื้นที่บล็อกโอเคเนชั่น มีการเปิดบล็อกขึ้นใหม่ 32 บล็อกต่อชั่วโมง หรือโดยเฉลี่ยในเวลา 2 นาทีจะมีผู้สร้างบล็อกขึ้นใหม่ในประเทศไทย 1 บล็อก (จักรกฤษณ์ มะสะพันธ์. 2551 : 44)

บทบาทของบล็อกและไดอารีออนไลน์นั้น นับว่าได้สร้างปรากฏการณ์การใช้งานหรือการใช้พื้นที่อินเทอร์เน็ตที่แนบแน่นกับการใช้ชีวิตประจำวัน และสามารถจะให้บริการได้แบบทันทีเพราะมีการอำนวยความสะดวกของเว็บไซต์ต่างๆ ให้การรองรับรวมทั้งเป็นบริการที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย จึงเท่ากับเป็นบริการที่ละทิ้งสิ่งที่เป็นขีดจำกัดของการสื่อสารที่เคยมีอยู่เดิมในการเป็นผู้ร่วมกำหนดการสร้างวาระทางสังคม (พรราชสีมา กุหลาบ. 2550 : 7)

2.2 เว็บบอร์ด (Webboard) หรือกระดานข่าวสาร

เว็บบอร์ด (Webboard) หรือกระดานข่าวสาร เป็นพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีลักษณะเป็นเวทีสาธารณะ (Public forum) การใช้งานเว็บบอร์ดของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยเริ่มขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2540 เป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่เข้ามาอ่านข้อมูลข่าวสารแสดงความคิดเห็นหลังจากได้อ่านประเด็นที่สนใจได้อย่างเสรี ด้วยการตั้งข้อความกลับไปกลับมาระหว่างผู้ใช้อินเทอร์เน็ตด้วยกัน มักจะเป็นพื้นที่สาธารณะที่จัดให้เป็นบริการสำหรับผู้อ่านข่าวในเว็บไซต์ ใช้เป็นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หลังจากที่มีการอ่านข่าวนั้นแล้ว เป็นรูปแบบเดียวกันกับการแสดงความคิดเห็นในห้องสนทนา (Chat room)

หรือการส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E - Mail) (Olsen. 1998; อ้างถึงใน วิมลรัตน์ ทรัพย์เพ็ญภพ. 2548 : 3 - 9)

อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่วิพากษ์วิจารณ์ถึงความน่าเชื่อถือของประเด็นที่สนทนากันในเว็บบอร์ดในเมืองไทย สมชาย ปรีชาศิลป์กุล รองศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แสดงความคิดเห็นในการอภิปรายเรื่อง ความท้าทายของสื่อใหม่กับการเมืองไทยช่วงก่อนและหลังการเลือกตั้งว่า การแสดงความเห็นกันในเว็บบอร์ดนั้นมากกว่า 80% เป็นขยะ เราอาจจะคิดว่านั่นเป็นเสรีภาพในการแสดงความเห็น แต่ปัญหาคือคนในสังคมไทยไม่ค่อยถกเถียงกันด้วยความรู้ ส่วนใหญ่พื้นที่ในเว็บบอร์ดคือการประกาศจุดยืนว่าอยู่ข้างไหน การใช้ข้อมูลในการถกเถียงแลกเปลี่ยนมันไม่ค่อยปรากฏขึ้น เพราะฉะนั้น ในแง่หนึ่งของสังคมไทยคือมีความขัดแย้งทางการเมืองสูง และในอีกแง่หนึ่งก็ดูเหมือนว่าการเกิดเว็บบอร์ดในสังคมไทยนั้นชักนำไปสู่การที่จะทำให้เกิดการถกเถียงด้วยความรู้สึกล้วนๆ (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล. 2553; อ้างถึงใน กานต์ ทัศนภักดิ์. 2554 : 181)

การแสดงความเห็นข้างต้นของสมชาย สอดคล้องกับความคิดเห็นของ วริษฐ์ ลิ้มทองกุล ผู้อำนวยการเว็บไซต์เอเอสทีวีผู้จัดการ เครือผู้จัดการ ในการร่วมอภิปรายในเวทีเดียวกัน ว่า ทำไมโปรแกรมแปลของกูเกิล (Google translate) ในเมืองไทยทำงานไม่ค่อยตรงเท่าไร เป็นเพราะข้อมูลในอินเทอร์เน็ตเมืองไทยใช้งานไม่ได้ในวงการแปลภาษาคือมันเป็นข้อมูลขยะส่วนใหญ่ ปัญหาตัวนี้มันเป็นปัญหาทางด้านวัฒนธรรม (วริษฐ์ ลิ้มทองกุล. 2553; อ้างถึงใน กานต์ ทัศนภักดิ์. 2554 : 205)

2.3 เฟซบุ๊ก

เฟซบุ๊ก (Facebook) สร้างเป็นบริการเครือข่ายเชิงสังคม (Social networking service) สำหรับผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต ที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยมาร์ค ซัคเกอร์เบิร์ก (Mark Zuckerberg) กับเพื่อนๆ เปิดให้ใช้งานในเดือนมกราคม พ.ศ. 2547 โดยข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2555 พบว่า มีผู้ลงทะเบียนใช้เฟซบุ๊กทั่วโลกทั้งสิ้น 900 ล้านคน และผู้ใช้งานข้างต้นมากกว่าครึ่งหนึ่งใช้งานผ่านอุปกรณ์มือถือ (Mobile device) นอกจากนี้แล้ว 1 ใน 10 ของผู้ใช้เฟซบุ๊ก จะเข้าสู่ระบบเพื่อใช้งานเป็นประจำทุกวัน (เอกลักษณ์ อิศระมโนรส. 2553 : 5)

ในบรรดาเครื่องมือการสื่อสารของเว็บ 2.0 นั้น เฟซบุ๊ก มีพลังในการสื่อสารมากที่สุด มากกว่าทวิตเตอร์และยูทูปที่มีคลิปวิดีโอเป็นฟังก์ชันหลัก แต่เฟซบุ๊ก มีข้อได้เปรียบในเรื่องของเครือข่ายและยังสามารถบรรจุคลิปวิดีโอของยูทูปมารวมไว้เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ เฟซบุ๊กได้อีกด้วย และหากจะเปรียบเทียบกับทวิตเตอร์ที่ส่งข้อความได้ไม่เกิน 140 ตัวอักษรแล้ว เฟซบุ๊กสามารถส่งข้อความได้ยาวเท่าใดก็ได้ ชนิดใดก็ได้ และที่สำคัญ ก็คือ เฟซบุ๊กสามารถขยายตัวสร้างเครือข่ายกับคนที่ไม่รู้จักกันโดยตรง (กล่าวคือเป็นเพื่อนของเพื่อนของเพื่อนของเพื่อน) แบบเท่าทวีคูณได้ เป็นการเชื่อมต่อความสัมพันธ์ (Connection) หรือการเป็นพื้นที่สำหรับการรวมกลุ่ม ผ่านกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างง่ายดายและรวดเร็ว เพียงกด “ชอบ”

(Like) “แบ่งปัน” (Share) และ “ติดป้าย” (Tag) จึงเท่ากับว่า เฟซบุ๊ก เป็นพาหนะนำข้อมูลชนิดต่าง ๆ เช่น คลิปภาพ เสียง วีดีโอ ฯลฯ ไปสู่เครือข่ายผู้รับสารได้อย่างง่ายดายและรวดเร็วตามไปด้วย (ชาญชัย ชัยสุขโกศล. 30 เมษายน 2555)

ปัจจุบัน มีผู้ใช้งานเฟซบุ๊กทั่วโลกจำนวน 876,892,840 คน มากที่สุดในบรรดาเครือข่ายสื่อเชิงสังคม (Social media site) โดยสหรัฐอเมริกา บราซิล อินเดีย อินโดนีเซีย เม็กซิโก สหราชอาณาจักร ตุรกี ฟิลิปปินส์ ฝรั่งเศสและเยอรมนี เป็น 10 ประเทศอันดับแรกที่ใช้เฟซบุ๊กมากที่สุด และอัตราการขยายตัวล่าสุดที่มากที่สุดคือ ประเทศกาบอง และเจอร์ซีย์ (เขตปกครองตนเองของอังกฤษ) รายละเอียดตามตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 แสดงจำนวนผู้ใช้งานเฟซบุ๊กทั่วโลก และแสดงอัตราการเติบโตในปี พ.ศ. 2555

ที่	10 ประเทศลำดับแรก		ที่	10 ประเทศที่มีอัตราการเพิ่มสูงสุด	
	ประเทศ	จำนวนคน		ประเทศ	% ของการเติบโต
1	สหรัฐอเมริกา	155,564,440	1	สหราชอาณาจักร	6.20
2	บราซิล	53,782,260	2	ตุรกี	0.53
3	อินเดีย	51,337,700	3	เวียดนาม	1.22
4	อินโดนีเซีย	42,062,400	4	ญี่ปุ่น	0.39
5	เม็กซิโก	36,006,840	5	กัมพูชา	5.14
6	สหราชอาณาจักร	35,086,040	6	กาบอง	32.37
7	ตุรกี	31,177,440	7	ฟิลิปปินส์	0.05
8	ฟิลิปปินส์	28,710,550	8	เนเธอร์แลนด์ แอนติลเลส	12.76
9	ฝรั่งเศส	23,984,720	9	เจอร์ซีย์	29.11
10	เยอรมนี	23,655,200	10	คาซัคสถาน	1.40

ที่มา : (Facebook Statistics by Countries. 8 สิงหาคม 2555)

สำหรับการใช้งานเฟซบุ๊กในประเทศไทยนั้น ข้อมูล ณ วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2555 จาก เช็คเฟซบุ๊กดอทคอม (Checkfacebook.com) ระบุว่า มีผู้ลงทะเบียนใช้เฟซบุ๊กทั้งสิ้น 15,612,648 คน คิดเป็น 23.4% ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ และคิดเป็น 57% ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ต โดยในไทยได้เริ่มต้นการใช้เฟซบุ๊กในปี พ.ศ. 2550 ซึ่งในขณะนั้นสังคมไทยคุ้นเคยกับสื่อเชิงสังคม (Social media) ประเภทอื่นอยู่แล้ว คือ ไฮไฟฟ์ (Hi5) ซึ่งเป็นเครือข่ายทางสังคมที่ใช้เพื่อการแสวงหาเพื่อนในสังคมเครือข่ายแต่จะปิดบังข้อมูลส่วนตัวโดยใช้นามแฝง/ข้อมูลแฝงในการติดต่อสร้างความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนสนทนากัน แต่ในกรณีของเฟซบุ๊กเป็นการเปิดเผยข้อมูลที่แท้จริงของตนเพื่อติดต่อกับเพื่อนๆ สมัยเรียนหนังสือหรือที่ทำงานเก่าเป็นช่องทาง

สำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับลูกค้า พร้อมๆ กับมีโปรแกรมอำนวยความสะดวกหรือที่เรียกกันว่า แอปพลิเคชัน (Application) ต่างๆ หลากหลายกว่าในไฮไฟ และข้อมูลจากออลเฟซบุ๊กดอทคอม (<http://www.allfacebook.com>) ระบุว่า ผู้ใช้งานเฟซบุ๊กในไทย ณ วันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 เป็นคนในวัย 18 - 25 ปี เป็นจำนวนสูงสุด รองลงไปก็จะเป็นกลุ่มอายุ 26 - 34 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่กำลังอยู่ในวัยของการเปลี่ยนสถานะ (Early adopter) เป็นปัญญาชนและเป็นผู้กำหนดแนวโน้มอนาคต (Trend setter) (อรรถสิทธิ์ เหมือนมาตย์. 8 สิงหาคม 2555)

2.4 ทวิตเตอร์

ทวิตเตอร์ เป็นสื่อใหม่ที่สร้างสรรค์เป็นบริการโดยแจ็ก ดอร์ซี (Jack Dorsey) โดยเริ่มใช้งานในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2549 เป็นเครือข่ายสังคม ที่เป็นบริการบล็อกขนาดเล็ก (Microblogging service) ที่สามารถส่งและอ่านข้อความที่เรียกกันว่า "ทวิต" (Tweet) ซึ่งเป็นข้อความที่ยาวไม่เกิน 140 ตัวอักษร โดยเมื่อผู้ลงทะเบียนเข้าใช้ทวิตเตอร์ได้โพสต์ข้อความลงในระบบ ทุกคนในระบบก็จะสามารถเห็นข้อความดังกล่าวและสามารถที่จะส่งข้อความนั้นต่อออกไปยังผู้ที่ยินดีจะเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสาร (Follower) ทวิตเตอร์ เป็นโปรแกรมส่งข้อความแบบทันทีไปยังกลุ่มผู้รับสารแบบเปิด ไม่ได้มีการเจาะจงไปยังบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นลักษณะของการสร้างสังคมในวงกว้าง ใครๆ ก็สามารถมองเห็นสิ่งที่มีผู้ส่งข้อความไปยังทวิตเตอร์ จุดที่ทำให้ทวิตเตอร์เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายก็เพราะสามารถใช้งานได้จากทั้งคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือ (Chaney. 2009; อ้างถึงใน สุจิตา เรื่องรองหิริธัญญา. 2554 : 5)

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2555) มีคนใช้งานทวิตเตอร์อยู่ทั่วโลก 140 ล้านคน โดยมีเว็บไซต์ของตนเองเป็นศูนย์กลาง (อาจจะเรียกกันว่าเป็น The SMS of the Internet) และเป็นเว็บไซต์ที่มีผู้ชมมากเป็นลำดับที่ 8 ของโลก มีผู้ใช้งานอย่างสม่ำเสมอ (Active users) ประมาณ 70 ล้านคน มีผู้เข้าชมหรือใช้งานใหม่เฉลี่ย 300,000 คนต่อวัน มีข้อความทวิตถึงกันและกันเฉลี่ย 400 ล้านข้อความต่อวัน ทวิตเตอร์มีความแตกต่างจากเครือข่ายสังคมอื่นๆ ที่ผู้ใช้ไม่จำเป็นต้องขออนุญาตหรือได้รับอนุญาตในการติดตามทวิตเตอร์รายใดๆ (ในกรณีทวิตเตอร์นั้นๆ ตั้งค่าให้เป็นสาธารณะไว้) และข้อความที่มีการทวิตออกไปนั้นจะมีการรีทวิต (Retweet) เกือบจะทันที (นาวิก นำเสียง. 8 สิงหาคม 2555, สุจิตา เรื่องรองหิริธัญญา. 2554 : 27)

ทวิตเตอร์ เป็นเครื่องมือชั้นดีของนักข่าวพลเมือง (Citizen journalism) ในองค์กรของสำนักข่าวในต่างประเทศ ต่างก็ให้ความสนใจกับการใช้ทวิตเตอร์เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้ผู้อ่านซึ่งเป็นผู้ติดตาม (Followers) สามารถติดตามความเคลื่อนไหวของข้อมูลข่าวสารได้ทันต่อสถานการณ์และสร้างความภักดีต่อสำนักข่าวไปพร้อมๆ กัน ในขณะเดียวกัน หากมีผู้ติดตามจำนวนมากๆ การสื่อสารของนักข่าวนั้นแทบจะไม่ต้องพึ่งพาการสื่อสารแบบเดิมๆ ที่ต้องผ่านสื่อกระแสหลัก (สุจิตา เรื่องรองหิริธัญญา. 2554 : 7)

บทบาทของทวิตเตอร์ในการสื่อสารและใช้ประโยชน์ต่อสาธารณะตามการบรรยายข้างต้น สอดคล้องกับที่ ไวลเฟ จีน (Wylef Jean) นักดนตรีที่เกิดในเฮติใช้ทวิตเตอร์เพื่อกระตุ้น

ให้ผู้ติดตาม 1.4 ล้านคน ร่วมบริจาคเงินไปที่มูลนิธิเยล (Yale) รวมเงินได้กว่า 1 ล้านเหรียญสหรัฐ ภายใน 2 วัน (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. 2553; อ้างถึงใน ปกป้อง จันวิทย์. 2553 : 372)

การใช้งานทวิตเตอร์ในประเทศไทย นั้น เริ่มขึ้นในเดือนกันยายน พ.ศ. 2550 โดยการริเริ่มของ สุกรี พัฒนภิรมย์ เพราะมีเพื่อนมาจากอเมริกา (เขา) เดินทางรอบโลกด้วยเงินบริจาค ไปเที่ยวที่ไหนก็ส่งข้อความบอกสมาชิกผู้ติดตามที่ตามอ่านเขาอยู่ตลอด การใช้งานทวิตเตอร์ผ่านมือถือนอกจากเสียค่าใช้จ่ายไม่มาก ยังสามารถติดต่อกับเพื่อนๆ หรือใครก็ได้โดยไม่ต้องรู้เบอร์ และยังสื่อสารถึงกันได้ตลอดทั้งวันๆ ละหลายๆ ครั้ง (สมคิด อเนกทวีผล. 8 สิงหาคม 2555)

ต่อมา เครื่องเนชั่น ซึ่งเป็นองค์กรสื่อที่ให้ความสนใจต่อการใช้อินเทอร์เน็ตมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารของนักข่าวในภาคสนามในช่วงของสื่อเหลืองสื่อแดงซึ่งเป็นช่วงที่คนมีความต้องการที่จะรู้ข้อมูลข่าวสารสูงมาก เพื่อรายงานข่าวไปยังผู้สนใจที่จะเป็นผู้ติดตามการรายงานข่าวของนักข่าว (ชุตินทรา วัฒนกุล. 2553; อ้างถึงใน สุจิตา เรืองรองศิริญา. 2554 : 49 - 50)

จากข้อมูลที่มีการสำรวจเกี่ยวกับการใช้ทวิตเตอร์ของคนไทยในรอบปี พ.ศ. 2554 ของเว็บไซต์ไอที 24 ชั่วโมงดอทคอมปรากฏผลว่า มีคนไทยใช้ทวิตเตอร์ทั้งสิ้น 909,631 คน (ประมาณการจากคนที่ใช้งานประจำ) โดยมีการจัดส่งข้อความกันไปแล้วทั้งสิ้น 451,733,405 ข้อความ วันที่ส่งข้อความกันมากที่สุดคือ วันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 เกี่ยวกับเรื่องน้ำท่วมถึง 5 แยกลาดพร้าว มีข้อความมากถึง 3,239,307 ข้อความ บุคคลที่มีผู้ติดตามมากที่สุด 10 อันดับ ได้แก่ นิชคุณ หลิวภูษิต (927,708 คน), วัชรี มลินทจินดา (536,330 คน), พระมหา วุฒิชัย วชิรเมธี (468,632 คน), ตึกกี้ ชิงร้อยชิงล้าน (358,191 คน), โอปอล์ ปาณิสรา พิมพ์ปรุ (357,226 คน), โดม ปกรณ์ ลัม (336,387 คน), มาริโอ้ เมาเร่อ (332,655 คน), กาละแมร์ (321,979 คน), อภิสสิทธิ์ เวชชาชีวะ (319,040 คน) และชมพู อารยา เอ ฮาร์เก็ต (318,016 คน) (ความนิยมของการใช้อินเทอร์เน็ตของประเทศไทย. 1 กันยายน 2555)

3. วิทยูชุมชนและเคเบิลทีวี

3.1 วิทยูชุมชน

โดยปกติทั่วไป บทบาทของวิทยูกระจายเสียง เป็นสื่อมวลชนที่มีประสิทธิภาพในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลความรู้ รวมทั้งสาระบันเทิงต่างๆ ไปสู่ชุมชนในท้องถิ่นที่อยู่ในรัศมีของการกระจายเสียง สามารถกระจายข่าวสารข้อมูลไปยังประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับได้อย่างรวดเร็ว เป็นสื่อที่ไม่มีปัญหาอุปสรรคต่อผู้อ่านและเขียนหนังสือไม่ได้ เป็นสื่อที่มีราคาถูกมีเพียงเครื่องรับเท่านั้นก็สามารถรับฟังได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย (ชูลิทธิ์ ชันตยานุกุลกิจ. 2544; อ้างถึงใน ชินโชติ ภูขมัง. 2553 : 1)

วิทยูชุมชน ถือได้ว่าเป็นสื่อทางเลือกที่เติบโตขึ้นจากกระแสการรณรงค์รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นการรองรับความคิดการมีส่วนร่วมของภาคส่วนทางสังคม สอดคล้องกับ

การกระจายอำนาจออกจากส่วนกลาง และลดบทบาทของรัฐในการควบคุมข้อมูลข่าวสารและจำกัดการบริหารสื่อ อันต่อนื่องมาจากการทำงานของสื่อมวลชนที่ถูกรัฐควบคุมในระหว่างการชุมนุมทางการเมืองในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 จนมีกระแสข่าวลือขึ้นมากมาย และเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนในกรุงเทพมหานครเข้าร่วมการชุมนุมเพื่อต้องการที่จะติดตามสถานการณ์ด้วยตนเอง แต่คำว่า “วิทยุชุมชน” (Community radio) นั้น ในประเทศตะวันตกเป็นสถานที่ที่ไม่มุ่งแสวงหากำไรและมีรายได้หลักจากการสนับสนุนของสมาชิกในชุมชน โดยเริ่มจากสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) และพัฒนาใช้กันอย่างแพร่หลายในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1970 จนถึงคริสต์ทศวรรษ 1980 (ระหว่างปี พ.ศ. 2513 จนถึง พ.ศ. 2533) โดยในอังกฤษ สวีเดน ออสเตรเลียและญี่ปุ่นนั้นเป็นการดำเนินในระดับท้องถิ่น เกี่ยวกับวิทยุชุมชนนี้ชี้ว่า องค์การยูเนสโกได้ให้ความสำคัญต่อวิทยุชุมชนมากและถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory communication) ที่ครบตามหลักการที่เกี่ยวข้อง 3 ประการคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึง (Access) ในการเลือกรายการ ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกๆระดับในระบบการสื่อสาร (Participation) การจัดการด้วยตนเองของชุมชน (Self-management) (พิรงรอง รามสูต รัตนันท์. 2547 : 25 - 26)

พิรงรอง รามสูต รัตนันท์ (2547 : 38) ระบุว่า “วิทยุชุมชนได้กระจายตัวออกไปอย่างกว้างขวางภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2540 ที่เปิดช่องทางให้มีการปฏิรูประบบสื่อของรัฐ มีทั้งการดำเนินกิจการแบบธุรกิจและเป็นวิทยุชุมชนตามนิยามของการเป็นวารสารศาสตร์พลเมือง รวมทั้งสิ้น 6,000 สถานี”

การพัฒนาการสร้างเนื้อหาของการสื่อสารให้กับวิทยุชุมชนที่มีจำนวนมากนั้น สถาบันอิศราได้จัดโครงการโต๊ะข่าวเพื่อชุมชน เพื่อจัดทำข้อมูลที่เป็นสาระข่าวสารสนับสนุนให้กับวิทยุชุมชนทั่วประเทศผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารของวิทยุชุมชนมีการไหลเวียนที่มีทางเลือกมากกว่าการผลิตซ้ำจากข่าวหนังสือพิมพ์และการรองรับต่อการรายงานข่าวสารให้กับหน่วยงานราชการ ซึ่งเป็นการไหลเวียนข้อมูลข่าวสารในแนวตั้ง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการสร้างกระแสการไหลเวียนข่าวสารขึ้นใหม่เป็นแนวนอน (จิรพร และ นาฏยา. 2550; อ่างถึงใน ชินโชติ ภูขมัง. 2553 : 14)

อนึ่งการเชื่อมโยงการกระจายเสียงวิทยุกับอินเทอร์เน็ตนี้ มีกรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ ในการขยายฐานผู้ฟังรายการวิทยุของวิทยุชุมชนในสหรัฐอเมริกา โดยเป็นรายการสำหรับชาวละตินอเมริกาที่สามารถรับฟังรายการวิทยุในภาษาของลาตินโดยเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในโครงการลาติโน ยูเอสเอ (Latino USA) ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1990 ที่ผ่านมา (พิรงรอง รามสูต รัตนันท์. 2547 : 26 - 28)

3.2 เคเบิลทีวีท้องถิ่น และทีวีดาวเทียม

สื่อที่มีโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง เป็นเทคโนโลยีที่มีอายุเพียง 60 กว่าปี แต่เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง มีบทบาททั้งในทางการเมือง

เศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 การนำสื่อทีวีเข้ามาใช้บริการในประเทศไทยก็อยู่ในยุคสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่นกัน โดยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในปี พ.ศ. 2495 ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารตอบโต้เสียงวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อหนังสือพิมพ์และปัญญาชน รวมทั้งโฆษณาทางการเมือง เสริมสร้างอิทธิพลและความเข้มแข็งทางการเมือง จนในปัจจุบันนี้ มีทีวีกระจายกันไปทั่วครัวเรือน ราวๆ 15 ล้านเครื่อง มีวิทยุประมาณ 30 ล้านเครื่อง (สุวิชา เพียรราษฎร์. 2551 : 182 - 192)

ในขณะที่ เคเบิลทีวีท้องถิ่นเริ่มต้นให้บริการในประเทศไทยที่จังหวัดนครสวรรค์ ในปี พ.ศ. 2523 และที่จังหวัดจันทบุรีในปี พ.ศ. 2526 แล้วกระจายออกไปยังพื้นที่จังหวัดต่างๆ ที่มีปัญหาเรื่องสัญญาณการถ่ายทอดของฟรีทีวีไม่ครอบคลุมทั่วถึง รวมทั้งมีรายการที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการ จึงมีการเพิ่มเติมบริการช่องภาพยนตร์จากระบบวิดีโอ (VDO) ซึ่งเป็นสื่อและบริการที่มีอุปสรรคในการดำเนินการมาโดยตลอด เช่น เป็นกิจการที่ไม่มีกฎหมายรองรับ ไม่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันการเงิน มีประเด็นลิขสิทธิ์ ถูกกล่าวหาเรื่องฉายหนังโป๊ รวมทั้งการทุ่มตลาดโดยผู้ประกอบการรายใหญ่ ฯลฯ ต่อมารัฐบาลได้ตรากฎหมายวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2530 ให้ผู้ประกอบการเคเบิลทีวีไปยื่นขออนุญาตดำเนินการจากกรมประชาสัมพันธ์และได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ 2540 โดยการอนุญาตให้เป็นความรับผิดชอบของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) หนึ่ง กิจการเคเบิลทีวีท้องถิ่นถือว่าเป็นธุรกิจขนาดเล็ก มีผู้ประกอบการประมาณ 300 ราย มีศูนย์ให้บริการ 500 ศูนย์ โดยแต่ละศูนย์จะมีสมาชิก 500 - 30,000 ราย (อุไรวรรณ และคณะ. 2551 : 2 - 13)

ต่อมา สื่อเคเบิลทีวีมีพัฒนาการไปจากการถ่ายทอดสัญญาณผ่านระบบสายไปเป็นระบบดาวเทียม เป็นทีวีระบบดาวเทียมหรือทีวีดาวเทียม ซึ่งปัจจุบันมีผู้ให้บริการอยู่ 7 สถานี ประกอบด้วย 1) สถานีโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม หรือ Distance Learning Television (DLTV) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2538 เพื่อเฉลิมพระเกียรติในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี บริหารงานโดยมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (Distance Learning Foundation - DLF) 2) สถานีโทรทัศน์ดีเอ็มซี ทีวี (DMC TV) เป็นเครือข่ายโทรทัศน์ของวัดธรรมกาย 3) สถานีโทรทัศน์เอ็มวีทีวี (MVTV) ซึ่งเป็นสถานีที่ได้รับลิขสิทธิ์จากเอ็มวีทีวีประเทศลาว 4) สถานีโทรทัศน์อีทีวี (ETV) เป็นสถานีของกระทรวงศึกษาธิการ นำเสนอรายการการศึกษาของการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) และความรู้ในโรงเรียน 5) สถานีโทรทัศน์ทีจีเอ็น (TGN หรือ Thai TV Global Network) เป็นสถานีโทรทัศน์ซึ่งดำเนินการโดยสถานีโทรทัศน์กองทัพบก แพร่สัญญาณทีวี เพื่อคนไทยที่อาศัยอยู่ทั่วโลก 170 ประเทศ ตลอด 24 ชั่วโมง 6) สถานีโทรทัศน์ไทยทีวี เป็นสถานีโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์ออกอากาศด้วยกัน 3 ช่อง ช่อง 1 นำเสนอข่าวจากเนชั่น 24 ชม. ช่อง 2 เป็นช่องวาไรตี้ หลากหลายประเภทรายการ วิจารณ์ข่าว วิจารณ์เพลง การเมือง สารคดี ส่วนช่อง 3

ในช่วงนี้เป็นรายการเพลงที่เปิดทุกค่ายเพลง 7) สถานีโทรทัศน์ เอเอสทีวี เป็นสถานีในเครือของผู้จัดการ

นอกจากนี้ ยังมี วอยซ์ทีวี เป็นบริการของสถานีโทรทัศน์ในเครือของบริษัท ไทยคม จำกัด (มหาชน) ที่ทดลองออกอากาศทางดีแซนแนลของดาวเทียมดีทีวีและเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่ผู้ชมสามารถเข้าชมรายการของสถานีผ่านอินเทอร์เน็ตทางเว็บไซต์วอยซ์ทีวี ดอทซีไอดอททีไอเอช (<http://www.voicetv.co.th>) เป็นการให้บริการผ่านอินเทอร์เน็ตแบบดูฟรี ไม่มีค่าใช้จ่าย โดยเป็นสถานีที่เสนอข้อมูล ข่าวสารและสาระต่างๆ จากทั่วทุกมุมโลก มีรายงานประเด็นทางสังคมที่น่าสนใจด้วยทัศนะที่แตกต่างออกไปจากสื่อมวลชนกระแสหลัก เริ่มออกอากาศตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2553 สถานีนี้มีอดีตผู้บริหารไอทีวีในกลุ่มธุรกิจเครือชินวัตร เป็นกรรมการผู้อำนวยการ รวมทั้ง นายพานทองแท้ ชินวัตร เป็นรองผู้อำนวยการ และ น.ส. พิณทองทา ชินวัตร เป็นกรรมการบริษัท โดยวอยซ์ทีวีนี้ ถือว่าเป็นทีวีอินเทอร์เน็ตที่รวมอยู่กับทีวีดาวเทียม

ส่วนที่สอง บทบาทของสื่อกับการเคลื่อนไหวทางสังคม

อินเทอร์เน็ต และสื่อเชิงสังคม

จากข้อมูลที่ได้กล่าวถึงพัฒนาการในส่วนที่ 1 ผู้วิจัย เห็นว่า เว็บไซต์และอินเทอร์เน็ตมีส่วนสำคัญในการพัฒนาการสื่อสารที่เป็นสื่อทางเลือกของสังคม ซึ่งจะเห็นได้จากการใช้งานในองค์กรของภาคประชาสังคม ที่มีการเปิดเว็บไซต์เพื่อการสื่อสารข้อมูลของงานที่ตนเองรับผิดชอบออกไปสู่สาธารณะ โดยที่ข้อมูลข่าวสารเหล่านั้น หากมีการสื่อผ่านช่องทางของสื่อกระแสหลัก ซึ่งเป็นสื่อที่อยู่ในกำกับของรัฐ มักจะได้รับการปฏิเสธ นอกจากนี้ องค์กรภาคประชาสังคม ยังสามารถใช้ประโยชน์ของสื่อเหล่านี้ซึ่งมีต้นทุนที่ต่ำเพื่อการระดมสิ่งของระดมกำลังคนอาสาสมัครเพื่อไปช่วยงานการรณรงค์ต่างๆ อีกทางหนึ่งด้วย สำหรับความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทยนั้น เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต สื่อเชิงสังคม วิทยุชุมชนและเคเบิลทีวี ล้วนแต่มีบทบาทที่สำคัญในการสื่อสารทั้งก่อนและหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 รวมถึงการสื่อสารผ่านโทรศัพท์มือถือและบริการอื่นๆ ที่โทรศัพท์มือถือมีการให้บริการในลักษณะเดียวกับการเป็นคอมพิวเตอร์ ผ่านบริการต่างๆ ที่เรียกกันว่า โทรศัพท์อัจฉริยะซึ่งเป็นบริการที่มีมากกว่าการสื่อสารโดยคำพูดและตัวอักษร ประเภทการส่งข้อความแบบสั้น หรือการส่งชุดข้อมูลที่เป็นทั้งภาพและเสียง

จากการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัย ขออธิบายถึงลักษณะความเกี่ยวข้องของสื่อเชิงสังคมที่มีบทบาทต่อการปฏิบัติการทางการเมืองในช่วงก่อนและหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ที่โดดเด่น ดังนี้

1. เฟซบุ๊ก

เฟซบุ๊ก มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติการทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อหลากสีที่มีต่อการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดง (นปช.) ที่เริ่มต้นขึ้นในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2553 รวมทั้งต้องการที่จะแสดงออกถึงท่าทีทางการเมืองต่อการเพิกเฉยในการรายงานข่าวของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่พิพากษายัดทรัพย์ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร มูลค่า 46,373 ล้านบาท ซึ่งกลายเป็นประเด็นของการสื่อสารในโลกออนไลน์หรือในสังคมแบบเครือข่ายที่เรื่องราวจากคนๆ หนึ่งสามารถจะสื่อไปยังกลุ่มคนในสังคมได้หลายๆ คนพร้อมๆ กัน เป็นการสื่อสารของผู้คนในยุคของเว็บ 3.0 หรือประชาชน 3.0 (People 3.0) การสื่อสารแบบใหม่นี้จะไปสนับสนุนต่อการสร้างความเป็นไปได้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (สุกรี แมนชัยนิมิต. 20 เมษายน 2555)

คาร์ทิว (Carthew) ระบุว่า ในระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 ที่เกิดการรัฐประหาร มาจนถึงธันวาคม พ.ศ. 2549 เพียงระยะ 3 เดือนเศษ เฟซบุ๊กในไทยมีคนใช้เพิ่มขึ้นจาก 2.4 ล้านคนเป็น 5.3 ล้านคน และคิดเป็น 1% ของประชากรเฟซบุ๊กของโลก และในระหว่างเดือนเมษายน จนถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ได้มีการกระตุ้นให้ใช้สื่อเชิงสังคมในไทยเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นทวิตเตอร์ ยูทูป บล็อก การส่งข้อความแบบสั้นในโทรศัพท์มือถือและเฟซบุ๊ก โดยกรณีของเฟซบุ๊กนี้ ยังมีผู้รณรงค์เป็นโครงการชื่อว่า “ฉันรักประเทศไทย” (I Love Thailand) ในขณะที่สื่อแบบเดิมเช่นโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และวิทยุไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการรายงานข่าวในลักษณะนี้ (Carthew. 2010 : 24 - 27)

2. ทวิตเตอร์

การใช้ทวิตเตอร์ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองและการโฆษณาชวนเชื่อ นั้น ในบรรดานักการเมือง ทักษิณ เป็นผู้ใช้มากกว่าคนอื่นๆ โดยทักษิณใช้ทวิตเตอร์เป็นครั้งแรกในวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 โดยลงทะเบียนชื่อเป็นผู้ใช้งานในทวิตเตอร์ว่า ทักษิณไลฟ์ (Thaksinlive) เพื่อสื่อสารเรื่องการเมืองที่เกี่ยวข้องกับตัวเขาไปยังผู้สนับสนุนและลูกๆ ทั้งสามของเขา ประเด็นหนึ่งที่เป็นที่กล่าวขานสำหรับการทวิตของเขาก็คือ ฉันอยากกลับบ้าน (I want to go home) ทักษิณกลับมาใช้ทวิตเตอร์อีกครั้งหนึ่งเป็นหนที่สอง หลังจากเหตุการณ์ในช่วงเมษายน - พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ทักษิณสร้างเครือข่ายทางทวิตเตอร์ โดยมีสมาชิกผู้ติดตามเป็นจำนวนมากในระยะเวลาอันรวดเร็วประมาณ 65,000 คน เปรียบเทียบกับนายกรัฐมนตรีขณะนั้น คือ อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ซึ่งมีผู้ติดตามเพียง 50,000 คน แต่ก็ใช่นักการเมืองที่ผู้ติดตามมากที่สุดของไทย อย่างไรก็ตามมีผู้ให้ข้อสังเกตว่า ตัวเลขผู้ติดตามของทั้งสองกรณี น่าจะเป็นตัวเลขที่สร้างขึ้นเพื่อหวังผลทางการเมืองมากกว่า

และจากข้อมูลในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 มีผู้ใช้วิทยุเตอร์จำนวน 900,000 คน (Carthew. 2010 : 24 - 26)

วิทยุชุมชนและเคเบิลทีวี

กฤษฎพงษ์ พรหมบึงรำ อธิบายถึงบทบาทของวิทยุชุมชนและเคเบิลทีวีว่าในการเคลื่อนไหวโค่นล้มเครือข่ายทักษิณ - ไทยรักไทย วิทยุชุมชนที่มีบทบาทหลักที่ทำหน้าที่เพื่อการรื้ออย่างน้อย 2 เครือข่าย คือ “ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนคนรักประชาธิปไตย” (FM 92.25 Mhz) เครือข่ายของสถานีทีวี่ดาวเทียม เอเอสทีวี 5 หรือสถานีสุวรรณภูมิ และสถานีวิทยุชุมชนเจ้าฟ้า คลื่นสามัญประจำบ้าน (FM 97.75 Mhz) ของเครือหนังสือพิมพ์ผู้จัดการและสถานีทีวี่ดาวเทียม เอเอสทีวีนิวส์วัน ยังไม่นับรวมวิทยุชุมชนในต่างจังหวัดที่เชื่อมโยงกับทั้งสองเครือข่ายข้างต้น นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงกับเว็บไซต์เพิ่มการกระจายเสียงผ่านอินเทอร์เน็ตอีกช่องทางหนึ่งด้วย โดย FM 92.25 Mhz ผ่าน <http://www.fm9225.com> และ FM 97.75 Mhz ผ่าน <http://www.manageronline.co.th> พร้อมกับการติดตั้งโปรแกรมการถ่ายทอดสด (เป็นที่วีในรายการของเอเอสทีวีนิวส์วัน) เพื่อบริการชมกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีการชุมนุม หรือมีการจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร ในการเคลื่อนไหวของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ หรือ นปช. มีวิทยุชุมชนคนเสื้อแดงหลายแห่งที่เปลี่ยนผันจากรายการเพลง เป็นวิทยุชุมชนเชิงพาณิชย์ มาเป็นการเน้นกิจกรรมทางการเมือง หลังเกิดการรัฐประหาร ในเกือบทุกจังหวัดในประเทศไทย จังหวัดละ 3 - 4 คลื่น กลายเป็นกระบอกเสียงที่สำคัญของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยที่สื่อกระแสหลักไม่นำเสนอความคิดที่แตกต่างเหล่านี้ วิทยุชุมชนที่เป็นช่องทางหลักของ นปช. อย่างน้อย 3 สถานีที่ร่วมการเคลื่อนไหวอย่างแนบแน่น คือ สถานีวิทยุชุมชน FM 97.5 Mhz ที่จังหวัดอุดรธานีของขวัญชัย ไพรพนา พร้อมกับจัดตั้งกิจกรรม “ชมรมคนรักอุดร” ขึ้นเป็นองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวแบบคู่ขนาน วิทยุชุมชนคนแท็กซี่ FM 92.75 Mhz และ FM 107.5 Mhz ในกรุงเทพมหานคร ของ ชินวัฒน์ หาญพาด และวิทยุชุมชนคนรักเชียงใหม่ 51 ในคลื่น FM 92.5 Mhz ของเพชรวรรต วัฒนพงศ์ศิริ ซึ่งเป็นวิทยุชุมชนที่มีการเชื่อมโยงกับระบบอินเทอร์เน็ต (<http://www.cm51tv.com>) ที่สามารถแพร่ภาพรายการเป็นที่วีอินเทอร์เน็ต เชื่อมโยงเข้ากับรายการของทีวี่ดาวเทียมเอเชียอัปเดต (Asia Update) ซึ่งเป็นสื่อหลักในเครือข่ายการเคลื่อนไหวของ นปช. การผนวกรวมสื่อทางเลือกต่างๆ เข้าด้วยกันนี้ได้ทำให้คนท้องถิ่นเริ่มติดตั้งจานดาวเทียมและเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากเคเบิลทีวีมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อที่จะใช้เปรียบเทียบกับข่าวสารกระแสหลักและเปิดรับข้อมูลที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น อีกทั้งได้ลุกขึ้นมาผลิตสื่อเพื่อใช้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารภายในชุมชนท้องถิ่น (กฤษฎพงษ์ พรหมบึงรำ. 2555, อ้างถึงใน กานต์ ทศนภักดี. 2554 : 197 - 198)

ปิ่นแก้ว อร่ามเรืองศรี ชี้ว่า วิทยุชุมชนหรือสื่อเสื้อแดงในภาคชนบทนั้น เป็นการปฏิบัติด้านสื่อที่สำคัญ เป็นการผันผู้รับสื่อมาเป็นผู้ใช้สื่อและแสวงหาข้อมูลข่าวสารทางเลือกบริโภค

ข่าวสารอย่างหลากหลายมากขึ้น มีการเชื่อมโยงของสื่อหลายประเภทเข้าด้วยกัน สร้างเครือข่ายข้อมูลข่าวสารที่ตัดข้ามเส้นแบ่งระหว่างเมืองและชนบท ทศนะเดิมที่มองว่า คนในเมืองเป็นผู้ใกล้ชิดแหล่งข้อมูลข่าวสารมากที่สุด เมืองเป็นศูนย์กลางข่าวสาร กับชนบทบ้านนอกที่ล้าหลังข่าวสารเข้าไม่ถึงนั้น ได้เปลี่ยนไปแล้ว ทุกวันนี้ชาวบ้านท้องถิ่นไม่เพียงบริโภคข่าวสารจากหลายแหล่ง แต่ยังก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนและมีการใช้เว็บไซต์ในการถ่ายทอดวิทยุชุมชนด้วย ถือเป็นศักราชของสื่อใหม่โดยคนชนบทที่มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองทัดเทียมหรืออาจมากกว่าคนในเมือง (ปิ่นแก้ว อร่ามเรืองศรี. 2555; อ้างถึงใน กานต์ ทศนภักดี. 2554 : 53)

อนึ่ง ผู้วิจัย เห็นว่า การผนวกรวมสื่อทั้งวิทยุชุมชน เคเบิลทีวี ทีวีดาวเทียม และอินเทอร์เน็ต ระหว่างการสื่อสาร การเคลื่อนไหวปฏิบัติการทางการเมืองนั้น เกิดขึ้นโดยต่อเนื่องมาตั้งแต่การจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์รายวันสัญจรของสนธิ ลิ้มทองกุล เมื่อกลางปี พ.ศ. 2548 มาจนถึงการเคลื่อนไหวของ นปช. ในปี พ.ศ. 2553 รวมถึงปัจจุบัน การปฏิบัติการทางการเมืองและการสื่อสารของทั้งกลุ่มพันธมิตรและ นปช. ได้สร้างผลกระทบต่อโครงสร้างของสองเรื่องไปพร้อมๆ กัน คือ โครงสร้างการสื่อสารของไทยและโครงสร้างของโอกาสทางการเมือง (Political opportunities structure)

กล่าวคือ ในโครงสร้างของการสื่อสาร เท่ากับว่า สังคมของไทยได้เกิดการสื่อสารใหม่ๆ ขึ้น เป็นการสื่อสารที่ต่างออกไปจากวิถีของการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลางมาเป็นการสื่อสารที่มีโครงสร้างเป็นเครือข่าย และการสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการเปลี่ยนวิถีของการผลิตข้อมูลข่าวสารที่เคยมีแต่สื่อมวลชนกระแสหลัก ไม่ว่าจะเป็นทีวี วิทยุและหนังสือพิมพ์ ไปเป็นสื่อเชิงสังคมที่มีการใช้งานผ่านเครือข่ายการสื่อสารของอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือ เป็นผู้ผลิตที่เป็นรูปแบบของการบริหารจัดการแบบองค์กรเป็นการร่วมผลิตของประชาชนโดยทั่วไป รวมทั้งเปลี่ยนวิถีของการเป็นผู้รับสาร เป็นผู้ร่วมผลิตและส่งสารออกไปยังพื้นที่สาธารณะ จากการเปลี่ยนวิถีของการสื่อสารในลักษณะดังกล่าว ทำให้ความคิดเห็นของปัจเจกบุคคลสามารถร่วมแปรผลสร้างความคิดเห็นสาธารณะได้ง่ายมากขึ้นกว่าเดิมเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมทางตรงในการแสดงออกในประเด็นต่างๆ ต่อสาธารณะ และเป็นการสื่อสารที่รัฐไม่สามารถที่จะใช้การกำกับและควบคุมได้

บทบาทของวิทยุชุมชน เคเบิลทีวีท้องถิ่น ทีวีดาวเทียม โดยเฉพาะตามวิถีของการสื่อสารใหม่ที่คนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดงนำไปใช้นั้น โดยหลักการแล้ว สื่อดังกล่าวเป็นสื่อที่มีโครงสร้างของการสื่อสารที่กระจายออกจากศูนย์กลาง แต่ด้วยการเป็นสื่อที่มีจำนวนมากและกระจายครอบคลุมไปยังพื้นที่ในต่างจังหวัดในระดับชุมชน ด้านหนึ่ง จึงกลายเป็นสื่อที่รัฐไม่สามารถที่จะกำกับให้ทั่วถึงได้ อีกด้านหนึ่ง เป็นสื่อที่สามารถลำเลียงข้อมูลข่าวสารไปยังชุมชนและทำให้ชุมชนแปลงสารจากการสื่อสารไปเป็นบทสนทนา โดยที่การสนทนาดังกล่าวนั้นเป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นในเครือข่ายของสังคมชุมชนและเป็นการเพิ่มความเข้มข้นของการสื่อสารระหว่างบุคคลไปพร้อมๆ กันด้วย

จากบทบาทของการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไปข้างต้น จึงทำให้การสื่อสารทางการเมืองของทั้งคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดงสามารถที่จะสร้างประสิทธิภาพและคุณภาพได้ สามารถที่จะระดมกำลังมวลชนเพื่อการแสดงออกโดยการปฏิบัติการรวมกลุ่มและการแสดงพลังทางการเมือง โดยการเคลื่อนไหวมวลชนในระหว่างปี พ.ศ. 2549 จนถึง พ.ศ. 2554 ได้ และสามารถที่จะสร้างเป็นโอกาสทางการเมือง ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้

ส่วนที่สาม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการสื่อสารของไทย

การพัฒนาของสื่อทางเลือก

จากการพัฒนาการใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยที่เริ่มมีการใช้งานหลังจากการพัฒนาโครงข่ายการสื่อสารของโทรศัพท์พื้นฐานและโทรศัพท์มือถือ นับเป็นก้าวสำคัญของการสร้างรากฐานของการสื่อสารรวมทั้งการปรับปรุงกฎหมายและหน่วยงานให้สอดคล้องกับการจัดการใหม่ที่มีการร่วมงานกับภาคเอกชน อาจกล่าวได้ว่า เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาโครงสร้างการสื่อสารของไทย แต่การเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างอีกส่วนหนึ่ง ก็คือ ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มีการสร้างอุปกรณ์และเครื่องมือการสื่อสารเป็นส่วนประกอบเพิ่มเติม เพื่อใช้งานต่างๆ ของอินเทอร์เน็ต เช่น เครื่องมือในการสืบค้นข้อมูลเพื่ออำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ที่รวมกันอยู่เป็นเครือข่าย การพัฒนาการบริการของโทรศัพท์อัจฉริยะจนสามารถทำงานได้ใกล้เคียงกับการบริการของคอมพิวเตอร์ การสร้างผลิตภัณฑ์สื่อแขนงใหม่เป็นสื่อที่อิงกับเครือข่ายทางสังคม เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ บล็อก เว็บบอร์ด การส่งข้อความสั้น การส่งข้อมูลแบบเป็นชุดข้อความ หรือการเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นภาพและเสียงหรือวิดีโอ เช่น ยูทูป หรือเป็นภาพ เช่น ฟลิคเกอร์ หรือเป็นภาพที่มีการตกแต่งแล้ว เช่น อินสตาแกรม (Instagram) รวมทั้งการนำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องไปพัฒนาสื่อเดิมแล้วสร้างเป็นสื่อของชุมชนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม เช่น วิทยุชุมชนและเคเบิลทีวีในท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงโดยรวมๆ เหล่านี้ ชี้ให้เห็นว่า การเชื่อมโยงกันทั้งในรูปแบบของสถานีที่วิวัฒนาการ วิทยุชุมชนท้องถิ่นและเว็บไซต์ รวมถึงการส่งข้อความเอสเอ็มเอส (SMS) ไปยังโทรศัพท์มือถือ จะทำให้การแบ่งชนิดของสื่อ ไม่มีคำจำกัดความที่แน่นอนตายตัวอีกต่อไป เนื่องจากมีบทบาทของสื่อใหม่ที่นอกเหนือไปจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ ทีวี โดยที่ชาวบ้านประชาชนทั่วไปก็สามารถผลิตสื่อผลิตข่าวสารและนำเสนอเองได้ ไม่มีใครสามารถปิดกั้นใครได้ หากมีการเปิดเว็บไซต์ก็สามารถเปิดใหม่ได้ ปัจจุบันประชาชนสามารถฟังวิทยุ ดูข่าวสารที่เว็บอินเทอร์เน็ตได้แล้ว (สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม. 2555; อ้างใน กานต์ ทศนภักดิ์. 2554 : 44)

ลักษณะของการร่วมผลิตข้อมูลของผู้รับข่าวสารนี้ สามารถเกิดขึ้นได้ในหลายรูปแบบ โดยขอยกตัวอย่างกรณีในต่างประเทศ เช่น การเปิดรับอาสาสมัครนักข่าวพลเมืองในโครงการ

ทดลองการติดตามผลการเลือกตั้งในอียิปต์และชูดาน หรือ กรณีการรายงานเหตุลอบวางระเบิด ที่กรุงลอนดอนของสถานีทีวีบีซี เมื่อปี 2548 ที่สถานีได้รับข้อความ ภาพถ่าย คลิปเสียง และ คลิปวีดีโอ ที่ส่งมาทางโทรศัพท์มือถือและอีเมลจากประชาชนผู้ประสบเหตุอย่างล้นหลาม ทำให้ บีบีซีนำเสนอเหตุการณ์ได้อย่างเข้มข้นและมีภาพที่สื่ออื่นไม่มี (พระราชสิริ กุหลาบ. 2550 : 9)

การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีการสื่อสารได้ทำให้สื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทำหน้าที่ส่งสารและรับสารได้พร้อมกันเป็นการสื่อสารสองทาง และสื่อยังทำหน้าที่ส่งสารได้ หลายอย่างรวมกัน คือ ภาพ เสียงและข้อความไปพร้อมกัน โดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิม เข้ากับความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีแบบปฏิสัมพันธ์ (สุทธิตา เรื่องรองหิรัญญา. 2554 : 17)

กานต์ ทศนภักดิ์ (2554 : 15) อธิบายว่า “ในกรณีของสังคมไทย คำว่า ‘สื่อใหม่’ ไม่ได้หมายถึงเฉพาะในโลกออนไลน์เท่านั้น หากแต่รวมถึงสื่ออื่นๆ ที่ถือกำเนิดขึ้นมาใหม่ในช่วง หลังการปฏิรูปสื่อตามเจตนารมณ์ที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ปัจจุบันวิทยุชุมชน รวมถึงทีวีดาวเทียมและเคเบิลทีวี ถูกใช้เป็นช่องทางในการเปิดพื้นที่การถกเถียงต่อประเด็นทาง การเมืองและประเด็นสาธารณะอื่นๆ อันเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดภายใต้สังคม ประชาธิปไตย”

การเปลี่ยนแปลงของการสื่อสารของไทย

1. การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและเครื่องมือของการสื่อสาร

กล่าวโดยสรุป การนิยมใช้งานของสื่อที่เกิดขึ้นใหม่เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ทางสังคมของไทยได้มีมากขึ้นเป็นลำดับ นับตั้งแต่มีผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต 25 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2554 คิดเป็น 37.5% ของประชากรทั่วประเทศ เปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2549 ที่มีการใช้ งานอยู่ 11.4 ล้านคน เพิ่มขึ้น 119% เพิ่มมากขึ้นกว่าหนึ่งเท่าตัวสูงกว่าอัตราเฉลี่ยการใช้งาน อินเทอร์เน็ตของคนทั่วโลก 32.7% ของประชากรโลก หากพิจารณาในศักยภาพของการเติบโต ที่จะมีโอกาสเป็นไปได้ ก็พบว่า ในขณะที่ 5 ประเทศชั้นนำของโลกมีการใช้งานอินเทอร์เน็ต สูงมาก เช่น สหราชอาณาจักร มีการใช้งานอินเทอร์เน็ตมากถึง 85% ของประชากร ในเยอรมนี 81.85% ในฝรั่งเศส 80.10% ในญี่ปุ่น 80% ในสหรัฐอเมริกา 79% แต่การใช้งานอินเทอร์เน็ต ของไทยโดยส่วนใหญ่เป็นการใช้เพื่อการบันเทิง เกมส์ และการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลและ สื่อสารกันในกลุ่มทางสังคม ในขณะที่การใช้งานในประเทศชั้นนำจะใช้งานเพื่อการค้นข้อมูล อ่านข่าว หรือบทความออนไลน์ ในขณะที่เดียวกัน ข้อมูลของการใช้โทรศัพท์มือถือ ก็พบว่าในปี พ.ศ. 2554 มีผู้ใช้โทรศัพท์มือถือทั้งสิ้น 75.5 ล้านเลขหมาย คิดเป็น 109% ของประชากร ทั่วประเทศสูงกว่าการใช้โทรศัพท์มือถือของโลก 70% ของประชากรโลก ในกรณีของโทรศัพท์ มือถือนี้ ปรากฏว่ามีการใช้บริการของสมาร์ทโฟน ซึ่งมีการให้บริการอินเทอร์เน็ตบนเครือข่าย โทรศัพท์มือถือเหมือนกับจคอมพิวเตอร์ ไปแล้ว 18% ในขณะที่ผู้ใช้โทรศัพท์มือถือทั่วโลก ใช้บริการนี้ไปแล้ว 30%

สำหรับการพัฒนาเว็บไซต์ในไทยทั้งส่วนราชการ มหาวิทยาลัย และองค์กรประชาสังคม รวมทั้งเป็นสื่อสำหรับการปฏิบัติการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมืองของ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาการใช้งาน เว็บบล็อก หรือบล็อก ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับการโต้ตอบสนทนามากกว่าจะเป็นการใช้เว็บไซต์เพื่อการอ่านหรือ เป็นการพัฒนาจากเว็บ 1.0 มาเป็นเว็บ 2.0 โดยบล็อกที่เป็นที่นิยมกันในเมืองไทยที่ใช้เพื่อสนทนา ในทางการเมือง ได้แก่ พันทิปดอทคอม บล็อกโอเคเนชั่น บล็อกที่เป็นแหล่งบทความและ องค์กรความรู้ใหม่ๆ เช่น บล็อกสปอตดอทคอม หรือ เว็บไซต์ฟริงเกอร์ดอทคอม เป็นบล็อก เพื่อการสนทนาในเรื่องการใช้ชีวิตโดยทั่วไป แต่ก็จะมีบริการพื้นที่สำหรับสาระความรู้ทาง เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เช่น สนุกดอทคอม กะปุกดอทคอม และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นบล็อก แบบไดอารีออนไลน์ เช่น สตอรี่ไทยดอทคอม บล็อกแก๊งดอทคอม และเอ็กซ์ทีนดอทคอม โดยปกติแล้วการใช้งานเว็บไซต์กับบล็อกมักจะเป็นการใช้งานในลักษณะที่ควบคู่กัน โดยผู้ใช้ อินเทอร์เน็ตทั่วโลกระบุว่ามีการอ่านข้อมูลจากบล็อก 77% สำหรับการใช้งานสื่อเชิงสังคมในไทย มีการใช้งาน เฟซบุ๊ก จำนวน 15.6 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2555 คิดเป็น 23.4% ของประชากร ทั่วประเทศ และคิดเป็น 57% ของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต และผลสำรวจข้อมูลในปี พ.ศ. 2551 ระบุว่า ผู้ใช้งานส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 18 - 25 ปี รองลงมา คือ 26 - 34 ปี สำหรับการใช้งานทวิตเตอร์ ข้อมูลในปี พ.ศ. 2554 พบว่ามีคนใช้งานอยู่เพียง 9 แสนกว่าคน โดยส่วนใหญ่เป็นคนในเมือง และใช้เพื่อติดตามกระแสคนดังในสังคมทั้งดารา ศิลปิน นักร้อง นักแสดงและนักการเมือง

จากตัวเลขข้างต้น จะเห็นได้ว่า อัตราการขยายตัวของการใช้อินเทอร์เน็ตของไทย ในปัจจุบันอยู่ในอัตราที่สูงและอัตราการใช้งานก็สูงกว่าอัตราเฉลี่ยของโลก และหากเปรียบเทียบกับประเทศชั้นนำของโลกแล้วก็ยืนยันได้ว่าแนวโน้มที่จะมีการใช้งานอินเทอร์เน็ตของไทยจะต้อง เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไป ประกอบกับการใช้งานเพื่อการค้นคว้าข้อมูล อ่านข่าวและ บทความออนไลน์ ในไทยยังมีการใช้งานในอัตราที่ต่ำอยู่ ดังนั้น ในอนาคตหากมีการใช้งานเพื่อ การอื่นๆ ที่มากกว่าเพื่อการบันเทิง เกมส์ และการสนทนาติดต่อพูดคุย ก็ย่อมจะแสดงถึงโอกาส ที่จะมีการใช้งานอินเทอร์เน็ตนี้ขยายตัวออกไปอีก ในขณะเดียวกันอัตราการใช้งานอินเทอร์เน็ต ผ่านบริการของโทรศัพท์มือถือหรือสมาร์ทโฟน ก็จะมีอัตราการขยายตัวของการใช้งานเพิ่มขึ้น ไปในทิศทางเดียวกัน ในขณะที่ปัจจุบันอัตราการให้บริการโทรศัพท์มือถือมีมากกว่าจำนวน ประชากรไปแล้ว ก็ยิ่งจะเป็นสภาพแวดล้อมให้การใช้งานอินเทอร์เน็ตเพิ่มในอัตราที่รวดเร็ว ตามไปด้วย

โดยสรุป สื่อทางเลือกที่เกิดขึ้นใหม่ที่ทำให้การสื่อสารในสังคมมีช่องทาง มีเครื่องมือ การสื่อสารมากกว่าสื่อกระแสหลักที่เป็นทีวี วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ซึ่งประกอบไปด้วยสื่อ ที่เกิดขึ้นใหม่ตามเครือข่ายของการสื่อสารของอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือ เช่น เว็บไซต์ บล็อก บอร์ด การส่งข้อความ การส่งข้อมูล เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ อินสตาแกรม การส่งจดหมาย อิเล็กทรอนิกส์ การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์แบบกลุ่ม และส่งต่อแบบสร้างเครือข่าย วิทยุชุมชน

เคเบิลทีวีท้องถิ่น ทีวีดาวเทียม ฯลฯ โดยที่การสื่อสารที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการสื่อสารในลักษณะดังกล่าว ก็คือ การสื่อสารระหว่างบุคคล โดยเฉพาะกรณีที่เกิดขึ้นในภาคชนบทหรือชุมชนของไทย ซึ่งเป็นชุมชนทางกายภาพที่มีวิถีของความเป็นชุมชนรองรับและมีลักษณะที่ต่างไปจากการสร้างเครือข่ายทางสังคมของสื่อเชิงสังคม (Social network sites)

2. การเปลี่ยนแปลงวิถีและโครงสร้างการสื่อสาร

การเกิดเครื่องมือการสื่อสารใหม่ๆ ในสังคมไทยข้างต้น ได้นำไปสู่การสร้างวิถีการสื่อสารเพิ่มขึ้นใหม่ จากเดิมที่มีการสื่อสารของทีวี วิทยุ และสื่อสิ่งพิมพ์ ตามวิถีของการสื่อสารแบบทางเดียว ตามวิถีของการสื่อสารจากคนๆ หนึ่งกระจายออกไปยังคนหลายคน เป็นการสื่อสารตามโครงสร้างของการกระจายออกจากศูนย์กลาง และจะเป็นเครื่องมือการสื่อสารที่อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐและทุน โดยมีการสื่อสารที่ดำเนินไปพร้อมๆ กันในหลายช่องทางของเว็บไซต์ บล็อก บอร์ด การส่งข้อความ การส่งข้อมูล เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ อินสตาแกรม การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์แบบกลุ่มและส่งต่อแบบสร้างเครือข่าย ฯลฯ ซึ่งเป็นการสื่อสารที่มีวิถีการสื่อสารแบบสองทาง มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการรับและการส่ง ทั้งแบบทันทีและแบบที่สามารถชะลอเวลาการโต้ตอบ (เช่น เครื่องรับฝากข้อความเสียง ข้อความสั้น ชุดข้อมูล การสนทนาในเฟซบุ๊ก บล็อก หรือเว็บบอร์ด ก็อยู่ในหลักการนี้) เป็นวิถีของการสื่อสารที่สามารถสื่อพร้อมๆ กันหลายๆ คน เป็นการสื่อสารตามโครงสร้างแบบเครือข่าย โดยการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ตามวิถีและโครงสร้างแบบใหม่ได้สร้างช่องทางของการสื่อสารพร้อมๆ กับสร้างเครือข่ายของการสื่อสารขึ้น โดยลักษณะของเครือข่ายนี้ ไม่มีในการสื่อสารแบบเดิมที่เป็นการกระจายออกจากศูนย์กลาง

ทั้งนี้ วิถีและโครงสร้างของการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ข้างต้น ไม่ได้เกิดขึ้นแทนการยุติบทบาทของทีวี วิทยุ และสื่อสิ่งพิมพ์ หรือการสื่อสารตามโครงสร้างการกระจายออกจากศูนย์กลาง แต่เป็นไปในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ส่งต่อซึ่งกันและกัน เป็นไปในลักษณะของการนำข้อมูลข่าวสารจากสื่อกระแสหลักที่แพร่กระจายออกไปแลกเปลี่ยนสนทนากันในเครือข่ายของการสื่อสาร หรือนำเอาเรื่องที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารในเครือข่ายไปเผยแพร่ต่อในสื่อกระแสหลัก เป็นลักษณะของการสื่อสารสองระบบหรือแลกเปลี่ยนกันในโครงสร้างการสื่อสารทั้งสองแบบนี้ทับไปทาบมา ทำให้อายุของข่าวสารยืดออกไปจากเดิม (สมบัติ บุญงามอนงค์. สัมภาษณ์. 2555)

ในกรณีของไทย ยังมีผลที่เกิดจากการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารแบบการกระจายออกจากศูนย์กลาง ที่สามารถลดต้นทุนการดำเนินงาน และสร้างขีดความสามารถในการสื่อสาร ซึ่งได้จากผลของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร จึงทำให้วิทยุชุมชน เคเบิลทีวี และทีวีดาวเทียม มีการใช้งานเป็นที่แพร่หลายไปทั่วประเทศ โดยมีวิทยุชุมชนประมาณ 6,000 สถานีทั่วประเทศ เคเบิลทีวี 500 ศูนย์บริการ โดยที่แต่ละศูนย์จะมีสมาชิก 500 - 30,000 ราย สำหรับทีวีดาวเทียม ซึ่งมีการบริการผ่านจานรับสัญญาณ ในปี พ.ศ. 2554 มีผู้ใช้

บริการทีวีดาวเทียมทั้งสิ้น 12.2 ล้านครัวเรือน มีอัตราการขยายตัวจากปี พ.ศ. 2553 มากถึง 60% และคาดว่าในปี พ.ศ. 2556 จะมีผู้ใช้ทีวีดาวเทียมมากถึง 20.6 ล้านครัวเรือน แม้ว่า เคเบิลทีวีท้องถิ่น วิทยุชุมชนและทีวีดาวเทียม จะเป็นสื่อที่มีวิธีการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง แต่มีความสามารถในการนำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีอยู่มาปรับใช้เป็นการสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive) ร่วมกับผู้ฟัง เปลี่ยนผู้ฟังให้เป็นผู้ร่วมสนทนาได้โดยไม่ต้องเดินทางไปร่วมรายการในห้องส่งของสถานี ทั้งในรูปแบบการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ (Phone in) หรือการส่งข้อความสั้น การโหวตคะแนน ฯลฯ ถึงแม้การมีปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวจะยังมีข้อจำกัดอยู่เฉพาะในระหว่างการดำเนินรายการนั้นๆ ไม่เหมือนกับในพื้นที่ของ บล็อก เฟซบุ๊ก และทวิตเตอร์ ที่การสื่อสารของแต่ละคนหรือคนหลายคนร่วมสนทนากันอยู่นั้น จะปรากฏสู่สาธารณะโดยทันทีและตลอดเวลาโดยไม่มีผู้ใดมาทำหน้าที่กั้นกรองก็ตาม แต่ก็เพียงพอสำหรับสร้างปรากฏการณ์ขึ้นใหม่ของการสื่อสารในระดับชุมชน ประกอบกับในชุมชนมีลักษณะของสังคมแบบเครือข่ายดำรงอยู่โดยธรรมชาติ จึงแปรผลการสื่อสารดังกล่าวเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ในขณะที่การสื่อสารของสื่อเชิงสังคมที่เกิดขึ้นในภาคสังคมเมืองไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายแบบที่ใช้เวลาพร้อมกัน (Synchronous) หรือใช้เวลาไม่พร้อมกัน (Asynchronous) ต่างก็เป็นเครือข่ายทางสังคมที่สร้างขึ้นใหม่และยังมีข้อจำกัดในการแปรผลสู่โลกของความเป็นจริงทางกายภาพ

การเปลี่ยนแปลงของการสื่อสารที่เกิดขึ้นทั้งในภาคเมืองและภาคชนบทของไทย ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างการสื่อสารของไทยไปจากเดิม ทั้งในระดับเครื่องมือ และระดับโครงสร้าง จากเครื่องมือที่มีแต่สื่อกระแสหลักที่เป็นทีวี วิทยุ และหนังสือพิมพ์ เป็นสื่อใหม่ๆ หลากหลายชนิดข้างต้น จากการสื่อสารตามโครงสร้างการกระจายออกจากศูนย์กลาง โดยในภาคเมืองมีการผสมรวมกับสื่อที่เป็นการสื่อสารแบบเครือข่ายของสื่อเชิงสังคม ในภาคชนบทมีการเพิ่มความเข้มข้นของการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ของการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง คือ เคเบิลทีวี วิทยุชุมชนและทีวีดาวเทียม ซึ่งด้านหนึ่งได้ผลักดันให้มีการสื่อสารกันในสังคมชุมชนที่เข้มข้นมากขึ้น ซึ่งเป็นการผสมรวมของเครือข่ายของสื่อเชิงสังคมเข้ากับเครือข่ายทางสังคมชุมชนเข้าด้วยกัน ในอีกด้านหนึ่ง การเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายของสื่อเหล่านี้ก็เป็นผลมาจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีและการสื่อสารและการลดลงของต้นทุนค่าใช้จ่ายประกอบเข้าด้วยกันด้วย

บทที่ 4

โลกไซเบอร์กับการปฏิบัติการของการเคลื่อนไหวทางสังคม

สาระสำคัญของการศึกษาในบทนี้ ผู้วิจัย ต้องการที่จะศึกษากรณีศึกษาของการปฏิบัติการทางการเมืองที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับโลกไซเบอร์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมของไทย ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 จนถึง ปี พ.ศ. 2554 ซึ่งจะเป็นเรื่องของคนเสื้อเหลือง คนเสื้อแดง และคนเสื้อหลากสี โดยจะศึกษาประเด็นต่างๆ ตามความเกี่ยวข้องไปตามกรอบของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ทฤษฎีการระดมทรัพยากร ทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบซึ่งเป็นกลุ่มทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่โลกไซเบอร์ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารและแนบแน่นต่อการใช้ชีวิตประจำวัน นอกจากนั้น เพื่อให้การศึกษามีแหล่งข้อมูลอ้างอิงในการประมวลผลในที่นี้ ผู้วิจัย จึงได้นำเอากรณีศึกษาของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (รวมทั้งการปฏิบัติการของขบวนการทางการเมือง) ในต่างประเทศ 5 กรณีด้วยกัน คือ การเคลื่อนไหวของขบวนการ 16 เมษายน ที่วอชิงตัน ดีซี สหรัฐอเมริกา 1) ขบวนการ 16 เมษายน (DC00) 2) การปฏิวัติของเครื่องส่งข้อความ (Pager revolution) ของฟิลิปปินส์ 3) ขบวนการสีเขียวของคนอิหร่าน (The Iranian Green Movements) 4) การปฏิบัติการที่ทำทลายของขบวนการยึดครองวอลล์สตรีท (Occupy wall street) 5) การต่อต้านโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ที่ญี่ปุ่นหลังเหตุการณ์ฟูกูชิมะ โดยจะแบ่งเนื้อหาดังกล่าวไว้เป็นส่วนที่หนึ่ง

ส่วนที่สอง จะเป็นกรณีศึกษาของไทย 3 กรณี คือ 1) พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ปี พ.ศ. 2549 2) การต่อต้านรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 3) การปฏิบัติการทางการเมืองของคนเสื้อเหลือง คนเสื้อแดง และคนเสื้อหลากสี โดยกรณีศึกษาของไทยในส่วนที่สองนี้ นอกจากจะอาศัยข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิที่มีอยู่ ผู้วิจัย ได้นำเอาความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ นักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรเอกชน นักบริหารในกิจการสื่อมวลชน และบล็อกเกอร์ มาร่วมวิเคราะห์ด้วย ประกอบด้วย พิพัทธ์ ชนะสงคราม ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ดาวเทียมไทยทีวี่ดี, สมภพ บุณนาคน นักกิจกรรมทางสังคม, สุพันธ์ รักเชื้อ บรรณาธิการข่าวสำนักข่าวไอเอ็นเอ็น, ชาย ซีไฮ่ บรรณาธิการและบล็อกเกอร์ของไอเคเนชั่น, วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ ประธานกรรมการมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ, สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม ผู้อำนวยการสำนักข่าวทีนิวส์, สมบัติ บุญงามอนงค์ ประธานกรรมการมูลนิธิกระจกเงา แกนนำในกลุ่มพลเมืองก้าวหน้าและกลุ่มวันอาทิตย์สีแดง และ รศ.ดร.พิชาย รัตนดิถิก ฌ ภูเก็ต รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ส่วนที่สาม การประมวลผลการศึกษา

ส่วนที่หนึ่ง กรณีศึกษาของต่างประเทศ

ขบวนการ 16 เมษายน (April 16)

1. ข้อมูลเบื้องต้น

การเคลื่อนไหวโดยการชุมนุมแสดงพลังของประชาชนที่กรุงวอชิงตัน ดีซี ในวันที่ 16 เมษายน ค.ศ. 2000 มีชื่อย่อว่า A16 เป็นคำย่อของ April 16 หรือมีชื่อย่อเป็นรหัสปฏิบัติการว่า DC00 ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติการเคลื่อนไหวที่กรุงวอชิงตัน ดีซี ปี ค.ศ. 2000 เป็นการชุมนุมทางการเมืองของขบวนการทางสังคมที่เสนอประเด็นหยุดธนาคาร (Break the bank) เพื่อต่อต้านการจัดประชุมกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารโลกและรัฐมนตรีกระทรวงการคลังที่กรุงวอชิงตัน ดีซี เหตุการณ์ในครั้งนี้ ถือว่าเป็นแม่แบบที่โลกของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีการสื่อสารมีส่วนสำคัญในการใช้เป็นเครื่องมือสำคัญของการเคลื่อนไหวมวลชนหรือการปฏิบัติการทางการเมือง โดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือ เว็บไซต์ และการเชื่อมต่อของเทคโนโลยี (Davis et al. 2005 : 343 - 344)

ก่อนเหตุการณ์ครั้งนี้ มีการต่อต้านการประชุมขององค์การการค้าโลกที่เกิดขึ้นมาก่อนในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1999 ที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า สงครามที่ซีแอตเติล (Battle in Seattle) การเคลื่อนไหวดังกล่าว เป็นการรวมตัวของคนชั้นล่างที่มาจากทั่วโลกเพื่อต่อต้านการจัดประชุมขององค์การการค้าโลก โดยใช้คำขวัญของการปฏิบัติการว่า โลกนี้ไม่ได้มีไว้ขาย (Our world is not for sale) โดยมีองค์การพัฒนาเอกชนหลายสำนักร่วมกันเป็นแกนนำ ถือว่าเป็นความร่วมมือครั้งยิ่งใหญ่ระหว่างผู้ใช้แรงงาน คนหนุ่มสาว และชาวนาชาวไร่ จนสามารถล้มเลิกการประชุมดังกล่าวได้ (Hadden and Tarrow. 15 สิงหาคม 2555, เชษฐา พวงหัตถ์. 2550 : 154 - 155, พงษ์ทิพย์ สาราณจิตต์. 2548 : 192 - 193)

ผู้จัดและผู้ร่วมชุมนุมในการปฏิบัติการที่วอชิงตัน ดีซี จะเป็นกลุ่มเยาวชนปฏิบัติการและกลุ่มโลกที่สาม (The JustActyouth delegation and Third World Within :TWW) เป็นองค์กรหลักของการประสานงาน โดยเยาวชนกลุ่มนี้ รวมตัวกันเป็นคณะโดยมีตัวแทนจากที่ต่างๆ เช่น องค์กรเยาวชนชุมชนแคลิฟอร์เนียใต้ (Youth Organizing Communities of Sothern California) ขบวนการเคลื่อนไหวของนักศึกษาเพื่อการปลดปล่อยเสรี (Student Liberation Action Movement : SLAM) กลุ่มปฏิบัติการของคนผิวสี (The Brown Collective of Seattle) ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่ออนาคตแห่งบอสตัน (The Next Movement of Boston) และ วิทยาลัยแห่งเอกภาพและเสรีภาพ และกลุ่มนักศึกษาเพื่อความยุติธรรมแห่งซานฟรานซิสโก/ซานโฮเซ (The School of Unity and Liberation and Students for Justice of the San Francisco/San Jose) นอกจากนี้ ยังมี

คณะกรรมการต่อต้านการใช้ความรุนแรงในเอเชีย (The Committee Against Anti - Asian Violence) สภาแห่งชาติเพื่อสิทธิของชาวเปอร์โตริกัน (The National Congress for Puerto Rican Rights) กลุ่มพลังเยาวชน (Youth Force) สมัชชาเพื่อการเปลี่ยนแปลงของคนผิวสีของนิวยอร์ก (The New York Metro Black Radical Congress) และจากที่อื่นๆ (Rajah. 10 สิงหาคม 2555)

ประเด็นที่นำไปสู่การปฏิบัติการทางการเมืองในครั้งนี้ เกิดขึ้นเพราะฝ่ายต่อต้านเห็นว่าการค้าระหว่างประเทศไม่ว่าจะเป็นธนาคารโลก หรือ กองทุนการเงินระหว่างประเทศองค์การการค้าโลก ที่ประชุมด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของตัวแทนรัฐบาลประเทศชั้นนำ 8 ประเทศ (ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี ญี่ปุ่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา แคนาดา และรัสเซีย) หรือที่เรียกกันโดยย่อว่า G8 เป็นตัวแทนของระบบเสรีนิยมใหม่ (Neo - liberalization) ซึ่งกลายเป็นเครื่องมือของบรรษัทข้ามชาติที่จะไปหาประโยชน์จากประเทศโลกที่สาม ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างกำไรจากคนจน และเป็นการขยายปัญหาการสร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมให้กับประเทศยากจน การต่อต้านในเรื่องนี้มักจะนิยมเรียกกันในชื่ออื่นๆ อีก เช่น ขบวนการเพื่อความยุติธรรมโลก (Global Justice Movement) ขบวนการโลกาภิวัตน์ทางเลือก (Alter Globalization) ขบวนการของการเคลื่อนไหว (Movement of Movement) (วิทยากร เชียงกูล. 2555)

แนวคิดของขบวนการเพื่อความยุติธรรมโลก อธิบายว่า การพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบันด้านหนึ่ง จะสร้างการพัฒนา แต่อีกด้านหนึ่งจะสร้างปัญหาและความเสียหายเปรียบให้กับบางประเทศ เป็นไปดังคำเปรียบเปรยของ นาออมิ ไคลน์ (Naomi Klein) ซึ่งเป็นนักเขียนและนักเคลื่อนไหวแบบสังคมนิยมชาวแคนาดา ที่กล่าวว่า โลกที่รวมกันเป็นหนึ่ง จะเป็นหนึ่งแบบสโโลแกนของเบเนตตอง (Benetton) หรือการใช้แรงงานเด็กแบบไนกี้ (Nike) และงานที่กิจการของบรรษัทข้ามชาติจะสร้างขึ้นให้กับประเทศกำลังพัฒนา จะมีแรงงานในตำแหน่งพนักงานประจำร้าน เช่น ร้านแมคโดนัลด์ ซึ่งน่าจะไม่ใช่ความต้องการของสมาชิกในหมู่บ้านโลก (พงษ์ทิพย์ สาราญจิตต์. 2548 : 192 - 193)

ความขัดแย้งที่มีต่อการต่อต้านโลกาภิวัตน์เป็นการต่อต้านต่อระบบโลกที่ยึดครองไว้โดยระบบทุนนิยม เป็นการต่อต้านในระดับนานาชาติของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (ใหม่ในประเด็นที่เป็นการเคลื่อนไหวในระดับนานาชาติ) ของสังคมในยุคหลัง - อุตสาหกรรม ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมโลกที่ปรากฏชัดเจนขึ้นในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมาพร้อมกันนั้น การต่อต้านที่เกิดขึ้น ก็เป็นการยืนยันสะท้อนกลับต่อระบบเสรีนิยมใหม่ของโลกาภิวัตน์ โดยเป็นการแสดงออกถึงโลกาภิวัตน์จากเบื้องล่าง” (Globalization from below) ที่มีขบวนการประชาสังคมโลกเป็นส่วนประกอบ เป็นปฏิบัติการรวมกลุ่มข้ามชาติ (TransNationalization of collective action) การอธิบายเรื่องนี้ โมกฮานดัม (Moghandam. 2009 : 114 - 115) ระบุว่า นักวิชาการที่นำเสนอประเด็นนี้อย่างโดดเด่น คือ วอลเดน เบลโล (Walden Bello) นักสังคมวิทยาชาวฟิลิปปินส์ ที่อธิบายถึงความล้มเหลวของธนาคารโลกและ

กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ในการแก้ไขปัญหาวิกฤติทางการเงินในเอเชีย และการบรรยายของ วันดانا ชิวา (Vandana Shiva) นักวิชาการจากอินเดีย ที่อธิบายว่า ด้านหนึ่งของโลกาภิวัตน์ เป็นการจัดระเบียบทางการค้าของโลก (New global trade agenda) แต่อีกด้านหนึ่งก็เป็นการจัดการ แนวทางเลือก (Alternative arrangement) ไปพร้อมกัน

2. บทบาทของโลกไซเบอร์

การปฏิบัติการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อต่อต้านระบบเสรีนิยมใหม่ที่กรุงวอชิงตัน ในระหว่างวันที่ 16 - 17 เมษายน ค.ศ. 2000 นั้น มีการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหว ทางสังคม (Social movement organizations : SMOs) โดยการสื่อสารและประสานงานผ่าน เว็บไซต์ โกลบอลไลซ์ดิสทอปออาร์จี (<http://www.globalizethis.org>) และ เว็บไซต์ เอ 16 ดอตออาร์จี (<http://www.a16.org>) ซึ่งเป็นการจัดการที่มีต้นทุนต่ำ มีการกำหนดเวลาสำหรับการ ทำกิจกรรมและข่าวประชาสัมพันธ์ มีการสร้างข้อมูลความสนใจในเรื่องต่างๆ เป็นเครื่องมือ ในการระดมกำลังคนเพื่อร่วมกิจกรรม ระดมเงินบริจาคจากผู้สนับสนุน รวมทั้งการจัดกลุ่มรายชื่อ ที่มีอยู่เพื่อรับและส่งข้อมูลโดยจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E - mail listserv) มีการนำเอาอินเทอร์เน็ต และการเชื่อมต่อของเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาช่วยบริหารจัดการ ทำให้สามารถจัดส่งข้อมูล ข่าวสารออกไปได้กว้างไกล รวดเร็ว และมีต้นทุนต่ำ จนเป็นที่ยอมรับว่า หากไม่มีอินเทอร์เน็ต การจัดงานชุมนุมแสดงพลังตามปฏิบัติการนี้ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ รวมทั้งยังสะท้อนการได้รับการ สนับสนุนที่กว้างขวาง ความร่วมมือที่หลากหลาย ไม่ใช่เป็นผลผลิตขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง เป็นการจัดตั้งองค์กรแบบเน้นการมีส่วนร่วมทั้งในด้านยุทธวิธีและการสร้างความเห็นพ้องใน การตัดสินใจ ไม่เน้นความรุนแรง ก่อนหน้าที่จะมีการชุมนุม มีการอบรมยุทธวิธีการต่อต้าน (Tactics of protest) และการสร้างกระบวนการเพื่อการตัดสินใจให้กับผู้ร่วมงาน มีการทำงานเหมือน การให้บริการของบริษัทที่ปรึกษา เช่น การจัดตั้งศูนย์สังคมนรูกัส (Ruckus Society) ในเมือง ไอค์แลนด์ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย เป็นศูนย์ฝึกอบรมและจัดพิมพ์คู่มือเผยแพร่สำหรับนักเคลื่อนไหว จึงนับได้ว่า มีการนำเอาความรู้และการสื่อสารมาประสานเข้าด้วยกัน (Convergence) เพื่อทำหน้าที่ ในการจัดกิจกรรมได้อย่างลงตัวโดยที่กลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมต่างๆ ที่มีรูปแบบเป็นองค์กร ถาวร มีสถานะเป็นเพียงผู้สนับสนุน

ความสำเร็จของการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการนี้ ประกอบด้วย 1) การสร้างปรากฏการณ์ ของการประท้วงแบบใหม่ของคน เป็นผลิตภัณฑ์ของการต่อต้านที่แตกต่างออกไปจาก การเกี้ยวกราด กดดัน แต่เป็นการจัดงานแบบตระการตาและสนุกสนาน มีการแสดงดนตรี การจัด การตีกลอง การเต้นรำและการจัดทำหุ่นขนาดใหญ่ เป็นการแสดงเสียดสียับยั้ง เป็นเทศกาล การเคลื่อนที่ของการต่อต้าน (Mobile festival of resistance) 2) บทบาทของเทคโนโลยีการสื่อสาร (อินเทอร์เน็ต) นอกจากจะมีการใช้เพื่อการนัดหมาย การกระจายข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนเป็น เครื่องมือสร้างภาพลักษณ์ของการเคลื่อนไหวแล้ว ยังสามารถระดมเงินสนับสนุนผ่านบัตรเครดิต ได้อีกด้วย 3) รูปแบบการจัดองค์กรแบบใหม่ที่องค์กรประชาสังคมขนาดใหญ่ไปทำหน้าที่แบบ

สนับสนุน และเน้นไปยังผลลัพธ์ที่ไม่ใช่ผลิตผลเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง แต่เป็นผลลัพธ์ตามความร่วมมือ (Davis et al. 2005 : 344 - 347, Gillham. 15 กันยายน 2555)

3. ผลลัพธ์ของการปฏิบัติการ

มีผู้เข้าร่วมชุมนุมในครั้งนี้อยู่ประมาณ 30,000 คน เหตุการณ์ของการชุมนุม นำไปสู่การยึดพื้นที่ในใจกลางเมืองและมีการปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ผลของเคลื่อนไหวไม่มีผลต่อการขัดขวางต่อการประชุมของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เพราะเป็นการประชุมที่ไม่สำคัญนัก แต่เกิดผลกระทบที่เป็นลบต่อแนวทางการพัฒนาของแนวคิดแบบโลกาภิวัตน์ (A 16 imf world bank protests. 1 พฤษภาคม 2555)

ผลจากการชุมนุมยังทำให้ธนาคารโลกเปลี่ยนรูปแบบของการประชุมจากเดิมไปเป็นการจัดประชุมแบบออนไลน์ (Online conference) แทน (Bleiker. 15 กันยายน 2555)

ความสำเร็จของการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาเป็นเครื่องมือสำหรับการจัดองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวนี้ ได้ส่งผลต่อไปยังการเคลื่อนไหวที่ คิวเบก ประเทศแคนาดาซึ่งมีการขยายจำนวนเว็บไซต์ขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสานกิจกรรมที่จะกระทำร่วมกัน เป็นยุคสมัยของการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการต่อต้านโดยยุคสมัยของไซเบอร์ (Cyber - based protest organization) (Hadden and Tarrow. 15 สิงหาคม 2555)

การใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและเป็นส่วนประกอบของการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมเช่นเดียวกับกรณีของ DC00 นี้ ได้ส่งผลต่อไปยังการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการต่อต้านการจัดประชุมองค์กรระหว่างประเทศขึ้นอีกหลายเมืองในเวลาต่อมารวมทั้งการต่อต้านการจัดประชุมกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำของโลก (Anti - G8) ที่เมืองเจนัวในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2001 และการจัดประชุมเวทีด้านสังคมของยุโรป (European Social Forum) ที่เมืองฟลอเรนซ์ ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2002 การต่อต้านทั้งสองครั้งนี้ โดนัทเทลลา เดลลา พอร์ตตา (Donatella Della Porta) ได้วิจัยบทบาทของอินเทอร์เน็ตที่เป็น การนำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารแบบใหม่และการสื่อสารที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลาง เข้ามาผนวกรวมเป็นเครื่องมือของจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวและสร้างปฏิบัติการทางการเมืองตามคุณสมบัติพื้นฐานของอินเทอร์เน็ต 3 ประการ คือ 1) การเป็นเครื่องมือในการช่วยจัดระเบียบและสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องของการชุมนุมรวมทั้งสร้างความเป็นเครือข่าย 2) สร้างวิถิเฉพาะของการต่อต้าน 3) สร้างการยอมรับของความคิดสาธารณะ (Della Porta. 2005 : 167) ในการศึกษาดังกล่าว พอร์ตตา (Della Porta. 2005 : 185) สรุปว่า การสื่อสารที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลางได้เข้ามาเป็นทรัพยากรที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เพิ่มความสามารถของพื้นที่สาธารณะให้เป็นที่รับรู้และสัมผัสข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ซึ่งย่อมจะส่งผลต่อการปฏิบัติการแบบรวมกลุ่มและการจัดระเบียบมวลชนที่จะทำได้ง่ายกว่าเดิม นอกจากนั้นแล้ว อินเทอร์เน็ต ยังสร้างความสามารถของเครือข่าย การยึดหยุ่นและสร้างหลากหลายของศูนย์กลาง ประเด็นขัดแย้งได้มากขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งยังสร้างความเป็นไปได้ของการต่อต้านบนโลกไซเบอร์

(Cyberprotest) ที่เป็นกระบวนการเชิงอัตลักษณ์และแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารแบบทางเลือก (Alternative information)

การปฏิวัติของเครื่องส่งข้อความที่ฟิลิปปินส์

1. ข้อมูลเบื้องต้น

การรวมตัวของประชาชนฟิลิปปินส์ในการขับไล่ประธานาธิบดี โจเซฟ เอสตราดา (Joseph Erap Estrada) ในเดือนมกราคม ค.ศ. 2001 เป็นเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกับการขับไล่ประธานาธิบดี เฟอร์ดินันด์ มาร์กอส (Ferdinand Marcos) ในระหว่างวันที่ 22 - 25 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1986 ที่รู้จักกันดีว่าเป็นพลังการเคลื่อนไหวของประชาชน (People power movement) ที่โค่นอำนาจทางการเมืองของมาร์กอส (Marcos) ที่ปกครองฟิลิปปินส์โดยใช้กฎอัยการศึกมาอย่างยาวนานถึง 14 ปี นับตั้งแต่การลอบสังหารคู่แข่งชั้นทางการเมืองคนสำคัญ คือ เบนนิโญ อควิโน (Benigno Aquino) การเคลื่อนไหวครั้งนั้น เป็นการรวมตัวของผู้นำทางธุรกิจ ผู้นำทางศาสนา มีการนำประชาชนจำนวนมากมาเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง ในใจกลางกรุงมะนิลา ย่านถนน เอพิฟานี เดอ ลอส ซานโตส อเวนิว (Epifania de los Santos Avenue : EDSA) เป็นการชุมนุมโดยปราศจากความรุนแรงและมีเรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้นมากมายหลายรสชาติหลายอารมณ์ จนเป็นเหตุให้ผู้นำทางทหารเลิกสนับสนุนรัฐบาลและทำให้ มาร์กอส (Marcos) ต้องลี้ภัยทางการเมืองไปอยู่สหรัฐอเมริกา มีการให้สมญานามการเคลื่อนไหวทางการเมืองนั้นว่า การปฏิวัติของสีเหลือง (Yellow revolution) สำหรับการชุมนุมทางการเมืองเพื่อขับไล่เอสตราดา (Estrada) ถือได้ว่าเป็นการลุกขึ้นสู้ของประชาชนเป็นครั้งที่ 2 เป็นการปะทะกับความนิยมของประชาชนที่เคยมีต่อเอสตราดา (Estrada) อย่างล้นหลาม ทั้งในฐานะที่เป็นอดีตนักแสดงภาพยนตร์ ได้รับความนิยมจากคนจนและคนงาน รวมทั้งชนะการเลือกตั้งมาด้วยคะแนนท่วมท้นแบบถล่มทลายในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1998 การเคลื่อนไหวทางการเมืองดังกล่าว ยังมีคำเรียกอย่างอื่น ๆ อีก เช่น ขบวนการเอ็ดซาของฟิลิปปินส์ ครั้งที่ 2 หรือ การปฏิวัติโดยเครื่องส่งข้อความ (Davis et al. 2005 : 341 - 342, Santner. 2010 : 16)

ประเด็นที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวแบบลุกฮือของประชาชนในเมืองหลวงของฟิลิปปินส์ ก็คือ การคอร์รัปชันและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการเป็นผู้นำและการแสดงถึงความไร้ความสามารถในการบริหารประเทศของเอสตราดา (Estrada) เช่น ชอบกิน ชอบดื่มและเล่นการพนัน ใช้ชีวิตอยู่กับเพื่อนฝูงและคนใกล้ชิด ไม่สนใจงานประมุขอย่างเป็นทางการและมักจะตัดสินใจเรื่องต่างๆ ในช่วงการใช้ชีวิตกลางคืน การประพฤติปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมต่อวิถีของผู้นำประเทศสร้างความไม่ยอมรับที่เพิ่มมากขึ้นของชนชั้นกลาง กลาง - สูง และนักธุรกิจและที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ การขัดต่อวิถีของคริสเตียนคาทอลิก จึงมีการนำเอาประเด็นเหล่านี้ไปประกอบการถอดถอนออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี (Impeachment hearing) ตามกระบวนการของกฎหมายและรัฐธรรมนูญของฟิลิปปินส์ โดยโยงถึงความเชื่อมั่นของนักลงทุนต่างชาติที่มีต่อการบริหาร

เศรษฐกิจของประเทศ โดยมีผู้นำธุรกิจ 5 กิจการใหญ่ในฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นกลุ่มพันธมิตรที่เคยต่อต้านอำนาจของมาร์กอส (Marcos) ร่วมกันยื่นข้อเสนอให้เอสตราดา (Estrada) ลาออกด้วยเช่นกัน แม้ว่าในช่วงสองปีแรกของการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี เขาได้รับการสนับสนุนจากนักพัฒนาองค์กรเอกชนและองค์กรประชาสังคม ในฐานะที่เป็นองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับคนจน แต่ผลจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่เคยมี ประกอบกับประเทศอยู่ในระยะที่ต้องการฟื้นตัวจากวิกฤติเศรษฐกิจ จึงนำไปสู่การสร้างขบวนการขับไล่ (Davis et al. 2005 : 341, Santner. 2010 : 57 - 58)

การชุมนุมที่ถนนเอ็ดซาคั้งที่ 2 เกิดขึ้นทันที ในวันที่ 16 มกราคม ค.ศ. 2001 หลังจากที่วุฒิสภาลงคะแนนเสียงไม่ถอดถอนเอสตราดา (Estrada) ออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี การชุมนุมมีความต่อเนื่องไปจนกระทั่งวันที่ 20 มกราคม ค.ศ. 2001 โดยมีประชาชนร่วมชุมนุมนับล้านคน ไม่เพียงแต่มาจากสมาชิกของโบสถ์คาทอลิกและภาคธุรกิจเท่านั้น ยังมีประชาชนที่มาจากกลุ่มคนงาน เกษตรกร และนักศึกษา เป็นผลให้วุฒิสมาชิกที่ทำหน้าที่พิจารณาการถอดถอนตำแหน่งประธานาธิบดีต้องลาออก ตามมาด้วยการลาออกของทีมเศรษฐกิจของรัฐบาล ส่งผลต่อสถานะความเป็นรัฐบาลที่ไม่สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่บริหารประเทศต่อไปได้ จนนำไปสู่การจัดทำพิธีสาบานตนของ กลอเรีย มาคาปากัลป์ อาร์โรโย (Gloria Macapagal Arroyo) รองประธานาธิบดีขณะนั้น เพื่อรับตำแหน่งประธานาธิบดีในวันที่ 20 มกราคม ค.ศ. 2001 (Castells et al. 2004 : 199, Gatmaytan. 2006 : 6)

2. บทบาทของโลกไซเบอร์

สถานการณ์การใช้โทรศัพท์มือถือและการเป็นสังคมข้อมูลข่าวสารโดยเทคโนโลยีของการสื่อสารในฟิลิปปินส์ ในปี ค.ศ. 2001 ที่มีเหตุการณ์ลูกฮือของประชาชนขับไล่เอสตราดา (Estrada) นั้น ฟิลิปปินส์มีการใช้โทรศัพท์มือถืออยู่ 12.2 ล้านเครื่อง คิดเป็น 15.34% ของจำนวนประชากรในขณะนั้น เป็นห้วงระยะเวลาที่ประเทศกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนาการใช้เครื่องมือสื่อสารเหล่านี้ภายใต้การกำกับงานของคณะกรรมการโทรคมนาคมแห่งชาติ ที่มีเป้าหมายที่จะให้ประชาชนมีโทรศัพท์ใช้งานเท่ากับจำนวนประชากรที่มีอยู่ 68 ล้านคน ในสังคมเมืองใหญ่ของฟิลิปปินส์ในขณะนั้น จะพบว่ามีการใช้โทรศัพท์กันอย่างแพร่หลาย ทั้งบนท้องถนน ภัตตาคาร รถโดยสารประจำทาง ในโรงพยาบาลนตร์ แม้กระทั่งในโบสถ์ (Santner. 2010 : 43 - 44)

ความนิยมการใช้โทรศัพท์ของชาวฟิลิปปินส์ โดยเฉพาะในเมืองหลวงแทบจะเรียกได้ว่า ผู้คนมีพฤติกรรมติดโทรศัพท์มือถือ (Cell phone maniacs) โดยความนิยมดังกล่าว ยังเป็นที่นิยมใช้ในกิจกรรมการเผยแพร่ทางศาสนาไปพร้อมๆ กันด้วย มีทั้งการเผยแพร่บทสวด คำอุทิศ และบริการอื่นๆ รวมทั้งมีบริการแบบการส่งข้อความสั้นอีกด้วย จนเป็นที่รู้กันว่าเป็นข้อความจากพระเจ้าเป็นเจ้าของ นอกจากนี้ สังคมเยาวชนของฟิลิปปินส์ ยังนิยมใช้การส่งข้อความสั้นที่เป็นภาษาผสมระหว่างภาษาฟิลิปปินส์ผสมกับภาษาอังกฤษโดยเป็นข้อความเพื่อสื่อสารซึ่งกันและกัน เป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นใหม่ จนมีการเรียกเยาวชนคนรุ่นใหม่นี้ว่า คนยุคข้อความ (Generation

text) (Vinciente Rafael. 2003 : 405 - 406; cited by Santner. 2010 : 47, Pertierra. 2008 : 176 - 177, Santner. 2010 : 49)

เดวิส และคณะ (Davis et al. 2005 : 343) อธิบายว่า การใช้ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีการสื่อสารบวกกับการปฏิบัติการทางการเมืองจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงผู้นำและการปกครองประเทศนั้น เคยเกิดขึ้นมาแล้วในกรณีของ อายาตอลเลาะห์ โคไมนี (Ayatollah Khomeini) ที่บันทึกคำพูดของเขาลงไปบนเทปคาสเซ็ทและนำไปเผยแพร่ขยายผลต่อจนเป็นที่รู้จักกันในขณะนั้นว่าเป็น การปฏิวัติโดยเทปคาสเซ็ท (Cassette revolution) การส่งข้อความเพื่อเชิญชวนผู้คนไปร่วมชุมนุมทางการเมืองที่ถนนเอ็ดซา ครั้งที่ 2 โดยเครื่องส่งข้อความ ก็เป็นการทำงานในลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมีการปฏิบัติการของสื่ออินเทอร์เน็ตอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น การสนับสนุนการส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ พร้อมกับระดมรายชื่อของประชาชนเพื่อขับไล่ เอสตราดา (Estrada) ของเว็บไซต์ อีล็กดาตอคคอม (<http://www.eLagda.com>)

ทันทีที่มีวุฒิสมาชิกลงมติไม่ถอดถอนเอสตราดา (Estrada) การส่งข้อความสั้นถึงกันและกันกระจายไปทั่ว เป็นผลมาจากการทำงานของการส่งข้อความของโทรศัพท์มือถือและเครื่องส่งข้อความ โดยมีค่าต่างๆ ที่นัดหมายการรวมตัวกันที่ถนนเอ็ดซา เช่น ไปรวมกันที่เอ็ดซา และ สวมใส่ชุดสีดำสำหรับการจากไปของประชาธิปไตย อีแรป ออกไป หรือ ลาก่อนท่านประธานาธิบดี โดยที่การทำงานของสื่อในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในครั้งนี้ไม่ได้มีแต่เฉพาะข้อความสั้นที่ส่งกันโดยโทรศัพท์มือถือเท่านั้น ยังมีการทำงานของเว็บไซต์ ยังมีการรายงานข่าวของทีวี ที่รายงานการลงมติถอดถอนประธานาธิบดีแบบถ่ายทอดสดตลอด 6 ชั่วโมงที่มีการพิจารณา และยังมีการขยายผลโดยสื่อวิทยุ เป็นการทำงานร่วมกันของสื่อแบบ โซฟโอเปรา (Soap opera) มากกว่า (Davis et al. 2005 : 34, Santner. 2005 : 70)

3. ผลลัพธ์ของการปฏิบัติการ

การทำงานของโลกไซเบอร์ที่มีต่อการปฏิบัติการทางการเมืองในกรณีของการชุมนุมที่เอ็ดซา ครั้งที่ 2 นี้ ได้สร้างผลให้ 1) เกิดการบูรณาการของข้อมูลข่าวสารกับเทคโนโลยีการสื่อสารในการจัดระเบียบองค์กรกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ทำให้ปฏิบัติการรวมกลุ่มมีต้นทุนที่ต่ำ การจัดตั้งองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวสามารถสร้างประสิทธิภาพในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในธุรกิจ คือ มีความเร็ว มีความยืดหยุ่นเข้าถึงได้อย่างกว้างขวางทั่วโลก และได้ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างอำนาจ (Powerful mobilizing) ที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติโดยข้อมูล เช่นเดียวกับการทำงานของเทปคาสเซ็ท ของ อายาตอลเลาะห์ โคไมนี ในการปฏิวัติของอิหร่าน ในปี ค.ศ. 1979 (Davis et al. 2005 : 343) 2) เทคโนโลยีการสื่อสารโดยการส่งข้อความทางโทรศัพท์มือถือ ที่ทำหน้าที่ระดมกำลังมวลชนในการสร้างพลังทางการเมือง ในกรณีของการปฏิบัติการเอ็ดซา ครั้งที่ 2 นี้ เป็นผลมาจากการทำงานร่วมกับสื่ออื่นๆ อย่างใกล้ชิด ทั้งอินเทอร์เน็ต และวิทยุ (Castells et al. 2004 : 206) 3) การสื่อสารในการขับไล่เอสตราดา (Estrada) ได้ทำให้อินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือ รวมเข้ากับความเป็นพื้นที่สาธารณะอย่าง

เต็มตัวเปรียบเสมือนกับการค้นพบไฟ การเขียนและการพิมพ์ของมนุษย์ ดังนั้น นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป เทคโนโลยีการสื่อสารที่เกิดขึ้นจากการรวมเข้าด้วยกันดังกล่าว จะทำหน้าที่เปลี่ยนโฉมความสัมพันธ์ในสิ่งต่างๆ ที่เคยดำรงอยู่ เช่นเดียวกับการเกิดอุตสาหกรรม สังคม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการค้นพบไฟ การเขียนและการพิมพ์ (Pertirra. 2008 : 182)

ขบวนการสีเขียวของคนอิหร่าน

1. ข้อมูลเบื้องต้น

อยาตอลเลาะห์ โคไมนี (Ayatollah Khomeini) ผู้นำทางศาสนาอิสลามของอิหร่านได้ปลุกระดมให้ประชาชนรวมตัวกันแสดงพลังทางการเมืองเพื่อโค่นล้มระบบกษัตริย์ราชวงศ์ซาและอิทธิพลของโลกตะวันตก โดยชูความเชื่อความศรัทธาทางศาสนาว่า พระอัลเลาะห์คือผู้ยิ่งใหญ่ที่นำพาประชาชนอิหร่านทำการปฏิวัติอิสลามจนประสบผลสำเร็จ แล้วสถาปนากองการปกครองอิหร่านตามหลักศาสนาเป็นสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านในปี ค.ศ. 1979 การปกครองในอิหร่านดำเนินตามแนวทางของโคไมนี (Khomeini) มาอย่างต่อเนื่อง จนเกิดความขัดแย้งสองแนวทาง คือ แนวทางอนุรักษนิยม ที่มี มะหะหมัด อะห์มาดีเนจาต (Mahmoud Ahmadinejad) ซึ่งประธานาธิบดีติดต่อกันสองสมัย ในสมัยแรกในปี ค.ศ. 2005 ซึ่งได้ประกาศนำอิหร่านเดินตามหลักศาสนาอิสลามโดยเคร่งครัดเพื่อเป็นการปฏิวัติครั้งที่ 2 ของอิหร่าน ทั้งนี้ก็เพราะการเลือกตั้ง ในปี ค.ศ. 2005 อะห์มาดีเนจาต (Ahmadinejad) ชนะคู่แข่งชิน โมฮัมหมัด คาทามิ (Mohammed Khatami) ซึ่งเป็นผู้นำแนวทางปฏิรูป และดำรงตำแหน่งต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 ดังนั้น การได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีในครั้งที่สองของ อะห์มาดีเนจาต (Ahmadinejad) ในปี ค.ศ. 2009 จึงเท่ากับเป็นการตอกย้ำในความขัดแย้งของสองแนวทางนี้อีกครั้งหนึ่ง แต่ประชาชนกลับมีข้อสงสัยต่อผลคะแนน จึงออกมาพร้อมกันชุมนุมตามท้องถนนในหัวเมืองใหญ่และเป็นที่มาของขบวนการสีเขียวของคนอิหร่าน (The Iranian Green Movement) ที่ตั้งคำถามเป็นคำขวัญของการร่วมชุมนุมทางการเมืองในครั้งนี้ว่าคะแนนของฉันอยู่ที่ไหน? (Where is my vote : WiMV) โดยเริ่มต้นจากสื่อเชิงสังคม เฟซบุ๊ก พร้อมๆ กับเสนอประเด็นต่อสาธารณชนว่ารัฐบาลจัดการเลือกตั้งที่ไม่โปร่งใส (Lee. 2008 : 45, Chong. 2009 : 21, Galvin. 2011 : 1 - 2)

การเลือกตั้งประธานาธิบดีของอิหร่าน ในปี ค.ศ. 2009 นั้น ผู้สมัครแข่งขันทั้ง 4 รายประกอบด้วย 1) มีร์ - ฮุสไฮน มุซาวี (Mir - Hossein Mousavi) ซึ่งเป็นนักการเมืองสายปฏิรูป เป็นศิลปินและสถาปนิก เคยเป็นที่มงานสนับสนุนการบริหารในการปฏิวัติอิสลาม ปี ค.ศ. 1979 และดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในระหว่างปี ค.ศ. 1981 จนถึง ค.ศ. 1989 2) เมห์ดี แครโรบี (Mehdi Karroubi) เป็นผู้มีอิทธิพลต่อแนวทางปฏิรูปอิหร่าน เป็นนักทรงรณรงค์ประชาธิปไตย และเป็นประธานพรรคเดอะเนชันทรัสต์ (The National Trust Party) เคยดำรงตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎรสองสมัยในระหว่าง ปี ค.ศ. 1989 จนถึง ค.ศ. 1992 และ ปี ค.ศ. 2000 จนถึง

ค.ศ. 2004 เคยลงสมัครแข่งขันในตำแหน่งประธานาธิบดี ในปี ค.ศ. 2005 มาก่อนแล้ว 3) โมห์เซน รีเซอี (Mohsen Rezaee) เป็นนักการเมืองนักเศรษฐศาสตร์และเป็นอดีตผู้บัญชาการระดับสั่งการของกองทัพ เคยทำงานเป็นหัวหน้าในกิจการป้องกันการปฏิบัติของอิหร่าน (IRGC) เป็นเวลา 16 ปี และเป็นผู้สนับสนุนแนวทางสายอนุรักษนิยม และ 4) มะหะหมัด อะห์มาดีเนจาต (Mahmoud Ahmadinejad) เป็นผู้นำทางการเมืองคนสำคัญของพันธมิตรผู้สร้างรัฐอิสลามอิหร่าน ซึ่งเป็นกลุ่มความร่วมมือของกลุ่มอิสลามสายอนุรักษนิยม (Sreberny an Khiabany. 2010 : 172; cited by Galvin. 2011 : 1)

การเลือกตั้งประธานาธิบดีของอิหร่านนี้ ได้สะท้อนความขัดแย้งของสังคม โดยพื้นฐานของอิหร่าน ที่ด้านหนึ่ง เป็นความขัดแย้งของอุดมการณ์ทางการเมืองสองแนวทาง อีกด้านหนึ่งเป็นตัวแทนในการอธิบายความขัดแย้งในส่วนต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับแนวทางในการพัฒนาประเทศของสองแนวทางนี้อย่างลึกซึ้ง โดย มูซาวิ (Moussavi) ให้ความสำคัญต่อสิทธิมนุษยชนตามหลักสากลและเชื่อว่าความเท่าเทียมนั้นมีมาก่อนกฎหมาย และในปัจจุบันมีการใช้กฎหมายไปสร้างความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปจากอุดมการณ์ ศาสนา เพศสภาพ ชนชาติ และภูมิศาสตร์ของที่อยู่อาศัย เช่น การให้ความสำคัญต่อเพศชายที่เหนือกว่าสตรี การให้ความสำคัญมุสลิมเหนือกว่าทุกๆ ส่วนของการเปรียบเทียบไม่ว่าจะเป็นศาสนาตั้งเดิมแบบโซรวัสเตรนส์ (Zoroastrains) ยิว คริสเตียน และบาไฮ โดยมูซาวิ (Moussavi) เรียกร้องให้ดำเนินตามความเป็นเหตุเป็นผลและความโปร่งใส สนับสนุนแนวทางของการปรึกษาหารือและนิยามการทูตมากกว่าการนิยมความเสี่ยงและการใช้เล่ห์เพทุบาย ซึ่งตรงกันข้ามกับ แนวทางอนุรักษนิยมและผู้ควบคุมกองกำลังทหาร ตำรวจ และหน่วยพิเศษ ของอะห์มาดีเนจาต (Ahmadinejad) และอยาตอลเลาะห์ อาลี คาเมนี (Ayatollah Ali Khamenei) ซึ่งเป็นผู้นำทางฝ่ายศาสนาคนปัจจุบัน มากไปกว่านั้น ทั้งสองแนวทางของอิหร่านมีความแตกต่างกันในการให้ความสำคัญต่อการสร้างอำนาจอธิปไตย โดยแนวทางปฏิรูปเชื่อมั่นตามแนวคิดของ จอห์น ล็อก (John Locke) ที่เชื่อว่าความชอบธรรมของอำนาจหน้าที่ล้วนแต่มาจากอำนาจอธิปไตยที่ได้รับมอบมาจากมวลประชาชน (Popular sovereignty) และเชื่อว่าอำนาจเหล่านั้นเป็นฐานที่มาของความชอบธรรมของผู้รับใช้ทางศาสนา (Divine legitimacy) ด้วยเช่นกัน ซึ่งตรงกันข้ามกับแนวทางของฝ่ายอนุรักษนิยมที่รวมงานปกครองและงานศาลยุติธรรมไว้ด้วยกันกับความเป็นผู้รับใช้ทางศาสนา ให้ทำหน้าที่ไปพร้อมกันในตัวของอิหม่าม ประเด็นเหล่านี้ สะท้อนความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำทางสังคมไม่สามารถจัดสมดุลอำนาจขึ้นได้ เป็นเหตุทำให้เกิดเป็นวิกฤติความชอบธรรม อย่างไรก็ตาม อิหร่านก็เป็นประเทศที่มีพื้นที่ประชาธิปไตยค่อนข้างสูงและมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของการต่อสู้ของขบวนการประชาธิปไตย ขบวนการปฏิรูปสังคม แรงงานและสตรี จึงเท่ากับว่า ในขณะที่สถานการณ์สากลของโลกกำลังพิจารณาถึงความเท่าเทียมของการเป็นประชากรของโลก และการต่อต้านการล่าอาณานิคมแบบใหม่ ในอิหร่านยังต้องต่อสู้กับกลไกของรัฐที่เป็นทราชาธิปไตย

และการเป็นผู้บงการภายในประเทศ (ใจ อึ้งภากรณ์. 6 พฤษภาคม 2555, Dabashi. 2012 : 60, Milani. 6 พฤษภาคม 2555, Mozaffari. 15 กันยายน 2555)

2. บทบาทของโลกไซเบอร์

ลักษณะทางสังคมและประชากรของอิหร่านนั้น มีลักษณะพิเศษที่สำคัญเรื่องหนึ่ง คือ เป็นประเทศที่มีประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี มากถึง 1 ใน 3 ของประชากรของประเทศ จึงเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเป็นประเทศที่มีการใช้บล็อก เป็น 1 ใน 5 ของประชากรบล็อกทั่วโลก ประกอบกับบล็อกเป็นสื่อที่ไม่มีต้นทุนในการพัฒนาต่างไปจากสื่อกระแสหลักไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ ทีวี รวมทั้งสื่อประเภทดนตรี ล้วนจะต้องอาศัยต้นทุนทั้งการผลิตและการลงทุนในโครงข่าย แต่การจัดทำบล็อกเพียงแต่อาศัยโครงข่ายการสื่อสารที่มีการเปิดบริการไว้แล้ว โครงข่ายดังกล่าวครอบคลุมการสื่อสารไปกว้างไกลเท่าใด การสื่อสารของบล็อกก็สามารถสื่อสารติดต่อไปได้เท่านั้น อีกประการหนึ่งที่มีสาระสำคัญต่อการขยายตัวของการใช้บล็อกในอิหร่านก็คือ การจัดกลุ่มเรื่องที่แสดงความเป็นขั้ว เป็นกลุ่มให้เลือกใช้บริการ คือ สาธารณะกับส่วนตัว เป็นทางการกับไม่เป็นทางการ ปัจเจกบุคคลกับการรวมเป็นกลุ่ม การจัดกลุ่มการสื่อสารทั้ง 3 ประเภทข้างต้น ได้กระตุ้นให้มีการเข้าไปใช้บริการ ตามที่แต่ละคนจะสามารถเลือกใช้ นอกจากนี้ยังมีการจัดกลุ่มอีกเรื่องหนึ่ง ที่อาจจะไม่มีความนิยมมากนักก็คือ เรื่องที่เกี่ยวกับอิหร่าน/ไม่เกี่ยวข้องกับอิหร่าน การใช้บล็อกจนเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายนี้ ดูเหมือนว่าจะเป็นเครื่องมือที่นำคนเหล่านี้ออกไปสัมผัสกับประเด็นทางการเมือง เสรีภาพ ความเป็นประชาธิปไตยและกระแสนิยมแบบตะวันตก แต่ในความเป็นจริงแล้วระหว่างการนำเข้าเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ๆ ของสังคม อิหร่านก็ยังต้องปะทะกับแนวคิดในการลดความเป็นตะวันตก (De - Westernize) เป็นด้านตรงกันข้ามด้วยเช่นกัน แต่โดยทั่วไปแล้วก็ถือว่า อิหร่านเป็นสังคมการสนทนาแบบชาวบล็อก (Blogosphere) (Khiabany and Sreberny. 2007 : 563 - 564, Schoenman and Mansoori. 6 พฤษภาคม 2555)

การพัฒนาการใช้งานอินเทอร์เน็ตในอิหร่านนั้น มีการริเริ่มที่จะนำไปใช้งานในแวดวงการศึกษาและศาสนาในปี ค.ศ. 1992 และมีการนำเสนอที่จะนำไปใช้ในระดับครัวเรือนในปีต่อมา แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ในขณะที่รัฐก็ยังควบคุมการใช้สื่อวิทยุ ทีวี และการอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์ กล่าวได้ว่า ก่อนปี ค.ศ. 2003 การควบคุมกำกับกับการใช้งานอินเทอร์เน็ตของรัฐเป็นไปอย่างเข้มงวด แม้จะมีการอนุญาตให้มีการประกอบการสัมปทานการบริการอินเทอร์เน็ตไปแล้วก็ตาม อิหร่านก็ยังมีการจัดระบบการปิดกั้นเว็บไซต์และการกรองข้อมูลข่าวสารในอินเทอร์เน็ต สถานการณ์ของความต้องการในการใช้งานจากสื่อใหม่ๆ เหล่านี้เกิดเป็นประเด็นสาธารณะขึ้นเมื่อขบวนการนักศึกษา กลุ่มผู้หญิง เอ็นจีโอ พรรคการเมืองและผู้ประกอบการกิจการส่วนตัวได้เคลื่อนไหวให้ยกเลิกการปิดกั้นการเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อมวลชน การวิเคราะห์ข้อมูลและการเสียดสีนักการเมืองในพื้นที่ของอินเทอร์เน็ตซึ่งมีประชากรใช้งานอยู่ขณะนั้น 3 ล้านคน โดยประมาณ นับเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญต่อการสร้างพื้นที่สาธารณะของรัฐอิสลามอิหร่าน และ

รัฐบาลอิหร่านไม่อาจจะปิดเทคโนโลยีการสื่อสารได้อีกต่อไป เมื่อมีการใช้งานบล็อกเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2003 จนถึง ค.ศ. 2005 ในขณะที่ในปี ค.ศ. 2005 อะห์มาดีเนจาต (Ahmadinejad) ซึ่งได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีสมัยแรก ก็ประกาศนโยบายควบคุมกีดกันการทำงานของสื่ออย่างเข้มงวดต่อไป ซึ่งเป็นนโยบายที่ตรงกันข้ามกับภาคประชาสังคม จึงนับได้ว่า การพัฒนาเครือข่ายงานด้านอินเทอร์เน็ตมีความเกี่ยวข้องกับการควบคุมของรัฐและภาคประชาสังคม (Hashemi. 2010 : 25 - 29)

ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีทั้ง 4 คน ต่างนำเอาสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ประกอบในการหาเสียงเลือกตั้ง โดยเฉพาะผู้ทำชิง 3 คนแรก ต่างหวังพึ่งพาสื่อเหล่านี้แทนการใช้สื่อกระแสหลักที่อยู่ในการกำกับของรัฐ ในกรณีของ มูซาวิ (Moussavi) นั้น ใช้เฟซบุ๊กเป็นเครื่องมือสำหรับรณรงค์ทางการเมืองเป็นครั้งแรกในเดือนเมษายน ค.ศ. 2009 เป็นสื่อเพื่อสนับสนุนต่อการหาเสียงเลือกตั้ง มีคนสนใจเข้าไปชมเฟซบุ๊กนี้เพิ่มขึ้นอย่างล้นหลามจนกระทั่งเลยวันเลือกตั้งไปหนึ่งสัปดาห์จึงค่อยลดลง นอกจากนั้น ยังมีการใช้สื่อยูทูปและการจัดส่งข้อความแบบสั้น เพื่อรวบรวมผู้สนับสนุนที่เป็นเยาวชน คนที่มีฐานะ ชาวอิหร่านที่อาศัยอยู่ต่างประเทศ รวมทั้งผู้สนับสนุนที่เป็นนักปฏิรูป ขบวนการผู้หญิงและองค์กรนักศึกษาเชื่อมโยงกันด้วยอินเทอร์เน็ตและหน่วยงานของเครือข่ายทางสังคม สื่อสารกันด้วยภาษาอังกฤษปนกับภาษาอิหร่าน ทั้งนี้ นอกจากมีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารมาประกอบในการหาเสียงเลือกตั้งแล้ว เอ็นจีโอ และ องค์กรภาคประชาสังคม ยังเปิดเว็บไซต์ชื่อ เซตาดะ มะ (Setade Ma) ซึ่งมีความหมายถึง การรณรงค์ของเรา (Our campaign) เป็นเว็บไซต์เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนออกไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Chong. 2009 : 16, Cross. 2010 : 171, Milani . 6 พฤษภาคม 2555)

ในระหว่างการชุมนุมของขบวนการสีเขียวของคอนอิหร่าน มีการปะทะกับกำลังเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีผู้ถูกจับกุม 100 คน มีผู้เสียชีวิตโดยปืนซุ่มยิง (Snipers) 12 คน คาเมนี (Khamenei) ผู้นำสูงสุดทางศาสนา ได้ตำหนิฝ่ายปฏิรูป และเดินหน้าให้การรับรองผลการเลือกตั้งดังกล่าวก็ยิ่งทำให้การเคลื่อนไหวของฝ่ายประชาชน มีความชอบธรรมที่จะมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง และมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการเสียชีวิตของ เนดา อักฮาร์ โซลตัน (Neda Agha Soltan) ซึ่งถูกยิงจากกระสุนของปืนซุ่มยิง ในวันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ. 2009 มีการบันทึกภาพวิดีโอขณะพยายามช่วยเหลือและขณะที่เธอเสียชีวิต แล้วมีการเผยแพร่ออกไปโดยเครือข่ายของการสื่อสารผ่านโทรศัพท์มือถือ จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของการกระตุ้นการเคลื่อนไหวของขบวนการสีเขียวไปโดยอัตโนมัติ การเสียชีวิตของ เนดา (Neda) ได้ผูกโยงเข้ากับเรื่องของการตายแบบเสียสละ (Martyr) เป็นเรื่องของการตายที่มีเกียรติ กลายเป็นกระแสทางวัฒนธรรมที่ลุกลามออกไปผสมกับเรื่องของอารมณ์ การเล่าเรื่องการตายของเนดา (Neda) ถูกแพร่กระจายขยายตัวไปตามเครือข่ายและความสามารถในการให้บริการของสื่อเชิงสังคม ทั้งโทรศัพท์มือถือ ยูทูป เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ จึงนับได้ว่า ขบวนการสีเขียวของคอนอิหร่าน ได้ใช้เครือข่ายของสื่อเชิงสังคม (Social networking sites) และยูทูป เป็นสื่อที่นำพาข่าวของการชุมนุมต่อต้านและการนำเสนอ

ประเด็นการเคลื่อนไหวไปยังต่างประเทศ (โลกตะวันตก) อย่างมีประสิทธิภาพ และแหล่งข้อมูลของอินเทอร์เน็ตเป็นส่วนหลักๆ ในองค์กรที่สื่อต่างประเทศ (โลกตะวันตก) ใช้รายงานและทำงานที่เกี่ยวข้องต่อไป (Chong. 2009, Milani. 6 พฤษภาคม 2555, Galvin. 2011 : 20)

การรายงานข่าวสารเคลื่อนไหวของประชาชนอิหร่านในครั้งนี้ นอกจากจะมีสื่อเชิงสังคมแล้ว ยังมี CNN โบปลิวิ การพ่นข้อความสีสเปรย์ตามผนัง (Spray graffiti) เพื่อสร้างการรับรู้สำหรับกลุ่มคนที่ไม่ใช้อินเทอร์เน็ต เป็นการสร้างปฏิบัติการร่วมกันทั้งในพื้นที่แบบเครือข่าย (Online) และนอกเครือข่าย (Offline) (Radch. 2008; cited by Chong. 2009)

3. ผลลัพธ์ของการปฏิบัติการ

คาเมนี (Khamenei) ผู้นำสูงสุดของอิหร่านได้เชิญผู้สมัครแข่งขันทั้ง 4 ราย เข้าพบเพื่อร่วมประชุมหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมยืนยันในการจัดการเลือกตั้งที่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน เช่น สภาผู้พิทักษ์ กระทรวงกลาโหม คณะกรรมการตรวจสอบบัญชีและคณะกรรมการรณรงค์การเลือกตั้ง เพื่อรับรองผลการเลือกตั้ง ขบวนการสีเขียวของคอนอิหร่านไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงผลคะแนนการเลือกตั้งได้ ทำให้ อะห์มาดีเนจาต (Ahmadinejad) ได้เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีต่อสมัยที่สองสำเร็จ และดำเนินการโต้กลับขบวนการเคลื่อนไหวโดยจับกุมผู้นำของขบวนการ จับกุมนักการเมืองฝ่ายค้านและขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิเสรีภาพในอิหร่าน ปิดหนังสือพิมพ์ นิตยสาร เว็บไซต์ ที่ใกล้ชิดกับการเคลื่อนไหว ปิดกั้นการทำงานของเว็บไซต์ต่างๆ รวมทั้งสำนักข่าวบีบีซีภาษา farsi เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ แทรกแซงด้วยการลดความเร็วในการทำงานของระบบสัญญาณของจีเมลและยาฮู นอกจากนี้ กระทรวงต่างประเทศอิหร่าน ยังได้ออกแถลงการณ์ประณามประเทศตะวันตกว่าเป็นพวกฉวยโอกาสและสนับสนุนการก่อการร้าย การล่าอาณานิคม สนับสนุนเผด็จการ กดขี่ประเทศที่อ่อนแอกว่าและติดอาวุธทำลายล้างอาวุธนิวเคลียร์ และรัฐบาลอิหร่าน ยังพัฒนาความสามารถของบุคลากร เทคนิคเพื่อรับผิดชอบในพื้นที่ของการสนทนาแบบสังคมชาวบล็อกและการสื่อสารโดยอินเทอร์เน็ต หลังจากเหตุการณ์ผ่านพ้นไปสองปี รัฐบาลอิหร่านยังคงใช้สื่อของรัฐโจมตีทั้งมุซาวี (Moussavi) และแคโรบี (Karroubi) ยังคงใช้ความรุนแรงกับฝ่ายต่อต้านในประเทศอย่างต่อเนื่อง อิหร่านยังประสบปัญหาการทำหายเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยโดยมีกระแสกดดันจากกลุ่มเยาวชนขบวนการสตรี และความยุ่งยากในโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การลงทุนในอุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซและปัญหาของภาคธุรกิจเอกชน (Cross. 2010 : 171, Milani. 6 พฤษภาคม 2555)

ผลของการเคลื่อนไหวของขบวนการสีเขียวของคอนอิหร่านนั้น ทำให้มีจำนวนประชากรของอิหร่านเข้ามาใช้อินเทอร์เน็ตทั้งสิ้น 33 ล้านคน (จากเดิมในปี ค.ศ. 1996 มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเพียง 600,000 คน) คิดเป็น 43% ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ โดยที่ 70% เป็นเยาวชนคนหนุ่มสาวที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี และ ประมาณ 80% ของผู้ใช้เน็ตให้ความสำคัญที่จะใช้เพื่อการอ่านวรรณกรรม (Golkar. 2011 : 53)

โมซาฟฟารี (Mozaffari) ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เดนมาร์ก และยังคงดำรงตำแหน่งหัวหน้าศูนย์ศึกษาอิสลามและกระบวนการที่เข้มข้น มีความเห็นเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของขบวนการสีเขียวของคณิศรที่มีทวิตเตอร์เป็นกลไกสำคัญในการสื่อสารว่า เป็นขบวนการที่จัดองค์กรแบบที่มีสื่อเชิงสังคมเป็นตัวนำพา ซึ่งต่างไปจากตัวแบบอื่นๆ ในยุโรปที่เคยมีมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นตัวแบบการจัดการบริษัท (Corporate - led movement) ของโปแลนด์ แบบภูมิปัญญา (Intellectually led movement) ของเชคโกสโลวาเกีย แบบการจัดการแบบกองทัพ (Military - based in alliance with the masses) ของโรมาเนียแบบการก่อตั้ง (Establishment - led movement) ของฮังการี โดยที่ตัวแบบของทวิตเตอร์นี้เป็นการบ่งบอกบุคลิกของอนาคต และโอกาสที่จะเกิดขึ้นจะเป็นแบบนานๆ เกิดครั้งหนึ่ง นอกจากนั้น ยังเป็นขบวนการที่มีฐานเฉพาะในกรุงเตหะรานและเมืองใหญ่อื่นๆ ชาติฐานมวลชนรองรับในวงกว้าง ไม่มีผู้นำโดยตรง โดยทั้ง มูซาวิ (Moussavi) และแคโรบี (Karroubi) ซึ่งเป็นแกนนำในขบวนการปฏิรูปในอิหร่าน ทั้งสองไม่เคยประกาศตัวเป็นแกนนำขบวนการสีเขียวนี้แต่อย่างใด องค์กรประกอบของการจัดการที่ยังไม่ลงตัวเหล่านี้ จะเป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความล้มเหลวมากกว่าความสำเร็จ (Mozaffari. 15 กันยายน 2555)

การปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท (Occupy wall street)

1. ข้อมูลเบื้องต้น

การปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท ที่จัดการชุมนุมขึ้นในวันที่ 17 กันยายน ค.ศ. 2011 ได้สร้างความแปลกใหม่ให้กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เพราะไม่ได้เป็นการประท้วงต่อการจัดประชุมขององค์กรระหว่างประเทศ นโยบายของรัฐบาลหรือกิจการของบริษัทใดบริษัทหนึ่ง แต่เป็นการกล่าวหาว่า ระบบเศรษฐกิจทั้งระบบ ทั้งตลาดทุนกิจการขนาดใหญ่ สถาบันการเงิน รวมทั้งนโยบายและการกำกับของรัฐที่ปล่อยให้ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจการขนาดใหญ่เพียง 1% เป็นผู้ครอบครองความมั่งคั่งของโลกไว้และเป็นผู้ที่คอยจัดสรรค่าใช้จ่ายให้กับคนอื่นอีก 99% จนนำไปสู่การเกิดวิกฤติเศรษฐกิจขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่า แล้วผลักดันภาระความเสียหายเหล่านั้นให้กับรัฐและสังคมส่วนรวมเข้าไปร่วมรับผิดชอบด้วย มีหน้าซ้ำในกรณีของวิกฤติในสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 2008 ในขณะที่รัฐให้การช่วยเหลือกิจการบริษัทและธนาคาร สังคมยังมีคนว่างงานและต้องการความช่วยเหลือจากรัฐอยู่อีกเป็นจำนวนมาก ปรากฏว่าธุรกิจเหล่านี้กลับจ่ายโบนัสให้ผู้บริหารในอัตราที่สูงๆ มากไปกว่านั้น ธุรกิจในการเงินยังสร้างความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจโดยที่ไม่มีความผิดที่จะต้องรับผิดชอบโดยกฎหมาย สามารถใช้อิทธิพลทางการเงินผนวกรวมกับการเมือง สร้างความร่ำรวยให้กับตนเองอย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีส่วนทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การชุมนุมที่จัดขึ้นบริเวณถนนวอลล์สตรีท ก็เพราะต้องการที่จะสื่อไปยังสังคมในเชิงสัญลักษณ์ถึงความรับผิดชอบที่ควรจะมีของกิจการเหล่านี้ ซึ่งสำนักงานใหญ่มักที่ตั้งบนถนน

เส้นนี้ ประเด็นที่โดดเด่นในการนำเสนอในการชุมนุม คือ เราคือส่วนของ 99% (We are the 99%) ที่ต้องการสร้างความร่วมมือเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมของประเทศต่างๆ ทั่วโลกที่ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกัน (วิวรรณ ธารศิริรัฐโชติ. 6 พฤษภาคม 2555, ไสว บุญมา. 7 กรกฎาคม 2555, Gelder. 6 พฤษภาคม 2555)

การปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว พร้อมกับสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่กำลังจะเกิดขึ้น เช่น การจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวหรือการปฏิบัติการในครั้งนี้ ไม่ใช่การรวมตัวของกลุ่มหรือองค์กรภาคประชาสังคมเช่นที่เคยปฏิบัติกันมาก่อน เป็นการประสานงานโดยเครื่องมือสื่อเชิงสังคมที่หลากหลายซึ่งรวมความคิดเห็นของความไม่เท่าเทียมในอำนาจทางสังคมและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่เป็นการนำเสนอประเด็นปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นเฉพาะกรณี (Single issue) ที่มักจะมีการจัดองค์กรขึ้นอย่างเป็นทางการ มีวัตถุประสงค์และข้อเรียกร้องเป็นเรื่องราว แต่เป็นการยกระดับการเคลื่อนไหวทางสังคมจากเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปสร้างเป็นการเมืองในระดับกรอบแนวคิด (Jickling and Hoskins. 2011 : 1, Tormey. 2012 : 132)

ไรเจอร์ (Rieger. 2012 : 34 - 38) ตั้งข้อสังเกตว่า การปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท เป็นคู่ความขัดแย้งแบบขั้วตรงกันข้าม (Dichotomy) ระหว่าง 1% กับ 99% ซึ่งเป็นความใหม่ของประเด็นสาธารณะของสหรัฐอเมริกาที่แตกต่างไปจากการพิจารณาประเด็นของชนชั้นแบบช่วงชั้นทางสังคม (Social stratification) กับขั้วตรงกันข้ามทางชนชั้น (Class dichotomy) ซึ่งจะพบได้จากสถิติว่าคนในสหรัฐอเมริกาที่เป็นคนรวยมีเพียง 400 คน ที่มีทรัพย์สินในการครอบครองมากกว่าประชาชนในอเมริการวมกัน 60% การขยายความมั่งคั่งของคนรวยกับการถือครองทรัพย์สินโดยเฉลี่ยในระหว่างปี ค.ศ. 1962 ถึงปี ค.ศ. 2009 เพิ่มขึ้นจาก 125 เท่า เป็น 225 เท่า โอกาสและการสร้างรายได้ของกลุ่มคนรวยเกิดขึ้นได้แม้กระทั่งยามเกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ แต่สำหรับคนส่วนใหญ่ของสังคม (99%) ไม่มีโอกาสแม้กระทั่งในสภาวะเศรษฐกิจแบบปกติ การเป็นตัวแทนของฝ่าย 1% นั้น สามารถอธิบายได้ว่าเป็นตัวแทนของผู้ประกอบการธุรกิจและผู้บริหารของกิจการบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ ในขณะที่ฝ่ายของ 99% นั้น เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากระบบโดยรวมจากงาน ผลประโยชน์ตอบแทน การมีสิทธิมีเสียงและการกำหนดชีวิตของตนเองรวมทั้งกิจกรรมทางศาสนาก็น้อยลง

2. บทบาทของโลกไซเบอร์

การปฏิบัติการชุมนุมของการยึดครองวอลล์สตรีทนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากผลของการเคลื่อนไหวของกรณีอาหรับสปริง และ การเคลื่อนไหวทางสังคมในยุโรปที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานในนิตยสารแอดบัตเตอร์ (Adbusters) ซึ่งเป็นกลุ่มที่นิยมการต่อต้านกิจการบริษัทขนาดใหญ่ด้วยการจัดทำโฆษณาล้อเลียน ประสานการจัดกิจกรรมชุมนุมร่วมกับอาสาสมัครทหารผ่านศึก แต่การจัดขบวนเคลื่อนไหวมีลักษณะเป็นการจัดระเบียบองค์กรแบบการณรงค์มากกว่าจะเป็นแบบต่อต้าน เน้นการชุมนุมยึดถือ เพื่อเรียกร้องให้คนทั่วไปหันมาสนใจประเด็นที่มี

การนำเสนอ แสดงออกถึงการต่อต้านธุรกิจที่ไม่มีความยุติธรรมและเอาเปรียบ รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมแจกจ่ายอาหารคนจนในวันขอบคุณพระเจ้า ร่วมรณรงค์ในวันงดซื้อของ (วีรกรรมชาวหิรัญโชติ. 6 พฤษภาคม 2555, Gelder. 6 พฤษภาคม 2555)

การปฏิบัติการตามขบวนการยึดครองขยายตัวออกไปยังเมืองต่างๆ ทั่วโลกอย่างรวดเร็ว เพราะต่างก็ได้รับอิทธิพลมาจากการเคลื่อนไหวของอาหรับ สปริง ด้วยเช่นกัน การปฏิบัติการมีลักษณะที่เหมือนกันอย่างน้อย 2 เรื่อง คือ 1) ชุมนุมมวลชนเคลื่อนไหวไปตามท้องถนน 2) ฟังพาเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ๆ โดยเว็บไซต์แนะนำข้อมูล แนะนำแนวปฏิบัติการและการใช้เครื่องมือการสื่อสาร ซึ่งมีการแนะนำไว้ใน <http://www.occupywallstreet.org> และ <http://www.occupytogether.org> โดยเว็บไซต์ทั้งสองเป็นศูนย์ประสานข้อมูลข่าวสาร แนะนำแนวปฏิบัติการรวมกลุ่ม การนัดหมายเพื่อพบปะและร่วมสร้างแผนปฏิบัติงานร่วมกัน มีการใช้ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ อุปกรณ์สนับสนุนการเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน เช่น แผนที่ สถานที่ การนัดหมาย การรายงานความก้าวหน้า สื่อที่เป็นเครื่องมือเหล่านี้ จะถูกนำมาใช้งานและแนะนำการใช้ไว้หน้าเว็บไซต์ดังกล่าว ซึ่งเท่ากับเป็นการใช้ประโยชน์ของเว็บไซต์ที่เป็นไปตามคุณสมบัติของเว็บ 2.0 ที่ผู้ใช้งาน ผู้อ่าน ผู้เขียนข้อมูล มีส่วนจัดทำขึ้นร่วมกัน ต่างไปจากการใช้งานเว็บไซต์เพื่อการสื่อสารข้อมูลแบบเผยแพร่โดยให้อ่านหรือมีส่วนร่วมแบบการรับรู้ข้อมูลแบบเว็บ 1.0 จุดสำคัญของการปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีทนี้ คือการนัดหมายแสดงพลังร่วมกันในวันที่ 15 ตุลาคม ค.ศ. 2011 โดยในวันดังกล่าวมีประชาชนมาร่วมชุมนุมกันตามนัดหมายมากถึง 1,500 เมืองทั่วโลก มีการนำเสนอประเด็นของประชาชนส่วนใหญ่ของโลกหรือฝ่าย 99% ที่แตกต่างกันตามลักษณะเฉพาะของแต่ละเมืองหรือประเทศ เช่น ในสหรัฐอเมริกาผู้ชุมนุมได้ร่วมกันทางเดินที่ตั้งแคมป์ในสวนสาธารณะซัคคอตตี (ZuccottiPark) มีการจัดการบรรยายภาคสนาม (Teach - ins) เพื่อเปิดโอกาสให้กับผู้ที่มีความรู้ได้นำเอาความรู้ที่มีไปบรรยายให้กับผู้ร่วมชุมนุม โดยเฉพาะหัวข้อที่เกี่ยวกับความซับซ้อนในระบบผู้ต้องขัง และความสัมพันธ์ระหว่างหนี้ของนักศึกษา กับกองทุนมหาวิทยาลัย มีการจัดชุมนุมขึ้นในเมืองใหญ่ๆ อีกหลายร้อยเมือง ไม่ว่าจะเป็น บอสตัน ชิคาโก ลอสแอนเจลิส พอร์ตแลนด์ แอดแลนตา ซานดิเอโก โดยการจัดชุมนุมในเมืองต่างๆ ในอเมริกานี้ สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของชนชั้นกลางในเมือง ไม่มีการเข้าร่วมงานของกลุ่มคนผิวสี ซึ่งมีประเด็นทางเศรษฐกิจและมีอัตราการว่างงานที่มากกว่าคนผิวขาว (Campbell. 2011 : 42 - 46, Gelder. 6 พฤษภาคม 2555)

ที่ไอร์แลนด์ ก็มีการตั้งแคมป์และชูป้ายประท้วงในย่านถนนเดมิ ของกรุงดับลินซึ่งเป็นที่ตั้งของธนาคารกลาง ในยุโรปตะวันออกมีการประท้วงการวิพากษ์ระบบทุนนิยมโดยนำเสนอแนวคิดแบบการปฏิวัติ ค.ศ. 1968 มีผู้ให้ความสนใจติดตามการเคลื่อนไหวในครั้งนี้อย่างกว้างขวางในกรุงวอร์ซอ ปราก บราติสลาวา บูคาเรสต์ บูดาเปส เบลเกรด และโซเฟีย แต่ที่ฮังการีมีการเคลื่อนไหวแบบเป็นขบวนการต่อต้านรัฐบาลปึกขาว มีผู้เข้าร่วมชุมนุมประมาณ 80,000 คน

แต่ไม่มีการนำเสนอประเด็นต่อต้านเสรีนิยมใหม่ (Campbell. 6 พฤษภาคม 2555, Gagy. 2012 : 144 - 146)

ที่สเปน ในวันที่ 15 ตุลาคม ค.ศ. 2011 นั้น มีประชาชนเข้าร่วมชุมนุมกันหลายเมือง โดยแต่ละเมืองมีประชาชนนับแสนคน เฉพาะในกรุงมาดริดมีประชาชนนับครึ่งล้านคน เต็มท้องถนนไปหมด เพราะในสเปนได้มีการผนวกรวมประเด็นของการปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีทกับการเรียกร้องประชาธิปไตยของการเคลื่อนไหวแห่ง 15 พฤษภาคม ค.ศ. 2011 (15 - M Movement) ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อการจัดการตนเองของท้องถิ่นภูมิภาค (Indignados movement) ที่มีข้อเสนอของการเรียกร้องต้องการประชาธิปไตยทางตรง และต้องการประชาธิปไตยที่แท้จริง โดยมีการใช้ เฟซบุ๊ก และ ทวิตเตอร์ เป็นพื้นที่สำหรับการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสาธารณะ (Shihade, Fominaya and Cox. 2012 : 6 - 7)

การเคลื่อนไหวในเรื่องเดียวกันนี้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกปรากฏว่ามีไม่มากนักทั้งในเกาหลีใต้และฮ่องกง แต่ที่น่าสนใจมาก ก็คือจีน ซึ่งเคยมีการเคลื่อนไหวทางสังคมของขบวนการปฏิวัติดอกมะลิของจีน (The Chinese Jasmine Revolution: CJR) ที่เป็นผลพวงมาจากอิทธิพลของอาหรับสปริงโดยตรง มีการจัดทำเว็บไซต์ และจัดทำรายชื่อสำหรับรับส่งข้อมูลข่าวสารขึ้นเป็นกลุ่มๆ (E - mail setting up) เช่นเดียวกับการใช้เฟซบุ๊กในตะวันตก แต่การเคลื่อนไหวในครั้งนั้นไม่ประสบความสำเร็จ เพราะเฟซบุ๊กไม่ใช่สื่อเชิงสังคมที่เป็นที่นิยมใช้ในจีน (จีนได้สร้างไมโครบล็อก ขึ้นมาเป็นสื่อที่ใช้กันในประเทศชื่อว่า เวibo (Weibo) และเป็นที่ชื่นชอบของเยาวชนจีน) ดังนั้น ในการเคลื่อนไหวของการปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท จึงมีการตอบโต้จากรัฐบาลจีนโดยทันที ด้วยการเฝ้าระวังการสนทนาและการกรองข้อมูลที่ต่อต้านรัฐบาลในพื้นที่สื่อเชิงสังคมต่างๆ การกำกับตรวจสอบอินเทอร์เน็ต กีดขวางการเข้าถึงข้อมูลและบริการของ เฟซบุ๊ก ยูทูป และทวิตเตอร์ ด้วยการใช้เครื่องมือที่เป็นกำแพงกีดขวาง (The great firewall) ในขณะเดียวกันก็นำเสนอประเด็นโต้กลับในระดับยุทธศาสตร์ทางความคิดของสาธารณะให้สังคมพึงระวังว่าด้วย "ปีศาจของทุนนิยมตะวันตก" ซึ่งส่งผลให้การชุมนุมของการปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีทที่เมืองเจิ้งโจว (Zhengzhou) และ เมืองเลียวหยาง (Luoyang) เป็นการวิพากษ์ปีศาจของระบบทุนนิยมและสนับสนุนแนวคิดแบบสังคมนิยม ไม่มีการยกประเด็นปัญหาภายในประเทศไม่เกี่ยวข้องกับความปรารถนาของปัจเจกและความจงใจจากภายนอก ซึ่งเป็นแกนหลักของความคิดของการยึดครองวอลล์สตรีท ในทางกลับกันในทางบริบทของจีนนั้น ความล้มเหลวของเศรษฐกิจสหรัฐ เป็นผลเชิงบวกต่อการเติบโตของเศรษฐกิจจีนทำให้อากาศของจีนมีการสร้างเศรษฐกิจและสร้างความมั่นคงในการจ้างงานและสร้างอำนาจในทางการเงินมากขึ้นรวมทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อใหม่ในจีนนั้นต่างก็ต่อต้านทุนนิยมตะวันตก ดังนั้น แม้ว่าจะมีผู้พยายามที่จะร่วมกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการร่วมของโลก (The global day of action) ในวันที่ 15 ตุลาคม ค.ศ. 2011 โดยการเปิดเฟซบุ๊กในเมืองต่างๆ เช่น การยึดครองจีน (Occupy China), การยึดครองปักกิ่ง (Occupy Beijing), การยึดครองเซี่ยงไฮ้ (Occupy Shanghai), การยึดครองกวางโจว

(Occupy Guangzhou), การยึดครองนานกิง (Occupy Nanjing) แต่มีผู้แสดงความประสงค์ที่จะเข้าร่วมไม่ถึง 1,000 ราย (Branigan. 6 พฤษภาคม 2555, Dickson. 2011 : 211, Ford. 6 พฤษภาคม 2555, Zhang & Shaw. 2012)

3. ผลลัพธ์ของการปฏิบัติการ

ลักษณะของการเคลื่อนไหวที่เป็นการสร้างปรากฏการณ์ทั่วโลกในครั้งนี้ ไม่ใช่เป็นการเรียกร้องที่มีต่อการจัดการปัญหาที่เป็นประเด็นใดประเด็นหนึ่งโดยตรง แต่เป็นการนำเสนอให้โลกได้ตระหนักถึงความผิดปกติที่ระบบทางเศรษฐกิจ กฎหมาย การจัดระเบียบทางการบริหาร ที่ใช้งานอยู่ของระบบทุนนิยมที่ไปเอื้อต่อคนเพียง 1% พร้อมกันนั้น ก็ละเลย มองข้ามความเดือดร้อนของคนส่วนใหญ่ 99% ของโลก ดังนั้น ผลลัพธ์ความสำเร็จและความล้มเหลวของการเคลื่อนไหวนี้ จึงไม่ใช่ผลที่มีต่อข้อเรียกร้อง แต่เป็นการสร้างความตระหนักในระดับกรอบแนวคิด (Paradigm) ที่ควรให้ความสำคัญต่อการขานรับของกระแสสังคมในการเข้าร่วมเคลื่อนไหวเป็นเงื่อนไขสำคัญ ซึ่งจะเห็นว่า ทันทีที่มีการรณรงค์แนวความคิดนี้ออกไป ก็สามารถที่จะแปรผลเป็นการร่วมกันแสดงความคิดเห็นสาธารณะที่มีต่อการละเลยและมองข้ามของรัฐและผู้บริหารเอกชน

อย่างไรก็ตาม การแปรผลความหมายของการละเลย มองข้ามปัญหาที่ควรจะรับผิดชอบ โดยคนส่วนใหญ่หรือต่อฝ่าย 99% นั้น มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะของประเด็นทางสังคมของแต่ละประเทศไม่ใช่จะมีแต่เพียงการตั้งคำถามที่มุ่งต่อรัฐกับการโน้มน้าวเพียงดูแลเอาใจใส่เฉพาะแต่เรื่องตลาดทุนเหมือนที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา เพราะมีการสะท้อนปัญหาเป็นการต่อต้านรัฐบาลฝ่ายขวาในฮังการี และสนับสนุนต่อการจัดการปกครองตนเองและการจัดการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของสเปน รวมทั้งการวิพากษ์ปีศาจของทุนนิยมตะวันตกด้วยการนำเสนอแนวคิดสังคมนิยมในจีน ซึ่งเป็นลักษณะที่สะท้อนการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่เป็นไปตามสภาวะที่เหมาะสมของเงื่อนไขแวดล้อมทางสังคมของแต่ละประเทศ ที่จะแปรผลความเดือดร้อน การละเลย มองข้ามของรัฐ หรือเป็นขั้วตรงกันข้ามระหว่าง 1% กับ 99%

การปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีทที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา เป็นการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนไปตามแนวนอน (Horizons) ที่มีความประสงค์จะอธิบายถึงการดำรงอยู่ทางเศรษฐกิจของตนเองที่แตกต่างไปจาก 1% เช่น แนวความคิดเรื่องความเป็นเอกภาพทางเศรษฐกิจ ที่ฝ่าย 1% จะอธิบายว่า เราอยู่ในเรือลำเดียวกัน การที่จะแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ ก็จะต้องแก้แบบยกเรือขึ้นไปทั้งลำ แนวความคิดแบบเอกภาพนี้ยังจะถูกนำไปใช้ในการอธิบายแบบเดียวกันในทางการเมืองเกี่ยวกับการลดภาษีจะสร้างมั่งคั่งให้กับระบบเศรษฐกิจ แม้กระทั่งเรื่องในทางศาสนาก็จะถูกอธิบายในลักษณะเดียวกันว่าพระเจ้าเป็นเจ้าจะช่วยกำกับคำสั่งการของผู้มีอำนาจ แต่ในฝ่าย 99% กลับเชื่อมั่นในความหลากหลายของการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย และประเพณีดั้งเดิมของเสียงของมหาชน ตามหลักการของคำสอนของฮีบรูและพระเยซู รวมทั้งเน้น

การสร้าง ความสมานฉันท์ มีความคล้ายคลึงกับแนวทางการอธิบายของนักชุมชนนิยมในลาตินอเมริกาที่ผูกโยงเข้ากับความเชื่อทางศาสนา (Rieger. 2012 : 39 - 41)

กากจี (Gagy. 2012 : 144) ระบุว่า การที่ขบวนการยึดครองวอลล์สตรีทในยุโรป ตะวันออกได้ผนวกรวมเข้ากับอุดมการณ์ของการปฏิวัติ ค.ศ. 1968 และอนาธิปไตยจะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่ประชาธิปไตยที่เน้นความเป็นเสรีภาพส่วนบุคคล และเทคโนโลยีการสื่อสาร ที่นำมาใช้โดยไม่มี การสร้างความรู้ขึ้นใหม่มาขึ้นนั้น จะทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้น ตามรูปร่างของความคิดที่มีอยู่ของปัจเจกและประสบการณ์ในทางปฏิบัติของสังคมที่มีอยู่เดิม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

การต่อต้านโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ในญี่ปุ่นหลังเหตุการณ์ฟูกูชิมะ

1. ข้อมูลเบื้องต้น

ประวัติศาสตร์การต่อต้านโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ในญี่ปุ่นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ก่อนเหตุการณ์ที่ฟูกูชิมะนั้น มีไม่มากนัก การต่อต้านโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ในญี่ปุ่นจะเป็น ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลท้องถิ่นกับรัฐบาลกลาง ไม่เหมือนกับในเยอรมนีที่จะมีการต่อต้าน ทั้งระดับชุมชน ประชาสังคม รัฐบาลท้องถิ่นและพรรคการเมือง ความเข้มข้นของความขัดแย้งนี้ ในระดับนโยบายหรือพรรคการเมืองจะแบ่งออกเป็นสองขั้ว (Dichotomy) ระหว่างฝ่ายสนับสนุน และฝ่ายต่อต้าน ผลัดกันเป็นรัฐบาลและฝ่ายค้าน แต่ในกรณีของญี่ปุ่น นอกจากไม่มีลักษณะเป็น ขั้วทางการเมืองข้างต้นแล้ว ลักษณะทางสังคมของญี่ปุ่นยังเปิดกว้างสำหรับการปรึกษาหารือกัน มากกว่ายุโรป ก่อนคริสต์ทศวรรษ 1990 การต่อต้านโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ในญี่ปุ่น จะเป็น เรื่องเกี่ยวกับความกังวลของชุมชนโดยรอบพื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้า ชาวนา ชาวประมง และเป็นปัญหา ในระดับท้องถิ่นและพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย สหภาพแรงงาน นักกฎหมาย ครู รวมทั้งนักศึกษา ร่วมกับขบวนการแรงงานและขบวนการสันติภาพ โดยคำขวัญของการต่อต้านในขณะนั้น ก็คือ “ปกป้องเมืองของเรา” (Protect our home town) ในช่วงหลังปี ค.ศ. 1990 สถานการณ์ได้เปลี่ยนไป เพราะโครงสร้างในการบริหารอุตสาหกรรมนี้เป็นการตัดสินใจของรัฐบาลกลาง ที่ขยายตัวมากขึ้น โดยมีโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ จำนวน 51 โรง จึงเกิดความขัดแย้งขึ้นกับรัฐบาลท้องถิ่น ที่จะต้องปะทะกับข้อเรียกร้องของชุมชนในพื้นที่ จนทำให้ในหลายจังหวัดต้องยกเลิกโครงการ จนกลายเป็นกระแสความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกลางกับท้องถิ่นที่โดยส่วนใหญ่จะมีผู้ว่าราชการ จังหวัดซึ่งสังกัดกลุ่มหรือพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย ประกอบกับญี่ปุ่นจะต้องประสบกับปัญหาใหม่ ซึ่งเป็นปัญหาของประเทศผู้นำอุตสาหกรรมไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ คือ การจัดการกากนิวเคลียร์ เป็นประเด็นใหญ่ที่เพิ่มความขัดแย้งระหว่างท้องถิ่นกับส่วนกลาง (Aldrich. 2012 : 3, Kotler and Hillmam. 2000 : 4 - 5, Oguma. 2555 : 13 - 14, Sato. 2008 : 187 - 188)

การต่อต้านโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ในภาคประชาสังคม นั้น ได้แสดงออกโดยมี พัฒนาการต่างๆ เป็นลำดับ เช่น การลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งท้องถิ่นให้กับผู้สมัครที่ไม่

สนับสนุนโครงการที่เกี่ยวข้องกับพลังงานนิวเคลียร์ตามนโยบายของรัฐบาล มีการจัดตั้งศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารพลังงานนิวเคลียร์ภาคพลเมือง (The Citizen's Nuclear Information Center : CNIC) ขึ้นในคริสต์ทศวรรษ 1980 รวมทั้งมีการจัดทำหนังสือพิมพ์เพื่อการนี้โดยตรงมีชื่อว่า ฮังเกนปัตสึชินบุน (Hangenpatsu shinbun) และขบวนการต่อต้านพลังงานนิวเคลียร์ในญี่ปุ่นได้เปลี่ยนจากการต่อต้านในพื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้าไปเป็นกลุ่มแม่บ้านในเมือง ตั้งแต่ช่วงคริสต์ทศวรรษ 1980 เป็นผู้ที่มีการศึกษาดี อายุระหว่าง 30 - 40 ปี มีประเด็นกังวลต่ออนาคตของลูก รวมถึงประเด็นความปลอดภัยในอาหารกับกัมมันตรังสี ประกอบกับในช่วงนั้นเป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจในญี่ปุ่นตกต่ำและมีผู้หญิงต้องทำงานนอกบ้านมากขึ้น เป็นอาการทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงของชนชั้นกลางในญี่ปุ่นที่ชัดเจนมาก (เป็นปรากฏการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในสังคมอเมริกาในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 ที่มีองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับชนชั้นกลางที่เป็นกลุ่มแม่บ้าน คนผิวขาวที่อยู่รอบชานเมือง) โดยกลุ่มแม่บ้านเหล่านี้ ได้รวมตัวกันตามเครือข่ายทางสังคม ไม่มีความเกี่ยวข้องกับที่ตั้งของโรงไฟฟ้า โดยมีคำขวัญที่นำเสนอว่า “หยุดโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ในคลื่นลูกใหม่” พัฒนาการของการต่อต้านในญี่ปุ่นในช่วงนั้นไปสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ต่อต้านพลังงานนิวเคลียร์ในสังคมยุโรป (เป็นส่วนหนึ่งของการนำไปสู่การประมวลทฤษฎีของสำนักทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่) (Aldrich. 2012 : 5, Kotler and Hillmam. 2000 : 8 - 23, Oguma. 2555)

2. บทบาทของโลกไซเบอร์

ในปี ค.ศ. 2000 ญี่ปุ่นมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ต จำนวน 12 ล้านคน โดยมีบริษัทที่ทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตอยู่ 15 บริษัท โดยในจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตนั้น เป็นผู้ใช้ผ่านโทรศัพท์มือถือถึง 7.5 ล้านคน จึงนับได้ว่า เริ่มต้นศักราชของปี ค.ศ. 2000 ญี่ปุ่นก็เริ่มเดินหน้าสำหรับการพัฒนาโครงข่ายการสื่อสารใหม่ที่เป็นโครงสร้างของเว็บ 2.0 อย่างเต็มที่แล้ว เป็นผลให้ต้นทุนสำหรับการสื่อสารและการสร้างความคิดต่อสาธารณะนั้นมีต้นทุนต่ำ และเพิ่มความสามารถใช้เป็นเครื่องมือ (ทรัพยากร) สำหรับการต่อต้านโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ทั้งในประเทศและร่วมรณรงค์กับสากล ให้กับองค์กรที่เคยมีการจัดตั้งขึ้นก่อนหน้านี้ เช่น เครือข่ายพลังงานนิวเคลียร์ภาคพลเมือง (The Citizen's Nuclear Network) ซึ่งมีการเปิดเว็บไซต์ให้บริการข้อมูลในการต่อต้านมาก่อน (Kotler and Hillmam. 2000 : 17 - 28)

หลังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากแผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิกับโรงไฟฟ้าของบริษัทเทปโก้ที่จังหวัดฟูกูชิมะ ในวันที่ 11 มีนาคม ค.ศ. 2011 รัฐบาลไม่แจ้งข้อมูลข่าวสารถึงมาตรการที่จะดำเนินการช่วยเหลือประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณโรงไฟฟ้า ที่ต้องย้ายออกไปอาศัยอยู่ในที่พักแรมชั่วคราว ได้ปล่อยให้เกิดสถานการณ์ความโกลาหลจากวิกฤตีสึนามิและแผ่นดินไหว จึงเป็นเหตุให้นำไปสู่การชุมนุมแสดงพลังขึ้นในย่านถนนโคเอนจิ (Koenji area) ในเดือนเมษายน ค.ศ. 2011 โดยที่การชุมนุมในครั้งนั้น เกิดขึ้นจากการประสานงานของสื่อเชิงสังคม เช่น ทวิตเตอร์ และเฟซบุ๊ก และเปิดเว็บไซต์เชิญชวนการร่วมชุมนุม (Call for the Koenjide demonstration)

โดยมีการสื่อสารทั้งภาษาอังกฤษ จีน และเกาหลี ซึ่งต้องการที่จะสื่อไปยังแรงงานนอกระบบ การจ้างแบบประจำที่เป็นชาวเกาหลีและจีนในญี่ปุ่นด้วย เสื้อผ้าและทรงผมของผู้ที่มาร่วมชุมนุม นั้นแสดงถึงลักษณะทางสังคมที่ไม่ใช่คนทำงานตามสำนักงานของบริษัทหรือเป็นนักธุรกิจ เป็นผู้ประกอบการอิสระ ไม่ใช่กำลังแรงงานประจำในระบบการจ้าง เป็นการร่วมชุมนุมของขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมที่ต่างไปจากยุคสังคมนิยมอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นการชุมนุมของแรงงานในระบบ การจ้างแบบประจำ รวมทั้งต่างไปจากการชุมนุมต่อต้านพลังงานนิวเคลียร์ของกลุ่มแม่บ้าน ที่แสดงความเป็นห่วงต่ออนาคตของลูก (Oguma. 2012)

การปฏิบัติการในระหว่างการชุมนุมของขบวนการข้างต้น ต่างไปจากการต่อต้านพลังงาน นิวเคลียร์ที่เคยเกิดขึ้นในช่วงก่อนหน้านี้ โดยในยุคแรกในคริสต์ทศวรรษ 1960 เป็นการต่อต้าน โดยนักกิจกรรมและขบวนการแรงงาน การชุมนุมจะประกอบไปด้วยแผ่นป้ายและคำขวัญ แต่การชุมนุมในปัจจุบันของแรงงานนอกระบบการจ้างประจำเหล่านี้เป็นการชุมนุมของดนตรี ร็อคกับแร็ป พร้อมกับการตะโกนว่า เราเป็นคนจน เราอยู่ได้โดยไม่ใช้ไฟฟ้า เราไม่ต้องการที่จะ ทนทุกข์ทรมานกับโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ อย่างไรก็ตามการเตรียมการชุมนุมในเดือน กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2012 เป็นการเตรียมการร่วมกันของเยาวชนกับกลุ่มคนที่มีอายุ รัฐบาลท้องถิ่น และโรงเรียนในพื้นที่ ต่อมามีการชุมนุมขนาดใหญ่ตามโครงการอำลาโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ (Sayonara Nuclear Power Rally) ที่สวนเมจิ กลางกรุงโตเกียวในเดือนกันยายน โดยมีคนเข้าร่วม เป็นจำนวนมากถึง 40,000 คน ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน (Oguma. 2012 : 18, Aldrich. 2012 : 7)

การติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มแม่บ้านของญี่ปุ่นที่ติดต่อสื่อสารกัน แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ที่มีอยู่เกี่ยวกับสารกัมมันตรังสีเป็นไปอย่างคึกคัก ยกตัวอย่างในการเปิดเว็บไซต์ ที่ชื่อ เจแปน นิวเคลียร์ ไซริส (Japan Nuclear Crisis) ที่มีการสื่อสารกันทั้งในภาษาอังกฤษ ภาษา ญี่ปุ่น และภาษาเกาหลี มีบทสนทนาบทหนึ่งพูดถึงการอยู่อาศัยในภาวะที่ต้องอพยพออกจาก บ้านตัวเองในฟูกูชิมะ ทันทีที่มีการสื่อสารข้อมูลเรื่องนี้ออกไป ปรากฏว่าได้รับการแจ้งความ ประสงค์กลับมาจากแม่บ้านทั้งในมาเลเซีย และในยุโรป ที่ยินดีจะเอื้อเฟื้อที่พักในประเทศของ ตนเองให้เป็นที่พักพิง

The screenshot shows the homepage of the 'Japan Nuclear Crisis' website. The main header features the title 'JAPAN NUCLEAR CRISIS' and the subtitle 'Life after the 3/11'. A navigation menu includes 'HOME', 'ABOUT', 'PETITION', '6.11 ACTION LIST', and '福島原発対策'. The main content area displays a post from 'Moms to Save Children from Radiation' dated May 4, 2011, with the headline 'Please help! Children in Fukushima are at risk!'. The post text discusses the 'caution zone' around the Fukushima Daiichi nuclear power plant and the lack of evacuation instructions. A 'RECENT POSTS' sidebar lists several related articles, and a 'CATEGORIES' sidebar lists 'Earthquake & Tsunami (19)', 'Fukushima Dai-ichi (156)', and 'Data (5)'.

ภาพที่ 4.1 เว็บไซต์ของ Japan Nuclear Crisis

ที่มา : (Japan Nuclear Crisis. 9 กรกฎาคม 2555)

บุคลิกของการสื่อสารโดยความเป็นแม่ของกลุ่มแม่บ้าน ในการแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน ยังมีองค์ประกอบในด้านของอารมณ์ความเห็นอกเห็นใจ เช่น จากการรายงานข่าวของสำนักข่าวเกียวโด ว่า ในระหว่างการให้สัมภาษณ์ของผู้เป็นแม่ ต้องหยุดพักเพื่อเช็ดน้ำตาเพื่อเรียกร้องให้มีการปกป้องลูกของเธอจากการแพร่กระจายของสารกัมมันตรังสีในระหว่างการรณรงค์ที่เมืองฟูกูชิมะ การแสดงออกทางการเมืองสิ่งแวดล้อมของกลุ่มแม่บ้านในญี่ปุ่นนี้ เป็นการแสดงถึงคุณค่าและความมั่นคงในชีวิตของผู้หญิง เหมือนกับที่คนงานเรียกร้องค่าแรงและคุณภาพชีวิตในสังคมแบบอุตสาหกรรม (Horiuchi. 9 กรกฎาคม 2555, Salleh. 2012 : 336)

ภาพที่ 4.2 การแถลงข่าวของผู้ชุมนุมต่อต้านนิวเคลียร์ในโตเกียว
ที่มา : (Japan Nuclear Crisis. 9 กรกฎาคม 2555)

นอกจากจะมีการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยการชุมนุมของประชาชนที่กดดันรัฐบาล ญี่ปุ่นอย่างต่อเนื่องทั้งจากประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงในจังหวัดฟูกูชิมะและกลุ่มคนในเมืองแล้ว ยังมีการทำงานร่วมกันของเครือข่ายประชาชนในพื้นที่จังหวัดฟูกูชิมะ (เช่น เครือข่ายของคนฟูกูชิมะเพื่อปกป้องเด็กจากกัมมันตรังสี และเครือข่ายเพื่อการฟื้นฟูฟูกูชิมะจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวและนิวเคลียร์) การทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อผลักดันให้หน่วยงานของรัฐกำหนดมาตรการต่างๆ ที่มีความชัดเจน รวมทั้งยังมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากมหาวิทยาลัยโตโฮกุ ที่เสนอให้รัฐบาลยุติการก่อสร้างยูติแผนการสนับสนุนหรือการพึ่งพาพลังงานนิวเคลียร์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน พร้อมกับกำหนดเป้าหมายที่เป็นขั้นเป็นตอนเป็นยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าของญี่ปุ่น (Hasegawa. 1 พฤษภาคม 2555)

3. ผลลัพธ์ของการปฏิบัติการ

ทันทีที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นกับโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ที่ฟูกูชิมะ รัฐบาลในหลายประเทศได้ตัดสินใจที่จะยุติการพัฒนาโครงการ โดยเยอรมนีได้ประกาศที่จะหวนกลับไปดำเนินงานตามนโยบายลดและเลิกการพึ่งพาพลังงานนิวเคลียร์ สำหรับญี่ปุ่นนั้น ให้ความสนใจต่อนโยบาย

ที่จะลดและเลิกการพึ่งพาพลังงานชนิดนี้เช่นกัน โดยเร่งที่จะจัดหาพลังงานหมุนเวียนเข้ามารองรับ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ประกาศให้เดินเครื่องโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ที่ผ่านการตรวจสอบมาตรฐานความปลอดภัยแล้ว พร้อมกับมีการปรับปรุงโครงสร้างบริหารงานด้านนิวเคลียร์ของรัฐหลายหน่วยงาน แต่ก็ยังมีการชุมนุมใหญ่ของประชาชนในกรุงโตเกียวและในหลายเมืองใหญ่นอกจากนั้น พรรค LDP ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านและเป็นพรรคที่เคยเป็นรัฐบาลในยุคที่ญี่ปุ่นเร่งพัฒนาโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ ก็มีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจต่อการเร่งพัฒนาโรงไฟฟ้าจากพลังงานทางเลือก ต่อมาในวันที่ 14 กันยายน ค.ศ. 2011 รัฐบาลภายใต้การบริหารของพรรค DPJ ก็ได้กำหนดเป็นนโยบายที่จะลดและเลิกการพึ่งพาพลังงานนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 2040 และประเด็นของโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์กลับมาเป็นประเด็นสำคัญต่อการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดของญี่ปุ่นอีกครั้งหนึ่ง (Aldrich. 2012 : 9, Hesse. 16 กันยายน 2555)

ส่วนที่สอง กรณีศึกษาของไทย

กรณีพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ปี พ.ศ. 2549

1. ข้อมูลเบื้องต้น

หลังจากพรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งทั่วไปที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยจึงได้รับโอกาสที่จะรวบรวมพรรคการเมืองอื่นๆ มาร่วมจัดตั้งรัฐบาลและหลังจากที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หลุดจากคดีซุกหุ้นจากการพิจารณาดีของศาลรัฐธรรมนูญ ด้วยคะแนนเสียง 8 ต่อ 7 ในวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2544 พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในฐานะผู้นำรัฐบาลจึงได้เร่งผลักดันนโยบายประชานิยม ซึ่งเป็นนโยบายหาเสียงของพรรคเป็นการแปรผลสู่การปฏิบัติ เช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน โครงการสามสิบบาทรักษาทุกโรค โครงการทุนการศึกษาต่างประเทศสำหรับนักเรียนต่างจังหวัด โดยรายได้จากการจำหน่ายสลากเลขท้าย 3 ตัวและ 2 ตัว โครงการพักหนี้เกษตรกรรายย่อย ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการผลักดันนโยบายต่อต้านการคอร์รัปชัน จัดทำตู้ไปรษณีย์นายกฯ, ระฆังนายกฯ พร้อมทั้งจัดรายการนายกทักษิณคุยกับประชาชนทุกเช้าวันเสาร์ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย การดำเนินการทางการเมืองของทักษิณและพรรคไทยรักไทยข้างต้น ได้ดำเนินการไปพร้อมๆ กับเนรเทศผู้สื่อข่าวและคำสั่งห้ามบรรณาธิการของนิตยสารฟาร์อีสเทิร์นอีโคโนมิค รีวิว เดินทางเข้าประเทศไทย การร่วมกับพันธมิตรทางธุรกิจซื้อกิจการไอทีวีและปิดกั้นการขยายตัวของกลุ่มเนชั่นที่มีบทบาทในพื้นที่ของสื่อต่างๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้น ทั้งในไอทีวี ยูทีวี และสถานีวิทยุ รวมทั้งยกเลิกรายการของ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง นักวิชาการและวุฒิสมาชิกชื่อดังของไทย การประกาศเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับกลุ่มเคลื่อนไหวในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ต่อต้านโครงการขนาดใหญ่ เช่น โครงการโรงไฟฟ้าบ่อนอก - หินกรูด สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา

ประเทศไทย สมาชิกวุฒิสภาในสายเอ็นจีโอและหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ (กาญจน์มณี ศรีวิศาลภพ และณรงค์ชัย ปัญญาหนทชัย. 2546 : 89 - 107, ศุภลักษณ์ กาญจนขุณดี. 2549 : 169)

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายตรงกันข้ามทักษิณและพรรคไทยรักไทย ได้เพิ่มความเข้มข้นมากขึ้นในกลางปี พ.ศ. 2547 มีการรวมตัวของกลุ่มประชาชนเพื่อชาติและราชบัลลังก์ โดยจัดชุมนุมปราศรัยทางการเมืองที่สนามหลวงในวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2547 การจัดรายการวิทยุทางคลื่นวิทยุชุมชน FM 92.25 Mhz ซึ่งเป็นสื่อในธุรกิจทีวีไอของ ประชัย เลี้ยวไพรัตน์ และเว็บไซต์อินไซด์เดอร์ สื่อในเครือข่ายของ เอกยุทธ ัญชัญบุตร การวิพากษ์รัฐบาลขยายวงกว้างขึ้นจากการจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร ที่เคยจัดที่หอประชุมศรีบูรพา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ย้ายไปจัดที่อาคารลีลาศสวนลุมพินี พร้อมกับการถ่ายทอดสดผ่านรายการทีวีดาวเทียมเอเอสทีวี วิทยุชุมชน และเว็บไซต์ เป็นการผสมผสานสื่อในเครือข่ายผู้จัดการที่มีอยู่ทั้งหมดมาสนับสนุนกิจกรรมนี้ ไม่ว่าจะเป็นเคเบิลทีวี หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ ซีดีและเว็บไซต์ ประเด็นสำคัญที่มีการโจมตีการบริหารงานของทักษิณและพรรคไทยรักไทย ได้มุ่งตรงต่อการละเมิดพระราชอำนาจ โดยมีคำขวัญเพื่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองว่า “เราจะสู้เพื่อในหลวง และกู้ชาติ” ทำให้พลังของฝ่ายตรงกันข้ามทักษิณและพรรคไทยรักไทยที่อยู่กันแบบกระจัดกระจาย ค่อนข้างเฉื่อยเนือยตกเป็นฝ่ายถูกกระทำ สามารถทะลุทะลวงการปิดกั้นของรัฐบาลและสะสมพลังผลักดันทางการเมืองขึ้นมาได้สำเร็จ ประกอบกับกระแสความโกรธเคืองที่ครอบครัวยุทธและญาติสนิทได้ขายหุ้นของตนในบริษัท ซินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) หรือ ซินคอร์ป ให้แก่บริษัทลงทุนเทมาเส็กโฮลดิ้งส์ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่นำไปสู่การจัดตั้งพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย พร้อมจัดการชุมนุมครั้งใหญ่ในวันที่ 4 และ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า จนกระทั่งในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 ทักษิณได้ตัดสินใจยุบสภาแล้วประกาศให้มีการเลือกตั้งขึ้นใหม่ในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 (เกษียร เตชะพีระ. 16 พฤษภาคม 2555, วีระวัฒน์ สุวรรณภิรมย์. 2552 : 88 - 90, Kittirianglarp and Hewison. 2552 : 137 - 138)

แม้จะมีการยุบสภาเพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ แต่การชุมนุมแสดงพลัง (Demonstration) ของกลุ่มพันธมิตรยังคงดำเนินต่อไปเพื่อบีบบังคับให้นายกฯ ทักษิณลาออกก่อนการเลือกตั้ง พร้อมกับจัดการปฏิบัติการแบบจรรยาธิ์ไปตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ อาทิ ย่านธุรกิจถนนสีลม สถานเอกอัครราชทูตสิงคโปร์ สำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้ง การชุมนุมและการจรรยาธิ์ในแต่ละครั้งของกลุ่มพันธมิตรเป็นการระดมกำลังผู้คนที่ติดตามการเคลื่อนไหวของสนธิมาก่อน รวมทั้งคนในเมืองที่รับฟังข้อเสนอของกุ่มพันธมิตรจากสื่อมวลชน ปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นว่าผู้ชุมนุมเป็นใครบ้างสามารถดูได้จากข่าวกล่องที่มาจากร้านที่มีชื่อเสียงซึ่งร่วมบริจาคให้กับผู้ชุมนุม กาแฟวันฉุยมกรุ่นจากหลังเวทีประสานเสียงเพลงแจ๊ซจากบราวน์ซูการ์ (Brown Sugar) ภาพสาวชาวกรุงผิวขาวใส่สายเดี่ยวโพกผ้าสีเหลืองลายกู่ชาติที่บันเอว เข่ากันตึกกับเสื้อเอวลอยกางเกงเอวต่ำตามยุคสมัย ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงลักษณะของการปฏิบัติการทางการเมืองของ

กลุ่มคนชั้นกลาง - ใหม่ ในเมือง เป็นบุคลิกของคนทำงานตามสำนักงาน ซึ่งโดยปกติไม่ใช่กำลังสำคัญทางการเมืองในรูปแบบการชุมนุมมาก่อน ไม่ใช่มวลชนรากหญ้าที่มาจากต่างจังหวัดที่รวมความเดือดร้อนของประชาชนอันเนื่องมาจากเรื่องทางเศรษฐกิจและการดำเนินตามนโยบายของรัฐ เช่นสมัชชาคนจนที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2538 ตามการศึกษาของ ประภาส ปิ่นตบแต่ง แต่การปฏิบัติการของชนชั้นกลาง - ใหม่ ในเมือง ข้างต้น เป็นการตอกย้ำแนวคิดแบบ “สองนคราประชาธิปไตย” ที่อธิบายเปรียบเทียบไว้ว่า ชาวชนบทจะเป็นผู้ตั้งรัฐบาลผ่านคะแนนเสียง อันท่วมท้นจากการเลือกตั้ง แต่คนชั้นกลางในเมืองซึ่งเป็นฐานสำคัญในการโค่นล้มระบอบเผด็จการทหาร จะเป็นผู้กำหนดแนวทางของการพัฒนาประชาธิปไตย (เกษียร เตชะพีระ. 16 พฤษภาคม 2555, สุกัลักษณ์ กาญจนขุนดี. 2549 : 177 - 178, 184, เอนก เหล่าธรรมทัศน์. 2536 : 7 - 12)

2. บทบาทของโลกไซเบอร์

2.1 อินเทอร์เน็ต

บทบาทของสื่อในการสื่อสารที่ชี้ให้เห็นถึงวิกฤติความชอบธรรมในการบริหารประเทศของทักษิณและพรรคไทยรักไทย โดยสื่อในเครือข่ายผู้จัดการ ไม่ว่าจะเป็น หนังสือพิมพ์ ผู้จัดการรายวัน วิทยุชุมชนผู้จัดการ ทีวีผ่านดาวเทียมเอเอสทีวี ต่างปรับผังรายการเพื่อร่วมกันทำหน้าที่ถ่ายทอดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ไปยังผู้ชมในรูปแบบที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เว็บไซต์แมนเจอร์ดอทซีไอดอททีเอช (<http://www.manager.co.th>) ที่กลายเป็น “สื่อ” ที่มาเติมเต็มความต้องการของผู้ชม โดยใส่ความเป็น “มัลติมีเดีย” ลงไป ทำให้ผู้สนใจ สามารถชมรายการด้วยการฟัง “เสียง” ของรายการถ่ายทอดสดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรออนไลน์แบบสดๆ บนเว็บไซต์ทุกวันศุกร์ แถมยังเลือกดูรายการ ในลักษณะที่ต้องการ (On demand) ทำให้มีผู้ชมทั้งที่เป็นแฟนประจำและผู้ชมหน้าใหม่ๆ ขยายเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นอกจากสื่อในเครือของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ซึ่งเป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสารของกลุ่มพันธมิตรแล้ว ยังมีสื่อในเครือของประชัย เลี้ยวไพรัตน์ ซึ่งมีสถานีวิทยุชุมชน คลื่น 92.25 Mhz เว็บไซต์เอฟเอ็มเก้า สองสองห้าดอทเน็ต (<http://www.fm9225.net>) และทีวีดาวเทียมเอเอสทีวี 5 รวมทั้ง เอฟเอ็มทีวี (FMTV) หรือทีวีเพื่อมนุษยชาติของสำนักสันติอโศก นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำขบวนการเสรีไทยในเว็บบอร์ดซึ่งเกิดขึ้นจากสมาชิกกลุ่มหนึ่งในห้องสนทนาพันทิปดอทคอม จำนวนกว่า 300 คน แยกตัวเองออกมาตั้งเป็นกลุ่มต่างหาก แยกออกจากการสนทนาในห้องพันทิป รวมทั้งมีการจัดทำเว็บไซต์ ทักษิณเก็ตเอาท์ดอทออร์จี (<http://www.thaksingetout.org>) เพื่อรณรงค์ให้เจ้าของเว็บไซต์ต่างๆ ในสังคมออนไลน์ร่วมแสดงจุดยืนในการขับไล่ทักษิณ โดยคาดแถบข้อความว่า “ทักษิณ ออกไป” (Thaksin get out) มีการเผยแพร่ข่าวสารที่เป็นการรายงานจากภาคสนาม เช่น การปราศรัยที่สวนลุมพินี คลิปเสียงรายการของ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง หรือจากบทสนทนาในพันทิปดอทคอม ส่งต่อกันเป็นฟอร์เวิร์ดเมล (Forward mail) จนมีผู้เปรียบเทียบการชุมนุมทางการเมืองในครั้งนี้น่า เป็น “มือบอนไลน์” หรือ “มือบดจិតดอล” ซึ่งเป็นยุคที่ข้อมูล

ข่าวสารถูกส่งผ่านกันอย่างรวดเร็วและเข้มข้นกว่ามีอบมือถือในปี พ.ศ. 2535 เพราะการสื่อสารในสมัยใหม่สามารถส่งได้ทั้งภาพและเสียง โดยมีผู้สนใจเข้าชมเว็บไซต์เมเนเจอร์ดอทคอมที่ไอเอสพีเพิ่มขึ้นจากวันละ 19,147 คน ในปี พ.ศ. 2547 เป็นวันละ 70,000 คน ในปลายปี พ.ศ. 2548 (สนธิ ลิ้มทองกุล. สัมภาษณ์. 2551; อ้างถึงใน สุวิชชา เพียรราษฎร์. 2551 : 34 - 35, ไพเราะ เลิศวิราม. 7 มิถุนายน 2555)

2.2 การเชื่อมโยงเข้ากับวิทยุชุมชน เคเบิลทีวี และอื่นๆ

กลุ่มพันธมิตรได้ขยายช่องทางการสื่อสารไปยังพื้นที่หัวเมืองต่างจังหวัด โดยการเพิ่มจุดติดตั้งจานดาวเทียมเพื่อรับชมรายการจากเอเอสทีวี ซึ่งเป็นสื่อหลักของการเคลื่อนไหวพร้อมกับจัดกิจกรรมย่อยๆ ในพื้นที่ กระแสของความอยากรู้อยากเห็นอยากจรรู้ข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ มีมากขึ้นจนทำให้เคเบิลทีวีท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดรายการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำเอกสารแผ่นพับ ป๊อปกิตติบัตร มีการสร้างปรากฏการณ์ของการบูรณาการสื่อทั้งหนังสือพิมพ์ ทีวีดาวเทียม ซีดี วิทยุ อินเทอร์เน็ต และเคเบิลทีวี เป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของกระบวนการต่อต้านทักษิณ และในแง่ของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่ผนวกรวมเข้ากับอินเทอร์เน็ตของเอเอสทีวีที่ส่งข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงขึ้นไปยังดาวเทียมที่ฮ่องกงแล้วเผยแพร่มายังภาครับบนภาคพื้นโดยระบบจานรับสัญญาณ ในการผลิตของเอเอสทีวี ก็ใช้ระบบดิจิทัล (ระบบเดิมเป็นการผลิตแบบอนาล็อก) โดยเฉพาะการใช้ระบบแมคอินทอช G5 ในการตัดต่อ โดยนักข่าวของเอเอสทีวีทุกคนสามารถตัดต่อข่าวได้เอง การเชื่อมโยงของอินเทอร์เน็ตเข้ากับส่วนต่างๆ นี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการการต่อสู้ของประชาชน และเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่การชุมนุมเดินขบวนของประชาชนมีการถ่ายทอดสดตลอดเวลา (สุวิชชา เพียรราษฎร์. 2551 : 38, 55, 262, ไพเราะ เลิศวิราม. 7 มิถุนายน 2555, โอพาร สุขเกษม. 2549 : 176)

3. ผลลัพธ์ของการปฏิบัติการ

ผลของโลกไซเบอร์ทั้งที่เป็นการทำงานของ อินเทอร์เน็ต ทีวีดาวเทียม วิทยุชุมชน รวมทั้งการจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร ซึ่งเป็นการใช้สื่อที่ไม่อยู่ในการกำกับโดยตรงของรัฐ ทำให้การไหลเวียนข้อมูลข่าวสารที่เป็นไปตามเครือข่ายของสื่อดังกล่าวผนวกรวมเข้าด้วยกัน จนสามารถสร้างเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองและระดมกำลังมวลชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังจะเห็นได้จากการถ่ายทอดสดการจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรผ่านอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ออกอากาศผ่านทีวีดาวเทียมเอเอสทีวี โดยที่ผู้สนใจสามารถติดตั้งจานรับสัญญาณดาวเทียมรับชมรายการดังกล่าวได้โดยตรง หรือบางพื้นที่ในต่างจังหวัดอาจจะมีการเชื่อมโยงกับเคเบิลทีวีท้องถิ่น นอกจากนั้น ยังเผยแพร่การจัดรายการดังกล่าวไปตามความสามารถของวิทยุชุมชน และเว็บไซต์ในเครือของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ และยังมี การนำเอาข้อมูลที่สนทนาในรายการไปเผยแพร่ซ้ำในหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และหนังสือในเครือข่ายของผู้จัดการ มากไปกว่านั้น การเปิดให้ประชาชนผู้สนใจเข้าร่วมชมและฟังการจัด

รายการในห้องส่งของรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร ก็เท่ากับเป็นการแปรเปลี่ยนการจัดทำรายการทีวีโดยทั่วไปให้เป็นกิจกรรมทางการเมือง เป็นการเปลี่ยนบทบาทของผู้ชม ผู้ฟังรายการให้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดรายการและมีความใกล้ชิดกับข้อมูลข่าวสาร และมีความกระตือรือร้นที่จะนำข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นไปขยายผลต่อคนในครอบครัว ญาติมิตร เพื่อนฝูง และการแลกเปลี่ยนสนทนาในวิถีชีวิตประจำวันกับคนทั่วไปอีกต่อหนึ่ง

ผลของการสื่อสารทางการเมืองและการเป็นเครื่องมือในการระดมมวลชนของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย การเชื่อมโยงเครือข่ายและผนวกรวมเข้าด้วยกันตามลักษณะข้างต้นไม่ได้มีเฉพาะแต่ในเครือข่ายของสนธิ ลิ้มทองกุล ก่อนหน้านั้นมีวิทยุชุมชนคนรักประชาธิปไตย FM 92.25 MHz ที่ได้ระดมแฟนรายการวิทยุตั้งกล่าวเพื่อจัดงาน แจ๊ซ อิน เดอะพาร์ค (Jazz in the Park) ที่โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค ในวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2547 พร้อมกับการจัดรวมพล “คนเปื้อนทักษิณ” ที่นาขบวนโดย ประสงค์ สุ่นศิริ และอัมรินทร์ คอมนันท์ ซึ่งเป็นต้นทุนของการปลุกกระแสทางการเมืองที่ส่งต่อให้กับรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรและผลที่เกิดจากการทำงานของวิถีการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ ประกอบกับการโหมรุมปลุกระดมโฆษณาโจมตีรัฐบาลอย่างหนักหน่วงต่อเนื่องนานถึง 4 เดือน ของสนธิบวกรวมเข้ากับประเด็นเชิงรุกเรื่องการขายหุ้นบริษัทชินคอร์ป เรื่องการชุกหุ้นรอบ 2 เรื่องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่อย่าง ไฟฟ้า - ประปา เรื่องตกลงการค้าเสรีแบบทวิภาคี เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน เรื่องการปฏิรูปการเมืองรอบ 2 ฯลฯ จึงทำการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะของฝ่ายตรงกันข้ามทักษิณและพรรคไทยรักไทยขยายตัวกว้างออกไปอย่างมีนัยยะสำคัญ ผลจากการทำงานของวิถีการสื่อสารที่เข้มข้นและความสามารถในการรองรับต่อการสื่อสารและขยายผลเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่มีต่อประเด็นต่างๆ ที่มีการวิพากษ์นโยบายของรัฐบาลทักษิณและพฤติกรรมทางการเมืองข้างต้นเป็นผลให้ปรากฏการณ์ใหม่ของสังคมไทยตามที่ บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา เรียกการสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ใหม่นี้ว่า เป็นการจัดทำวารสารของพลเมือง (Civil journalism) หรือวารสารศาสตร์เพื่อสาธารณะ (Public journalism) เป็นการสื่อสารที่ประชาชนเป็นผู้มีส่วนร่วมผลิตข้อมูลข่าวสารและมีการเชื่อมโยงกับชีวิตสาธารณะอย่างมีความหมาย ซึ่งเป็นไปตามการอธิบายของแนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยวารสารศาสตร์เชิงระบบและเชิงโครงสร้าง (Systemic/structural journalism) (ราษฎร์ บำรุงรัฐ. 18 กรกฎาคม 2555, สุวิชชา เพียรราษฎร์. 2551 : 202 - 205, 267 - 268, โอฬาร สุขเกษม. 2549 : 178 - 179)

การต่อต้านรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549

1. ความเป็นมา

การต่อต้านรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เกิดขึ้นโดยทันทีและต่อเนื่องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม และพัฒนาเป็นขบวนการทางการเมืองในลำดับต่อมา เริ่มต้นตั้งแต่การประท้วงของ ร.ต.ฉลาต วรฉัตร และทวิ ไกรคุปต์

อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ในวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2549 และการจัดตั้ง “เครือข่าย 19 กันยา ต้านรัฐประหาร” (19th September Network Against the Coup) ซึ่งมีคำขวัญว่า “ไม่เอาทักษิณ ไม่เอารัฐประหาร” (No to Taksin and No to the Coup) นอกจากนี้ ยังมีการเคลื่อนไหวของนักวิชาการเพื่อสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย (Asian Human Rights Commission) ที่เรียกร้องให้ที่ประชุมสามัญสหประชาชาติ ณ กรุงนิวยอร์ค และ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ณ กรุงเจนีวา ออกแถลงการณ์ประณามการยึดอำนาจในครั้งนี้ มีการรวมกลุ่มนักศึกษาไทยที่มหาวิทยาลัยออกฟอร์ด (Oxford Initiative : OI) ที่มีการชุมนุมที่หน้าสถานกงสุลไทยในนครนิวยอร์ค สหรัฐอเมริกา (Giles. 2007 : 22, “Thai students at Oxford regret coup”. 15 กรกฎาคม 2555)

สำหรับ เครือข่าย 19 กันยา ต้านรัฐประหาร เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มนักศึกษา นักกิจกรรมกลุ่มเล็กๆ ที่ไม่เห็นด้วยกับการรัฐประหาร ประกอบด้วย กลุ่มโดมแดง (เป็นกลุ่มกิจกรรมอิสระเล็กๆ ของนักศึกษาในระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์และศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกจำนวนหนึ่ง) ศูนย์ข่าวสารกิจกรรมนักศึกษา (เป็นกลุ่มที่รวมตัวของนักศึกษาหลายมหาวิทยาลัย มีการรวมตัวเพื่อดำเนินกิจกรรมมาก่อนหน้านี้แล้ว) พรรคแนวร่วมภาคประชาชน เครือข่ายพิทักษ์เจตนาธรมณีนพฤษภา 35 (ประกอบด้วยผู้ที่เคยผ่านเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ซึ่งปัจจุบันเป็นนักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรเอกชน นักธุรกิจ) วารสารฟ้าเดียวกัน (ทีมงาน นักวิชาการและเครือข่ายผู้อ่าน) สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) กลุ่มกรรมกรปฏิรูป (เป็นกลุ่มของกรรมกรและคนทำงานกับสหภาพแรงงาน เช่น สหภาพแรงงานกระดาษและการพิมพ์แห่งประเทศไทย สหภาพแรงงานอาหารและเครื่องดื่มแห่งประเทศไทย) ต่อมา ผู้ร่วมก่อตั้งของเครือข่าย 19 กันยา ต้านรัฐประหาร ไปปรับปรุงองค์กรรวมกลุ่มกันใหม่ในงาน 15 ปี พฤษภา ทวงคืนประชาธิปไตย คมช. ออกไป เพื่อจัดตั้งเป็นแนวร่วมประชาชนต่อต้านรัฐประหาร (นป.ตร.) ในวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มและองค์กรต่างๆ 22 องค์กร ได้แก่ คนวันเสาร์ไม่เอาเผด็จการ กลุ่มเพื่อนรัฐธรรมนูญ 2540 กลุ่มคนจนเมืองรักประชาธิปไตย สมาพันธ์ประชาธิปไตย พันธมิตรสหภาพแรงงานประชาธิปไตย สมาพันธ์คนรักประชาธิปไตย นิตยสารสยามปริทัศน์ พรรคแนวร่วมภาคประชาชน สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เครือข่ายรามคำแหงรักประชาธิปไตย สหพันธ์แรงงานอาหารและเครื่องดื่ม กลุ่มพลเมืองกิวตัน กลุ่มกรรมกรปฏิรูป ชมรมคนรักอุดร มูลนิธิวีรชนประชาธิปไตย สมาพันธ์แนวร่วมประชาธิปไตยอีสาน สหพันธ์แรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มประชาธิปไตยไม่ใช่แค่ก๊ก (กปก.) กลุ่มพลังหนุ่มสาวเพื่อประชาธิปไตย โครงการณรงค์เพื่อแรงงานไทย สหพันธ์แรงงานกระดาษ และแนวร่วมประชาชนแห่งประเทศไทย พร้อมจัดการเดินขบวนจากสนามหลวงไปยังอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย แล้วนำผ้าสีด่าไปคลุมพานรัฐธรรมนูญ โดยมีคำขวัญเพื่อการณรงค์ของการเคลื่อนไหวมุ่งตรงไปยังการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และการต่อต้านการรัฐประหารว่า “คว่ำ ล้ม โคน” โดย “คว่ำ” หมายถึง การไม่ยอมรับใน

รัฐธรรมนูญ 2550 ให้เอารัฐธรรมนูญ 2540 กลับคืนมา และให้ประชาชนปรับแก้โดยตรงในบรรยากาศประชาธิปไตย “ล้ม” หมายถึง การล้ม คมช. และผลิตผลทั้งหมดอันได้แก่ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ สภาร่างรัฐธรรมนูญ องค์กรอิสระที่ คมช. ตั้งขึ้นทั้งหมดรวมทั้งรัฐธรรมนูญชั่วคราว 2549 และ “โค่น” หมายถึง โค่นล้มระบอบอำมาตยาธิปไตย ที่มี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นตัวแทน เพื่อสร้างระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงของประชาชนขึ้นมา โดยก่อนที่จะใช้ชื่อนปต. นั้น เคยมีการชื่อว่า กลุ่ม 12 องค์กรต่อต้านรัฐประหาร และ กลุ่ม 18 องค์กรต่อต้านรัฐประหาร มาก่อน (คุยกับผู้ประสานงานเครือข่ายพลเมืองเน็ต. 8 สิงหาคม 2555, เครือข่าย 19 กันยา ต้านรัฐประหาร. 9 สิงหาคม 2555)

การจัดตั้ง นปต. โดยรวมเอาองค์กรต่างๆ เข้ามาเคลื่อนไหวร่วมกันนี้ เป็นการจัดองค์กรแบบ “องค์กรร่ม” (Umbrella organizations) ของขบวนการโต้กลับ (Counter movements) เป็นการรวมกันระหว่างพลังประชาธิปไตยกับมวลชนในเครือข่ายของทักษิณและพรรคไทยรักไทย เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับที่ พิกพ ชงไชย นำพาองค์กรประชาธิปไตยและขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมไปร่วมกับการเคลื่อนไหวของ สนธิ ลิ้มทองกุล โดยมีกลุ่มคนวันเสาร์ไม่เอาเผด็จการ (รวมกลุ่มพิราบขาว) กลุ่มคนรักทักษิณ ชมรมคนรักอุดรที่มี ขวัญชัย สาราคำ หรือ ขวัญชัย ไพรพนา เป็นแกนนำ (อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของวิชัย ชัยจิตวณิชกุล เจลิมพล สนิทวงศ์ชัย และธีรชัย แสนแก้ว อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอุดรธานีพรรคไทยรักไทย) ต่อมา นปต. ปรับเปลี่ยนเป็น “แนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ” (นปก.) (Democratic Alliance Against Dictatorship : DAAD) ในโอกาสการณรงค์จัดงานสมัชชาประชาธิปไตยเพื่อฉลอง 75 ปี 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยมีกลุ่มเข้าร่วมมากขึ้น เช่น กลุ่มพีทีวี นางประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ อดีต สว. กรุงเทพฯ, นายสมยศ พุกกะเวส เกษมสุข (ผู้ประสานงานพันธมิตรสหภาพแรงงานประชาธิปไตย), รศ.ดร.พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, ดร.ชเนศ อาภรณ์สุวรรณ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การต่อต้านการรัฐประหารในครั้งนี้ ยังมีการอัตวินิบาตกรรมของนวมทอง ไพรวัลย์ คนขับรถแท็กซี่ที่ขับแท็กซี่ชนกับรถถัง และต่อมาได้อัตวินิบาตกรรมบริเวณสะพานลอยคนข้ามหน้าสำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ (แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ. 8 สิงหาคม 2555, เปลวเทียน สองทาง. 8 สิงหาคม 2555)

2. บทบาทของโลกไซเบอร์

ในปี พ.ศ. 2549 ที่มีการรัฐประหารและมีการเคลื่อนไหวต่อต้านการรัฐประหารนี้เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการขยายตัวของโลกไซเบอร์ในไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมืองไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มบริการสนทนาในเว็บไซต์ การเปิดเว็บบล็อก เว็บบอร์ด การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ ดังนั้น ทันทีที่มีการรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เรื่องของการรัฐประหาร ก็ปรากฏเป็นประเด็นสนทนาในพื้นที่ต่างๆ ของโลกไซเบอร์ มีการตั้งกระทู้ถามตอบ แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ มีการรายงานเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นตามจุดต่างๆ ที่พบเห็นแล้วนำมาเล่าต่อ มีการให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการปฏิวัติรัฐประหาร มีการนำเอาข้อมูลจาก

ที่ต่าง ๆ มาเผยแพร่ต่อ ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ มีประเด็นการต่อต้านการรัฐประหาร อยู่บ้างเป็นกระเซ็นกระสาย การใช้พื้นที่สื่อสารในอินเทอร์เน็ตในขณะนั้น มีประเด็นที่น่าสนใจ อีกเรื่อง คือ การปิดกั้นข้อมูลข่าวสารโดยคณะรัฐประหารและการตอบโต้โดยองค์กรสื่อ ทั้งสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย และสมาคมเคเบิลทีวีแห่งประเทศไทย รวมทั้งเครือข่ายพลเมืองเน็ต ในขณะนั้น การพัฒนาการใช้งานต่าง ๆ ของโลกไซเบอร์ในไทย เป็นยุคที่มีการพัฒนาการใช้เว็บไซต์ไปสู่การสร้างพื้นที่การสนทนา มีการเปิดบริการพื้นที่ เพื่อการสนทนาโดยเว็บบล็อก ของโอเคเนชั่นบล็อก (OK Nation Blog) ให้เป็นพื้นที่สาธารณะที่เป็นอิสระทางปัญญาที่ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะเขียน เผยแพร่ความคิดเห็นผ่านอินเทอร์เน็ตและพัฒนาตนเองเป็นบล็อกเกอร์ (Blogger) โดยมีการใช้เครื่องมือการสื่อสารดังกล่าวเป็นครั้งแรกในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2549 โดยผู้ที่จะใช้บริการนี้ต้องลงทะเบียน สร้างพื้นที่หรือสร้างบล็อก และเลือกแบบ (Template) ที่ต้องการหรือที่เหมาะสมต่อการเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นตัวหนังสือ เป็นภาพนิ่งหรือเป็นวีดิโอคลิป (ภาพพร้อมเสียง) ปรากฏว่า มีผู้ใช้พื้นที่ดังกล่าวแสดงความคิดเห็น ต่อสาธารณะและตอบโต้กันในทางการเมืองซึ่งเป็นสถานการณ์ในขณะนั้น เช่น ผู้ใช้นามว่า ไพรษณีย์ นำเอาข้อความตามแถลงการณ์ของกลุ่มประชาธิปไตยไม่ใช่แค่ก๊ก (กปก.) ที่ตอบโต้ การแถลงข่าวของ นพ.ตูลย์ สิริพิสมวงศ์ แกนนำของกลุ่มประชาชนผู้รักชาติและความถูกต้อง ไปเผยแพร่ในบล็อกโอเคเนชั่นในวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นวันเดียวกับที่กลุ่ม กปก. แถลงข่าวต่อสื่อมวลชน (อุเชนทร์ เชียงเสน. 2554 : 142, ราชภัฏ บำรุงรัฐ. 18 กรกฎาคม 2555)

การนำเอาข้อมูลข่าวสารจากการดำเนินกิจกรรม หรือการเผยแพร่ที่ได้ทำไปแล้วในพื้นที่ของสื่อชนิดหนึ่งไปผลิตซ้ำอีกต่อหนึ่ง เป็นตัวอย่างของการผลิตซ้ำในการผลิตข้อมูลข่าวสาร ต่อสังคม รวมทั้งการยึดอายุของข้อมูลข่าวสารให้คงอยู่ในพื้นที่ของการสื่อสาร โดยที่ลักษณะดังกล่าวนี้ จะเป็นคุณสมบัติของการเชื่อมต่อกันของการสื่อสารที่อยู่ในระบบเครือข่ายและนอกเครือข่ายเทคโนโลยี ซึ่งไปตามสภาวะของการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ตามความหมายของโลกไซเบอร์ ที่รวมความของการสื่อสารทั้งสองเครือข่ายนี้ไว้ด้วยกันด้วย "...การนำเอาข้อมูลข่าวสารที่เป็นเรื่องราวที่อยู่นอกเครือข่ายไปไว้ในพื้นที่การสื่อสารในเครือข่ายจะช่วยทำให้ยึดอายุของข้อมูล ข่าวสารนั้นออกไปให้นานกว่าเดิม ทั้งพื้นที่ในเครือข่ายและนอกเครือข่ายนี้จะดำรงอยู่แบบตอบโต้กันไปมา เหมือนกับการตีลูกปิงปอง..." (สมบัติ บุญงามอนงค์. สัมภาษณ์. 1 สิงหาคม 2555)

บทบาทของโลกไซเบอร์ที่มีต่อการปฏิบัติการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการต่อต้านการรัฐประหารนี้ ยังจะเห็นได้จาก 1) กลุ่มคนวันเสาร์ไม่เอาเผด็จการ ซึ่งเป็นกลุ่มที่พัฒนามาจากสมาชิกผู้ร่วมสนทนาในเว็บบอร์ดราชดำเนินของเว็บไซต์พันทิปที่เป็นฝ่ายสนับสนุนทักษิณ เช่น กลุ่มคนรักทักษิณ แล้วพัฒนามาเป็น คนผ่านฟ้า ซึ่งมีบทบาทมาตั้งแต่การชุมนุมของคาราวาคนจน ในปี พ.ศ. 2549 กลุ่มนี้มุ่งเปิดประเด็นทางการเมืองต่อ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เพราะเชื่อว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการรัฐประหาร มีการเปิดเว็บไซต์ แชนทเทอร์เดย์วอยซ์ดอทคอม (<http://>

www.saturdayvoive.com) เพื่อรวบรวมรายชื่อถวายฎีกาปลด พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ออกจากตำแหน่งประธานองคมนตรี มีการจัดชุมนุมขึ้นเพื่อการนี้ที่หน้าศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร ในวันศุกร์ที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2550 และที่ท้องสนามหลวง ในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ.2550 2) กลุ่มพลเมืองภิวัฒน์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดย สมบัติ บุญงามอนงค์ หนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้งเครือข่าย 19 กันยา ด้านรัฐประหาร กลุ่มนี้จัดโครงการณรงค์ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ 2550 ที่ชื่อว่า ไทยเซย์โน (Thai say no) พร้อมกับเปิดเว็บไซต์ไทยเซย์โนดอทคอม (<http://www.Thaisayno.com>) เพื่อให้คนไทยทั่วโลกสามารถเข้าร่วมลงชื่อ ไม่ยอมรับรัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นโดยคณะรัฐประหารในบรรยากาศที่เป็นเผด็จการ โดยก่อนหน้านี้นี้กลุ่มนี้ก็จัดทำเว็บไซต์ชื่อ โนคูฟ ดอทโออาร์จี (<http://www.nocoup.org>) พร้อมกับจัดทำจดหมายถึง พล.อ.สະพรັง กัลยาณมิตร ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ด้วยการระบุชื่เป็น พล.ท.สະพรັง กัลยาณมิตร แม่ทัพภาค 3 พร้อมอธิบายว่า นั่นคือตำแหน่งที่แท้จริง ส่วน พล.อ.สະพรັง ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกนั้น เป็นยศและตำแหน่งที่ได้มาจากการรัฐประหาร 3) กลุ่มประชาธิปไตยไม่ใช่แค่ก๊ก (กปก.) เป็นกลุ่มของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เปิดตัวและจัดกิจกรรมรณรงค์โดยจัดแสดงละครล้อเลียนการเมือง ล้อเลียนคณะรัฐประหาร พร้อมกับให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนในวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2550 เรียกร้องให้นำระบอบประชาธิปไตยกลับมาใช้ในการปกครองประเทศ เพราะว่าการยึดอำนาจของคณะรัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 นั้น ทำให้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่กำลังค่อยๆ พัฒนามาถูกทำลายไปอีกครั้งหนึ่ง การเคลื่อนไหวของ กปก. ใช้สื่อที่แตกต่างออกไปจากขบวนการอื่น โดยใช้สื่อที่เป็นบริการสาธารณะเป็นช่องทางสำหรับการติดต่อสื่อสาร เช่น การรณรงค์การจัดงาน “ค่ายประชาธิปไตยไม่ใช่ (แค่) ก๊ก” ได้ใช้พื้นที่ของนิตยสารนักศึกษาเคเว็ดชั่นมาร์ก (QUESTIONMARK) และเว็บไซต์เคเว็ดชั่นมาร์กดอทเน็ต (<http://www.questionmag.net>) ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตที่เป็นที่นิยมของกลุ่มนักเรียนนักศึกษาในขณะนั้น เป็นเครื่องมือในการสื่อสารประชาสัมพันธ์และระดมกำลังคนพร้อมกันนั้น ยังเชื่อมโยงข้อความดังกล่าวไปยังเว็บบอร์ดของโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยต่างๆ (กลุ่มประชาธิปไตยไม่ใช่แค่ก๊ก ตอบได้หมดตุลย์. 18 กรกฎาคม 2555, เครือข่าย 19 กันยา ด้านรัฐประหาร. 8 สิงหาคม 2555)

ในขณะเดียวกัน การใช้สื่อเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการทางการเมืองแบบมวลชนในเครือข่ายของทักษิณและพรรคไทยรักไทยโดยตรงนั้น ที่โดดเด่นเป็นแม่ข่ายหลักของการเคลื่อนไหวมวลชน คือ พีทีวี (People television) ซึ่งเข้ามาร่วมกับ นปทร. ในช่วงที่เปลี่ยนชื่อเป็น นปก. เป็นสถานีทีวีดาวเทียม และยังมีจัดทำสื่อในรูปแบบอื่นๆ อีก เช่น การผลิตรายการทีวี หนังสือพิมพ์รายสามวัน และนิตยสารวิเคราะห์การเมืองรายสัปดาห์ แต่พีทีวีไม่สามารถจะออกอากาศได้เพราะไม่มีสัญญาณบริการโครงข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง จึงไปจัดทำเป็นนิตยสารวาไรตี้นิวส์ฉบับมหาประชาชน ต่อมาพีทีวีสามารถเผยแพร่สัญญาณออกอากาศได้ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2550 แต่ออกอากาศได้ในช่วงสั้นๆ โดยในวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2551 ก็ได้

ยุคถึงอีก เพราะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำพีทีวีได้เข้าไปร่วมงานทางการเมืองกับรัฐบาลที่มาจากพรรคพลังประชาชน (เป็นพรรคที่จัดตั้งขึ้นใหม่หลังจากมีการยุบพรรคไทยรักไทย) ซึ่งชนะการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 และจัดตั้งรัฐบาลโดยมีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี นอกจากสื่อตามรายการข้างต้นแล้ว พีทีวียังมีเว็บไซต์ พีทีวีไทยดอทคอม (<http://www.ptvthai.com>) ยิ่งไปกว่านั้น ทักษิณและเครือข่ายของพรรคไทยรักไทย ยังได้จัดทำเว็บไซต์ ไฮทักษิณดอทโออาร์จี (<http://www.Hi - Thaksin.org>) โดยที่ทักษิณ เคยส่งวีดิโอคลิปบอกเล่าสารทุกข์สุกดิบของตนเองในต่างประเทศผ่านเว็บไซต์นี้มาแล้ว เมื่อวันที่ 12 และ 26 มีนาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งสามารถสร้างความสนใจให้กับชาวอินเทอร์เน็ตและสื่ออื่นๆ ได้นำเนื้อหาไปเผยแพร่ต่อสาธารณะ การเชื่อมโยงระหว่างช่องทางการสื่อสารของเว็บไซต์ และการขยายผลไปยังการสื่อสารในรูปแบบอื่นๆ นั้น ยังมีกรณีของชมรมคนรักอุดรของ ขวัญชัย ไพรพนา ที่นำข้อมูลที่ได้จากพีทีวี ไปผลิตซ้ำในรูปแบบของวีซีดี และการพูดในรายการวิทยุ (ราษฎร์ บำรุงรัฐ. 18 กรกฎาคม 2555, แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ. 8 สิงหาคม 2555)

3. ผลลัพธ์ของการปฏิบัติการ

การใช้งานโลกไซเบอร์ในการเป็นเครื่องมือสำหรับการปฏิบัติการทางการเมืองของเครือข่าย 19 กันยา ตำนารัฐประหาร ประกอบด้วย อีเมล การจัดทำเว็บไซต์ของเครือข่าย การประสานงานเว็บไซต์อื่นๆ เพื่อเป็นพันธมิตร เช่น ประชาไท ฟ้าเดียวกัน สามารถระดมกำลังคนที่ จะเข้าร่วมกิจกรรมร่วมปฏิบัติการทางการเมืองต่างๆ รวมทั้งสามารถระดมกำลังมวลชนได้ประมาณ 2,000 คน เพื่อไปร่วมยื่นหนังสือต่อ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรี ที่บ้านพักสี่เสาเทเวศร์ ในวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2550 ในโอกาสครบรอบ 6 เดือนของการรัฐประหาร ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของการเคลื่อนไหวในช่วงแรกที่ต้องการแสดงออกถึงการต่อต้านการรัฐประหาร สำหรับการเคลื่อนไหวไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ ก็มีการจัดทำคู่มือประชาชน 2 ฉบับ คือ การไหว้ตลั่มรัฐธรรมนูญคณะรัฐประหาร และโจทย์ที่แท้จริงของการลงประชามติและทางเลือก มีการจัดทำสติ๊กเกอร์ โปสเตอร์ ผลิตสื่อโฆษณา (เพื่อโต้แย้งคณะรัฐประหาร จัดเสวนาทางวิชาการ) โดยลงโฆษณาเต็มหน้าในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน 10 กว่าครั้ง มีการจัดทำแผ่นพับเรื่องต้นเหตุรัฐประหาร/โจทย์ที่แท้จริงของประชามติ, ความจริง - ความลวงของการลงประชามติ และ 10 คุณประโยชน์ของการรับร่างรัฐธรรมนูญ 2550 รวมทั้งจัดทำเสอรรถรงค์ “ไหว้ตลั่มร่างรัฐธรรมนูญ คือ การล้มรัฐประหาร” ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการจัดการเชิงกลยุทธ์ โดยจัดชุดเคลื่อนไหวเร็วสำหรับการรณรงค์ เปิดประเด็นสร้าง - แย่งชิงพื้นที่ข่าว และจัดกิจกรรมช่วงสัปดาห์สุดท้ายของการรณรงค์เป็น “รวมพลคนไม่รับร่างรัฐธรรมนูญคณะรัฐประหาร” นอกจากนี้ ในช่วงนี้ยังมีการจัดทำเว็บไซต์เพื่อการรณรงค์เป็นการเฉพาะ คือ เว็บไซต์วีโหวตโนดอทอาร์จี (<http://www.wevoteno.org>) พร้อมกับติดตั้งโปรแกรมการดาวน์โหลดข้อมูลเพื่อนำไปใช้งานต่อของผู้อ่านที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า โปรแกรมพีดีเอฟ การสื่อสารทางการเมืองโดยอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ นั้น เกิดขึ้นใน

สังคมไทยต่อเนื่องมาตั้งแต่การเคลื่อนไหวขับไล่ทักษิณก่อนการรัฐประหาร แต่เป็นการสื่อสารที่จำกัดวงอยู่ในกลุ่มชนชั้นกลางที่เป็นพนักงานประจำสำนักงาน รวมทั้งมีกระแสนิยมของบล็อกเกอร์ที่เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เช่น ในกลุ่มไปโอลด์คอม ที่เป็นที่นิยมของนักเรียนไทยในเยอรมันเพื่อใช้เขียนวิเคราะห์กฎหมายมาก่อน หรือฟริงเกอร์ดอทโออาร์จี (<http://www.fringer.org>) ที่มีการลงบทวิเคราะห์เกี่ยวกับการซื้อขายหุ้นของบริษัทชินวัตรฯ แต่จุดเปลี่ยนของการรัฐประหารกับการสื่อสารในโลกไซเบอร์ คือ เป็นพื้นที่สาธารณะที่น่าคนใหม่ๆ เข้ามาร่วมสนทนาขยายวงให้กว้างออกไป เช่น บทบาทของกลุ่มคนวันเสาร์ไม่เอาเผด็จการ หรือนักข่าวไทยฟรีนิวส์ อีกประการหนึ่ง ก็คือ การสื่อสารในโลกไซเบอร์ในสถานการณ์รัฐประหารครั้งนี้เป็นบทพิสูจน์ได้ว่าเป็นเครื่องมือสื่อสารที่เป็นพื้นที่ซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐ (เครือข่าย 19 กันยา ต้านรัฐประหาร. 8 สิงหาคม 2555, แนวร่วมประชาชนต้านรัฐประหาร ชุขุทศศาสตร์ คร่ำ ล้ม โคน. 9 สิงหาคม 2555)

อนึ่ง การจัดตั้งเครือข่าย 19 กันยา ต้านรัฐประหาร ที่นำเสนออุดมการณ์ทางการเมืองว่า “ไม่เอาทักษิณ ไม่เอารัฐประหาร” เป็นการนำเสนอแนวทางใหม่ขึ้น โดยตรงกันข้ามทั้งฝ่ายทักษิณและคณะรัฐประหารรวมทั้งพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งเป็นคู่ความขัดแย้งหลักของสังคมที่มีอยู่ในขณะนั้น เป็นการปฏิเสธแนวทางสุดขั้ว (Extremists) ที่ขัดแย้งกันอยู่จึงเท่ากับว่าข้อเสนอดังกล่าวเป็นข้อเสนอของแนวทางสายกลาง (Moderated) เป็นตัวแทนของฝ่ายประชาธิปไตยที่ไม่ยอมรับการบริหารประเทศที่เอื้อประโยชน์พวกพ้องเครือข่าย การคอร์รัปชันของธุรกิจการเมือง หรือการเมืองที่ใช้เงินเป็นใหญ่ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในทางการเมืองด้วยการรัฐประหาร ซึ่งไม่ใช่วิถีทางของระบอบประชาธิปไตย การนำเสนออุดมการณ์ที่ตรงกันข้ามกับความสุดขั้วนี้ เป็นไปตามแนวคิดของ นอร์เบอร์โต บอบบิโอ (Bobbio. 1996 : xvii) ที่อธิบายว่า “...ในระหว่างที่การต่อสู้ขวา - ซ้ายแบบสุดโต่งทั้งสองขั้วได้สร้างความขัดแย้งขึ้นภายใน ที่เป็นแนวทางปานกลางของแต่ละขั้ว เป็นพวกกลาง - ซ้าย/กลาง - ขวา ซึ่งจะนำไปสู่คู่ความขัดแย้งใหม่ที่เป็นความขัดแย้งระหว่างขั้วของปานกลาง (Moderates) กับแบบสุดขั้ว...” แต่เป็นที่น่าเสียดาย ที่เครือข่ายนี้เลือกที่จะพัฒนาหรือสร้างกิจกรรมรณรงค์เฉพาะการต่อต้านรัฐประหารและพัฒนาองค์กรไปร่วมงานกับเครือข่ายทักษิณ และพวกพ้องไปในที่สุด

โลกไซเบอร์กับการสร้างขั้วทางการเมือง

1. โลกไซเบอร์กับการจัดระเบียบองค์กร

1.1 พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย - คนเสื้อเหลือง

หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ปรากฏว่า พรรคพลังประชาชนโดยการนำของสมัคร สุนทรเวช ได้รับเลือกตั้งมีคะแนนเป็นลำดับที่หนึ่ง มีจำนวนผู้แทนราษฎรทั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและแบบสัดส่วน (บัญชีรายชื่อ) รวมกัน 233 ที่นั่ง จึงได้

ร่วมกับพรรคอื่นๆ อีก 5 พรรค ประกอบด้วยพรรคชาติไทย พรรคเพื่อแผ่นดิน พรรคประชากรชน พรรครวมใจไทยชาติพัฒนา และพรรคมหาชนชาติไทย จัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้นโดยมี สมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี ท่ามกลางคำนิยามใหม่ที่ได้รับการเรียกขานจากสื่อมวลชนว่าเป็น รัฐบาล นอมินีทักษิณ หรือ ซุปเปอร์ยี่สิบเห่ สืบทอดประชานิยม โดยมีพรรคประชาธิปัตย์เป็นฝ่ายค้าน เพียงพรรคเดียว ในขณะที่เดียวกันในด้านพัฒนาการของขบวนการทางการเมือง ก็ได้แบ่งออกเป็น 2 ขั้ว ตามลักษณะของการแบ่งฝ่ายทางการเมือง คือ ขบวนการหนึ่งเป็นการพัฒนาต่อเนื่องไปจากการโค่นล้มทักษิณและเครือข่ายของกลุ่มพันธมิตร กับ อีกขบวนการหนึ่งเป็นพัฒนาการจากการเคลื่อนไหวต่อต้านการรัฐประหาร จากเครือข่าย 19 กันยา ต้านรัฐประหาร ไปผนวกรวมกับ เครือข่ายของทักษิณและพวกพ้อง

กลุ่มพันธมิตร เห็นว่า รัฐบาลสมัครไม่สนใจความเดือดร้อนของประชาชนที่ประสบ วิกฤติทางเศรษฐกิจ มุ่งแต่จะช่วยเหลือทักษิณ โดยเตรียมการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อเลี่ยงคดี ยุบพรรคและต้องการที่จะยุบเลิกคณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย แก่รัฐ (คตส.) จึงได้นัดหมายชุมนุมทางการเมืองขึ้นเพื่อแสดงท่าทีทางการเมือง ในวันอาทิตย์ที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2551 ณ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย โดยชูประเด็นทางการเมืองว่าเป็นความ ต่อเนื่องของการกำจัดระบอบทักษิณ พร้อมกับเสนอแนวคิดที่ว่าด้วย “การเมืองใหม่” ซึ่งมีเป้าหมาย 2 ประการ คือ 1) สนับสนุนให้คนดีมาปกครองบ้านเมือง ป้องกันไม่ให้คนไม่ดีมีอำนาจ เพื่อสร้าง ความเป็นธรรมในสังคมทุกภาคส่วน 2) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยไม่จำกัด อยู่เพียงนักการเมือง พร้อมกันนั้น การเคลื่อนไหวในครั้งนี้ ก็ได้สร้างปรากฏการณ์ทางยุทธวิธี ขึ้นใหม่โดยกลุ่มพันธมิตรในจังหวัดภูเก็ต สงขลาและกระบี่ ได้ปิดสนามบินภูเก็ต หาดใหญ่และ กระบี่ ตามลำดับ จนส่งผลต่อการงดเที่ยวบินทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ในขณะที่ การปฏิบัติการของพันธมิตรในส่วนกลางก็สร้างเป็นปฏิบัติการเพื่อยึดทำเนียบรัฐบาล ตามแผน ปฏิบัติการไทยคู่ฟ้าและยุทธการสงครามเก้าทัพบุกยึดสถานีทีวี่เอ็นบีที ในวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2551 แต่ไม่สำเร็จ ท่ามกลางการคัดค้านต่อการเคลื่อนไหวดังกล่าวว่าเป็นการขัดต่อกฎหมาย เป็นกบฏต่อรัฐและต่อวิถีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเป็นเหตุให้รัฐบาลสมัคร ตอบโตด้วยการฟ้องศาลอาญาและศาลได้อนุมัติหมายจับ 9 แกนนำของกลุ่มพันธมิตร นอกจากนี้แล้ว ในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2551 กลุ่มพันธมิตรยังสร้างปฏิบัติการตามยุทธศาสตร์ ดาวกระจายไปยังหน่วยงานต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามความผิดของทักษิณ เช่น 1) การชุมนุมที่หน้าสำนักงานอัยการสูงสุด และกระทรวงมหาดไทย เพื่อทวงถาม ความคืบหน้าของการดำเนินคดีกับทักษิณพร้อมพวกและเร่งรัดคดีที่มีความต่อเนื่องจาก คตส. 2) การชุมนุมหน้าสำนักงานคณะกรรมการหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ 3) การชุมนุมหน้า กรมสอบสวนคดีพิเศษเพื่อติดตามความคืบหน้าในคดีปกปิดโครงสร้างผู้ถือหุ้นในเครือบริษัท ชินคอร์ป 4) การชุมนุมให้กำลังใจการทำงานของ คตส. 5) การชุมนุมหน้าสำนักงานคณะกรรมการ เลือกตั้งเพื่อกดดันให้กรรมการลาออก และ 6) การชุมนุมหน้ากระทรวงต่างประเทศเพื่อติดตาม

ความคืบหน้าในคดีเขาพระวิหาร (จรรยา ยิ้มประเสริฐ. 1 พฤษภาคม 2555, สุวิชา เพียรราษฎร์. 2551 : 16 - 18, อุเชนทร์ เชียงเสน. 2554 : 140 - 144)

ในระหว่างการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตร รัฐบาลสมัครจำต้องปรับสภาพไปตามคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2551 ตามคดีที่ เรื่องไกร ลีกิจวัฒนะ สมาชิกวุฒิสภา กับคณะรวม 29 คน ฟ้องนายกรัฐมนตรี (สมัคร สุนทรเวช) ว่ามีความผิดตามความต้องห้ามตามบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมาตรา 267 ที่ห้ามนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเป็นลูกจ้างของบุคคลใดที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งเป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ แต่พรรคพลังประชาชนและพรรคร่วมรัฐบาล ก็ได้เสนอให้ สมชาย วงศ์สวัสดิ์ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน ในวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2551 แต่กลุ่มพันธมิตรก็ต่อต้านรัฐบาลใหม่นี้โดยเป็นประเด็นของความเป็นรัฐบาลนอมินีเช่นเดิม พร้อมปักหลักยึดทำเนียบรัฐบาลและนำมวลชนปิดล้อมรัฐสภาในวันที่ 6 - 7 ตุลาคม พ.ศ. 2551 เพื่อขัดขวางไม่ให้รัฐบาลใหม่แถลงนโยบายต่อรัฐสภา จนนำไปสู่การปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและมีผู้เสียชีวิต 2 คน ทำให้รัฐบาลของ สมชาย วงศ์สวัสดิ์ ต้องไปใช้อาคารของท่าอากาศยานนานาชาติดอนเมืองเป็นทำเนียบรัฐบาลเป็นการชั่วคราว การต่อต้านรัฐบาลสมัคร รัฐบาลสมชาย ซึ่งเป็นรัฐบาลนอมินีของทักษิณและเครือข่ายได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และมีการยึดท่าอากาศยานนานาชาติดอนเมืองและสุวรรณภูมิในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2551 จนกระทั่งสถานการณ์ทางการเมืองไปบรรจบเข้ากับการที่ศาลรัฐธรรมนูญ ได้วินิจฉัยคำฟ้องของอัยการสูงสุดที่มีต่อพรรคพลังประชาชน ในคดีที่มีการฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 237 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง แล้วมีคำสั่งลงวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ให้ยุบพรรคพลังประชาชน กลุ่มพันธมิตรจึงได้ยุติการชุมนุมดังกล่าว (วิธยา ไว. 2552 : 159, สุวิชา เพียรราษฎร์. 2551 : 63 - 84)

1.2 แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ - คนเสื้อแดง

ในระหว่างที่กลุ่มพันธมิตรสร้างปฏิบัติการทางการเมืองเพื่อขับไล่รัฐบาลนอมินี ทักษิณและเครือข่าย นั้น การวิพากษ์และการปฏิบัติการที่มีต่อฝ่ายนำของขบวนการเมืองตรงกันข้ามซึ่งเป็นรัฐบาลในขณะนั้น ได้นำไปสู่การสร้างขบวนการโต้กลับและผลักดันให้ทักษิณและเครือข่ายสร้างขบวนการทางการเมืองโดยการระดมมวลชนเข้ามาเป็นเครือข่ายทางการเมือง เพื่อตอบโต้การปฏิบัติการทางการเมืองของฝ่ายตรงกันข้าม โดยเริ่มจากการประสานกิจกรรมกับเครือข่าย 19 กันยา ต้านรัฐประหาร และพัฒนาความร่วมมือระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองของการต่อต้านการรัฐประหาร การต่อต้านการแทรกแซงของทหารและส่วนที่ไม่ใช่สถาบันทางการเมือง พร้อมกับขยายความร่วมมือระหว่างองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งในขณะนั้น ก็คือ เครือข่าย 19 กันยา ต้านรัฐประหาร ไปเป็นองค์กรที่มีการเปิดกว้างที่จะประสานกับภาคส่วนอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายของทักษิณและพวกพ้อง โดยจะเห็นได้จากการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรเป็น นปทร. เป็น นปก. และเป็นแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ในวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2551 โดยมีองค์กรแนวร่วมที่มีบทบาทสำคัญ

เช่น วิทยุชุมชนคนแก่กชี้ ของ ชินวัฒน์ หาบุญพาด วิทยุชมรมคนรักชาติ ของประยูร ครองยศ วิทยุเสรีชน กลุ่มพลเมืองภิวัดน์ที่มีการพัฒนาช่องทางการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต กลุ่มของ สมยศ พุกเกษมสุข ที่มีการจัดทำนิตยสารการเมือง รวมทั้งกลุ่มพีทีวี ซึ่งมีทั้งทีวีดาวเทียม และหนังสือพิมพ์ ในขณะที่กลุ่มพันธมิตร ใช้สื่อเหลือง เป็นสัญลักษณ์ กลุ่ม นปช. ก็ใช้สีแดงเป็นสัญลักษณ์ การสื่อสารของขบวนการทั้งสองที่ต่างวิพากษ์อุดมการณ์และฝ่ายนำของกลุ่มตรงกันข้าม นำไปสู่การปะทะกันระหว่างคนสื่อเหลืองกับคนสื่อแดง ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างที่คนสื่อเหลืองยึดทำเนียบรัฐบาลเพื่อขับไล่รัฐบาลสมัคร สุนทรเวช จนนำไปสู่การเสียชีวิตและมีผู้บาดเจ็บ ในระหว่างนั้น กลุ่มพีทีวี ซึ่งเป็นแกนนำของคนสื่อแดง ก็ได้เข้าไปทำงานร่วมกับรัฐบาล และจัดรายการ “ความจริงวันนี้” ทางสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (เอ็นบีทีหรือช่อง 11) เพื่อตอบโต้การสื่อสารและการปฏิบัติการทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรซึ่งเป็นขั้วตรงกันข้าม และมีการจัดรายการ “ครอบครัวความจริงวันนี้” โดยภาคสนามขึ้นเป็นครั้งแรกที่เมืองทองธานี ในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นการแปรเปลี่ยนการจัดทำรายการทีวีเป็นกิจกรรมทางการเมืองเช่นเดียวกับการจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ของ สนธิ ลิ้มทองกุล หลังจากการยุบพรรคพลังประชาชนและการจัดตั้งรัฐบาลในขั้วใหม่โดยการนำของ พรรคประชาธิปัตย์ กลุ่มคนสื่อแดงได้สร้างประเด็นการปฏิบัติการทางการเมืองโดยโยงกลับไป เป็นการต่อต้านการแทรกแซงของทหารและส่วนที่ไม่ใช่สถาบันทางการเมือง รวมทั้งโยงกลับไป สร้างความต่อเนื่องของการต่อต้านการรัฐประหาร (ซึ่งเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับการสร้างประเด็นทางการเมืองในการขับไล่รัฐบาลนอมินีทักษิณ) โดยคนสื่อแดงถือเป็นเหตุที่นำไปสู่การจัดชุมนุมและยื่นข้อเรียกร้องให้มีการยุบสภา โคนล้มอำมาตยาธิปไตย ในเหตุการณ์เดือน เมษายน พ.ศ. 2552 (ชาญชัย ชัยสุขโกศล. 30 เมษายน 2555, อุเชนทร์ เชียงเสน. 2554 : 144)

หลังจากนั้น คนสื่อแดง ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ แดงทั้งแผ่นดิน” ในวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 พร้อมกับประกาศเป้าหมายในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็น 3 ระยะ คือ **เฉพาะหน้า** โคนล้มรัฐบาลอำมาตยาธิปไตย ล้มกระบวนอนุรักษนิยม ระยะกลาง ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 และผลิตผลของคณะมนตรีความมั่นคงของชาติ (คมช.) ระยะยาว โคนล้มระบอบอำมาตยาธิปไตย ซึ่งเป็นการโยงความต่อเนื่องของการต่อต้านมาจากการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เป็นอุดมการณ์หลัก โดยปรับขบวนการจากบทเรียนของเดือนเมษายน พ.ศ. 2552 โดยจัดตั้งมวลชนทั้งในเขตเมือง กรุงเทพมหานคร และต่างประเทศ ประสานการเคลื่อนไหวกับการต่อสู้ในระบบการเมือง ยึดกุมมวลชนพื้นฐาน ช่างชิงชนชั้นกลาง รวมทั้งข้าราชการทหาร ตำรวจ พลเรือน นักธุรกิจและผู้รักประชาธิปไตย รักความเป็นธรรมในวงการต่างๆ การเคลื่อนไหวตามเป้าหมายข้างต้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างโครงการโรงเรียนการเมือง โดยเรียกร้องให้ยุบสภาเพื่อจัดการเลือกตั้งใหม่เน้นย้ำในประเด็น โคนล้มอำมาตย์ สองมาตรฐาน พร้อมกับการสื่อสารผ่านทีวีดาวเทียม เว็บไซต์

หนังสือพิมพ์ รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มข้นของการสื่อสารทางการเมืองขึ้น จนนำไปสู่การชุมนุมทางการเมืองในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2553 และการจัดตั้ง “ศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย” หรือ ศอ.รส. ขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยความมั่นคง ต่อมารัฐบาลได้มีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารสถานการณ์ เป็น “ศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน” (Centre for Resolution of Emergency Situation : CRES) หรือที่เรียกโดยย่อเป็นภาษาไทยว่า “ศอฉ.” ซึ่งเป็นหน่วยพิเศษที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายการบริหารราชการแผ่นดินในสถานการณ์ฉุกเฉิน 2548 (พฤษศ ฤทธิวิธ. 2553 : 116, อุเชนทร์ เชียงเสน. 2554 : 145, แนวร่วมประชาชนต้านรัฐประหาร ชูยุทธศาสตร์ คำว่า ล้ม โคน. 9 สิงหาคม 2555)

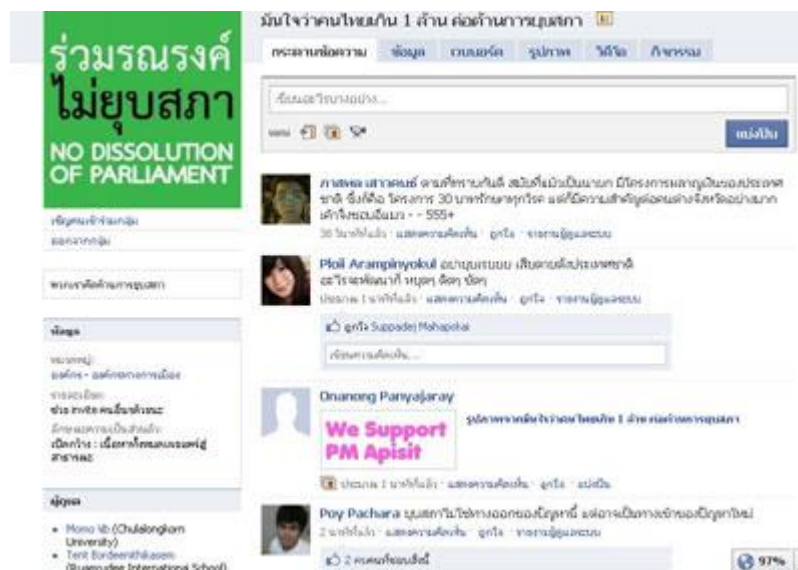
การชุมนุมทางการเมืองที่เริ่มขึ้นในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2553 นำไปสู่การปะทะกันตามจุดต่างๆ ระหว่างคนเสื้อแดงกับ ศอฉ. โดยมีระดับความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2553 มีผู้เสียชีวิตทั้งผู้ชุมนุมและเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งชาวต่างประเทศจากเหตุการณ์ในช่วงนี้ จำนวน 21 คน ฝ่ายรัฐบาลจึงได้ยกระดับการจัดการสถานการณ์ให้เป็นการปฏิบัติตามเงื่อนไขของกฎหมาย โดยนำเอาเหตุความสูญเสียดังกล่าวไปสร้างเป็นประเด็นก่อการร้ายพร้อมกับการปฏิบัติการกระชับพื้นที่ของฝ่ายทหารในระหว่างวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 โดยมีผู้เสียชีวิตในเดือนพฤษภาคมทั้งสิ้น 51 คน (บัณฑิต จันทร์โรจน์กิจและคณะ. 16 กรกฎาคม 2555, ทบทวนความทรงจำเหตุการณ์ 10 เมษายน 2553. 9 สิงหาคม 2555)

1.3 คนเสื้อหลากสี

การชุมนุมทางการเมืองของคนเสื้อแดงที่เริ่มขึ้นในกลางเดือนมีนาคม พ.ศ. 2553 ได้นำไปสู่ขบวนการทางการเมืองแบบคู่ตรงกันข้าม เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยเป็นกลุ่มที่เรียกตนเองว่า กลุ่มประชาชนเพื่อพิทักษ์ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หรือที่เรียกกันโดยย่อว่า คนเสื้อหลากสี ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของคนจาก 3 กลุ่มย่อย คือ 1) สหเครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งเป็นกลุ่มคณาจารย์และศิษย์เก่าของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหรือกลุ่มคนเสื้อสีชมพู ที่มี ผศ.นพ.ตูลย์ สิทธิสมวงศ์ เป็นแกนนำ 2) เครือข่ายพลเมืองอาสาปกป้องแผ่นดิน ที่มีบวร ยสินทร เป็นแกนนำ 3) กลุ่มคนที่รวมตัวกันจากเฟซบุ๊ก “มันใจคนไทยเกิน 1 ล้าน ต้านการยุบสภา” ที่มีภัทรพล ประชาชนะชัย เป็นแกนนำ โดยที่กลุ่มหลังนี้รวมตัวจากเฟซบุ๊ก จึงทำให้กลุ่มคนเสื้อหลากสีเป็นที่สนใจของคนทั่วไปมากกว่าปกติ เพราะ เฟซบุ๊ก ทำให้การติดต่อสื่อสารดำเนินไปโดยไม่ต้องพึ่งพาสื่อกระแสหลัก อนึ่ง ในช่วงปี พ.ศ. 2553 ในสังคมไทยมีการใช้อินเทอร์เน็ตผ่านโทรศัพท์มือถือถึง 12 ล้านเครื่อง ผ่านโทรศัพท์พื้นฐาน 16 ล้านเครื่อง ในจำนวนเหล่านี้มีผู้ใช้เฟซบุ๊ก 3.1 ล้านคน ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ที่มีอายุประมาณ 18 ปี และ เป็นที่นิยมของนักการเมืองที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับประชาชนได้โดยตรง ในขณะที่มีผู้ใช้ไฮไฟ (Hi5) จำนวน 6 ล้านคน และมีผู้ใช้บล็อกอยู่โดยทั่วไป คิดเป็นลำดับที่ 25 ของโลก (พิรงรอง รามสูต รัตนันท์. 2547, กลุ่มประชาชนเพื่อพิทักษ์ชาติ ศาสน์ กษัตริย์. 9 สิงหาคม 2555, Carthew. 2010 : 25)

อย่างไรก็ตาม สื่อเชิงสังคมทั้งหลายต่างเป็นช่องทางการสื่อสารที่แนบแน่นกับความคิด ความรู้สึก และการใช้ชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคล สื่อเหล่านี้จะถูกนำมาใช้เพื่อการรองรับต่อการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการปฏิบัติการทางการเมืองได้ ก็ย่อมจะสะท้อนถึงความสอดคล้องความสนใจของผู้คน (ประเด็นทางการเมือง) และความนิยมที่มีต่อการใช้สื่อไปพร้อมๆ กัน ในกรณีที่ไม่มีการเคลื่อนไหวทางการเมือง สื่อเชิงสังคม เช่น เฟซบุ๊ก ก็คือ ช่องทางระบายความรู้สึกความเป็นส่วนตัว “...สื่อเชิงสังคม ถ้าไม่มีการรวมตัว ไม่มีการชุมนุม สื่อเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นช่องทางการสื่อสาร ส่งข้อมูลข่าวสาร เป็นการระบายฟุ้งฟายอารมณ์ รัก โลภ โกรธ หลง เป็นการแสดงออกทางสังคม ในขณะที่เดียวกันในกรณีที่มีการรวมตัวทางการเมือง สื่อเหล่านี้จะทำหน้าที่แสดงต่อการเคลื่อนไหวเหล่านั้นตามไปด้วย...” (สุปัน รักเชื้อ. สัมภาษณ์. 6 กรกฎาคม 2555) นอกจากนี้ สื่อเชิงสังคม ที่เป็นเครื่องมือการสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคลหรือการสื่อสารทางสังคมนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งในแง่มุมทางการเมือง เพราะด้านหนึ่ง มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะ แต่อีกด้านหนึ่งเป็นสื่อที่มีวิถีของการสื่อสารอยู่ในภาคส่วนของสังคม “...สื่อเชิงสังคม รัฐบาลไม่สามารถที่จะควบคุมได้ โดยที่ผู้คนหรือประชาชนสามารถที่จะติดต่อสื่อสารถึงกัน และกันได้โดยตรง...” (วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ. สัมภาษณ์. 13 กรกฎาคม 2555)

มีข้อมูลจากการสำรวจ ในระหว่าง 12 มีนาคม - 30 เมษายน พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการชุมนุมของคนเสื้อแดงและเกิดเหตุการณ์ปะทะกับฝ่ายทหารในวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2553 พบว่า มีการใช้สื่อ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และเว็บไซต์อย่างกว้างขวางและเข้มข้น มีการนำเสนอประเด็นที่จะนำไปสู่ความแตกแยกมากกว่าสร้างสมานฉันท์ นักการเมืองไม่ว่าจะเป็นพรรคประชาธิปัตย์หรือเพื่อไทย ต่างก็ใช้สื่อดังกล่าวต่างหากจากสื่อของพรรค เช่น จากใจอภิสิทธิ์ถึงคนไทยทั่วประเทศ ซึ่งเป็นการเขียนบทความเป็นตอนๆ ชี้แจงถึงสถานการณ์ต่างๆ หรือในการจัดตั้งกลุ่มสยามประชาภิวัฒน์ ซึ่งเป็นกลุ่มนักวิชาการด้านนิติศาสตร์ - รัฐศาสตร์จาก 5 สถาบัน ประมาณ 20 กว่าคน เพื่อแสดงจุดยืนทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ การปฏิรูปสังคม กฎหมาย การเมือง โดยประกาศจัดตั้งกลุ่มพร้อมกับเปิดพื้นที่ในเฟซบุ๊กในวันเดียวกัน การเปิดพื้นที่เฟซบุ๊ก ภายใต้ชื่อโครงการว่า มั่นใจคนไทยเกิน 1 ล้านต่อต้านการยุบสภา ที่เปิดให้บริการไม่ถึงสองเดือน มีสมาชิกมากถึง 5 แสนราย (เอกวสา สุขสง. 1 มิถุนายน 2555, วารสารต้น ทักษิณวาร. 2554 : 218 - 219)

ภาพที่ 4.3 แสดงพื้นที่ของเฟซบุ๊กมั่นใจว่าคนไทยเกิน 1 ล้าน ต่อต้านการยุบสภา
ที่มา : (มั่นใจว่าคนไทยเกิน 1 ล้าน ต่อต้านการยุบสภา. 2 เมษายน 2553)

ตัวอย่างของ กลุ่มคนเสื้อหลากสี ที่ใช้เฟซบุ๊กเป็นเครื่องมือในการนัดหมายระดมมวลชน นัดหมายวัน เวลา สถานที่ และแจ้งลักษณะของกิจกรรมที่จะดำเนินการร่วมกัน เช่น การเชิญชวนคนไปร่วมชุมนุมที่ลานพระบรมรูปทรงม้าในวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 เวลา 15.00 น. หรือใช้เป็นเครื่องมือในการจัดชุมนุมทางการเมืองที่วงเวียนโอเดียน และอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ (27 เมษายน พ.ศ. 2553) รวมทั้งรวบรวมรายชื่อของประชาชน 20,000 ชื่อเสนอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อถอดถอน ส.ส. พรรคเพื่อไทย

facebook Search for people, places and things

กิจกรรมให้กำลังใจท่านนายก และ คัดค้านการยุบสภา (ชุมนุมใหญ่)
Public Event for มั่นใจว่าคนไทยเกิน 1 ล้าน ต่อต้านการยุบสภา

Sunday, May 2, 2010 3:10pm until 6:30pm

ลานพระบรมรูปทรงม้า

เรื่อง การชุมนุมใหญ่ ในวันที่ 2 พ.ค. ...

การชุมนุมของกลุ่มเครือข่ายพลเมืองอาสาปกป้องแผ่นดิน นำโดย น.พ.อุลลธิ์ สิทธิสมวงศ์ และเครือข่ายต่าง ๆ จะจัดชุมนุมใหญ่ ในวันที่ 2 พฤษภาคม 2553 เวลา 15.00-18.30 น. ที่บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้ารัชกาลที่ 5 ... โดยตั้งเป้าหมายไว้ที่ 150,000 คน ซึ่งแนวทางการชุมนุมยังคงเป็นประเด็นเรื่องต่อต้านการยุบสภา ลาออก เพื่อให้กำลังใจนายกอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในการบริหารงานของรัฐบาลต่อ และจัดการปราบปรามกลุ่มก่อการร้ายที่แฝงตัวในการชุมนุมของกลุ่ม นปช. ด้วยอำนาจอันชอบธรรมที่นายกร มีอยู่ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 77

หากมีการเปลี่ยนแปลงตารางเวลา จะแจ้งให้ทราบอีกครั้ง

ด้วยจิตศรัทธา และกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงจากทีมงานประชาสัมพันธ์

Going (423)

Nicky Suthasinee
Sarunya Leelapanya
Suriyan Tonghnuaid

Maybe (146)

นำพล ตระการผล
เครือข่าย ภาคประชาชน

ภาพที่ 4.4 การใช้พื้นที่ของเฟซบุ๊กเพื่อกรณีต่างๆ ของกลุ่มคนเสื้อหลากสี
ที่มา : (มั่นใจว่าคนไทยเกิน 1 ล้าน ต่อต้านการยุบสภา. 2 เมษายน 2553)

การขยายตัวของการใช้เฟซบุ๊ก เป็นไปอย่างคึกคัก ท่ามกลางการปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งสองขบวน ต่างก็ใช้เฟซบุ๊กเป็นช่องทางการสื่อสารและเป็นเครื่องมือสนับสนุนต่อการระดมกำลังมวลชนเพื่อการปฏิบัติการทางการเมือง โดยฝ่ายต่อต้านการยุบสภานั้นนอกจากเฟซบุ๊ก “มั่นใจคนไทยเกิน 1 ล้านต่อต้านการยุบสภา” แล้ว ยังมีเฟซบุ๊กที่มีแนวทางเดียวกันอีกไม่ต่ำกว่า 10 กลุ่ม เช่น “I Support PM Abhisit” (ฉันสนับสนุนนายกรัฐมนตรีกิสิทรี) หรือ “กลุ่มคนไทยเกิน 20 ล้านต้องการยุบ นปช.” รวมทั้งกลุ่มมั่นใจคนไทยเกิน 1 ล้าน ต่อต้านการยุบสภา ในภาคต่างๆ หรือกลุ่มพวกเราชาวไทยไม่ยุบสภาและไม่เอาคนโกงชาติทักษิณกลับมา กลุ่มคนไทยไม่เลือกสี ในขณะที่เดียวกันฝ่ายสนับสนุนการยุบสภา ก็มีการใช้เฟซบุ๊กเพื่อดำเนินการในลักษณะเดียวกันโดยใช้ชื่อว่า “คนไทยเกิน 1 ล้าน ต้องการยุบสภา” เฟซบุ๊กข้างต้น เป็นกรณีตัวอย่างที่อธิบายถึงพื้นที่ทางการเมืองและการสื่อสารได้เป็นอย่างดีว่า พื้นที่ทางการเมืองและเสรีภาพในการสื่อสารได้เกิดขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสื่อกระแสหลักอีกต่อไปแล้ว แต่เฟซบุ๊กก็ยังอยู่ในวงจำกัด ยังอยู่ในวงของชนชั้นกลางหรือชนชั้นนำทางสังคม (วรารัตน์ ทักษิณวราจาร. 2554 : 218 - 219)

นอกจาก เฟซบุ๊ก แล้ว ยังมีทวิตเตอร์ ซึ่งเป็นสื่อที่เหมาะสมสำหรับการใช้งานเพื่อการติดตามข้อมูลข่าวสารอย่างเกาะติดต่อเนื่อง ทวิตเตอร์เข้ามามีบทบาทต่อการใช้งานในช่วงเหตุการณ์ไม่สงบในระหว่างเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 เพียงแต่ว่า ไม่มีการนำมาใช้เป็น

เครื่องมือในการระดมมวลชนเหมือนกับการใช้เป็นเครื่องมือของขบวนการสีเขียวของคณิศร เป็นเพียงการใช้งานของผู้สื่อข่าวในเครือเนชั่น ซึ่งใช้สื่อนี้ในการรายงานข่าวให้กับสำนักพิมพ์ นั้นหมายความว่า หากผู้สนใจที่ติดตามข้อมูลข่าวสารแจ้งความประสงค์จะเป็นผู้ติดตาม (Follower) นักข่าวในเครือเนชั่น ก็จะสามารถทราบความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นปัจจุบัน ในการสื่อสารทางการเมืองมีนักการเมืองที่นิยมใช้ทวิตเตอร์และเป็นที่นิยมติดตามของ สาธารณชน ประกอบด้วย @Thaksinlive @PM_Abhisit ตามมาด้วยนักการเมืองชื่อดังของ พรรคประชาธิปัตย์ เช่น @SatitTrang @KornDemocrat @apirak_news @korbsak @Aooda สำหรับนักการเมืองของอดีตพรรคไทยรักไทย ก็มี @chaturon @suranand โดยที่ @PM_Abhisit นั้น ได้เข้ามาใช้พื้นที่นี้ก่อน @Thaksinlive แต่ @Thaksinlive กลับสร้างกระแสได้มากกว่าเพราะ พวงครอบครวมาด้วย พร้อมกับเปิดเว็บไซต์ <http://www.thaksinlive.com> เป็นเครื่องมือสนับสนุน ในขณะที่ @PM_Abhisit ก็มี <http://www.pm.go.th> สนับสนุนเช่นกัน (Twitter นักการเมืองไทย. 10 สิงหาคม 2555, นันทวิช เหล่าวิชา. 2555 : 123)

2. โลกไซเบอร์กับการปฏิบัติการทางการเมือง

บทบาทของการใช้สื่อของโลกไซเบอร์ ในการสื่อสารและเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบ องค์การเพื่อการปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการการเมืองภาคประชาชนของไทย ไม่ว่าจะเป็น คนเสื้อเหลือง คนเสื้อแดง หรือคนเสื้อหลากสี ในระหว่างปี พ.ศ. 2549 จนถึง พ.ศ. 2554 ประมวลได้ ดังนี้ 1) สื่อที่มีโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง ประกอบด้วย ทีวีดาวเทียม วิทยุชุมชน เคเบิลทีวีท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ แผ่นปลิว ฯลฯ 2) สื่อที่มีโครงสร้างแบบเครือข่าย หรือสื่อเชิงสังคม ประกอบด้วย เว็บไซต์ เว็บบอร์ด บล็อก ยูทูป รวมทั้งการดาวน์โหลดข้อมูลใน เว็บไซต์ต่างๆ การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ 3) การจัดกิจกรรมประกอบด้วย การจัดชุมนุมทางการเมือง การจัดประชุมกลุ่มย่อย การจัดสัมมนา อภิปราย ซึ่งเป็นรูปแบบของการสื่อสารทางตรง 4) การเปลี่ยนจากการทำรายการทีวีเป็นกิจกรรมทางการเมือง ของรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ สัญจร รายการยามเฝ้าแผ่นดิน ของคนเสื้อเหลือง หรือ รายการครอบครัวความจริงวันนี้สัญจร ของคนเสื้อแดง ที่เปลี่ยนจากห้องบันทึกภาพและเสียง เป็นสถานที่ชุมนุม และเปลี่ยนผู้ร่วมชม รายการจากการชมในห้องส่งเป็นผู้ร่วมชุมนุมทางการเมือง แต่ก็ยังคงมีการถ่ายทอดสดภาพและเสียง ออกอากาศทางทีวีดาวเทียม เว็บไซต์ เคเบิลทีวีท้องถิ่น และวิทยุชุมชน 5) นอกจากนี้ ในกรณี ของคนเสื้อแดง ยังมีการโฟนอิน และการเชื่อมโยงสัญญาณผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของวิดีโอลิงค์ และการใช้บริการใหม่ๆ เช่น สไกป์ (Skype) ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งอาศัยอยู่ต่างประเทศ เพื่อร่วมปราศรัยกับผู้ร่วมชุมนุมทางการเมือง โดยที่การใช้สื่อข้างต้นจะเป็นการเชื่อมโยง เข้าด้วยกันในลักษณะของการสนับสนุนซึ่งและกันในการทำหน้าที่กระจายข้อมูลข่าวสารออกไป ยังผู้รับในส่วนต่างๆ ใหกว้างขวางออกไป ทั้งในเมืองและชนบท รวมทั้งคนไทยที่อาศัยอยู่ ต่างประเทศ นอกจากนี้ ในส่วนของเว็บไซต์ ทั้งในเครือข่ายของคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดง ก็ยังคงนำเอาข้อมูลที่มีการถ่ายทอดนี้ไปเก็บบันทึกไว้ในฐานข้อมูลที่พร้อมจะให้บริการย้อนหลัง

ได้ตามความประสงค์ของผู้บริโภค โดยที่กรณีคนเสื้อเหลือง ก็สามารถจะค้นหาได้จากเว็บไซต์ของผู้จัดการ (<http://www.mamager.co.th>) ในกรณีคนเสื้อแดง ก็จะสามารถค้นหาได้จากเว็บไซต์ไทยเรดนิวส์ดอทคอม (<http://www.thairednews.com>) เว็บไซต์ไทยเรดนิวส์ออนไลน์ดอทคอม (<http://www.thairednews.com>) เดโมเครซีด็อกดอทคอม (<http://www.democracydog.blogspot.com>) รวมทั้งในยูทูปอีกด้วย (ความไม่สงบทางการเมืองในประเทศไทย เมษายน พ.ศ. 2552. 10 สิงหาคม 2555)

ลักษณะของการใช้สื่อและการพัฒนาของโลกไซเบอร์ที่มากเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบองค์กรของขบวนการทางการเมืองข้างต้น นั้น จะเห็นได้ว่า 1) เป็นการผนวกรวมของสื่อที่อยู่นอกการกำกับของรัฐ เป็นการรวมของโครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง กับโครงสร้างแบบเครือข่าย และวิถีของการสื่อสารแบบเผชิญหน้าของการร่วมชุมนุมทางการเมืองและการสื่อสารในเครือข่ายของคนในครอบครัว คนใกล้ชิด เพื่อนฝูง และชุมชน ฯลฯ 2) มีการคลี่คลายความเป็นเจ้าของหรือเป็นศูนย์กลางของสื่อที่มารวมเข้าด้วยกันจากลักษณะสื่อขององค์กรไปเป็นสื่อเชิงบุคคล จากสื่อที่เป็นเครื่องมือการสื่อสารแบบองค์กรของเครื่องหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ เครือข่ายของกลุ่มที่พีไอ หรือกลุ่มสันติอโศก (กรณี FMTV) มาเป็นการพึ่งพาเว็บไซต์และบริการสนทนาแบบบล็อกหรือบอร์ด ในการจัดตั้งเครือข่าย 19 กันยา ตำนารัฐประหาร การก่อตั้งกลุ่มพลเมืองก้าวหน้า หรือการจัดกลุ่มย่อยๆ ที่จัดตั้งขึ้นในช่วงการต่อต้านการรัฐประหาร ซึ่งเป็นการใช้สื่อพร้อมกับการจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายที่เป็นการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการปฏิบัติการทางการเมือง มากไปกว่านั้น ในกรณีของเฟซบุ๊กของคนเสื้อหลากสี ยังเป็นการใช้สื่อเชิงบุคคล แต่เป็นสื่อเชิงบุคคลที่มีการจัดระบบหรือมีโครงสร้างอยู่ร่วมกันเป็นเครือข่าย (Social media network) ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงการมีต้นทุนที่ต่ำมากๆ ของการใช้สื่อเหล่านี้เพื่อมารองรับต่อการปฏิบัติการทางการเมือง

การเชื่อมโยงของสื่อออกภาครัฐที่เกิดขึ้นนี้ นอกจากจะผสมผสานพลังเข้าด้วยกัน และไม่มีต้นทุนค่าใช้จ่ายมาเป็นอุปสรรคแล้ว ยังมีความแนบแน่นกับการใช้เป็นเครื่องมือในการระดมกำลังมวลชน และรองรับต่อการสร้างความเข้มข้นของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ที่เสนอเพื่อปฏิบัติการทางการเมือง เช่น ประเด็นเกี่ยวกับคอร์รัปชัน ระบบเครือญาติ ทุนนิยมพวกพ้อง และการบิดเบือนการใช้อำนาจรัฐ ที่คนเสื้อเหลืองมุ่งวิพากษ์ทักษิณและเครือข่าย หรือประเด็นการแทรกแซงทางการเมืองของทหาร เผด็จการและการรัฐประหารที่คนเสื้อแดงวิพากษ์กลุ่มอำนาจเก่า โดยที่คนเสื้อเหลืองใช้พื้นที่ของโลกไซเบอร์วิพากษ์ประเด็นที่ซับซ้อนบนเครือข่ายของกลุ่มนักพัฒนาเอกชนและคนชนชั้นกลาง ในขณะที่คนเสื้อแดงจะใช้การสื่อสารในเครือข่ายเดิมของนักธุรกิจการเมืองและอิทธิพลท้องถิ่น กลุ่มชนชั้นกลางใหม่ในภาคชนบท กลุ่มอาชีพรายย่อยอิสระในเมือง (กลุ่มคนขับรถแท็กซี่และมอเตอร์ไซด์รวมทั้งร้านอาหารข้างทาง) นอกจากนั้น คนเสื้อแดง ยังมีกลุ่มวันอาทิตย์สีแดงที่พัฒนาการใช้สื่อเฟซบุ๊กและสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ๆ สำหรับการมีส่วนร่วมของคนในเมือง เยาวชน และนักพัฒนาเอกชน

การทำงานของโลกไซเบอร์ข้างต้น รวมทั้งการผนวกรวมเข้ากับโครงสร้างเดิมทั้งโครงสร้างของสื่อและโครงสร้างของสังคม ได้ทำให้ประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองกลายเป็นกิจการสาธารณะที่ไม่อาจผูกขาดได้โดยบุคคลหรือกลุ่มเฉพาะอีกต่อไป (ชเนศ อาภรณ์สุวรรณ. 2553 : 75 - 76, ซีรีส์สื่อใหม่กับความขัดแย้งทางการเมือง ตอนที่ 3. 10 สิงหาคม 2555)

3. ผลของการปฏิบัติการของโลกไซเบอร์กับขั้วทางการเมือง

ผลลัพธ์ของการปฏิบัติการของโลกไซเบอร์ ที่ถูกนำมาใช้ประกอบเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการทางการเมืองนั้น มีมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อน ปี พ.ศ. 2549 มีความเข้มข้นซึ่งเป็นไปตามลักษณะของการสร้างขั้วทางการเมืองสองขั้วแบบคู่ตรงกันข้าม โดยที่ต่างมีลักษณะเติบโตมาจากการวิพากษ์หรือการปฏิบัติการที่จะต้องกระทำต่อคู่ตรงกันข้าม ผลลัพธ์ของการปฏิบัติการของโลกไซเบอร์ จะพบว่า

3.1 หากจะเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ทางการเมืองในยุคพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2535 ที่เคยได้ชื่อว่าเป็น “มือมือถือ” นั้น ความสำคัญของสื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการทางการเมืองในปัจจุบัน ทั้ง คนเสื้อเหลือง คนเสื้อแดง คนเสื้อหลากสี ก็ต้องยอมรับว่าเป็นยุคของเฟซบุ๊ก และ ทวิตเตอร์ เป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสารที่สามารถแปรพลังเจียบให้เป็นพลังทางการเมืองขึ้นมาในรูปของการปฏิบัติการจริงในทางการเมือง นอกจากนั้น โดยความสามารถของเทคโนโลยีนี้ยังจะเห็นได้จากกรณีของคนเสื้อเหลืองและ คนเสื้อแดง มีการใช้เว็บไซต์เป็นเครื่องมือสนับสนุนของการจัดรายการทั้งเป็นวิทยุและทีวีไปพร้อมๆ กันได้เลย (วรารัตน์ ทักษิณวรารจารย์. 2554 : 219, ไพเราะ เลิศวิราม. 7 มิถุนายน 2555, อศวิน เนตรโพธิ์แก้ว. 2547 : 99) พัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารข้างต้นไม่มีท่าทีว่าจะหยุดลงแต่เพียงเท่านี้ “...ยังมีเครื่องมือที่เชื่อมต่อกับสื่อใหม่ๆ เหล่านี้ที่เรียกกันว่าแอปพลิเคชัน (Application) ซึ่งจะทำให้ผู้ใช้สามารถจะมีความสามารถในการสื่อสารดังกล่าวไปเพื่อการต่างๆ ได้สะดวก รวดเร็วมากขึ้นกว่าเดิม สอดคล้องกับคนเมือง คนชั้นกลาง เยาวชน คนรุ่นใหม่ แต่ถ้าเป็นคนในภาคชนบท เครื่องมือเหล่านี้จะถูกนำไปใช้ร่วมกับการสื่อสารของวิทยุชุมชน...” (พิพัทธ์ ชนะสงคราม. สัมภาษณ์. 5 กรกฎาคม 2555)

3.2 การผนวกรวมของสื่อชนิดต่างๆ เข้ามาทำงานด้วยกัน ทำงานไปพร้อมๆ กัน หรือส่งต่อกันเป็นทอดๆ ของการสื่อสารทั้งตามโครงสร้างแบบกระจายจากศูนย์กลาง โครงสร้างเครือข่ายและโครงสร้างของการสื่อสารแบบเผชิญหน้าหรือการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นผลพวงของการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารของคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดงข้างต้น การทำงานของสื่อในปัจจุบันไม่มีคำจำกัดความที่เหมาะสมสำหรับคำว่าสื่ออีกต่อไปแล้ว คำจำกัดความที่นักวิชาการกำหนดไว้มันถูกหลอมละลายไปกับพัฒนาการของเทคโนโลยี พร้อมๆ กับได้ลดสถานะของผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชนลงไป เป็นการสื่อที่เกิดจากประชาชนที่เคยเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารและเป็นเรื่องที่รัฐไม่สามารถจะปิดกั้นได้ (สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม. อ้างถึงใน กานต์ ทักษิณภักดิ์. 2554 : 187 - 188) มากไปกว่านั้น การสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ข้างต้นยังเปลี่ยนแปลงบทบาท

ของผู้รับสารไปเป็นผู้ผลิตข้อมูลข่าวสาร ซึ่งส่งผลต่อโครงสร้างของการสื่อสารและวิถีทางสังคมไปพร้อมกันด้วย

การเผยแพร่ภาพและข้อมูลของบล็อกเกอร์ที่ชื่อว่าราซีไสล ซึ่งปกติมีอาชีพเป็นมอเตอร์ไซค์รับจ้างและเขียนเรื่องต่างๆที่เขาพบเห็นลงในบล็อกที่โอเคเนชั่น ผลงานที่เขาถ่ายภาพคนร้ายชาวต่างชาติที่ป่าระเบิดเข้าไปใส่เจ้าหน้าที่ตำรวจและระเบิดหลุดมือเลยทำให้ตัวเองขาขาด ซึ่งเป็นข่าวเกี่ยวข้องกับการเตรียมการวินาศกรรมในไทย ปรากฏว่า ต่อมา CNN ขอซื้อภาพเหล่านั้น และ BBC ขอสัมภาษณ์เรื่องของเขา หรือในกรณีของการตรวจสอบเรื่องวุฒิการศึกษาของนักการเมืองรายหนึ่งที่อ้างว่าจบจากฟิลิปปินส์ ก็มีบล็อกเกอร์ของโอเคเนชั่น ที่ชื่อ เสี่ยวไต้หวัน ซึ่งเป็นนักเรียนเก่าฟิลิปปินส์ ได้ติดตามสืบค้นข้อมูลจากเพื่อนร่วมมหาวิทยาลัยของเขาพบว่า ข้อมูลดังกล่าวเป็นเท็จ ซึ่งส่งผลให้นักการเมืองรายนั้นหมดอนาคตไป (ชาย ซีโฮ้. สัมภาษณ์. 11 กรกฎาคม 2555)

3.3 ผลจากการสื่อสารที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกันของทีวีดาวเทียม เคเบิลทีวี วิทยุชุมชนและวิทยุท้องถิ่น ในการสื่อสารทางการเมืองในสถานการณ์ของการวิพากษ์ประเด็นทางการเมืองแบบเหลือง - แดง ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีการสื่อสารทางสังคมของภาคชนบทไทย โดยที่ ปิ่นแก้ว อร่ามเรืองศรี ได้เสนอความคิดเห็นไว้ในการอภิปรายเรื่อง ความท้าทายของสื่อใหม่ว่า ชาวชนบทปัจจุบันไม่ใช่ชาวนาชาวไร่ที่ตกเย็นมาก็ดูแต่ละครหน้าเฝ้าอีกต่อไป รัฐประหารปี พ.ศ. 2549 ได้ทำให้ภาคชนบทเกิดการตื่นตัวอย่างไม่เคยมีมาก่อน ในขณะที่รัฐบาลยีนดีปรีดากับการเข้ามาเกี่ยวข้องของอำนาจนอกระบบ ชาวชนบทกลับตั้งคำถามกับกติกาและหลักการของประชาธิปไตย และเครือข่ายข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นจากสื่อใหม่ๆ ได้ตัดข้ามเส้นแบ่งเดิมที่เคยมีอยู่ว่า คนในเมืองเป็นผู้ใกล้ชิดกับศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร ในขณะที่คนบ้านนอก ชนบทเป็นผู้ล่าหลังและเข้าไม่ถึงในข้อมูลข่าวสาร และถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของชนบทกับการเมือง การเปลี่ยนแปลงข้างต้นสอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ กฤษณพงษ์ พรหมบึงรำ จากสถานีวิทยุชุมชนคลื่นคนรักเชียงใหม่ ระบุว่า มีการเปลี่ยนจากวิทยุเพื่อการพาณิชย์ ที่จัดรายการเพลงขายสินค้าทั่วไปมาเป็นการต่อต้านรัฐประหารโดยตรง จังหวัดหนึ่งๆ ก็ไม่เกิน 3 - 4 คลื่น (กานต์ ทัศนภักดี. 2555. 174 - 176, 198)

3.4 ในขณะที่คนเสื้อแดง จะมีเคเบิลทีวีท้องถิ่น วิทยุชุมชน และการสื่อสารแบบเผชิญหน้าซึ่งกันและกัน ซึ่งจะสะท้อนการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารของตามรูปแบบของการพบปะกันตามวิถีของความเป็นสังคมชุมชน โดยลักษณะของความเป็นชุมชน (Community - base society) ความแตกต่างของการเชื่อมต่อกันระหว่างพื้นที่การสื่อสารกับการปฏิบัติการ จะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะเพิ่มหรือลดอัตราเร่งของการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสาร หมายความว่า การสื่อสารของเครือข่ายในเมืองจะขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนผ่านจากพื้นที่ของโลกเสมือนจริงมายังโลกของความเป็นจริงทางกายภาพ ในขณะที่ภาคชนบท จะขึ้นอยู่กับ การสื่อสารทางตรงหรือการแปรผลต่อจากทีวีดาวเทียม เคเบิลทีวี และวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นการแปรผลข้อมูลที่มีความ

แนบแน่นกับการสร้างผลเชิงประจักษ์ในทางปฏิบัติมากกว่าในภาคเมือง จะเห็นความแตกต่างของการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมระหว่างคนเสื้อเหลืองกับคนเสื้อแดง

ในขณะที่คนเสื้อเหลืองจะอธิบายถึงความคับข้องใจ ความไม่เป็นธรรมแบบนามธรรม แต่การอธิบายทางการเมืองของคนเสื้อแดง อธิบายได้จากการพึ่งพาพรรคการเมืองที่เอื้อประโยชน์ในส่วนต่างๆ ที่ไม่เคยมีพรรคการเมืองใดทำมาก่อน และในด้านเศรษฐกิจก็ได้รับประโยชน์ต่างๆ โดยตรงจากผู้ให้ไปถึงผู้รับโดยตรงแบบมือถึงมือ (สมภพ บุณนาค. สัมภาษณ์. 5 กรกฎาคม 2555)

ลักษณะของการสื่อสารของคนในภาคชนบทจะให้ความสำคัญต่อการสื่อสารแบบเผชิญหน้ามากกว่าการอาศัยการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนหรือสื่อกลาง

ในชนบท (เขา) จะไม่สื่อกันในโลกไซเบอร์เหมือนคนในเมือง ในขณะที่คนเมืองเน้นความเป็นปัจเจกบุคคล เกาะกลุ่มกันตามรสนิยมที่เหมือนๆ กัน แต่คนในชนบทนั้นในแง่ของการพึ่งพาสื่อ (เขา) ยังอาศัยข้อมูลของการสื่อสารกระแสหลัก ทั้งทีวีและหนังสือพิมพ์อยู่ แต่ในแง่ของการแปรผลการสื่อสารเขาสื่อกันโดยวิธีทางตรงแบบการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ. สัมภาษณ์. 13 กรกฎาคม 2555)

3.5 การพัฒนาช่องทางการสื่อสารขึ้นใหม่ โดยไม่พึ่งพาช่องทางการสื่อสารเดิมที่เป็นไปตามโครงสร้างแบบกระจายออกศูนย์กลางของสื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร สิ่งพิมพ์ หรือการจัดกิจกรรมการสื่อสารที่เป็นทางการโดยองค์กรต่างๆ ของรัฐหรือองค์กรธุรกิจที่มักจะดำเนินการโดยวิธีการในลักษณะเดียวกัน ด้านหนึ่งจะเป็นผลพวงมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นสื่อเชิงสังคม แต่อีกด้านหนึ่ง ก็เป็นการสื่อสารที่สื่อสารกันในประเด็นเฉพาะที่เลือกสรรเฉพาะความสอดคล้องกับความต้องการของเครือข่ายเลือกที่จะฟัง รวมทั้งเลือกที่จะติดตามและเลือกที่จะเชื่อ เช่น รายการวิทยุของหลวงตามหาบัว รายการโทรทัศน์ของธรรมกาย สันติอศก โดยที่การสื่อสารของโทรทัศน์ดาวเทียมเช่น เอเอสทีวี ซึ่งเป็นสถานีของกลุ่มพันธมิตร หรือ เอเซียอัปเดต ซึ่งเป็นสถานีของกลุ่มคนเสื้อแดง ฯลฯ เป็นตัวอย่างที่แสดงถึงการสื่อสารในพื้นที่เฉพาะกลุ่มของตนโดยชัดเจน การสื่อสารและการสร้างความ เป็นเครือข่ายทางสังคมในลักษณะนี้ จะคล้ายคลึงกับกลุ่มนักศึกษาที่เข้าไปร่วมกิจกรรมในชมรมต่างๆ ที่ตนเองสนใจ คล้ายคลึงกับการเปิดไต่อาารีของรักของหวงของคนที่สนใจในเรื่องเดียวกัน หรือการสร้างเครือข่ายการสื่อสารโดยเฟซบุ๊กของกลุ่มคนเสื้อหลากสีหรือกลุ่มวันอาทิตย์สีแดง ก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันเป็นการสร้างลักษณะของการสร้างความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะไปพร้อมๆ กัน (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล. อภิปราย, อ้างถึงใน กานต์ ทัศนภักดิ์. 2554 : 179 - 180) "...การทำงานของสื่อเชิงสังคมข้างต้น ได้สร้างเครือข่ายและสร้างกลุ่มเฉพาะพร้อมกับจัดกลุ่มก่อนของผู้คนไว้เป็นส่วนๆ (Segmentation)..." สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม.

สัมภาษณ์. 16 กรกฎาคม 2555) เป็นการบ่งบอกลักษณะการทำงานของสื่อเชิงสังคมกับการเคลื่อนไหวทางสังคมที่กำลังดำเนินไปแบบใกล้ชิดต่อกันและกันมากกว่าที่จะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางโดยทั่วไป “...การเกิดเอเอสทีวี ดีทีวี เอเซียอัพเดท วอยซ์ทีวี สปริงนิวส์ หรือบลูสกายจะเป็นสื่อที่ทำหน้าที่สื่อสารแบบเจาะจงกับคนในกลุ่มเดียวกันมากกว่าสื่อสารกับคนทั่วไป...” (พิพัทธ์ ชนะสงคราม. สัมภาษณ์. 5 กรกฎาคม 2555)

3.6 มีการกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการตื่นตัวทางการเมืองและการสื่อสารในภาคชนบทของไทย โดยเฉพาะความเกี่ยวข้องกับคนเสื้อแดง เช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2553 : 58 - 63) ชี้ว่า คนเสื้อแดง คือ คนชั้นกลางระดับล่าง ซึ่งเลิกเป็นเกษตรรายย่อยไปนานแล้ว โดยที่ฐานการผลิตของเขาอยู่ในตลาดเต็มตัว และมีความจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะทุกระดับ แต่กลับพบโครงสร้างทางการเมืองที่ไม่เปิดโอกาสมากไปกว่าการเลือกตั้ง ในขณะที่คนเสื้อเหลืองและชนชั้นนำเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ซึ่งเน้นประสิทธิภาพ ความซื่อสัตย์สุจริตและความโปร่งใทางเศรษฐกิจเหนือกว่าการเลือกตั้ง ในระบอบประชาธิปไตย แต่คนเสื้อแดงและคนชั้นกลางระดับล่าง กลับเรียกร้องการมีส่วนร่วมในการปกครองเหนือกว่าสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น หรือ การอธิบายของ อภิชาติ สถิตินิรามัย (2553 : 35) ระบุว่า คนเสื้อแดงไม่ใช่คนจน เป็นชนชั้นกลางระดับล่างรุ่นใหม่ (Emerging new middle - class) โดยอาจเทียบเคียงได้กับชนชั้นกลางรุ่นเก่าในเขตเมืองเมื่อช่วงปี พ.ศ. 2503 จนถึง พ.ศ. 2513 เป็นผู้ขาดความมั่นคงในชีวิต (Insecurity) เป็นผู้ที่ไม่มาจากภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ ทั้งภาคเกษตรและภาคอื่นๆ หรือ การอธิบายของ ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552 : 43) ที่ว่า คนเสื้อแดงเป็นผู้ประกอบการรายย่อย ที่แม้จะมีรายได้ไม่มากนัก แต่มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับระบบตลาดและเมืองอยู่ตลอดเวลา คนเหล่านี้จึงสามารถรับข่าวสารทางการเมืองได้ไม่แตกต่างจากคนในเมืองมากนัก เหตุที่คนเสื้อแดงมารวมตัวกันนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากความขัดแย้งตามลักษณะของตำแหน่งทางเศรษฐกิจที่ตนเองสังกัดอยู่ แต่เป็นความคับข้องใจในประเด็นทางการเมืองมากกว่าเศรษฐกิจ หรือ แม้กระทั่งข้อสรุปของ อุเชนทร์ เชียงเสน (2554 : 149) ที่ว่า ขบวนการคนเสื้อแดงเป็นขบวนการโต้กลับต่อขบวนการโค่นล้มทักษิณและเครือข่าย พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต อธิบายถึงลักษณะของคนเสื้อแดงเพิ่มเติมว่า ไม่ว่าจะอธิบายในแง่มุมใดก็ตาม ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าขบวนการของคนเสื้อแดงนั้นเกิดขึ้นมีการทำหน้าที่ของผู้นำท้องถิ่นในเครือข่ายของนักการเมืองกับแกนนำใหม่ที่เกิดขึ้นจากโอกาสที่เปิดกว้างจากการมาร่วมชุมนุมในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นการเปิดกว้างทั้งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการประสานการนำระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่นตามไปด้วย

การขยายตัวของคนเสื้อแดงไม่ได้เกิดขึ้นจากลักษณะของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้จากสื่อทีวีดาวเทียม หรือ วิทยุชุมชน แต่เพียงลำพัง แต่มาจากการกระตุ้นหรือการทำงานของผู้นำในชุมชนเป็นปัจจัยประกอบที่สำคัญอีกด้วย คนในชนบทเมื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งใดก็ตาม มักจะมีการนำเอาข้อมูลข่าวสารนั้นไปหารือกับผู้นำหรือผู้ที่ตนให้ความเคารพนับถือ มีลักษณะเหมือนกับการฟังพหูผู้ที่

ทำหน้าที่เป็นผู้รักษาประตูของทางเข้าออกของข้อมูลข่าวสาร (Gatekeeper) (พิชาย รัตนดิลก
ณ ฎเกีต. สัมภาษณ์. 14 สิงหาคม 2555)

ส่วนที่สาม การประมวลผลการศึกษา

จากข้อมูลที่ได้กล่าวถึง โลกไซเบอร์กับการปฏิบัติการเคลื่อนไหวทางสังคม ในบทที่ 4 นี้ จะเห็นความแตกต่างของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมของประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและประชาธิปไตยแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและเป็นส่วนประกอบของการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม ในกรณี DC00 ที่ได้ส่งผลโดยตรงไปยังการต่อต้านการประชุมองค์การระหว่างประเทศที่จัดขึ้นในช่วงต่อมา รวมทั้งยังได้สร้างปรากฏการณ์ของการต่อต้านบนโลกไซเบอร์ (Cyberprotests) ขึ้นเป็นทางเลือกใหม่ของสังคมข้อมูลข่าวสารของโลก สำหรับกรณีของการปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท ที่มีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยเป็นเครื่องมือหลักในการประสานงานและจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมไปพร้อมๆ กันทั่วโลก ก็ยิ่งจะพบความแตกต่างเชิงบริบทของคนในสังคม จำนวน 99 % ที่แตกต่างกันออกไป เช่น การผสมผสานเรื่องการยึดครองวอลล์สตรีทเข้ากับการเคลื่อนไหวเพื่อการจัดการปกครองตนเองของท้องถิ่นภูมิภาคในสเปน หรือการต่อต้านทุนนิยมตะวันตกในจีนแทนที่จะเป็นการต่อต้านรัฐเหมือนกับบางประเทศในยุโรปตะวันออก ในขณะที่คนในสังคมอีก 1 % ของทุกประเทศเป็นผู้ยึดกุมอำนาจในทางเศรษฐกิจ การเมืองและเป็นผู้กำหนดบทบาทความเป็นไปทางสังคมเหมือนๆ กัน สำหรับกรณีของการต่อต้านโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ที่ญี่ปุ่นนั้นพบว่า โลกไซเบอร์ได้สร้างปรากฏการณ์ใหม่ของการชุมนุมทางการเมืองในกรุงโตเกียวและหัวเมืองใหญ่ ด้วยการเป็นสื่อกลางในการสื่อสารและเป็นเครื่องมือประสานจัดการชุมนุมของคนรุ่นใหม่ คนทำงานในสังคมเมือง และกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ที่วิตกต่อความมั่นคงในการใช้ชีวิตในอนาคต (อันเนื่องมาจากการรั่วไหลของกัมมันตภาพรังสี)

สำหรับบทบาทของการสื่อสารแบบเครือข่ายและโลกไซเบอร์ที่มีบทบาทในการปฏิบัติการทางการเมืองของฟิลิปปินส์และอิหร่าน นั้น ทั้งสองกรณีเป็นการปฏิบัติการทางการเมืองโดยตรงไม่ใช่การแปรผลประเด็นทางสังคมให้เป็นประเด็นทางการเมือง โดยที่ในกรณีของฟิลิปปินส์เป็นการใช้การส่งข้อความสั้นผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นเครื่องมือการสื่อสารที่สำคัญต่อการระดมมวลชนเพื่อแสดงพลังในการขับไล่ เอสตราดา ออกจากตำแหน่ง ซึ่งก็สามารถบรรลุผลสำเร็จในระยะเวลาอันรวดเร็ว ในขณะที่กรณีของอิหร่านเป็นการใช้การส่งข้อความผ่าน เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ (ซึ่งเป็นเครือข่ายของสื่อเชิงสังคมหรือ Social networking sites) และยูทูป เพื่อนัดหมายชุมนุมทางการเมืองเพื่อแสดงออกถึงการไม่ยอมรับผลคะแนนเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี ค.ศ. 2009 โดยทั้งสองประเทศนี้ต่างเป็นกรณีตัวอย่างของประเทศกำลังพัฒนาและต่างก็มีข้อมูลเชิงบริบท

ที่ชี้ให้เห็นว่าในระหว่างนั้น ในฟิลิปปินส์มีการใช้โทรศัพท์มือถือและการส่งข้อความสั้น หรือ SMS มากจนเป็นกระแสนิยมและได้รับสมญานามว่าเป็นสังคมที่มีพฤติกรรมกดโทรศัพท์มือถือ (Cell phone maniacs) ในขณะที่อิหร่านก็มีการสร้างความเป็นสังคมชาวบล็อก (Blogosphere) ขึ้นเช่นกัน

สำหรับกรณีของไทยนั้น ในระหว่างปี พ.ศ. 2549 จนถึง ปี พ.ศ. 2554 ก็เป็นช่วงระยะเวลาที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ อย่างเข้มข้น ทั้งที่เป็นการพัฒนาของภาคเอกชน และการสร้างระบบสาธารณูปการของเครือข่ายการสื่อสารของรัฐ โดยในระหว่างการจัดรายการ เมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรของสนธิ ลิ้มทองกุลและการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ก็จะมีพบเห็นการเชื่อมโยงสัญญาณการถ่ายทอดข้อมูลที่วิวดาวเทียมผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงไปยังเครือข่ายต่างประเทศเพื่อแพร่ภาพและข้อมูลสัญญาณดาวเทียม การพัฒนาการสื่อสารแบบเรียลไทม์ในเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ และเว็บไซต์ในเครือข่ายของสถานีวิทยุชุมชนเอฟเอ็มเก้าสองสองห้าตอทเน็ต ที่สามารถรับชมภาพและฟังเสียงการถ่ายทอดสดได้ การขยายการถ่ายทอดสดไปสู่การตั้งจุดถ่ายทอดสดในหัวเมืองต่างจังหวัด ฯลฯ ปรากฏการณ์ของการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเหล่านี้ ยังสามารถพบเห็นได้จากการปฏิบัติการทางการเมืองของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ในช่วงปี พ.ศ. 2551 จนถึง พ.ศ. 2553 โดยที่ในกรณีหลังนี้ บทบาทโดดเด่นที่มาแทนการทำหน้าที่ของเว็บไซต์ผู้จัดการซึ่งเหมือนกับเป็นศูนย์กลางของการสื่อสารทางการเมืองในกรณีของกลุ่มพันธมิตร ก็คือ บทบาทของวิทยุชุมชนทั้งในกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และหัวเมืองต่างจังหวัด เช่น เชียงใหม่และอุดรธานี ในขณะที่เดียวกันในระหว่างการปราศรัยทางการเมืองของ นปช. ก็ยังมีการเชื่อมโยงสัญญาณภาพและเสียงการปราศรัยของทักษิณ ชินวัตร ซึ่งอยู่ในต่างประเทศ ผ่านเครื่องมือการสื่อสารประเภทต่างๆ ทั้ง โฟนอิน โฟนลิงค์ และวิดีโอลิงค์ และในเวลาต่อมา ช่วงที่มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อหลากสี ซึ่งเป็นขบวนการตอบโต้การเคลื่อนไหวของ นปช. ก็เริ่มมีการใช้พื้นที่การสนทนาในบล็อก เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และยูทูป จนกลายเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมือง ทั้งในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองและในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทางการเมืองในที่สุด

การเข้ามามีบทบาทตามลำดับของโลกไซเบอร์กับการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการปฏิบัติการทางสังคม (เพื่อการปฏิบัติการทางการเมือง) ข้างต้น จะทำให้โลกไซเบอร์ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นทรัพยากรของขบวนการทางการเมือง ตามคุณสมบัติที่มีความรวดเร็ว ความสะดวก การติดต่อสื่อสารแบบสองทางและระหว่างคนหลายคน ทั้งแบบพร้อมกันและไม่พร้อมกัน (ความสามารถที่จะสืบค้นย้อนหลัง) สามารถกระจายการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่มีระยะเวลาเป็นข้อจำกัด จนสามารถจะกล่าวได้ว่า เครื่องมือและสาธารณูปโภคของเทคโนโลยีการสื่อสารหรือโลกไซเบอร์ข้างต้น ได้ส่งผลอย่างยิ่งต่อการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารทางการเมืองและการแปรผลความคิดสาธารณะให้เป็นไปด้วยความเข้มข้น และส่งผลต่อ

การสร้างคุณค่าและความหมายตามลักษณะของการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม ซึ่งเป็นการสร้างขึ้นจากการแสดงออกหรือการสื่อสารของปัจเจกบุคคลและส่วนที่เป็นสังคม ไม่ใช่รัฐ (หรืออีกนัยหนึ่งก็คือเป็นการเปลี่ยนแปลงสังคม (การเมือง) โดยส่วนที่เป็นสังคม ไม่ใช่โดยรัฐ) การอธิบายข้างต้นจะเห็นได้ว่า โลกไซเบอร์ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นแต่เพียงเครื่องมือของการสื่อสาร แต่ยังมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างความเข้มข้นของการสื่อสารที่นำไปสู่การแปรผล การสร้างคุณค่าและความหมาย ซึ่งเป็นการสร้างความใหม่ให้กับ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (ขบวนการทางการเมือง) ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

เพื่อให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องของเทคโนโลยีการสื่อสารและโลกไซเบอร์ที่มีต่อการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม (การปฏิบัติการทางการเมือง) ในที่นี้ ผู้วิจัยจึงได้ จัดกลุ่มความสัมพันธ์ดังกล่าวไว้ตามตารางที่ 4.1 ซึ่งเป็นการอธิบายลักษณะของขบวนการ คนเสื้อเหลือง และ 4.2 ซึ่งเป็นการอธิบายลักษณะของคนเสื้อแดง จะทำให้เห็นถึงกระบวนการทำงานที่มีต่อการสร้างความเข้มข้น การสร้างคุณค่าและความหมาย ซึ่งเป็นกระบวนการแปรผล ข้อมูลข่าวสารไปเป็นปฏิบัติการทางการเมือง ในเรื่องต่างๆ ที่จะได้อธิบายเป็นเรื่องถัดไป

ตารางที่ 4.1 ลักษณะการจัดระเบียบองค์กรของกลุ่มพันธมิตร คนเสื้อเหลือง คนเสื้อหลากสีและ การพัฒนาเป็นขบวนการเมืองกับความเกี่ยวข้องของโลกไซเบอร์

ลักษณะ	
อุดมการณ์	<p>การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตร (ฝ่ายต่อต้านทักษิณ) เป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนที่ผูกพันกับอุดมการณ์ของสังคมแบบราชา - ชาตินิยม ตามวาทกรรมของระบอบประชาธิปไตยที่ต้องอิงสถาบันพระมหากษัตริย์ (Tejapira. 2006 : 19 - 22)</p> <p>ชูแนวคิดสร้างการเมืองใหม่ โดยสนับสนุนให้คนดีเป็นผู้ปกครอง (เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วน) และให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าการจำกัดบทบาทไว้แต่เพียงนักการเมือง (เน้นประชาธิปไตยทางตรง)</p> <p>ก่อนหน้านี้ ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งช่วงที่รัฐบาลประชาธิปัตย์บริหารประเทศ ต่อจากพรรคความหวังใหม่ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทย ที่นำโดยขบวนการประชาสังคมและพรรคไทยรักไทย ต่างนำเสนอแนวความคิดแบบชุมชนนิยมโดยอิงกับแนวความคิดการพึ่งตนเองและเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อต่อต้านรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ</p>

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

	ลักษณะ
	<p>ในระหว่างการต่อต้านรัฐบาลทักษิณของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในปี พ.ศ. 2549 นั้น เป็นไปด้วยคู่ความขัดแย้งตามวาทกรรม 3 ชุด ด้วยกัน คือ 1) ชาตินิยม กับเสรีนิยมใหม่ 2) ชุมชนนิยม กับประชานิยม และ 3) การเมืองสะอาด กับการเมืองโดยการใช้เงินจำนวนมาก (Kittirianglarp and Hewison. 2009 : 454)</p>
ชนชั้น/พื้นที่	<p>ชนชั้นกลางในเมือง องค์กรแรงงานและกลุ่มคนรากหญ้า รวมทั้งชนธิ ลิ้มทองกุล โดยมีพันธมิตรจากราชสำนัก ข้าราชการและผู้นำในกองทัพ ฯลฯ (Tejapira. 2006 : 10, Streckfuss. 2011 : 313)</p> <p>เป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำเข้ากับทักษิณในประเด็นของโอกาสและสถานะทางสังคม (Status and opportunities) (Tejapira. 2006 : 35)</p> <p>ผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองเป็นคนทำงานตามสำนักงาน ซึ่งโดยปกติ ไม่ใช่กำลังสำคัญทางการเมืองในรูปแบบการชุมนุมมาก่อน ไม่ใช่มวลชน รากหญ้าที่มาจากต่างจังหวัดที่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายจากปัญหา ความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจและนโยบายของรัฐเหมือนกรณีสมัชชาคนจน ที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2538 (เกษียร เชะพีระ. 16 พฤษภาคม 2555, ศุภลักษณ์ กาญจนขุนดี. 2549 : 177 - 178)</p>
การปฏิบัติการทางการเมือง	<p>การจัดการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มประชาชนเพื่อชาติและราชบัลลังก์ ของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยโดยที่การจัดชุมนุมทางการเมืองนั้น มีการปราศรัยให้ความรู้ มีดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีคลาสสิกและแจ๊</p> <p>การจัดกิจกรรมทางสังคมที่สะท้อนการต่อต้านทางการเมือง เช่น Jazz in the Park (การรวมพลคนเบือทักษิณ)</p> <p>การแปรผลการจัดทำรายการทีวีให้เป็นกิจกรรมทางการเมือง เช่น การจัด รายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร ของสนธิ ลิ้มทองกุล ประเด็นที่นำเสนอ ของฝ่ายต่อต้านทักษิณ จะประกอบไปด้วย ระบบเครือข่ายและพวกพ้องใน การสร้างโอกาส คู่แข่งทางธุรกิจและความเป็นธรรมในนโยบาย ภาษีและการ จัดการเลือกตั้ง ฯลฯ รวมทั้งการเรียกร้องให้ถวายคืนพระราชอำนาจ การ ต่อต้านรัฐบาลนอมนิทักษิณ (การสืบทอดนโยบายประชานิยม)</p>

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

	ลักษณะ
	<p>การประสานระหว่างการบริหารจัดการทางการเมืองที่สอดรับเข้าด้วยกัน คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย 2) การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรอิสระรวมทั้ง คตส. ฯลฯ <p>กลุ่มคนเสื้อหลากสี หรือ กลุ่มประชาชนเพื่อพิทักษ์ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นการรวมตัวของประชาชนเป็นขบวนการทางการเมืองขึ้นใหม่ที่เป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับคนเสื้อแดงที่ชุมนุมทางการเมืองเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ยุบสภา เพื่อจัดการเลือกตั้งใหม่ในกลางเดือนมีนาคม พ.ศ. 2553 โดยจุดเด่นของคนเสื้อหลากสี อยู่ที่ด้านหนึ่งเป็นกลุ่มที่อาศัยการสื่อสารและประสานการรวมกลุ่มผ่านสื่อเชิงสังคม (Social media) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เฟซบุ๊ก (Facebook) และอีกด้านหนึ่ง เป็นการปรากฏตัวของการเคลื่อนไหวมวลชนที่เป็นด้านตรงกันข้ามกับทักษิณและเครือข่ายที่ไม่ใช่พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย</p>
<p>ความเกี่ยวข้องกับโลกไซเบอร์</p>	<p>การจัดรายการวิทยุชุมชน FM 92.25 Mhz ของนายประชัย เลี่ยวไพรัตน์และเว็บไซต์อินไซด์เดอร์ของเอกยุทธ์ อัญญบุตร</p> <p>การจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร ที่ถ่ายทอดสดผ่านทีวีดาวเทียม เอเอสทีวี วิทยุชุมชนและเว็บไซต์ รวมทั้งการเผยแพร่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ในเครือผู้จัดการ</p> <p>การเปิดเว็บไซต์ www.thaksingetout.org</p> <p>การสร้างพื้นที่บล็อกของขบวนการเสรีไทยในเว็บบอร์ด ซึ่งเป็นการจัดตั้งของกลุ่มผู้ร่วมสนทนาในพื้นที่เว็บบอร์ดของพันทิพย์</p> <p>การส่งต่อจดหมายอิเล็กทรอนิกส์</p> <p>การเพิ่มเครื่องมือในเว็บไซต์ผู้จัดการที่สามารถเลือกติดตามรายการ</p> <p>การถ่ายทอดสดแบบฟังเสียงพร้อมชมภาพจริงของที่ชุมนุม รวมทั้งการเลือกชมย้อนหลัง การนำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่เข้ามาร่วมปฏิบัติการทางการเมืองในครั้งนี้ สื่อมวลชนได้ให้สมญานามว่า มีบอออนไลน์หรือมีอบดิจิทัล เพราะมีการทำงานร่วมกันของอินเทอร์เน็ต ทีวีดาวเทียม วิทยุชุมชน</p>

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลักษณะ	
	<p>และการจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร นอกจากนั้นในทางวิชาการได้มีบทความของนักวิชาการเรียกปรากฏการณ์ใหม่นี้ว่า เป็นการจัดทำวารสารของพลเมือง (Civil journalism) หรือ วารสารศาสตร์เพื่อสาธารณะ (Public journalism) เพราะเห็นว่ามี การเปลี่ยนโครงสร้างของการผลิตข้อมูลข่าวสารไปจากเดิม โดยจะพบเห็นเป็นการทั่วไปว่าประชาชนซึ่งแต่เดิมเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารได้แปรเปลี่ยนเป็นผู้ร่วมผลิตข้อมูลข่าวสารต่อสังคมไปแล้ว</p> <p>มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นโดยใช้เฟซบุ๊ก เป็นเครื่องมือสำคัญ เช่น มั่นใจคนไทยเกิน 1 ล้านต่อต้านการยุบสภา หรือ I Support PM Abhisit หรือกลุ่ม มั่นใจคนไทยเกิน 20 ล้านต่อต้านการยุบสภา ฯลฯ ซึ่งเป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลอภิสิทธิ์ และคนเสื้อหลากสี และกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย</p> <p>ทวิตเตอร์ ก็เป็นสื่ออีกประเภทหนึ่งที่เป็นที่นิยมใช้ของนักการเมืองและคนมีชื่อเสียงทางสังคม เช่น ดารา นักร้อง ฯลฯ และถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมือง</p>

ตารางที่ 4.2 ลักษณะการจัดระเบียบองค์กรของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ กับความเกี่ยวข้องของโลกไซเบอร์

ลักษณะ	
อุดมการณ์	<p>พัฒนาจากการต่อต้านการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 โดยการชูคำขวัญต่อสาธารณะ “ไม่เอาทักษิณและไม่เอารัฐประหาร” ไปสู่การต้านรัฐประหารแบบชูอุดมการณ์ประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการโดยย้อนกลับไปชูอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบ 2475 ต่อต้านการแทรกแซงของทหารและส่วนที่ไม่ใช่สถาบันทางการเมือง (พฤษุ์ เกาถวิล. 2553 : 116, อุเชนทร์ เชียงเสน. 2554 : 145, แนวร่วมประชาชนต้านรัฐประหาร ชูยุทธศาสตร์ คำว่า ล้ม โคน. 9 สิงหาคม 2555)</p> <p>ชูการต่อต้านรัฐบาลและผลผลิตของการรัฐประหาร ความไม่เป็นธรรมทางสังคม (สองมาตรฐาน) รวมทั้งการสืบทอดอำนาจนอกระบบการเมือง (ตามวาทกรรมที่นำเสนอผ่านคำว่ามือที่มองไม่เห็น) เรียกร้องให้ยุบสภาการโค่นล้มอำมาตยาธิปไตย</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

	ลักษณะ
	<p>การเปรียบเทียบประเด็นทางอุดมการณ์ของขบวนการคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดงนั้น นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2553 : 58 - 63) ชี้ว่า ในขณะที่คนเสื้อเหลืองและชนชั้นนำเรียกร้องหารัฐบาลธรรมาภิบาล ซึ่งเน้นประสิทธิภาพ ความซื่อสัตย์สุจริตและความโปร่งใทางเศรษฐกิจเหนือกว่าการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย คนเสื้อแดงและคนชั้นกลางระดับล่าง กลับเรียกร้องการมีส่วนร่วมในการปกครองเหนือกว่าสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น</p>
<p>ชนชั้น/พื้นที่</p>	<p>คนเสื้อแดงโดยส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของมายาคติว่าด้วยความเป็นคนไทยที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อต่อสู้กับลัทธิอาณานิคมตะวันตก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าความเป็นคนเสื้อแดงมีความเกี่ยวข้องกับลักษณะของอัตลักษณ์ที่ไม่ใช่คนไทยมาแต่ในอดีตที่กำลังแสดงออกถึงความต้องการในการจัดการตนเองในระดับท้องถิ่น (Streckfuss, 2011 : 303 - 306)</p> <p>พฤษ์ เกาถวิล (2553 : 109) ระบุว่า คนเสื้อแดงเป็นคนชั้นล่างในต่างจังหวัด ในประเด็นเดียวกันนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2553. 58 - 63) ชี้ว่า คนเสื้อแดง คือคนชั้นกลางระดับล่าง ซึ่งเลิกเป็นเกษตรกรรายย่อยไปนานแล้ว โดยที่ฐานการผลิตของเขาอยู่ที่ระบบตลาดอย่างเต็มตัวและมีความจำเป็นจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะทุกระดับ แต่กลับพบว่าโครงสร้างทางการเมืองไม่เปิดโอกาสมากไปกว่าการเลือกตั้ง</p> <p>อภิชาติ สถิตนิรามัย (2553 : 35) ก็อธิบายไปในทำนองเดียวกันว่า คนเสื้อแดงไม่ใช่คนจน แต่เป็นชนชั้นกลางระดับล่างรุ่นใหม่ เป็นผู้ขาดความมั่นคงในชีวิตมาจากภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการทั้งในภาคเกษตรและภาคอื่นๆ</p> <p>ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552 : 43) ระบุว่า คนเสื้อแดง เป็นผู้ประกอบการรายย่อย ที่มีวิถีสัมพันธ์กับระบบตลาดและเมือง การรวมตัวกันของคนเสื้อแดงไม่ได้เกิดขึ้นจากลักษณะความขัดแย้งตามตำแหน่งของระบบเศรษฐกิจแต่เป็นความคับข้องใจในทางการเมือง</p> <p>อุเชนทร์ เชียงเสน (2554 : 149) ชี้ว่า ขบวนการคนเสื้อแดงเป็นขบวนการโต้กลับต่อขบวนการทางการเมืองที่ต้องการโค่นล้มทักษิณและเครือข่าย ในขณะที่คนเสื้อเหลืองสร้างพันธมิตรจากราชสำนัก ข้าราชการและผู้นำในกองทัพ ฯลฯ คนเสื้อแดงร่วมกับทักษิณ ต่อต้านการรัฐประหาร (Streckfuss, 2011 : 313)</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

	ลักษณะ
	<p>ขบวนการคนเสื้อแดงยึดโยงกับกระบวนการเลือกตั้งแบบตัวแทนทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น (การเลือกตั้งในท้องถิ่น และการเมืองท้องถิ่น) รวมทั้งธุรกิจการเมืองในท้องถิ่น และการเปลี่ยนผ่านของผู้นำชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้นำแบบเดิมที่มีลักษณะของการนำตามธรรมชาติ ไปสู่การเป็นนักธุรกิจท้องถิ่น ผู้รับเหมา นายหน้าจัดหางาน ผู้ประกอบการรายย่อยและผู้ที่มีการศึกษาสูง (พฤษ์ เกาถวิล. 2553 : 111 - 112)</p>
	<p>การรวมตัวเริ่มต้นจากเครือข่าย 19 กันยา ด้านรัฐประหาร ของกลุ่มนักศึกษา นักกิจกรรมทางสังคม นักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรเอกชน กรรมกร ซึ่งเริ่มต้นจากการชูแนวทางการเคลื่อนไหวทางการเมืองว่า ไม่เอาทักษิณ ไม่เอารัฐประหาร และพัฒนาเครือข่ายการจัดตั้งออกไปเป็นระยะ ๆ นับตั้งแต่การต่อต้านการรัฐประหาร จากเครือข่าย 19 กันยา ด้านรัฐประหาร ในวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2549 เป็นแนวร่วมประชาชนต่อต้านรัฐประหาร (นป.ตร.) ในวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 เป็นแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ (นปก.) ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2550 และพัฒนาเป็นแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ แดงทั้งแผ่นดิน ในที่สุด ในวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2552</p>
<p>การปฏิบัติการทางการเมือง</p>	<p>การระดมมวลชนของคนเสื้อแดง ก็ได้เปลี่ยนจากบทบาทคนของนักการเมืองท้องถิ่นตามเครือข่ายของพรรคไทยรักไทยในช่วงแรกไปสู่การสร้างผู้นำใหม่ขึ้นโดยผู้ประสานงานสายตรงจากท้องถิ่นไปยังแกนนำของขบวนการคนเสื้อแดง หรือ นปช. ในส่วนกลาง เป็นการสร้างช่องทางการติดต่อสื่อสารและจัดระเบียบองค์กรขึ้นใหม่ตามคำขวัญของแดงทั้งแผ่นดินและการโยกการสนับสนุนทักษิณเข้ากับประเด็นของการพัฒนาประชาธิปไตย การต่อต้านระบบสองมาตรฐาน การโค่นล้มระบบอำมาตย์ และการเรียกร้องให้ยุบสภา (พฤษ์ เกาถวิล. 2553 : 123)มี</p>
<p>ความเกี่ยวข้องของโลกโซเชียล</p>	<p>การนำเอาข้อมูลไปร่วมสนทนาในพื้นที่ของ Social media เช่น การสร้างบล็อกของไทยอีนิวส์</p> <p>การพัฒนาเว็บไซต์เพื่อเป็นพื้นที่ของการต่อต้านการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 และไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 เช่น www.Saturdayvoice.com, www.thaisayno.com, www.nocoup.org และ www.wevoteno.org</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ลักษณะ
การพัฒนาทีวีดาวเทียมของ พีทีวี และ www.ptvthai.com , www.HiThaksin.org
การพัฒนาวิทยุชุมชนและนักจัดรายการวิทยุต่างจังหวัด เช่นกรณีของชมรมคนรักอูธรของขวัญชัย ไพรพนา และวิทยุชุมชนของกลุ่มคนรักเชียงใหม่ 51
การส่งต่อจดหมายอิเล็กทรอนิกส์
การประสานงานกับเว็บไซต์ฟ้าเดียวกัน และ ประชาไท
การประสานงานแบบเปิดกว้างของขบวนการต่อต้านรัฐประหาร โดยไปรวมตัวกับวิทยุชุมชนคนแก็กซ์ (ชินวัตร หาบุญพาด) วิทยุชุมชนคนรักชาติ (ประยูรครองยศ) วิทยุเสรีชน เครือข่ายอินเทอร์เน็ตของกลุ่มพลเมืองภิวัฒน์ และการจัดทำหนังสือพิมพ์และนิตยสารทางการเมืองของสมยศ พุกกะพินิจสุข รวมทั้งทีวีดาวเทียมของกลุ่มพีทีวี
การจัดทำรายการความจริงวันนี้ และครอบครัวความจริงวันนี้ ซึ่งเป็นรายการทีวีแบบถ่ายทอดสดและจัดเป็นกิจกรรมทางการเมืองในลักษณะเดียวกันกับรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรของสนธิ ลิ้มทองกุล
ในขณะที่คนเสื้อเหลืองใช้พื้นที่ของโลกไซเบอร์วิพากษ์ประเด็นทางการเมืองร่วมกับนักพัฒนาเอกชนและคนชั้นกลางในเมือง (โดยส่วนใหญ่) คนเสื้อแดงก็ใช้พื้นที่ของโลกไซเบอร์วิพากษ์ประเด็นทางการเมืองร่วมกับเครือข่ายนักธุรกิจการเมืองและอิทธิพลท้องถิ่น (โดยส่วนใหญ่) กลุ่มชนชั้นกลางใหม่ในภาคชนบท กลุ่มอาชีพอิสระรายย่อยในเมือง (กลุ่มคนขับรถแท็กซี่ มอเตอร์ไซด์รับจ้าง และร้านอาหารข้างทาง) สำหรับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับคนในเมือง เยาวชน และนักพัฒนาเอกชน โดยการสื่อสารของโลกไซเบอร์นั้นคนเสื้อแดงสร้างช่องทางการสื่อสารผ่านกลุ่มวันอาทิตย์สีแดง

กระบวนการแปรผลข้อมูลข่าวสารไปเป็นปฏิบัติการทางการเมือง ตามผลของการสร้างความเข้มข้นในการสื่อสาร การสร้างคุณค่าและความหมายของโลกไซเบอร์ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบองค์กรทางการเมือง ประกอบด้วย 1) โลกไซเบอร์กับทรัพยากรของขบวนการทางการเมือง 2) การพัฒนาเทคโนโลยี การลดต้นทุน และการเพิ่มความสามารถของพลเมือง

- 3) การสร้างความเป็นการเมือง
- 4) การสื่อสารที่เข้มข้นและความเป็นไปได้ของการระดมทรัพยากร
- 5) การเดินทางที่เข้มข้นของการสื่อสาร (ที่เข้มข้น)
- 6) การสร้างขั้วทางการเมืองและคู่ตรงกันข้าม
- 7) การจัดระเบียบองค์กรทางการเมือง

โลกไซเบอร์กับทรัพยากรของขบวนการทางการเมือง

การปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือขบวนการทางการเมืองทั้งสองขั้วของไทย ไม่ว่าจะเป็นทั้ง คนเสื้อเหลือง คนเสื้อแดง และคนเสื้อหลากสี ต่างนำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารหรือโลกไซเบอร์ เข้าไปผนวกรวมกับการปฏิบัติการ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารสร้างความรู้ความเข้าใจประเด็นข้อเรียกร้อง สื่อสารเพื่อการนัดหมาย ระดมกำลังมวลชน รวมทั้งเป็นการสื่อเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ภายในเครือข่ายของแต่ละขั้ว ซึ่งเป็นไปตามความคิดเห็นของ คาสเทลล์ (Castells) จอร์แดน (Jordan) และริงโกลด์ (Rheingold) ที่ชี้ว่า เทคโนโลยีด้านข้อมูลข่าวสารและอินเทอร์เน็ต จะเข้ามามีบทบาทสนับสนุนต่อการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมืองมากขึ้น โดยการทำงานของโลกไซเบอร์ของขบวนการทางการเมืองของไทย ประกอบด้วยการทำงานของกลไกการสื่อสาร 5 ส่วนด้วยกัน คือ 1) สื่อที่มีโครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง 2) สื่อที่มีโครงสร้างการสื่อสารแบบเครือข่าย 3) การจัดกิจกรรมทางการเมือง 4) การแปรผลกิจกรรมทางสังคมโดยปกติให้เป็นการเมือง 5) การพัฒนาการใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีของการสื่อสารใหม่ๆ ซึ่งเป็นการรวมความสามารถของเครื่องมือของการสื่อสารทั้งในการแพร่กระจายและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และสร้างความเข้มข้นของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีต่อข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่กระทำการแลกเปลี่ยนไปพร้อมกันกับการแพร่กระจายให้เครือข่ายสามารถได้ร่วมรับรู้ไปพร้อมๆ กันอีกด้วย คุณสมบัติของการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่จากการรวมพลังขององค์ประกอบทั้ง 5 ส่วนเข้าด้วยกันนี้ คือ ทรัพยากรใหม่ของการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการปฏิบัติการทางการเมืองที่เกิดขึ้นทั้งขบวนการของคนเสื้อเหลือง และคนเสื้อแดง

การใช้ทีวีดาวเทียม เคเบิลทีวีท้องถิ่น และวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นการสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง รวมกับเครือข่ายการสื่อสารของอินเทอร์เน็ต ไม่ว่าจะเป็นเว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ บล็อก บอร์ด การส่งข้อความสั้น การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ยูทูป ฯลฯ เป็นโครงสร้างใหม่ของการสื่อสารแบบตาข่าย แต่ในการปฏิบัติการทางการเมืองโดยการใช้สื่อที่มีโครงสร้างแบบตาข่ายของคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดงจะแตกต่างจากโครงสร้างแบบตาข่ายตามการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองในสหรัฐอเมริกาของ บอนเช็ค (Boncheck) เพราะว่าสื่อที่มีโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลางที่มารวมกันเป็นการสื่อสารแบบตาข่ายของขบวนการทางการเมืองของไทยนี้ เป็นตาข่ายของการรวมกับสื่อมวลชนกระแสรองหรือสื่อมวลชนแบบทางเลือก ไม่ใช่สื่อมวลชนกระแสหลัก ไม่ผนวกรวมเป็นการสื่อสารของสังคมโดยรวม แต่เป็นปรากฏการณ์ที่ก่อตัวและขยายตัวในพื้นที่สาธารณะ จนสามารถไปขัดขวางหรือลดทอน

การสื่อสารของรัฐที่เป็นการสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลางเป็นหลัก กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือโครงสร้างการสื่อสารแบบตาข่ายของไทยเกิดขึ้นในพื้นที่นอกภาครัฐ และสามารถลดความสำคัญของบทบาทหรือผลของการสื่อสารของสื่อมวลชนกระแสหลักและการสื่อสารของรัฐได้ โดยจะเห็นได้จากความสามารถของการระดมกำลังมวลชนจำนวนมากของทั้งคนเสื้อเหลือง คนเสื้อแดง ในระหว่างปี พ.ศ. 2549 จนถึง พ.ศ. 2554 ซึ่งเป็นการเอาชนะหรือฝ่าวงล้อมการปิดกั้น การขัดขวาง การชี้แจงตอบโต้ของรัฐ จึงเท่ากับว่า การทำหน้าที่เป็นผู้นำความระดมมวลชนข่าวสารที่เคยผูกขาดไว้ให้เป็นหน้าที่ของภาครัฐและสื่อมวลชนกระแสหลัก ได้ยุติลงตามไปด้วย

มากไปกว่านั้น จะเห็นได้ว่า การทำงานร่วมกันของกลไกการสื่อสารทั้ง 5 ส่วนข้างต้น จะเป็นการบ่งบอกถึงลักษณะการทำงานของกลไกการสื่อสารกับการเป็นทรัพยากรในทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือขบวนการทางการเมืองภาคประชาชน เช่น บทบาทที่โดดเด่นของ เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ของคนเสื้อเหลืองซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารของคนชั้นกลาง คนทำงานสำนักงานในเมือง ซึ่งมักจะใช้สื่อเชิงสังคมเหล่านี้เป็นปกติในชีวิตประจำวัน หรือในกรณีของคนเสื้อแดง ก็พบว่า ทวีตดาวเทียม เคเบิลทีวีท้องถิ่น และวิทยุชุมชน มีบทบาทสำคัญที่จะต้องสื่อสารกับคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ชนบทที่ยังมีการพึ่งพาการสื่อสารข้างต้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าการใช้เครื่องมือการสื่อสารเหล่านี้ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างโดดๆ แต่จะเป็นไปในลักษณะของเงื่อนไขแวดล้อมทางสังคมนั้นๆ ดังจะเห็นได้จากการศึกษากรณีการขับไล่ประธานาธิบดีเอสตราดา (Estrada) ของฟิลิปปินส์ ก็พบว่า กลไกการทำงานของสื่อ ไม่ได้มีเพียงการส่งข้อความผ่านเครื่องส่งข้อความ ผ่านโทรศัพท์มือถือแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมี การส่งผ่านบริการของเว็บไซต์ ผ่านจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ผลที่เกิดจากการถ่ายทอดสดการลงมติของวุฒิสภาในการประชุมถอดถอนประธานาธิบดี ความสำคัญของวิทยุ หนังสือพิมพ์ รวมทั้งบทบาทของชนชั้นกลาง นักธุรกิจ และศาสนจักร รวมทั้งความนิยมที่มีต่อพฤติกรรมการติดหรือใช้โทรศัพท์มือถือบ่อย (Cell phone maniacs) และอุดมการณ์ที่มีต่อความสำเร็จของการชุมนุมทางการเมืองที่ถนนเอ็ดซาในการโค่นล้มอำนาจเผด็จการทางการเมืองของมาร์กอส (Marcos) ในปี ค.ศ. 1986 ผนวกรวมเป็นการทำงานร่วมกัน หรือกรณีของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการสีเขียวของคนอิหร่าน ก็ไม่ได้เกิดจากการทำงานของทวิตเตอร์แต่โดยลำพัง ยังมีสื่อเชิงสังคมประเภทอื่นที่ทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็นเฟซบุ๊ก บล็อก การส่งข้อความหรือจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งเงื่อนไขทางสังคมที่มีการนิยมใช้บล็อกอย่างแพร่หลาย (Blogosphere) รวมทั้งการปะทะกันของสองแนวทางระหว่างแนวทางปฏิรูปกับอนุรักษ์นิยม ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนและความเป็นโลกตะวันตกทับซ้อนอยู่ นอกจากนี้ ยังมีประเด็นการเสียชีวิตของผู้ร่วมชุมนุมที่เป็นสตรีที่มีการโยนเรื่องการตายเข้ากับการตายอย่างเสียสละอีกด้วย

ดังนั้น การพิจารณาคูณลักษณะการทำงานของโลกไซเบอร์ที่มีการนำไปใช้เป็นทรัพยากรในการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือสร้างเป็นปฏิบัติการทางการเมือง จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาลักษณะของการทำงานร่วมกับสื่อและเครื่องมืออื่น ๆ รวมทั้งเงื่อนไขแวดล้อมและบริบททางสังคมไปพร้อมกัน เป็นการพิจารณาในระดับโครงสร้างมากกว่าที่จะให้ความสำคัญเฉพาะสื่อในรายการใดรายการหนึ่ง และให้ความสำคัญต่อการเป็นทรัพยากรในระดับเครื่องมือ

การพัฒนาเทคโนโลยี การลดต้นทุน และการเพิ่มความสามารถของพลเมือง

จากพัฒนาการของการนำเอาเครื่องมือการสื่อสารทั้งทีวีดาวเทียม เคเบิลทีวีท้องถิ่น วิทยุชุมชน เว็บไซต์ การส่งข้อความสั้น การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การสนทนาในห้องสนทนา บล็อก เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ยูทูป ฯลฯ นั้น หากพิจารณาโดยรวมของสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นแบบเรียงลำดับจากการสื่อสารของคนเสื้อเหลือง คนเสื้อแดง และคนเสื้อหลากสี ก็จะมีพบลักษณะของการคลี่คลายตัวของความเป็นเจ้าของสื่อที่จะต้องใช้งบประมาณจำนวนหนึ่งในการลงทุนเพื่อผลิตข้อมูลข่าวสารและจัดระบบการบริหารจัดการในลักษณะเป็นองค์กร นับตั้งแต่การจัดทำสถานีทีวีดาวเทียม เอเอสทีวี วิทยุชุมชนเจ้าฟ้า และการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ รวมทั้งการจัดกิจกรรมสัญจรของ สนธิ ลิ้มทองกุล การจัดทำสถานีทีวีดาวเทียม และวิทยุชุมชนของกลุ่มประชาชน เลี้ยวไพรด์ตัน หรือแม้กระทั่งสถานีทีวีดาวเทียม FMTV ของสำนักสันติอโศก ในทำนองเดียวกัน ในการจัดตั้งเครือข่าย 19 กันยา ตำนารัฐประหาร รวมทั้งการต่อต้านรัฐประหารของกลุ่มย่อยๆ ต่างๆ จะจัดตั้งกลุ่มทางการเมืองพร้อมๆ กับการเปิดเว็บไซต์ขึ้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารรวมทั้งมีลักษณะเป็นองค์กรประกอบของการจัดระเบียบองค์กรที่มีคุณค่ามากกว่าการใช้งานเพื่อการสื่อสารแต่เพียงอย่างเดียว เช่น <http://www.saturdayvoice.com> ของกลุ่มคนวันเสาร์ ไม่เอาเผด็จการ <http://www.nocoup.org> ของเครือข่าย 19 กันยา ตำนารัฐประหาร <http://www.thaisayno.com> ซึ่งใช้เป็นเว็บไซต์ในการณรงค์ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ 2550 จะเห็นได้ว่า การนำเอาเครื่องมือการสื่อสารมาใช้เป็นทรัพยากรเพื่อการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการปฏิบัติการทางการเมืองนั้น มีลักษณะของการลดค่าใช้จ่ายสำหรับการสร้างเครื่องมือดังกล่าวลงไป เพราะว่าการเปิดเว็บไซต์สามารถจะดำเนินการได้สะดวกตามโครงข่ายสาธารณูปการที่รัฐบาลโดยกระทรวงไอซีที ได้เปิดให้บริการเครื่องมือเหล่านี้ไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว ซึ่งจะทำให้การใช้สื่อเหล่านี้สามารถสร้างขึ้นได้โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยสื่อที่สร้างขึ้นโดยองค์กร (โดยกลุ่มผู้จัดการ โดยกลุ่มประชาชน เลี้ยวไพรด์ตัน โดยสำนักสันติอโศก) มากไปกว่านั้น การนำเอาสื่อเชิงสังคม เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ การส่งข้อความสั้น ฯลฯ มาใช้เป็นเครื่องมือของการสื่อความคิดเห็นทางการเมืองก็ยิ่งสะท้อนถึงความเป็นสื่อกับความเป็นปัจเจกบุคคลมากกว่าจะเป็นเครื่องมือของทั้งองค์กรและกลุ่ม เพียงแต่ว่าลักษณะของการสะท้อนความคิดเห็นของปัจเจกบุคคลเหล่านั้นมีลักษณะ

ของการแสดงออกเป็นความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปในทางเดียวกัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นไปตามลักษณะของการแปรผลความคิดเห็นเป็นความคิดสาธารณะ

กล่าวได้ว่า การพัฒนาของโลกไซเบอร์ในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือในการปฏิบัติการของขบวนการทางการเมืองในภาคประชาชนของไทยนั้น ด้านหนึ่ง มีลักษณะของการก้าวไปตามการพัฒนาความสามารถของเทคโนโลยีและการลดต้นทุน ลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ลดต้นทุนในการระดมกำลังมวลชน อีกด้านหนึ่ง ก็สะท้อนการเมืองที่เป็นการแสดงออกของผู้คนในระดับปัจเจกบุคคล ที่มารวมเข้าด้วยกันเป็นกลุ่ม เป็นขบวนการ ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญของการพัฒนาความเป็นการเมืองของภาคพลเมือง (Civil politics) ควบคู่ไปกับการปฏิบัติการแบบรวมกลุ่ม ที่มีลักษณะแตกต่างออกไปจากการรวมตัวกันเป็นสมาชิกขององค์กรเหมือนกับกรณีของสมาชิกสหภาพแรงงานในขบวนการแรงงาน

การสร้างความเป็นการเมือง

พลังของการสื่อสารที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันของทั้ง 5 องค์กรประกอบข้างต้น มีส่วนสำคัญในการสร้างความเป็นการเมือง (Politicize) ขึ้นในกลุ่มคนใหม่ๆ หรือนำพาเอาคนเหล่านี้ไปร่วมการชุมนุมทางการเมือง ทั้งคนเสื้อเหลือง คนเสื้อแดง (รวมทั้งคนเสื้อหลากสี) จึงไม่น่าแปลกใจที่จะพบเห็นกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมการชุมนุมของคนเสื้อเหลือง ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะของการใช้ชีวิตของคนในเมืองโดยทั่วไป เช่น การประกาศร่วมสนับสนุนการชุมนุมและบริจาคข้าวกล่องของร้านที่มีชื่อเสียง กาแฟ เพลงแจ๊ซ ภาพการร่วมการชุมนุมที่เป็นหญิงสาวชาวกรุง ฯลฯ ซึ่งเป็นการยืนยันว่าเป็นการปฏิบัติการทางการเมืองที่มีผู้เข้าร่วมเพิ่มเติมจากเครือข่ายที่มีอยู่เดิมของขบวนการแรงงาน ขบวนการประชาสังคม ขบวนการรณรงค์ประชาธิปไตย หรือการชุมนุมทางการเมืองกรณีอื่นๆ ที่เคยมีมาก่อนหน้านี้ ในทำนองเดียวกันกับผลพวงที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากที่วิฑูรย์ เคเบิลทีวีท้องถิ่น และวิทยุชุมชน ในภาคชนบท เช่น บทบาทของสถานีวิทยุชุมชนคนรักอุดรของ ขวัญชัย ไพรพนา ที่มีการนำข้อมูลจากกลุ่มพีทีวีในการต่อต้านการรัฐประหารการไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ 2550 ไปขยายผลการสื่อสารโดยผลิตเป็นรูปวีซีดีและพูดในรายการวิทยุ ก็แสดงถึงการทำหน้าที่ที่มากกว่าการเป็นผู้กระจายเสียงออกไปยังผู้ฟังเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ร่วมผลิตสารขึ้นใหม่ เป็นผู้ทำหน้าที่เอาข้อมูลข่าวสารจากพื้นที่ในเมืองและเรื่องของปัญญาชน ไปเป็นประเด็นการสนทนาของคนในภาคชนบทด้วยภาษาที่เข้าใจได้ง่ายๆ ก่อนที่ประชาชนผู้รับข้อมูลข่าวสารจะนำไปพูดคุยสนทนากันโดยทั่วไป ตามวิถีของสังคมแบบชุมชน ซึ่งเป็นสังคมแบบเครือข่ายตามธรรมชาติ การทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อมูลจากในเมืองไปยังชนบทพร้อมทั้งลดทอนเรื่องยากๆ ให้เป็นที่เข้าใจได้ง่ายๆ ของวิทยุชุมชนข้างต้น มีลักษณะคล้ายคลึงกับการเป็นจุดตัดของการสื่อสาร (Intersection) ของวาร์เนตกับวารุง ของอินโดนีเซีย ที่เชื่อมโยงประเด็นการสื่อสารในพื้นที่เครือข่ายอินเทอร์เน็ตกับการสนทนาของชุมชนในพื้นที่ทางกายภาพที่มีการพบปะกันตามแบบของวารุง ซึ่งเป็นร้านค้าอยู่ยในชุมชนและมีการสื่อสารกันต่อๆ ไป

ตามลำดับ จึงนับได้ว่า ในขณะที่อินเทอร์เน็ต ได้สร้างความเป็นการเมืองให้กับคนรุ่นใหม่ในเมือง ที่วิดาวเทียม เคเบิลทีวีท้องถิ่นและวิทยุชุมชน ก็ได้สร้างความสนใจและสร้างความเป็นการเมืองขึ้นสำหรับคนชั้นกลางใหม่ในภาคชนบท (กรณีแรกเป็นส่วนหนึ่งของการอธิบายสำหรับการทำหน้าที่ของโลกไซเบอร์กับการปฏิบัติการทางการเมืองของคนเสื้อเหลือง ในขณะที่กรณีหลังเป็นคำอธิบายสำหรับคนเสื้อแดง)

การสร้างความเป็นการเมือง ทั้งในพื้นที่เมืองที่เป็นคนวัยทำงานและในภาคชนบทที่เป็นคนชั้นกลางใหม่และคนชนบทโดยทั่วไปให้มีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองขึ้นโดยตรง ถือได้ว่า เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นตามบริบทของสองนคราประชาธิปไตย ที่แสดงออกต่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองผ่านการปฏิบัติการและใช้สื่อที่มีลักษณะเดียวกัน ของคนเสื้อเหลืองที่เป็นตัวแทนของชนชั้นกลางเก่าในเมือง กับคนเสื้อแดงที่เป็นตัวแทนของคนชั้นกลางใหม่ในชนบท ต่างฝ่ายต่างมีอุดมการณ์และพันธมิตทางการเมืองที่แตกต่างกัน ต่างฝ่ายต่างผลิตประเด็นทางความคิดและความเชื่อที่มีต่อประเด็นทางการเมืองรวมทั้งมีข้อเสนอต่อการสร้างความมั่นคงต่อคุณภาพชีวิตและหลักประกันในอนาคตที่ต่างกัน

การสื่อสารที่เข้มข้นและความเป็นไปได้ของการระดมทรัพยากร

การทำงานของกลไกการสื่อสารทั้ง 5 องค์ประกอบข้างต้น ที่ใช้ในการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการปฏิบัติการทางการเมืองของทั้งคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดง นั้น เป็นการผนวกรวมของพลังการสื่อที่มีโครงสร้างแบบตาข่ายเข้ากับกิจกรรมทางการเมือง การสร้างความเป็นการเมืองและความสามารถของเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยในเบื้องต้น ความสามารถของสื่อที่มีโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง เช่น ทีวีดาวเทียม เคเบิลทีวีท้องถิ่น และวิทยุชุมชน จะทำหน้าที่แพร่กระจายข้อมูลข่าวสารออกไปเพื่อสร้างความเข้าถึงข้อมูลข่าวสารให้กว้างไกล นอกจากนั้นยังจะเพิ่มความเข้มข้นของการสื่อสารด้วยการโทรศัพท์เข้าไปร่วมสนทนาสอบถามข้อมูล และแสดงความคิดเห็นในการร่วมรายการต่างๆ รวมทั้งส่งข้อความแบบสั้นร่วมบนจอทีวีในระหว่างการออกอากาศในรายการต่างๆ ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของการร่วมแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ เช่นเดียวกับที่มีการดำเนินการตามรายการของสื่อมวลชนกระแสหลักหรือฟรีทีวีและรายการวิทยุคลื่นหลักโดยทั่วไป

สำหรับการทำงานของสื่อที่มีโครงสร้างแบบเครือข่าย (ที่พัฒนาจากการอ่านมาเป็นการเขียนและการเปิดพื้นที่บริการร่วมสนทนาพร้อมแสดงความคิดเห็นในรูปแบบต่างๆ) ทั้งเว็บไซต์ เว็บบล็อก การส่งข้อความสั้น การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และยูทูป ฯลฯ สื่อเหล่านี้ จะมีคุณสมบัติเบื้องต้นที่เป็นการแสดงออกของปัจเจกบุคคลที่ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ เป็นการแสดงการมีส่วนร่วมต่อประเด็นสาธารณะโดยตรง เป็นการเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้รับสารไปเป็นผู้ผลิตสารที่มีความรวดเร็ว และเพิ่มวิถีของการสื่อสารจาก

การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารจากคนๆ หนึ่งไปยังคนหลายคน และพัฒนาเป็นการสื่อสารระหว่างคนหลายคน ซึ่งเป็นไปตามพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารและองค์ประกอบพื้นฐานของความเป็นเครือข่าย รวมทั้งการเลือกที่จะสร้างปฏิสัมพันธ์การสื่อสารกับสาธารณะหรือคู่สนทนาแบบใช้เวลาพร้อมกัน หรือ ใช้เวลาไม่พร้อมกัน (ความสามารถของการสื่อสารที่ใช้เวลาไม่พร้อมกันนี้ เช่น การฝากข้อความเสียง การส่งข้อความสั้น การส่งข้อความเป็นชุด การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ และการเผยแพร่ข้อมูลในพื้นที่เว็บไซต์ต่างๆ ล้วนแต่เป็นสื่อที่มีความสามารถในการสื่อสารทั้งแบบใช้เวลาพร้อมกันและไม่พร้อมกัน) วิธีของการสื่อสารในแบบที่สองนั้น จะทำให้อายุของข้อมูลข่าวสารยืดยาวออกไปจากวงจรชีวิตเดิมที่จะสูญดับไปตามลักษณะของสื่อประเภทนั้นๆ เช่น ความรวดเร็วของสื่อวิทยุ และความสามารถที่สื่อสารได้ทั้งภาพและเสียงรวมทั้งบรรยากาศ อารมณ์ของเหตุการณ์ในทีวี แต่ไม่สามารถที่จะเก็บรวมไว้เพื่อดูย้อนหลังได้ มากไปกว่านั้น การสื่อสารแบบเครือข่ายนี้ ยังเอื้อต่อการสื่อสารแบบไม่เผชิญหน้าในพื้นที่ข้อมูลข่าวสาร ไม่จำเป็นจะต้องสื่อสารแบบเผชิญหน้าตามวิถีของสังคมแบบชุมชนทางกายภาพ ซึ่งจะเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในบางกรณี

ลักษณะของการสื่อสารแบบเครือข่ายข้างต้น ได้ส่งผลต่อการสร้างความเข้มข้นของการสร้างความคิดเห็นต่อสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สามารถแปรผลเรื่องยากๆ ให้เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ง่าย โดยมีต้นทุนค่าใช้จ่ายและเวลาที่น้อยลง รวมทั้งเป็นความสามารถเฉพาะที่สื่อมวลชนกระแสหลักหรือสื่อที่มีโครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง ไม่สามารถกระทำได้ ผลจากการทำงานของการสื่อสารดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้การปฏิบัติการทางการเมืองของคนเสื้อเหลืองจึงสามารถสร้างความเข้าใจต่อคนในเมืองในหัวเมืองต่างจังหวัด และประชาชนในสาขาอาชีพต่างๆ ที่มีต่อคำที่เข้าใจได้ยากๆ เช่น คำว่าการคอร์รัปชันเชิงนโยบาย ทุนนิยมพวกพ้อง การบิดเบือนการใช้อำนาจ ฯลฯ ในช่วงของการชุมนุมทางการเมือง ในปี พ.ศ. 2549 หรือ คำว่า สองมาตรฐาน ความเหลื่อมล้ำทางสังคม อำมาตยาธิปไตย ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดง ในระหว่างปี พ.ศ. 2552 และ พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นคำที่มีการพูดถึงกันโดยทั่วไปในภาคชนบท และบางสาขาอาชีพ เช่น คนขับรถแท็กซี่ มอเตอร์ไซค์รับจ้าง ผู้ประกอบการรายย่อยอิสระ ฯลฯ สถานการณ์ของการทำความเข้าใจคำยากๆ โดยความสามารถของโลกโซเชียลในลักษณะเดียวกันนี้ ได้เคยเกิดเป็นกระแสการปลุกเร้าทางการเมืองในการเคลื่อนไหวเพื่อปฏิรูป 1998 ของอินโดนีเซียมาก่อน โดยในครั้งนั้นประชาชนชาวอินโดนีเซีย ต่างให้ความสนใจต่อบทความเรื่องความมั่งคั่งของซูฮาร์โต ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการอธิบายของคำต่างๆ ที่สะท้อนความเป็นธุรกิจการเมืองที่เป็นความรู้ที่เรียนกันในรั้วมหาวิทยาลัย เช่น คอร์รัปชัน การสมคบคิด ทุนนิยมพวกพ้อง ระบบเครือข่าย ความจำเป็นของการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ฯลฯ

การทำงานที่เข้มข้นของการสื่อสารที่แปรผลจากความเข้าใจที่มีต่อประเด็นทางการเมืองหรือคำเข้าใจยากข้างต้น นั้น เกิดขึ้นในพื้นที่ของข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นพื้นที่นอกภาครัฐ

ก่อนที่จะมาปะทะกับประเด็นการสื่อสารของรัฐ (รวมทั้งความเชื่อที่เคยมีต่อระบบทางสังคม) และสามารถเอาชนะการกีดขวางและอำนาจในการกำกับสื่อของรัฐ ดังจะเห็นได้จากความสามารถของคนสื่อเหลืองที่สามารถระดมคนได้เป็นจำนวนมากโดยตลอดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 มาจนถึงปี พ.ศ. 2551 ที่สามารถสร้างผลต่อทางการเมืองของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร รัฐบาลสมัคร สุนทรเวช และรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ หรือ ความสามารถของคนสื่อแดงในการระดมมวลชน ในระหว่างปี พ.ศ. 2552 จนถึงปี พ.ศ. 2553 ในการปะทะกับรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มากไปกว่านั้น ก็คือ การร่วมกันสร้างวารสารศาสตร์ภาคพลเมือง ที่มีลักษณะของการร่วมผลิตข้อมูลข่าวสาร ร่วมกันกำหนดระเบียบวาระความสำคัญของข่าวสาร รวมทั้งกำหนดคุณค่าที่มีต่อข่าวสารกับสังคม นั้น ด้านหนึ่ง วารสารศาสตร์ภาคพลเมือง ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกรณีปรากฏการณ์สนธิ ลิ้มทองกุล แต่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาของการปฏิบัติการทางการเมืองแบบมวลชนของขบวนการทางการเมืองทั้งคนสื่อเหลือง คนสื่อแดง และคนสื่อหลากสี อีกด้านหนึ่ง วารสารศาสตร์ภาคพลเมือง ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยปัจจัยของเทคโนโลยีใหม่แต่เพียงอย่างเดียว ยังมีปัจจัยของข้อมูลความรู้ ความคิดของสาธารณะและอุดมการณ์ชุดใหม่ในทางการเมือง ที่เป็นผลต่อเนื่องจากการแปรผลเรื่องเข้าใจได้ยากเป็นเรื่องที่ทำความเข้าใจได้ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดระเบียบองค์กรของขบวนการทางการเมืองไปพร้อมกันด้วย

การเดินทางที่เข้มข้นของการสื่อสาร (ที่เข้มข้น)

กลไกการทำงานของสื่อที่ผนึกรวมกันข้างต้น สื่อที่มีโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง เช่น ทวิตเตอร์ เทียม เคเบิลทีวีท้องถิ่นและวิทยุชุมชน ของทั้งคนสื่อเหลืองและคนสื่อแดง ที่ได้ทำหน้าที่กระจายข้อมูลข่าวสารออกไปให้มีการไหลเวียนไปยังเครือข่ายของอินเทอร์เน็ตและการทำงานของโลกไซเบอร์ ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีโครงสร้างการสื่อสารแบบเครือข่ายโดยเฉพาะพื้นที่ในเมืองและการสนทนาแบบเผชิญหน้าตามวิถีสังคมแบบชุมชนในชนบท หรือ การไหลเวียนที่ไหลย้อนกลับกันตามลักษณะของการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน จนสร้างเป็นวิถีของการสื่อสารแบบตาข่ายขึ้นในพื้นที่ของการสื่อสารกระแสรอง นั้น ลักษณะของข้อมูลข่าวสารจะมีการสื่อสารกันด้วยความเข้มข้น ผ่านการเปลี่ยนบทบาทของผู้รับสารไปเป็นผู้ผลิตและกระทำการส่งสารออกไปเป็นความคิดสาธารณะ ดังจะพบเห็นจากการร่วมแสดงความคิดเห็นในพื้นที่ของอินเทอร์เน็ต เว็บบล็อก เว็บบอร์ด ในกรณีการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ที่มีต่อทักษิณและเครือข่ายหรือต่อกรณีการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 (ในพื้นที่เมือง) และการร่วมสนทนาในรายการวิทยุชุมชน รวมทั้งการเปลี่ยนบทบาทของวิทยุชุมชนจากที่เคยจัดรายการเพลงลูกทุ่งยอดนิยมมาเป็นวิทยุเพื่อการสนทนาทางการเมือง (ในพื้นที่ชนบทหรือบางส่วนของเมือง) ซึ่งยังจะรวมเอาบทสนทนามาระหว่างกันและกันในการพบปะกันตามลักษณะของการใช้ชีวิตประจำในสังคมแบบชุมชน การเปลี่ยนบทบาทของผู้รับสารไปเป็นผู้ผลิตสารออกไปยังพื้นที่สาธารณะข้างต้น เท่ากับว่า ผู้รับสารได้แปรผลการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ

มาแล้วได้ตรงตามลักษณะของการผลิตความคิดของตนเองพร้อมกับคำเนิการยอมรับของสังคมแล้ว ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ เดลลา พอร์ตา (Della Porta) ที่อธิบายว่า การทำงานแบบเครือข่ายของอินเทอร์เน็ต จะทำหน้าที่ในการช่วยสร้างการยอมรับของสาธารณะขึ้น ซึ่งคุณสมบัติลักษณะนี้การสื่อสารแบบเดิมหรือการสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลางไม่สามารถที่จะสร้างขึ้นได้

การสื่อสารในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นตามวิถีของความรวดเร็ว กระชับแน่น ตามวิถีของการดำรงอยู่แบบเครือข่ายและความทันสมัยของเทคโนโลยีการสื่อสาร รวมทั้งจะผนวกรวมเอาอารมณ์ร่วมในลักษณะส่วนตัวเจือปนไปกับประเด็นการสื่อสารพร้อมกันไปด้วย ซึ่งจะเป็นไปในลักษณะของการสื่อสารของ ลิม (Lim) ที่ศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อการปฏิรูป 1998 แล้วพบว่าเส้นทางของการเผยแพร่ข้อมูลเรื่องความมั่งคั่งของซูฮาร์โต มีทั้งการจัดทำเอกสารสำเนาข้อมูล (ซีดี) แล้วขายตามจุดสี่แยกต่างๆและสถานีรถไฟของเมืองใหญ่ และสามารถสร้างความรู้ขึ้นใหม่ให้กับคนขับรถแท็กซี่ คนขับรถโดยสาร และคนขับรถไฟ ฯลฯ มากไปกว่านั้น ความเป็นเครือข่ายของโลกไซเบอร์และเครือข่ายของชุมชน ยังทำหน้าที่รวมเอาลักษณะทางพฤติกรรมทางสังคมมาร่วมเป็นเครื่องมือของการสื่อสารตามไปด้วย เช่น การพูดต่อกันๆ ในเรื่องของข่าวลือ การซุบซิบนินทา รวมทั้งการไม่ตรวจสอบรายละเอียดของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ แต่จะส่งต่อออกไปยังคนที่ใกล้ชิดในเครือข่ายด้วยความรวดเร็วแทน

การสื่อสารแบบเครือข่ายของสังคมชุมชน นั้น ด้านหนึ่ง จะมีการทำงานร่วมกับกลไกการทำงานของทีวีดาวเทียม เคเบิลทีวีท้องถิ่นและวิทยุชุมชนที่เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต แต่อีกด้านหนึ่ง ก็จะประสานการสื่อสารแบบช่วงชั้นบังคับบัญชาของผู้นำในชุมชน ซึ่งเป็นโครงสร้างของการสื่อสารแบบเก่าที่ดำรงอยู่ในสังคม ในกรณีดังกล่าวนี้ จะพบเห็นได้จากการอธิบายถึงการเชื่อมโยงระหว่างวาร์เน็ตกับวาร์จ ในการศึกษากรณีการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป 1998 อินโดนีเซีย ของลิม และคำอธิบายเรื่องคนเสื้อแดงกับนักจัดรายการวิทยุชุมชนหรือผู้นำในท้องถิ่นในบทบาทของการทำหน้าที่เหมือนผู้รักษาประตู (Gatekeeper) ตามความเห็นของ พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (สัมภาษณ์. 14 สิงหาคม 2555)

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความเข้มข้นของข้อมูลข่าวสารในการสื่อสารอันนำไปสู่การปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการทางการเมืองของไทย นั้น นอกจากจะรวมเอาโครงสร้างการสื่อสารทั้งสองแบบเข้าด้วยกันแล้ว ในความเป็นเครือข่าย (แบบสังคมชุมชน) ยังรวมเอาลักษณะทางสังคมเช่น การซุบซิบนินทา ข่าวลือ การไม่ตรวจทานความละเอียดลึกซึ้งของข้อมูล ซึ่งเป็นเรื่องของความเป็นอารมณ์ และความไม่เป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเป็นองค์ประกอบของพฤติกรรมการรวมหมู่ (Collective behavior) และเป็นองค์ประกอบของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบดั้งเดิม ในขณะเดียวกัน การที่ยังมีการพึ่งพาการสื่อสารแบบช่วงชั้นบังคับบัญชาของแกนนำหรือผู้ประสานงานในชุมชน ซึ่งเป็นโครงสร้างของการจัดองค์กรแบบเดิมที่ไม่ใช่โครงสร้างที่เป็นไปตามแนวนอน (Horizontal organization) อันเป็นลักษณะตรงกันข้ามกับองค์ประกอบ

ของความใหม่ที่เกิดขึ้นตามวิถีของการสื่อสารและลักษณะของการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมืองแบบใหม่ จึงเท่ากับว่า การสื่อสารที่เข้มข้นที่เกิดขึ้นใหม่ในการสื่อสารทางการเมืองของไทยนั้น มีลักษณะเป็นองค์ประกอบทั้งความเก่าและใหม่รวมกัน คือ 1) การเปลี่ยนแปลงบทบาทจากผู้รับสารเป็นผู้ผลิต โดยที่การเปลี่ยนแปลงบทบาทดังกล่าว เท่ากับว่า การสื่อสารได้ร่วมสร้างกระบวนการแปรผลข้อมูลเป็นความคิดสาธารณะไปด้วย 2) เครือข่ายแบบสังคมชุมชนได้รวมเอาส่วนที่เป็นพฤติกรรมที่ไม่ใช่เรื่องเหตุและผลมารวมเป็นส่วนหนึ่งของการแปรผลตามไปด้วย 3) การเดินทางของข้อมูลข่าวสารยังคงตั้งอยู่บนฐานความสัมพันธ์ของชุมชน ไม่ว่าจะปฏิบัติตามลักษณะของวัฒนธรรมชุมชนแบบวารุงของอินโดนีเซียและบทบาทของผู้นำชุมชนในฐานะที่เป็นผู้รักษาประเพณีและความสำคัญตามโครงสร้างของสังคมเครือข่ายชุมชนในกรณีของไทย

การสร้างขั้วทางการเมืองและคู่ตรงกันข้าม

ลักษณะสำคัญของความสามารถในการทำงานของโลกไซเบอร์ (การทำงานร่วมกันของทั้ง 5 องค์ประกอบ) ก็คือ การทำงานของกระบวนการที่เข้มข้นของการสื่อสารได้ช่วยแปรผลเรื่องที่น่าสนใจให้เป็นที่น่าสนใจได้โดยทั่วไป กระบวนการดังกล่าวต่างไปจากการสื่อสารแบบเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของรัฐที่มักจะอาศัยกลไกการทำงานของสื่อที่มีวิถีของโครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง เช่น ทีวี วิทยุและหนังสือพิมพ์ นอกจากนั้น โลกไซเบอร์ยังมีลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การสนองตอบต่อการสร้างขั้วทางสังคม (Self/Social dichotomy) เพราะว่า สื่อเชิงสังคมหรือการสื่อสารแบบเครือข่าย ได้ทำหน้าที่ในเมืองต้นเป็นการจัดหมวดหมู่ผู้คนในสังคมไว้เป็นหมวดหมู่ตามพฤติกรรมของการใช้ชีวิต การนิยมชมชอบหรือตามทัศนคติที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปในทางเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากการทำหน้าที่ของบล็อก เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ฯลฯ โดยที่ทั้งคนเสื้อเหลือง คนเสื้อแดง และคนเสื้อหลากสี ต่างก็ใช้เครื่องมือการสื่อสารเหล่านี้ทั้งสิ้น ลักษณะของการรวมตัวกันเป็นสังคมเครือข่ายข้างต้น นอกจากจะแสดงความเป็นเอกภาพของคนในกลุ่มเดียวกันแล้ว ยังจะสร้างลักษณะของความเป็นตัวตนของตนเองเสนอต่อสาธารณะไปพร้อมกันด้วย ซึ่งเป็นไปตามการอธิบายถึงความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองเป็นส่วนประกอบ เช่น วิทยุชุมชนคนแก่ทักซ์ ที่เป็นขบวนการย่อยของคนเสื้อแดง หรือกลุ่มเฟซบุ๊กมันใจคนไทยเกิน 1 ล้าน ด้านการยุบสภา ต่างมีลักษณะของการสร้างแกนขึ้นในสังคม (Pillarization) ตามการอธิบายของ กานซีบูม (Ganzeboom) และ อูลที (Ultee) ที่ว่า การก่อตัวทางสังคมขึ้นเป็นแกนจะเปรียบเทียบกับสังคม ในขณะที่เดียวกันก็จะเป็นไปตามผลของการสื่อสารข้อมูลข่าวสารระหว่างกันและกันในสังคมเครือข่าย ตามการอธิบายของ เบอร์เกอร์ และ ลัคค์มานน์ (Berger and Luckmann) ว่า ความเป็นจริงหรือเหตุการณ์ที่แต่ละคนประสบพบในชีวิตประจำวัน และการได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่แตกต่างกัน จะส่งผลให้แต่ละคนสะสม

การรับรู้ต่างๆ แตกต่างกันไป โดยแต่ละคนก็จะถือเอาองค์ประกอบของความหลากหลายที่ตนเองประสบเป็นความจริงของชีวิตพร้อมกับปฏิเสธส่วนอื่นๆ ไปโดยปริยาย

การทำงานของโลกไซเบอร์มีส่วนสำคัญในการสร้างขีดทางการเมืองแบบเหลือ - แฉง ตามความเกี่ยวข้องกันของความสามารถในการทำงานของโลกไซเบอร์ที่มีต่อการแปรผลข้อมูล ความรู้และความคิดสาธารณะกับการทำหน้าที่รองรับการสร้างกลุ่มและการสร้างเครือข่าย โดยที่ ความแตกต่างของความเป็นเหลือ - แฉง ต่างมาจากกรอบอุดมการณ์ที่อธิบายประเด็นที่ตนเอง ประสบพบและมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกัน รวมทั้งการคำนึงต่อความมั่นคง ในอนาคตที่ต่างกัน โดยขีดการเมืองแบบเหลือให้มีความสำคัญต่อการวิพากษ์พฤติกรรมของ ชนชั้นนำ (ใหม่) ที่มีการคอร์รัปชันเชิงนโยบาย มีการเอื้อประโยชน์ต่อระบบพวกพ้องและ เครือญาติ การบิดเบือนการใช้อำนาจทางการเมือง ฯลฯ ในขณะที่ขีดการเมืองแบบแฉง จะวิพากษ์ต่อพฤติกรรมของชนชั้นนำ (เก่า) ที่ยังคงอิงระบบอำนาจของทหารและระบบเผด็จการ สร้างมาตรฐานทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนในเมืองกับชนบท ระหว่างคนรวยกับคนจน รวมทั้งโอกาสที่จะเข้าถึงทรัพยากรและบริการต่างๆ ของรัฐ

ยิ่งไปกว่านั้น ขีดการเมืองแบบเหลือ - แฉงของไทย ยังรวมลักษณะทางสังคม หลายลักษณะเข้าด้วยกัน โดยที่ขีดเหลือ จะเป็นการรวมกันของชนชั้นนำ (เก่า) ขบวนการ ประชาสังคมเดิม ซึ่งมีนักพัฒนาองค์กรเอกชน นักกิจกรรมทางสังคม ปัญญาชน ชนชั้นกลาง ในเมือง มีพรรคประชาธิปัตย์ สมาชิกวุฒิสภาบางส่วนที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในระบบรัฐสภา รวมทั้งการพึ่งพาบทบาทขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ในขณะที่ขีดแฉง ก็จะเป็นการรวมกัน ของชนชั้นนำ (ใหม่) กับ ขบวนการประชาสังคมที่สร้างตัวขึ้นใหม่ ซึ่งมีการประสานงานทาง การเมืองกับอดีตสมาชิกของพรรคไทยรักไทย กลุ่มการเมืองในท้องถิ่นและผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ จากนโยบายประชานิยม มีพรรคเพื่อไทย (พรรคไทยรักไทยและพรรคพลังประชาชนในอดีต) สมาชิกวุฒิสภาบางส่วนเป็นตัวแทนในระบบรัฐสภา รวมทั้งการพึ่งพาอิทธิพลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร โดยที่ต่างฝ่ายต่างวิพากษ์ซึ่งกันและกันตามลักษณะของการเมืองคู่ตรงกันข้ามเพื่อสร้าง ความชอบธรรมให้กับการสร้างขีดทางการเมืองของตน ซึ่งนอกจากจะสร้างวิถีการสื่อสารที่ เข้มขันในเครือข่ายของตน ตอกย้ำในการสร้างอัตลักษณ์ของตนแล้ว ยังเป็นการผลิตความเป็น คู่ตรงกันข้ามไปพร้อมกันด้วยตามการอธิบายของ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร ที่ว่า แนวความคิด ทางการเมืองแบบคู่ตรงกันข้าม นอกจากจะวิพากษ์ด้านตรงกันข้ามแล้วยังปิดกั้นที่จะยอมรับ ความตรงกันข้ามไปพร้อมกัน และบอบบิโอ (Bobbio) ก็นำเอาตัวแบบทางความคิดนี้สนับสนุน การอธิบายแนวคิดทางการเมืองแบบ ซ้าย/ขวา

คุณค่าและความหมาย กับการจัดระเบียบองค์กรทางการเมือง

ลักษณะของขบวนการทางการเมืองของไทย (ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่) มีลักษณะเฉพาะที่ต่างไปจากกรณีศึกษาอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นกรณีการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป

1998 ของอินโดนีเซีย กรณีการขับไล่ประธานาธิบดีโจเซฟ เอสตราดา ของฟิลิปปินส์ในปี ค.ศ. 2001 และกรณีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของอียิปต์และอาหรับสปริง ในปี ค.ศ. 2011 ทั้งสามกรณีแม้จะเป็นขบวนการทางการเมืองที่มีการทำงานของโลกไซเบอร์เป็นเครื่องมือ การสื่อสารก็ตาม แต่ทั้งสามกรณีเป็นความขัดแย้งระหว่างภาคประชาสังคมกับรัฐเป็นด้านหลัก ในขณะที่กรณีของไทยนั้น ด้านหนึ่ง เป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาสังคม (ระหว่าง กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยกับรัฐบาลทักษิณและเครือข่าย หรือระหว่างแนวร่วม ประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติกับรัฐบาลอภิสิทธิ์และระบบอำนาจเก่า) อีกด้านหนึ่งเป็น อุดมการณ์ที่แตกต่างกันของขบวนการทางการเมือง (ภาคประชาสังคม) ซึ่งเป็นไปในลักษณะ เดียวกับความขัดแย้งระหว่างชาวคริสเตียนกับมุสลิมในโมลุกกุของอินโดนีเซีย(ในกรณีลัสการ์ จิฮัด) ที่ต่างก็ใช้อินเตอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการสื่อสารปฏิบัติการทางการเมืองเช่นเดียวกัน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นไปในลักษณะเดียวกับความขัดแย้งระหว่างแนวทางอนุรักษ์กับแนวทาง ปฏิรูปของการเมืองอิหร่าน เพียงแต่ว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองตามอุดมการณ์สองแนวทาง ของอิหร่านนั้นในการแสดงออกต่อผลการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2009 นั้น มีการเคลื่อนไหวของ ขบวนการสีเขียว ซึ่งเป็นขบวนการทางการเมืองของแนวทางปฏิรูปเพียงขบวนการเดียว ไม่มี ลักษณะเป็นการปฏิบัติการทางการเมืองของภาคประชาสังคมเป็นสองขบวนการเช่นกรณีของไทย

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาโดยลำดับข้างต้น จะเห็นว่าความสามารถในการทำงานของ โลกไซเบอร์ (การทำงานร่วมกันของทั้ง 5 องค์ประกอบ) มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็น เครื่องมือสื่อสารทางการเมืองทั้งขบวนการเมืองแบบเหลือง - แดง มากไปกว่านั้น ยังเป็นการสร้าง คุณค่าและความหมายของการแปรผลข้อมูลข่าวสารให้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดระเบียบ องค์การเพื่อการปฏิบัติการทางการเมืองผ่านกระบวนการทำงานตามกลไกของกระบวนการ สร้างกรอบ (Framing process) ซึ่งเป็นกระบวนการอธิบายการแปรผลข้อมูลข่าวสารเป็นความคิด สาธารณะและการปฏิบัติการทางการเมืองตามกรอบของการปฏิบัติการรวมกลุ่ม (Collective action framing) ดังจะเห็นได้จาก 1) กรอบการเชื่อมโยง (Frame bridging) ที่อธิบายถึง การรวมตัวกันของนักพัฒนาองค์กรเอกชน ขบวนการแรงงานและขบวนการประชาสังคม รวมทั้งปัญญาชน คนชั้นกลางในเมือง ที่รวมตัวกันเป็นพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เพื่อต้องการโค่นล้มอำนาจทางการเมืองของระบอบทักษิณ หรือ การรวมตัวของนักกิจกรรมทาง สังคม นักศึกษากลุ่มย่อย นักเคลื่อนไหวทางสังคม นักพัฒนาองค์กรเอกชน ที่รวมตัวกันเป็น เครือข่าย 19 กันยา ต้านรัฐประหาร 2) กรอบการขยายความ (Framing amplification) ที่อธิบาย ถึงการอ้างประเด็นทางการเมืองเพื่อขับไล่รัฐบาลสมัคร สุนทรเวช และ รัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ว่าเป็นนอมินีของทักษิณ ของคนเสื้อเหลือง ในปี พ.ศ. 2551 เช่นเดียวกันกับการอ้างความ ชอบธรรมในการเรียกร้องให้มีการยุบสภาเพื่อจัดการเลือกตั้งใหม่ของคนเสื้อแดง เพราะเห็นว่า รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นรัฐบาลที่สืบทอดอำนาจจากการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 3) กรอบของการขยายตัว (Framing extension) เป็นการอธิบายถึงการขยายแนวร่วม การขยาย

สมาชิกในการจัดระเบียบองค์กรในทางการเมืองของทั้งคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดง 4) กรอบการเปลี่ยนผ่าน (Framing transformation) ที่อธิบายลักษณะการรวมตัวเป็นองค์กรเพื่อการปฏิบัติการทางการเมืองที่รวมตัวขององค์กรประชาสังคม เช่น การรวมตัวกันระหว่างนายสนธิ ลิ้มทองกุล เจ้าของรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร กับ ขบวนการภาคประชาสังคม ไม่ว่าจะเป็นขบวนการแรงงาน ขบวนการประชาธิปไตยและขบวนการทางศาสนา (สันติอโศก) โดยทุกภาคส่วนมารวมกันเป็นขบวนการทางการเมืองเพื่อโค่นล้มทักษิณ ซึ่งเป็นการรวมตัวกันบนพื้นฐานของจุดมุ่งหมาย (Goals) ที่นอกเหนือไปจากจุดมุ่งหมายเดิมที่มีอยู่ขององค์กรประชาสังคมต่าง ๆ ดังนั้น การปฏิบัติการที่จะแสดงออกในทางการเมืองของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นใหม่ จะแตกต่างออกไปจากการแสดงออกในทางการเมืองขององค์กรประชาสังคมเดิมที่แต่ละภาคส่วนสังกัด ในทำนองเดียวกันนี้ กรอบของการเปลี่ยนผ่าน ก็สามารถอธิบายได้ถึงบทบาทของแต่ละองค์กรแต่ละภาคส่วนที่มารวมตัวกันเพื่อต่อต้านการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ที่เป็นการรวมตัวกันของนักกิจกรรมทางสังคม นักศึกษา นักพัฒนาเอกชน รวมทั้งเครือข่ายทางการเมืองของอดีตสมาชิกพรรคไทยรักไทย ฯลฯ ซึ่งมารวมตัวกันเพื่อต่อต้านการรัฐประหารซึ่งเป็นเรื่องวัตถุประสงค์ที่ร่วมกันใหม่

กระบวนการสร้างกรอบทั้ง 4 ขั้นตอนข้างต้น ทำให้เห็นถึงการทำงานตามกระบวนการของการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการปฏิบัติการทางการเมืองที่มีการรวมกันด้วยความหลากหลาย (ทั้งในความเป็นกลุ่มและองค์กรภาคประชาสังคมและรูปแบบของการจัดระเบียบองค์กรแบบเป็นพันธมิตร เครือข่าย หรือขบวนการ) ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดความกระจ่างชัดขึ้นอีกว่าการรวมตัวของกลุ่มและองค์กรภาคประชาสังคมเหล่านั้น เกิดขึ้นได้ เพราะต่างมีจุดมุ่งหมายสนองตอบต่อประเด็นทางสังคม (Social issue) ความเป็นประชาธิปไตยในทางการเมือง การต่อต้านคอร์รัปชัน การต่อต้านการบิดเบือนการใช้อำนาจ ฯลฯ ไปในทางเดียวกันและสนับสนุนซึ่งกันและกัน รวมทั้งยังอธิบายได้อีกว่า การรวมตัวกันเพื่อการดังกล่าว นั้น เกิดขึ้นได้ เพราะเป็นผลจากการทำงานตามความสามารถของการสื่อสารของโลกไซเบอร์และเป็นไปตามกระบวนการผลิตของข้อมูลข่าวสารที่ทำงานควบคู่ไปกับกลไกทางสังคมและการเมือง

บทที่ 5

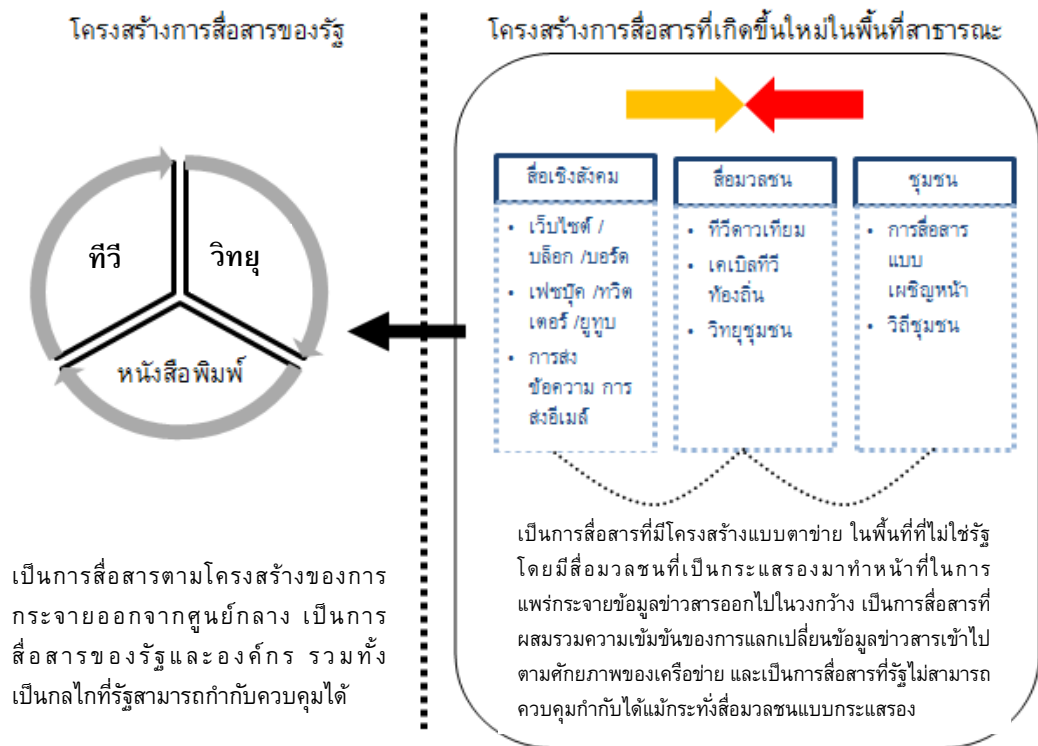
ความใหม่ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทย

โครงสร้างใหม่ของการสื่อสาร

จากการศึกษาการปฏิบัติการของขบวนการทางการเมืองของทั้งคนเสื้อเหลือง คนเสื้อแดง และคนเสื้อหลากสี ในระหว่างปี พ.ศ. 2549 จนถึง พ.ศ. 2554 ผู้วิจัย พบว่า โครงสร้างการสื่อสารในสังคมของไทยได้เปลี่ยนไปจากเดิมแล้วโดยสิ้นเชิง โดยเป็นผลมาจากการทำงานของกลไกการสื่อสารของโลกไซเบอร์ที่ผนวกรวมเข้ากับการสื่อสารแบบเดิม และได้สถาปนากการสื่อสารแบบใหม่ที่มีองค์ประกอบ 5 ส่วนด้วยกัน คือ 1) การสื่อสารของสื่อที่มีโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง ประกอบด้วย ทีวี่ดาวเทียม เคเบิลทีวีท้องถิ่นและวิทยุชุมชน 2) การสื่อสารของสื่อที่มีโครงสร้างการสื่อสารแบบเครือข่าย ประกอบด้วย เว็บไซต์ เว็บบล็อก เว็บบอร์ด การส่งข้อความสั้น การส่งชุดข้อมูล การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และยูทูป ฯลฯ 3) การสื่อสารทางตรงของการจัดกิจกรรมทางการเมือง เช่น การจัดการชุมนุมทางการเมือง 4) การแปรผลกิจกรรมการผลิตของสื่อโดยปกติให้เป็นการสื่อสารทางการเมือง เช่น การจัดรายการทีวีของรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร หรือ รายการครอบครัวความจริงวันนี้สัญจร ซึ่งมีการจัดรายการเหมือนกับการบันทึกเทปแต่จัดให้มีลักษณะของการชุมนุมทางการเมืองและมีการถ่ายทอดสดในรายการทีวี่ดาวเทียมและสื่ออื่นๆ 5) พัฒนาเทคโนโลยีของการสื่อสารใหม่ๆ ซึ่งเป็นการรวมความสามารถของเครื่องมือของการสื่อสารทั้งในการแพร่กระจายในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และ สร้างความเข้มข้นของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีต่อข้อมูลข่าวสารต่างๆ เช่น การเชื่อมโยงเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเข้ากับเครือข่ายการถ่ายทอดสดสัญญาณภาพและเสียงของโครงข่ายดาวเทียม หรือการเชื่อมโยงประเด็นจากทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก เข้ากับการเผยแพร่ของบล็อก เว็บไซต์ วิทยุชุมชน ทีวี่ดาวเทียม รวมทั้งการเชื่อมต่อเข้ากับการรายงานข่าวของทีวี่ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ที่เป็นสื่อกระแสหลัก

แต่การทำงานของกลไกการสื่อสารของโลกไซเบอร์ของไทยข้างต้น นั้น ไม่รวมกับการสื่อสารของสื่อกระแสหลักเป็นการสื่อสารโดยโครงสร้างแบบตาข่าย (Nestcast structure) ตามการสรุปผลการศึกษาของ บอนเช็ค (Boncheck) ที่ศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของการจัดการเลือกตั้งและพรรคการเมืองในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และเป็นสังคมที่อยู่ในยุคหลัง - อุตสาหกรรมโดยพบว่ามีารรวมโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง (Broadcast

structure) กับโครงสร้างการสื่อสารแบบเครือข่าย (Network structure) เข้าด้วยกันโดยที่กรณีของไทย ผู้วิจัย พบว่า **ประการแรก** โครงสร้างของการสื่อสารแบบตาข่าย เป็นการรวมกันของการสื่อสารของสื่อที่มีโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลางเฉพาะส่วนที่เป็นสื่อกระแสคือ ทีวีดาวเทียมและวิทยุชุมชน กับ การสื่อสารของสื่อที่มีโครงสร้างแบบเครือข่าย **ประการที่สอง** การรวมโครงสร้างของการสื่อสารทั้ง 2 ลักษณะ เกิดขึ้นในพื้นที่นอกภาครัฐ ไม่รวมเข้ากับรัฐ มีหน้าซ้ำ ยังมีลักษณะเป็นการปฏิบัติการท้าทายรัฐ ปะทะกับรัฐ เสียด้วยซ้ำไป **ประการที่สาม** การทำงานของการสื่อสารแบบตาข่ายข้างต้น นอกจากจะรวมเอาโครงสร้างของการสื่อสารสองแบบเข้าด้วยกันแล้ว ยังผนวกรวมเอาการสื่อสารทางตรงของกิจกรรมทางการเมือง การติดต่อสื่อสารทางสังคม ไปใช้เป็นทรัพยากรในการระดมกำลังมวลชนสำหรับการปฏิบัติการทางการเมืองอีกด้วย

ภาพที่ 5.1 ลักษณะของวิธีการสื่อสารของรัฐกับการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะของไทย

การสื่อสารทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน มีโครงสร้างการสื่อสารที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ระหว่างการสื่อสารของรัฐที่อาศัยการสื่อสารของสื่อโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง เช่น ทีวี วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ฯลฯ แม้จะมีกิจกรรมการมีส่วนร่วมของการสื่อสารอยู่บ้าง เช่น การโหวตคะแนน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การร่วมรับฟังความคิดเห็น ก็จะเป็นไปแบบไม่มีความเข้มข้น แต่การสื่อสารแบบใหม่ที่เกิดขึ้นใหม่ในพื้นที่สาธารณะเป็นการสื่อสาร

ที่มีโครงสร้างแบบตาข่ายในพื้นที่ที่มีสื่อมวลชนกระแสรองซึ่งได้นำเอาความเข้มข้นของสื่อเชิงสังคมและการสร้างกิจกรรมต่างๆ ของการสื่อสารทางตรงมาต่อเติมสีสันให้กับการสื่อสารอยู่เสมอๆ แบบไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย การสื่อสารของรัฐที่ยังเป็นการสื่อสารแบบเดิมนั้น นับวันจะฝุ่กร่อนลดความสำคัญลงและเป็นฝ่ายถูกกระทำ แต่การสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่กลับมีพลังและอำนาจทะลุทะลวงมากกว่า เป็นฝ่ายกระทำและจะนำไปสู่การหลอมรวมเป็นการสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบตาข่ายจากสื่อมวลชนกระแสรองเข้าไปแย่งพื้นที่สื่อกระแสหลักมากขึ้นในลำดับต่อไป

จตุรวิถีสื่อสารกับขบวนการทางการเมือง

จตุรวิถีสื่อสาร

แท้ที่จริงการผสมผสานของกลไกการทำงานของโลกไซเบอร์ทั้ง 5 ส่วนข้างต้น เป็นการรวมกันของวิถีสื่อสาร 4 องค์ประกอบด้วยกัน ประกอบด้วย สองส่วนแรก เป็นการรวมกันของการสื่อสารที่มีโครงสร้างกระจายออกจากศูนย์กลาง (Broadcast Structure) ของทีวีดาวเทียม วิทยุชุมชน และเคเบิลทีวีท้องถิ่น กับการสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบเครือข่าย (Network Structure) ที่เกิดจากการทำงานของอินเทอร์เน็ต สองส่วนหลัง เป็นการความละเอียดที่ลึกลงไปของมิติความเป็นเครือข่ายของสังคมที่แตกต่างกันแต่มาทำงานร่วมกันโดยใกล้ชิดระหว่างการทำงานของสื่อเชิงสังคมในพื้นที่ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นชุมชนของโลกเสมือนจริง (Virtual Community) กับ สังคมเครือข่ายแบบชุมชนซึ่งมีส่วนผสมของการสื่อสารแบบเผชิญหน้ากับความเป็นชุมชนทางกายภาพ (Physical Community) ผู้วิจัยเรียกการทำงานของวิถีสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่นี้ว่า จตุรวิถีสื่อสาร (Quartet Communication) โดยที่ชุมชนทางกายภาพนี้ยังรวมเอาการสื่อสารทางตรงของการจัดกิจกรรมทางสังคมหรือทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ มารวมไว้ด้วย

การทำงานของจตุรวิถีสื่อสาร นั้น จะมีองค์ประกอบไปตามคุณลักษณะของความสามารถของวิถีสื่อสารแต่ละประเภท โดยในเบื้องต้นจะเป็นไปตามการอธิบายเรื่องการสื่อสารตามโครงสร้างแบบตาข่ายของบอนเช็ค (Boncheck) ที่ระบุว่า 1) ส่วนที่เป็นการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง จะทำหน้าที่ในการแพร่กระจายและเน้นการครอบคลุมของการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความเป็นปัจจุบัน การถ่ายทอดความรู้สึกและอารมณ์โดยภาพและเสียง เป็นต้น 2) ส่วนที่เป็นการสื่อสารแบบเครือข่าย จะทำหน้าที่สร้างความเข้มข้นของปฏิสัมพันธ์ มีความเร็วเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน มีการยืดอายุข้อมูลข่าวสารออกไปให้สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์โต้ตอบได้ตามความต้องการของผู้ใช้บริการ ฯลฯ 3) การทำงานของเครือข่ายแบบเสมือนจริงหรือในพื้นที่ข้อมูลข่าวสารซึ่งในที่นี้ก็คือพื้นที่ของสื่อเชิงสังคมที่อยู่รวมกันเป็นเครือข่ายตามความสามารถในการจัดการของสื่อ เช่น บล็อก เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ การส่งข้อความสั้น การส่งชุดข้อมูล ยูทูป ฯลฯ เป็นพื้นที่ที่สามารถสะท้อนความต้องการ ความคิดเห็นที่มีต่อประเด็นต่างๆ

ทางสังคมหรือการเมืองได้อย่างเต็มที่โดยสามารถเลือกที่จะสื่อสารแบบไม่เปิดเผยตัวตนหรือไม่เผชิญหน้า ซึ่งเท่ากับเป็นทางเลือกที่จะใช้เป็นช่องทางในการประเมินความต้องการทางสังคมหรือการเมืองได้อีกทางหนึ่ง 4) การทำงานของเครือข่ายตามวิถีความเป็นชุมชน เป็นการทำงานของความสัมพันธ์ ความใกล้ชิดที่มีต่อกันและกันตามวิถีของความเป็นชุมชนละแวกบ้าน สังคมแบบเครือญาติพี่น้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท

การทำงานของจตุวิถีของการสื่อสารตามคุณลักษณะ 4 ประการข้างต้น ได้สร้างบทบาทของการสื่อสารในสังคมให้เป็นที่ไปด้วยความเข้มข้น ยกกระดับประสิทธิภาพของการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการแปรผลข้อมูลข่าวสารเป็นความคิดสาธารณะได้กว้างขวางมากกว่าการสื่อสารแบบเดิม ทำให้เรื่องที่น่าสนใจๆ แปรผลเป็นเรื่องที่สามารถทำความเข้าใจได้ อีกทั้งยังสามารถลดต้นทุนและย่นย่อระยะเวลาในการสื่อสารลงไปจากเดิม ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องไม่เคยเกิดขึ้นภายใต้การสื่อสารแบบเดิมที่อาศัยแต่เพียงการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลางแต่เพียงอย่างเดียว

การทำงานของจตุวิถีของการสื่อสาร คือ กระบวนการที่สร้างความเข้มข้นของการสื่อสารและส่งผลกระทบต่อความเข้มข้นของการปฏิบัติการทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเร่งรัดต่อการตอบสนองการสร้างข้อมูลความรู้ขึ้นภายในเครือข่ายทั้งในโลกของสื่อเชิงสังคมหรือเครือข่ายของโลกเสมือนจริงและเครือข่ายของสังคมแบบชุมชนหรือโลกของความเป็นจริงทางกายภาพที่ด้านหนึ่ง ความเข้มข้นของการสื่อสารได้ทำหน้าที่สร้างเครือข่ายทางสังคมตามลักษณะของการแบ่งตัวทางสังคม (Segmentation) แต่อีกด้านหนึ่ง ความเข้มข้นดังกล่าวก็ไปปิดกั้นความแตกต่างของข้อมูลข่าวสารของเครือข่ายอื่นๆ ตามลักษณะของการวิพากษ์คู่ตรงกันข้ามตามลักษณะของการสร้างขั้วทางการเมือง (Dichotomy Politics) ดังจะเห็นได้จากการที่คนเสื้อเหลืองสร้างขบวนการของตนเองขึ้นจากการวิพากษ์ทักษิณและเครือข่ายไปพร้อมกัน และเช่นเดียวกันกับที่คนเสื้อแดงสร้างขบวนการขึ้นจากการวิพากษ์การรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 การก่อตัวของคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดงข้างต้น เป็นการก่อตัวหรือสร้างขั้วทางการเมืองขึ้นตามกระบวนการของการสร้างแกนทางสังคม (Pillarization) พร้อมกับการวิพากษ์การเมืองแบบคู่ตรงกันข้าม (Binary Opposition) มากไปกว่านั้น ยังเป็นการผสมกับองค์ประกอบอื่นๆ ที่หลากหลาย เป็นการรวมกันทั้งขบวนการทางสังคม ขบวนการทางการเมืองและขบวนการอื่นรวมเข้าด้วยกัน ไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะขบวนการประชาสังคม หรือขบวนการของคนชั้นล่างชนชั้นกลาง หรือชนชั้นนำ แต่ยังรวมผลของการสื่อสาร (Media Effects) และการทำงานที่เข้มข้นของกลไกของจตุวิถีของการสื่อสารเข้าไว้ด้วย

การช่วงชิงพื้นที่สาธารณะเพื่อสร้างความหมายของประชาธิปไตย

ลักษณะของความเข้มข้นของการสื่อสารของจตุรวิถีของการสื่อสาร ที่ผสมผสานระหว่างวิถีของการกระจายออกจากศูนย์กลางและการสื่อสารแบบเครือข่าย ได้ทำให้การปฏิบัติการทางการเมืองของคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดง สามารถสื่อสารต่อสาธารณะและสร้างความเป็นไปได้ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแปรผลเรื่องที่น่าใจได้ยากๆ ให้เป็นเรื่องที่สามารถทำความเข้าใจได้ โดยมีการสร้างการปฏิบัติการของการสื่อสารในทางการเมืองในสองลักษณะด้วยกัน คือ หนึ่ง การท้าทายกับรัฐของคนเสื้อเหลืองที่นำเสนอประเด็นวิพากษ์นโยบายของรัฐบาลทักษิณและเครือข่ายในเรื่องการคอร์รัปชันทางนโยบาย ทูนิยมพวกพ้อง ระบบเครือญาติ การบิดเบือนการใช้อำนาจรัฐ ในกรณีของคนเสื้อแดงก็จะเห็นได้จากการนำเสนอประเด็นของการต่อต้านรัฐประหาร ระบบอำมาตยาธิปไตย ความไม่เท่าเทียมทางสังคมระหว่างคนชั้นสูงหรือในเมืองกับคนชั้นกลางใหม่ในชนบท (ต่างจังหวัด) สอง การท้าทายต่อรัฐข้างต้นนั้น จะกระทำการไปพร้อมๆ กับการวิพากษ์อุดมการณ์ที่สนับสนุนการสร้างนโยบายนั้นๆ ตามลักษณะของการเมืองแบบด้านตรงกันข้าม

การปฏิบัติการของการสื่อสารทางการเมืองข้างต้น เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็เพราะกระบวนการทำงานของจตุรวิถีของการสื่อสาร ซึ่งเป็นกลไกการทำงานของสื่อสารที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน ทั้งเป็นชุดของเครื่องมือ เป็นเครือข่ายที่รองรับการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ของข้อมูลข่าวสารและพื้นที่ของการปฏิบัติการจริงทางกายภาพ เป็นผลให้การเข้าถึงข้อมูลและนำเอาข้อมูลนั้นไปใช้ในกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ สามารถดำเนินการได้สะดวก รวดเร็ว และมีต้นทุนค่าใช้จ่ายต่ำ ในขณะที่ความเข้มข้นของการสื่อสารของจตุรวิถีของการสื่อสารที่ผสมผสานระหว่างวิถีของการกระจายออกจากศูนย์กลางและการสื่อสารแบบเครือข่าย ก็ได้ทำให้การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเป็นไปอย่างหลากหลายกว้างขวางไปตามวิถีของการกระจายออกจากศูนย์กลาง ลึกซึ้งตามวิถีของการแลกเปลี่ยนสนทนาตามความเข้มข้นของเครือข่าย จึงทำให้ประเด็นในการท้าทายต่อรัฐและการวิพากษ์อุดมการณ์ในด้านตรงกันข้ามเกิดขึ้นอย่างหลากหลายและเข้มข้นตามไปด้วย ไม่ใช่เป็นการปะทะหรือเป็นความขัดแย้งคู่ใดคู่หนึ่งโดยลำพัง (ไม่ใช่ความขัดแย้งระหว่างขบวนการทางการเมืองกับรัฐ ไม่ใช่เป็นการปะทะต่อโอกาสและสถานะทางสังคมของชนชั้นเก่ากับชนชั้นใหม่ และไม่ใช่การปะทะหรือความขัดแย้งระหว่างขบวนการทางการเมืองของคนเสื้อเหลืองกับคนเสื้อแดง) แต่เป็นการปะทะหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กันทุกคู่ความขัดแย้ง เป็นความขัดแย้งระหว่างขบวนการเมืองที่ผลัดกันรุกผลัดกันรับในบทบาทของการเป็นรัฐบาล (เป็นรัฐ) โดยที่แต่ละขั้วต่างสร้างกลไกการทำงานของจตุรวิถีของการสื่อสารขึ้นเพื่อสร้างเครือข่ายของการเคลื่อนไหวแบบมวลชนขึ้นรองรับการท้าทายต่อรัฐและการวิพากษ์อุดมการณ์ในด้านตรงกันข้าม เป็นการช่วงชิงพื้นที่สาธารณะ เพื่อสร้างความหมายของการพัฒนาประชาธิปไตยของขั้วของตนเอง

การช่วงชิงพื้นที่สาธารณะของขั้วทางการเมืองดังกล่าว นอกจากจะเกี่ยวข้องกับ การสื่อสารทางการเมืองทั้งสองลักษณะข้างต้นแล้ว ยังมีความเกี่ยวข้องกับมิติของการสร้าง โครงสร้างการสื่อสารแบบตาข่ายที่แตกต่างกันของเครือข่ายทางสังคมโดยกรณีของคนเสื้อเหลือง สร้างเครือข่ายขึ้นในพื้นที่ของคนในสังคมเมืองและการพึ่งพาสื่อเชิงสังคม ในขณะที่คนเสื้อแดง สร้างเครือข่ายจากความแน่นหนาของทีวีดาวเทียม เคเบิลทีวีท้องถิ่น และวิทยุชุมชน ที่ไปโยง เข้ากับวิถีสังคมแบบชุมชน ทั้งการสื่อสารแบบเผชิญหน้าและระบบอุปถัมภ์ในระดับท้องถิ่น

ความใหม่ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทย

จตุรวิถีของการสื่อสารกับการเปลี่ยนฐานทรัพยากร

บทบาทของการสื่อสารที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบองค์กรเพื่อรองรับ การปฏิบัติการทางการเมืองข้างต้น ไม่ได้เกี่ยวข้องเฉพาะการถูกใช้เป็นเครื่องมือเท่านั้น แต่ยังมี ผลมาจากการเปลี่ยนวิถีหรือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของการสื่อสาร อันเป็นส่วนผสมของ การทำงานของโครงสร้างการสื่อสารสองแบบ และการผนวกรวมเข้าด้วยกันในรายละเอียดของ ความลึกในการเป็นเครือข่ายทั้งตามความสามารถของเทคโนโลยีการสื่อสาร และมิติที่หลากหลาย ของเครือข่ายของสังคมแบบชุมชนในความเป็นจริง ที่มีรายละเอียดของประสบการณ์และประวัติ ศาสตร์ ความรู้สึกผูกพัน รวมทั้งอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งเป็นส่วนประกอบของการกำหนดคุณค่า และความเชื่อ โดยองค์ประกอบทั้ง 4 ประการของจตุรวิถีของการสื่อสารนั้นทำงานร่วมกัน เป็นชุด ของเครื่องมือที่ทำงานสอดรับซึ่งกันและกัน

การทำงานของจตุรวิถีของการสื่อสารมีความเกี่ยวข้องอย่างแน่นหนากับการพัฒนา ประชาธิปไตยทั้งในเมืองและชนบทของไทยตามบริบทของสองนคราประชาธิปไตย รวมทั้งมี ความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองที่จะต้องแข่งขันกับโลกตามกระแสของ โลกาภิวัตน์ มีความเกี่ยวข้องกับการปะทะของสถานภาพทางสังคมระหว่างชนชั้นนำเก่ากับ ชนชั้นนำใหม่ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของขบวนการทางการเมืองภาคประชาชน รวมทั้งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างและการบำรุงรักษาขั้วทางการเมือง จนสามารถจะกล่าวได้ว่า จตุรวิถีของ การสื่อสารมีความสำคัญต่อการจัดระเบียบองค์กรและการปฏิบัติการโค่นล้มทักษิณ (ของคนเสื้อเหลือง) และการต่อต้านการรัฐประหาร (ของคนเสื้อแดง) ซึ่งเป็นข้อสรุปที่สอดคล้องกับข้อเสนอ ของ มาคิโน (Makino) และชิเกโตมิ (Shigetomi) ที่เสนอว่า การศึกษาเรื่องขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา ให้นำเอาเรื่องข้อมูลข่าวสารและการสนับสนุนทางเทคโนโลยี รวมทั้งความสำคัญต่อการกำหนดคุณค่าการยอมรับและแบบแผนทางสังคม มาร่วมพิจารณาเป็น ทรัพยากรเช่นเดียวกับความจำเป็นเรื่องการเงินด้วย

มากไปกว่านั้น จตุวิธของการสื่อสาร ไม่ได้มีความหมายเฉพาะแต่การเป็นเครื่องมือทำงานของสื่อชนิดต่าง ๆ แต่ยังรวมถึงความเป็นเครือข่ายและความเป็นสังคมแบบชุมชน ที่มีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดคุณค่าการยอมรับทางสังคม ซึ่งจะเห็นได้จากทั้งคนสื่อเหลืองและคนสื่อแดง ต่างนำเอาเครื่องมือการสื่อสารที่มีองค์ประกอบตามจตุวิธของการสื่อสารไปประกอบการใช้ในลักษณะที่เหมือนกันก็ตาม แต่ขบวนการทางการเมืองทั้งสองขั้วต่างกำหนดคุณค่าการยอมรับและอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน มีหน้าชัยยังวิพากษ์และสร้างการเมืองแบบคู่ตรงกันข้ามด้วยซ้ำไป จึงสร้างผลลัพธ์ที่แตกต่างและตรงกันข้ามกันไปตามลักษณะของประเด็นของการสื่อสารและการกำหนดคุณค่าทางสังคม และนำไปสู่การสร้างความหมายของประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ บทบาทของการกำหนดคุณค่าของการยอมรับทางสังคมที่เพิ่มเติมจากการพิจารณาเฉพาะแต่การทำงานของเครื่องมือการสื่อสาร นั้น สอดคล้องกับตัวแบบในการอธิบายถึงการทำงานของสื่อสารที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลาง (Computer - Mediated Communication) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยอื่นๆ ไปพร้อมกัน ทั้งปัจจัยเชิงบริบทและปัจจัยด้านข่าวสาร ของ บิวบาส (Bubas)

ดังนั้น ความเกี่ยวข้องของการสื่อสารที่ไปมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของโอกาสทางการเมือง ตามทฤษฎีของทาโร (Tarrow) ที่อธิบายว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างของโอกาสทางการเมืองกับรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองนั้นมีความเกี่ยวข้องต่อการกำหนดซึ่งกันและกัน นั้น คำว่า การสื่อสารที่พูดถึงข้างต้นย่อมจะหมายความรวมถึงเทคโนโลยีการสื่อสารที่เป็นเครื่องมือ กับ ความเกี่ยวข้องของการกำหนดคุณค่าการยอมรับทางสังคม ที่ผนวกรวมกับมิติของเครือข่ายทางสังคมด้วย จึงกล่าวได้ว่า บทบาทของการสื่อสารข้างต้น ไม่ใช่เป็นเรื่องในระดับเครื่องมือ แต่เป็นระดับโครงสร้างและความหมายของฐานทรัพยากรที่ขยายความออกไปจากเดิม ผู้วิจัยสรุปว่า ความใหม่ที่เกิดขึ้นในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมืองของภาคประชาสังคม นั้น มีความเกี่ยวข้องกับการทำงานของจตุวิธของการสื่อสารอย่างแนบแน่น สอดคล้องกับข้อสรุปของ คาแนล (Canel. 1997 : 192 - 201) ในข้อที่ว่าลักษณะของความใหม่ที่เกิดขึ้นในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจะเกิดขึ้นตามความขัดแย้งของการสื่อสาร ที่เป็นเรื่องของการสร้างคุณค่า ความหมายและการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งจะต่างไปจากการดำเนินงานของสหภาพแรงงานหรือพรรคการเมือง ที่มีฐานะเป็นเครื่องมือและกลไกทางสังคม

นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังพบว่า การทำงานของการสื่อสารที่เข้มข้นของจตุวิธของการสื่อสาร (คุณค่าและความหมายที่สร้างขึ้นใหม่) ได้ทำให้การแปรผลความคิดสาธารณะที่มีต่อเหตุและผลต่าง ๆ ที่มีต่อประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เป็นไปด้วยความเข้มข้นพร้อมกับการท้าทายต่อระบบสังคมหรือความชอบธรรมเดิมที่เคยมีอยู่อย่างถึงรากถึงโคนตามไปด้วย เช่น การท้าทายของขบวนการคนสื่อเหลือง ต่อรัฐบาลพรรคไทยรักไทยของทักษิณและเครือข่าย ในปี พ.ศ. 2549 รัฐบาลสมัคร สุนทรเวชและรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ตามวาทกรรมทางการเมือง

ที่ว่าเป็นรัฐบาลนอมินีที่กษัตริย์ แม้ว่าทั้งสามรัฐบาลจะมาจากการเลือกตั้งก็ตาม หรือการต่อต้าน การรัฐประหาร การประกาศโค่นล้มระบบอำนาจเก่าของขบวนการคนเสื้อแดง แม้จะต้องปะทะ กับฝ่ายทหารในระหว่างเหตุการณ์เมษายน - พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งต่างเป็นผลพวงที่มาจาก การสร้างคุณค่าและความหมายของขบวนการที่มีโลกไซเบอร์หรือการทำงานของจตุริถีของการ สื่อสารเป็นส่วนประกอบทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยก็ยังพบว่า ความใหม่ที่เกิดขึ้นข้างต้นของขบวนการเคลื่อนไหวทาง สังคม (การปฏิบัติการทางการเมือง) นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นในขั้นตอนของสังคมยุคหลัง - อุตสาหกรรม และ ไม่ใช่การแปรผลความขัดแย้งทางสังคมเป็นประเด็นทางการเมือง แต่เป็นเรื่องของความ คับข้องใจในการมีส่วนร่วมต่อการจัดระบบการปกครองหรือประเด็นทางการเมืองโดยตรงและ เกิดขึ้นในยุคสมัยก่อนที่จะพัฒนาเป็นสังคมอุตสาหกรรม

การสื่อสารในพื้นที่สาธารณะกับความแตกต่างจากรัฐ

จตุริถีของการสื่อสาร เป็นการสื่อสารที่แตกต่างไปจากการสื่อสารของรัฐที่มีแต่เพียง การสื่อสารที่เป็นไปตามโครงสร้างของการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลางเป็นส่วนใหญ่ มีการพึ่งพาสื่อแบบเดิมเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร เช่น ทีวี วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นการสื่อสารที่ เป็นไปตามช่วงชั้นบังคับบัญชา แม้ว่าจะมีการสื่อสารที่เป็นเครือข่ายมาร่วมผสมบ้างก็ไม่มากนัก และไม่สามารถที่จะสร้างความเข้มข้นได้เพียงพอต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ เช่น การใช้ เว็บไซต์แบบ 1.0 ซึ่งเป็นการใช้เว็บไซต์เพื่อการอ่าน การรับข้อร้องเรียน มากกว่าที่จะเป็น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แต่จตุริถีของการสื่อสาร ได้ทำให้การสื่อสารในพื้นที่สาธารณะ มีการสร้างเครือข่ายของการสื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเข้มข้น ประกอบด้วย สื่อเชิงสังคม เช่น เว็บไซต์แบบ 2.0 เว็บบล็อก เว็บบอร์ด เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ยูทูป การส่งข้อความ การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์แบบกลุ่มรายชื่อ ฯลฯ เป็นการสื่อสารแบบเครือข่าย (Social media network) มีความแนบแน่นกับการสื่อสารแบบเผชิญหน้าของเครือข่ายแบบสังคมชุมชนและวิถี ของความเป็นชุมชน ตามลักษณะที่เกิดขึ้นกับการสื่อสารของคนเสื้อแดงในในต่างจังหวัดหรือ โดยรอบกรุงเทพมหานคร ประกอบกับยังมีการสื่อสารแบบการกระจายออกจากศูนย์กลางของ สื่อแบบเดิมแต่เป็นสื่อแบบทางเลือกของทีวีดาวเทียม เคเบิลทีวีท้องถิ่น และวิทยุชุมชน ซึ่งล้วน แต่เป็นเครื่องมือการสื่อสารที่รัฐไม่สามารถกำกับได้ และเป็นการสื่อสารที่อยู่ในพื้นที่นอกรัฐ ดังนั้น จตุริถีของการสื่อสารได้สร้างการสื่อสารขึ้นในพื้นที่สาธารณะ โดยสร้างขั้วทางการเมือง ขึ้นเป็นสองขั้ว ต่างฝ่ายต่างวิพากษ์ซึ่งกันและกันและทำทลายกับส่วนที่เป็นรัฐที่อยู่ฝ่ายตรงกัน ข้ามกับขั้วอุดมการณ์ทางการเมืองของตนไปพร้อมๆ กัน

ลักษณะของพื้นที่สาธารณะของไทย ข้างต้น ต่างไปจากพื้นที่สาธารณะของ ฮาเบอร์มาส (Habermas) กล่าวคือ (1) พื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาส เป็นพื้นที่ที่ปะทะกันระหว่างประชาสังคม กับรัฐในประเด็นทางสังคม เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล กลุ่ม สังคมและรัฐ โดยมีหนังสือพิมพ์

ซึ่งเป็นการประกอบกิจการของชนชั้นกระฎุมพี (ไม่ใช่รัฐ) ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง แต่พื้นที่สาธารณะของไทย เป็นการปะทะกันของขั้วอุดมการณ์ทางการเมือง ไม่ใช่ประเด็นทางสังคม ซึ่งเป็นตำแหน่งของความขัดแย้งที่ยังไม่ได้แยกตัวออกไปจากเรื่องของเศรษฐกิจและการเมือง ไม่ได้ปะทะระหว่างประชาสังคมกับรัฐเท่านั้น ยังมีการปะทะกันในระหว่างขบวนการประชาสังคมหรือในภาคส่วนของประชาชนที่แบ่งกันตามขั้วตามไปด้วย มีหน้าซ้ำยังมีการรวมเอาชนชั้นนำ (ที่เป็นผู้บริหารรัฐ) เข้ามาเกี่ยวข้องรวมไว้ด้วย (2) พื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาส มีหนังสือพิมพ์เป็นการแสดงความเป็นอิสระจากรัฐ แต่ในพื้นที่สาธารณะของไทย การทำงานของจิตวิถีของการสื่อสารซึ่งมีสื่อหลายชนิดรวมกันที่วิวัฒนาการ เคเบิลทีวีท้องถิ่น และวิทยุชุมชน รวมทั้งเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นสื่อที่แสดงถึงความเป็นอิสระจากรัฐ (3) พื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาสเป็นการอธิบายเพื่อจัดระเบียบองค์กรของภาคส่วนทางสังคม (ประชาชน) โดยมีหนังสือพิมพ์เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการต่อรองกับรัฐและระบบสังคมเดิม แต่พื้นที่สาธารณะของไทยเป็นการอธิบายถึงการจัดระเบียบองค์กรภาคประชาชนที่แบ่งตัวออกเป็นสองขั้วตามอุดมการณ์ทางการเมือง โดยที่แต่ละขั้วต่างฝ่ายต่างก็จะมีการรวมชนชั้นนำไว้ด้วย ต่างฝ่ายต่างใช้จิตวิถีของการสื่อสารเป็นเครื่องมือ ด้านหนึ่ง ปะทะกันกับขั้วตรงกันข้ามในพื้นที่สาธารณะ อีกด้านหนึ่งก็ปะทะกับรัฐและการสื่อสารแบบเดิม (ซึ่งมักจะเป็นคู่ตรงกันข้ามในการสร้างเป็นพันธมิตรของขบวนการโต้กลับ)

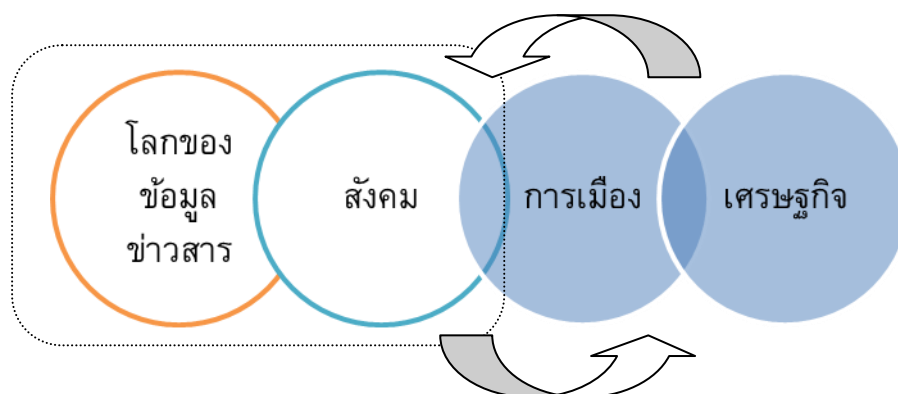
จากการเปรียบเทียบข้างต้น จะพบว่า พื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาส อธิบายถึงการขัดกันของสังคมที่จะนำไปสู่การจัดระเบียบใหม่ในทางสังคมระหว่างประชาสังคมกับรัฐแต่ในกรณีของไทย โลกาไซเบอร์และจิตวิถีของการสื่อสารนั้น อธิบายถึงการขัดกันในพื้นที่สาธารณะระหว่างขั้วอุดมการณ์ทางการเมือง (ขั้วทางสังคม) มีลักษณะช่วงชิงการสร้างความหมาย การช่วงชิงพื้นที่สาธารณะ พร้อมๆ กับการจัดระเบียบกับรัฐ

สถานะใหม่ของการสื่อสาร : เครื่องมือ โครงสร้าง และข้อมูลข่าวสาร

ผู้วิจัย พบว่า โลกาไซเบอร์ไม่ได้สร้างผลกระทบเฉพาะส่วนที่เป็นเครื่องมือของการสื่อสารเท่านั้น โครงสร้างการสื่อสารแบบใหม่ ได้สร้างปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายของสังคม ทั้งผ่านการทำงานของเครือข่ายของสื่อเชิงสังคมและเครือข่ายของวิถีสังคมชุมชน จนนำไปสู่การสร้างการสื่อสารที่เข้มข้นในสังคม โดยผลของการสื่อสารที่เข้มข้น นั้น ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ตามลำดับ เช่น การพัฒนาการสื่อสารจากลักษณะเครือข่ายไปสนับสนุนต่อการสร้างขบวนการเมือง การกระจายข้อมูลข่าวสาร การนัดหมายระดมกำลังของมวลชน รวมทั้งการยกระดับความรู้ใหม่ๆ หรือการแปรผลเรื่องที่น่าสนใจได้ยากให้เป็นเรื่องที่สามารถเข้าใจได้ง่ายและสื่อสารกันโดยทั่วไป ตลอดจนการรองรับต่อการสร้างเครือข่ายทางความรู้และอุดมการณ์ทางการเมือง ฯลฯ

ผลจากการทำงานของโลกาไซเบอร์ข้างต้น ทำให้สถานะของการสื่อสารพัฒนาออกไปจากเดิมที่เป็นเรื่องของเครื่องมือ การเป็นตัวกลาง การเป็นเวทีของการสร้างความคิดสาธารณะ

และการเป็นพื้นที่ของการต่อสู้ ช่วงซึ่งการสร้างความหมาย ซึ่งเป็นผลจากการทำงานร่วมกันของ ข้อมูลข่าวสารที่เข้มข้นของจตุวิถีของการสื่อสาร ซึ่งมีมิติของการผนวกรวมกับความเป็นไปใน ทางสังคม เป็นผลให้ความสำคัญของข้อมูลข่าวสารและประเด็นทางสังคม กลายเป็นองค์ประกอบ ที่สำคัญในการวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกับประเด็นทางเศรษฐกิจและการเมือง

ภาพที่ 5.2 การเปลี่ยนแปลงของการวิเคราะห์ เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม

นอกจากนั้นแล้ว จตุวิถีของการสื่อสาร ยังจะไปสนับสนุนการทำงานตามกระบวนการ สร้างกรอบซึ่งล้วนแต่ต้องอาศัยข้อมูลข่าวสารและการแลกเปลี่ยนเพื่อนำไปสู่การสร้างพันธมิตร หรือการสร้างความร่วมมือเพื่อการปฏิบัติการทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานของกลุ่ม การเชื่อมโยง กรอบการขยายความ กรอบการขยายตัว และกรอบของการเปลี่ยนผ่าน จึงเท่ากับว่า การทำงานของจตุวิถีของการสื่อสาร เป็นการทำงานร่วมกันตามระบบความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นหรือ เป็นระบบการผลิตข้อมูลข่าวสารและการรับรู้ที่เป็นจริงของสังคม (เปรียบเทียบกับความสัมพันธ์ ของการผลิตในระบบเศรษฐกิจ) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับสารให้เป็นผู้ผลิต ข้อมูลข่าวสาร สามารถสร้างบทบาทของปัจเจกบุคคลให้แสดงความคิดต่อสาธารณะ ฯลฯ

ศูนย์กลางความขัดแย้งไม่ได้เคลื่อนย้ายไปสู่ประเด็นทางสังคม

การปฏิบัติการของขบวนการทางการเมืองทั้งสองขั้วของไทยที่สร้างปฏิบัติการในระบบ ประชาธิปไตยของคนเสื้อเหลือง คนเสื้อแดง และคนเสื้อหลากสี ตามการศึกษาี้ เป็นการยืนยันว่า ศูนย์กลางของความขัดแย้งไม่ได้เคลื่อนย้ายจากเรื่องการผลิตทางเศรษฐกิจไปสู่เรื่องทางสังคม เหมือนกับที่เกิดขึ้นในยุโรป แต่เป็นการนำเอาเรื่องของข้อมูลข่าวสาร เครือข่ายทางสังคม ตลอดจน ขบวนการทางสังคม ไปผนวกรวมเข้าเป็นกระบวนการของการปฏิบัติการทางการเมืองและ การสร้างขั้วทางการเมือง การที่ศูนย์กลางความขัดแย้งของไทยยังคงผูกพันกับศูนย์กลางที่เป็น เรื่องทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพราะว่ามี ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีความเกี่ยวข้องอย่างแนบแน่น กับการขยายตัวของกระแสโลกาภิวัตน์ที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของไทยที่จะต้องเร่งสร้างเศรษฐกิจ

ขึ้นใหม่ หลังวิกฤติทางการเงินในปี พ.ศ. 2540 โดยทักษิณและเครือข่ายที่ต้องการนำพาเศรษฐกิจให้ก้าวตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ จึงนำไปสู่การต่อต้านโดยฝ่ายตรงกันข้ามที่นำเสนอแนวทางชุมชนนิยม ชาตินิยมและเศรษฐกิจพอเพียง และวิพากษ์การบริหารประเทศของทักษิณและเครือข่ายด้วยการสื่อสารในประเด็นคอร์รัปชันทางนโยบาย ระบบทุนนิยมพวกพ้อง ระบบเครือญาติ การบิดเบือนการใช้อำนาจ ฯลฯ เช่นเดียวกับการตอบโต้การรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ของคนเสื้อแดงที่วิพากษ์การรัฐประหารด้วยการสื่อสารในประเด็นทางการเมืองเรื่องการแทรกแซงของอำนาจนอกระบบ อำมาตยาธิปไตย สองมาตรฐาน และความเหลื่อมล้ำทางสังคม ฯลฯ

จึงการอธิบายข้างต้น กล่าวได้ว่า ศูนย์กลางของความขัดแย้งของไทยยังเกี่ยวข้องกับประเด็นทางเศรษฐกิจและการเมือง ต่างไปจากการอธิบายของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในยุโรปของ ลาคลาว (Laclau) และ มูฟฟ์ (Mouffe) ได้เห็นว่า ศูนย์กลางของความขัดแย้งได้เคลื่อนออกไปจากเรื่องการผลิตไปเป็นเรื่องทางสังคม โดยที่ทั้งสองเสนอให้ย้อนกลับไปทบทวนการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและการขัดเกลาทางสังคมแทนการให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์และการเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจการผลิต ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นกรณีของไทยก็จำเป็นที่จะต้องศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและการขัดเกลาทางสังคมด้วยเช่นกัน เพราะเรื่องดังกล่าวเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่ติดตัวมากับการกำหนดคุณค่าของข้อมูลข่าวสารและความเกี่ยวข้องของเครือข่ายทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมตามวิถีชุมชนทางกายภาพ ซึ่งจะช่วยให้บริบทของความแตกต่างระหว่างความเป็นเมืองกับชนบท และบริบทของสองนคราประชาธิปไตยมีความชัดเจนมากขึ้นไปจากเดิม

จตุวิถีของการสื่อสาร ทูทใหม่ ทูททางสังคมของการพัฒนาประชาธิปไตย

การทำงานของจตุวิถีของการสื่อสารซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันของเทคโนโลยีการสื่อสารทั้งแบบเก่าและใหม่ ที่มีองค์ประกอบหลายๆ ส่วนรวมเข้าด้วยกัน เป็นการทำงานร่วมกันของโครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลางกับการสื่อสารแบบเครือข่ายและเกิดเป็นโครงสร้างของการสื่อสารแบบตาข่ายขึ้นในพื้นที่สาธารณะ ในพื้นที่นอกภาครัฐ โดยเป็นการทำงานร่วมกันของสื่อมวลชนกระแสรองกับเครือข่ายของอินเทอร์เน็ตและเครือข่ายของสังคมแบบชุมชนทางกายภาพ มีลักษณะคล้ายคลึงกับการรวมเครือข่ายของ วาร์เน็ต กับ เครือข่ายของสังคมชุมชนแบบวารุงของอินโดนีเซีย กรณีของลัสการ์ จิฮัด (Laskar Jihad) ของอินโดนีเซียในปี ค.ศ. 1999 การชุมนุมใหญ่ของประชาชนที่เอ็ดซาเป็นครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 2001 เพื่อขับไล่เอสตราดา ที่ฟิลิปปินส์ การเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบมวลชนของขบวนการสี่เขียวของคนอิหร่านในปี ค.ศ. 2009 การเคลื่อนไหวทางการเมืองครั้งใหญ่ของอียิปต์ รวมทั้งกลุ่มประเทศอาหรับ ในปี ค.ศ. 2011 กรณีศึกษาเหล่านี้ ล้วนแต่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารที่ถูกนำไปใช้ป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการทางการเมือง เป็นการแสดงความแนบแน่นระหว่างการเดินทางของข้อมูลข่าวสารจากพื้นที่ของการสื่อสารในโลกไซเบอร์กับสังคมแบบเครือข่ายของระบบสังคม

ที่มีผลต่อการปฏิบัติการทางเมืองทั้งสิ้น เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ของการเชื่อมโยง การเดินทางของข้อมูลข่าวสารจากพื้นที่ของโลกเสมือนจริง (โลกข้อมูลข่าวสาร) กับ การปฏิบัติการ ทางการเมืองตามผลของการรับรู้ที่เป็นจริงของสังคมในโลกทางกายภาพ โดยด้านหนึ่ง สะท้อน ความแนบแน่นต่อกันและกันของทั้งสองพื้นที่ อีกด้านหนึ่ง ก็จะสะท้อนลักษณะของบริบทของ สังคมที่จะเป็นพื้นที่ดูดซับและการร่วมผลิต ร่วมสร้างข้อมูลข่าวสารที่จะไหลเวียนย้อนกลับไปยัง พื้นที่ของโลกข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการสร้างความคิดสาธารณะ มากไปกว่านั้น ในการศึกษาี้ ยังพบว่า ผลของความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือข่ายโดยเฉพาะในเครือข่าย แบบสังคมชุมชนยังนำเอาลักษณะของความสัมพันธ์แบบช่วงชั้นบังคับบัญชาซึ่งเป็นบทบาทของ แกนนำหรือผู้ประสานงานในชุมชนไปผนวกรวมเข้าด้วยกัน จึงเท่ากับว่า ความเข้มข้นของจตุวิถี ของการสื่อสารนี้ ได้รวมเอาการสื่อสารทั้งแบบแนวนอน ที่ไหลเวียนไปตามเครือข่ายและทั้งส่วน ที่เป็นข้อมูลและไม่ใช้ข้อมูล กับ การประสานสั่งการหรือการมอบหมายแบบช่วงชั้นบังคับบัญชา รวมเป็นความเข้มข้นที่ลึกซึ้งตามลักษณะของความเป็นระบบพวกพ้องและระบบอุปถัมภ์ที่ดำรง อยู่ในสังคมของไทย

จากการอธิบายมาตามลำดับข้างต้น ผู้วิจัย มีความเห็นว่า จตุวิถีของการสื่อสารที่ เกิดจากผสมผสานการทำงานและเทคโนโลยีการสื่อสารทั้งในระดับเครื่องมือและโครงสร้าง ซึ่งเชื่อมโยงกับเครือข่ายและมีทิศทางสังคมรวมทั้งบริบทของเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมที่มี ความเกี่ยวข้องทั้งประวัติศาสตร์และกระแสความนิยมต่างๆ กำลังถูกสร้างขึ้นใหม่ องค์ประกอบ ที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันนี้ เป็นผลทำให้ความขัดแย้งในระดับรากฐานที่ดำรงอยู่ในสังคม ของไทยในมิติต่างๆ สามารถที่จะสื่อสารและสร้างความเข้าใจร่วมกันได้ เป็นความสามารถของ พลังของการสื่อสารที่ผสมรวมกับการทำงานของกระบวนการทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรับรู้ตามความเป็นจริงของสังคม ที่เป็นไปตามลักษณะของการยอมรับและร่วมกำหนดคุณค่า ร่วมกันของสังคม ประกอบกับบริบทของสังคมไทยที่มีความขัดแย้งกันทั้งด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองระหว่างภาคเมืองกับชนบทตามบริบทของสองนคราประชาธิปไตยอยู่แล้ว เมื่อความขัดแย้งนี้ปะทะกับกระแสของทุนนิยมเสรีใหม่และโลกาภิวัตน์ก็ย่อมจะเป็นเงื่อนไข ไปกำหนดแนวทางที่แตกต่างกันระหว่าง แนวทางหนึ่งที่จะเลือกจะเดินตามโลกาภิวัตน์ แต่อีก แนวทางหนึ่งเลือกที่จะต่อต้าน ซึ่งเป็นปฏิกริยาของความสัมพันธ์ระหว่าง บริบทของสองนครา ประชาธิปไตย โลกาภิวัตน์ และจตุวิถีของการสื่อสาร

คำย่อ (Glossary)

CMC theory	Computer - Mediated Communication theory
CSOs	Civil Society Organizations
DC00	Washington, DC in April 2000
ESDA	Epifanio de los Santos Avenue
EDSA 2	The Second People Power Revolution
G30S	Gerakan 30 September
G30s/PKI	Gerakan 30 September/Partai Komunis Indonesia (PKI)
ICT	Internet and Communications Technology
NSMs theory	New Social Movements theory
PAD	People's Alliance for Democracy
POS theory	Political Opportunity Structures theory
RMS	The Republic of the South Moluccas
SMNs	Social Media Networks
SOMs	Social Movement Organizations
SMS	Short Messaging Service
SMs theory	Social Movements Theory
SVM	Sudan Vote Monitor
UDD	United Front of Democracy Against Dictatorship

บรรณานุกรม

กลุ่มประชาชนเพื่อพิทักษ์ชาติ ศาสน์ กษัตริย์. (9 สิงหาคม 2555).

<http://www.tnewsnetwork.com>

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2553). **สายธารแห่งหักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ การเมืองกับสื่อสารศึกษา**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

กาญจน์มณี ศรีวิศาลภพ และณรงค์ชัย ปัญญานนทชัย. (2546). **ทักษิณ บอนบัลลังก์ นายกรัฐมนตรี**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

กานต์ ทศนภักดิ์. (2554). "สื่อใหม่กับการเคลื่อนไหวทางการเมือง". ใน **การเสวนา ความท้าทายของสื่อใหม่กับการเมืองไทยช่วงก่อนและหลังการเลือกตั้ง วันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิไฮน์ริค เบิลล์ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกษียร เตชะพีระ. (16 พฤษภาคม 2555). **รายงานการวิจัยเรื่องจากระบอบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 : วิกฤติประชาธิปไตยไทย**.

<http://www.scribd.com>

ความนิยมของการใช้อินเตอร์เน็ตของประเทศไทย. (1 กันยายน 2555).

<http://www.it24hrs.com>

ความไม่สงบทางการเมืองในประเทศไทย เมษายน พ.ศ. 2552. (10 สิงหาคม 2555).

<http://www.thairednews.com>

คาดผู้ใช้มือถือทั่วโลกทะลุ 5 พันล้านคน. (25 เมษายน 2555). <http://www.thairath.co.th>
คุยกับผู้ประสานงานเครือข่ายพลเมืองเน็ต. (8 สิงหาคม 2555).

<http://www.prachatai.com>

เครือข่าย 19 กันยา ด้านรัฐประหาร. (8 สิงหาคม 2555). <http://www.prachatai.com>

จรรยา ยิ้มประเสริฐ. (1 พฤษภาคม 2555). **ไพร่สู้ บนเส้นทาง 78 ปี ประชาธิปไตย (2475 - 2553)**. <http://www.docstoc.com>

จักรกฤษณ์ มะสะพันธ์. (2551). **รูปแบบการสื่อสารออนไลน์ในเว็บ Blog กรณีศึกษา :**

Bloggang และ OK Nation Blog. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา นิเทศศาสตรสารสนเทศ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย. (5 พฤษภาคม 2555). <http://www.nectec.or.th>

_____. (5 พฤษภาคม 2555). <http://www.truehits.net>

จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก. (5 พฤษภาคม 2555).

<http://www.internetworldstats.com>

ใจ อึ้งภากรณ์. (6 พฤษภาคม 2555). ร่วมกันเข้าใจวิกฤติในประเทศไทย. <http://www.prachatai.com>

<http://www.prachatai.com>

ชาญชัย ชัยสุขโกศล. (30 เมษายน 2555). สันติวิธีของพันธมิตรกับ 3 คำถามที่
นักสันติวิธีต้องตอบ. <http://www.peace.mahidol.ac.th>

ชาย ซีโฮ้, บรรณาธิการและบล็อกเกอร์โอเคเนชั่น. (11 กรกฎาคม 2555). สัมภาษณ์โดย
สุนทร คุณชัยมั่ง.

เชษฐา พวงหัตถ์. (ตุลาคม - ธันวาคม 2548). “โลกาภิวัตน์ การเมืองแบบหลังสมัยใหม่
และการต่อต้านรูปแบบใหม่”. นิตยสารฟ้าเดียวกัน, 5(4) : 154 - 155.

ชินโชติ ภูขมั่ง. (2553). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโต๊ะข่าวเพื่อชุมชนต่อ
การพัฒนาวิทยุชุมชน. สารนิพนธ์ ศิลปะศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
การพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542). “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่และนัยยะ
ทางทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย” ใน อนุชาติ พวงสำลี และ
กฤตยา อาชวนิจกุล. (บก). ขบวนการประชาสังคมไทย : ความเคลื่อนไหวภาค
พลเมือง. 63 - 94. กรุงเทพฯ : โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล.

_____. (2545). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่. (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพฯ : วิชาษา.

_____. (2549). รัฐ - ชาติดกับ (ความไร้) ระเบียบโลกชุดใหม่. กรุงเทพฯ : วิชาษา.

_____. (16 มิถุนายน - 31 กรกฎาคม 2551). การเมืองแบบวิธีคิดแบบคู่ตรงกันข้าม.
วิชาษา, 2(3) : 5 - 9.

ซีรีส์สื่อใหม่กับความขัดแย้งทางการเมือง ตอนที่ 3. (10 สิงหาคม 2555).

<http://www.prachatai.com>

ฐิติภา คุปประเสริฐ. (2551). การศึกษาภาษาที่ใช้ในไดอารีออนไลน์ : เดือนตุลาคม 2549 -
เดือนมีนาคม 2550. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณงลักษณ์ จารุวัฒน์ และประภัสสร วรรณสถิต. (2551). **DigiMarketing** เปิดโลกนิวมมีเดีย
และการตลาดดิจิทัล. แปลจาก DigiMarketing : The essential guide to new
media & digital marketing โดย เวอร์รี่ไทม์, เคนท์ และ เฟนวิก เอียน. กรุงเทพฯ :
เนชั่นบุ๊กส์.

- ณัฐกานต์ กุลณรงค์. (2550). การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทบทวนความทรงจำเหตุการณ์ 10 เมษายน 2553. (9 สิงหาคม 2555).
<http://www.matichon.co.th>
- ธีรยุทธ บุญมี. (2547). ชาตินิยมและหลังชาตินิยม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สายธาร.
- ชเนศ อารณีสวรรณ. (2553). “การปฏิวัติของไพร่ (ฟ้าข้าแผ่นดิน)” ใน กิตติพงศ์ สนธิสัมพันธ์. (บก). **Red Why : แดงทำไม**. 69 - 105. กรุงเทพฯ : โอเพ่นบุ๊กส์.
- นาวิก นำเสียง. (8 สิงหาคม 2555). ทวิตเตอร์กำลังจะตายจริงหรือ.
<http://www.bangkokbiznews.com>
- แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ. (8 สิงหาคม 2555).
<http://www.prachatai.com>
- แนวร่วมประชาชนต้านรัฐประหาร ชูยุทธศาสตร์ คว่ำ ล้ม โคน. (9 สิงหาคม 2555).
<http://www.prachatai.com>
- นนทวิช เหล่าวิชา. (เมษายน - มิถุนายน 2555). “สื่อสังคมออนไลน์กับการสื่อสารการเมืองไทย”. วารสารนักบริหาร, 32(2) : 120 - 124.
- บุษรา ประกอบธรรม. (3 พฤษภาคม 2555). แนวโน้มธุรกิจในกลุ่มสมาร์ตโฟนปี 2010.
<http://www.bangkokbiznews.com>
- บัณฑิต จันทร์โรจนกิจ และกลุ่มมรสุมชายขอบ. (16 กรกฎาคม 2555). เอกสารข้อเท็จจริงเบื้องต้นเกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองระหว่างวันที่ 13 - 20 พฤษภาคม 2553. <http://www.scribd.com>
- ปกป้อง จันวิทย์. (2553). เศรษฐกิจการเมืองโลกและไทย ในยุคสมัยแห่งความกลวงเปล่า. กรุงเทพฯ : โอเพ่นบุ๊กส์.
- ประกาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบขบวนการทางสังคม. เชียงใหม่ : มูลนิธิไฮน์ริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- เปลวเทียน สองทาง. (8 สิงหาคม 2555). แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.). <http://www.prachatai.com>
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2543). “ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่” ใน ณรงค์ เพชรประเสริฐ. (บก). **เศรษฐศาสตร์การเมือง (เพื่อชุมชน) ฉบับที่ 1**. 52 - 82. กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสันเพรส.
- _____. (2545). “ว่าด้วยขบวนการทางสังคมและเมืองไทย” ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (บก). **วิถีชีวิต วิถีสู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัย**. 1 - 33. เชียงใหม่ : ตริสวิน.

- พฤษ์ เถาถวิล. (2553). “ขบวนการคนเสื้อแดง การเมืองท้องถิ่นและประชาธิปไตย”.
 นิตยสารฟ้าเดียวกัน. 8(2) : 109 – 128.
- พงษ์ทิพย์ สำราญจิตต์. (มกราคม - มีนาคม 2548). “ขบวนการชาวยุโรป เวีย คัมปาซินา”.
 นิตยสารฟ้าเดียวกัน, 3(1) : 192 - 193.
- พรพรรณ ชินพวงสนนท. (2550). การศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าของบล็อกกับเว็บไซต์
 และไดอารีออนไลน์. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรษาสิริ กุหลาบ. (2550). การสื่อสารถึงมวลชนบนโซเชียลเน็ตเวิร์ก. ใน การสัมมนา
 กับสื่อมวลชนไทยในช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมือง วันที่ 23 พฤษภาคม 2550.
 กรุงเทพฯ : สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ.
- พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, รศ.ดร. (14 สิงหาคม 2555). สัมภาษณ์โดย สุนทร คุณชัยมัง.
 พิพัทธ์ ชนะสงคราม, ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ดาวเทียมไทยทีวี่ดี. (5 กรกฎาคม 2556).
 สัมภาษณ์โดย สุนทร คุณชัยมัง.
- พิรงรอง รามสูต รัตนันท์. (2547). สื่อภาคประชาชน (โครงการ “การปฏิรูประบบสื่อ :
 การกำกับดูแลเนื้อหาโดยรัฐ การกำกับดูแลตนเองและสื่อภาคประชาชน”).
 กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เพื่อนพ้องน้องพี่. (16 พฤษภาคม 2555). <http://www.wikipedia.org>.
- ไพรัตน์ พงษ์พาณิชย์. (27 มิถุนายน 2555). ปฏิวัติทวิตเตอร์กรณีศึกษาว่ามีเดียที่
 อิหร่าน. <http://www.matichon.co.th>.
- ไพเราะ เลิศวิราม. (7 มิถุนายน 2555). จากมือถือสู่มืออบบรอดแบนด์.
<http://www.positioningmag.com>
- _____. (ธันวาคม 2548). “จากมือถือถือสู่มืออบ “บรอดแบนด์”. นิตยสารผู้จัดการ
 รายสัปดาห์. 2(19) : 20
- _____. (7 มิถุนายน 2555). ยอดส่งทวิตเตอร์ทะลุ 400 ล้านข้อความต่อวัน.
<http://www.manager.co.th>
- ม.สีชมพูห้ามมีการเมือง กปก. แสดงละครล้อเลียนโครงสร้างเผด็จการในและนอก
 มหาวิทยาลัย. (8 สิงหาคม 2555). <http://www.prachatai.com>
- มั่นใจว่าคนไทยเกิน 1 ล้าน ต่อต้านการยุบสภา. (2 เมษายน 2553). เอเอสทีวี ผู้จัดการ
 รายวัน. 3.
- ราษฎร์ บำรุงรัฐ (นามแฝง). (18 กรกฎาคม 2555). กลุ่มประชาธิปไตยไม่ใช่แค่ก๊าก ตอบโต้
 หมอตูลย์. <http://www.oknation.net>

- ราษฎร์ บำรุงรัฐ (นามแฝง). (18 กรกฎาคม 2555). **แนวร่วมแหง จรัล ผสมพันธ์ชมรมคน**
อุดร. <http://www.oknation.net>
- _____. (18 กรกฎาคม 2555). **Hi - thaksin.org** อาวุธลับระบอบทักษิณ.
<http://www.oknation.net>
- รัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ. 2549.** (18 กรกฎาคม 2555). <http://www.oknation.net>
- วารสารณ์ สามโกเศศ. (9 สิงหาคม 2555). **ประวัติศาสตร์โทรศัพท์มือถือ.**
<http://www.nidambe11.net>
- วารรัตน์ ทักษิณวราจาร. (เมษายน - มิถุนายน 2554). “การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่าย
 สังคมออนไลน์”. **วารสารนักบริหาร**, 31(2) : 218 - 219.
- วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ, ประธานกรรมการมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ. (13 กรกฎาคม
 2555). สัมภาษณ์โดย สุนทร คุณชัยมัง.
- วิทยากร เชียงกูร. (1 พฤษภาคม 2555). **ขบวนการเพื่อความยุติธรรมโลก.**
<http://www.witayakornclub.wordpress.com>
- วิมลรัตน์ ทรัพย์เพ็ญภพ. (2548). **ปัญหาทางจริยธรรมในการโต้ตอบบนเว็บไซต์**
ในเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาวารสารสนเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิวรรณ ธารศิริชัยติ. (6 พฤษภาคม 2555). **Occupy Wall Street การต่อต้านยุคใหม่.**
<http://www.bangkokbiznews.com>
- วีระวัฒน์ สุวรรณภิรมย์. (2552). **ความขัดแย้งระหว่างพันธมิตรประชาชนเพื่อ**
ประชาธิปไตยกับแนวร่วมประชาธิปไตยแห่งชาติที่มีต่อความขัดแย้งใน
ครอบครัว : กรณีศึกษาความขัดแย้งในครอบครัวเขตกรุงเทพมหานครและ
ปริมณฑล. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)
 คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.
- วิธยา ไว. (2552). **ฝังหัวใจไว้ที่ม็ววาน.** (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
 กรีน - ปัญญาญาณ.
- ศาสตร ชัยวรพร. (2552). “แนวคิดหลังสมัยใหม่กับการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ :
 ศึกษางานของริชาร์ด เค แอชลีย์” ใน ธเนศ วงศ์ยานาวา. (บก). **รัฐศาสตร์สาร.**
 58 - 112. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริขวัญ เจริญวิริยะกุล. (2551). **ผลการลงทุนในเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อการเจริญเติบโต**
ทางเศรษฐกิจและพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในกลุ่มประเทศอาเซียน. วิทยานิพนธ์
 เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศุภลักษณ์ กาญจนขุนดี. (เมษายน - มิถุนายน 2549). “ขบวนการประชาชนกึ่งสำเร็จรูปกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยแบบฟุ้งฟิง (บทประพันธ์ของหัวหน้าผู้ประกอบการ)”.

นิตยสารฟ้าเดียวกัน, 4(2) : 169.

สถิติผู้ใช้งานโทรศัพท์มือถือในประเทศไทย. (25 เมษายน 2555). <http://www.telco.mut.ac.th>
สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม, ผู้อำนวยการสำนักข่าวทีนิวส์. (16 กรกฎาคม 2556).

สัมภาษณ์โดย สุนทร คุณชัยมั่ง.

สมคิด เอนกทวีผล. (8 สิงหาคม 2555). สุกีร์ พัฒนภิรมย์ เจ้าพ่อทวิตเตอร์.

<http://www.positioningmag.com>

สมบัติ บุญงามอนงค์, ประธานกรรมการมูลนิธิกระจะเงา แกนนำในกลุ่มพลเมืองภิวัฒน์ และกลุ่มวันอาทิตย์สีแดง. (1 สิงหาคม 2555). สัมภาษณ์โดย สุนทร คุณชัยมั่ง.

สมภาพ บุณนาค, นักกิจกรรมทางสังคม. (5 กรกฎาคม 2556). สัมภาษณ์โดย สุนทร คุณชัยมั่ง.

สุกรี แมนชัยนิมิต. (20 เมษายน 2555). คลิปเดี่ยวจุดติด “มือบเฟชบุ๊ก”.

<http://www.positioningmag.com>.

สุจิตา เรื่องรองหิริญญา. (2554). การบริหารงานข่าวบนเครือข่ายสังคมออนไลน์

“ทวิตเตอร์” ของเครือข่าย. วิทยานิพนธ์ วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุปัน รักเชื้อ, บรรณาธิการข่าวสำนักข่าวไอเอ็นเอ็น. (6 กรกฎาคม 2555).

สัมภาษณ์โดย สุนทร คุณชัยมั่ง.

สุปรียา กลิ่นสุวรรณ. (2553). การกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองในกลุ่มบล็อก

โอเคเนชั่น. กรุงเทพฯ : สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ.

สุวิรัช วีรวรรณ. (2553). วิวาทกรรมเหลือง - แดง. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์.

สุวิชา เพียรราษฎร์. (2551). สงครามครั้งสุดท้าย เอาประเทศไทยของเราคืนมา.

กรุงเทพฯ : บ้านพระอาทิตย์.

_____. (2551). **ASTV** ขบถสื่อโทรทัศน์ไทย. กรุงเทพฯ : บ้านพระอาทิตย์.

ไสว บุญมา. (7 กรกฎาคม 2555). ปล้นครั้งใหญ่ในอเมริกา - สตีกลิตซ์/ครูกแมน.

<http://www.bangkokbiznews.com>

อภิชาติ สถิตนิรามัย. (2553). เสือแดงคือใคร : มือบเติมเงิน โพร่ หรือชนชั้นกลางใหม่

กับทางแพร่งของสังคมไทย, **Red Why** : แดง ทำไม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

โอเพ่นบุ๊กส์.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2538). มือบมือถือ : ชนชั้นกลางและนักธุรกิจกับพัฒนาการ

ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

- อรรถสิทธิ์ เหมือนมาตย์. (8 สิงหาคม 2555). **Facebook ถึงเวลาของตัวจริง (มีนาคม 2552)**. <http://www.positioningmag.com>
- อุเชนทร์ เชียงเสน. (กรกฎาคม - ธันวาคม 2554). “กำเนิดสื่อแดงในฐานะขบวนการโต้กลับ”. **นิตยสารฟ้าเดียวกัน**, 9(3) : 142.
- อุไรวรรณ พิศเพ็ง และคณะ. (2551). **เคเบิลทีวี...สื่อทางเลือกใหม่ของสังคม**. กรุงเทพฯ : สถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย. (เอกสารรายงาน).
- เอกลักษณ์ อิศระมนโรส. (2553). **โพรโทคอลความมั่นคงปลอดภัยโดยใช้พร็อกซี สนับสนุนคุณสมบัติความเป็นนิรนามของผู้ใช้สำหรับเครือข่ายสังคมเคลื่อนที่แบบอ้างอิงสถานที่**. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาความมั่นคงทางระบบสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร.
- เอกวสา สุขสง. (1 มิถุนายน 2555). **ภัทรพล ปรีชาชนะชัย มือประสานพลังที่ (เคย) เจียบ**. <http://www.positioningmag.com>
- เอมอร ลิ้มวัฒนา. (2550). **การวิเคราะห์ตัวตนบนพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะออนไลน์**. การค้นคว้าอิสระ ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อศิลปะและการออกแบบสื่อ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โอฬาร สุขเกษม. (2549). **ทักษิณ ปราชัย ม็อบ 2549 บทเรียนที่ทักษิณต้องคิดใหม่ ทำใหม่**. กรุงเทพฯ : ฐานมีเดียเน็ตเวิร์ค.
- อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว. (2547). “มือถือสื่ออำนาจ”. **มติชนรายวัน**. 27(9673) : 6.
- A16 imf world bank protests**. (1 พฤษภาคม 2555). <http://www.rabble.ca>
- Aldrich, Daniel P. (2012). **Post - Crisis Japanese Nuclear Policy : From Top - Down Directives to Bottom - Up Activism**. Hawaii : East - West Center.
- Bawashi, Anis S. (1997). “Beyond Dichotomy : Toward a Theory of Divergence in Composition Studies”. **JAC**, 17(1) : 69 - 82.
- Becker - Beck, Ulrike, Watermantel Magaret and Anna Borg. (2005). **Principles of Regulating Interaction in Teams Practicing Face to Face Communication versus Teams Practicing Computer - Mediated Communication**. Small Group Research, Saarland University, Saarbrücken, Germany.
- Benford, Robert D. and David A. Snow. (2000). “Framing Process and Social Movements : An Overview and Assessment” In Benford, Robert D. and David A. Snow. (Ed). **Annual Review of Sociology**. (26) 611 - 639. California : Annual Reviews.

- Berger, Peter L. and Thomas Luckmann. (1991). **The Social Construction of Reality : A Treatise in the Sociology of Knowledge**. London : Penguin.
- Bleiker, Roland. (15 September 2012). **Politics After Seattle : Dilemmas of the Anti - Globalisation Movement, Culture & conflict**. www.tandfonline.com
- Bobbio, Norberto. (1996). **Left and Right the Significance of a Political Distinction**. Chicago : The University of Chicago.
- Boncheck, Mark Seth. (1997). **From Broadcast to Netcast : The Internet and the Flow of Political Information**. Doctor of Philosophy in the subject of Political Economy and Government. Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- Branigan, Tania. (6 May 2012). **China's Jasmine Revolution : Police but no Protesters Line Streets of Beijing**. <http://www.guardian.co.uk>
- Bubas, Goran, Danijel Radosevic and Zeljko Hutinski. (2003). **Assessment of Computer Mediated Communication Competence : Theory and Application in an Online Environment**. Scientific paper, Faculty of Organization and Informatics, University of Zagreb, Zagreb.
- Campbell, Emahunn Raheem Ali. (2011). "A Critique of the Occupy Movement from a Black Occupier". **The Black Scholar**, 41(4) : 42 - 51.
- Campbell, Sarah. (6 May 2012). **Occupy's Moment May Have Passed It By - But That Is Not To Say That It Could Not Have a Lasting Impact**. <http://www.thejournal.ie>
- Canel, Eduardo. (1997). "New Social Movement Theory and Resource Mobilization Theory : The Need for Integration" in Kaufman, Michael and Alfonso, Haroldo Dilla. (Ed). **Community Power and Grassroots Democracy the Transformation of Social Life**. 189 - 221. London : Zedbooks.
- Carthew, Alastair. (2010). **Thaksin's Twitter revolution - How the Red Shirts Protests Increase the Use of Social Media in Thailand, Social Media and Politics ,Online Social Networking and Political Communication in Asia**. Singapore : Konrad Adenauer Stiftung Singapore.

- Castells, Manuel, Mireia Frnandez - Ardevol, Jack Linchuan Qiu and Araba Sey. (2004) . **The Mobile Communication Society : A cross - culture analysis of available evidence on the social uses of wireless communication technology**. A research report, University of Southern California, Los Angeles, California.
- Chong, Shihao. (2009). **Social Media and Social Movements in Contentious Politics : Understanding New Movements in Iran and Egypt**. M.A. thesis, University of London, London, England, United Kingdom.
- Cohen, Jean L. (1985). **Strategy or Identity : New Theoretical Paradigms and Contemporary Social Movements**. New York : Social Research.
- Cross, Kevin. (2010). "Why Iran's Green Movement Faltered : The Limits of Information Technology in a Rentier State". **SAIS Review**, XXX (2) : 169 - 187.
- Dabashi, Hamid. (2010). **Iran, The Green Movement and The USA : The Fox and the Paradox**. London : Zed Books.
- Davis, Diane E. (1999). "The Power of Distance : Re - Theorizing Social Movements in Latin America". **Theory and Society**, 28(4) : 585 - 638.
- Davis, Gerald (et al). (2005) . **Social Movements and Organization Theory**. Cambridge : Cambridge University Press.
- Della Porta, D. (2005). Global - net for Global Movements? A Network of Networks for a Movement of Movements. **Journal of Public Policy**. 25(1) : 165 - 190.
- Dickson, Bruce J. (2011). "No Jasmine for China". **Current History**, 110(737) : 211 - 216.
- Facebook Statistics by Countries**. (8 August 2012). www.checkfacebook.com
- Faris, David. (2010). **Revolutions without Revolutionaries? Social Media Networks and Rgime Response in Egypt**. United States : Publicly accessible Penn Dissertations.
- Feher, Michel. (2007). **Nongovernmental Politics**. New York : Zone Books.
- Ford, Peter. (6 May 2012) . **Will the Occupy Wall Street protests come to China?**. <http://www.csmonitor.com>
- Gagyi, Agnes. (2012). "Occupy Wall Street? Position - Blindness in the New Leftist Revolution. **Journal of Critical Globalisation Studies**, 5 : 143 - 148.

- Gamson, William A. et al. (1982). **Media Image and the Social Construction of Reality**. USA : Annual Review of Sociology 18.
- Ganzeboom, H.B.G and W.C. Ultee. (1996). **Social Dichotomy in Perspective**. Netherlands : Scientific Council for Government Policy.
- Galvin, Joseph. (2011). **The Internet, New Politics ...and Revolution ? The Use of the Internet by the Green Movement in Iran 2009 - 2010**. Thesis Master in Political and Public Communications, Dublin City University, Dublin, Ireland.
- Gatmaytan, Dante B. (2006). "It's All The Rage : Popular Uprisings and Philippine Democracy". **Pacific Rim Law and Policy Journal**, 15(1) : 1 - 38.
- Gelder, Sarah Van. (6 May 2012). **This Change Everything : Occupy Wall Street : How the 99% Woke Up**. <http://www.energybulletin.net>
- Giles, Ji Ungpakorn. (2007). **A Coup for the Rich Thailand's political Crisis**. Bangkok : Worker Democracy Publishing.
- Gillham, Patrick. (15 September 2012). **Report on The Global Justice Movement Project : Social Movement Organization Involvement in Global Justice Protests 1999 - 2001**. <http://www.class.uidaho.edu>.
- Girl 14 fears 21,000 Party Guests After Facebook Invite blunder**. (20 September 2012). <http://www.telegraph.co.uk>
- Goffman, Erving. (1956). **Frame Analysis : An Essay on the Organization of Experience**. New York : Harper & Row.
- Golkar, Saeid. (2011). "Liberation or Suppression Technologies? The Internet, The Green Movement , and the Regime in Iran". **International Journal of Emerging Technologies & Society**, 9(1) : 50 - 70.
- Habermas, Juergen. (1974). **The Public Sphere : An Encyclopedia Article (1964)**. New York : New German Critique.
- _____. (1981). **New Social Movements**. New York : Telos.
- Hadden, Jenifer and Sidney Tarrow. (2006). **When Barking Dogs Whimper : The Sad Story of the Global Justice Movement in the United States After Seattle**. Prepared for the Workshop on Contentious Politics, Columbia University, Manhattan, New York City, New York, United States.

- Hadden, Jennifer and Sidney Tarrow. (15 August 2012). **When Barking Dogs Whimper : The Sad Story of the Global Justice Movement in the United States After Seattle**. <http://www.government.arts.cornell.edu>
- Hasegawa, Koichi. (1 May 2012). **Toward a Post - Nuclear Society : Examining the 3/11 Disaster and Nuclear Risks**. <http://www.ieas.berkeley.edu>
- Hashemi, Layla M. (2010). **Dynamics of Contention Media and Social Movement in Post-Revolutionary Iran**. M.A. Thesis, New York University, New York City, U.S.
- Hesse, Stephen. (16 September 2012). **Japan's Nuclear Phaseout : Is it All Smoke and Mirrors?**. <http://www.japantimes.co.jp>
- Horiuchi, Junko. (9 July 2012). **Moms rally around antinuke cause**. <http://www.japantimes.co.jp>.
- Japan Nuclear Crisis**. (9 July 2012). <http://www.japannukecrisis.wordpress.com>
- Jickling, Mark and Sean M. Hoskins. (2011). **Finance and the Economy : Occupy Wall Street in Historical Perspective**. USA : CRS Report for Congress.
- Kittirianglarp, Kengkij and Kevin Hewison. (เมษายน - มิถุนายน 2552). “บทวิพากษ์ : การเมืองภาคประชาชน ในประเทศไทย ข้อจำกัดของแนววิเคราะห์และยุทธศาสตร์การเมืองแบบ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่”. วารสารฟ้าเดียวกัน, 7(2) : 137 - 138.
- Khibany, Gholam and Annabelle Sreberny. (2007). “The Politics of/in Blogging in Iran”. **Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East**, 27(3) : 563 - 579.
- Kitschelt, Herbert P. (1986). Political Opportunity Structure and Political Protest : Anti-Nuclear Movements in Four Democracies. **B . J . Pol . S**, 16 : 57 - 86.
- Klimburg, Alexander and Philipp Mirtl. (2012). **Cyberspace and Governance - A Primer**. Working Paper, Austrian Institute for International Affairs, Vienna, Austria
- Kotler, Mindy L. and Ian T. Hilltan. (2000). **Japanese Nuclear Energy and Public Opinion**. Japan Information Access Project, The James A. Baker III Institute for Public Policy of University, Houston, Texas, U.S.
- Lim, M. (2005). **The Internet and Political Activisms in Indonesia, The Doctoral Research**. Enschede : University of Twente.

- Lee, Sean. (2008). **The Second Iranian Revolution : Why Iran's Modern Radicalism Should Ease Us Fears**. California : Stanford Journal of International Relations.
- Makino, Kumiko and Shinichi Shigetomi. (2009). "Resource, Organizations and Institutions : Intermediaries for Social Movements in the Developing Context" in Makino, Kumiko and Shigetomi, Shinichi. (Ed). **Protest and Social Movements in the Development World**. 227 - 234. Japan : IDE Jetro.
- Manosmita, M C., Aruna and K. Bibina. (2012). "Beyond Resource Mobilization Theory : Dynamic Paradigm of Chengara Struggle". **J Sociology Soc Anth**, 3(1) : 29 - 35.
- McAdam, Doug. (1999). **Political Process and the Development of Black Insurgency, 1930 - 1970**. (2nd ed). Chicago : The University of Chicago press.
- McCarthy, John D. and Mayer N. Zald. (2002). The Enduring Vitality of the Resource Movements. in Turner, Jonathan H. (Ed). **Handbooks of Sociology and Social Research**, New York : Springer US.
- Meier, Patrick Philippe. (2011). **Do "Liberation Technologies" Change The Balance of Power between Repressive States and Civil Society?**, Dissertation. Fletcher School of Law and Diplomacy. Stanford University, Stanford, California, U.S.
- Melucci, Alberto. (1985). **The Symbolic Challenge of Contemporary Movements**. New York : Social Research.
- Milani, Abbas. (6 May 2012). **Iran's Democratic Manifesto**. <http://www.asia.wsj.com>
- _____. (6 May 2012). **The Green Movement**. <http://www.iranprimer.usip.org>
- Moghadam, Valentine M. (2009). **Globalization and Social Movements : Islamism, Feminism , and the Global Justice Movement**. United Kingdom : Roman & Littlefield.
- Mozaffari, Mehdi. (15 September 2012). **The Iranian Green Movement One Year After**. <http://www.cir.au.dk>
- Neuman, Russell W. and Lauren Guggenheim. (2011). **The Evolution of Media Effects Theory : A Six - Stage Model of Cumulative Research**. Communication Theory Department of Communication Studies, University of Michigan.

- Offe, Claus. (1985). **New Social Movements : Challenging the Boundaries of Institutional Politics**. New York : Social Research.
- Oguma, Eiji. (2012). **Japan's Nuclear Power and Anti - Nuclear Movement from a Socio - Historical Perspective**. Unpublished Master's Thesis, Keio University, Minato, Tokyo, Japan.
- Pertirra, Raul. (November 2008). "The New Media and Heterotopic Technologies in The Philippines". **An Interdisciplinary Journal on Humans in ICT Environments**, 4(2) : 169 - 185.
- Porta, Donatella Della. and Mario Diani. (2006). **Social Movements an Introduction**. Boston : Blackwell.
- Rajah, Collin. (10 August 2012). **Globalism and Race at A16 in D.C.**
<http://www.tao.ca/-colours/rajah.html>
- Rieger, Joerg. (2012). "Occupy Wall Street and Everything Else : Lessons for the Study and Praxis of Religion". **Peace Studies Journal**, 5(1) : 33 - 45.
- Salleh, Ariel. (2012). **Fukushima : A call for Womens' Leadership**. United Kingdom : The Commoner.
- Santner, Vera. (2010). **The SMS - Revolution : The Impact of Mobile Phones on Political Protest Using the Example of the EDSA II Movement in the Philippines in 2001**. M.A Thesis, University of Vienna, Vienna, Austria.
- SATO, Nagako. (2008). **Antinuclear Energy Movements in Germany and Japan : A Comparative Analysis of Protest Against Disposal of Nuclear Waste**. Unpublished Master's Thesis, Osaka University , Suita, Osaka, Japan.
- Scanell, P. (1986). "Broadcasting and the Politics of Unemployment 1930 - 1935 in Richard Collins et al (eds.)". ใน กาญจนนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (บก.). **สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- Scheufele, Dietram A. and David Tewksbury. (2007). "Framing ,Agenda Setting, and Priming : The Evolution of Three Media Effects Models". **Journal of Communication**. 57(1) : 9 - 20.
- Shigetomi, Shinichi and Kumiko Makino. (2009). **Protest and Social Movements in the Development World**. Japan : IDE Jetro.

- Shihade, Magid., Cristina F. Fominaya and Laurence Cox. (2012). "The Season of Revolution : The Arab Spring and European Mobilizations". **Interface**, 4(1) : 1 - 16.
- Schoenman, Roger and Naveed Mansoori. (6 May 2012). **Iran's Internet - Savvy Youth Sidestep the Regime**. <http://www.guardian.co.uk>
- Snow, David A., Burke E. Rochford., Steven K. Worden and Robert D. Benford. (1986). **Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation**. Washington, D.C. : American Sociological Association.
- Stekelenburg, Jacqueliën van and Bert Klandermans. (2009). **Social Movement Theory : Past Presence and Prospect**. Leiden : Brill
- Streckfuss, David .(2011). **Truth on Trial in Thailand : defamation, treason, and lese-majeste**. UK : Routledge.
- Tarrow, Sidney. (1994). **Power in Movement : Social Movements, Collective Action and Politics**. London : Cambridge.
- Tejapira, Kasian. (May - June 2006). "Toppling Thaksin". **New Left Review**. 39(3) : 5 - 37.
- Thai Students at Oxford Regret Coup**. (15 กรกฎาคม 2555).
<http://www.nationmultimedia.com>
- Tilly, Charles. (1978). **From Mobilization to Revolution**. New York : Random House.
- Twitter หนักการเมืองไทย**. (10 สิงหาคม 2555). <http://www.oknation.net>
- Tormey, Simon. (2012). "Occupy Wall Street : From Representation to Post - Representation". **Journal of Critical Globalisation Studies**, 5 : 132 - 137.
- Touraine, Alain. (1985). "An introduction to the study of social movements". in Mack, Arien. (Ed). **Social Research : An International Quarterly Social Movements**. 749 - 787. New York : Social Research.
- Walther, Joseph B. (2007). "Selective Self - Presentation in Computer - Mediated Communication : Hyperpersonal Dimensions of Technology, Language, and Cognition". in Walther, Joseph B. (Ed). **Computer in Human Behavior**. 2538 - 2557. Netherlands : Elsevier.
- _____. (2011). "Theories of Computer - Mediated Communication and Interpersonal Relations". In Knapp, Mark L. and Daly, John A. **The SAGE Handbook of Interpersonal Communication**. 443 - 479. United Kingdom : Sage.

- Wertime, Kent and Ian Fenwick. 2551. **DigiMarketing** เปิดโลกใหม่มีเดียและการตลาดดิจิทัล. แปลจาก Digimarketing : The Essential Guide to New Media & Digital Marketing โดย ณงลักษณ์ จารุวัฒน์ และประภัสสร วรรณสถิต. กรุงเทพฯ : เนชั่นบุ๊คส์.
- Zhang, Xiaoling and Gareth Shaw. (2012). **The Impact of Social Networking Sites on State - Citizen Relationships in China**. China Policy Institute Policy Paper 2012 .1. the University of Nottingham, Nottingham, England, UK.

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 8 คน ประกอบด้วย

1. พิพัทธ์ ชนะสงคราม ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ดาวเทียมไทยทีวี่ดี
2. สมภพ บุนนาค นักกิจกรรมทางสังคม
3. สุปัน รักเชื้อ บรรณาธิการข่าวสำนักข่าวไอเอ็นเอ็น
4. ชาย ซีโฮ่ บรรณาธิการและบล็อกเกอร์ของโอเคเนชั่น
5. วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ ประธานกรรมการมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
6. สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม ผู้อำนวยการสำนักข่าวทีนิวส์
7. สมบัติ บุญงามอนงค์ ประธานกรรมการมูลนิธิกระจกเงา แกนนำในกลุ่มพลเมือง
ก้าวหน้าและกลุ่มวันอาทิตย์สีแดง
8. รศ.ดร.พิชาย รัตนดิถก ณ ภูเก็ต รองคณะบดีฝ่ายวิชาการ คณะพัฒนาสังคมและ
สิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

พิพัตร์ ชนะสงคราม

ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ดาวเทียม ไทยทีวีดี

สถานที่ สถานีโทรทัศน์ดาวเทียม ไทยทีวีดี ถนนแจ้งวัฒนะ กรุงเทพมหานคร

วันสัมภาษณ์ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2555

ถาม : มีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของสื่อต่อสังคมในปัจจุบัน

ตอบ : ผมพูดถึงบทบาทสื่อในเบื้องต้นนี้ว่า สื่อมันไม่ใช่สื่อที่คนทั่วไปเข้าใจ การเกิดของสื่อ คนทั่วไปเข้าใจว่าบทบาทของสื่อคือองค์กรที่ทำหน้าที่อย่างเที่ยงธรรม ทำหน้าที่ในการสื่อข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา แต่ในความเป็นจริงสื่อมันถูกใช้ เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เป็นเครื่องมือทางอำนาจของนักธุรกิจที่ต้องการที่จะตอกย้ำให้มนุษย์เกิดการเป็นพวกนิยม ให้ปับนักเลศมนุษย์ให้ต้องการเห็นรูป รส กลิ่น เสียง ที่สมบูรณ์ ให้ต้องการหลงไปในกลไกที่ตนเองต้องการขายสินค้าในทางธุรกิจ เพราะฉะนั้นสื่อในอดีต ไม่ว่าจะเป็นทีวี วิทยุ หนังสือพิมพ์ จึงเกิดขึ้นมาด้วยภารกิจตนเองโดยตรง เราจึงเห็นว่านักธุรกิจที่เป็นเจ้าของสื่อเป็นนักธุรกิจที่ร่ำรวยมหาศาลและมีอิทธิพลทางการเมือง ทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล

กลับกันอีกด้านหนึ่ง สื่อมันถูกใช้ เป็นเครื่องมือทางอำนาจของรัฐในทั่วโลกมาตั้งแต่อดีต มาจนถึงปัจจุบัน การเกิดของสื่อไม่ว่าวิทยุ ทีวี ก็ตามในอดีตมันอยู่ภายใต้เครื่องมือของกองทัพ เพราะฉะนั้นวิทยุบ้านเราก็คือตาม ทีวีบ้านเราก็คือตาม ในอดีตอยู่ภายใต้กองทัพบก มันก็เห็นชัดกัน เพราะว่ากองทัพเหล่านี้ต้องการใช้สื่อเหล่านี้ไปสร้างความมั่นคงแห่งรัฐในสไตล์ที่เค้าต้องการ เมื่อใดก็ตามที่เค้ามีความคิดเห็นว่ลัทธิบางลัทธิเป็นพิษภัยสำหรับเขา เขาก็จะใช้สื่อเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการโฆษณาเพื่อให้คนเชื่อว่กลุ่มอีกกลุ่มหนึ่ง ฝ่ายอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นศัตรูในความมั่นคงแห่งรัฐ เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกที่ในอดีตมันจึงมีวิทยุยานเกราะ ทีวีช่อง 3 ทีวีช่อง 5 ที่เข้ามา มีบทบาท ในส่วนของรัฐก็ใช้สื่อเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับรัฐให้คนเชื่อ เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อ ในซีกของธุรกิจเป็นเครื่องมือในการโฆษณาเพื่อให้คนมาสนับสนุนซื้อสินค้า เพราะฉะนั้นในซีกของคน 2 กลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นนักธุรกิจก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นนักการเมือง ไม่ว่าจะเป็นอำนาจรัฐก็ตาม เขารู้ถึงสมรรถนะของสื่อตรงนี้ แล้วก็มาใช้เครื่องมือของมันมาอย่างยาวนาน เพราะฉะนั้นที่หลายคนบอกว่าสื่อต้องเป็นกลาง ในมุมมองผม ผมมองว่เหลวไหล

เวลาไปที่ไหนผมชอบพูดว่ คนบ้านผมตัวดำมันก็สวย คนอีสานตัวดำมันก็สวย แต่เดี๋ยวนี้สื่อบอกว่ต้องไวท์เทนนิ่ง ต้องขาว เป็นการสร้างภาพของการโฆษณาขายเครื่องสำอาง จนเด็กวัยรุ่นก็ตาม คนต่างจังหวัดก็ตาม ต่างมีความรู้สึกตัวดำไม่สวย ขาวสิสวย เพราะฉะนั้น การไปซื้อสินค้าที่กินแล้วตัวขาว ครีมที่ทาแล้วหน้าขาว ที่แอบไปฉีดกันใต้ถุนโรงแรมมั้ง ใต้ถุนห้างสรรพสินค้ามั้ง เพราะมีความเชื่อตามการตอกย้ำค่านิยมของสื่อ

ถาม : การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการสื่อสารของไทย

ตอบ : สมัยก่อน บรรณาธิการของหนังสือพิมพ์มีบทบาทมาก เจ้าของหนังสือพิมพ์เจ้าของรายการทีวีต่างๆ มีบทบาทมาก ใครๆ ก็ต่างเข้าหา แต่ปัจจุบันนี้ไม่ใช่ เพราะเค้าไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องมือกลางผ่านสื่อเหล่านี้แล้ว วันนี้ผมสามารถสื่อสารตรงไปยังสาธารณะผ่านเว็บไซต์ผ่านเฟซบุ๊กโดยตรง เพราะฉะนั้นบทบาทของสื่อมันเปลี่ยนไป โครงสร้างของการสื่อสารในส่วนนี้มันเปลี่ยนไปแล้วทั่วโลก

วันนี้สมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ สมาคมวิทยุโทรทัศน์ จะตำหนิสื่อที่เกิดขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นทีวีดาวเทียม เคเบิลทีวี วิทยุชุมชน ว่าไม่ใช่สื่อจริง เป็นสื่อเทียม แต่ผมกลับเห็นว่าเป็นสื่อจริง เป็นการสื่อสารทางตรง ที่ไม่ใช่บทบาทของสื่อกลางหรือตัวกลาง เทคโนโลยีสื่อสารมันเกิดขึ้นมามันทันสมัย พอมันทันสมัยมันทำให้คนสามารถสื่อสารได้ ย้อนยุคกลับไปสื่อตรงซึ่งกันและกัน ผมคิดว่าสื่อตัวนี้มันเป็นเครื่องมือที่จะรับใช้คนอย่างแท้จริง

ผมคิดว่าวันนี้ พอสื่อมันพัฒนามาถึงยุคนี้ ประโยชน์และคุณค่าของมันถูกนำมาใช้โดยตรงเพื่อคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดมันจึงเกิดขึ้น วิวัฒนาการของสื่อ วิทยุหลงตาบัวที่เป็นแนวธรรมชาติเกิดขึ้น วิทยุชุมชนของพวกเขาสันตืออศก วิทยุธรรมกาย แล้วต่อไปทีวีมันก็จะตามมาอีก ความจริงวิทยุมันไม่ซับซ้อน ต่อไปมันรู้ มันทันกัน ทีวีก็ทำไม่ยาก ต่อไปกลุ่มต่างๆ ก็แตกไปอีกต่างๆ มากมาย มันก็จะผ่านมาเป็นเครื่องมือของคนแต่ละกลุ่ม แต่ละประชาคม เช่น การเกิดเอเอสทีวี ดีทีวี เอเซียฮัพเดท วอยซ์ทีวี สปริงนิวส์ หรือบลูสกาย จะเป็นสื่อที่ทำหน้าที่สื่อสารแบบเจาะจงกับคนในกลุ่มเดียวกันมากกว่าสื่อสารกับคนทั่วไป

พัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารข้างต้นไม่มีทำที่ว่าจะหยุดลงแต่เพียงเท่านั้น ยังมีเครื่องมือที่เชื่อมต่อกับสื่อใหม่ๆ เหล่านี้ที่เรียกกันว่าอุปกรณ์เสริม (Application) ซึ่งจะทำให้ผู้ใช้สามารถจะมีความสามารถในการสื่อสารดังกล่าวไปเพื่อการต่างๆ ได้สะดวก รวดเร็วมากขึ้นกว่าเดิม สอดคล้องกับคนเมือง คนชั้นกลาง เยาวชน คนรุ่นใหม่ แต่ถ้าเป็นคนในภาคชนบท เครื่องมือเหล่านี้จะถูกนำไปใช้ร่วมกับการสื่อสารของวิทยุชุมชน

ถาม : สื่อใหม่ๆ กับการสื่อสารทางการเมืองหรือการสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

ตอบ : ผมว่ามันอยู่ที่การจะใช้เครื่องมือเหล่านั้น อะไรที่มันมีมากในยุคนั้น มันต้องใช้ในยุคที่ไทยรบพม่าใช้ดาบไม่ได้ใช้ปืน บางทีมันก็ไม่ได้ใช้ปืนอย่างเดียว ผมเข้าใจว่าการที่จะมองว่าทำไมการได้มาซึ่งการสื่อสาร การได้มาซึ่งประโยชน์ การได้มาซึ่งอำนาจ มันตอบไม่ได้ว่าทำไมอย่างนี้ต้องใช้ดาบสู้กัน และทำไมอันนี้ใช้ปืนสู้กัน ใช้ระเบิดสู้กัน ที่สำเร็จในแต่ละที่ ผมว่ามันอยู่ที่เครื่องมืออันไหนที่มันมาก มันมีความเหมาะสมสำหรับความจำเป็นที่สอดคล้องของแต่ละกลุ่มของแต่ละประเทศ แต่ละที่ กลุ่มคนเสื้อเหลืองมีเอเอสทีวี ของกลุ่มคนเสื้อแดงก็มีวิทยุเชียงใหม่ขวัญชัย ไพรพนา อันนี้มองว่าเป็นรายการความนิยมที่มีต่อสนธิและจตุพร กลุ่มคนเสื้อแดง

เห็นแบบมาจากเอสทีวีมาจากสนธิ แต่กลุ่มคนเสื้อแดงทำได้ดีกว่า มีทีวี มีหนังสือพิมพ์ มีวิทยุ มีเว็บไซต์ ทีวีก็คือ เอเซียอพเทค วอยซ์ทีวี แล้วแดงก็มี เว็บไซต์ที่จัดเป็นรายการวิทยุ ทีวี เขามีครบหมด เดี่ยวนี้จัดรายการวิทยุผ่านเว็บไซต์ได้เลย เพราะฉะนั้นกลุ่มคนแดงมีทุนสำหรับการระดมกำลังที่มากกว่า แล้วก็กระจายเป็นทุนให้ทำแบบเต็มรูปแบบ มีประสิทธิภาพในการใช้สื่อเครื่องมือทางการเมืองมากกว่า

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าพรรคเพื่อไทย ทักษิณใช้สื่อพวกนี้ลงลึกและฐานกว้างด้วยมากกว่ายุคใด ๆ ทั้งสิ้นที่เคยใช้ ปัจจุบันผมว่าผลพวงของข้อมูลที่มีการสื่อสารของสื่อเหล่านี้มันลุลกลามขยายผลไปเยอะแล้ว จนกระทั่งเวลาเรานั่งรถแท็กซี่จะพบว่าคนขับแท็กซี่เขาจะเป็นฝ่ายอธิบายให้เราฟังว่าเป็นเพราะอะไรเขาจึงสนับสนุนคนเสื้อแดงและทักษิณ มันถูกตอกย้ำมาผ่านการลงลึกและขยายฐานพวกนี้ ในแง่ของการเคลื่อนไหวทางการเมือง สื่อก็เป็นเครื่องมือ เป็นตัวกลาง เป็นเทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็นเว็บไซต์หรือเฟสบุ๊ค เป็นตัวกลางของการสื่อสาร ไม่ใช่ความเป็นกลางในข้อมูล ความเป็นไปของข้อมูลข่าวสารที่ผ่านตัวกลางเหล่านั้นก็จะจะเป็นไปตามสภาวะทางสังคม เช่นที่มีการแบ่งเป็นสองขั้วระหว่างฝ่ายไม่เอาทักษิณกับอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่เอาอำมาตยาธิปไตย

สมภพ บุนนาค

นักกิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคม

สถานที่ สถานีโอโทรทัศน์ดาวเทียม ไทยทีวีดี ถนนแจ้งวัฒนะ กรุงเทพมหานคร

วันสัมภาษณ์ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2555

ถาม : มีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของสื่อต่อสังคมในปัจจุบัน

ตอบ : ปัจจุบันโลกของเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร (IT) โลกของวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าขึ้นมา มันได้ค้นพบว่าการที่มนุษย์สื่อสารสัมพันธ์กัน สมัยก่อนเรียกว่าโทรจิต คิดถึงกัน มันไม่เป็นรูปธรรม เดี่ยวนี้มันเห็นรูปธรรมหมดเพราะว่าธรรมชาติมันค้นพบว่ามนุษย์มันแยกจากกันไม่ได้เลย อย่างคุณกับผมห่างกันแค่นี้ เสียงมันก็อยู่แค่นี้ แต่ถ้าห่างกันก็ไม่ได้ยิน แต่เดี๋ยวนี้ไม่ว่าอยู่ห่างแค่ไหน ผมพูดไปคุณได้ยิน นี่คือโลกของวิทยาศาสตร์ที่มันค้นพบในบรรยากาศ คนที่สามารถประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือเหล่านี้ขึ้นมาเขาก็เอาไปใช้ในทางการเมือง เสริมอำนาจตัวเอง เพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง เพราะฉะนั้นความหมายของโลกาภิวัตน์มันก็คือไม่มีอะไรที่ผิดคาด มนุษย์คิดค้นความสัมพันธ์ใหม่ คุณจะกูก้องร้องตะโกนแบบไหนมันไม่ได้หาย อย่างน้อยเราตั้งอยู่ที่นี้ ถ้ามีคนอัดเทปไว้มันก็จะถูกอัดเก็บไว้แล้ว แต่ถ้าสามารถนำสิ่งนี้ไปถ่ายทอด อยู่ไกลแค่ไหนก็ได้ยินที่เราพูดกันมันได้ยินหมดเลย

ผมว่าสำคัญที่สุดว่ามันจะใช้ในทางการเมืองได้อย่างไร มันก็เห็นว่าการเมืองคืออะไร การเมืองคืออำนาจ เมื่อการเมืองคืออำนาจ อำนาจที่จะบงการทั้งหลายทั้งปวง เหตุการณ์ต่อเนื่องต่างๆ สมัยก่อนเราก็แค่คิดว่าใครกุมข้อมูลคนนั้นมีอำนาจ แต่เดี๋ยวนี้คนกุมข้อมูลอย่างเดียวไม่พอ

โดยสรุปไม่ว่าสื่อจะพัฒนาไปมากน้อยขนาดไหน ศักยภาพคนจะต้องตามให้ทันไปด้วย ปัญหาอย่างหนึ่งในเวลานี้ที่สำคัญคือ ระบบการศึกษาของเราอ่อน ประเด็นนี้สำคัญอยู่ตรงที่ว่า ปัจจุบันแม้ว่าสื่อจะพัฒนาไปอย่างไรก็ตาม คนลงรายละเอียดลึกลงไปยังน้อย อยู่แต่หัวข้อ ฟังแต่กระแส แล้วก็เดินตามหัวข้อหรือกระแสเลย อันนี้อันตราย เราเป็นอย่างนี้มาเกือบ 10 ปีมาแล้ว อย่างน้อยก็เกิน 5 ปี อย่างน้อยก็ตั้งแต่เริ่มต้นกลุ่มพันธมิตร คือกระแสมวลชนมันขึ้นสูงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 - 2547 เป็นต้นมา มีลักษณะเดินตามหัวข้อมากกว่าเดินตามรายละเอียด

ตัวสื่อใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อใหม่ก็ตาม สื่อเก่าก็ตาม ที่พัฒนามาบรรจบกันเข้าด้วยกัน อย่างปัจจุบัน เราพัฒนาข้อมูลไปยังการสื่อสารแบบเร็วๆ มากขึ้น ความเร็วเข้ามา สิ่งที่จะต้องเข้ามาสร้างสมดุล (Balance) คือความช้าและความละเอียด คือตัวสื่อมันทำให้เกิดความเร็วเกิดหัวข้อ แล้วคนไม่ลงรายละเอียด นั่นแสดงว่า ถ้ามันจะต้องปรับตัว ต้องสร้างดุลขึ้นมาให้สมดุล มันต้องเอาความช้าเข้ามาดุล เอาความละเอียดเข้ามาดุล ผมคิดว่ามันเป็นลักษณะคู่ขนานไปด้วยกัน แต่ถ้าเป็นคู่ขนาน คนก็จะไม่เดินตามหัวข้อ คือกระบวนการระหว่างหัวข้อกับรายละเอียดมันจะต้องถ่วงดุลกันภายใน

ถาม : สื่อใหม่ๆ กับการสื่อสารทางการเมืองหรือการสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

ตอบ : พันธมิตรคับข้องเรื่องอะไร มันคับข้องในเรื่องของบรรยากาศหนึ่ง ปัญหาเศรษฐกิจแก้ไม่ได้ เกิดความขัดแย้งที่เป็นความเหลื่อมล้ำกันก็คือ ทักษิณไชนโยบาย ลด แลก แจก ถม กับคนชั้นล่าง คนชั้นกลางก็รู้สึกว่าได้ประโยชน์อะไรเลย คนชั้นกลางก็รู้สึกมันไม่มีประโยชน์กับเค้าเลย ความเป็นเหตุเป็นผลของทั้งสองส่วนก็เริ่มสะสม พันธมิตรยังรู้สึกว่าเรื่องการเอาเงินไปแจกชาวบ้าน รักษา 30 บาทรักษาทุกโรค แต่ในขณะเดียวกัน คนมีสตางค์ต้องเป็นคนจ่าย จะเห็นความแตกต่างของการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมระหว่างคนเสื้อเหลืองกับคนเสื้อแดง ในขณะที่คนเสื้อเหลืองจะอธิบายถึงความคับข้องใจ ความไม่เป็นธรรมแบบนามธรรม แต่การอธิบายทางการเมืองของคนเสื้อแดง อธิบายได้จากการฟังพาพรรคการเมืองที่เอื้อประโยชน์ในส่วนต่างๆ ที่ไม่เคยมีพรรคการเมืองใดทำมาก่อน และในด้านเศรษฐกิจก็ได้รับประโยชน์ต่างๆ โดยตรงจากผู้ให้ไปถึงผู้รับโดยตรงแบบมือถึงมือ

นายสุปัน รักเชื้อ

บรรณาธิการสำนักข่าว ไอเอ็นเอ็น

สถานที่ โรงแรมเอสซี พาร์ค ถนนเลียบบางสวนเอกราช - งามอินทรา กรุงเทพมหานคร

วันสัมภาษณ์ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2555

ถาม : มีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของสื่อต่อสังคมในปัจจุบัน

ตอบ : การนำเสนอเรื่องของสื่อในปัจจุบันมีผลต่อการสร้างการรับรู้ของคนโดยทั่วไปเป็นอย่างมาก ดูจากการถ่ายทอดฟุตบอลโลกเรื่องเยอรมันที่แฟนบอลเขาร้องไห้เพราะฟังเพลงชาติเยอรมัน สำนึกในความเป็นชาติ เขารักชาติ แต่ภาพที่สื่อโทรทัศน์ที่คนได้ดูกันทั่วโลก กลับไปนำเสนอในช่วงที่เยอรมันถูกยิงนำไป 2 : 0 เหมือนจะบอกว่าเยอรมันแพ้ จึงทำให้แฟนบอลชาวเยอรมันผู้หลังน้ำตาคนนั้น ออกมาโวยวายว่าเขาจะฟ้องยูฟ่า เพราะทำให้เขาได้รับความเสียหาย ดังนั้น การทำหน้าที่เป็นผู้เสนอของสื่อจึงเป็นบทบาทที่สำคัญมากในการรับรู้ของผู้คน

ถาม : การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการสื่อสารของไทย

ตอบ : มีสองประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกัน คือ เทคโนโลยีกับตัวสาร (Message) เช่น ข้อความสั้น (SMS) หรือ ทวิตเตอร์ ผมคิดว่ามันคือเทคโนโลยี เป็นเครื่องมือสำหรับการนำพาตัวสารของผู้ส่งไปยังผู้รับ ประเด็นที่น่าสนใจคือ ทวิตเตอร์จะสื่อสารโดยข้อความสั้นๆ เหมือน SMS เหมาะสำหรับการกระตุ้นเบื้องต้น แต่จะมีข้อจำกัดในการอธิบายรายละเอียด การพูดสั้นๆ เหล่านี้ มีผลมาจากข้อจำกัดทางเทคโนโลยี ในกรณีของการส่งข้อความสั้น SMS ในเมืองไทยเรามีข้อห้ามไม่ให้ส่งข้อความเกินกว่า 70 เคาะแป้นอักษรต่อการส่งข้อความ 1 ครั้ง และส่งผลให้มีการนำเอาเครื่องหมายและนัยยะของสัญลักษณ์มาช่วยในการอธิบายความ รวมทั้งการเว้นวรรคจะมีความสำคัญอย่างยิ่ง เช่น การรายงานข่าวของสำนักข่าวไอเอ็นเอ็นเมื่อวานที่รายงานผ่าน SMS ว่า “ตำรวจตรึงยิงเมีย ยิงพ่อตา ยิงตัวเอง” แต่บางสำนักส่งข้อความว่า “ตำรวจตรึงคลัง ยิงเมีย พ่อตา” ซึ่งการที่ไม่เว้นวรรคระหว่างคำว่า เมีย กับ พ่อตา ความหมายเปลี่ยนไปเลย ดังนั้นในการสื่อสารสมัยใหม่เว้นวรรค การใช้สัญลักษณ์ขีดกลาง หรือขีด/จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นมากขึ้น

บทบาทของสื่อใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือ เว็บไซด์ บล็อก เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ หรือข้อความสั้นแบบ SMS มันไม่ได้มาแทนสื่อเดิม ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ ทีวี วิทยุ แต่มันจะไปลดความนิยมสื่อเหล่านั้นลง

ธุรกิจทีวีดาวเทียมที่ทำธุรกิจในเชิงโฆษณา มันอยู่ไม่ได้ ตัวเม็ดเงินที่บอกกำไร 2 พันล้าน 3 พันล้านต่อปีที่รวมกัน นี่คือมาจากธุรกิจทีวีดาวเทียมที่มาจากขายตรงเป็นหลัก เมื่อก่อนบริษัทขายตรงแทนที่จะไปซื้อเวลาของสื่อหลัก เขาก็เอาเม็ดเงินตรงนี้มาสร้างทีวีดาวเทียมของตัวเอง ทีวีขายตรง แล้วพวกนี้ก็ปั่นราคาตลาด อย่างสื่อใหญ่ๆ ทำไมเดลินิวส์ ไทยรัฐ มติชน จึงทำทีวี

ดาวเทียม โปสต์ทูเดย์ก็กำลังจะทำ นี่คือการสร้างภาพลักษณ์ว่าเป็นสื่อแบบผสมผสาน (Multimedia) ครบวงจร แล้วเวลาการตลาดไปเสนอขายโฆษณาได้ยิ่งสปอตในทีวีดาวเทียม โฆษณาหนังสือพิมพ์ ลงเว็บไซต์ ลงวิทยุ ดูครบถ้วน แต่มีตัวสารเดียวกัน แต่ไปหลายช่องทาง

ถาม : สื่อใหม่ๆ กับการสื่อสารทางการเมืองหรือการสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

ตอบ : ผมนิยามอาจจะเลวร้าย นี่คือเครื่องมือในการชี้แนะและโฆษณาชวนเชื่อของพรรคการเมือง ทีวีดาวเทียมที่เกิดขึ้นในนามของพรรคการเมืองหรือเกี่ยวพันกับผลประโยชน์ของกลุ่มทางการเมือง เราต้องตั้งคำถามว่าเขาคือสื่อหรือเป็นแค่กระบอกเสียงประชาสัมพันธ์ของพรรคการเมือง ผมคิดว่าในสังคมไทยยังให้คำตอบไม่ได้ สมาคมสื่อตอบไม่ได้ เพราะส่วนใหญ่ 70% เสนอแต่กิจกรรมของพรรค คุณเสนอแต่ความเคลื่อนไหวของตัวบุคคล ของพรรคการเมือง ถึงแม้พูดถึงเรื่องราคาข้าวเปลือก ราคามันสำปะหลัง แต่ก็มาโจมตีความสามารถของนโยบายรัฐบาล การที่จะไปถามว่าเรานิยามตรงนี้เป็นสื่อหรือไม่ โดยส่วนตัวผม ผมไม่นิยามตรงนี้เป็นสื่อ ใช้คำว่าสื่อตัวเดียว ไม่ได้ แต่ถ้าใช้สื่อสารมวลชน มันเป็นของกลุ่มคน กลุ่มคนที่ เป็นเจ้าของสื่อ สื่อเชิงสังคมและเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ๆ มันเป็นปัญหาเรื่องข้อต่อ การเชื่อมโยง ข้อมูลอันนี้ไปยังข้อต่ออื่นๆ ของสังคม ไปยังวิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ วงสัมมนา กลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ใช่พวกเรา สังเกตไหมว่า สื่อเชิงสังคม ถ้าไม่มีการรวมตัว ไม่มีการชุมนุม สื่อเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นช่องทางการสื่อสาร ส่งข้อมูลข่าวสาร เป็นการระบายฟุ้งพายุอารมณ์ รัก โลภ โกรธ หลง เป็นการแสดงออกทางสังคม ในขณะที่เดียวกันในกรณีที่มีการรวมตัวทางการเมือง สื่อเหล่านี้ จะทำหน้าที่แสดงต่อการเคลื่อนไหวเหล่านั้นตามไปด้วย

ชาย ซีโฮ

บรรณาธิการเว็บไซต์โอเคเนชั่น

สถานที่ สำนักงานกลุ่มเนชั่น ถนนบางนา - ตราด กรุงเทพมหานคร

วันสัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2555

ถาม : มีความเห็นอย่างไรต่อบทบาทของสื่อต่อสังคมในปัจจุบัน

ตอบ : โอเคเนชั่นเป็นบล็อก (Blog) หรือเว็บบล็อก (Weblog) เรายึดถือที่ว่าทุกคนเป็นนักข่าวได้ เราเน้นการนำเสนอความเป็นนักข่าว ไม่ใช่บล็อกไดอารี่ (Blog diary) ไม่ใช่เว็บไดอารี่ (Web diary) ไม่ใช่เป็นข่าวหนักๆ การเมือง เศรษฐกิจ เป็นข่าวแบบหนังสือพิมพ์ นิตยสาร สมมุติ คนนี้ชอบเรื่องหนังก็เขียนวิจารณ์หนังไป คนนี้อยากจะคุยเรื่องเพลงก็วิจารณ์เพลงไปเป็นสื่อทางด้านนั้น คนนี้ก็พาไป แต่คนที่ชอบการเมือง ชอบสังคมก็เขียนไป เราต้องการเป็นสื่อที่สะท้อนความเป็นสังคมโดยผู้คนในสังคมจริงๆ เป็นคนบอกเล่า ตอนนี้มีสมาชิก 84,000 กว่าคน

โอเคเนชั่น เป็นที่นิยมมาก มีสมาชิกเข้ามาร่วมสนทนามากในช่วงวิกฤตพฤษภาคมปี พ.ศ. 2552 - 2553 โดยมีบล็อกที่สร้างทางเลือกมากกว่าที่มีอยู่แบบสังคมวัยรุ่น ไม่ว่าจะเป็ นเอ็กซ์ทีน (Exteen) หรือ บล็อกแก๊ง (BlogGang) ซึ่งเป็นบล็อกไดอารี่ ที่เขียนเรื่องราว เล่าเรื่อง ความชอบ อย่างที่ผมบอกว่าเล่าเรื่องวันนี้ไปกินอาหารร้านนี้ วันนี้ดูหนัง แต่ของเราเน้นเป็น นักรข่าว ซึ่งทำให้กลุ่มเนชั่นได้รับรางวัล ไทยแลนด์ บล็อก อวอร์ด (Thailand blog award) มีมา 2 ปีแล้ว คือปี พ.ศ. 2554 กับ ปี พ.ศ. 2553 และในปี เมื่อปี พ.ศ. 2553 ยังได้รางวัล เอเชียัน ดิจิตอล อวอร์ด (Asian digital award) ประเภทผู้ใช้บริการเป็นผู้สร้างเนื้อหา (User generated content) คือ เจ้าของบล็อก เป็นผู้เขียน เป็นคนจัดการเขียนและเผยแพร่เรื่อง

ก่อนหน้านั้นที่รู้ว่าที่ พันทิป (Pantip) กำลังลงทะเลเบียน รู้สึกว่าสมาชิกลงทะเลเบียนอยู่ หลายห้อง คนที่ลงทะเลเบียนจะต้องมีตัวตน มันไม่ใช่ชาจร อย่างห้องราชดำเนินก็เรื่องการเมือง ห้องศุภชลาศัยคือเรื่องกีฬา ห้องกีฬาเราอาจจะคิดว่ารู้แพ้รู้ชนะรู้ภัย แต่ปรากฏว่าด่ากันรุนแรง มากถึงขั้นล้อพ่อล้อแม่ที่บอกว่า แมนยูเข้าเอ็งอย่าแตะ ในขณะที่แต่งบ้านชื่อของห้องชานเรือน แนะนำว่าผมอยากซื้อทีวีอันนั้นชาจรลงทะเลเบียนแซทแบบบัตร์ผ่าน แต่วาราชดำเนินเรื่องการเมือง ศุภชลาศัยเรื่องกีฬา พวกนี้จะต้องเป็นขาประจำ ต้องลงทะเลเบียน ที่พันทิปเค้าเป็นคาเฟ่ เค้าก็มี บล็อก คือ พันทาวน์ แต่ไม่ได้รับความนิยมมากนัก

ถาม : การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการสื่อสารของไทย

ตอบ : การเผยแพร่ภาพและข้อมูลของบล็อกเกอร์ที่ชื่อว่าราณีไศล ซึ่งปกติมีอาชีพเป็น มอเตอร์ไซค์รับจ้างและเขียนเรื่องต่างๆ ที่เขาพบเห็นลงในบล็อกที่โอเคเนชั่น ผลงานที่เขา ถ่ายภาพคนร้ายชาวต่างชาติที่ป่าระเบิดเข้าใส่เจ้าหน้าที่ตำรวจและระเบิดหลุดมือเลยทำให้ ตัวเองขาขาด ซึ่งเป็นข่าวเกี่ยวข้องกับการเตรียมการวินาศกรรมในไทย ปรากฏว่า ต่อมา CNN ขอซื้อภาพเหล่านั้น และ BBC ขอสัมภาษณ์เรื่องของเขา หรือในกรณีของการตรวจสอบเรื่อง วุฒิสภาของนักการเมืองรายหนึ่งที่อ้างว่าจบจากฟิลิปปินส์ ก็มีบล็อกเกอร์ของโอเคเนชั่น ที่ชื่อ เสี่ยวไทบ้าน ซึ่งเป็นนักเรียนเก่าฟิลิปปินส์ ได้ติดตามสืบค้นข้อมูลจากเพื่อนร่วม มหาวิทยาลัยของเขาพบว่า ข้อมูลดังกล่าวเป็นเท็จ ซึ่งส่งผลให้นักการเมืองรายนั้นหมดอนาคตไป

นอกจากนี้ บล็อก ยังเชื่อมโยงเข้ากับการเผยแพร่ต่อของทีวี วิทยุ หนังสือพิมพ์ ทุกวันนี้ ต้องยอมรับว่า อัตราการเพิ่มของสมาชิกมันไม่มากแล้ว แพทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก แต่ก็มีคนเขียน โปรแกรมโยงหากัน ไม่ต้องเป็นบล็อกเกอร์ก็แสดงความคิดเห็น (Comment) ในเฟซบุ๊กของเขา ก็มาโผล่ในบล็อกได้เลย แต่ที่โอเคเนชั่นเรายังมีการทำหน้าที่บรรณาธิการนะ จะเขียนด่าจตุพร ว่าไอ้คางคก เราทำหน้าที่ตรวจเซนเซอร์ (Censor) ทันทัก ยังไงเขาก็เป็นคนอยู่ เราไม่อนุญาตให้ใช้ คำนั้น แม้กระทั่งไอ้ตุ้เราก็ไม่ให้ผ่าน ทำไมคนเรียกไอ้มาร์กแล้วโกรธ แต่คุณมีสิทธิ์อะไรที่เรียกเขา ว่าไอ้ตุ้ คุณมีสิทธิ์อะไรไปเรียกเขาไอ้คางคกไม่ได้ ต้องเคารพความเป็นตัวเขา ซึ่งเรื่องอย่างนี้ไม่มี ในเฟซบุ๊ก

อีกเรื่องหนึ่ง ที่อยากจะพูดถึงคือ โอเคเนชั่น เป็นที่แรกที่ทำให้เห็นว่าโลกออนไลน์เป็นโลกไม่น่ากลัว เป็นโลกเสมือนจริงที่มีตัวตนจริง ๆ ทำให้คนกล้าเปิดเผยตัวตนของตัวเองต่อสังคมที่โอเคเนชั่น เป็นสื่อกึ่งกลางระหว่างสื่อที่เป็นปัจเจกกับสื่อที่เป็นสื่ออาชีพ แล้วมีการขยายผลต่อ ตอนใหม่ๆ ก็นั่งคุยกันว่า เฟซบุ๊กกับทวิตเตอร์จะแย่งสมาชิกไป ผ่านไประยะหนึ่ง มันก็ไม่ได้แย่งกันนะ แต่ว่าความถี่ของเรื่องลดลงเราไม่เถียง แต่เขาไปเขียนในทวิตเตอร์ได้เพียง 140 เคาะแป้นอักษร หรือไปเขียนในเฟซบุ๊กแต่มีคนเห็นข้อความน้อยกว่าในบล็อก เราพบว่าเรื่องการเมืองในบล็อกโอเคเนชั่น ถูกส่งต่อ (Forward) นำไปใช้อ้างอิงในที่อื่นๆ เยอะมาก ทั้งประเทศไทย ทั้งห้องสนทนาราชดำเนิน

ถาม : สื่อใหม่ๆ กับการสื่อสารทางการเมืองหรือการสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

ตอบ : ช่วงปี พ.ศ. 2553 - พ.ศ. 2554 นั้นเป็นช่วงที่นอนที่นี้ เพราะว่าตี 2 ตี 3 มันมีโพสต์มา แล้วตอนนั้นเป็นตอนที่ต้องมานั่งลบ มานั่งปิดกันเยอะมาก เพราะใช้คำแรงมาก ใช้คำว่า ไอ้เหี้ย ไอ้สัตว์ เยอะมาก ซึ่งเราบอกแล้วว่า หนึ่ง ต่ำเขาขนาดนั้นไม่ได้ สอง คุณต้องเอาภาพมายืนยันแต่คุณไม่มีสิทธิ์ที่จะต่ำเขาเป็นหมู หมา กา ไก่ คุณก็ยืนยันเลย คุณต้องมีภาพมายืนยันเลยว่าคนนี้เป็นคนเผา คนนี้แหละที่เห็นว่าถือปืน เพราะว่าอย่าลืมนะว่าตอนนั้น คนของเราอยู่ดินแดง ก็เยอะ ที่มีการนำเอารถแก๊สมา คนของเราไปกันเยอะ ปี พ.ศ. 2552 หรือ ปี พ.ศ. 2553 คนของเราที่คลองเตยก็มีเยอะ การเผาที่ช่อง 3 ราศีไศล อยู่ที่พระโขนงก็ขับมอเตอร์ไซค์ไปที่นั่น ก็รายงานได้ มีข้อสรุปอยู่อย่างว่ามันไม่ได้เดินเองโดยลำพังอย่างที่เรารู้ใจและอย่างเชื่อมั่น สมมุติว่าเค้าบอกว่า เป็นการปฏิวัติโดยทวิตเตอร์ (Twitter revolution) หรือเป็นการปฏิวัติโดยเฟซบุ๊ก (Facebook revolution) ไม่ได้หมายความว่ามันอยู่ของมันโดดๆ ไม่มีอย่างอื่นเลย มันมีที่ไปที่มาในการก่อตัวมาระยะหนึ่งแล้ว 1 ปีหรือ 2 ปีก่อนหน้านั้นแล้ว ไม่ได้หมายถึงว่าผมมาเจอกับคุณในเฟซบุ๊ก แล้วขัดระเบียบรวมตัวกันขึ้นแบบการปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท (Occupy wall street) ไม่ใช่ ถึงแม้จะเป็นการปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท มันก็มาจากเว็บไซต์ของ แอด บัสเตอร์ (Ad buster) ซึ่งเป็นกลุ่มต่อต้านแบบล้อเลียนยี่ห้อสินค้า (Jamming brand) ทั้งหลายแหละ คือการต่อต้านระบบทุนนิยมบริโภคนิยม เขาชำนาญเรื่องนี้อยู่แล้วแล้วก็เอาอุปกรณ์เสริม (Application) ที่มีอยู่ เขาศึกษาเรื่องอีอีพีดี ศึกษาเรื่องอิหร่าน ศึกษาเรื่องยุโรปตะวันออก แล้วก็เอามาปรับปรุงใช้กับที่อเมริกา เพราะฉะนั้น การปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท มันจะเป็นคล้ายๆ กับการล้อเลียนหรือพวกการชุมนุมชั่วคราว (Flash mob)

วิทยุรย์ เพิ่มพงศาเจริญ

นักพัฒนาองค์กรเอกชน

สถานที่ มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ถนนรัชดาภิเษก กรุงเทพมหานคร

วันสัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2555

ถาม : มีความเห็นอย่างไรกับบทบาทของสื่อต่อสังคมในปัจจุบัน

ตอบ : ดูเรื่องอาหารับสปริงกับบ้านเรานั้นต่างกัน คือผมจะบอกว่ามันมีประเทศที่เรียกว่า เป็นเผด็จการจริง แล้วก็มันไม่มี คือประเทศเหล่านั้นทั้งในเชิงการเมืองและในเชิงวัฒนธรรม มันไม่ยอมให้คนมีเสรีภาพ เพราะฉะนั้นสื่อในประเทศรัฐคัมหมัด เมื่อมีสื่อที่เป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) ขึ้นมา สื่อเชิงสังคม รัฐไม่สามารถที่จะควบคุมได้ โดยที่ผู้คนหรือประชาชน สามารถที่จะติดต่อสื่อสารถึงกันและกันได้โดยตรง

กรณีของไทยผมคิดว่ามันต่าง ต่างตรงที่ว่าเราเองไม่ได้มีขีดจำกัด คือรัฐไม่มีขีดอำนาจ ในการควบคุมสื่อไทย สื่อที่เป็นสื่อมวลชนเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเหมือนอย่างนั้น ในเมื่อเป็นอย่างนั้น แล้วก็ประวัติศาสตร์มาก่อนข้างยาวนานพอสมควรในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย แล้วก็สื่อเป็น พื้นที่สาธารณะ ถามว่าความแตกต่างที่เห็นได้ชัดก็คือว่า จริงๆ ที่คุณจำได้สมัยพุทธทาสภิกขุ เรา ก็พูดว่ามีมือมือถือ อันนั้นก็เป็นการที่สะท้อนว่าการติดต่อสื่อสารส่วนบุคคล มันง่ายขึ้นมันก็มี บทบาทในการที่จะการจัดระเบียบองค์กร (Organize) แต่ว่าเมื่อก้าวมาถึงสื่อเชิงสังคมแบบปัจจุบัน ในความเห็นผม ผมใช้คำว่ามันเป็นชุมชนประเภทหนึ่ง เช่น ร่วมด้วยช่วยกัน หรือว่าแท็กที่จรรยาจร คือความหมายก็คือว่าคุณสามารถสร้างชุมชน ชุมชนในความหมายถ้าคุณดูเรื่องชุมชนในจินตนาการ (Imagine community) นั่นก็คือการเกิดความคิดชาตินิยม ความคิดที่คนมันสร้างจินตนาการร่วมกัน มันอาจจะมีจริงหรือไม่จริงก็ได้ แต่ว่าเมื่อใดก็ตาม คนรู้สึกว่าเป็นไทยเหมือนกัน สัญชาติร่วมกัน มันเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บางสิ่งบางอย่างมันเกิดขึ้น หน่วยที่เล็กที่สุดก็คือจากครอบครัวแล้วมาชุมชนหรือมาจากจังหวัดเดียวกัน ก็คือมันมีจุดร่วม ซึ่งจุดร่วมอย่างนี้ในอดีตมันเรื่องพื้นที่ เรื่องท้องถิ่นเขาเรียก การเป็นท้องถิ่น แต่ว่าโลกสมัยใหม่เป็นโลกาภิวัตน์ หรือการสื่อสารมันได้สร้างชุมชนอีกลักษณะหนึ่งขึ้นมา ก็คือชุมชนที่สามารถอยู่ไกลกันด้วย ภายภาพแต่สื่อสารกันได้ เดียวนี้มันยิ่งง่ายใหญ่ สไกป์ (Skype) มันเห็นหน้ากันด้วยเข้าไปแล้วฟรี มันเหมือนกับเป็นอะไรที่อย่างผมทำงานอยู่ ปัญหาอย่างเดียวคือเวลามันต่างกัน อันนี้คือข้อจำกัดเดียว ผมติดต่อบางคนง่ายกว่าติดต่อกับคนในกรุงเทพบางคนด้วยเข้าไป จะเอาที่ที่กันัดกันจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E - mail) นัดกันพอถึงเวลาก็เปิดพบปะกัน เข้ามาเห็นหน้าเห็นตากุยกกัน จะคุยงานยังงี้ก็ฟรี มันได้ลดข้อจำกัดทางกายภาพที่คนมันห่างกัน

ผมกลับมาดูว่า เราเองไม่ใช่ถึงขนาดว่าเอาตัวมาเป็นตัวเปลี่ยนเหมือนพวกอาหารับสปริง หรือแบบจีน แต่เราได้ตัวนี้มาเป็นตัวเสริม แล้วก็ได้ตัวนี้มาเป็นแง่ที่ว่าโอเคมันมีลักษณะ ที่มันเกิด

ชุมชนที่แยกออกมาเป็นกลุ่มเฉพาะที่ไม่เหมือนกับสื่อมวลชนแบบอดีต สื่อมวลชนแบบอดีตเราอาจจะแบ่งว่านี่ไทยรัฐ นี่มติชน อันนี้เป็นพวกหัวสี แต่ว่าตอนนี้มันแบ่งได้มากกว่านั้น มันกลายเป็นแบ่งว่าโอเคซึ่งเราก็เห็นว่าเป็นสื่อเฉพาะกลุ่มเพราะว่าขีดความสามารถของคนในการสื่อมันสื่อได้ตั้งแต่สื่อเอง ทำสื่อเอง คุณเปิดเว็บเอง คุณมีเฟซบุ๊กของคุณเอง ไปจนถึงมีเคเบิลทีวีเอง มีวิทยุชุมชนเอง ซึ่งมันต่างจากสุดขั้วคือรัฐเป็นเจ้าของหมดหรือผูกขาด อันนั้นคือคนละสุดขั้วในเมื่อมันเป็นอย่างนี้ก็มีพื้นที่เยอะขึ้น มีกลุ่มต่างๆ เยอะขึ้นแล้วก็ช่วยอำนวยความสะดวก นี่คือที่ผมเห็นนะ แต่ในขณะเดียวกัน มันก็ทำลายหรือสั่นคลอนทั้งในเชิงที่ว่ารัฐกับการที่จะสื่อสารหรือปกครองคน ที่บอกว่าสุดขั้วก็คือคุมสื่อหมด ตรวจสอบเซนเซอร์ (Censor) มันเป็นไปได้แล้ว แต่ว่าในอีกด้านหนึ่ง ข้อจำกัดคือมันเกิดความสับสน เพราะมันไม่มี คือคนที่สื่อไม่ต้องรับผิดชอบยังไงเข้ามาก็วิจารณ์เลย ไซ้คำหยาบๆ คือบางทีก็มีการเซนเซอร์ก่อนค่อยออกแต่ก็ในสังคมที่มีการรักเรื่องเสรีภาพทำไมคุณต้องไป ตรวจสอบเซนเซอร์เขาปล่อยฟรีไปเลย อย่างของไทยเราก็พบวิกฤตที่เรื่องเกี่ยวกับสถาบันสูงสุด กลายเป็นจุดที่เอามาเล่นกันเล่นงานกัน กลายเป็นอันดับ 1 ใน 10 ที่ทำให้เกิดมีการละเมิดสิทธิเรื่องมนุษยชน แต่ว่าตรงนี้ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงว่าเรากำลังอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านที่สื่อที่รัฐพยายามจะคุมหรือว่าสังคมจะคุม

สิ่งที่เรียกว่าชุมชน คือมันต้องมีอัตลักษณ์ มีจุดร่วม มีจินตนาการร่วม ซึ่งนั่นจะเป็นจริงไม่จริงไม่รู้แต่ว่าคุณรู้สึกว่ามันเป็นของร่วมกันของคุณ อย่างเช่น คำว่าไทยที่เป็นเลือดเนื้อเชื้อไขเป็นสายเลือดในตัวผมไม่รู้เป็นก็เชื่อก็ชาติผมก็ไม่รู้ คุณก็ไม่รู้ แต่ว่ารู้สึกตัวเองเป็นคนไทย พอเขาพูดเรื่องไทยเรื่องอะไรขนาดๆ เป็นการประกอบสร้างทางสังคม (Social construction) หรือการสร้างขึ้น มันไม่จริงแบบธรรมชาติ (Nature) แต่เป็นสิ่งที่สร้างโดยสังคมมันจะเปลี่ยนไปตามภาวะการณ์ของสังคม

ถาม : การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการสื่อสารของไทย

ตอบ : เมื่อก่อนเราเคยพูดถึงเรื่องข่าวลือ อิทธิพลข่าวลือ คำว่าข่าวลือต้องหมายถึงว่าเกิดขึ้นในสังคมที่เสรีภาพการสื่อสารไม่มีช่องทางในการสื่อสารไม่มี แต่การที่มีช่องทางการสื่อสารเยอะๆ จะลดข่าวลือลงไป เดียวนี้ผมว่าข่าวลือมันมาน้อยลงนะเทียบกับเมื่อก่อน เพราะอะไร เพราะว่าถึงแม้มีช่องทางเยอะขึ้น เหมือนกับใครก็ได้ปล่อยข่าวลือนี้เดี๋ยวนี้ คุณสร้างประเด็นขึ้นไปในเว็บไซต์ ในไซเบอร์มันไม่มีผลเหมือนในอดีตที่หลังเหตุการณ์สวรรคต ร.8 แล้วมีการออกไปตะโกนในโรงหนังว่าปรีดีฆ่าในหลวง แล้วกลายเป็นข่าวลือที่กระจายวงกันออกไป

ลักษณะของการสื่อสารของคนในภาคชนบทจะให้ความสำคัญต่อการสื่อสารแบบเผชิญหน้ามากกว่าการอาศัยการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนหรือสื่อกลาง ในชนบท (เขา) จะไม่สื่อกันในโลกไซเบอร์เหมือนคนเมือง ในขณะที่คนเมืองเน้นความเป็นปัจเจกบุคคล เกาะกลุ่มกันตามรสนิยมที่เหมือนๆ กัน แต่คนในชนบทนั้นในแง่ของการพึ่งพาสื่อ (เขา) ยังอาศัยข้อมูลของการสื่อสารกระแสหลัก ทั้งทีวีและหนังสือพิมพ์อยู่ แต่ในแง่ของการแปรผลการสื่อสารเขาสื่อกันโดยวิธีทางตรงแบบการสื่อสารแบบเผชิญหน้า

ผมยังคิดว่าประชาชนโดยทั่วไปยังใช้เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ เพื่อความบันเทิง เพื่อรับ เล่นเกม มาดูถ่ายคลิป เขายังอยู่ในสภาพสังคมที่รู้สึกว่าเป็นผู้รับสื่อ มองสื่อเหล่านี้เป็นเรื่องบันเทิง หรือแม้แต่ผมยกตัวอย่าง ผมกลับไปบ้าน มีเด็กที่มาดูแลแม่กับทำความสะอาดบ้าน เขาเป็นคนแถวทองผาภูมิ เป็นพวกมอญ พวกกะเหรี่ยง มันใช้โทรศัพท์ทั้งวัน แต่ว่าความหมายก็คือว่า เขาคงคิดถึงเพื่อน คิดถึงแม่ คิดถึงญาติพี่น้องที่อยู่ทองผาภูมิ ตัวอยู่ที่นั่นแต่รู้ว่าโทรศัพท์ทำให้พูดกันได้ พูดทั้งวัน พูดจนเงินหมดแล้วก็ไปเติม แต่ถามว่าการที่สื่อเหล่านี้มันยกระดับไหม มันก็ยังไม่ยก มันยังไม่ยกระดับถึงขั้นว่าโอเคคุณจะใช้พวกนี้เพื่อแสวงหาความรู้หรือแก้ปัญหาไม่ถึงขั้นนั้น หรือว่ามีโทรศัพท์ 2 เครื่องไปอัดเพลง ดาวนั้โหลดเพลงริงโทน (Ringtone) แล้วเอาอีกเครื่องหนึ่งโทรหาอีกเครื่องหนึ่งเพื่อฟังเพลงอะไรอย่างนี้ คือมันมีวิธีแปลกๆ ผมยังนึกไม่ถึงว่าเป็นอย่างนี้ได้ยังไง โทรเข้าโทรศัพท์เพื่อฟังเพลง คือมันก็มีอะไรของเขา หรือเรื่องของพวกงานทั้งหลาย คือมันขายได้จากต่างจังหวัดมากกว่าในกรุงเทพ คือกรุงเทพหลักก็เป็นทรู (True) งานอื่นๆ มีใหม่ที่ต่างจังหวัดทุกที่ แต่ว่าเหตุผลมันก็คือ ดิจิตอลแล้วฟรีทีวีมันชัดขึ้นด้วยแล้วมันได้ดูช่องมากขึ้น เป็นการแข่งกันที่หน้าตา บ้านนี้มี บ้านนั้นก็มี

สุทธิชัย หยุ่น จะพูดอยู่ตลอดเวลา เขาเป็นคนที่อาจจะโอเวอร์ รีแอคชั่น (Over reaction) กับความเป็นสากลมากไป คือ เขาพูดว่าสื่อที่เป็นหนังสือพิมพ์ตายแล้ว เขาเห็นที่คนชั้นกลางในสังคมทุนนิยมเต็มๆ อย่างอเมริกาที่ที่ไม่มีชาวบ้านนะ แต่คนในบ้านเรายังอยากจะดูละครหน้าเน่า มันยังมีชนชั้นแรงงาน ชนชั้นที่มีค่านิยม รสนิยมหรือบริโภคนิยม มันอาจจะสลับที่ต่างกัน ในโลกเฟชบุ๊กคนจำนวนหนึ่งกำลังสนุก แต่ว่าที่สนุกมันตอบจิตวิทยาของคนๆ นั้น คือ เฟชบุ๊ก มันก็คือคุณสามารถเอาเรื่องของตัวคุณออกไปเผยแพร่ได้ สื่อในอดีตคุณไปพูดให้ใครฟังบางคนก็ไม่อยากฟังคุณเลย แต่ว่าพอมันขึ้นอันนี้ไม่รู้เป็นยังไงเหมือนมีคนที่จะฟัง พนักงานการเมืองรู้ อันนี้เป็นวิธีการเผยแพร่หาเสียงโดยไม่ต้องใช้ทุน ปกติข้อมูลเดียวกันใช้รูปแบบอื่นคนอาจจะไม่ไปดู ไม่ได้อ่าน แต่พอออกไปมีคนตาม คนอ่าน มันเหมือนเป็นระนาบเดียวกันในความเห็นของผม ผมว่ามันเป็นระนาบเดียวกัน คลิกเข้าไปถ้าคุณอยากจะวิจารณ์ คุณก็วิจารณ์ได้ คุณจะตอบโต้ก็ตอบโต้ได้ มันเป็นระนาบเดียวกัน เพราะฉะนั้นคนเรารู้สึกว่า มันมีส่วนร่วม มันมีอะไรมากกว่าที่อีกฝ่ายหนึ่งพูด คุณต้องฟังอย่างเดียว ซึ่งในขณะนี้ผมคิดว่าคนชอบเฟชบุ๊ก คือ เป็นวัฒนธรรมที่พูดง่ายๆ ก็คือว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีรากมาจากอเมริกัน ก็คือว่าตัวคุณเป็นศูนย์กลาง คุณจะโฆษณาความเป็นเรื่องของตัวเอง ของคุณออกไปยังไง ไม่มีใครในเฟชบุ๊กจะไปเริ่มต้นจากว่าผมอยากจะรู้ว่าเพื่อนผมคนนั้นว่ายังไง ไม่มี แต่เป็นเรื่องที่บอกเล่าออกไปจากตัวของเรา ถึงแม้ว่าคนจะบอกว่ากินข้าว ก็บอกว่ามีอันนั้นจะกินกับอะไร นี่คือ เฟชบุ๊ก

จริงๆ แล้วสิ่งที่คนเล่นเฟชบุ๊กโหยหาก็คือรูปแบบความอบอุ่นหรือความเป็นชุมชนนั้นแหละ แต่มันมีไม่ได้ทางกายภาพ มันก็เลยทำอันนี้ขึ้นมา แต่ถามว่าคนชนบทเขาอาจจะไม่ต้องการขนาดนั้น จริงๆ แล้วในสังคมไทยแบบสังคมส่วนใหญ่กระแสหลักไม่ชอบการสื่อสารแบบเฟชบุ๊ก เพราะที่ผมบอกว่ามันเป็นระนาบเดียวกัน กำหนดต้องการที่จะเรียกมันมาถามดู

ต้องประชุม ไม่ใช่ว่าอยู่ดีๆ มันจะต้องไปแจ้งลูกบ้านผ่านเฟซบุ๊ก แล้วลูกบ้านไปวิจารณ์ตัวเอง ไม่เอา ไม่ชอบอย่างนั้น มันต้องให้มาหา จะรู้ว่ามันมีชั้นของมัน เฟซบุ๊กมันไม่มี และผมเชื่อว่า ถ้าพ่อแม่ในขณะนี้รู้ว่าลูกสาวของตัวเองเผยแพร่อะไรไปในเฟซบุ๊ก อาจจะรับไม่ได้ด้วยซ้ำไป เพราะรู้สึกว่ามันเกินเลย อย่างนี้เป็นต้นหรือว่าบางคนที่เป็นแบบว่าผู้ดีไทยก็ว่าไปอาจจะรับไม่ได้ว่านี่มันเกินเลย หรืออันไหนเป็นส่วนตัวอันไหนเป็นส่วนรวม อันไหนเปิดเผยอันไหนไม่เปิดเผย แต่ว่ามันคืออเมริกัน

ถาม : สื่อใหม่ๆ กับการสื่อสารทางการเมืองหรือการสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

ตอบ : พวกการปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท เขาไม่ได้มีข้อจำกัดแบบพวกอาหารับสปริง เขาอยู่ในโลกที่ไม่ใช่เป็นกระแสหลัก แต่ว่าเป็นผู้ที่รู้จักใช้เครื่องมือเหล่านี้แล้วก็อยู่ในวัฒนธรรมของการใช้เครื่องมือเหล่านี้อยู่แล้ว พวกนี้ก็เลยง่ายขึ้น ทำให้สะดวกขึ้น สบายขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น การถูกการใช้เครื่องมือพวกนี้ในการเติบโต ในการสร้างประสิทธิภาพหรือความสำเร็จของงาน พุดง่าย ๆ ก็คือว่า บริบททางสังคมมันต่างกัน บริบททางสังคมของอาหารับถ้าไม่มีตัวนี้ คุณไม่มีโอกาสเลย ไม่มีสื่อตัวนี้เข้ามาช่วย คุณไม่มีโอกาสเลย แต่ว่าในสังคมของพวก การปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท เขาไม่ได้มีข้อจำกัดในเรื่องสิทธิเสรีภาพ แต่ว่าในอดีตในทางกลับกัน พวกนี้อะไรที่มันสะท้อนสถาบันมันถูกควบคุมโดยฝ่ายทุนหมด เมอร์ดีอกคนเดียวมันคุมสื่อกระแสหลักไปตั้งเท่าไร พวกนี้โดยเนื้อหาของมันสนับสนุนให้มีสื่อทางเลือกอยู่แล้ว ให้มีการสื่อสารที่มีเสรีภาพ ที่ไม่ถูกคุมหรือใช้โดยฝ่ายทุนอยู่แล้ว มันพูดได้เลยว่า กรณีของการปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท สื่อพวกนี้เป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมเดียวกัน มันเป็นเรื่องเดียวกัน ก็แน่นอนว่าถ้าไม่มีการสื่อกันอย่างนี้ ประสิทธิภาพมันก็จะลดลงหรือการกระจายหรือการสื่อสารที่มันมีระยะทาง มันจะไม่สะดวกขนาดนี้ มันต้องใช้เงินใช้ทองมากขึ้น แต่เดี๋ยวนี้มันง่ายขึ้น

แม้แต่ปัจจุบัน ยูทูปก็เป็นเครื่องมือที่ให้การศึกษามีประสิทธิภาพ ชวนให้เรานัดหมายกันเร็วขึ้น พุดง่าย ๆ คือว่าสื่อพวกนี้มันจัดกลุ่มให้เราเหมือนกับเวลาคุณเข้าไปในเฟซบุ๊ก ซึ่งจะทำหน้าที่ของมันเองว่าใครเคยเป็นเพื่อนคุณ มันสกรีนให้เลยว่าคุณจบมาจากนี้ ในทางคอมพิวเตอร์มันทำหน้าที่ในสถิติให้คุณทั้งโลกฟรีดเดียว อันนี้มันคือการย่นระยะเวลา

ผมอยากจะบอกว่า เวลาที่คุณพูดว่า การปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท มันอ้างเรื่องอาหารับสปริง ผมคิดว่ามันไม่ได้อ้างในมิติเรื่องของขีดความสามารถ ประสิทธิภาพในการใช้สื่อ แต่มันอ้างในความหมายเรื่องการเมือง หมายถึงว่า การปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท มันต้องเรียนรู้เพราะว่าพวกนั้นมันอยู่ในเงื่อนไขที่มันยากมาก สู้กันแบบติดลบจนชนะ มันต้องแน่นมาก มันต้องมีทั้งในเชิงของความมุ่งมั่น ทั้งในเชิงของผิดพลาด ทำแล้วทำอีกมาเยอะ เพราะฉะนั้นบทเรียนมันเยอะกว่า ในความเห็นผมที่มันพูดว่ามันได้การเรียนรู้ในเชิงบทเรียน บทเรียนของการต่อสู้แต่ว่าในเชิงของขีดความสามารถการใช้สื่อของการปฏิบัติการยึดครองวอลล์สตรีท

มีมากกว่าพวกอาหรับสปริงอยู่แล้ว ของไทยจริงๆ ที่ผ่านมาก็ผมเล่าให้คุณฟังว่าที่บอกว่ามีอบมือถือ แต่ว่าวิฤชชมนในขณะนี้ก็ทำหน้าที่ในระดับท้องถิ่นเลยไปถึงที่ว่าที่วิจันทั้งหลายแต่เป็นค่าย แต่ว่าแน่นอนในหมู่ของพวกปฏิบัติงานชั้นชาวบ้านใช้พวกนี้มัย หมายถึงว่าในขณะที่มันง่ายขึ้น ผู้ปฏิบัติงาน เอ็นจีโอ หรือว่าคนในแวดวงเดียวกันใช้การสื่อสารโดยทางเครือข่ายทางสังคม (Social network) หรือพวกไซเบอร์ ยกตัวอย่างง่ายๆ คุณเขียนข้อความหรือจดหมายฉบับเดียวกันส่งฟรี 500 คน ใช้เวลาเท่ากับคุณส่งคนเดียว อันนี้มันเพิ่มศักยภาพเพิ่มขีดความสามารถ แต่ว่าผมคิดว่าจริงๆ เรื่องพวกนี้เป็นเรื่อง คือ ผมพยายามบอกส่วนหนึ่งมันเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรม วิธีชีวิตความคุ้นเคย ซึ่งมันเลยไปถึงบางที่เป็นเรื่อง ชวงวัยคือคนในสังคม อย่างเช่นคนจำนวนหนึ่งบอกไม่แตะ ไม่อยากเรียนรู้กับเรื่องพวกนี้ แต่ว่าบางคนก็หลุดออกมา ถูกคะยั้นคะยอแล้วพอมาเริ่มเรียนรู้แล้วติด

ผมคิดว่า การเคลื่อนไหวหรือกิจกรรมของเมืองไทยคือวัฒนธรรมฝ่ายซ้าย ผมใช้คำว่าวัฒนธรรมมือฝ่ายซ้าย ถ้าคุณดูไม่ใช่ว่าคนเสื้อเหลืองไม่ใช่ว่าคนเสื้อแดง มันข้างวงดนตรีเพื่อชีวิต มันก็สนุกกันทั้งคู่ มันก็คือการลงที่เรียกว่าการลงเคาะประตูเป็นกลุ่มๆ ทำมวลชนก็เหมือนกันมวลชนที่มากก็รู้สึกถ้าไม่มากก็รู้สึกมันเหงา มาแล้วได้รับความยอมรับ มีรู้สึกบรรยากาศมันดี คนมันเอื้อเฟื้อกัน มันมีอะไรก็เอามาให้กันนู่นนี่แล้วก็มีความสัมพันธ์ต่อกัน เป็นตัวเกาะเกี่ยวซึ่งผมคิดว่าที่อื่นมันไม่ได้มีประวัติของนักศึกษากิจกรรมที่พัฒนาตัวนี้มากเท่าไร อันนี้ก็เป็นการเอกลักษณ์ของกระบวนการเคลื่อนไหวในเมืองไทย ผมเห็นว่าอันนี้มันเป็นวัฒนธรรมมือฝ่ายซ้ายที่เป็นในเชิงวัฒนธรรมเมื่อใดก็ตามที่เข้าอินเทอร์เน็ตได้ หมายถึงว่า คุณไม่มีข้อจำกัดที่จะสื่อสาร คือพูดง่ายๆ ที่ผมว่า อินเทอร์เน็ตมันทะลุทั้งพื้นที่และเวลา

สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม

ผู้อำนวยการสำนักข่าวทีนิวส์

สถานที่ สำนักข่าวทีนิวส์ ถนนกรุงเทพ - นนทบุรี จังหวัดนนทบุรี

วันสัมภาษณ์ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2555

ถาม : มีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของสื่อมวลชนต่อสังคมในปัจจุบัน

ตอบ : ปัจจุบันเป็นยุคที่เทคโนโลยีได้เข้ามาช่วยทำให้สื่อก้าวข้ามอุปสรรคที่เคยมีการเกิดสื่อวิฤชชมน มันไม่ได้เกิดขึ้นเฉยๆ มันเป็นสื่อผสมที่มีการรับข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงของผู้คนเช่นเครือข่ายของคนเสื้อเหลือง/เสื้อแดง หรือความนิยมในการใช้เฟซบุ๊ก หรือ ไฮไฟ (Hi 5) หรือที่เราเรียกกันว่า สื่อเชิงสังคม (Social media) หรือการส่งจดหมายทางอิเล็กทรอนิกส์ (E - mail) หรือโทรศัพท์ผ่านดาวเทียม การทำงานของสื่อเชิงสังคมข้างต้น ได้สร้างเครือข่ายและสร้างกลุ่มเฉพาะพร้อมกับจัดกลุ่มก้อนของผู้คนไว้เป็นส่วนๆ

(Segmentation) เป็นผลให้ผู้คนจะรับข้อมูลข่าวสารไปตามกลุ่มเหล่านั้นตามไปด้วย เมื่อก่อนการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ดูเหมือนจะเป็นไปแบบถูกยึดเยียด เพราะภาคธุรกิจมันบังคับโดยเนื้อหาของธุรกิจมันบังคับ มันบังคับยังไง หนังสือพิมพ์มติชนมันต้องมีหน้าบันเทิง ต้องมีหน้าโน้มน้ามนี่ บางทีเราไม่อยากจะอ่าน อยากอ่านเรื่องการเมือง แต่ในทางธุรกิจมันก็อยู่ไม่ได้

ผมจะพูดต่อว่าความเปลี่ยนแปลงเรื่องโครงสร้างเดิมมันเปลี่ยนไปแล้ว คือสื่อแต่แรกมันจะมีสื่อสารมวลชนกับสื่อประชาชน คือมันสื่อ 2 ทางแค่นี้ 2 คน ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร เมื่อก่อนคุณกับผมส่งกัน 2 คน แต่อีกแบบหนึ่งคือการส่ง 1 คนส่งไปที่แสนคน นี่เรียกสื่อสารมวลชน อันนี้คือสื่อประชาชน ผมเขียนจดหมายถึงคุณก็เป็นสื่อชนิดหนึ่ง แต่คุณได้อ่านคนเดียว ผมโทรศัพท์คุยกับคุณก็เป็นชนิดหนึ่ง โครงข่ายของสื่อมันก็จะมาตามลำดับ มันพัฒนาแต่แรก ก็สื่อสาร 2 คน สื่อสารมวลชนเมื่อก่อนก็ศิลาจารึก ไบลาน ไบเทศน์ พระท่านเทศน์หนึ่งออกไปสิบไปร้อยไปพัน มันมาคู่กันมาตลอด โลกเป็นแบบนี้ ตามเทคโนโลยีเขาพัฒนาแบบนี้ มีโทรเลขเพิ่มมากขึ้นๆ ทุกวันนี้ไม่มี ทุกวันนี้เป็นแบบมวลชน (Mass) อย่างการส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ สามารถส่งจากคนๆ หนึ่งไปยังผู้รับปลายทางเป็น 100 คนได้เลย การใช้ประโยชน์จากโทรศัพท์มือถือ ที่แต่เดิมใช้สำหรับการพูดกันระหว่างคนสองคน เป็นการใช้สำหรับคนเป็นจำนวนมากๆ เป็นล้านคน ในกรณีเป็นการใช้เพื่อส่งข้อความสั้น (SMS) มีผู้ผลิตรายย่อยที่ทำประเด็นสาระการสื่อสารตามโครงข่ายอีกส่วนหนึ่งตามมาเป็นธุรกิจ

สื่อเชิงสังคมทำให้มีการสื่อสารตรงจากประชาชนถึงประชาชน โลกมันปรับคุณภาพใหม่ แต่รัฐบาลอภิสิทธิ์ยังมีท่าทีเรื่องปฏิรูปสื่ออยู่อีก มันล่าช้าไปแล้ว ถ้าผมเป็นผู้บริหารไทยพีบีเอส (Thaipbs) ผมจะตั้งสถานีวิทยุชุมชน 7 พันสถานี ให้มีทุกตำบล ตั้งเฉยๆ ไม่ได้ ต้องเอาอินเทอร์เน็ตเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเป็นข้อมูลแบบร่วมด้วยช่วยกัน ทำให้คนเชียงใหม่รู้เรื่องคน 3 จังหวัดได้ คนทุกตำบลในประเทศทั้งหมด ต้องเอางบประมาณของประเทศในทุกตำบลใส่ลงไป ในนี้ คนทั้งประเทศทั้งหมด งบประมาณเราเท่าไร คุณตรวจสอบของคุณเป็นอย่างไร เปิดหน้าอินเทอร์เน็ตใช้โปรแกรมของแทงโก้ (Tango) สนทนาแบบเห็นหน้าเห็นตากันไปเลย ผมเชื่อว่าจะเป็นการศึกษาการรับรู้ประชาชน สื่อให้ความรู้ประชาชน ประชาชนเขารู้เองได้ ขอเปิดช่องทางรับรู้ให้เขาเดินตามไปความก้าวหน้าของเทคโนโลยีก็เพียงพอที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง

ถาม : การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการสื่อสารของไทย

ตอบ : ผมอยากจะเน้นที่สื่อใหม่ๆ อย่างเฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ข้อความสั้น โทรศัพท์มือถือ วิทยุชุมชน มันเกี่ยวข้องกันแบบใกล้ชิด เพราะเมื่อวิทยุชุมชนทำหน้าที่เป็นตัวกลาง มันมีหน้าที่กระจายเสียง กระจายข้อมูล วิทยุชุมชนมันได้รับความนิยมก็ต้องเปิดให้คนโทรศัพท์มาพูดคุยด้วย ในวิทยุชุมชนคนในชุมชนมันพูด มันอาจจะพูดตามการชี้นำของอันนี้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่คุณจะทำอีกอย่างก็ต้องไปทำอีกอันหนึ่งที่ชี้นำอีกอันหนึ่ง กรณีที่แต่ละฝ่ายสู้กันก็จะสามารถสื่อถึงกันได้โดยตรง คือคนในชุมชนก็พูด คนในชุมชนก็ฟัง สื่อแบบการกระจายเสียงในส่วนกลางใครจะไปปิดอะไรก็ว่าไปแต่ในชุมชนยังฟังได้จากวิทยุชุมชนหรือในกรณีของเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นที่ที่

รัฐไม่สามารถจะปิดได้ โครงข่ายขนาดใหญ่เกินกว่าที่รัฐจะไปจัดการได้ ที่ผ่านมารัฐเอาสื่อไปใช้เพื่อตนเอง เพื่อความมั่นคง นักธุรกิจเอาไปใช้เพื่อการค้า แต่ปัจจุบันนี้มันถูกใช้เพื่อคนจริง ๆ แล้วข้อเท็จจริง เคเบิลใยแก้วกับดาวเทียมมันเชื่อมโยงโลกได้ เพราะฉะนั้นมันปิดอะไรไม่ได้แล้ว

การปฏิวัติการรับรู้ของประชาชน จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อ มันก็ต้องทำให้สื่อถึงตัวประชาชน และทำให้เกิดการเชื่อมโยงของการสื่อสารแบบสองทางเข้าด้วยกัน ต้องผ่านเทคโนโลยี ต้องลดการพบปะ ก็หมายความว่าสื่อที่ปฏิวัติคือการทำให้ประชาชนปฏิวัติการรับรู้ ทำให้ประชาชนมีโอกาสในการรับรู้ข่าวสารอย่างเท่าเทียม การจะทำให้เกิดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารขึ้นได้ก็คือการเชื่อมโยงเครือข่าย เพราะตอนนี้เครือข่ายคุณให้เครือข่ายไปทุกบ้าน ไปทุกตำบล ไปทุกหลังคาเรือน สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือคนมันจะรู้เท่ากัน คุณบอกว่าชาวบ้านเปิดอินเทอร์เน็ตไม่เป็น ทุกวันนี้เขาเปิดเป็นกันทั้งนั้น ทุกวันนี้การรักษาพยาบาลก็ใช้อินเทอร์เน็ต โลกสมัยก่อนชาวบ้านเขียนจดหมายจากคนนี้ไปหาคนโน้น ต่อไปนี้ไม่ต้องเขียนจดหมายแล้ว คุณต้องดีไซน์ คุณต้องมีวิถุชุมชน คุณต้องมีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม อันนี้ระหว่างสื่อบุคคล สื่อมวลชนและสื่ออื่นๆ คนมันจะรู้ได้อย่างเท่าเทียม ตอบโต้กันได้ คนจะหาข้อมูลได้ มันก็ต้องทำให้เกิดแบบนั้น ซึ่งมันจะต้องเกิดในเชิงนโยบาย

ถาม : สื่อใหม่ๆ กับการสื่อสารทางการเมืองหรือการสนับสนุนขบวนการทางการเมือง

ตอบ : ผมไม่เชื่อว่าความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองมันเกิดขึ้นหรือชนวนถูกจุดขึ้นจากสื่อเหล่านี้ ผมให้น้ำหนักกับกิเลส กับการพัฒนาของรูป รส กลิ่น เสียง นำไปสู่การปรุงแต่ง อันนี้เรื่องสำคัญ เวลาคุณคุยเรื่องสื่อ ในทัศนะผมคือเครื่องมือที่จะนำไปสู่โลก โกรธ หลง จิตมันจะปรุงแต่ง ที่นี้พวกนี้ได้จิตปรุงแต่ง ความสำเร็จของอาหรับสปริงมันเกิดขึ้นเพราะสหรัฐมันไปแทรกแซง ถามว่ามันประกายขึ้นมัย มันจุดประกายขึ้น แต่เพราะคนเหล่านี้มันมีกิเลสในวิธีของอิสลาม อิสลามมันไม่ใช่ศาสนา อิสลามมีการปกครอง อิสลามคือวิถีชีวิตที่นำชีวิตและสังคม สื่อจะใช้เป็นองค์ประกอบหรือรับใช้ความเชื่อสังคมทั้งนั้น แต่ว่าทั้งหมดถ้ามันเอาไปกระตุ้นกิเลสก็มิจะได้ผล แต่กิเลสนั้นความหมายที่พวกนั้นจะเรียกความเชื่อเก่า มันก็จะดำรงคงอยู่ ซึ่งอยู่ที่สังคมมีความศรัทธาในสิ่งเหล่านั้นมากน้อยขนาดไหนเหมือนในสิ่งที่เรากำลังเป็น พูดในภาษาผม ผมประเมินว่ากลุ่มคนเสื้อแดงอยากให้เกิดการช็อคทางสังคม ขาคิดว่ามวลชนตื่นตัวพร้อมปฏิวัติแล้ว พร้อมกับสื่อที่พวกเขาใช้ก็ทั่วถึงหมดแล้ว แต่อีกฝ่ายหนึ่งที่มีความจงรักภักดี ติดยึดกับจารีตประเพณีเก่ากับวิถีของความเป็นพุทธ วิถีของความรู้สึกนึกคิดคนไทย มีความเหนียวแน่นมากกว่าเพียงแต่ว่ามันยังไม่ขยับตัวมากกว่า ในขณะที่ฝ่ายเสื้อแดงออกมาเคลื่อนไหวตามแรงกระตุ้นของแกนนำ ทั้งแรงกระตุ้นโน้นกระตุ้นนี้ แต่หลังจากที่กระตุ้นแล้ว ก็ออกมาเคลื่อนไหวเป็นอย่างนี้ทุกจังหวัด มีปทุม อยุธยา สุราษฎร์ ปากน้ำ พิษณุโลก นครสวรรค์ มีร้อยสองร้อยคน พอมันเป็นแบบนี้ ถามว่ากำลังมีจริงไหม คำตอบคือ มีจริง แต่มันจะมีขีดจำกัด ไม่สามารถยกระดับความคิดคนไปสู่การปฏิวัติได้ เป็นได้แต่เพียงยกระดับได้ด้วยอารมณ์เท่านั้น อารมณ์ ณ เวลา ณ เวลานั้น ที่จะนำไปสู่การปะทะในการแตกหักกัน แต่พื้นฐาน

ทางอารมณ์ก็จะมีลักษณะของการดำรงอยู่ของสังคมรองรับอยู่ พื้นฐานทางสังคมเดิมซึ่งเราจะเรียกเป็นเหตุผลเป็นอะไรก็ตามแต่ บางทีคุณพูดเหตุผลไม่ได้ เหมือนความเป็นโลกมุสลิมของอาหรับสปริง อียิปต์มันเดินแบบนั้น

สมบัติ บุญงามอนงค์

ประธานกรรมการมูลนิธิกระจกเงา

สถานที่ สำนักงานมูลนิธิกระจกเงา ถนนวิภาวดี กรุงเทพมหานคร

วันสัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2555

ถาม : มีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของสื่อต่อสังคมในปัจจุบัน

ตอบ : เมื่อก่อนสื่อมันอยู่ในมือรัฐกับทุนเท่านั้น สื่อที่เป็นสื่ออินเทอร์เน็ตหรือมีเดีย ผมคิดว่าวิทยุชุมชนจัดว่าเป็นกึ่งๆ ของนิวมีเดีย (New media) ในความรู้สึกของสื่อประชาชน แต่ผมเองรู้สึกกว่าวิทยุชุมชนถึงแม้จะเป็นภาคประชาชนก็จริง แต่ไม่ใช่ทุกคนจะใช้วิทยุชุมชนได้จริงๆ เพียงแต่ตอนนั้นยังกึ่งๆ อยู่ อันนี้จะขอข้ามไปในส่วนของนิวมีเดีย เฉพาะในเมืองไทย แต่ว่าพอเราพูดถึงมีเดียจริงๆ ความหมายที่คิดว่ามันสากลเลยก็คืออินเทอร์เน็ต มันค่อยๆ เพิ่มอีกนิด คือประชาธิปไตยมันเป็นรูปแบบการปกครองขึ้นมาเคารพในเสียงของประชาชน ที่นี้เสียงประชาชนมันไม่ปรากฏในเงื่อนไขของการสื่อสารในสมัยก่อน มันจึงมีคนฉวยเสียงของประชาชนในการอธิบายว่าตัวเองเป็นตัวแทนของประชาชน ไม่ว่าจะ เป็น อันนี้ชอบกรรมก่อน ก็คือผ่านการเลือกตั้ง เสียงอันนี้มันวัดได้ชัดเจน สื่อมวลชนก็ถือภาพนี้ดูหรือเป็นตัวแทนเสียงนี้ แต่ว่าเสียงที่สะท้อนมาเกี่ยวกับสื่อมวลชนสมัยก่อน สื่อได้รับผลกระทบมากจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (E - media) เมื่อก่อนประชาชนไม่มีเสียง เราก็บอกว่าตัวแทนเสียงคนรากหญ้ามากมาย มาถึงตอนนี้เลยมันมีอิทธิพลมาก มันเป็นสื่อเดียวที่เสียงต่างๆ เท่ากับคือมันยุติธรรมพอที่จะทำให้มีช่องทางให้คนมีเสียงออกมา และการมีเสียงออกมาในทางประชาธิปไตย อย่างน้อยคือเขามีสิทธิ์จะตั้งจะเขาเท่านั้นเองแต่ว่ามันมีเสียง ซึ่งโอกาสมันทำไม่ได้มาก

ตอนนี้คนใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย 22 ล้าน และผมไม่เคยสงสัยมัน ในอนาคตมันจะเหมือนโทรศัพท์มือถือที่ตอนนี้มันมีมากกว่าปริมาณประชากรในประเทศไทย มันเป็นแนวโน้มของอนาคต คนที่ใช้เป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลทางสังคม เป็นชนชั้นกลาง ดังนั้น การสื่อสารกับคนกลุ่มนี้ได้มันเป็นการต่อรอง ช่องว่างหรือดิจิทัลทำให้คนที่ออกหลุดไม่สามารถเข้าถึงสิ่งเหล่านี้ได้ เป็นผู้ขาดโอกาสการใช้ของในยุคดิจิทัล

สมัยก่อนเราบอกว่าโฆษณาช่อง 7 มันสูงสุด เพราะช่อง 7 มีช่องตรวจสัญญาณทั่วประเทศ เหตุผลรัฐบาลเดี๋ยวนี้ ผมอธิบายว่า พฤติกรรมของสื่อมันมีการห้ามสื่อกัน ยกตัวอย่างเช่น ประเด็นกระแสที่มันปรากฏในอินเทอร์เน็ตมันเข้าไปสู่สิ่งที่เรียกว่าสื่อด้านกว้าง (Mass media)

คือหมายความว่า มันไม่ใช่แบบเอกเทศออกไปอย่างที่เดียว แต่ประเด็น (Message) มันสามารถส่งต่อกันเหวี่ยงไปเหวี่ยงมาแล้วก็มันมีอายุยืนขึ้นได้ ประเด็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ คือว่า สื่อด้านกว้างมันมาซ่อนในอินเทอร์เน็ตไปด้วย ไปปรากฏในสื่อกว้าง หลังจากนั้น ก็จะนำมาถกเถียงกันในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องของข่าวซึ่งแต่ก่อนนี้มันมีอายุสั้นมาก เดี่ยวนี้อายุขาวมันยาวขึ้น มีพื้นที่ของข่าวที่กว้างขึ้น มันทำให้วงจรชีวิตของข่าวเปลี่ยนไปจากเดิม บทบาทของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ยังทำหน้าที่ในการตรวจสอบสื่อด้านกว้างไปพร้อมกัน

ถาม : การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการสื่อสารของไทย

ตอบ : เรายังไม่มีหนังสือพิมพ์เจ้าไหนที่ตายไป แต่แน่นอนรายได้ลดลง อิทธิพลของเขาในการกำหนด วาระข่าวสารต่าง ๆ มันถูกทอนไป แล้วประชาชนผู้รับสื่อจะมีลักษณะการวิพากษ์มากขึ้น สถานะของสื่อเองที่เป็นอยู่ในอดีตถูกขยับ แล้วก็ขยับเป็นธรรมดาเมื่อโลกเปลี่ยน สถาบันหรือโครงสร้างต่าง ๆ ในสังคมที่ดำรงอยู่ก่อนหน้านั้นจะต้องมีการปรับตัว ในสถาบันของสื่อมวลชนก็ต้องปรับตัว ในอีก 8 ปีข้างหน้าเสียงจะไม่มีการด่าแล้วนะครับ อีก 8 ปีไม่มีการด่าเลยจากรูปกระดาษมันมาเป็นแท็บเล็ต (Tablet) แบบนั้นแน่นอน 100%

ผมทายว่าใน 2 ปีข้างหน้านี้ โทรศัพท์มือถือถือในประเทศไทยเกินครึ่งจะเป็นสมาร์ทโฟน (Smart phone) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ทำหน้าที่หลาย ๆ อย่างได้ ใช้เป็นโทรศัพท์มือถือ โน้ตบุ๊ก ทีวี มันรู้สึกแปลกตอนที่มันใหม่ ๆ จอสีโทรศัพท์ ใช้จอสี ถ่ายรูปได้ ปกติกล้องโทรศัพท์มือถือที่ชาวบ้านใช้อยู่ 2 - 3 พันบาท ถ่ายรูปได้ ดูทีวีได้ ผมไม่แปลกใจเรื่องนี้ ผมเชื่อว่าจะเปลี่ยนแปลงไป คือชนบทชาวบ้านที่ไม่เปลี่ยนแปลงที่เราเคยคิดเหมือนในอดีต เขาจะมีวิวัฒนาการมีอัตราที่สูงขึ้น เพียงแต่ว่ามันจะเปลี่ยนช้ากว่าคนในเมืองเท่านั้นเอง แต่จุดแข็งในชนบทก็คือ ดูทีวีมากกว่าคนในกรุงเทพฯ ไม่ว่าจะป็นช่องหรือเวลาที่เขามีกับการดูทีวี พฤติกรรมนี้เปลี่ยนอย่างยิ่ง ปัจจัยสำคัญมากซึ่งคนในกรุงเทพฯ ไม่ค่อยรู้เรื่องนี้ เพราะว่าฟรีทีวีที่กรุงเทพฯ โอเคอยู่ แต่จังหวัดมันดูสัญญาณมันอ่อนจึงต้องทำให้ติดตั้งสัญญาณดาวเทียมพอติดตั้งดาวเทียมก็เลยเห็นสิ่งที่แถมมากับจานดาวเทียมก็คือช่องประมาณ 100 ช่อง 200 ช่องเข้ามา โลกทัศน์ในการรับรู้เปลี่ยนไป แล้ววิถีชีวิตเขาไม่ต้องขับรถตอนเช้า เขามีเวลาอยู่กับทีวี การเสพข้อมูลข่าวสารมีเยอะ

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารมันเปลี่ยนไปเยอะ ผมชอบทีวีตอนนี้ มันมีจอเหลืองกับจอแดง มันมี วอยซ์ทีวี มีสปริงนิวส์ มีบลูสกาย เอาแค่หลัก ๆ 4 - 5 จอ มีพวกข่าวกระแสหลัก ไม่น้อยนะเยอะมาก ไปดูคนดูทั่วไปอาจจะไม่วิเคราะห์ขนาดนั้นนะ ภาษาที่เขาใช้ มีชาวบ้านที่ใช้ ภาษาเหมือนพวกเราใช้ คือเกิดปัญญาชน นักกิจกรรมได้ ไม่ใช่แค่ภาษาเนะมันมากกว่าภาษา การใช้ภาษามันเป็นเรื่องของความคิดที่เกิดขึ้นมา มันถูกขยับ ถูกมอง เป็นการต่อสู้ที่ยาวนาน ยึดเยื้อ คุณภาพมันเริ่มสะสม จริง ๆ แล้วมันควรจะเป็น คือวิวัฒนาการประชาธิปไตยมันเป็นสังคมที่กำลังจะก้าวข้ามสิ่งไปเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง มันจะเกิดต้องมีการตีเบต มันไม่สามารถก้าวข้ามขั้นตอนนี้ของอุดมการณ์ประชาธิปไตยได้เลย คือสังเกตว่าตอนนี้เราตีเบตทุกเรื่อง ทรงผม ชุดนักเรียน ศึกษานี้เอาอย่างไร จะจัดสรรงบประมาณเป็นประชานิยมหรือไม่ ทุกเรื่องมีเถียง มันเป็นการตีเบตครั้งใหญ่

ในประเทศ คือหมายถึงว่าสิ่งเดิมที่เคยกระทำอยู่แล้ว วิถีวัฒนธรรมถูกอภิปรายใหม่อีกครั้ง ทั้งหมด ความเชื่อที่เรามีอยู่ทั้งหมด ถูกอภิปราย ถูกรีวิวใหม่ ประเด็นมันจริงหรือเปล่า

กระแสประชาธิปไตยเป็นกระแสโลกใหม่ อันนี้มันต่อเนื่องมานานละ เมื่อไม่แรงแล้วมีคนมาจุดเหมือนแผ่นดินไหว เพราะฉะนั้นอาหารับสปริงทั้งหลาย มันเกิดจากแบบที่ว่า มันก็กระเพื่อมไป แต่ว่าจริง ๆ ของเมืองไทยมันไม่ได้กตขนาดนั้น ที่มาที่ออกอย่างอาหารับสปริง ที่จริงมันมีวิวัฒนาการมาแล้ว เราไม่ได้เป็นสังคมกตชี่ กตชี่เลยไม่ใช่ แต่มันยังกัน มี ม.17 อยู่ ดังนั้นมันจึงเป็นกระบวนการทำ ๆ ของประชาธิปไตย ซึ่งคนกลุ่มสุดท้ายที่เคลื่อนตัวขึ้นมา แล้วก็อะอะโววายวาย แล้วอภิปรายทะเลาะเบาะแว้งแล้วอภิปรายถูก ๆ ผิด ๆ แต่ว่าเป็นเรื่องธรรมดา แต่ก็อภิปรายกัน สังคมไทยอภิปรายแบบนี้ ที่นี้ที่มันยืดเยื้อยาวนานเพราะว่าการขยับตัวของประชาชนที่เป็นทั้งมีโอกาสที่โต มีโอกาสเขาก็โตได้ อีกกลุ่มหนึ่งก็คือพวกคนเสื้อแดง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะขาดกันเป็นเพราะว่าเขาตื่นตัว 2 สิ่งนี้เป็นคุณภาพ โดยเนื้อคือคุณภาพแต่ว่าตัวแทนทั้ง 2 ฝ่าย 2 สีที่เขาชนพัดกันมาก่อนหน้านี้ มันต่อรองกันไม่จบ

ถาม : สื่อใหม่ ๆ กับการสื่อสารทางการเมืองหรือการสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

ตอบ : การปลุกมวลชนมันต้องใช้ความโกรธแค้นในการปลุกพลังขึ้นมาสู้ ยกเว้นว่าคุณจะใช้ปัญญา บางคนไม่ออกนะ แล้วก็ก็มีเรื่องที่คุณจะต้องบริหารระหว่างทาง ระหว่างที่คนตื่นตัวทางการเมืองแล้ว เราก็มองคนมากเรื่องสิ่งที่เป็นแก่น แก่นก็คือเรื่อง จริง ๆ มันเป็นเรื่องได้ทั้งหมดทุกคน ทุกชนชั้น ทุกสถานะ ต่างมีที่ยืนในระบบประชาธิปไตยหมดเลย ไม่มีใครไม่มีที่ยืน เพียงแต่ต้องปรับตัว อยู่ด้วยยุติธรรม สากล และนี่ความจริงเลย เป็นความจริงอันที่สุดเลย ถ้าไม่อยู่ภายใต้นี้ คุณล้มโค่นอีกฝ่ายหนึ่งได้ คุณจะเจอใครรู้ใหม่? มันจะมีจำกัดใหม่เพิ่มขึ้นมา มันเพียงแต่จะทำให้ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น มีต้นทุนสูงขึ้นเท่านั้นเอง จะตายรีเปล่าหรือจะเสียเวลามากขึ้นน้อยกว่ากันอีกที จนกว่าเราจะคุยเรื่องประชาธิปไตย

การเคลื่อนไหวทางการเมืองเมื่อปี พ.ศ. 2535 มีการใช้เครื่องโทรสาร ใช้โทรศัพท์มือถือ ตอนนั้นยังไม่มี การส่งข้อความสั้นผ่านโทรศัพท์มือถือ แต่มีบริการแบบเพจเจอร์ (Pager) มันมีอะไร ประชาชนก็ใช้สิ่งนั้น หมายถึงว่า ควรจะใช้ทุกช่องทาง ปี พ.ศ. 2553 มีพวกกลุ่มคนเสื้อแดงที่เขาเก็บตัว เขาบอกกับผมว่า เขาทนไม่ได้ สิ่งที่เขาทำก็คือ มีปากกาอันหนึ่งแล้วก็เดินไปเขียนตามฝาผนังของห้องน้ำสาธารณะ ไม่มีใครสั่งเขา ไม่มีใครสอน แต่ทำนี่คือสิ่งที่เขาเขียน หรือทำอะไรก็แล้วแต่ที่เขาทำได้ ก็เพราะว่าเขายังสนใจเขาจดจ่อ ไม่เลิกราไปจนกว่ามันจะบรรลุเป้าหมาย หรือว่าหมดแรงไปในที่สุด เพราะว่าเขาไม่ได้ใช้เฟซบุ๊ก ไม่มีทวิตเตอร์ แต่ผมมี ผมจะไปขีดเขียนฝาผนังทำไม ผมก็เขียนเฟซบุ๊ก

มีเรื่องหนึ่งที่จะอธิบายประกอบในเรื่องนี้ คือสิ่งที่เรียกว่าความสัมพันธ์นอกเครือข่าย (Offline) กับความสัมพันธ์ในเครือข่าย (Online) ถ้าเราทำกิจกรรมแบบนอกเครือข่าย การนำเอาข้อมูลข่าวสารที่เป็นเรื่องราวที่อยู่นอกเครือข่ายไปไว้ในพื้นที่การสื่อสารในเครือข่ายจะช่วยทำให้

ยี่ดอายุของข้อมูลข่าวสารนั้นออกไปให้นานกว่าเดิม ทั้งพื้นที่ในเครือข่ายและนอกเครือข่ายนี้จะดำรงอยู่แบบตอบโต้กันไปมา เหมือนกับการตีลูกปิงปอง เป็นการบริหาร 2 สิ่งนี้ เข้าใจธรรมชาติของ 2 สิ่งนี้ บริหารให้ดีแล้วก็ขยับขึ้นไปเรื่อยๆ (สมบัติ บุญงามอนงค์. สัมภาษณ์. 1 สิงหาคม 2555)

ในทางการเมืองเราต้องต่อสู้กับคนรุ่นเก่า หมายความว่า เป็นพวกที่ติดยึดกับทฤษฎีสื่อสารในอดีตทั้งสองฝ่าย (คนเสื้อเหลือง/คนเสื้อแดง) ศึกษาวิธีการต่อสู้จากอดีต จากปัจจุบัน ย้อนไปอดีต ไม่มองวิธีการของอนาคต เขาไม่รู้ว่าการต่อสู้ในอนาคตนั้นไม่สามารถใช้วิธีการต่อสู้แบบนั้นได้อีกแล้ว เวลาผมเถียงพวกพี่ๆ ทั้งหลายแหล่ เขาตีผมด้วยประวัติศาสตร์เป็นวิธีการที่ทำซ้ำๆ กัน ผมบอกว่าไม่ใช่ เรามีวิธีการอีกจำนวนมากที่จะเลือกใช้ ผมเสนอเรื่องการจัดตั้งแบบอิสระ ต่อสู้กันแบบใช้กระบวนการแจ๊ส ที่ไม่ใช่ออเคสตรา ไปติดเรื่องรูปแบบ ปริมาณก็ติด มันเป็นที่ชนะเดิม เป็นที่ชนะที่มันไม่ได้ถูกสร้างใหม่ หรือทางการเมืองมันต้องมีคนแห่มาหน้าศาลรัฐธรรมนูญ ไปชูป้ายแดง ผมตั้งใจไปคนเดียว แต่คนมันมากนั่นเอง ผมคิดว่ากิจกรรมนี้ไม่ต้องมีคนอื่นก็ทำได้ กับดักทางความคิดเหล่านี้มันติดอยู่ในหมู่เรา แต่ว่าต่างประเทศ 2 - 3 คนจริงๆ ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศมันจบแล้ว คุณภาพในเมืองไทยยังไม่ถึง พวกผมทำงานในเชิงประเด็น

มองในเรื่องนี้เวลาและสถานที่ ด้วยวิธีการแบบนี้ มันเป็นการสื่อสารที่สำคัญมาก เมื่อประเด็นนี้ถูกส่งไปมันจะถูกอภิปรายอย่างกว้างขวางมันจะเข้าไปถึงคน มันเป็นเรื่องที่คุณต้องสมัครใจและกับบอกว่าคุณพร้อม คุณพร้อมคุณมา รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากเดิม แนนอน ต่างมาก ต่างในหลายมิติ แต่ว่าพยายามทำทุกอย่างให้แตกต่างไปจากเดิม ทุกอย่างเท่าที่ทำได้ ทุกอย่าง ผมใส่ขาสั้นไป ไปปล่อยลูกโป่งนะ ด้วยความตั้งใจ ไม่ใช่ซื้อข้าวทุกอย่าง

รศ.ดร.พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต

รองคณบดีฝ่ายวิชาการคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

สถานที่ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์

วันสัมภาษณ์ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2555

ถาม : มีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของสื่อต่อสังคมในปัจจุบัน

ตอบ : คือถ้าดูปรากฏการณ์ในสังคมไทย สื่อใหม่ๆ ในอินเทอร์เน็ตมี 2 ลักษณะเป็นถ้อยแถลงหรือเป็นอะไรก็แล้วแต่ที่จะเผยแพร่ความคิด แล้วก็เผยแพร่อุดมการณ์อะไรพวกนี้ อันที่สอง เป็นสื่อในเรื่องของสื่อที่มีภาพ ทั้งภาพนิ่งแล้วก็ภาพยนตร์ มันสำคัญที่มีการใช้เป็นกลไกในการที่จะรณรงค์ในการเมือง คือสื่อ 2 รูปแบบนี้เท่าที่ผมสังเกตดูมันจะมี 2 ช่องหรือว่าการนำไปใช้ทั้งในการเผยแพร่ความเข้าใจในตัวตนของการเมืองในบทบาทการรณรงค์ ก็จะมี

การเผยแพร่เรื่องความคิด เรื่องของจุดยืนต่าง ๆ แล้วก็อันที่สอง ก็ตั้งแต่เรื่องความคิดแล้วมันเป็นการเผยแพร่เพื่อที่จะกระตุ้นในเชิงประเด็น ซึ่งมันก็ออกมาทั้งในเชิงของภาพหรือว่าในเชิงของภาพยนตร์สั้น ๆ ทีนี้ในสองด้านนี้ ถ้าเราดูที่เกิดขึ้นในสังคมคือปริมาณของคนที่ใช้สื่อเหล่านี้มันมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้น

ในกรณีของสังคมไทยที่ผมจับได้น่าจะมี 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือกลุ่มวัยรุ่น กลุ่มวัยรุ่นก็จะใช้สื่อพวกนี้ในเชิงของการสร้างเครือข่ายเพื่อนฝูงแล้วก็บันเทิงเป็นหลัก อีกอันหนึ่งเป็นกลุ่มแม่บ้านคนชั้นกลางที่อยากจะใช้เวลาแล้วก็มีการศึกษาหน่อยก็จะเข้ามา กลุ่มนี้ก็จะมียุค 50 - 60 หรือว่าจะจะเป็น 40 ก็จะมา กลุ่มนี้ที่ติดตามดูอยู่ก็จะเข้ามาด้วยเหตุผลทางด้านการเมือง หมายถึงว่าเข้ามาแสดงความคิดเห็นความอ่านทางการเมืองอะไรต่าง ๆ ในอินเทอร์เน็ต ในสื่อพวกนี้ ส่วนคนวัยทำงานผมไม่ค่อยแน่ใจเท่าไรว่าเขาใช้สื่อเหล่านี้ ถ้ามีอยู่วัยทำงานก็คงเป็นการประมวลใช้ข้อมูลจากสื่อพวกนี้ในการที่จะหาข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์กับงานของตัวเอง

แนวโน้มมันถูกใช้ในเขตเมืองที่จำหน่ายเทคโนโลยีด้วย คนที่อยู่ในเมืองที่มีการศึกษา แต่ถ้าเกิดเป็นวัยรุ่นในระดับประถมก็ใช้กันแล้ว ใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความบันเทิง แต่ว่าถ้าเป็นคนวัยทำงานหรือว่าคนที่เกษียณอายุก็จะเป็นคนชั้นกลางที่อยู่ในเมืองหรือเป็นพวกแม่บ้านที่อยู่ในเมือง สำหรับสื่อเชิงสังคม ส่วนในชนบทเขาก็ฟังวิทยุชุมชน ทีวีดาวเทียมแล้วก็ทีวีธรรมดา เพราะฉะนั้นก็เลยแตกต่างกัน ในชนชั้นกลางในเมืองมีแนวโน้มใช้สื่อนี้อย่างมีปฏิสัมพันธ์ หมายความว่ามีการใช้สื่อ 2 ทาง ด้านหนึ่งก็รับ ด้านหนึ่งก็แสดงความคิดเห็นของตัวเองออกไป อันนี้เป็นจุดที่ต่างกับชนบทที่เขาจะรับสื่อแบบเดิมก็คือ รับอย่างเดียวเป็นหลัก ก็คือรับทางวิทยุบ้าง ทางทีวีบ้าง อะไรก็แล้วแต่ การขยายตัวของคนสื่อแดงไม่ได้เกิดขึ้นจากลักษณะของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้จากสื่อที่ทีวีดาวเทียม หรือ วิทยุชุมชน แต่เพียงลำพัง แต่มาจากการกระตุ้นหรือการทำงานของผู้นำในชุมชนเป็นปัจจัยประกอบที่สำคัญอีกด้วย คนในชนบทเมื่อรับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งใดก็ตาม มักจะมีการนำเอาข้อมูลข่าวสารนั้นไปหารือกับผู้นำหรือผู้ที่ตนให้ความเคารพนับถือ มีลักษณะเหมือนกับการพึ่งพาผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้รักษาประตูของทางเข้าออกของข้อมูลข่าวสาร (Gatekeeper) คือถ้าในเขตเมืองมันจะเป็นเครือข่ายสังคมในแนวระนาบ สื่อก็คือหมายความว่า สถานภาพของคนให้สื่อกับคนรับสื่อต่างกันไม่มาก สถานภาพที่ใกล้เคียงกัน แต่ว่าถ้าเป็นในชนบทมันเป็นเครือข่ายในอดีต ซึ่งเครือข่ายในอดีตเป็นคนที่อยู่ในสถานภาพสูงกว่า มันจะมีพลังที่จะถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารแล้วทำให้คนเชื่อสูงและทำให้มีการตรวจสอบต่ำ

ถาม : การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการสื่อสารของไทย

ตอบ : ถ้าเป็นประเด็นทางการเมือง ภาพที่มันชัดในทางความคิดของผมก็คือตอนที่กลุ่มคนสื่อหลากสีใช้เครือข่ายสังคมในการนัดรวมคนเพื่อแสดงกิจกรรมทางการเมือง แต่ก่อนหน้านั้นก็มีการใช้เครือข่ายสังคมเหล่านี้ ในการที่จะเผยแพร่ความคิดหรืออุดมการณ์อะไรบางอย่างอยู่แล้วเป็นกลุ่ม ๆ ทั้งฝ่ายสื่อเหลืองแล้วก็สื่อแดง แต่อย่างไรก็ตามเราก็เห็นสื่อพวกนี้

แม้กระทั่งตัวสื่อเชิงสังคมเอง มันจะมีกลุ่มที่ใช้งานเหล่านี้เป็นประจำ เป็นศูนย์กลางไม่มากเท่าไร ผมคิดว่าถ้ามองในแง่ของพัฒนาการอันหนึ่งมันก็คือมันมีศัพท์การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือมันมีการใช้อินเทอร์เน็ตในแง่ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movement) หรือ การเมืองของผู้บริโภค (Political consumerism) หมายความว่าประชาชนจะเป็นผู้ใช้พลังของตัวเองในฐานะที่เป็นผู้บริโภคดำเนินการทางการเมือง อาจจะเป็นการบอยคอตบริษัทหรือองค์กรทางการเมืองที่มีจุดยืนหรือมีการกระทำที่กลุ่มเขาไม่เห็นด้วยกับการกระทำ นั้นๆ มันเกิดขึ้นและก็แพร่กระจายมากอย่างรวดเร็วเพราะเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ง่ายและเป็นการปฏิบัติการที่ง่าย ๆ และปัจจุบันก็มีการใช้สื่อเชิงสังคมมรดงค์ในลักษณะนี้มากขึ้นและเป็นการง่ายที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ด้านหนึ่งเป็นช่องทางเพิ่มเติม อีกด้านหนึ่ง ก็ไม่จำเป็นต้องมีผู้นำการจัดองค์กรหน้าที่ซับซ้อน และสามารถปฏิบัติการทางการเมืองได้เร็ว ถ้าหากว่าประเด็นนั้นเป็นประเด็นที่เรียกได้ว่าโดนใจหรือว่าตรงกับความรู้สึกของคนทั่วไป

ถาม : สื่อใหม่ๆ กับการสื่อสารทางการเมืองหรือการสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

ตอบ : บางประเด็น สื่อเชิงสังคม มันมีกลไกที่จะกระจายข่าวแล้วก็เรียกร้องให้มีการปฏิบัติ แต่การปฏิบัติการทางการเมืองมันก็คือมันมีหลักอย่างหนึ่งคือ จะเริ่มต้นจากการสร้างความเข้าใจ อย่างสมมติเรื่อง ปตท. เริ่มมาจากกลุ่มต่างๆ ตอนนั้นก็กระจายไปยังสื่อเชิงคมที่จะเอาปตท. คีน หรือว่าแก๊ พ.ร.บ. ปีโตรเลียม หรืออะไรต่างๆ เขาพยายามสร้างความเข้าใจผ่านสื่อเชิงสังคม ที่นี้การที่จะทำอันนี้มันก็ทำผ่านในส่วนขององค์กรหรือเป็นกลุ่ม แล้วก็ทำได้ในส่วนของปัจเจก คือหมายความว่าประชาชนบางส่วนอาจจะรวมตัวเป็นกลุ่มขึ้นมาก็ได้ รวมตัวขึ้นมาเป็นกลุ่มแล้วก็กระทำผ่านสื่อเชิงสังคมแล้วก็บางคนก็อาจทำในส่วนปัจเจก กลุ่มเหล่านี้บางทีมันก็อาจจะเป็นทั้งกลุ่มที่อยู่ในอินเทอร์เน็ตนี้แหละ แล้วก็ใช้คล้ายๆ กลุ่มเหล่านี้มีมรดงค์แล้วก็อาจจะมีการมีสมาชิกรวมก็อาจจะพบปะกันมั้งแต่ไม่บ่อยเหมือนกลุ่มเคลื่อนไหวที่เป็นสมาคมหรือมูลนิธิที่เป็นองค์กรที่เป็นทางการ แต่ว่ากลุ่มเหล่านี้ก็จะมีรูปแบบที่เปิดกว้าง มันมีประเด็นร่วมเขาก็สามารถที่จะเข้ามาร่วมได้ ในการที่จะส่งข่าวสารเพื่อให้เกิดการกระทำในการเมืองขึ้นมาในรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง

เพราะฉะนั้นการมีสื่อเชิงสังคมทำหน้าที่เคลื่อนไหวทางการเมืองแล้ว จะทำให้การปฏิบัติการแบบมวลชนจริงๆ ในการชุมนุมลดหรือไม่ลดลงนั้น มันมีความเป็นไปได้ทั้ง 2 อย่าง แต่ถ้าเรามองแบบเดิมมันก็อาจจะมีความแนวโน้มที่จะลด ก็คือเมื่อมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นก็อาจจะลดลงหรือรูปแบบใหม่เกิดรูปแบบเก่าก็จะลดลง แต่ว่าในปัจจุบันมันอาจจะมึลักษณะที่เป็นส่วนที่ประกอบเข้าด้วยกันแบบผนวกรวม (Complement) ก็คือว่ามันไม่ได้ลดแต่มันจะเข้ามาเสริมมาบวกเพิ่มขึ้น 2 อย่าง ของเดิมก็ยังมึอยู่แถมบวกอันใหม่เพิ่มมาอีก ก็อาจจะมีความเป็นไปได้ในลักษณะนี้

โดยธรรมชาติของข้อมูลข่าวสารมันเป็นกระแส เป็นช่วงๆ เป็นความสนใจ คือโดยพื้นฐานสังเกตดู อันนี้ก็เป็นเรื่องปกติ คือคนจะมีส่วนร่วมในประเด็น สมมติ เชิงต่อต้าน เชิงบอยคอต

นี่จะมีการมีส่วนร่วมเยอะ แต่ในเชิงของการสนับสนุนมีเหมือนกันแต่มีไม่มากถ้าเทียบกับส่วนในการต่อต้าน พลังของการต่อต้านมันสื่อความถึงพลังการสนับสนุน พลังของการสนับสนุนคือมันไม่ตื่นเต้น มันไม่กระตุ้นเร้าอารมณ์คนเท่าไรในเรื่องของการสนับสนุนที่จะต่างจากพลังของการต่อต้าน คือพลังของความโกรธ คือพลังของความโกรธมันจะมีพลังสูงกว่าพลังของอะไร ผมไม่อยากจะเรียกว่าความรัก แต่ว่าเป็นพลังในการสร้าง คือพลังในการทำลายมันสูงกว่าพลังในการสร้างสรรค์ ในเรื่องของการมีส่วนร่วมที่เป็นเรื่องของการเลือกตั้ง เวลาเราหาเสียงเสนอนโยบายทั่วไปไม่มีคนฟัง แต่ถ้าเมื่อไหร่วิพากษ์วิจารณ์คู่แข่ง เอาจุดอ่อนมา สื่อก็จะสนใจ คนก็จะสนใจ นี่คือภาพที่ปรากฏขึ้น

จริง ๆ แล้วอารมณ์เป็นส่วนที่สำคัญในการเคลื่อนไหวการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์นะ ไม่ใช่มันมีมากในปัจจุบัน มันมีมานานแล้ว แล้วมันก็มีบทบาท แม้แต่การชนะการเลือกตั้งของโอบามาชนะด้วยอารมณ์ไม่ใช่เหตุผล เพียงแต่ว่าเขาใช้อารมณ์อะไรเป็นตัวหลักเท่านั้นเอง เพราะคนมีแนวโน้มกระทำหรือเปลี่ยนแปลง มีแนวโน้มคนส่วนใหญ่จากอะไร แต่ว่าเป็นอารมณ์ในเชิงบวกหรืออารมณ์เชิงลบมันใช้ได้ทั้ง 2 แบบ อย่างมันมีการวิจัยที่ชัดเจนเลยว่า เด็กเวลาเราคิดว่าเด็กมีเหตุผลนี้เราคิดผิด เด็กที่อายุ 0 - 15 ปี การกระทำของเขาเป็นเรื่องของอารมณ์แล้ว เขาไม่ได้ทำหรืออะไรโดยใช้เหตุผล เพราะสมองที่คิดด้วยเหตุผลมันยังไม่พัฒนา เพราะฉะนั้นอารมณ์อันนี้มันไม่ได้บอกว่ามันไม่ดีนะ อารมณ์มันมีทั้งบวกและลบ เราสามารถที่จะเสริมสร้างพฤติกรรมอะไรต่างๆ โดยใช้เหตุผลทางบวกก็ได้หรือว่าจะใช้อารมณ์ทางลบก็ได้ แต่ประเด็นก็คือว่า การกระทำ (Action) ของคนที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองมันถูกชี้นำด้วยอารมณ์ทางลบสูงในลักษณะนั้นหรือว่าแต่ในบางครั้งอารมณ์ในเชิงบวกก็สามารถทำให้ชนะได้ต้องเป็นอารมณ์ที่สะท้อนใจ ถ้าเป็นอารมณ์เชิงบวกหรือสะท้อนใจ อย่างที่โอบามาชนะเพราะเขาไปชูดกับประเด็นค่านิยมของอเมริกาขึ้นมาที่จะไปรื้อฟื้นค่านิยมแบบดั้งเดิมซึ่งมันก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ทุกอย่างเป็นส่วนหนึ่งของภาษาทั้งหมด เหตุผลก็เป็นส่วนหนึ่งของภาษา อารมณ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของภาษา

ในแง่ของการจัดตั้ง คือกลุ่มพันธมิตร จะเป็นกลุ่มในแนวระนาบค่อนข้างจะสูงแล้วก็แกนนำแต่ละคนก็เป็นคณะกรรมการร่วม คือตัดสินใจทางการเคลื่อนไหวเขาก็ตัดสินใจในรูปแบบของกรรมการ ไม่มีองค์กรที่แน่นอน หมายถึงว่า ไม่มีองค์กรที่เป็นรูปร่างอย่าง นปช. ที่เป็นที่ตั้งในลักษณะองค์กรอยู่ แล้วก็แนวโน้มที่จะรวมตัวกันในประเด็นบางประเด็นที่ทางกลุ่มคิดว่าต้องทำ ส่วนในทางกลุ่ม นปช. เสื้อแดง มันมีผสมผสานหลายแบบ มีทั้งกลุ่มที่เป็นแนวระนาบอย่างพวกกลุ่มเอ็นจีโอ (NGOs) หรือว่านักวิชาการบางส่วนที่เข้าไปเป็นพันธมิตรชั่วคราวของกลุ่มเสื้อแดงที่เป็นพรรคการเมือง ซึ่ง 2 กลุ่มนี้จะมีความต่างกันค่อนข้างเยอะ โดยธรรมชาติจริงๆ ของ 2 กลุ่มนี้ ธรรมชาติของวิถีคิดหรือการเคลื่อนไหวก็ต่างกัน เพียงแต่ว่าที่มารวมกันได้ก็จะมีจุดร่วมที่อาศัยประโยชน์ร่วมกันในบางเรื่องแค่นั้นเอง ผมมองว่าเป็นจุดร่วมถึงที่สุดแล้วมันเป็นจุดร่วมชั่วคราว คืออย่างกลุ่มวันอาทิตย์สีแดงหรือนักวิชาการบางส่วน โดยพื้นฐานจริงๆ

กลุ่มพวกนี้มีวิธีคิดที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง อย่างเช่นนักการเมืองทักษิณหรือใครก็ตาม แต่ว่าเนื่องจากกลุ่มเหล่านี้เวลาวิธีคิดในการมองปัญหาในสังคมไทยก็จะมีวิธีคิดที่ว่าปัญหาสังคมไทยจะเกิดมาจากสถาบันเป็นอุปสรรคที่สำคัญ แล้วเขามีวิธีคิดว่ากลุ่มนักการเมืองหรือกลุ่มทุนจะเป็นกลุ่มที่มัลลทธิพลของกลุ่มอำมาตย์ก็แล้วกัน ภาษาที่เขาใช้เรียกกันนั้นคือจะมีวิธีคิดแบบนั้นอยู่ มันก็เลยกลายมาเป็นจุดร่วมที่ทำให้เขาเข้ามา ในช่วงที่มีการต่อต้านกรณีช่วงรัฐบาลที่คุณอภิสิทธิ์ขึ้นมามันเป็นจุดร่วมที่ต่อต้านรัฐบาลที่เขา มองว่าเป็นรัฐบาลที่จัดตั้งในกองทหารทำให้รวมกันได้ง่ายขึ้น แต่พอรัฐบาลเพื่อไทยมีอำนาจมันก็เหมือนว่ามีอำนาจรัฐ พอมีอำนาจรัฐแล้วมันก็จะม็องรอยของความแตกแยกเกิดขึ้นให้เห็นเป็นระยะๆ ระหว่าง 2 กลุ่ม ไม่ว่าจะ เป็น พ.ร.บ. ประองตองที่ออกมา มันก็มีร่องรอยของความแตกแยกที่เกิดขึ้นหรือแม้กระทั่งการแก้รัฐธรรมนูญต่างๆ ก็จะมีร่องรอยของความแตกแยกของกลุ่มนี้ชัดเจนขึ้น เราจะเห็นคือกลุ่มแดงส่วนใหญ่แต่ว่าพลังหลักในการเคลื่อนไหวการปฏิบัติการการเมืองที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงมันจะเป็นพลังอยู่ที่กลุ่มการเมืองซึ่งเขาอาศัยกลไกการจัดตั้งเข้ามา ส่วนพวกเสื้อแดงที่เป็น NGOs หรือว่ากลุ่มความคิด พวกนี้ก็จะมีพลังในความคิดแล้วก็การสร้าง ความชอบธรรมบางประการ

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล		นายสุนทร คุณชัยมัง
วันเดือนปีเกิด		5 ธันวาคม พ.ศ. 2502
สถานที่เกิด		จ.ลำปาง
สถานที่อยู่ปัจจุบัน		44/2 ซ.คูบอน 41 แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร 10510
สถานที่ทำงานปัจจุบัน		บริษัท อิมเมจ พลัส คอมมิวนิเคชั่น จำกัด 480 ถนนรัชดาภิเษก แขวงสามเสนนอก เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร 10310
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน		กรรมการผู้จัดการ
ประวัติการศึกษา	2523	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
	2536	บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต โครงการปริญญาโท สำหรับผู้บริหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
	2555	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชนรรมาภิบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม